

MARX
ENGELS
OPERE

27

KARL MARX FRIEDRICH ENGELS

OPERE VOLUMUL 27

Proletari din toate țările, uniți-vă!

KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS

OPERE

EDITURA POLITICĂ

1966

KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS

VOLUMUL 27

EDITURA POLITICĂ
București — 1966

Prezenta traducere a fost întocmită în colectivul de
redacție al Editurii politice după originalul apărut
în editura „Dietz”, Berlin, 1963, completat cu unele
note din ediția rusă apărută în Editura de stat pentru
literatură politică, Moscova, 1962

Prefață

la volumele de scrisori ale lui K. Marx și F. Engels

Volumul 27 al Operelor lui K. Marx și F. Engels deschide seria volumelor care cuprind corespondența dintre întemeietorii marxismului, precum și scrisorile lor către alte persoane.

Caracterizînd trăsăturile generale ale mișcării muncitorești internaționale în epoca capitalismului premonopolist, la care se referă corespondența dintre Marx și Engels, V. I. Lenin a arătat că aceasta a fost „epoca desprinderii clasei muncitoare din cadrul democrației burgheze, epoca apariției unei mișcări muncitorești de sine stătătoare, epoca statornicirii bazelor tacticii și politicii proletare” (V. I. Lenin. Opere complete, vol. 24, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 282). Scrisorile întemeietorilor comunismului științific reflectă într-un mod atotcuprinzător etapele principale din istoria formării și dezvoltării marxismului și a mișcării muncitorești internaționale. Ele ilustrează în mod pregnant trăsăturile specifice ale marxismului — caracterul lui creator, unitatea dintre teoria revoluționară și politica revoluționară, legătura indestructibilă a comunismului științific cu practica luptei de clasă a proletariatului.

Scrisorile lui Marx și Engels constituie o parte esențială a moștenirii literare. Ele ne oferă o imagine limpede a activității lor teoretice și practice ca dascăli și conducători ai proletariatului internațional. Scrisorile lui Marx și Engels înfățișează lupta lor îndelungată pentru crearea unui partid revoluționar de masă al clasei muncitoare, pentru elaborarea tacticii juste a mișcării muncitorești internaționale, o tactică care să țină seama atît de legile generale ale luptei de clasă revoluționare a proletariatului, cît și de particularitățile acestei lupte în perioade istorice diferite și în țări diferite. Ceea ce caracterizează conținutul scrisorilor este critica aspră, principială la adresa adversarilor ideologici și politici ai proletariatului, lupta împotriva oricăror variante ale oportunistului, sectarismului și dogmatismului în mișcarea muncitorească.

O profundă partinitate, un devotament nemărginit pentru cauza proletariatului, o caldă simpatie pentru lupta de eliberare a popoarelor asuprite din toate țările — iată ce caracterizează în primul rînd această corespondență.

Scrisorile lui Marx și Engels prezintă o mare bogăție de idei. Multe din ele aduc completări esențiale lucrărilor lor, conțin formulări originale și profunde ale celor mai importante teze teoretice și tactice, elaborarea inițială a multor probleme care ulterior au fost tratate în lucrările lui Marx și Engels. Corespondența reflectă felul în care au dezvoltat întemeietorii comunismului științific cele trei părți componente ale învățaturii lor — materialismul dialectic și istoric, economia politică, învățătura despre socialism și comunism, strategia și tactica luptei de clasă a proletariatului. Unele scrisori au o deosebită valoare științifică, deoarece cuprind diferite idei ale lui Marx și Engels care, dintr-un motiv sau altul, nu au fost dezvoltate în lucrările lor. Adeseori Marx și Engels au făcut în scrisorile lor aprecieri și caracterizări politice mai aspre la adresa anumitor evenimente și persoane decît în unele dintre lucrările lor publicate, întrucît în corespondență nu trebuiau să țină seama de cenzură sau de alte considerente și-și puteau exprima mai deschis părerile.

Moștenirea epistolară a lui Marx și Engels prezintă o deosebită însemnătate istorică-biografică, constituind cel mai important izvor pentru studierea vieții și activității lor. Scrisorile întemeietorilor marxismului permit o reconstituire a procesului de creare a lucrărilor lor, elucidează o serie de laturi mai puțin cunoscute din activitatea lor politică, organizatorică și publicistică.

Corespondența dintre Marx și Engels oferă un tablou al schimbului permanent de idei dintre ei și al colaborării lor creatoare, ilustrează multilateralitatea enciclopedică a intereselor acestor titani ai gîndirii revoluționare.

V. I. Lenin a acordat o atenție deosebită scrisorilor întemeietorilor marxismului, așa cum se vede din „Conspectul «corespondenței dintre K. Marx și F. Engels 1844—1883»”, conspect alcătuit de el cu minuțiozitate și publicat de Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. în 1959. Ediția rusă a scrisorilor lui Marx către Ludwig Kugelmann a apărut sub redacția lui V. I. Lenin și cu o prefață scrisă de el. Tot Lenin a scris prefața la cartea „Scrisori adresate lui F. A. Sorge și altora de către J. Ph. Becker, J. Dietzgen, F. Engels, K. Marx și alții”. Referirile la scrisorile lui Marx și Engels au fost incluse de V. I. Lenin în bibliografia marxismului alcătuită de el și anexată la articolul său „Karl Marx”. Într-un articol special, V. I. Lenin a făcut o caracterizare profundă

a corespondenței dintre Marx și Engels. Multe lucrări ale lui Lenin conțin o analiză multilaterală a diferitelor scrisori ale întemeietorilor marxismului.

Aceasta dovedește că V. I. Lenin considera scrisorile lui Marx și Engels drept o prețioasă componentă a tezaurului gândirii marxiste, una dintre cele mai importante arme ideologice a partidelor comuniste și muncitorești în lupta lor pentru transformarea revoluționară a lumii.

Caracterizînd conținutul de idei al corespondenței lui Marx și Engels, V. I. Lenin scria : „Dacă am încerca să definim printr-un singur cuvînt, ca să spunem așa, focarul întregii corespondențe, punctul central în jurul căruia gravitează toate ideile exprimate și analizate, acest cuvînt ar fi *dialectica*. Aplicarea dialecticii materialiste la prelucrarea întregii economii politice, aplicarea ei în sfera istoriei, a științelor naturii, a filozofiei, a politicii și a tacticii clasei muncitoare — aceasta îi interesează cel mai mult pe Marx și Engels, acesta este domeniul în care introduc ei cele mai noi și mai esențiale elemente, acesta reprezintă genialul pas înainte făcut de ei în istoria gândirii revoluționare” (V. I. Lenin. Opere complete, vol. 24, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 282).

Corespondența dintre Marx și Engels a încăput, după moartea lor, pe mîna liderilor social-democrației germane. Ea a fost editată pentru prima oară în limba originală abia în 1913 ; a apărut în patru volume sub redacția comună a lui Bebel și Bernstein. De fapt însă redactorul acestei ediții a fost Bernstein. Ideologul revizionismului a sărăcit și a falsificat moștenirea epistolară a clasicilor marxismului. V. I. Lenin a arătat că „după «evoluția» sa de tristă faimă spre concepții de un oportunism extrem, Bernstein nu ar fi trebuit să se apuce de redactarea unor scrisori pătrunse de un profund spirit revoluționar” (V. I. Lenin. Opere complete, vol. 24, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 280).

Bernstein „a prelucrat” textul corespondenței dintre Marx și Engels, falsificîndu-l în mai multe direcții. În primul rînd, ediția scoasă de Bernstein e departe de a fi completă ; el a omis vreo două sute de scrisori ale întemeietorilor comunismului științific. În ceea ce privește textul publicat al scrisorilor, acesta a fost denaturat în mod intenționat prin omiteri și printr-o „îndulcire” tendențioasă a diferitelor teze. Această intervenție grosolană în

textul scrisorilor întemeietorilor marxismului urmărea scoaterea din corespondență a pasajelor importante din punct de vedere politic; este vorba de pasajele care reflectă lupta dusă de Marx și Engels împotriva diferiților reprezentanți ai curentelor antiprotetare și oportuniste din mișcarea socialistă și muncitorească, începînd cu „adevărații socialiști” germani și încheind cu Lassalle și reprezentanții curentului oportunista din Partidul social-democrat german. Dimensiunile acestor omiteri sînt foarte variate — de la cîteva cuvinte și fraze pînă la pagini întregi. Adeseori pasajele din scrisorile publicate de Bernstein nu sînt decît fragmente din manuscrisul original. Prin urmare, în multe cazuri ediția din 1913 nu trebuie considerată o primă apariție a scrisorilor respective (în asemenea cazuri, în ediția de față, la sfîrșitul scrisorilor se indică drept primă apariție ediția în care au apărut pentru prima oară integral). Același caracter tendențios îl au și prefețele și comentariile redacționale scrise de Bernstein la corespondența respectivă; ele conțin atacuri directe împotriva liniei tactice a lui Marx și Engels și, în ultimă instanță, se reduc la o camuflare și o sulemenire a oportunismului.

În afară de această ediție, editorii Partidului social-democrat german nu au publicat decît o parte foarte neînsemnată din scrisorile lui Marx și Engels către diferite persoane în publicații periodice, precum și sub formă de culegeri de scrisori ale întemeietorilor marxismului către diferiții lor corespondenți (Kugelmann, Freiligrath, Sorge, Danielson). În unele din aceste publicații (de exemplu culegerea de scrisori ale lui Marx, Engels și alții către Sorge) textul este supus aceluiași intervenții grosolane și tendențioase ca și corespondența dintre Marx și Engels. Și aici omiterile s-au făcut în special în sensul escamotării și atenuării criticii aduse de Marx și Engels greșelilor oportuniste comise de o serie de lideri ai partidelor social-democrate și de unii militanți ai mișcării muncitorești.

Prima ediție completă a corespondenței dintre Marx și Engels a fost realizată de Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S. în 1929—1931, în ediția întii a Operelor lui K. Marx și F. Engels (volumele XXI—XXIV), precum și în ediția Operelor lui K. Marx și F. Engels în original (Marx-Engels, Gesamtausgabe. Dritte Abteilung, Bd. 1—4). Corespondența purtată de Marx și Engels cu diferite persoane a fost reunită și publicată pentru prima oară în limba rusă — în măsura în care Institutul de marxism-leninism dispunea de ea în acel timp — în 1934—1946, în volumele XXV—XXIX ale primei ediții a Operelor lui K. Marx și F. Engels.

În această ediție au fost incluse și scrisorile adresate de F. Engels socialistilor români I. Nădejde, la 4 ianuarie 1888, și P. Mușoiu, la 20 martie 1894.

De atunci fondul Institutului s-a completat cu un număr considerabil de scrisori ale lui Marx și Engels către diferite persoane. Acest lucru face posibilă completarea ediției de față cu numeroase scrisori inedite. Multe din aceste scrisori sînt publicate pentru prima oară; unele din scrisorile care n-au mai apărut pînă acum au fost publicate în străinătate și în U.R.S.S.

Totuși, în pofida numărului considerabil de scrisori ale lui Marx și Engels apărute și adunate pînă în prezent, sarcina descoperirii întregii lor moșteniri epistolare nu poate fi socotită ca fiind terminată. O serie de scrisori, despre care există informații mai mult sau mai puțin precise, n-au fost găsite pînă în prezent.

La publicarea scrisorilor lui Marx și Engels în ediția de față, în dispunerea materialului s-a respectat principiul cronologic, prima parte a volumului conținînd corespondența dintre Marx și Engels într-o anumită perioadă de timp, iar partea a doua — scrisorile adresate de ei, în aceiași ani, către diferite persoane. În felul acesta este înlesnit studiul sistematic și multilateral al corespondenței întemeietorilor marxismului în perioada istorică corespunzătoare. La baza dispunerii corespondenței pe volume stă, în măsura posibilului, principiul periodizării istoriei marxismului și mișcării muncitorești internaționale. Granițele cronologice ale diferitelor volume de scrisori sînt determinate de asemenea de volumul corespondenței care s-a păstrat dintr-o perioadă sau alta.

Primul volum de scrisori, volumul 27 al Operelor lui K. Marx și F. Engels, cuprinde scrisorile care se referă la perioada premergătoare revoluțiilor burghezo-democratice din 1848—1849 din țările Europei, la perioada revoluției însăși și la primii ani de după înfringerea ei (din 1842 pînă în 1851).

În volumele 28 și 29 intră scrisorile din deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea, scrise în special în perioada de reacțiune din Europa.

Volumul 30 cuprinde scrisori de la începutul deceniului al 7-lea al secolului al XIX-lea, din perioada noului avînt al mișcării muncitorești și democratice, pînă la întemeierea Internaționalei I (28 septembrie 1864).

Volumele 31, 32 și 33 cuprind corespondența care reflectă activitatea lui Marx și Engels în calitate de conducători ai Internaționalei I.

În volumul 34 sînt incluse scrisorile întemeietorilor comunismului științific scrise după încetarea activității Internaționalei I, pînă la moartea lui Marx în 1883.

În ultimele volume intră scrisorile lui F. Engels, care privesc perioada activității lui după moartea lui Marx.

Anexele la volumele de scrisori ale lui K. Marx și F. Engels cuprind scrisorile scrise din însărcinarea lor de diferite persoane, precum și cîteva scrisori ale soției și fiicei lui Marx, în care sînt expuse diferite idei ale întemeietorilor marxismului. În această secțiune sînt incluse de asemenea și alte cîteva documente cu caracter biografic, legate de moștenirea epistolară a lui Marx și Engels.

Scrisorile sînt însoțite de adnotări, care conțin lămuriri textologice necesare, informații istorice și biografice; în același scop se dau indici de lucrări citate sau menționate, de publicații periodice și de nume. Ultimul volum al Operelor va cuprinde de asemenea un indice de materii la întreaga corespondență.

*Institutul de marxism-leninism
de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.*

Prefață la volumul 27

Volumul 27 al Operelor lui K. Marx și F. Engels cuprinde corespondența lor din perioada 1842—1851.

Sub raport cronologic, acest volum de corespondență include câteva etape din istoria marxismului: trecerea lui Marx și Engels de la democratismul revoluționar la comunism (1842—1844), elaborarea comunismului științific (1844—1848), activitatea desfășurată de Marx și Engels în timpul revoluției din 1848—1849, generalizarea teoretică a experienței revoluției și elaborarea în continuare de către întemeietorii marxismului a tacticii proletariatului în primii ani de după revoluție (1849—1851).

Scrisorile lui Marx și Engels către diferite persoane, scrise în anii 1842—1844 și incluse în partea a doua a volumului, sînt o mărturie a transformării radicale intervenite în concepția lor despre lume — trecerea de la idealism la materialism și de la democratismul revoluționar la comunism.

Încă din scrisorile lui Marx din 1842, perioada colaborării și activității lui ca redactor la „Rheinische Zeitung”, reiese atitudinea lui critică față de școala filozofică idealistă hegeliană, în special față de tinerii hegelieni.

În aceste scrisori Marx critică cu asprime grupul tinerilor hegelieni din Berlin, care-și îndreptau atenția îndeosebi spre criticarea religiei și care își spuneau „Liberi”. Tînărul Marx face o caracterizare negativă tinerilor hegelieni, care se situau pe pozițiile idealismului filozofic, ocoleau problemele politice actuale și în mod demagogic afixau un radicalism politic care se rezuma la raționamente confuze și fraze sonore (vezi scrisoarea lui Marx către Ruge din 30 noiembrie 1842). În opoziție cu vederile „liberilor”, Marx promovează în scrisorile sale un program propriu, pe care l-a susținut și în lucrările sale din acea perioadă, în special în paginile lui „Rheinische Zeitung”: el considera necesare critica consecventă a religiei și răspîndirea filozofiei înaintate în rîndu-

rile poporului, iar în domeniul politicii — critica profundă și concretă a orînduirii politice existente. „O teorie justă trebuie explicată și dezvoltată, aplicînd-o la condițiile concrete, pe baza situației existente” (vezi volumul de față, p. 391).

În această perioadă Marx se afirmă ca un luptător pentru o concepție înaintată despre lume, ca un critic necruțător al filozofiei reacționare, în special al vederilor lui Schelling, care era pe atunci unul dintre reprezentanții ideilor conservator-monarhiste și ai obscurantismului religios. În scrisoarea către Feuerbach din 3 octombrie 1843, al cărei text integral a fost publicat pentru prima oară în volumul de față, tînărul Marx a subliniat importanța politică a luptei împotriva lui Schelling și a școlii lui filozofice, care s-a bucurat de protecția oficială a guvernului prusian: „Critica lui Schelling este un mod indirect de criticare a întregii noastre politici, în special a politicii prusiene” (vezi volumul de față, p. 402). Apreciind în mod deosebit această scrisoare, V. I. Lenin a scris că „încă pe atunci Marx a indicat cu o uimitoare claritate liniile fundamentale în filozofie” și „a știut, pornind de la Feuerbach, să se situeze pe drumul materialismului împotriva idealismului” (V. I. Lenin. Opere complete, vol. 18, București, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 353 și 354). V. I. Lenin a considerat cel mai mare merit al lui Marx faptul că, situîndu-se pe o poziție materialistă, el a mers mai departe pe un drum filozofic bine definit, a respins cu hotărîre orice încercări de împăcare a materialismului cu idealismul, de estompare a contradicției dintre cele două tabere filozofice.

La începutul deceniului al 5-lea, cînd se afla într-o măsură considerabilă sub influența vederilor materialiste ale lui Feuerbach, Marx a relevat totuși în scrisorile sale principalele deficiențe ale filozofiei lui Feuerbach, subliniind caracterul ei contemplativ, metafizic. Astfel, în scrisoarea sa către Ruge din 20 martie 1842, Marx spune că în lucrarea concepută de el intră într-o oarecare măsură în conflict cu Feuerbach, iar în scrisoarea din 13 martie 1843 adresată aceluiași Ruge, el declară și mai hotărît: „Aforismele lui Feuerbach nu mă satisfac numai în măsura în care insistă prea mult asupra naturii și prea puțin asupra politicii. Aceasta însă este singura asociere prin care filozofia actuală poate deveni adevărată” (vezi volumul de față, p. 460). Aceste cuvinte ale lui Marx cu privire la legătura indestructibilă a filozofiei cu viața, cu lupta politică au o importanță covârșitoare; el anticipează în multe privințe ideile enunțate cu doi ani mai tîrziu, în primăvara anului 1845, în „Teze despre Feuerbach”.

Conținutul scrisorilor lui Marx din această perioadă este asemănător cu cel al articolelor sale apărute în „Rheinische Zeitung”. Aceste scrisori îl înfățișează pe tânărul Marx ca pe un adversar convins al absolutismului prusian și al birocrăției prusiene, ca pe un adept al metodelor revoluționare de luptă împotriva rinduielilor feudal-absolutiste din Germania, ca pe un apărător fervent al intereselor maselor populare. Marx nu împărtășește iluziile radicalilor germani cu privire la monarhia constituțională și are o atitudine critică față de opoziția burgheziei liberale renane (vezi scrisorile sale către Ruge din 5 și 20 martie și din 9 iulie 1842). Semnificativă este de asemenea simpatia evidentă manifestată încă din acea perioadă față de ideile comuniste și socialiste, pe care le numește o nouă concepție despre lume (vezi scrisoarea către Ruge din 30 noiembrie 1842).

Astfel, scrisorile din perioada 1842—1844 ilustrează în mod concret procesul de formare, în această perioadă, a concepțiilor filozofice și politice ale lui Marx, trecerea lui pe pozițiile materialismului și comunismului.

Pe aceeași linie s-au dezvoltat și concepțiile tânărului Engels. Așa, de pildă, în scrisorile lui Engels către Ruge, iunie-iulie 1842, se reflectă lupta lui împotriva concepțiilor reacționare și mistico-religioase ale lui Schelling și ale discipolilor acestuia.

La sfârșitul lunii august 1844 a avut loc la Paris întâlnirea istorică dintre Marx și Engels, prilej cu care s-a vădit deplina unitate a concepțiilor lor. De atunci datează colaborarea lor creatoare, lupta revoluționară comună pentru eliberarea clasei muncitoare.

Întâlnirea de la Paris dintre Marx și Engels a însemnat începutul amplei corespondențe în care se reflectă activitatea lor comună în elaborarea comunismului științific, lupta lor pentru crearea partidului revoluționar al proletariatului. Deosebit de intensă a fost această corespondență în deceniul al 6-lea, când Marx se afla la Londra, iar Engels a fost nevoit să plece la Manchester. Din corespondența aproape zilnică dintre cei doi întemeietori ai comunismului științific se vede că în acești ani între ei a existat un schimb permanent de păreri în cele mai importante probleme de teorie și tactică ale mișcării proletare revoluționare.

Din perioada 1844—1848 s-au păstrat mai ales scrisorile lui Engels către Marx. Din scrisorile scrise la scurt timp după întâlnirea lor de la Paris se vede participarea lui Engels la răspîndirea ideilor comuniste revoluționare în Germania; în aceste scrisori el face o caracterizare concludentă a situației din țară. Creșterea tendințelor opoziționiste în cercurile burgheze din Provincia re-

nană, răspîndirea rapidă a ideilor socialiste și comuniste — iată ce relevă în primul rînd Engels în scrisorile sale.

În condițiile Germaniei din deceniul al 5-lea, cînd mișcarea muncitorească se dezvoltă încă în mod spontan sub influența socialismului utopic premarxist, cînd sub steagul comunismului și socialismului au pornit oameni cu vederile cele mai confuze și mai vagi — radicali burghezi și autori a tot felul de sisteme și teorii ținînd de socialismul mic-burghez, filistin —, în aceste condiții Marx și Engels au considerat necesar în primul rînd să grăbească elaborarea multilaterală a concepțiilor lor comuniste revoluționare, să expună și să răspîndească aceste concepții prin presă. „Atîta timp cît nu există lucrări în care principiile — îi scrie Engels lui Marx la începutul lunii octombrie 1844 — să fie deduse logic și istoric din concepțiile anterioare și din istoria anterioară, ca o continuare necesară a lor, lucrul va fi făcut numai pe jumătate, și cei mai mulți vor bijbii în întuneric” (vezi volumul de față, p. 5).

Un loc important în corespondența din 1844—1848 îl ocupă dezbaterile planurilor de creație ale întemeietorilor marxismului. În scrisorile lui Engels se poate urmări istoricul elaborării unor lucrări comune ale lui Marx și Engels, ca „Sfînta familie”, „Ideologia germană”, precum și a lucrării lui Engels „Situția clasei muncitoare din Anglia” și a lucrării lui Marx „Mizeria filozofiei”. În scrisori se oglindește intensă activitate teoretică a lui Marx și Engels, care elaborau în vremea aceea în linii principale bazele filozofice ale comunismului științific — materialismul dialectic și materialismul istoric — și puneau fundamentul celorlalte părți constitutive ale învățaturii marxiste.

Un document teoretic important al comunismului științific îl constituie scrisoarea lui Marx către publicistul rus P. V. Annenkov, din 28 decembrie 1846, publicată în acest volum, direct legată de lucrarea — scrisă la scurtă vreme după aceea — „Mizeria filozofiei”, una din primele lucrări ale marxismului ajuns la maturitate. În această scrisoare, Marx, cu o claritate clasică, expune tezele fundamentale ale materialismului istoric elaborate de el în colaborare cu Engels. Scrisoarea cuprinde formulări profunde cu privire la legătura dialectică și acțiunea reciprocă dintre forțele de producție și relațiile de producție, la corelația dintre baza materială și suprastructura politică și ideologică, la caracterul istoric, perisabil al categoriilor economice ale societății burgheze, la rolul maselor populare, producătoare de bunuri materiale, și cu privire la lupta de clasă ca forță motrice a istoriei.

Dezvoltarea problemelor teoretice era în același timp strîns legată de lupta ideologică a lui Marx și Engels împotriva diferitelor forme ale socialismului premarxist. V. I. Lenin a subliniat că piatra de încercare a oricărui sistem socialist o constituie atitudinea lui față de proletariat, al cărui rol istoric mondial în transformarea revoluționară a lumii și în crearea noii societăți comuniste a fost descoperit de Marx și Engels. „În opoziție cu teama generală pe care o inspira dezvoltarea proletariatului, Marx și Engels și-au pus toate speranțele în creșterea neconținută a proletariatului” (V. I. Lenin. Opere complete, vol. 2, București, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 6).

În această perioadă, Marx și Engels l-au criticat cu asprime pe reformistul mic-burghez Proudhon, ale cărui concepții exercitau o influență considerabilă nu numai în cercurile intelectualității cu vederi socialiste, dar și printre elementele semiproletare, în special printre meseriașii germani din Paris.

Scrisoarea sus-menționată adresată de Marx lui Annenkov la 28 decembrie 1846 conține o critică profundă a proudhonismului. Marx subliniază că sistemul concepțiilor filozofice și social-economice ale lui Proudhon este caracteristic pentru ideologia miciei burghezii: „*Mic burghezul...* devine în mod necesar, prin însăși situația sa, pe de o parte socialist, iar pe de altă parte economist; cu alte cuvinte el este orbit de grandoearea mării burghezii și simpatizează cu suferințele poporului. El este în același timp și burghezul și poporul” (vezi volumul de față, p. 438). Marx dezvăluie inconsistența metodei idealiste și metafizice a lui Proudhon, totala lui neînțelegere a legilor procesului istoric.

Continuînd lupta împotriva proudhonismului, începută în deceniul al 5-lea, în scrisorile lor din 1851 Marx și Engels supun unei analize critice cartea lui Proudhon „*Idée générale de la révolution au XIX-e siècle*”, pe care o consideră „o polemică împotriva comunismului” (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 14 august 1851). În corespondența din 1851, Marx și Engels au arătat caracterul utopic și mediocritatea concepțiilor filozofice și economice ale lui Proudhon, au supus unei critici nimicitoare încercările acestuia de a opune luptei revoluționare a proletariatului pentru răsturnarea orînduirii capitaliste niște proiecte jalnice de înlăturare a „laturilor negative” ale capitalismului, de transformare a societății capitaliste conform idealurilor utopice ale micului burghez. La rugămintea lui Marx, în august-octombrie 1851 Engels a scris o analiză critică a cărții lui Proudhon, pe care Marx voia s-o folosească pentru o lucrare polemică de mari proporții împotriva acestui profet al reformismului și anarhismului.

În scrisorile lui Marx și Engels din perioada 1844—1848 se reflectă de asemenea lupta dusă împotriva comunismului egalitar al lui Weitling, împotriva „adevăratului socialism” mic-burghez și a altor curente care frînau formarea conștiinței de clasă a proletariatului. Scrisorile pe care Engels le-a trimis la Bruxelles lui Marx, precum și comitetului comunist de corespondență sînt o mărturie a muncii perseverente de lămurire desfășurate de Engels în rîndurile meseriașilor germani din Paris. Zi de zi a combătut el în discuții îndelungate argumentele adversarilor săi și a expus într-o formă accesibilă, populară, ideile comunismului științific, luptînd împotriva concepțiilor „adevăratului socialist” Grün, împotriva ideilor lui Proudhon și Weitling. Într-o scrisoare adresată lui Marx la 14 ianuarie 1848, Engels, relevînd cauzele răspîndirii acestor idei, subliniază starea de înapoiere a relațiilor economice și sociale din vremea aceea și legătura care persista între proletarii de atunci și mediul mic-burghez. În cadrul unei discuții, care s-a încheiat prin înfrîngerea totală a adepților lui Grün, Engels a caracterizat pe scurt poziția reprezentanților comunismului științific. „Așadar, am definit intențiile comuniștilor astfel : 1) să apere interesele proletariatului în opoziție cu interesele burgheziei ; 2) să se facă acest lucru prin deșființarea proprietății private și înlocuirea ei prin socializarea averilor ; 3) să recunoască că, pentru a atinge acest scop, nu există alt mijloc decît revoluția democratică violentă” (vezi volumul de față, p. 60). Caracterizînd pe baza acestor scrisori activitatea lui Engels, V. I. Lenin scria în 1913 : „Astfel au fost puse, în urmă cu 67 de ani, la Paris, bazele Partidului muncitoresc social-democrat german” (V. I. Lenin. Opere complete, vol. 24, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 286).

Elaborarea teoriei comunismului științific în a doua jumătate a deceniului al 5-lea al secolului al XIX-lea a fost strîns legată de activitatea revoluționară practică a lui Marx și Engels, de lupta lor pentru un partid proletar. Tocmai în această perioadă apar și se consolidează legăturile lui Marx și Engels cu reprezentanții mișcării muncitorești și socialiste din diferite țări. Scrisorile din perioada 1846—1847 ale întemeietorilor comunismului științific reflectă într-o măsură considerabilă activitatea depusă de ei pentru a organiza în diferite țări ale Europei (Germania, Belgia, Franța și Anglia) comitete comuniste de corespondență. Marx și Engels urmăreau să-i apropie pe această cale pe participanții la mișcarea socialistă din diferite țări, să lupte împotriva concepțiilor nemature, utopice și sectare și să pregătească terenul în vederea creării unui partid proletar internațional pe baza comunismului

științific. Centrul rețelei comitetelor comuniste de corespondență urma să fie comitetul comunist de corespondență de la Bruxelles, care era condus de Marx și Engels. O serie de comunicări sub formă de scrisori trimise din Paris de Engels comitetului comunist de corespondență de la Bruxelles (din 19 august, 16 septembrie și 23 octombrie 1846), precum și scrisoarea lui Marx către Proudhon din 5 mai 1846 sînt consacrate planurilor de creare a acestor comitete, precum și planurilor lor de activitate.

Scrisoarea lui Engels către Marx din 28—30 septembrie 1847 arată că, pe lângă organizarea comitetelor comuniste de corespondență, Marx și Engels au dus o muncă sistematică de propagandă în Asociația muncitorilor germani, întemeiată în august 1847 la Bruxelles. Activitatea desfășurată de Marx și Engels în vederea lămuririi politice a muncitorilor care intrau în această asociație arată cită importanță au acordat întemeietorii marxismului stabilirii unor legături strînse cu masele proletare. În decembrie 1847 Marx a ținut în cadrul asociației cunoscutele sale prelegeri despre muncă salariată și capital.

În a doua jumătate a deceniului al 5-lea, influența lui Marx și Engels asupra conducătorilor mișcării muncitorești și democrate internaționale se întărește. În toamna anului 1847, datorită participării active a lui Marx și Engels, a fost întemeiată la Bruxelles Asociația democrată. O dovadă a rolului conducător al întemeietorilor comunismului științific în activitatea acestei organizații, care a devenit curînd unul din centrele internaționale de unire a forțelor democrate, o constituie scrisorile lui Engels către Marx din 28—30 septembrie 1847 și scrisoarea lui Marx către Herwegh din 26 octombrie 1847. Marx și Engels au păstrat un contact permanent cu Harney, liderul aripii de stînga a cartiștilor, precum și cu asociația democrată internațională „Fraternal democrats”. La 29 noiembrie 1847, Marx și Engels au luat parte la mitingul internațional de la Londra organizat de această asociație (vezi scrisoarea lui Engels către Marx din 14—15 noiembrie 1847 și scrisoarea lui Marx către Annenkov din 9 decembrie 1847).

Dezvoltarea și apărarea ideilor comunismului științific de către Marx și Engels, lupta lor împotriva sectarismului și reformismului au exercitat o influență puternică asupra evoluției concepțiilor membrilor Ligii celor drepte — organizație secretă a muncitorilor și meseriașilor, întemeiată la mijlocul deceniului al 4-lea. Încă din 1843—1844 Marx și Engels au întreținut relații cu liderii din Londra ai Ligii celor drepte — K. Schapper, J. Moll și H. Bauer. În același timp, în scrisorile către Marx din anul 1846, Engels critică vederile confuze și poziția șovăielnică a liderilor din Londra

ai Ligii celor drepți (vezi scrisoarea lui Engels către Marx din 18 septembrie și de la sfîrșitul lunii decembrie 1846). Marx și Engels nu au aprobat nici principiile de organizare ale Ligii celor drepți, întemeiată după modelul asociațiilor conspirative secrete blanquiste din Franța (vezi scrisoarea lui Engels către comitetul comunist de corespondență din Bruxelles din 23 octombrie 1846).

În ianuarie 1847, ca răspuns la propunerea liderilor din Londra ai Ligii celor drepți, care s-au convins de justetea ideilor comunismului științific, Marx și Engels au consimțit să intre în Ligă, să ia parte la reorganizarea ei și să elaboreze programul Ligii pe baza principiilor enunțate de ei. Scrisorile din 1847 cuprind un material extrem de important cu privire la activitatea lui Marx și Engels ca întemeietori și conducători ai Ligii comuniștilor — prima organizație comunistă internațională a proletariatului în istorie. În aceste scrisori găsim informații cu privire la pregătirea primului congres în cadrul căruia s-a trecut la reorganizarea Ligii celor drepți, noua Ligă căpătînd numele de Liga comuniștilor, precum și informații cu privire la organizarea de către Marx și Engels a noilor comunități ale Ligii la Bruxelles și Paris (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 15 mai 1847, precum și scrisorile lui Engels către Marx din 28—30 septembrie și 25—26 octombrie 1847).

Un mare interes îl prezintă scrisorile lui Engels de la sfîrșitul anului 1847, care se referă la pregătirea congresului al doilea al Ligii comuniștilor. La 26 octombrie Engels îl informează pe Marx că lucrează la noul proiect de program al Ligii comuniștilor, pe care urma să-l adopte congresul. Este vorba de „Principiile comunismului” — o schiță preliminară a primului document-program al comunismului științific — „Manifestul Partidului Comunist”. În scrisoarea din 23—24 noiembrie 1847, Engels îi comunică lui Marx planul „Principiilor comunismului”. În această scrisoare, Engels, nemulțumit de forma de catehism în care fusese întocmit acest document, îi propune lui Marx să aleagă o altă formă de expunere : „Să te gîndești la expunerea profesiei de credință. Cred că ar fi mai bine dacă am renunța la forma de catehism și am intitula-o «Manifestul comunist». Cum, într-o măsură mai mică sau mai mare, în lucrare trebuie să intre probleme de istorie, forma de pînă acum nu se potrivește de loc” (vezi volumul de față, p. 104). V. I. Lenin a numit această scrisoare a lui Engels „istorică”, deoarece „arată în modul cel mai pregnant că, pe bună dreptate, numele lui Marx și Engels sînt puse alături, ca numele fondatorilor socialismului modern” (V. I. Lenin. Opere complete, vol. 24, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 287). Scrisoarea lui Engels dovedește

cît de înalte erau cerințele întemeietorilor comunismului științific față de programul partidului proletar în curs de formare, în care trebuiau să-și găsească o exprimare clară și concisă principiile fundamentale ale concepției despre lume a clasei muncitoare, în care urmau să fie enunțate și argumentate științific mărețele ei obiective și să fie arătate căile reale de înlăptuire a acestora. Crearea unui asemenea document-program — „Manifestul Partidului Comunist” —, în care principiile comunismului științific erau expuse pentru prima oară într-o formă completă, încununa întreaga activitate creatoare desfășurată de Marx și Engels înainte de revoluția din 1848—1849. Publicarea acestei lucrări la începutul anului 1848 a marcat o nouă etapă în dezvoltarea întregii mișcări muncitorești internaționale.

Un loc de seamă îl ocupă în volumul de față scrisorile lui Marx și Engels din anii 1848—1849. După cum spune V. I. Lenin, „în... activitatea lui Marx și Engels, perioada participării lor la lupta revoluționară de masă din 1848—1849 se reliefează ca un punct central.” (V. I. Lenin. Opere complete, vol. 16, București, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 23—24). Dacă în anii care au precedat revoluția din februarie din Franța și revoluția din martie din Germania, Marx și Engels au formulat cele mai importante teze teoretice ale comunismului științific, în perioada revoluționară a căpătat o însemnătate deosebită elaborarea ideilor politice ale marxismului, problemele de tactică a proletariatului în toate etapele revoluției.

Din corespondența acestor ani nu s-a păstrat decît o mică parte. Dar chiar și acele scrisori ale lui Marx și Engels pe care le avem la dispoziție cuprind un material extrem de bogat cu privire la activitatea depusă de întemeietorii comunismului științific în această perioadă.

Scrisorile din martie 1848, cînd Marx se afla la Paris, iar Engels la Bruxelles, dovedesc că amîndoi urmăreau cu o atenție încordată desfășurarea revoluției în Franța și Germania și răsunetul acesteia în celelalte țări europene. Analizînd poziția principalelor clase în cursul evenimentelor revoluționare, Marx și Engels constată creșterea stării de spirit contrarevoluționare a burgheziei franceze și inevitabilitatea unei noi acțiuni revoluționare a proletariatului. „Aici burghezia devine din nou revoltător de insolentă și reacționară, dar o s-o mai pățească ea” — îi scrie Marx lui Engels la 16 martie 1848 (vezi volumul de față, p. 119). Și Engels, în scrisoarea din 28 martie 1848 adresată cumnatului său E. Blank, subliniază că la Paris „între marii burghezi și muncitori există o opoziție directă” (vezi volumul de față, p. 150).

În timpul șederii lor la Paris, Marx, Engels și adepții lor au luptat împotriva democrațiilor mic-burghezi Herwegh și Bornstedt, care au format la Paris o legiune armată alcătuită din emigranți germani, cu care intenționau să pătrundă în Germania, introducând revoluția din afară. Marx și Engels s-au desolidarizat de această tactică aventuristă (vezi scrisoarea lui Engels către E. Blank din 26 martie 1848) și i-au opus planul lor : muncitorii germani înaintați, în primul rînd membrii Ligii comunistilor, să se întoarcă în Germania, unul cîte unul, pentru a participa la luptele revoluționare. Poziția intransigentă a lui Marx și Engels față de planurile amintite ale democrațiilor mic-burghezi germani, care și-a găsit expresia și în scrisoarea lui Marx către Engels din 16 martie 1848, în scrisoarea de răspuns a lui Engels din 18 martie, precum și în alte scrisori, dovedește că întemeietorii marxismului au fost adversari hotărîți ai oricărei idei cu privire la posibilitatea „exportului” de revoluție.

În scrisorile din aprilie-mai 1848, scrise după întoarcerea lui în Germania, Engels face o apreciere a situației din țară și a stării de lucruri din organizațiile locale ale Ligii comunistilor, adică o apreciere a premiselor care, după cum a arătat el mai târziu, au avut o influență hotărîtoare asupra elaborării de către întemeietorii comunismului științific a liniei tactice a proletariatului în revoluția din Germania. În scrisorile sale către Marx din 25 aprilie și 9 mai 1848, precum și în scrisorile către E. Blank din 15 aprilie și 24 mai din același an, Engels dezvăluie poziția contrarevoluționară a burgheziei germane și a liderilor ei — liberalii Camphausen și Hansemann — care stăteau în fruntea guvernului prusian, precum și nestatornicia și caracterul șovăielnic al radicalilor burghezi, care formau fracțiunile de stînga în Adunările constituante prusiană și germană, teama lor de acțiunile revoluționare ale masele populare. Pe de altă parte, spiritul politic activ al muncitorilor germani începea să se trezească, dar mișcarea lor avea încă un caracter spontan, nu ajunsese la maturitate. În aceste condiții, contrarevoluția feudală-monarhistă prusiană, neîntîmpinînd opoziție serioasă din partea forțelor revoluționare, a devenit încetul cu încetul mai activă. La sfîrșitul lunii mai 1848, Engels face o caracterizare sugestivă a situației create în Germania : „La Berlin, Camphausen stă și nu face nimic, iar reacțiunea, funcționăria și clica nobiliară devin pe zi ce trece mai neobrăzate și zgîndăresc poporul ; poporul se răzvrătește, iar inactivitatea și neputința lui Camphausen ne duc la noi revoluții. Așa arată astăzi Germania !” (vezi volumul de față, p. 455—456).

În condițiile acestui raport al forțelor de clasă, care se explică prin înapoierea social-economică a Germaniei, prin slăbiciunea și lipsa de organizare a muncitorilor germani, în această țară nu existau pe atunci premise pentru crearea unui partid proletar de masă. De aceea, Marx și Engels au considerat necesar să activeze mai întâi în flancul de extremă stângă, de fapt proletar, al mișcării democratice. Abia în primăvara anului 1849, ca urmare a schimbării situației din Germania și Europa și a creșterii conștiinței politice a clasei muncitoare germane, Marx și Engels au întreprins primii pași în vederea creării unei organizații politice independente a proletariatului. V. I. Lenin, în polemica sa cu menșevicii din perioada primei revoluții ruse din 1905—1907, a subliniat justetea tacticii lui Marx și Engels în revoluția burghezodemocratică germană, a arătat că întemeietorii comunismului științific au stabilit programul de acțiune al întregii democrații germane înaintate, fără să se contopească totuși cu mișcarea burghezodemocratică din Germania.

Un rol important în propagarea ideilor democrației și socialismului și în mobilizarea maselor populare la lupta pentru îndeplinirea consecventă a sarcinilor revoluției în Germania l-a jucat „*Neue Rheinische Zeitung*”, editat de Marx, Engels și tovarășii lor din Liga comuniștilor. Despre acest ziar Lenin spunea că este „organul de presă cel mai bun, neîntrecut pînă în zilele noastre, al proletariatului revoluționar” (V. I. Lenin. Opere complete, vol. 26, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 82). Scrisorile lui Marx și Engels reflectă uriașa muncă organizatorică depusă de ei, împreună cu colaboratorii și prietenii lor, pentru a asigura apariția ziarului. Din scrisoarea trimisă de Marx lui Engels la mijlocul lunii noiembrie 1848, precum și din scrisoarea lui din 3 februarie 1848 către E. Dronke, unul din membrii redacției, reiese că Marx, ca redactor responsabil al ziarului, trebuia să ducă o luptă dirză și neobosită pentru editarea acestui ziar, lovindu-se în permanență de nemulțumirea manifestată de acționarii burghezi față de orientarea revoluționară a ziarului, să înfrunte uriașe greutăți materiale și piedici din partea autorităților prusiene. Marx a subliniat în scrisorile sale marea însemnătate politică a editării acestui ziar, considerînd-o o acțiune de partid: „important era să păstrăm cu orice chip acest *avanpost* și să nu cedăm această poziție politică” (vezi volumul de față, p. 127).

„*Neue Rheinische Zeitung*” a jucat un rol important în lupta împotriva contrarevoluției, în unirea tuturor forțelor democratice, în formarea revoluționarilor proletari; acest ziar s-a bucurat de o mare popularitate dincolo de granițele Provinciei renane și chiar

ale Germaniei. Acest lucru reiese din scrisoarea lui Marx către Engels din 29 noiembrie 1848, precum și din scrisoarea adresată de Engels lui Marx din Elveția la 7—8 ianuarie 1849.

Internaționalismul proletar militant al lui „Neue Rheinische Zeitung”, care s-a manifestat în lupta curajoasă dusă de Marx și Engels în paginile ziarului pentru apărarea eroicilor participanți la insurecția proletară de la Paris din iunie 1848, este subliniat chiar de Marx într-un document publicat pentru prima oară în volumul de față — scrisoarea sa din 30 iunie 1850 către președintele adunării emigranților din Londra, scrisă cu prilejul celei de-a doua aniversări a acestei insurecții. „În timp ce toate potăile burgheziei au atacat revoluția din iunie — scrie Marx —, eu am apărut deschis aceste zile îngrozitoare, care pentru mine înseamnă cea mai măreață manifestare a luptei clasei muncitoare împotriva clasei capitaliștilor” (vezi volumul de față, p. 502).

Scrisorile și documentele lui Engels publicate pentru prima oară în volumul de față cuprind un material interesant și în mare măsură nou pentru cercetători cu privire la activitatea desfășurată de el în Elveția, de la sfârșitul lunii octombrie 1848 până la mijlocul lunii ianuarie 1849. Silit să plece din Germania din pricina persecuțiilor polițienești, Engels, în timpul șederii sale în diferite orașe din Elveția, în special la Lausanne și Berna, a stabilit legături strânse cu organizațiile muncitorești și democratice locale. Scrisoarea pe care, în numele Comisiei centrale — organul conducător al asociațiilor germane din Elveția —, Engels a adresat-o în jurul datei de 25 decembrie 1848 asociației din Vevey arată că el a luat parte activă la lupta dusă de elementele înaintate din asociațiile muncitorești împotriva tendințelor de izolare locală. Adresa întocmită de Engels, din însărcinarea acestei comisii, către conducerea Uniunii din martie reflectă lupta lui pentru stabilirea unității de acțiune a tuturor forțelor democratice și conține totodată o critică aspră la adresa acestei organizații a democraților mic-burghezi germani și a politicii ei șovăielnice și lașe. Ideile exprimate în acest document corespund articolelor lui Marx „Uniunea din martie” și „Uniunea din martie de la Frankfurt și «Neue Rheinische Zeitung»”, publicate în paginile lui „Neue Rheinische Zeitung”.

La începutul lunii iunie 1849, după ce, în condițiile ofensivei contrarevoluției germane, „Neue Rheinische Zeitung” a fost silit să-și înceteze apariția, Marx a plecat în Franța, unde în acel timp evenimentele revoluționare se precipitau. În scrisoarea sa către Engels expediată din Paris la 7 iunie 1849, Marx declară că întreține legături permanente cu conducătorii organizațiilor democratice și revoluționare franceze. Într-o serie de scrisori din iulie-

august 1849, Engels vorbește despre participarea sa activă la insurecția din Baden-Palatinat pentru apărarea constituției imperiului într-unul din detașamentele de voluntari (vezi scrisorile sale din 25 iulie 1849 către Jenny Marx, din 24 august către Schabelitz și din 25 august același an către Weydemeyer). În scrisoarea către Jenny Marx, Engels acordă o importanță deosebită faptului că, întrucât el a făcut întreaga campanie și a luat parte la patru bătălii, nici unul din liderii democraților mic-burghezi nu va putea spune că redactorii lui „Neue Rheinische Zeitung” s-au ținut departe de luptele revoluționare nemijlocite.

Așadar, în corespondența lui Marx și Engels din perioada 1848—1849 se reflectă activitatea lor de conducători ai mișcării democrat-revoluționare și proletare, aflați în permanență în centrul luptei maselor populare.

Activitatea lui Marx și Engels în perioada revoluției din 1848—1849, ca și în anii precedenți, s-a desfășurat în condițiile unor neîntrerupte persecuții polițienești, ale calomniilor și prigoanei din partea cercurilor burgheze și mic-burgheze. Un material grăitor în legătură cu aceasta conțin scrisorile conducătorilor proletariatului incluse în volumul de față.

Încă la mijlocul deceniului al 5-lea al secolului al XIX-lea autoritățile Prusiei feudal-absolutiste i-au refuzat lui Marx dreptul de a sta în Germania sub pretextul că a pierdut cetățenia prusiană. Agenții și spionii poliției prusiene urmăreau pas cu pas activitatea lui din emigrație și guvernul prusian a făcut tot ce era posibil pentru a împiedica șederea lui Marx și a familiei sale în oricare din țările europene. În urma unui complot pus la cale de autoritățile prusiene și de reacționarii francezi, în ianuarie 1845 Marx a fost expulzat din Franța. Din Belgia, unde a găsit un azil vremelnic, Marx a fost expulzat la începutul lunii martie 1848 după ce și soția sa fusese nelegal arestată. Din scrisorile lui Engels din martie 1848 reiese indignarea stîrnită în rîndurile opiniei publice radical-democrate din Belgia de acest act samavolnic al autorităților belgiene.

Engels și-a desfășurat activitatea revoluționară în condițiile urmăririi și represiunilor polițienești. La sfîrșitul anului 1846 prefectul poliției din Paris a obținut de la ministrul de interne expulzarea lui Engels pentru propagandă comunistă desfășurată în rîndurile muncitorilor (vezi scrisoarea lui Engels către Marx din decembrie 1846). La sfîrșitul lunii ianuarie 1848, în urma dispoziției date de guvernul Guizot, Engels a fost expulzat din Franța. În timpul șederii lui Marx și Engels la Köln în 1848—1849, ei au fost supuși unor neconținute urmăriri din partea poliției, justiției, în

calitate de redactori ai lui „Neue Rheinische Zeitung” și conducători ai luptei revoluționare a maselor populare. În consecință, în septembrie 1848, Engels a fost nevoit să emigreze din Germania, iar Marx, care a rămas la Köln pentru a continua editarea ziarului, era amenințat în permanență cu arestarea (vezi scrisoarea lui Marx către Engels de la mijlocul lunii noiembrie și cea din 29 noiembrie 1848, precum și scrisoarea lui Engels către Marx din 28 decembrie 1848).

În august 1849, în timpul șederii lui Marx în Franța, în condițiile activizării forțelor contrarevoluționare, guvernul celei de-a doua Republici a dat un ordin de exilare a lui Marx la Morbihan, o regiune mlăștinoasă din Bretagne. În scrisoarea către Engels din 23 august 1849, Marx numește această măsură „o tentativă deghizată de asasinat”.

La sfârșitul lunii august 1849, Marx a fost nevoit să plece la Londra, unde a rămas pînă la sfârșitul vieții. Dar nici în Anglia șederea lui Marx n-a fost lipsită de primejdii. În mai 1850, în legătură cu arestarea comuniștilor în Germania și intenția guvernului prusian de a înscena un proces conducătorilor Ligii comuniștilor, autoritățile prusiene au exercitat presiuni asupra guvernului englez pentru a obține expulzarea lui Marx din Anglia (vezi scrisorile lui Marx către Weydemeyer din 8 iunie și 27 iunie 1850). Engels a fost și el nevoit să emigreze în Anglia, intrucît în Germania era amenințat de represiuni din partea autorităților prusiene pentru participarea lui activă la insurecția armată din Germania de sud-vest (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 23 august 1849). Prigonirea marilor conducători ai proletariatului de către reacțiunea internațională a continuat și în anii următori.

Scrisorile lui Marx și Engels din anii 1849—1851 oglindesc activitatea lor în epoca reacțiunii, cînd principalele sarcini constau în sintetizarea teoretică a experienței revoluțiilor din 1848—1849, în dezvoltarea teoriei revoluționare a proletariatului, în păstrarea primelor cadre de revoluționari proletari, creșterea și călirea politică a acestora, apărarea independenței și purității pozițiilor ideologice ale partidului proletar care se forma, ferirea lui de influența ideologiei burgeze și mic-burgeze.

În timpul emigrației sale la Londra, Marx, împreună cu ceilalți membri ai Comitetului Central al Ligii comuniștilor, a reorganizat Liga și Comitetul ei Central, în fruntea căruia se afla. În noiembrie 1849 sosi la Londra Engels, care a fost cooptat în Comitetul Central. Așa cum reiese din scrisorile publicate în volumul de față, întemeietorii comunismului științific au depus o muncă uriașă pentru restabilirea legăturilor și gruparea elementelor re-

voluționare în jurul Ligii comuniștilor. Scrisorile din perioada 1849—1850, în special scrisorile lui Marx și Engels către Weydemeyer din aprilie 1850, cuprind materiale cu privire la activitatea Comitetului social-democrat de ajutorare a emigranților germani, condus de ei, care contribuia activ la unirea elementelor cu adevărat revoluționare ale mișcării muncitorești.

Dînd o mare importanță unirii revoluționarilor proletari din toate țările, Marx și Engels au acordat cea mai mare atenție în această perioadă consolidării legăturilor dintre Liga comuniștilor și aripa revoluționară a mișcării muncitorești engleze — cartismul. Scrisorile din acest timp dovedesc sprijinul neconținut acordat de Marx și Engels eforturilor depuse de cartiștii revoluționari pentru a reînvia această mișcare, punînd-o pe o bază nouă, socialistă, ajutorul acordat de Marx și Engels și tovarășii lor de luptă din Liga comuniștilor la editarea unor organe de presă, la lupta împotriva curentelor reformiste și sectare din cadrul cartismului, curente care împiedicau dezvoltarea acestuia. Din scrisorile întemeietorilor comunismului științific reiese creșterea influenței exercitate de ideile lor asupra reprezentanților înaintați ai cartismului, în primul rînd asupra lui Harney și Jones. În 1850—1851 se consolidează în mod deosebit prietenia care-i lega pe Marx și Engels de proletariatii revoluționari englezi înaintați, de publicistul și poetul Ernest Jones, care, după ce, la începutul anului 1851, Harney a trecut în tabăra democrației mic-burgheze, a devenit principalul propagator al ideilor comunismului științific în mișcarea muncitorească engleză. „Jones — remarcă Engels în scrisoarea sa către Dronke din 9 iulie 1851 —, un om complet diferit de Harney, e cu totul de partea noastră și, în momentul de față, face propagandă «Manifestului» printre englezi” (vezi volumul de față, p. 522).

Un loc important în scrisorile din perioada 1849—1850 ale întemeietorilor comunismului științific îl ocupă lupta pentru crearea unui organ de presă care să continue tradițiile de luptă ale lui „Neue Rheinische Zeitung” și să contribuie la întărirea partidului proletar. Încă în ajunul călătoriei sale de la Paris la Londra, în scrisoarea trimisă lui Engels în Elveția la 23 august 1849, Marx îl invită pe prietenul său să vină în Anglia pentru a edita împreună un organ de presă propriu. Un asemenea organ a fost „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”, care a apărut din ianuarie pînă în noiembrie 1850. În această revistă au fost publicate lucrări extrem de importante ale întemeietorilor marxismului — „Luptele de clasă în Franța” de Marx, „Campania germană pentru constituția imperiului” și „Războiul țărănesc german” de Engels și alte lucrări în care, pe baza unei analize istorice

materialiste, se făcea bilanțul și se sintetiza experiența revoluției din 1848—1849, se elabora tactica partidului proletar revoluționar.

Din scrisorile lui Marx și Engels din această perioadă se vede câtă forță și energie au depus ei pentru a face posibilă editarea acestei reviste. Ei se adresează adeptilor și prietenilor lor din Germania și Elveția cu rugămintea de a contribui la răspîndirea revistei. În scrisoarea către Weydemeyer din 19 decembrie 1848, Marx îl roagă să publice o notă cu privire la apariția revistei în „Neue Deutsche Zeitung”. În scrisoarea către Freiligrath din 10 ianuarie 1850, Marx vorbește despre planurile lui de transformare treptată a revistei într-o publicație bilunară sau săptămînală și îl roagă să strîngă cît mai repede banii necesari pentru a continua editarea acestui organ.

Un loc important în scrisorile lui Marx și Engels îl ocupă problemele de tactică ale partidului proletar după înfringerea revoluțiilor din 1848—1849.

În toamna anului 1850 Marx și Engels au ajuns la concluzia că, dat fiind avîntul economic, precum și întărirea regimurilor reacționare din țările Europei, posibilitatea unei revoluții într-un viitor apropiat este exclusă. De aceea ei au considerat necesar să revizuiască tactica Ligii comuniștilor, să schimbe formele de luptă. Noua situație cerea o muncă anevoioasă de concentrare a forțelor, de pregătire a cadrelor de revoluționari proletari în vederea viitoarelor lupte revoluționare. Dar cîțiva membri ai Ligii comuniștilor, în frunte cu Willich și Schapper, făcînd abstracție de condițiile istorice obiective, s-au ridicat împotriva liniei tactice a lui Marx și Engels. Din pricina acestor divergențe, la 15 septembrie 1850, în cadrul unei ședințe a Comitetului Central al Ligii comuniștilor, s-a produs sciziunea, majoritatea membrilor Comitetului Central trecînd de partea lui Marx și Engels.

Lupta din cadrul Ligii comuniștilor i-a silit pe Marx și Engels să acorde o deosebită atenție demascării dogmatismului, sectarismului și aventurismului în mișcarea muncitorească. În scrisorile lui Marx și Engels din 1851 se arată că activitatea fracționistă a grupului Willich-Schapper a abătut proletariatul de la sarcina care îi stătea în față, și anume concentrarea forțelor în vederea luptei viitoare.

În scrisorile lor, Marx și Engels s-au pronunțat cu hotărîre împotriva planurilor pseudorevoluționare ale lui Willich, care în toamna anului 1850 a propus un proiect aventurist de organizare imediată a revoluției în Germania de vest, folosind în acest scop mobilizarea Landwehrului cu prilejul conflictului dintre Prusia și Austria. Marx și Engels, care au condamnat întotdeauna iocul de-a

conspirația revoluționară, au ironizat fără cruțare proiectul steril și dăunător al lui Willich (vezi scrisoarea lui Engels către Dronke din 9 iulie 1851). Scrisorile lui Marx și Engels din 1851 conțin un bogat material, din care reiese că grupul Willich-Schapper s-a apropiat, după sciziunea Ligii comuniștilor, de emigrația mic-burgheză și s-a transformat, de fapt, într-o anexă a acesteia. În scrisoarea către Hermann Becker din 28 februarie 1851 și într-o serie de alte scrisori, Marx demonstrează, pe baza exemplului oferit de evoluția politică a acestui grup, că fracționismul și sectarismul duc în mod inevitabil la o alunecare pe poziții antiproletare, la dependență ideologică față de burghezie.

Marx și Engels au depus mari eforturi pentru a feri proletariatul de influențele burgheze și mic-burgheze și pentru a asigura independența și puritatea pozițiilor ideologice și tactice ale proletariatului. Unul dintre promotorii acestei influențe în epoca respectivă era emigrația mic-burgheză. De aceea, nu e întâmplător faptul că corespondența lui Marx și Engels din 1851 cuprinde și o critică aspră la adresa diverselor clici de emigranți (Ruge, Kinkel, Heinzen, Struve, Louis Blanc și alții). Marx și Engels au demascată fără cruțare activitatea pseudorevoluționară a acestor clici, care se reducea la certuri și zizanii mărunte, la speculații demagogice cu fraze revoluționare. Acțiunile lor, după cum arată Marx și Engels, aduceau prejudicii serioase mișcării democratice și muncitorești, împiedicau unirea clasei muncitoare și nu puteau duce decît la pierderea independenței organizației proletare. Marx și Engels demascau încercările liderilor emigrației mic-burgheze de a-i calomnia pe revoluționarii proletari și de a zădărnici influența lor asupra proletariatului.

O caracterizare elocventă a activității grupurilor de emigranți și a intrigilor lor aventuriste apare în scrisorile lui Marx către editorul francez Ebner, scrise în august și decembrie 1851. Materialul acestor scrisori a fost folosit parțial de Marx și Engels pentru pamfletul „Marii bărbați ai emigrației”, scris în 1852.

Criticîndu-l pe unul din liderii emigrației, democratul burghez italian Mazzini, Marx dezvoltă o serie de teze importante cu privire la problema mișcării de eliberare națională a popoarelor asuprite. În scrisoarea către Weydemeyer din 11 septembrie și în cea către Engels din 13 septembrie 1851, el îl condamnă categoric pe Mazzini pentru că ignorează interesele țărănimii italiene exploatare de proprietarii funciari și pentru că refuză să atragă masele țărănești în lupta de eliberare națională a Italiei și de unificare a ei. Numai participarea largă a tuturor celor ce muncesc la lupta de eliberare națională, subliniază Marx, poate da acestei lupte

forța și amploarea necesară, asigurându-i victoria. În scrisoarea către Weydemeyer menționată mai sus, Marx arată că „primul pas spre independența Italiei trebuie să-l constituie deplina eliberare a țăranilor și transformarea sistemului dearendă pe jumătate în proprietate burgheză liberă” (vezi volumul de față, p. 539).

Într-o serie de scrisori ale lui Marx și Engels din a doua jumătate a anului 1851 sînt analizate știrile primite din Germania cu privire la arestarea membrilor Ligii comuniștilor. Exprimîndu-și îngrijorarea pentru soarta tovarășilor arestați, Marx și Engels acordă o atenție deosebită faptului că planurile aventuriste ale grupului fracționist Willich-Schapper și ale altor clici de emigranți au ajutat poliția să pună la cale tot felul de provocări și să dea amploare chestiunii așa-ziselor „conspirații comuniste” (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 28 mai 1851). Marx și Engels au întreprins o serie de acțiuni pentru a demasca în presă acțiunile autorităților prusiene și pentru a-i apăra pe membrii arestați ai Ligii comuniștilor (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 1 decembrie 1851).

Corespondența purtată de întemeietorii comunismului științific în perioada 1849—1851 arată importanța covârșitoare acordată dezvoltării teoriei lor revoluționare, pe care o considerau cea mai importantă sarcină politică de partid. În această perioadă obiectul principal al cercetărilor științifice întreprinse de Marx devine economia politică. Dacă pînă în 1848 conținutul principal al activității lui teoretice a fost fundamentarea filozofică a comunismului științific, iar în perioada 1848—1849 — elaborarea ideilor politice, a strategiei și tacticii revoluționare, în deceniul al 6-lea pe primul plan se impunea dezvoltarea învățăturii economice. Studiind literatura economică, Marx a continuat elaborarea propriei sale teorii economice, începută încă în deceniul al 5-lea, cînd a proiectat o lucrare amplă, „Critica politicii și economiei politice” (despre acest proiect vezi scrisoarea lui Marx către Leske din 1 august 1846). El își propunea să elaboreze o lucrare amplă, de critică a orînduirii existente și a economiei politice burgheze. Corespondența dintre Marx și Engels din 1851 atestă munca titanică depusă de Marx în vederea strîngerii și prelucrării materialului pentru lucrarea sa științifică. După cum reiese din această corespondență, el studiază profund și multilateral istoria economiei naționale și economia, contemporană lui, a diferitelor țări, în special a Angliei, care era pe atunci țara clasică a capitalismului. În acest timp pe Marx îl interesau, în primul rînd, istoria proprietății funciare și teoria rentei funciare, istoria și teoria circulației banilor și a prețurilor, precum și crizele economice. Astfel, în scrisoarea către Engels

din 7 ianuarie 1851, Marx supune criticii pentru prima oară teoria rentei funciare a lui Ricardo și expune câteva teze de bază ale teoriei sale asupra rentei, iar în scrisoarea din 3 februarie îi expune amănunțit lui Engels ideile sale în legătură cu teoria circulației banilor. Engels, la rîndul său, s-a ocupat de probleme economice și s-a străduit să-l ajute pe Marx în rezolvarea unei serii de probleme teoretice. Astfel, la 12 februarie 1851, el îi scria lui Marx că noile considerații asupra circulației banilor, comunicate de Marx, îl interesează în mod deosebit și că intenționează să reflecteze serios asupra lor.

Ocupîndu-se cu studiul economiei politice, Marx a avut un permanent schimb de idei cu Engels în privința celor mai importante fenomene curente ale vieții economice din Anglia și din alte țări. Marx și Engels au ajuns la concluzia că „prosperitatea” industriei după revoluție are un caracter vremelnic și au prevăzut izbucnirea unei crize economice.

Unul din principalele obiecte ale cercetărilor teoretice întreprinse de Engels în 1851 l-au constituit științele militare, istoria artei militare. Deja interesele luptei revoluționare din 1848—1849 l-au convins pe Engels de necesitatea de a studia problemele militare și, în primul rînd, tactica insurecției armate. După ce s-a mutat la Manchester, la sfîrșitul anului 1850, Engels a început să studieze sistematic și să aprofundeze problemele militare. În scrisoarea din 19 iunie 1851 către Weydemeyer, Engels explica în felul următor motivele care l-au determinat să facă acest lucru : „Uriașa importanță pe care o va căpăta latura militară în viitoarea mișcare, o veche înclinație, corespondențele mele pentru ziar („Neue Rheinische Zeitung”. — *Nota red.*) cu privire la războiul maghiar, în sfîrșit glorioasa mea aventură din Baden — toate acestea m-au determinat să lucrez în această direcție și vreau să obțin măcar atîtea cunoștințe în acest domeniu, încît să-mi pot permite să fac unele aprecieri teoretice fără a mă compromite prea mult” (vezi volumul de față, p. 515). Scrisorile lui Engels arată cîte surse și cită literatură a cercetat el pentru studiul istoriei și teoriei militare.

Un mare interes din punct de vedere militar îl prezintă scrisoarea lui Engels către Marx din 26 septembrie 1851, în care analizează critic articolul democratului mic-burghez Techow „Contururile viitorului război”. Scrisoarea examinează raportul probabil dintre forțele armate ale revoluției și cele ale contrarevoluției din Europa în eventualitatea unor noi evenimente revoluționare. Engels expune aici și o idee importantă cu privire la specificul

formării armatelor revoluționare și la caracterul acțiunilor lor de luptă.

Într-o serie de scrisori Engels face aprecieri cu privire la lucrările scriitorilor militari de seamă de la mijlocul secolului al XIX-lea (Napier, Savary și alții) și caracterizează activitatea unor comandanți de oști (de exemplu a lui Wellington).

Corespondența întemeietorilor comunismului științific reflectă îndelungata lor colaborare creatoare. Adeseori Marx i-a sugerat lui Engels teme pentru noi lucrări. În această privință este interesant istoricul elaborării lucrării lui Engels „Campania germană pentru constituția imperiului”. Din corespondența dintre Marx și Engels reiese că aceste schițe au fost scrise de Engels la sfatul lui Marx. „Ai acum o ocazie minunată să scrii o istorie sau un pamflet despre revoluția din Baden-Palatinat” — îi scria Marx lui Engels în jurul datei de 1 august 1849. „Cu acest prilej poți să exprimi admirabil și poziția lui «Neue Rheinische Zeitung» față de partidul democrat” (vezi volumul de față, p. 137). Engels a dat imediat curs propunerii lui Marx și la 24 august 1843 i-a și comunicat editorului Jakob Schabelitz că își scrie memoriile despre insurecția din Baden-Palatinat.

Un alt exemplu grăitor al colaborării dintre Marx și Engels îl constituie seria de articole „Revoluție și contrarevoluție în Germania”, scrise de Engels. La începutul lunii august 1851 unul dintre redactorii ziarului burghez progresist „New York Daily Tribune”, Charles Dana, i-a propus lui Marx să colaboreze la ziarul său. Marx, care era ocupat cu studiul problemelor de economie politică, prin scrisoarea din 8 august 1851 l-a rugat pe Engels să scrie pentru acest ziar o lucrare cu privire la revoluția din Germania. Până la sfârșitul anului, Engels a scris pentru „Tribune” primele trei articole din această serie, care au fost publicate în ziar sub semnătura lui Marx (celelalte articole au fost scrise în 1852). La elaborarea acestei lucrări Engels a avut un permanent schimb de păreri cu Marx, care, mai mult, a și citit articolele înainte de a le trimite ziarului. La rîndul său, proiectul lui Marx de a scrie „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” s-a născut sub influența neîndoioasă a scrisorii lui Engels din 3 decembrie 1851, care cuprindea o caracterizare sugestivă a loviturii de stat din 2 decembrie 1851 a lui Bonaparte. Corespondența dintre Marx și Engels dovedește legătura indisolubilă dintre activitatea lor științifică și revoluționară, dovedește că nu se poate face o delimitare între contribuția unuia și contribuția celuilalt la crearea teoriei comunismului științific.

Materialul publicat în acest volum de corespondență îi înfățișează pe Marx și Engels și în calitate de conducători și educatori ai primilor revoluționari proletari. Scrisorile întemeietorilor comunismului științific arată că ei au acordat o importanță uriașă instruirii teoretice și educării cadrelor de partid, considerînd că în acest scop e necesar să folosească refluxul vremelnice al valului revoluționar (vezi scrisoarea lui Engels către Dronke din 9 iulie 1851). În scrisoarea trimisă lui Marx în jurul datei de 20 iulie 1851, Engels salută cu bucurie știrea primită din Germania cu privire la constituirea noilor comunități ale Ligii comunistilor, întrucît în ele cresc noile cadre ale partidului, viitorul lui „stat-major“.

Correspondența lui Marx și Engels dovedește cu prisosință că, din momentul în care au pășit pe calea luptei revoluționare, întemeietorii comunismului științific au fost înconjurați de un grup de prieteni, de tovarăși de luptă și de idei. Pe acești reprezentanți de frunte ai mișcării muncitorești s-au sprijinit Marx și Engels în lupta lor pentru crearea partidului proletar, umăr la umăr cu ei și-au desfășurat activitatea în anii revoluției și în vremurile grele de dominație a reacțiunii.

Un loc deosebit printre tovarășii de luptă ai lui Marx și Engels îl ocupă Wilhelm Wolff („Lupus“), cu care întemeietorii marxismului au legat o prietenie strînsă și îndelungată. În scrisoarea sa către Marx din 23—24 noiembrie 1847, Engels arată cit de mult îl prețuiește pe Wolff ca pe unul dintre conducătorii Ligii comunistilor: „Lupus trebuie neapărat lecuit de excesiva sa modestie. Băiatul ăsta admirabil este unul dintre puținii oameni care trebuie să fie împinși pe primul plan“ (vezi volumul de față, p. 107). În anii revoluției, W. Wolff a fost membru al redacției lui „Neue Rheinische Zeitung“ și unul dintre cei mai de seamă colaboratori ai acestui organ de presă revoluționar. După ce a venit la Londra, în vara anului 1851, W. Wolff i-a sprijinit cu hotărîre pe Marx și Engels în lupta lor împotriva intrigilor sectariștilor și conducătorilor emigrației mic-burgheze (vezi scrisoarea lui Marx către Engels din 13 iulie 1851).

Din scrisorile lui Marx și Engels reiese că în anii lor de emigrație ei au întreținut legături strînse cu militanții Ligii comunistilor din Germania — Daniels, Bürgers și alții. Daniels, de care Marx era legat printr-o veche prietenie, a avut un rol conducător în rîndul comunistilor din Köln, după cum reiese din scrisoarea adresată lui de Marx la 7 martie 1847, precum și din alte scrisori. Cu acest revoluționar și învățat de seamă, Marx a avut un schimb de păreri în multe probleme teoretice, în special în problema rolu-

lui științei și progresului tehnic în viitoarea societate comunistă. „Comuniștii trebuie să demonstreze — îi scria Marx lui Daniels în mai 1851 — că numai în condițiile relațiilor comuniste adevărurile tehnologice cucerite pot fi transpuse în practică” (vezi volumul de față, p. 515). Arestarea lui Daniels de către poliția prusiană în iunie 1851 i-a îngrijorat foarte mult pe Marx și pe Engels (vezi scrisorile lui Marx către Engels din 16 iunie și 13 iulie 1851, precum și scrisoarea lui Marx către soția lui Daniels, scrisă între 4 și 8 octombrie 1851).

Correspondența lui Marx și Engels cuprinde un material important cu privire la prietenii și tovarășii lor de idei, membrii Ligii comuniștilor, Ferdinand Wolff, E. Dronke, G. Weerth și F. Freiligrath, care în 1848—1849 au făcut parte din redacția lui „Neue Rheinische Zeitung”. Din scrisorile întemeietorilor comunismului științific din perioada 1850—1851 reiese că în momentul scizunii intervenite între revoluționarii proletari și emigrația mic-burgheză, poeții revoluționari germani Weerth și Freiligrath i-au sprijinit pe Marx și Engels (vezi, de pildă, scrisoarea lui Marx către Müller-Telling din 1 ianuarie 1850 și scrisoarea lui Marx către Engels din 28 mai 1851).

Un loc de seamă în scrisorile din perioada 1848—1851 îl ocupă corespondența lui Marx și Engels cu eminentul revoluționar proletar J. Weydemeyer. După ce, la mijlocul deceniului al 5-lea, a plătit tribut „adevărului socialism”, Weydemeyer a devenit, încă înainte de revoluția din 1848—1849, un adept convins al comunismului științific, un tovarăș de luptă credincios al lui Marx și Engels. Într-o scrisoare către Marx, scrisă în jurul datei de 1 august 1851, Engels vorbește de Weydemeyer ca de unul dintre cei mai de nădejde și mai încercați tovarășii de partid: „Cu Weydemeyer ai toată siguranța că, atunci când va fi cazul, va veni numaidecât” (vezi volumul de față, p. 283). Tot atât de mult îl aprecia și Marx pe Weydemeyer.

Acordînd un sprijin permanent luptătorilor înaintați ai proletariatului, educîndu-i și instruindu-i, Marx și Engels critică în același timp cu asprime, așa cum reiese din scrisorile lor, pe aceia care s-au abătut de la linia proletară revoluționară.

Scrisorile lui Marx din 1850—1851, precum și scrisorile soției sale, Jenny Marx, publicate în anexe, arată în ce situație materială grea și în ce mizerie s-au zbatut Marx și familia lui în timpul emigrației la Londra. Lipsurile materiale permanente, amenințarea de a fi aruncat în stradă pentru neplata chiriei, urmărirea de către creditorii, boala și moartea unui copil — toate acestea i-au făcut uneori lui Marx viața de nesuportat și i-au creat greutăți în acți-

vitătea sa științifică. La acestea s-au adăugat calomniile și hărțuirile la care se dedau numeroasele clici ostile din jurul lui, din rîndurile emigrației mic-burgheze, care nu le-au putut ierta lui Marx și Engels intransigența lor politică și ideologică (vezi, de pildă, scrisoarea lui Marx către Weydemeyer din 2 august 1851, precum și scrisoarea lui Jenny Marx către Weydemeyer din 20 mai 1850).

Din corespondență reiese limpede că în condițiile grele ale emigrației, prietenia trainică, îndelungată a lui Engels a avut un rol uriaș în viața lui Marx și a familiei sale. Tocmai în această perioadă critică pentru Marx, Engels a dat dovadă de un adevărat spirit de sacrificiu — a intrat ca funcționar la firma tatălui său și a devenit pentru mulți ani „o vită de povară a negoțului”, pentru a-i da lui Marx posibilitatea de a-și continua cercetările economice. „Fără sprijinul financiar permanent și devotat al lui Engels — arăta V. I. Lenin —, Marx nu numai că nu ar fi putut termina «Capitalul», dar ar fi căzut inevitabil pradă mizeriei” (V. I. Lenin. Opere complete, vol. 26, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 49).

Întreaga corespondență dintre Marx și Engels este o mărturie grăitoare a profunde prietenii care i-a legat timp de cîteva decenii pe acești doi giganți ai gîndirii revoluționare, „ale căror legături — după cum spunea V. I. Lenin — întrec cele mai emoționante legende antice despre prietenie între oameni” (V. I. Lenin. Opere complete, vol. 2, București, Editura politică, 1963, ed. a doua, p. 12).

★

★ ★

Dintre documentele publicate pentru prima oară în ediția de față, un interes deosebit îl prezintă scrisoarea lui Marx către Fröbel și nota adresată de el redacției lui „Allgemeine Zeitung”, care se referă la apariția revistei „Deutsch-Französische Jahrbücher”, precum și scrisoarea lui Marx către Feuerbach din 11 august 1844, care reprezintă o mărturie importantă a legăturilor pe care le întreținea Marx cu comunitățile pariziene ale Ligii celor drepte în vara anului 1844. Un material nou cu privire la o perioadă mai puțin cercetată din biografia lui Engels îl oferă două scrisori, scrise de Engels la sfîrșitul lunii decembrie 1848, în numele Comisiei centrale a Uniunii germane din Elveția. Un deosebit interes prezintă scrisoarea lui Marx către Blind din 17 iulie 1850, care aduce noi informații cu privire la activitatea desfășurată de Liga comuniștilor în vara anului 1850.

Materialele din anexe completează scrisorile publicate în acest volum și prezintă interes din punct de vedere istoric-revoluționar și biografic. Printre aceste documente sînt cîteva scrisori ale soției lui Marx, Jenny Marx, adresate lui Engels și Weydemeyer la rugămintea lui Marx. Anexele cuprind și o scrisoare a membrului Ligii comuniștilor K. Schramm către K. Weydemeyer din 8 ianuarie 1850, precum și o petiție a lui Marx din timpul șederii sale în Belgia în 1845.

În volumul de față nu sînt incluse scrisorile din tinerețe ale lui Marx și Engels din anii 1837—1841, publicate în „Marx-Engels. Gesamtausgabe” (MEGA). Cea mai mare parte din aceste scrisori au apărut în culegerea K. Marx și F. Engels. „Din lucrările de tinerețe”. Prin caracterul și tematica lor, aceste scrisori sînt nemijlocit legate de lucrările lui Marx și Engels incluse în această culegere.

*Institutul de marxism-leninism
de pe lingă C.C. al P.C.U.S.*

KARL MARX
și
FRIEDRICH ENGELS
SCRISORI

Februarie 1842 — decembrie 1851

Partea I

Correspondența
dintre Marx și Engels

Octombrie 1844 — decembrie 1851

1844

1

Engels către Marx ¹
la Paris

[Barmen, începutul lunii octombrie 1844]

Dragă Marx,

Desigur, te miră, și pe bună dreptate, că nu ți-am scris mai demult, dar nici acum nu-ți pot spune nimic precis în legătură cu venirea mea la Paris. Mă aflu la Barmen de trei săptămîni și mă distrez, atît cît e cu putință, cu cîțiva prieteni și numeroase neamuri, printre care, din fericire, se află și cîteva femei simpatice. La lucru nici nu mă pot gîndi, mai ales că sora mea * s-a logodit cu comunistul londonez Emil Blank, pe care Ewerb[eck] îl cunoaște, și acum este un du-te-vino în toată casa. De altfel, îmi dau prea bine seama că, în ceea ce privește întoarcerea mea la Paris, voi avea de întîmpinat greutăți serioase și, probabil, va trebui să mai rămîn vreo șase luni sau chiar un an în Germania ; voi face, desigur, tot posibilul ca să evit asta, dar nici nu-ți poți închipui ce considerente meschine și ce temeri superstițioase mi se aduc drept argumente.

Am fost trei zile la Köln și am rămas impresionat de uriașele succese ale propagandei noastre. Oamenii sînt foarte activi, dar se simte lipsa unui sprijin eficace. Atîta timp cît nu există lucrări în care principiile să fie deduse logic și istoric din concepțiile anterioare și din istoria anterioară, ca o continuare necesară a lor, lucrul va fi făcut numai pe jumătate, și cei mai mulți vor bîjbîi în întuneric. Apoi am fost la Düsseldorf, unde avem de asemenea cîțiva oameni destoinici. Dar cel mai mult îmi plac tot băieții noștri din Elberfeld, cărora concepțiile umanitare le-au intrat în sînge. Ei au pornit serios să-și revoluționeze rînduielile în familie și fac morală bătrînilor de fiecare dată cînd aceștia își permit o atitudine aristocratică față de servitori sau de muncitori — și pentru patriarhalul Elberfeld asta înseamnă foarte mult. În afară de acest grup, în Elberfeld mai există încă unul, de asemenea

* Marie Engels. — *Nota red.*

foarte bun, dar ceva mai puțin conturat. Comisarul de poliție din Barmen este comunist. Alaltăieri a fost pe la mine un fost coleg de școală, actualmente profesor de gimnaziu *, foarte contaminat și el, deși n-a avut niciodată vreo legătură cu comuniștii. Dacă am putea influența direct poporul, ne-am cuceri curînd o poziție dominantă, dar este aproape imposibil, mai ales pentru noi, publiciștii, care trebuie să stăm liniștiți, ca să nu le cădem în gheare. De altfel, aici sîntem în deplină siguranță, nu prea se sinchisesc de noi atîta timp cît stăm liniștiți și cred că lui H[ess], cu temerile lui, i se cam năzar pericole imaginare. Pînă acum nimeni nu m-a deranjat cu nimic, numai procurorul general a cerut unuia dintre oamenii noștri informații despre mine, asta e tot ce-am auzit pînă acum.

În ziarul de aici a apărut știrea că Bernays a fost pus sub urmărire acolo de guvernul nostru și că ar fi fost deferit justiției ². Scrie-mi ce este adevărat în asta, precum și ce se întîmplă cu broșura **, cred că trebuie să fie gata. Pe aici nu se aude nimic despre Baueri, nimeni nu știe nimic despre ei. În schimb, pentru „Jahrbücher” ³ se mai bate lumea și acum. Articolul meu despre Carlyle *** a avut un mare succes în rîndul „maselor”, în timp ce pe cel despre economie politică **** nu l-au citit decît foarte puțini. E un lucru de înțeles.

Și în Elberfeld domnia pastori, mai ales Krummacher, ne-au atacat în predicile lor; deocamdată atacurile lor au fost îndreptate numai împotriva ateismului tinerilor, dar sper că în curînd va urma și o filipică împotriva comunismului. Vara trecută tot Elberfeldul nu vorbea decît despre acești indivizi fără dumnezeu. În general aici are loc o mișcare remarcabilă. În timpul cît am lipsit ⁴, Wuppertalul a făcut, în toate privințele, un progres mai mare decît în ultimii cincizeci de ani. Tonul vieții sociale a devenit mai civilizată, interesul față de politică, opoziționismul au devenit generale, industria a făcut progrese uluitoare, au fost construite noi cartiere, păduri întregi au fost defrișate, și astăzi despre întreaga regiune se poate spune că este deasupra nivelului civilizației germane, pe cînd numai cu patru ani în urmă se afla mult

* Gustav Wurm. — *Nota red.*

** K. Marx și F. Engels. „Sfînta familie sau critica criticii critice. Împotriva lui Bruno Bauer et. Co.” (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 3—238. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

*** F. Engels. „Situația Angliei. «Past and Present» by Thomas Carlyle”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 572—598. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

**** F. Engels. „Schită a unei critici a economiei politice”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a p. 544—571. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

sub acest nivel — pe scurt, aici se pregătește un teren excelent pentru principiile noastre, iar atunci cînd vom reuși să-i atragem în mișcare pe vopsitorii și albitorii noștri violenți și iuți la minie, ai să vezi ce poate Wuppertalul. Sînt vreo cîțiva ani de cînd muncitorii au ajuns pe ultima treaptă a vechii civilizații, și acum ei își exprimă protestul împotriva vechii organizații sociale printr-un număr tot mai mare de delictе, jafuri, și asasinate. Seara străzile sînt foarte nesigure, burghezii sînt bătuti, înjunghiați și jefuiți ; și dacă dezvoltarea proletarilor de aici se va desfășura după aceleași legi ca și cea din Anglia, ei își vor da curînd seama că acest fel de a protesta, ca *indivizi* și recurgînd la violența împotriva orînduirii sociale, este inutil și vor protesta în calitatea lor generală, ca *oameni*, prin comunism. Ce bine ar fi dacă le-am putea arăta indivizilor acestora drumul ! Dar asta e cu neputință.

Fratele meu * își face armata la Köln, și atîta timp cît nu e încă suspectat putem folosi adresa lui pentru a-i scrie lui H[ess] și altora. Deocamdată însă, nici eu nu știu exact adresa lui și deci nu ți-o pot trimite nici ție.

În răstimpul care a trecut de cînd am scris rîndurile de mai sus am fost la Elberfeld și am întîlnit din nou cîțiva comuniști care pînă acum mi-erău complet necunoscuți. Oriunde te duci și oriunde te învîrtești, peste tot dai de comuniști. Un comunist foarte înflăcărat, caricaturist și, în devenire, pictor de scene istorice, pe nume Seel, pleacă peste două luni la Paris ; îl voi trimite la voi ; băiatul ăsta cu firea lui entuziastă, cu pictura și dragostea lui pentru muzică vă va plăcea și poate fi foarte util în calitate de caricaturist. Pînă atunci s-ar putea să fiu și eu acolo, dar, deocamdată, este încă foarte nesigur.

„Vorwärts“⁵ vine aici în cîteva exemplare, am căutat să-i mai conving și pe alții să se aboneze. Expediția să trimită exemplare de probă la Elberfeld lui : Richard Roth, Wil[helm] Blank-Hauptmann junior, F. W. Strücker, Meyer, berar bavarez din Funkenstrasse (o berărie comunistă), toate însă în plicuri și prin intermediul librarului comunist Baedeker de aici. Cînd oamenii vor vedea că ziarele ajung la destinație, se vor abona și ei. La Düsseldorf să se trimită lui W. Müller, dr. med. ; la Köln aș fi de părere să se trimită dr. med. d'Ester, berarului Löllchen, cumnatului tău ** etc. Totul, bineînțeles, în plicuri și prin librării.

Acum ocupă-te ca materialul pe care l-ai strîns să vadă cît mai curînd lumina tiparului⁶. E de mult timpul ! Și eu mă voi pune serios pe treabă și voi reîncepe chiar astăzi. Germanii sînt

* Hermann Engels. — *Nota red.*

** Edgar von Westphalen. — *Nota red.*

încă foarte nelămuriți în privința înfăptuirii practice a comunismului ; ca să se termine cu măgăria asta, voi scrie o mică broșură, în care voi arăta ce s-a realizat în această privință și voi vorbi, într-un stil popular, despre practica comunismului existentă în Anglia și în America⁷. Treaba aceasta îmi va lua vreo trei zile, sau așa ceva, și va face ca oamenii să se lămurească în această chestiune. De asta m-am convins din discuțiile avute cu cei de aici.

Deci să ne punem pe treabă și să dăm repede la tipar ! Salută-i pe Ewerbeck, Bakunin, Guerrier și pe ceilalți, n-o uita pe soția ta, și scrie-mi cât mai curînd despre toate. Dacă vei primi această scrisoare la timp și nedefăcută, scrie-mi pe adresa „F. W. Strücker und. Comp., Elberfeld“, cu un scris cât mai de negustor, sau la oricare altă adresă din cele pe care i le-am dat lui Ewerb[eck]. Sînt foarte curios să văd dacă copiii de la poștă se vor lăsa amăgiți de aspectul feminin al acestei scrisori.

Cu bine, dragă Karl, și scrie-mi cât mai curînd. Niciodată n-am fost într-o dispoziție atît de bună și nu m-am simțit atît de la largul meu ca în acele zece zile petrecute la tine. În ceea ce privește chestiunea proiectată, n-am avut încă ocazia să întreprind ceva.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

2

Engels către Marx la Paris

Nr. 2

Dragă M.,

Acum vreo două săptămîni am primit cele cîteva rînduri de la tine și B[ernay]s, purtînd data de 8 octombrie și ștampila poștei din Bruxelles, 27 octombrie. Cam în același timp în care mi-ai scris tu biletul și-am trimis și eu o scrisoare pe adresa soției tale ; sper că ai primit-o. Pentru a fi siguri pe viitor că scrisorile noastre nu sînt interceptate, să le numerotăm ; așadar, aceasta este nr. 2, iar

cînd îmi vei scrie, să menționezi pînă la ce număr ai primit scrisorile și dacă ți-au parvenit toate.

Acum cîteva zile am fost la Köln și la Bonn. La Köln totul merge bine. Grün ți-a povestit, probabil, despre activitatea pe care o desfășoară oamenii de acolo. Hess intenționează și el să vină la Paris peste 2—3 săptămîni, dacă obține banii necesari. Acum îl aveți și pe Bürgers acolo, deci un adevărat conciliu. De aceea veți avea cu atît mai puțin nevoie de mine și cu atît voi fi mai de folos aici. În momentul de față nu pot veni cu nici un chip, altminteri ar trebui să mă cert cu toată familia. Și apoi mai am și o poveste de dragoste, pe care, de asemenea, trebuie mai întîi s-o lămuresc. Și oricum unul dintre noi trebuie să fie acum aici, căci oamenii noștri trebuie îmboldiți ca să facă ceea ce trebuie, nu să se risipească în nimicuri și să se abată din drum. Astfel, de exemplu, Jung și mulți alții nu pot să înțeleagă că între noi și Ruge există divergențe principiale⁸, și continuă să creadă că nu este vorba decît de o ceartă personală... Dacă le spui că R[uge] nu este comunist, nu prea le vine să creadă și socot că este păcat ca o asemenea „autoritate publicistică” ca R[uge] să fie înlăturat în chip necugetat! Ce poți să le spui? Trebuie să așteptăm pînă cînd R[uge] va face din nou o prostie de anvergură pentru ca acestor oameni să li se poată demonstra ad oculos*. Nu știu ce, dar ceva nu prea merge cu J[ung], băiatul ăsta nu este destul de hotărît.

La noi se țin pretutindeni întruniri publice pentru a se înființa uniuni în vederea îmbunătățirii situației muncitorilor⁹. Aceasta stîrnește mare însuflețire printre germani și atrage atenția filistinilor asupra problemelor sociale. Adunările sînt convocate simplu, fără a cere aprobarea poliției. La Köln, jumătate din comitetul pentru elaborarea statutelor este format din oamenii noștri, la Elberfeld am avut de asemenea un reprezentant și, cu ajutorul rașionaliștilor, la două adunări le-am tras complet clapa cuceritorilor; cu o covîrșitoare majoritate de voturi am reușit să scoatem tot creștinismul din statute¹⁰. M-a amuzat situația ridicolă în care s-au pus acești rașionaliști cu creștinismul lor teoretic și ateismul practic. În principiu dădeau deplină dreptate opoziției creștine, în practică însă, creștinismul, care, potrivit afirmației lor, trebuia să constituie baza uniunii, n-a fost nici măcar pomenit în statut. Statutul trebuia să conțină orice, numai principiul vital al uniunii nu. Indivizii ăștia stăteau atît de țepeni pe poziția lor ridicolă, încît n-a mai fost nevoie să mai spun ceva. Am obținut

* — în mod evident. — *Nota trad.*

cel mai bun statut pe care-l puteam spera în condițiile existente. Duminica următoare are loc din nou o adunare, dar eu nu pot participa pentru că miine plec în Westfalia.

Sînt îngropat pînă peste cap în ziare și cărți englezești, pe baza cărora îmi scriu cartea despre situația proletarilor din Anglia*. Sper ca pînă pe la mijlocul sau sfîrșitul lunii ianuarie s-o termin, căci partea cea mai grea a muncii, organizarea materialului, este gata de vreo două săptămîni. Le voi întocmi englezilor o frumoasă listă a păcatelor lor; în fața lumii întregi aduc burgheziei din Anglia acuzația că s-a făcut vinovată de asasinat în masă, jafuri și tot felul de fărădelegi. Și la această lucrare voi scrie o prefață în limba engleză, pe care o voi tipări separat și o voi trimite conducătorilor partidelor din Anglia, publiciștilor și membrilor parlamentului**. Să mă pomenească indivizii ăștia. De altfel, bineînțeles că bat șaua să priceapă iapa, respectiv burghezia germană, căreia îi arăt cît se poate de limpede că este tot atît de rea ca și cea engleză, numai că nu este tot atît de curajoasă, de consecventă și de abilă în jafurile ei. De îndată ce termin cu asta, mă apuc de istoria dezvoltării sociale a englezilor¹¹, pentru care va trebui să depun un efort și mai mic, fiindcă materialul necesar îl am deja pregătit și organizat în minte și pentru că problema îmi este foarte limpede. Între timp voi scrie, probabil, cîteva broșuri, în special împotriva lui List¹², de îndată ce voi avea timp.

Vei fi auzit probabil de cartea lui Stirner „Unicul și proprietatea sa”¹³, sau poate chiar o și ai. Wigand mi-a trimis colile, pe care le-am luat cu mine la Köln și le-am lăsat la Hess. Principiul nobilului Stirner — îți amintești de berlinezul Schmidt, care a scris despre „mistere”¹⁴ în colecția lui Buhl — este egoismul lui Bentham, numai că mai consecvent sub un anumit raport și mai puțin consecvent sub alt raport. Mai consecvent, fiindcă Stirner ca ateist îl situează pe individ chiar mai presus de Dumnezeu, sau, mai exact, îl prezintă ca pe o instanță ultimă, în timp ce Bentham îl mai lasă pe Dumnezeu într-o îndepărtare nebuloasă, deasupra individului; pe scurt, fiindcă Stirner s-a cocoțat pe umerii idealismului german, fiind un idealist transformat în materialist și empirist, în timp ce Bentham este numai empirist. Mai puțin consecvent este St[irner], pentru că el ar vrea, dar nu poate, să evite reconstruirea societății dezmembrate în atomi, reconstruire de care se ocupă B[entham]. Acest egoism nu este decît esența actualiei socie-

* F. Engels „Situația clasei muncitoare din Anglia”. — Nota red.

** F. Engels. „Către clasa muncitoare a Marii Britanii”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 243. — Nota trad.). — Nota red.

tăți și a actualilor indivizi, devenită conștientă de sine, ultimul argument pe care actuala societate îl poate aduce împotriva noastră, punctul culminant al oricărei teorii în cadrul absurdității existente. De aceea lucrarea este foarte importantă, mult mai importantă decît o consideră Hess, de pildă. Nu trebuie să o azvîrlim la o parte, ci s-o folosim tocmai ca expresie completă a nesăbuiței existente și, întorcînd-o pe dos, să construim mai departe pe baza ei. Acest egoism dus la paroxism este atît de nesăbuit și în același timp atît de conștient de sine, încît nici un moment nu se poate menține în unilateralitatea sa, ci trebuie să se transforme pe dată în comunism. În primul rînd, este foarte simplu să i se demonstreze lui St[irner] că oamenii lui egoiști trebuie să devină, în mod necesar comuniști, din motive pur egoiste. Iată ce trebuie să i se răspundă individului ăsta. În al doilea rînd, trebuie să i se spună că, în egoismul ei, inima omenească mai înainte de toate și în mod nemijlocit este dezinteresată și gata de sacrificii și că astfel el ajunge la ceea ce combate. Recurgînd la aceste cîteva banalități se poate combate unilateralitatea. Dar trebuie să preluăm ceea ce este adevărat în acest principiu, și adevărat este că, dacă vrem să contribuim la o anumită cauză, trebuie să facem din ea cauza noastră proprie, egoistă — că deci în acest sens, chiar excluzînd eventualele avantaje materiale, din egoism sîntem comuniști și tocmai din egoism vrem să fim oameni, și nu numai niște indivizi. Sau, exprimîndu-mă altfel: St[irner] are dreptate cînd îl reneagă pe „omul” lui Feuerbach, cel puțin, omul din „Esența creștinismului”; omul lui F[eu]erbach este dedus din dumnezeu, F[eu]erbach a pornit de la dumnezeu spre a ajunge la „om” și de aceea „omul” lui mai poartă încă nimbul teologic al abstracției. Or, adevărata cale pentru a ajunge la om este tocmai calea inversă. Trebuie să pornim de la „eu”, de la individul empiric, ca persoană fizică, dar nu pentru a ne împotmoli aici, ca Stirn[er], ci pentru a ne ridica pînă la „om”. „Omul” este întotdeauna o apariție fantomatică dacă la baza lui nu se află omul empiric. Pe scurt, trebuie să pornim de la empirism și materialism dacă vrem ca ideile noastre și mai ales „omul” nostru să fie ceva real; trebuie să deducem generalul din particular, nu din noi înșine sau din văzduh, cum face Hegel. Acestea sînt banalități care se înțeleg de la sine, care au și fost spuse, fiecare în parte, de Feuerbach și pe care nu le-aș repeta aici dacă Hess — după părerea mea, în virtutea vechii sale înclinații spre idealism —, nu ar fi supus unei critici atît de aspre empirismul, îndeosebi al lui Feuerb[ach], și acum al lui Stirner. În multe dintre cele spuse despre Feuerb[ach], Hess are dreptate, dar, pe de altă parte, pare să fi rămas cu multe

năravuri idealiste — și cînd începe să vorbească despre probleme teoretice, reduce totul la categorii. De aceea nici nu se pricepe să scrie într-o formă populară, fiindcă este prea abstract. Și tot de aceea urăște orice fel de egoism, propovăduiește dragostea față de om etc., ceea ce se reduce din nou la jertfa creștină. Dacă însă individul ca persoană fizică este adevărata bază, adevăratul punct de plecare pentru „omul” nostru, atunci, evident, și egoismul — desigur nu numai egoismul pornit din rațiune al lui Stirner, ci și *egoismul pornit din inimă* — trebuie să fie punctul de plecare în dragostea noastră față de om, altfel rămîne suspendată în aer. Cum Hess va veni curînd la voi, vei putea sta chiar tu de vorbă cu el pe această temă. De altfel, toată această trîncăneală teoretică mă plictisește din zi în zi mai mult, și orice cuvînt pe care-l mai spun despre „om”, fiecare rînd pe care trebuie să-l citesc sau să-l scriu împotriva teologiei și abstracției, precum și împotriva materialismului vulgar mă înfurie. Este cu totul altceva dacă, în loc să te ocupi de toate aceste fantasmе — căci și omul nerealizat rămîne pînă la realizarea sa o astfel de fantasmă —, te ocupi de probleme adevărate, reale, de dezvoltarea istorică și de rezultatele ei. Asta este lucrul cel mai bun în orice caz atîta timp cît sintem nevoiți să ne limităm la condei și nu avem posibilitatea de a ne înfăptui ideile nemijlocit cu mîinile noastre sau, la nevoie, cu pumnii.

Cartea lui Stirner arată totodată ce rădăcini adînci a prins abstracția în mințile berlinezilor. Dintre toți „liberii”¹⁵, St[irner] este, fără îndoială, cel mai talentat, cel mai independent și cel mai sîrguincios, și totuși el se rostogolește de la abstracția idealistă la cea materialistă, fără să ajungă la vreun rezultat. Auzim despre progresele socialismului în toate părțile Germaniei, dar la Berlin nici urmă. Atunci cînd întreaga Germanie va desființa proprietatea, acești berlinezi suprainteligenți își vor întemeia o democrație pacifiquă¹⁶ pe Hasenheide, mai departe cu siguranță nu vor merge. Ai să vezi că în curînd își va face apariția în Uckermark un nou Mesia, care îl va ajusta pe Fourier după chipul lui Hegel, va construi falansterе din categorii eterne și va proclama, ca o lege eternă a ideii revenite la sine, că talentul, capitalul și munca trebuie să primească o anumită parte din produs. Aceasta va deveni Noul testament al hegeleanismului, bătrînul Hegel va deveni Vechiul testament, „statul”, legea vor deveni „un supraveghetor al creștinismului”, iar falansterul, în care latrinele vor fi amplasate după necesitatea logică, va deveni „noul paradis”, „noul pămînt”, noul Ierusalim, care pogoară din cer, împodobit ca o mireasă, așa cum se va putea citi mai pe larg în noul Apocalips. Și cînd toate

se vor fi desăvârșit, atunci va veni critica critică, va declara că ea întruchipează toate acestea, că în capul ei se întrunesc capitalul, talentul și munca, că tot ceea ce s-a realizat este opera ei, și nu a masei neputincioase — și va pune stăpînire pe toate. Aceasta va fi sfîrșitul democrației [paș]nice * a hegelienilor berlinezi.

Dacă „Critica critică” ** este gata, trimite-mi cîteva exemplare în plicuri sigilate... *, prin librar, altminteri ar pu[tea] * fi confiscate. În eventualitatea că [n-ai pri] * mit ultima mea scrisoare, repet, îmi poți scrie ori [...] * F. E. junior, Barmen, ori în plic pe numele lui F. W. Strücker et Co., Elberfeld. Această scrisoare îți va parveni printr-o a doua mîină.

Scrie-mi cît mai curînd — au trecut peste două luni de cînd nu mai știu nimic despre tine — ce s-aude cu „Vorwärts” ? Salutări tuturor.

Al tău

B[armen], 19 noiembrie 1844

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — Manuscrisul deteriorat. — *Nota trad.*

** — K. Marx și F. Engels. „Sfînta familie sau critica criticii critice. Împotriva lui Bruno Bauer et. Co.” (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 3—328. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

1845

3

Engels către Marx ¹⁷

la Paris

[Ștampila poștei :
Barmen, 20 ianuarie 1845]

Dragă Marx.

Dacă nu ți-am răspuns mai demult este, în primul rînd, pentru că am așteptat să-mi trimiți ziarul „Vorwärts” pe care mi l-ai promis. Dar, cum nici pînă acum nu l-am primit, am renunțat să-l mai aștept, așa cum am renunțat să mai aștept și „Critica critică” *, despre care nu mai aud nimic. Cît despre Stirner, sînt întru totul de acord cu tine. Cînd ți-am scris, eram încă sub influența nemijlocită a cărții, dar de cînd am lăsat-o din mîină și am putut să reflectez mai bine asupra ei, am ajuns la aceeași părere cu tine. Hess, care mai este aici și cu care am stat de vorbă acum două săptămîni la Bonn, a ajuns și el, după unele ezitări, la aceleași concluzii la care ai ajuns și tu ; mi-a citit un articol pe care îl va da în curînd la tipar și în care, încă înainte de a fi citit scrisoarea ta, spunea și el același lucru ¹⁸. I-am lăsat scrisoarea ta, căci voia să mai folosească unele lucruri din ea, și de aceea îți răspund din memorie. În ceea ce privește venirea mea acolo, nu încapе nici o îndoială că peste vreo doi ani voi fi la Paris ; în afară de aceasta m-am decis ca, orice ar fi, în toamna asta să vin pentru vreo 4 sau 6 săptămîni. Dacă poliția de aici îmi va face greutăți, voi veni și mai devreme, și, după cum stau lucrurile aici, nemerșnicilor ăstora li se poate năzări oricînd să facă mizerii unuia de alde noi. Din exemplul anuarului lui Püttmann, „Bürgerbuch” ¹⁹, ne vom putea da seama cam cît de departe putem merge fără a fi arestați sau expulzați. — Povestea mea de dragoste s-a sfîrșit foarte trist. Voi renunța la explicații plicticoase, care tot n-ar mai folosi la nimic, și așa am avut destul de tras de pe urma acestei istorii. Sînt bucuros că cel puțin pot lucra din nou, or, dacă m-aș apuca să-ți povestesc toată această prostie, mi-aș strica seara.

* — K. Marx și F. Engels. „Sfînta familie sau critica criticii critice. Impotriva lui Bruno Bauer et Co.” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București. Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 3—238. — Nota trad.). — Nota red.

Casa din Trier în care s-a născut Karl Marx

Ultima noutate : începînd de la 1 aprilie, Hess și cu mine vom scoate la Haga, la Thieme & Butz, o publicație lunară : „Gesellschaftsspiegel”, în care vom înfățișa mizeria socială și regimul burghez²⁰. Prospectul etc. — peste cîteva zile. Deocamdată ar fi bine dacă poeticul „Ein Handwerker”²¹ și-ar da osteneala să ne trimită material despre mizeria de acolo, îndeosebi descrierea unor cazuri izolate, acestea i se potrivesc cel mai bine filistinului care urmează să fie pregătit pentru comunism. Redactarea nu ne va lua prea mult timp, iar în ceea ce privește materialul necesar pentru a umple lunar patru coli se vor găsi destui colaboratori ; așadar, nu va fi prea multă muncă, iar rezultatele pot fi importante. În afară de aceasta, Püttmann va edita la Leske o publicație trimestrială : „Rheinische Jahrbücher”²², care prin volumul ei va depăși competența cenzurii și în care vor fi publicate numai lucrări comuniste. Poți să colaborezi și tu. De altfel, n-ar strica dacă am publica de două ori o parte dintre lucrările noastre — o dată în revistă, iar apoi separat, sub formă de culegere. Difuzarea cărților interzise este mai puțin liberă, or, în felul acesta am avea o dublă șansă de a exercita o influență asupra cititorilor. După cum vezi, aici, în Germania, sînt destule de făcut — trebuie să aprovizionăm cu material toate aceste publicații și, pe lingă asta, să pregătim și lucrări mai mari. Dar trebuie să ne dăm osteneala dacă vrem să realizăm ceva, și în cazul acesta e bine cînd ai o muncă captivantă. Lucrarea mea despre muncitorii englezi* va fi gata în 2 sau 3 săptămîni, apoi cam vreo lună de zile mă voi ocupa de lucrări mai mici și pe urmă voi începe o lucrare despre dezvoltarea istorică a Angliei și a socialismului englez²³.

Ceea ce mă bucură îndeosebi este această încetățenire a literaturii comuniste în Germania, care a devenit acum un fait accompli**. Nu este decît un an de cînd a început să se încetățenească, mai bine zis abia a început să-și cucerească un loc în afara Germaniei, la Paris, și acum l-a și cucerit pe bunul Michel. Ziare, publicații săptămînale, lunare și trimestriale, precum și rezervele de artilerie grea care se apropie — totul e în ordine. A mers al dracului de repede ! Propaganda clandestină și-a dat și ea roadele — de fiecare dată cînd am prilejul să mă duc la Köln, de fiecare dată cînd intru într-o cîrciumă de aici, observ noi progrese, găsesc noi prozeliți. Adunarea de la Köln*** a făcut minuni —

* F. Engels. „Situația clasei muncitoare din Anglia”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 239—532 — Nota trad.). — Nota red.

** — fapt împlinit. — Nota trad.

*** Vezi volumul de față, p. 9. — Nota red.

încetul cu încetul se descoperă noi grupuri comuniste izolate, care s-au dezvoltat în cel mai desăvârșit secret și fără concursul nostru direct. — Și „Das Gemeinnützige Wochenblatt”, care altădată era editat împreună cu „Rheinische Zeitung”²⁴, este acum în mîinile noastre. A fost preluat de d’Ester, care va vedea ce-i de făcut. Dar lucrul de care am avea în primul rînd nevoie astăzi ar fi cîteva lucrări mari, pentru a oferi un punct de sprijin ferm numeroșilor semidocti, care sînt plini de bunăvoință, dar nu se pot descurca singuri. Caută să termini cît mai repede cartea ta de economie politică²⁵, chiar dacă în multe privințe nu te satisface încă, oricum, starea de spirit e pregătită și trebuie să batem fierul cît e cald. Cele scrise de mine despre Anglia nu vor rămîne, desigur, fără efect, căci faptele sînt prea grăitoare; totuși aș fi vrut să fiu mai puțin ocupat, ca să pot scrie ceva care în momentul de față ar produce un efect mai mare și ar da o lovitură simțitoare burgheziei germane. Noi, germani teoreticieni * — e ridicol, dar este un semn al timpului și totodată al descompunerii acestei porcării naționale germane —, nu ne putem [încă] * dezvolta teoria, noi n-am publicat nici măcar critica aberației. Dar acum nu mai putem întîrzia. De aceea caută să fii gata înainte de aprilie; fă ca mine: fixează-ți un termen la care vrei să fii gata neapărat și îngrijește-te ca lucrarea să fie tipărită cît mai curînd. Dacă nu o poți da la tipar acolo, dă-o la Mannheim, Darmstadt sau altundeva. Numai să apară cît mai curînd.

M-am mirat foarte mult că ai extins „Critica criticii” pe 20 de coli. Dar e bine, căci în felul acesta vor vedea lumina tiparului multe lucruri care ar fi zăcut mult și bine în sertarul tău. Dar faptul că ai pus numele meu pe copertă va părea foarte ciudat, fiindcă eu n-am scris mai mult de o coală și jumătate. După cum ți-am mai spus, n-am auzit încă nimic nici de Löwenberg ** și nici de apariția cărții pe care o aștept cu mare nerăbdare. — Ieri am primit ziarul „Vorwärts”, pe care nu l-am mai văzut de cînd am plecat. Unele glume ale lui Bernays m-au amuzat copios, băiatul ăsta te poate face să rizi cu hohote, ceea ce mi se întîmplă rar cînd citesc. În rest însă, ziarul este, fără îndoială, prost, nu este interesant și nici suficient de instructiv ca să se găsească mulți germani dornici să se aboneze pe o perioadă mai lungă. Care este în prezent situația ziarului? E adevărat ce am auzit la Köln, că urmează să fie transformat într-o publicație lunară? Noi sîntem aici atît de aglomerați de muncă, încît doar ocazional puteți primi

* Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

** Este vorba de Löwenthal. — *Nota red.*

vreun articol de la noi. Trebuie să vă așterneți și voi acolo pe treabă. Scrie și tu o dată la 4—6 săptămîni cîte un articol, nu te lăsa „în voia” proastei tale dispoziții. Bakunin de ce nu scrie, și Ewerbeck de ce nu poate fi determinat să scrie măcar niște banalități? Bietul Bernays se află acum desigur după gratii, salută-l din partea mea și sfătuiește-l să nu pună prea mult la inimă porcăria asta, cele două luni or să treacă, chiar dacă sînt îngrozitor de lungi. Ce mai fac băieții noștri? Nu-mi scrii nimic despre ei. Guerrier s-a întors, Bakunin scrie în limba franceză? Ce face toată banda asta, care în august frecventa seară de seară Quai Voltaire? Și tu, în definitiv, ce ai de gînd să faci? Care mai e situația ta acolo? Fouine * tot acolo, sub tine, locuiește? De curînd Fouine și-a dat din nou drumul în „Telegraph” ²⁶. Bineînțeles, despre patriotism. Curios că nu renunță nici mort la tema asta. Nimic altceva nu-l interesează, numai zdrobirea patriotismului. Asta este probabil principala cauză care l-a făcut să nu-i dea lui Fröbeln articolul. Ziarele germane anunțau nu demult că Fouine ar vrea să se întoarcă în Germania. Dacă e adevărat, îl felicit, dar nu poate fi adevărat, căci atunci ar trebui să-și procure pentru a doua oară un omnibus cu closet, și asta nu se poate.

De curînd am stat de vorbă cu cineva venit de la Berlin. Descompunerea caput mortuum ** ale „liberilor” pare a fi completă. Se pare că nu numai Bauerii, ci și Stirner a întrerupt orice relații cu ei. Micul grup al celorlalți, Meyen, Rutenberg și consorții, continuă netulburați, ca și acum șase ani, să meargă zilnic la ora 2 după-masă la Stehely și să filozofeze pe marginea celor scrise în ziare. Dar acum au ajuns deja la „organizarea muncii”, și aici vor și rămîne. Se pare că și d-l Nauwerck a cutezat să facă pasul ăsta, căci vorbește cu înfocare în adunările populare. Ți-am mai spus, oamenii ăștia vor deveni cu toții démocrates pacifiques ***. Totodată „au recunoscut” claritatea etc. a articolelor noastre din „Jahrbücher”. Dacă mă va mai împinge vreodată necuratu, voi începe o corespondență cu micul Meyen, să mă amuz cel puțin pe seama indivizilor ăștora dacă de la ei nu te poți aștepta la nimic amuzant. Altfel, aici n-ai prilejul să mai faci din cînd în cînd cîte o șotie, duc o viață demnă de cel mai perfect filistin, o viață liniștită și calmă, cucernică și onorabilă; zac în camera mea și lucrez, nu ies aproape nicăieri, sînt grav ca un adevărat german; dacă continui în felul acesta, mă tem că pînă la urmă dum

* Arnold Ruge. — *Nota red.*

** — rămășițelor pămîntești. — *Nota trad.*

*** — democrați pacifiști. — *Nota trad.* (Vezi volumul de față, p. 13. — *Nota red.*)

nezeu mă va ierta pentru scrierile mele și mă va primi în cer. Te rog să mă crezi că am început să mă bucur aici, la Barmen, de o bună reputație. Dar mi s-a făcut lehamite, și de paști vreau să plec, probabil, la Bonn. La insistențele cumnatului meu* și văzînd chipurile întristate ale celor doi bătrîni ai mei, am mai făcut o încercare cu negustoria și [14]** zile am luat cîte ceva la birou, — perspectivele oferite de povestea mea de dragoste mă îndemnau, de asemenea, să fac acest lucru —, dar mi s-a făcut lehamite încă înainte de a începe să lucrez, negustoria este execrabilă, Barmenul este execrabil, pierderea de timp este execrabilă și, mai ales, este execrabil să rămîi nu numai un burghez, dar un fabricant, un burghez care luptă activ împotriva proletariatului. Cîteva zile petrecute în fabrica tatălui meu m-au făcut să văd din nou limpede toată această mirșăvie, de care înainte nu mi-am dat prea bine seama. Îmi făcusem, bineînțeles, socoteala că mă voi putea ocupa de negustorie cît timp o să-mi convină, iar apoi voi scrie ceva care să contravină dispozițiilor polițienești și astfel voi avea un motiv onorabil ca să dispar peste graniță, dar nici măcar pînă atunci nu mai resist. Dacă n-ar fi trebuit să consemnez zilnic în cartea mea cele mai dezgustătoare istorii din viața societății engleze, cred că m-aș fi acrit deja, dar aceste istorii mi-au alimentat indignarea. Se poate, deși comunist, să rămîi, în ceea ce privește condițiile exterioare, un burghez sau o vită de povară a neguțătoriei, cu condiția să nu desfășori o activitate publicistică, dar să faci propagandă comunistă pe scară largă și în același timp să te ocupi de negustorie și industrie, asta nu merge. Mi-ajunge, de paști plec de aici. În plus, mai duc și viața asta somnolentă în cadrul unei familii radical-creștine-prusiene — nu se mai poate; cu timpul aș deveni un filistin german și aș introduce filistinismul în comunism.

Nu mă lăsa să aștept tot atît de mult o scrisoare de la tine cît te-am lăsat eu să aștepți răspunsul meu. Salutări soției tale, deși n-o cunosc, și tuturor celorlalți care merită acest lucru. Deocamdată scrie-mi tot aici, dacă plec, scrișorile tale îmi vor fi transmise.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* Emil Blank. — *Nota red.*

** Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

4

Engels către Marx ²⁷
la BruxellesBarmen, 22—26 februarie [și
7 martie] 1845

Dragă Marx,

După ce am scris ba la unul, ba la altul, am obținut, în sfârșit, din Köln adresa ta și mă grăbesc să-ți scriu. De îndată ce am aflat de expulzarea ta ²⁸, am socotit că se cuvine să facem o colecție pentru a împărți între noi, în mod comunist, cheltuielile suplimentare care ți-au fost impuse. Treaba a mers bine, și, acum vreo trei săptămîni, i-am trimis lui Jung 50 și ceva de taleri ; am apelat și la cei din Düsseldorf, care au strîns cam tot pe atît, și i-am recomandat lui Hess să facă agitație în acest scop în Westfalia. Aici colecta nu s-a încheiat încă și, întrucît pictorul Kottgen a tărăgănat lucrurile, nu ne aflăm în posesiunea întregii sume pe care putem conta. În cîteva zile însă sper să primesc toți banii și atunci îți voi trimite o poliță ca s-o încasezi la Bruxelles. Nu știu dacă banii aceștia îți vor ajunge pentru a te instala la Bruxelles, și, de aceea, se înțelege de la sine că-ți voi pune bucuross la dispoziție onorariul pentru prima mea lucrare în limba engleză *, pe care sper să-l încasez curînd, cel puțin parțial, și de care mă pot dispensa pentru moment, căci am să storc ceva de la bătrîn **. Cel puțin să nu le dăm acestor cîini și satisfacția că te-au pus într-o situație materială dificilă. Culmea infamiei că, după toate celelalte, te-au mai obligat să plătești și chiria pînă la expirarea contractului. Mă tem însă că nici în Belgia nu-ți vor da pace și că pînă la urmă nu-ți va rămîne decît Anglia.

Dar am vorbit destul despre povestea asta mirșavă. Desigur, înainte de primirea prezentei, Kriege va fi fost pe la tine. Băiatul ăsta e un agitator grozav. O să-ți vorbească mult despre Feuerbach. A doua zi după plecarea lui am primit o scrisoare de la F[euerbach], căruia îi scrisesem noi mai înainte. F[euerbach] spune că mai întîi trebuie să nimicească definitiv porcăria asta religioasă și apoi să se ocupe de comunism și să-l susțină în lucrările sale. În Bavaria este prea rupt de viață ca să poată ajunge la asta. De fapt este

* *F. Engels*. „Situația clasei muncitoare din Anglia” (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 239—532. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

** Friedrich Engels senior, tatăl lui Engels. — *Nota red.*

comunist, și pentru el problema constă numai în modul de realizare a comunismului. S-ar putea ca la vară să vină pe malul Rinului și atunci o să reușim noi să-l convingem să plece și la Bruxelles.

Aici la Elberfeld se petrec minuni. Ieri am ținut, în cea mai mare sală a celui mai luxos hotel din oraș, a treia noastră întrunire comunistă. La prima au asistat 40 de oameni, la a doua 130, la a treia cel puțin 200. Tot Elberfeldul și Barmenul, începînd cu aristocrația banului și terminînd cu épicerie *, a fost prezent, cu excepția proletariatului. Hess a ținut un referat. S-au recitat versuri de Müller, Püttmann și fragmente din Shelley. De asemenea s-a citit un articol despre coloniile comuniste existente, apărut în „Bürgerbuch” **. Apoi discuțiile au durat pînă la ora unu. Succesul a fost colosal. Nu se mai vorbește decît despre comunism, și fiecare zi care trece ne aduce noi adepți. Comunismul din Wuppertal a devenit une vérité ***, aproape o forță. Nici nu-ți poți închipui ce teren propice avem aici. Oamenii cei mai obtuzi, mai indolenți și mai filistini, pe care nimic din cîte se petrec în lume nu i-a interesat vreodată, vădese un adevărat entuziasm pentru comunism. Nu știu cît timp ne vor lăsa în pace, în orice caz poliția este în mare încurcătură, nu știe nici ea ce să facă, și cel mai mare porc de ciine, Landratul, e tocmai acum plecat la Berlin. Chiar dacă vor da dispoziție să se interzică adunările, noi o să căutăm să ocolim interdicția, iar dacă n-o să se poată, am stîrnit în orice caz atîta vîlvă, încît tot ce se va scrie în spiritul nostru va fi citit pe nerăsuflăte. De paște eu am să plec, și de aceea e foarte bine că Hess are de gînd să se stabilească aici și să scoată la Baedeker în Elberfeld o revistă lunară ****, al cărui prospect îl are, cred, Kriege. Așa cum ți-am mai scris, mi se pare, plec în orice caz la Bonn *****. Călătoria la Paris pe care o proiectasem a căzut, firește, baltă, căci nu mai am ce căuta acolo, în schimb voi veni la Bruxelles, cu atît mai mult cu cît mama și cele două surori ale mele au de gînd să plece la vară la Ostende. Afară de asta trebuie să mă mai duc pe la comuniștii din Bielefeld și, dacă Feuerb[ach] nu vine, să mă abat pe la el. Apoi, dacă voi avea bani și timp, vreau să plec în Anglia. După cum vezi, am planuri mari. Bergenroth de asemenea mi-a spus că s-ar putea ca peste cîteva săptămă-

* — dughengii. — *Nota trad.*

** — *F. Engels*. „Descrierea coloniilor comuniste de dată mai recentă și care mai ființează încă”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ediția a II-a, p. 547—562. *Nota trad.*). — *Nota red.*

*** — o realitate. — *Nota trad.*

**** „Gesellschaftsspiegel”. — *Nota red.*

***** Vezi volumul de față, p. 18. — *Nota red.*

mîni să vină la Bruxelles. Și el a fost, împreună cu alții din Düsseldorf, la cea de-a doua întrunire a noastră și a luat cuvîntul. Să știi că atunci cînd stai în fața unor oameni adevărați, în carne și oase, și comunică cu ei direct, prin simțuri, deschis, este cu totul altceva decît atunci cînd te îndeletnicești cu afurisita asta de mîzgăleală și ai înaintea „ochilor spiritului” un public abstract.

În numele lui Hess — precum și în numele meu — te rog din nou să trimiți ceva pentru revista trimestrială * a lui Püttmann. Trebuie neapărat să publicăm cu toții cite ceva încă de la primul număr, pentru a imprima revistei un caracter bine definit. Oricum, fără noi nici n-ar apărea.

25 febr.

Aseară am aflat că întrunirea noastră ar urma să fie împrăștiată cu ajutorul jandarmilor, iar oratorii să fie arestați.

26 febr.

Ieri dimineață ober-burgmistru ** i-a interzis d-nei Obermeyer să ne mai cedeze localul pentru întruniri, iar mie mi s-a transmis în mod confidențial că dacă, în pofida acestei interdicții, întrunirea va avea totuși loc, voi fi arestat și dat în judecată. Deocamdată am renunțat, desigur, și așteptăm să fim deferiți justiției, ceea ce este totuși puțin probabil, pentru că am fost destul de isteți să nu le oferim nici un pretext, așa încît toată povestea nu s-ar putea încheia decît cu compromiterea guvernului. La întrunire au asistat doar și procurorul, și membri ai tribunalului, iar procurorul general a participat chiar la discuții.

7 martie

De cînd am scris rîndurile de mai sus s-a scurs o săptămînă, pe care am petrecut-o la Bonn și la Köln. Celor de la Köln li s-a îngăduit acum să-și țină întrunirea cu privire la uniune²⁹. În chestiunea noastră, la Düsseldorf a sosit o poziție a guvernului prin care ni se interzice organizarea oricărei întruniri pe viitor. Hess și Kottgen au înaintat un protest. Asta nu va ajuta, desigur, la nimic, dar din tonul protestului domniei ăștia vor vedea cel puțin că nu ne pot face nimic. Hess își dă din nou frîu liber temperamentului său sanguin, pentru că totul merge strună și progresele noastre sînt într-adevăr colosale; băiatul ăsta e oricînd gata să-și facă iluzii. — Revista noastră „Gesellschaftsspiegel” e strașnică, prima coală a și fost pe la cenzură și a trecut totul. Articole cu duimul. H[ess] locuiește la *Barmen*, la „*Stadt London*”. Bergenr[oth] nu va

* „*Rheinische Jahrbücher*”. — *Nota red.*

** Johann Adolph Carnap. — *Nota red.*

veni, pare-se, prea curînd la Bruxelles, în schimb vă va vizita altcineva, pe care nu-l numesc, căci este de presupus că și această scrisoare va fi violată. Dacă reușesc, mă reped și eu pînă la voi în aprilie. Problema banilor este acum problema principală pentru mine, fiindcă familia mi-a făcut un scandal monstru în legătură cu întrunirea, iar bătrînul * mi-a declarat că e gata să mă subvenționeze numai pentru „studii”, dar nicidecum pentru nu știu ce scopuri comuniste.

Ți-aș mai scrie despre o sumedenie de lucruri dacă aș cunoaște o adresă sigură la Bruxelles, și chiar te rog să-mi faci neapărat rost de una. Multe din cele ce se petrec aici ar putea aduce prejudicii unui mare număr de oameni dacă ar fi citite într-un cabinet noir³⁰. Mai rămîn aici încă patru săptămîni și la începutul lunii aprilie plec la Bonn. Oricum, pînă atunci scrie-mi, ca să știu cum îți merge. Aproape întreaga sumă de bani a fost adunată — nu știu încă la cît se ridică —, și o vei primi fără întîrziere. Zilele acestea voi expedia manuscrisul ** meu. — Ce-i cu „Critica criticii”, încă n-am primit-o! Noul titlu: „Sfînta familie” va da loc, desigur, la noi discuții cu cucernicul meu tată, care și așa este foarte pornit împotriva mea, dar, firește, tu n-aveai de unde să știi asta. După cum se vede din anunț, ai pus întii numele meu. De ce? Că doar eu n-am scris aproape nimic de [la ea] ***, și toată lumea va recunoaște stilul [tău] ***.

Scrie-mi imediat dacă mai ai nevoie de bani. Trebuie să primesc ceva de la Wigand peste vreo două săptămîni, și vei putea dispune de acești bani. Mă tem că ce ne-a mai rămas de încasat din colectă nu reprezintă mai mult de 120—150 de franci.

Apropo. Aici avem de gînd să-l traducem pe Fourier și, în general, să înființăm, dacă va fi posibil, o „Colecție a celor mai eminenti scriitori socialiști din străinătate”. Pentru început, Fourier este, cred, cel mai indicat. Traducători s-au și găsit. Hess mi-a vorbit de curînd despre un dicționar pentru Fourier, pe care l-ar fi scos în Franța un oarecare adept al lui Fourier. Poate că știi ceva despre asta. Informează-mă, te rog, și pe mine în legătură cu dicționarul și, dacă ai posibilitatea, trimite-mi un exemplar prin poștă. Ar fi bine dacă ne-ai mai recomanda și alte lucrări ale francezilor pe care le crezi potrivite pentru a fi traduse în această colecție. Dar să nu tărăgănezi, chestiunea e urgentă, căci am și intrat în

* Friedrich Engels senior, tatăl lui Engels. — *Nota red.*

** *F. Engels*. „Situația clasei muncitoare în Anglia”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 239—532 — *Nota trad.*). — *Nota red.*

*** Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

tratative cu un editor *. Cum stai cu cartea ** ? Trebuie să mă întorc la manuscrisul meu. Așadar, toate bune și răspunde-mi cât mai repede la punctele de mai sus.

Al tău

F. E.

Salută-i pe Kriege și Bürgers. Bernays e acolo ?

Barmen, 7 martie 1845.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

5

Engels către Marx la Bruxelles

Dragă Marx,

Ieri Hess mi-a înmînat scrisoarea ta. În privința traducerilor n-am aranjat încă nimic. La Bonn voiam să cer unor oameni de acolo să-l traducă pe Fourier sub ochii și sub îndrumarea mea, omițînd, firește, ineptia cosmogonică³¹ și, dacă editorul ar fi fost de acord, să public această carte ca o primă lucrare dintr-o colecție. Am discutat o dată cu B[aedeker], editorul revistei „Gesellschaftsspiegel“, acest plan, care părea că-i surîde, deși nu dispune de fondurile necesare pentru a scoate o colecție mai *cuprinzătoare*. Dacă ne hotărîm s-o scoatem sub această formă, este, desigur, preferabil s-o dăm lui Leske sau altuia care poate să finanțeze treaba asta. Ca să mă ocup eu însumi de traduceri este absolut cu neputință vara asta, căci trebuie să termin cu chestiunile englezești. Prima lucrare *** i-am trimis-o lui Wigand săptămîna asta și, într-

* Julius Theodor Baedeker. — *Nota red.*

** Este vorba de lucrarea lui Marx „Critica politicii și a economiei politice“. — *Nota red.*

*** F. Engels. „Situația clasei muncitoare în Anglia“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 239—532. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

cît am convenit cu el ca la primirea manuscrisului să-mi plătească 100 de taleri, sper ca pînă în 8—12 zile să-mi dea banii și să îmi trimit. Deocamdată am depus 122,22 franci, pe care îi vei primi la 26 martie la Bruxelles*.

Alăturat îți remit restul de bani realizați prin colectă; dacă cei de la Elberfeld, care ar fi putut să scoată de la amis-bourgeois** ai lor cel puțin încă 20 de taleri, n-ar fi tărăgănat atît de nepermis lucrurile, îi primeai mai curînd și ar fi fost mai mulți.

Și, ca să revin la colecție, nu știu dacă respectarea ordinii *cronologice* ar fi cea mai indicată, căci, oricum, francezii ar trebui să alterneze cu englezii, și mersul dezvoltării ar fi în permanență întrerupt. În afară de aceasta, cred că e mai bine să sacrificăm interesul *teoretic* în favoarea eficienței practice și să începem cu acele lucrări care oferă germanilor materialul cel mai bogat și sînt cele mai apropiate de principiile noastre, adică cu cele mai bune lucrări ale lui Fourier, Owen, ale saint-simoniștilor etc. — Morelly ar putea fi și el printre primii. Dezvoltarea istorică poate fi prezentată pe scurt într-o introducere la întreaga ediție, astfel încît cititorilor să le fie ușor să se orienteze chiar dacă materialul nu e dispus în ordine cronologică. Introducerea am putea s-o facem împreună — tu să iei Franța, eu Anglia, poate am putea chiar să începem dacă, așa cum am de gînd, vin la tine peste 3 săptămîni — sau cel puțin să discutăm proiectul. În orice caz socot că trebuie neapărat să începem cu lucrări care pot avea o influență practică, decisivă asupra germanilor, și oare ne scutesc de necesitatea de a repeta ceea ce au spus alții înaintea noastră. Dacă am vrea să dăm o culegere de izvoare privind istoria socialismului sau, mai mult, o istorie a socialismului în documente și izvoare, mă tem că ar dura prea mult pînă am termina-o, și, în plus, ar fi plicticoasă. De aceea sînt de părere să edităm numai lucrări al căror conținut pozitiv mai prezintă, cel puțin în cea mai mare parte a lor, și astăzi interes. Așa, de pildă, nu vom publica „Political Justice” a lui Godwin³², ca critică a politicii, din punct de vedere politic și social-civil, deși există în ea multe pasaje admirabile în care G[odwin] se apropie de comunism, deoarece vom avea critica *completă* a economiei politice făcută de tine. Mai ales că, la *sfișitul* lucrării sale, G[odwin] ajunge la concluzia că omul trebuie să se elibereze pe cît posibil de societate, folosind-o doar ca un articol de lux („P[olitical] J[ustice]”, II, cartea 8, anexa la cap. 8) și, în general, este categoric antisocial în concluziile

* Cuvintele „122,22 franci, pe care îi vei primi la 26 martie la Bruxelles” au fost adăugate de Stephan Adolf Naut. — *Nota red.*

** — prietenii burghezi. — *Nota trad.*

Karl Marx student
(Bonn 1836)

sale. De altfel cartea asta am conspectat-o de mult, pe vremea cînd o seamă de lucruri nu-mi erau încă clare, și va trebui în orice caz s-o revăd, pentru că nu este exclus să fie mai substanțială decît mi s-a părut pe atunci. Dar, dacă îl edităm pe Godwin, nu-l putem omite pe suplimentul lui, pe Bentham, deși tipul teoretizează prea de tot și e teribil de plicticos —. Scrie-mi ce părere ai în această privință și pe urmă vom vedea ce-i de făcut. Ideea asta am avut-o amîndoi, așadar, oricum, trebuie s-o realizăm — mă refer la colecție. Hess, desigur, își va da bucuros concursul, și eu de asemenea, de îndată ce voi avea ceva timp. Hess e mai liber, deoarece în momentul de față, în afară de redactarea revistei „G[esellschafts]s[piegel]”, nu are nici un fel de angajamente. Dacă vom cădea de acord în principiu, cînd voi veni la Bruxelles — și asta mă va face să caut să vin cît mai curînd — putem pune definitiv la punct chestiunea și să pornim la lucru.

„Critica critică” * — cred că ți-am mai scris că am primit-o — este pur și simplu minunată. Considerațiile tale despre problema evreiască, istoria materialismului și „Mistere” ** sînt strașnice și vor avea un efect grozav. Totuși, lucrarea a ieșit prea voluminoasă. Disprețul suveran pe care îl avem amîndoi față de „Lit[eratur]-Z[ei]tung” nu se armonizează de loc cu cele 22 de coli pe care i le consăcram. În plus, publicul larg nu va înțelege în cea mai mare parte critica speculației și a ființei abstracte, și, apoi, problemele acestea nici nu sînt de interes general. Altminteri întreaga carte este magistral scrisă și te face să te prăpădești de rîs. B[aue]rjii nu vor putea spune nimic. Dacă B[ürger]ers scrie ceva despre lucrare în primul număr din revista lui P[ütt]m[ann] ***, n-ar fi rău să arate că motivul pentru care am scris atît de puțin și numai despre problemele care nu reclamau un studiu mai aprofundat este pentru că nu am stat decît zece zile la Paris. Oricum, pare caraghios că eu am scris aproximativ o coală și jumătate, iar tu peste 20. Era mai bine să omiți paragraful referitor la „prostituție”. E prea puțin și total nesemnificativ.

E curios că în afară de ideea colecției și în privința altui plan am fost într-un gînd cu tine. Și eu mi-am propus să scriu pentru P[ütt]m[ann] o critică a lui List ****, din fericire m-a informat la timp de intenția ta. De altfel, întrucît am vrut să mă ocup de List sub raport *practic*, să dezvolt consecințele *practice* ale sistemului

* K. Marx și F. Engels. „Știința familie sau critica criticii critice. Impotriva lui Bruno Bauer et Co.” (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 3—238. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

** „Misterele Parisului”. — *Nota red.*

*** „Rheinische Jahrbücher”. — *Nota red.*

**** Vezi volumul de față, p. 10. — *Nota red.*

său, voi prelucra mai pe larg una dintre conferințele rostite de mine la Elberfeld (darea de seamă asupra întrunirii urmează să apară în revista lui P[öschmann])³³, în care am vorbit despre List pe scurt și în treacăt, căci oricum, judecînd după scrisoarea lui Bürgers către Hess și cunoscîndu-ți înclinațiile personale, presupun că vei acorda mai multă atenție *premiselor teoretice* de la care pornește List decît concluziilor sale.

Acum duc cu adevărat o viață de cîine. Povestea cu întrunirile și „dezmațul“ unora dintre comuniștii de aici, cu care întretin, firește, legături, i-au provocat bătrînului meu un nou acces de fanatism religios, care s-a accentuat și mai mult cînd i-am spus că refuz categoric să mă ocup de negoț, iar manifestarea mea fățișă în calitate de comunist a trezit în el și un adevărat fanatism burghez. Imaginează-ți acum în ce situație sînt. Cum plec peste vreo două săptămîni, vreau să evit orice scandal și las să treacă totul de la mine, iar ei, nefiind obișnuiți din partea mea cu o asemenea atitudine, devin mai îndrăzneți. Dacă primesc o scrisoare, o întorc pe toate părțile înainte de a mi-o preda. Și cum eu știu că toate scrisorile vin din partea unor comuniști, citești pe mutra lor atîta pietate jignită, încît îți vine să-ți iei cîmpii. Orice aș face, fie că mă duc în oraș, fie că stau în camera mea și lucrez, firește, lucrări comuniste, asta se știe — aceleași mutre. Nu pot să mînc, să beau, să dorm, într-un cuvînt nu pot să trag un p... fără să am mereu în față mutrele astea nesuferite de mironosiță. Dacă ies sau dacă stau acasă, dacă vorbesc sau dacă tac, dacă citesc sau dacă scriu, dacă rîd sau dacă nu rîd, orice aș face, bătrînul mă urmărește cu grimasa asta infamă. Și în plus, bătrînul este atît de stupid, încît bagă comunismul și liberalismul în aceeași oală ca „revoluționare“ și, de pildă, în pofida protestelor mele, mă face în permanență răspunzător pentru infamiile comise de *burghezia* engleză în parlament! Tocmai acum, la noi acasă sezonul cucernic este în toi. Acum o săptămînă un frate și o soră a mea * au fost confirmați, iar astăzi tot neamul se duce la împărțășanie — trupul domnului și-a făcut imediat efectul, niciodată mutrele lor n-au fost mai pleoștite ca azi dimineață. Pour comble de malheur**, aseară am fost cu Hess la Elberfeld, unde pînă la ora 2 am propovăduit comunismul. Astăzi, în jurul meu, firește, mutre acre din cauza orei tîrzii la care m-am întors și aluzii că aș fi putut sta la arest. În cele din urmă și-au luat inima în dinți și m-au întrebat unde am fost. — La Hess. — „La Hess, doamne, dumnezeule!“ — Pauză, pe fețele lor expresia de dezolare creștină

* Rudolph și Hedwig Engels. — *Nota red.*

** — ca o culme a nenorocirii. — *Nota trad.*

se accentuează. — „Ce anturaj ți-ai ales!” — Suspine etc. Să înnebunești, nu alta. E greu să-ți închipui de câtă perfidie pot da dovadă în goana creștinească după „sufletul” meu. Dacă bătrînul mai află și de existența „Criticii critice”, e în stare să mă dea afară din casă. Și ceea ce te înfurie în permanență este conștiința că nu se poate face nimic cu acești oameni, că ei vor cu tot dinadinsul să se zgîndăre, să se chinuie cu tot soiul de fantezii despre iad, că nu-i poți face să priceapă nici cele mai elementare principii de echitate. Dacă n-aș ține atît la mama, care are un fond uman bun, numai că este complet subjugată de tatăl meu, nici un moment nu m-aș gîndi să-i fac vreo concesie bătrînului fanatic și despot. Dar și așa mama n-are o clipă liniștită și, de fiecare dată, în special cînd se necăjește din cauza mea, are dureri de cap cîte opt zile în șir. Nu se mai poate suporta, trebuie să plec și nu știu cum am să pot răbda cele cîteva săptămîni cît mai am de stat aici. Dar va trece și asta.

Altminteri, pe aici, nimic nou. Burghezia face politică și merge la biserică, proletariatul nu știm ce face, și nici nu prea putem ști. Deocamdată adresa la care ați trimis ultima voastră scrisoare este încă sigură. Astă-seară sper să primesc banii — chiar acum Köttgen m-a asigurat că peste cîteva zile, de îndată ce va avea puțin timp, va mai face rost de ceva bani. Numai că nu prea am încredere în K[öttgen] ăsta, îl găsești întotdeauna acolo unde se poate evidenția, încolo nu e bun de nimic și nici nu face nimic. Cu bine,

Al tău
E.

Barmen, 17 martie 1845

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart. 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1846

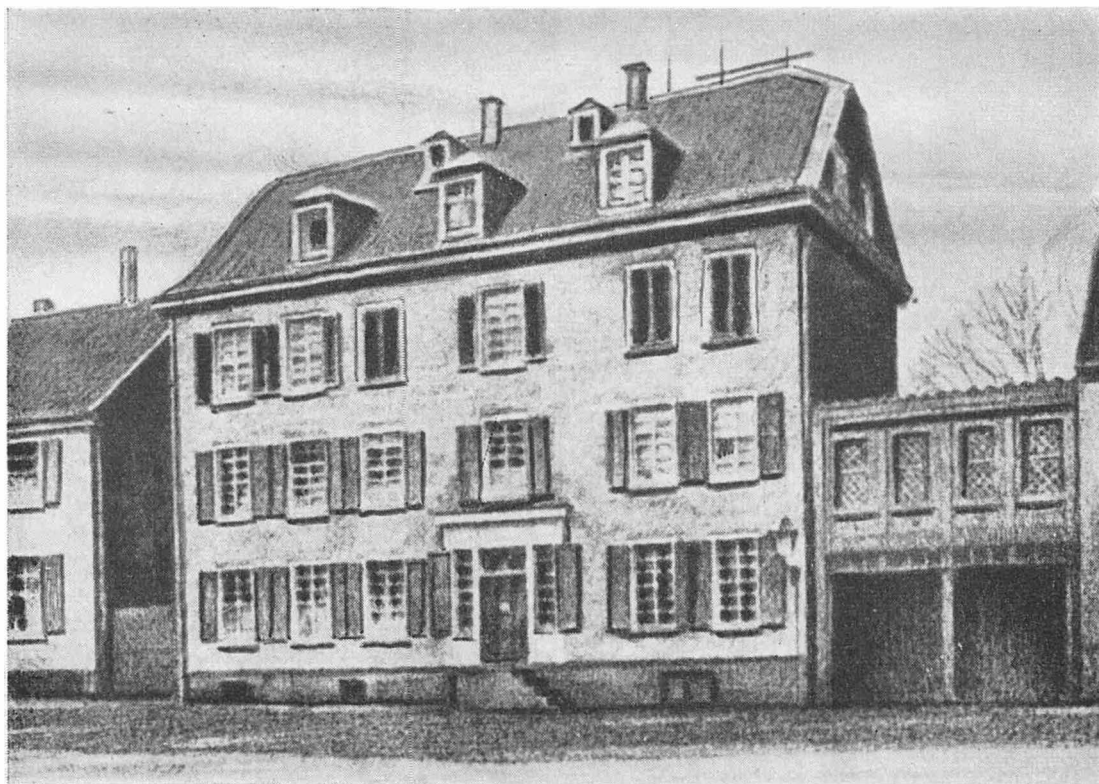
6

Engels către Marx
la Bruxelles

Dragă Marx,

Am alergat câteva zile să-ți caut o gazdă, dar n-am prea găsit. Ceea ce mi se oferea era sau prea mic, sau prea mare. Rareori două camere locuibile laolaltă, camerele de dormit sînt de cele mai multe ori îngrozitor de neîncăpătoare. În sfîrșit, ieri am descoperit două locuințe *au choix* * : 1. Două camere mari, una la etajul întii, cealaltă la etajul al doilea ; fiecare cameră cu cîte un pat, pentru 95 de franci pe lună, plus 30 de franci pentru un al treilea pat ; micul dejun jumătate de franc de cap sau de stomac. 2. O căsuță mică care aparține aceluiași proprietar, jos cameră de zi, sus două camere de dormit care comunică între ele, una e destul de spațioasă, și un iatac pentru 150 de franci pe lună. Micul dejun *même prix* **. Locatarul are la dispoziție și o femeie de serviciu care face curățenie. Aceste două camere se află în aceeași clădire cu restaurantul „Au duc de Brabant”, rue du Lait battu, unde la rigoare se poate lua și masa. Dar nu aveți nici o obligație în această privință. În orice caz ar fi bine, dacă reflectezi la una dintre aceste locuințe, să tragi la „Duc de Brabant”, unde este mai ieftin decît la hotel, și dacă nu-ți plac camerele, să rogi femeia de acolo să-ți arate casa care se află în rue des Soeurs blanches nr. 5, iar dacă nici aceasta nu-ți convine, poate găsești altceva. De altfel, în comparație cu anul trecut, locuințele s-au scumpit enorm, ca și toate celelalte, sau, mai bine zis, „și la fel cu toate”. Dejunul nu te va costa mai mult de 5 franci pentru toată familia, un biftec costă 1 franc, un cotlet idem, vinul 2—3 franci. Berea e proastă. Țigările sînt proaste și scumpe, ar fi bine dacă ți-ai aduce cîteva sute de la Bruxelles ; dacă faci așa cum ți-am propus, poți să contezi pe următoarele cheltuieli :

* — la alegere. — *Nota trad.*** — la același preț. — *Nota trad.*

Casa din Barmen în care s-a născut Friedrich Engels

King, C. H. Wilson, Louis-Victor de Broglie, M. de la Roche, M. de la Roche, M. de la Roche, M. de la Roche

Ruge la „Liberii“ din Berlin,
 caricatură făcută de Friedrich Engels
 (1842) ³⁴

pe lună	}	locuință	125—150	franci	
		micul dejun	45—45	„	(dacă ai să-l iei cîteodată la marea mării)
		dejunul	150—175	„	
		cina 2—3 biftecure	60—90	„	(aici se mănîncă mult)
		cafeaua după masă la strand, foarte necesar			
		2 cești	18—18	„	
		spălatul rufelor foarte scump, cel puțin	20—30	„	În plus baia a 1,30—1,50 franci circa 40 franci
			418—508 franci		

În afară de asta mai trebuie să socotești încă 100 de franci pentru incidental expenses *, care sînt de dorit, căci altminteri te plictisești cumplit aici. Nu e nevoie să stai mai mult de o lună. Numai cine este complet dărimat și nu mai are nici un mădular sănătos rămîne mai mult. Cînd închiriezi camera, să stabilești că pentru timpul de ședere care va depăși o lună vei plăti à tant par jour **, altminteri, dacă îți prelungеști șederea cu două zile, îți socotesc o chenzină întregă.

Altfel, pe aici e plictiseală mare. În primele zile n-am avut altă societate, în afară de familia mea, decît un filistin anost din Barmen, la bête des bêtes ***, pe care mi l-au impus ai mei. Ieri a venit de la Londra Blank (pe care îl cunoști), și prin el am făcut, în sfîrșit, cunoștință cu un francez care are beaucoup d'esprit **** și care, în general, este un om capabil, deși a locuit 15 ani la Elberfeld și, par conséquent *****, vorbește germana.

„În încheiere, mai menționez" povestea cu d-na Hess. Nu-i plăcut, dar nu poți să-i ceri să plătească pentru prostiile onorabilului Hess. Voi căuta deci s-o trec clandestin peste graniță, adică dacă primesc de la bătrînul banii necesari pentru călătoria la Paris, ceea ce nu-i încă sigur. Trimite alăturata fițuică la Köln, scumpului nostru om al lui Dumnezeu *****, ca să se consoleze. Va să zică, doamna a și sosit la Bruxelles ?

Nici urmă de oameni importanți pe aici. Ei vin abia în august. Nu se cunosc încă numele celebrităților germane care urmează să

* — cheltuieli neprevăzute. — *Nota trad.*

** — cu atîta pe zi. — *Nota trad.*

*** — un prostănac fără pereche. — *Nota trad.*

**** — mult spirit. — *Nota trad.*

***** — în consecință. — *Nota trad.*

***** Moses Hess (vezi volumul de față, p. 423). — *Nota red.*

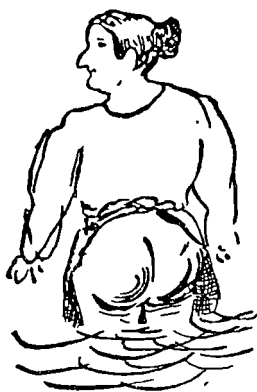
sosească. Deocamdată trebuie deci să mă mulțumesc cu proiectul de bancă prusian³⁵. Curios e că domnii ăștia își închipuie că în felul acesta vor scoate bani mulți din afacerea asta. Ar putea fi atrași cîțiva bancheri mari, care aspiră să devină „acționari principali” și se înțeleg pe ascuns cu birocrații, de pildă, ca acțiunile lor să nu fie răscumpărate, ca ei să fie strecurați în consiliul de administrație etc. Dar, în afară de ei, nimeni n-o să accepte. De relevat „că nici numele celor care *subscriu*, nici *sumele subscribe* nu vor fi date publicității”. După cum se vede, ei se așteaptă să intre al dracului de puțini bani și vor să se asigure cumva că nu se vor face de rușine ; metode curat birocratice.

Răspunde-mi curînd dacă vii și cînd.

Ostende, 11, rue St. Thomas,
27 iulie 1846

Al tău

E.

Aceste imagini au putut fi văzute ieri la mare de publicul masculin și de cel feminin.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe
Dritte. Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

7

Engels către Marx
la BruxellesCercle Valois, Palais Royal,
[Paris], 19 august 1846

Dragă Marx,

După o călătorie obositoare și foarte plictisitoare am sosit, în sfârșit, aici ³⁶. Imediat m-am întâlnit cu Ew[erbeck]. E un băiat foarte vioi, cât se poate de înțelegător, mai binevoitor ca oricând, într-un cuvânt — cu puțină răbdare — sper să mă impac foarte bine cu el în toate privințele. Nici gând să se mai vâicărească în legătură cu disensiunile din partid, pentru simplul motiv că el însuși este pus în situația de a face vînt unor weitlingieni *. Ce anume a fost între el și Grün, cum de au ajuns la o ruptură, despre asta nu se știe mare lucru; cert este că Grün, prin atitudinea lui, cînd lingușitoare, cînd arogantă, a știut să-și păstreze în anumită măsură afecțiunea plină de respect a lui Ew[erbeck]. În ceea ce-l privește pe Hess este complet lămurit, il n'a pas la moindre sympathie pour cet homme-là **. De altfel nutrește împotriva lui o veche ură personală încă de pe vremea cînd au locuit împreună. I-am tras o săpuneală zdravănă din pricina celor din Westfalen ³⁷. Licheaua asta de Weyd[emeyer] îi scrisese lui B[ernay]s o scrisoare westfalic lacrimogenă în care nobilii M[eyer] și R[empel] erau prezentați ca niște martiri care au sacrificat bucuroși totul pentru o cauză dreaptă, dar pe care noi i-am respins cu dispreț etc.; iar cei doi germani creduli, Ew[erbeck] și B[ernay]s, încep să se tînguie într-un glas că sîntem niște oameni fără inimă și niște scandalogii și-l cred pe cuvînt pe acest sublocotenent. Nici nu-ți vine să crezi că poate exista atîta credulitate. Grün a stors de la muncitori vreo 300 de franci sub pretextul de a scoate o broșură de o coală și jumătate în Elveția ***. În prezent se încasează banii din vînzarea broșurii, dar muncitorii nu vād nici un gologan. Și, din cauza asta, încep să-l stringă cu ușa. Acum vede și Ew[erbeck] ce prostie a făcut introducîndu-l pe acest Gr[ün] printre meseriași. Se teme să-i aducă acuzații fățișe în fața acestora, căci îl socoate pe Grün capabil să denunțe poliției tot ce știe. Cît de credul poate

* Vezi volumul de față, p. 35. — *Nota red.*** — n-are nici urmă de simpatie pentru acest om. — *Nota trad.**** Vezi volumul de față, p. 36. — *Nota red.*

fi și E[werbeck] ăsta! Șmecherul Grün i-a povestit *chiar el* lui Ew[erbeck] toate potlogăriile pe care le-a făcut — dar, prezentându-le, firește, ca pe niște adevărate fapte eroice săvârșite din devotament, iar Ew[erbeck] le ia pe toate de bune. Despre porcăriile din trecut ale acestui individ nu știe decît ceea ce delinquentul însuși a găsit cu cale să-i povestească. De altfel, Ew[erbeck] l-a avertizat pe Proudhon în privința lui Gr[ün]. Gr[ün] este din nou aici; locuiește la periferie, în Ménilmontant și mîzgălește cele mai infame articole pentru „Trier'sche”. Mäurer i-a tradus lui Cabet pasajele respective din cartea lui Grün³⁸. Poți să-ți închipui indignarea lui Cabet. Și la „National” s-a compromis.

Am fost la Cabet. Bătrînul m-a primit în mod foarte cordial, i-am cîntat în strună și i-am îndrugat cite-n lună și-n stele. Am să-l vizitez mai des. Cît despre corespondență³⁹ trebuie să-l scutim. În primul rînd, are destulă treabă, și, în al doilea rînd, e prea bănuitor. Il y verrait un piège * pentru a abuza de numele lui.

Am răsfoit în „Epigonen” „Esența creștinismului” de Feuerb[ach]. Abstracție făcînd de unele observații reușite, lucrarea e pe de-a-ntregul după vechiul calapod. La început, cînd se limitează exclusiv la religia naturii, este silit să se mențină încă pe teren empiric, dar apoi urmează o adevărată harababură. Din nou numai despre esență, om etc. O voi citi cu atenție și foarte curînd îți voi trimite extrase din pasajele mai importante, dacă se vor dovedi interesante, ca să le mai poți folosi pentru Feuerb[ach]⁴⁰. Lucrarea — aproximativ 60 de pagini — începe cu următoarea definiție a naturii, distinctă de esența umană :

„Ființa distinctă și independentă de esența umană sau de dumnezeu (!), despre care tratează «Esența creștinismului», (1), „ființa fără esență umană” (2), „fără însușiri omenești” (3), fără individualitate omenească” (4), „nu este în realitate nimic altceva decît natura”.

O capodoperă de tautologie trimbițată cu glas tunător. Și pe deasupra în această frază el identifică complet și pe deplin *fantoma* religioasă, închipuită, a naturii cu natura reală. Comme toujours **. — Și ceva mai departe :

„Religia este acceptarea și recunoașterea a ceea ce sînt (!)... A te ridica pînă la conștiința dependenței de natură, a și-o reprezenta, a o accepta, a o recunoaște înseamnă a te ridica pînă la religie”.

Zilele acestea ministrul Dumon a fost surprins numai în cămașă la soția unui președinte. „Corsaire-Satan” relatează : o doamnă

* — Ar vedea în asta o cursă. — Nota trad.

** — Ca întotdeauna. — Nota trad.

care s-a prezentat cu o cerere la Guizot spunea : păcat că un om atât de minunat ca Guizot est toujours si sévère et boutoné jusqu'au cou *. Soția unui funcționar la travaux publics ** spune : On ne peut pas dire cela de M. Dumon, on trouve généralement qu'il est un peu trop déboutonné pour un ministre ***.

Continui quelques heures après ****, după ce, de dragul lui Weillchen ***** , am alergat degeaba la Café Cardinal — Weillchen e cam mohorît din cauză că „Démocratie pacifique” nu-i plătește onorariile ce i se cuvin, aproximativ 1 000 de franci. După cît se pare, ziarul a intrat într-un fel de great crisis and stopping of cash payments ***** , iar Weill e prea evreu ca să se mulțumească cu o creanță asupra primului falanster al viitorului. În altă ordine de idei, domnii fourieriști devin pe zi ce trece tot mai anoști. În „Phalange” nu găsești decît nerozii. Tot ce se publică din scrierile postume ale lui Fourier se referă exclusiv la mouvement aromal ***** și la împerecherea planetelor, care, după cum se pare, are loc plus ou moins ***** pe la spate. Din împerecherea lui Saturn cu Uranus iau naștere scarabeii, care nu-s alții decît fourieriștii înșiși, principalul scarabeu fiind d-l Hugh Doherty, irlandezul, care nici măcar nu e încă un scarabeu, ci o nimfă, o larvă — bietul animal se zbate pentru a zecea oară (10-ème article) în problema religiei ⁴¹ și încă n-a găsit un exit ***** onorabil.

Pe Bernays încă nu l-am văzut. După cum spune însă Ew[erbeck], situația lui nu-i chiar atât de proastă, și cel mai mult suferă de plictiseală. Pare-se că s-a însănătoșit și a devenit un om robust. Lui, care era o mortăciune, grădinaritul, principala sa ocupație, i-a fost, pare-se, de folos, venind de hac stării lui de deprimare. De asemenea dit-on ***** că ține caprele de coarne atunci cînd — ? soția lui ? —, pe care nu poți să ți-o închipui decît între două semne de întrebare, le mulge. Bietul băiat, se simte foarte

* — este întotdeauna atât de sever și de incuiat (textual încheiat pină-n git.) — *Nota trad.*

** — lucrările publice. — *Nota trad.*

*** — nu se poate spune același lucru despre d-l Dumon, în general lumea îl găsește puțin prea descheiat pentru un ministru. — *Nota trad.*

**** — câteva ore mai tirziu. — *Nota trad.*

***** Alexander Weill. — *Nota red.*

***** — mare criză și incetare de plăți în numerar. — *Nota trad.*

***** — mișcare aromală. — *Nota trad.*

***** — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

***** — o retragere. — *Nota trad.*

***** — se spune. — *Nota trad.*

prost, desigur, într-un asemenea mediu. În afară de Ewerb[eck], care-l vizitează în fiecare săptămână, nu vede pe nimeni, poartă o haină țărănească și nu face un pas afară din Sarcelles, cel mai mizerabil sat din lume, unde nu găsești nici măcar o circiumă. Pe scurt, se plictisește de moarte. Trebuie să căutăm să-l aducem din nou la Paris, și în patru săptămâni va fi iarăși cel de altădată. Pentru ca Börnstein, care e un copoi, să nu afle că sînt aici, mai întîi i-am scris lui B[ernay]s să ne întîlnim la Montmorency sau altundeva prin apropiere, și apoi îl luăm cu noi la Paris și punem la bătaie cîțiva franci ca să-l distrăm o dată ca lumea. Va deveni alt om. Nu cumva să-i spui vreodată că ți-am scris toate astea despre el. În starea lui de exaltare romantică, băiatul ăsta s-ar putea simți jignit.

Culmea e că în casa din Sarcelles trăiesc laolaltă două soții, doi soți, mai mulți copii, dintre care unul de origine dubioasă, și, totuși, on n'y tire pas un coup *. Nici măcar pederastie nu se practică acolo. C'est un roman allemand **.

Madame Hess își caută un bărbat. De Hess nici nu se sinchiște. Dacă se găsește ceva convenabil, a se adresa d-nei Gsell, Faubourg St. Antoine ***. Nici o grabă, concurența nu-i mare. Răspunde-mi cît mai repede.

Al tău
E.

Adresa : 11, rue de l'arbre sec.

Bineînțeles că tot ce-ți scriu acum și îți voi scrie pe viitor despre Ew[erbeck], B[ernay]s și alți cunoscuți rămîne strict confidențial.

Nu timbrez scrisoarea, pentru că stau prost cu banii și pînă la 1 octombrie nu aștept să mai primesc ceva. Dar în ziua în care primesc banii voi trimite un mandat pentru a achita partea care-mi revine pentru acoperirea taxelor poștale

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — nimic nu tulbură liniștea. — *Nota trad.*
** — E un roman în stil german. — *Nota trad.*
*** În original tot paragraful în limba franceză. — *Nota trad.*

8

Engels către comitetul comunist de corespondență
de la Bruxelles⁴²

Scrisoarea nr. 1 către comitet

Comitetului

Carissimi! * Treburile noastre au aici multe șanse de succes. Ew[erbeck] este foarte entuziasmat și ar vrea numai să nu ne grăbim prea mult cu organizarea oficială a unui comitet, întrucît în curînd va avea loc o sciziune. Cei care au mai rămas dintre weitlingieni, o mică grupare de croitori⁴³, sînt pe punctul de a fi excluși, și Ew[erbeck] este de părere să se mai aștepte pînă ce va fi făcut acest lucru. Totodată Ew[erbeck] nu crede că în comitetul de corespondență vor putea fi atrași mai mult de 4—5 dintre cei de aici, ceea ce este absolut suficient. Sper ca în scrisoarea următoare să vă pot anunța constituirea comitetului.

Croitoriiăștia sînt, zău, niște băieți grozavi. De curînd au discutat cu toată seriozitatea dacă n-ar fi mai bine ca furculița și cuțitul să fie prinse cu un lanț. Dar nu-s prea mulți dinăștia. Cît despre Weitl[ing], el n-a răspuns la ultima scrisoare, foarte grosolană, a celor din Paris, pe care i-am transmis-o noi. El le ceruse 300 de fr. pentru a experimenta în practică invenția sa, scriindu-le totodată că, după toate probabilitățile, banii pot fi socotiți ca aruncați pe gîrlă. Vă puteți închipui care a fost răspunsul.

În schimb, despre tîmplari și tăbăcari se spune că sînt niște băieți admirabili. Încă nu i-am văzut. Ew[erbeck] procedează în toate cu binecunoscuta lui prudență.

Acum vă voi relata cîte ceva din cele apărute în ziarele franceze, bineînțelese din cele care nu sosesc la Bruxelles.

Revista lunară a lui P. Leroux este aproape în întregime plină cu articolele lui P. L[eroux] însuși despre Saint-Simon și Fourier⁴⁴. Pe Saint-S[imon] îl ridică în slăvi, iar pe Fourier caută să-l denigreze cît poate și să-l prezinte ca pe un falsificator și epigon al lui Saint-Simon. El se zbate să demonstreze că cele „Patru mișcări” nu sînt decît un plagiat cu o tentă materialistă după „Lettres d'un habitant de Genève”⁴⁵. Individul e nebun de-a binelea. Fiindcă

---

* — Dragii mei! — Nota trad.

acolo se spune că un sistem capabil să înglobeze toate științele în mod enciclopedic poate fi cel mai bine fundamentat prin reducerea tuturor fenomenelor etc. la pesanteur universelle *, el deduce că Fourier și-a luat de acolo întreaga sa teorie asupra atracției. Desigur, toate argumentele, citatele etc. nu sînt suficiente nici măcar pentru a dovedi că F[ourier] ar fi citit „Lettres” înainte de a fi scris cele „Patru mișcări”. În schimb, întreaga orientare a lui Enfantin este taxată de fourierism introdus în școala lor prin contrabandă. Revista se intitulează „Revue Sociale ou solution pacifique du problème du prolétariat”.

„Atelier” publică cu întîrziere informații referitoare la congresul reprezentanților presei în favoarea reformei; reprezentanții lui n-au participat la congres, și de aceea se arată foarte mirat că figurează pe lista ziarelor reprezentate acolo. *Le peuple de la presse* ** au fost ținuți la distanță pînă cînd au fost puse bazele reformei, iar atunci cînd reprezentanților ziarelor muncitorești li s-au deschis porțile pentru a spune „da”, ei au considerat sub demnitatea lor să se mai ducă. „Atelier” relatează mai departe că 150 de muncitori, pare-se adepți ai lui Buchez — partid care, după cum afirmă francezii, numără aproximativ 1 000 de oameni —, s-au întrunit la 29 iulie pentru a aniversa evenimentele din iulie ⁴⁶ printr-un banchet, fără a avea autorizație de la poliție. Poliția a intervenit, și deoarece n-au vrut să promită că nu vor ține discursuri politice și nu vor cînta cîntecele lui Béranger, adunarea a fost împrăștiată.

S-a primit aici „Epigonii” d-lui Wigand. În articolul publicat, d-l W[igand] se bate cu pumnii în piept plin de emfază. „Către A. Ruge” ⁴⁷. El îi amintește toate ghinioanele pe care le-au avut amîndoi în ultimii 4 ani. La Paris, R[uge] n-a putut „merge mină în mină cu comunismul fanatic”. Comunismul este o stare „clocită într-un creier ignorant, o barbarie mărginită și ignorantă, impusă omenirii cu forța”. În încheiere, el se laudă cu toate cîte are de gînd să le facă „atîta timp cît în lume mai există plumb pentru litere”. După cum vedeți, le candidat de la potence *** n-a pierdut încă speranța de a ajunge candidat de la lanterne ****.

* — gravitația universală. — *Nota trad.*

** — reprezentanții presei (populare). — *Nota trad.*

*** — candidatul la spînzurătoare. — *Nota trad.*

**** — candidat la a fi spînzurat de stîlpul felinarului. — *Nota trad.*

Vreau să vă atrag atenția asupra articolului din „National” de astăzi (miercuri 19) cu privire la reducerea numărului de alegători din Paris de la 20 000 în 1844 la 17 000.

[Paris] 11, rue de l'arbre sec,
19 august 1846

Al vostru
E.

Parisul a decăzut groaznic. Danton vinde lemne pe Boulevard Bourdon. Barbaroux are un magazin de stambă pe rue St. Honoré, „Réforme” nu mai are putere să revendice Rinul, opoziția caută talente și nu le găsește, domniile burghezi se duc atât de devreme la culcare, încît la ora 12 totul trebuie să fie închis, iar la jeune France * rămîne impasibilă la toate acestea. Poliția n-ar fi obținut, desigur, asemenea rezultate dacă domniile patroni, care se călăuzesc după proverbul : Morgenstunde hat... etc. **, n-ar fi fixat începerea lucrului mai devreme. Broșura d-lui Grün, scoasă pe cheltuiala muncitorilor, este aceea pe care am văzut-o cîndva la Seiler : „Die preussischen Landtags-Abschiede. Ein Wort zur Zeit” (apărută anonim), conține în cea mai mare parte plagiate după articolele lui Marx (din „Deutsch-Französische Jahrbücher”) și niște ineptii colosale. Pentru Grün problemele „politice-economice” și cele „socialiste” se identifiică. După el, monarhia absolută ar fi avut următoarea evoluție :

„Suveranul și-a creat un domeniu abstract, și acest domeniu spiritual a primit denumirea de stat. Statul a devenit domeniul domeniilor ; ca domeniu ideal el, în aceeași măsură, distruge și menține domeniul izolat. El îl distruge de fiecare dată cînd vrea să devină absolut, independent etc.”

Acest domeniu „spiritual”, „Prusia”, se transformă pe dată într-un domeniu „în care se înalță rugi, într-un domeniu *spiritual*” !! Rezultatul final : În Prusia liberalismul este *învins* din punct de vedere *teoretic*, de aceea reprezentanții stărilor nu se vor mai ocupa cu problemele burgheziei, ci directement *** cu problema socială.

„Impozitul pe carne și faină trădează într-adevăr esența impozitelor, anume el trădează faptul că fiecare impozit este o *capitație*. Dar cel care încasează *capitația*, spune : Capetele și trupu-

* — tinăra Franță. — Nota trad.

** Este vorba de proverbul german : „Morgenstunde hat Gold im Munde” — cine se scoală de dimineață, departe ajunge. — Nota trad.

*** — nemijlocit. — Nota trad.

rile voastre îmi aparțin (sinteți *iobagii mei...*). Impozitul pe carne și făină *corespunde pe deplin absolutismului*" etc.

Boul ăsta a plătit timp de 2 ani octroi * și încă nu știe acest lucru, el crede că așa ceva nu există decît în Prusia. Într-un cuvînt, cu excepția cîtorva plagiate și a cîtorva fraze, broșurica este de la un cap la altul *liberală*, ba încă german-liberală.

Toți muncitorii de aici sînt convinși că Weitl[ing] *nu a scris singur „Garanția”* ⁴⁸. Se pare că în afară de S. Schmidt, Becker ** etc. au fost și cîțiva francezi care i-au furnizat material; în special se spune că i-a trimis manuscrite un oarecare Ahren din Riga, muncitor la Paris, care în prezent se află în America și care ar fi elaborat și partea principală din „Omenirea așa cum este și cum ar trebui să fie”. Oamenii de aici i-au scris o dată lui Weitling la Londra în legătură cu acest lucru, dar el s-a supărat din cale-afară și a răspuns că asta nu-i decît o calomnie.

[Pe plic adresa]

Monsieur Charles Marx, 19, Plaine Ste Gudule, Bruxelles

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel
zwischen F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

9

Engels către comitetul comunist de corespondență de la Bruxelles

Scrisoarea nr. 2 către comitet

Dragi prieteni,

Foarte interesante știrile pe care mi le-ați transmis cu privire la Belgia, Londra și Breslau ***. Din ele am comunicat lui Ew[erbeck] și B[ernay]s tot ce-i interesa. Țineți-mă la curent cu reușita celor întreprinse de noi și cu participarea plus ou moins **** entu-

* — Taxă pe bunurile de larg consum introduse în orașe. — *Nota trad.*

** August Becker. — *Nota red.*

*** Denumirea poloneză : Wrocław. — *Nota red.*

**** — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

ziastă a diferitelor localități, pentru ca, la rîndul meu, să le vorbesc, în măsura în care e necesar, muncitorilor de aici. Ce fac cei din Köln ? — De aici vă pot da tot felul de vești :

1. M-am întîlnit de mai multe ori cu muncitorii din localitate, respectiv cu conducătorii tîmplarilor din Faubourg Saint Antoine. Oamenii ăștia au o organizație de un fel deosebit. În afară de treburile legate de Uniune ⁴⁹, treburi care, din cauza serioaselor disensiuni cu croitorii lui Weitling *, s-au complicat foarte mult, băieții ăștia, mai bine zis 12—20 dintre ei, se întîlnesc o dată pe săptămîină și discută ; dar cînd, așa cum era firesc, subiectele de discuție s-au epuizat, E[werbeck] s-a văzut nevoit să le țină prelegeri despre istoria Germaniei — ab ovo ** —, pîrecum și unele prelegeri, cum nu se poate mai confuze, pe teme de economie politică, un fel de umanizare a lui „Deutsch-Französische Jahrbücher”. Între timp am apărut eu. Pentru a stabili o legătură mai strînsă cu ei, le-am făcut două expuneri asupra dezvoltării Germaniei cu începere de la revoluția franceză, luînd drept bază relațiile economice. Ceea ce află la aceste adunări săptămînale ei discută duminică la adunările de la periferie, la care participă cine vrei și cine nu vrei, cu nevastă și copii. Aici — abstraction faite de toute espèce de politique *** — sînt dezbătute un fel de „probleme sociale”. Adunările astea oferă avantajul că pot fi atrași oameni noi, întrucît sînt legale. Acum vreo două săptămîni a venit poliția, care a încercat să opună un veto, dar s-a lăsat ușor domolită și n-a luat nici o măsură. Adeseori se adună mai bine de 200 de oameni.

Dar lucrurile nu mai pot continua așa. Oamenii ăștia au intrat într-o stare de apatie, fiindu-le silă de ei înșiși. Comunismului croitorilor ei nu-i opun altceva decît frazeologia despre umanitarism ⁵⁰ a lui Grün și un Proudhon grînzizat, care le-a fost inoculat cu multă trudă parte de d-l Grün în persoană, parte de scutierul său, bătrînul și înfumuratul meșter tîmplar papa Eisermann, parte de amicul nostru E[werbeck]. După cum era și de așteptat, curînd li s-a făcut lehamite de toate astea ; au început veșnicile repetări, și, pentru ca oamenii să nu *adoarmă* (textual, deoarece această epidemie bîntuia la toate ședințele), E[werbeck] îi torturează cu dispute savante despre „adevărata valoare” (pe care, în parte, o am și eu pe conștiință) și le împuie capul cu codrii germani, cu Hermann-heruscul și cu cele mai stupide etimologii vechi-germane, după Adelung, — toate eronate.

* Vezi volumul de față, p. 31, 35. — *Nota red.*

** — Textual — din nou, de la început. — *Nota trad.*

*** — abstracție făcînd de orice politică. — *Nota trad.*

De altfel, adevăratul șef al acestor oameni nu este E[werbeck], ci J[unge], care a fost oîndva la Bruxelles. Băiatul ăsta știe foarte bine ce ar trebui schimbat și ar putea face multe, căci îi bagă pe toți în buzunar și e de zece ori mai deștept decît toată clica la un loc, dar e prea nestatornic și de fiecare dată are alte proiecte. Dacă pînă astăzi am realizat atît de puțin, e numai pentru că în aproape 3 săptămîni n-am reușit să-l văd — la întruniri nu vine și nu e nicăieri de găsit. Fără el, cei mai mulți sînt slabi și șovăitori. Dar cu oamenii ăștia trebuie să ai răbdare ; mai întîi ar trebui să i se facă vînt lui Grün, care, direct sau indirect, a exercitat o nefastă influență demobilizatoare, iar apoi, după ce le va ieși din cap frazeologia acestuia, sper să fac treabă cu ei, căci toți manifestă un deosebit interes pentru studierea problemelor economice. Cum de E[werbeck], care, cu toată binecunoscuta lui confuzie de idei, mai înfloritoare azi ca oricînd, este omul cel mai bine intenționat din lume, sînt absolut sigur, iar J[unge] este cu totul de partea mea, lucrurile se vor aranja în curînd. În legătură cu corespondența, am stat de vorbă cu cei șase. Planul a fost primit cu entuziasm, îndeosebi de J[unge], și va fi pus în aplicare aici. Dar atîta timp cît influența personală a lui Grün nu va fi înlăturată și oamenii nu se vor debarasa de frazeologia lui, ei nu-și vor recăpăta energia ; pînă atunci, din cauza impedimentelor materiale (îndeosebi a faptului că toate serile sînt ocupate), nu se poate face nimic. Le-am propus ca, în prezența lor, să-i arunc lui Grün în obraz toate ticăloșiile lui ; B[ernay]s vrea și el să vină, iar E[werbeck] de asemenea are de gînd să se răfuiască cu el. Aceasta se va întîmpla atunci cînd își vor încheia socotelile personale cu G[rün], respectiv cînd vor avea garanția că vor recăpăta banii avansați lui G[rün] pentru a-și tipări porcăriile în legătură cu Landtagul. Dar, cum J[unge] n-a venit, iar de față cu G[rün] ceilalți s-au comportat, mai mult sau mai puțin, ca niște copii, nici treaba asta nu s-a făcut, deși, cu puțină osteneală, s-ar fi putut rezolva în 5 minute. Ghinionul e că cei mai mulți dintre băieții ăștia sînt șvabi.

2. Și acum vă ofer un divertisment. În noua sa carte, încă netipărită, pe care o traduce Grün, Proudhon născocoște un plan măreț : să scoată bani din piatră seacă și să aducă împărăția cerurilor pe pămînt pentru toți muncitorii⁵¹. Nimeni nu știa despre ce este vorba. G[rün] păstra secretul cu sfințenie, dar se lăuda pe toate drumurile că e în posesiunea pietrei filozofale. Toată lumea aștepta cu nerăbdare. În sfîrșit, săptămîna trecută, papa Eisermann s-a abătut pe la tîmplari, eram și eu acolo, și încetul cu încetul bă-

trînul fanfaron ne-a dezvăluit cu naivitate tot secretul. D-l Grün i-a împărtășit întregul plan. Și acum ascultați în ce constă mărețul plan de salvare a lumii : ni plus ni moins decît labour-bazars sau labour-markets⁵², care sînt de mult cunoscute în Anglia și care de zece ori au dat faliment, niște asociații ale tuturor mese-riașilor din toate ramurile, un mare depozit, unde toate produsele membrilor asociației sînt evaluate cu exactitate după cheltuielile pentru materiile prime la care se adaugă costul muncii și sînt plătite prin alte produse ale membrilor asociației evaluate în același fel. Partea de produse care depășește consumul asociației urmează să fie vîndută pe piața mondială, iar suma obținută să fie plătită producătorilor. În felul acesta, filozofează istețul Proudhon, producătorul și coasociații lui desființează profitul intermediarilor. Că în acest mod el desființează și profitul la *capitalul asociației sale*, că acest capital și acest profit trebuie să fie *la fel de mari* ca și capitalul și profitul intermediarilor înlăturați, că, așadar, el dă cu dreapta ceea ce ia cu stînga, la toate astea înțeleptul nostru nu s-a gîndit. Că muncitorii săi nu vor fi niciodată în stare să aducă capitalul necesar, întrucît în cazul acesta ei ar putea, cu același succes, să întemeieze întreprinderi proprii, că eventualele economii pe care asociația le-ar face la cheltuieli ar fi contrabalansate de riscul enorm, că toată povestea se reduce la dorința de a găsi un truc prin care să se desființeze profitul în lumea actuală, menținîndu-i pe producătorii de profit, că asta este o adevărată idilă gen Straubinger⁵³, care de la început exclude cu desăvîrșire marea industrie, construcțiile, agricultura etc., că ei ar trebui să suporte numai *pierderile* burgheziei, fără a avea și cîștigurile ei, toate acestea și sute de alte considerente, care se impun de la sine, el le scapă din vedere, lăsîndu-se prins în mirajul unei fericiri care lui i se pare plauzibilă. O poveste să te iei cu mîinile de pâr. Tatăl de familie Grün crede, firește, în noul plan de salvare și se și vede, în mintea lui, în fruntea unei asociații de 20 000 de muncitori (ei vor de la început ceva în stil *mare*), unde, desigur, întreaga lui familie va fi hrănită, îmbrăcată și cazată gratis. Iar Proudh[on] se compromite pentru totdeauna, și-i compromite pe toți socialiștii și comuniștii francezi în fața economiștilor burghezi, dacă vine cu așa ceva în public. Iată cum se explică lamentările lui și atacurile împotriva revoluției⁵⁴ — el avea în petto * un mijloc pașnic de salvare. Pr[oudhon] seamănă întocmai cu John Watts. Acesta socoate că, în ciuda ateismului și socialismului său nerespectabil, trebuie neapărat să apară în ochii burghezilor ca o

* — gata pregătit. — *Nota trad.*

persoană respectabilă; Pr[oudhon] depune toate eforturile pentru a fi recunoscut drept un mare economist, în pofida polemicii sale cu economiștii. *Așa sînt sectarii*. Și apoi, asta este o poveste atît de veche!

3. Acum o altă istorie cum nu se poate mai ciudată. În „Allgemeine Zeitung” din Augsburg din 21 iulie a apărut o corespondență din Paris, datată 16 iulie, despre Ambasada rusă:

„Aceasta este ambasada oficială — dar, în afara ei sau, mai degrabă, *deasupra* ei, se află un oarecare domn *Tolstoi*, care nu ocupă o funcție precisă, dar trece drept «un om de încredere al curții». Anterior a ocupat un post în Ministerul Instrucțiunii, iar la Paris a venit cu o misiune literară, a scris aici cîteva memorii pentru ministerul său, cîteva cronică referitoare la presa franceză. Apoi a încetat de a mai scrie, în schimb a început să acționeze. Trăiește pe picior mare, este invitat peste tot și primește pe toată lumea, se ocupă cu de toate, știe totul și aranjează multe. După părerea mea, el este *adevăratul ambasador al Rusiei* la Paris, ...intervențiile lui fac minuni” (toți polonezii care vor să fie grațiați i se adresează lui), „— la ambasadă *toată lumea se pleacă în fața lui, iar la Petersburg se bucură de multă considerație*”.

Acest Tolstoi nu e altul decît nobilul nostru Tolstoi, care ne-a mințit că ar vrea să-și vîndă moșiile din Rusia⁵⁵. În afară de locuința în care ne-a primit pe noi, mai avea un hotel luxos în rue Mathurin, unde îi primea pe diplomați. Polonezii și mulți dintre francezi știau de mult acest lucru, numai radicalii germani, în fața cărora el socotea că e mai bine să joace rolul de radical, habar n-aveau de nimic. Articolul de mai sus a fost scris de un polonez pe care Bernays îl cunoaște și a fost imediat reprodus în „Corsaire-Satan” și în „National”. Cînd a citit articolul, Tolstoi n-a făcut nici un fel de observații, a rîs numai cu poftă și a făcut tot felul de glume pe seama demascării lui. În prezent se află la Londra și, cum la Paris rolul său s-a terminat, își va încerca norocul acolo. Păcat că nu se mai întoarce; i-aș fi jucat cîteva feste și în cele din urmă mi-aș fi depus cartea de vizită în rue Mathurin. Din toate acestea reiese clar că și Annenkov, pe care ni l-a recomandat el, este tot spion rus. Chiar și Bakunin, care trebuie să fi știut toată această poveste, intrucît ceilalți ruși o știau, este foarte suspect. Eu, desigur, nu-l voi lăsa să observe acest lucru, dar voi căuta să le-o plătesc rușilor. Oricît de puțin primejdioși ar fi pentru noi acești spioni, nu trebuie totuși să le trecem nimic cu vederea. Sint foarte

potrivii ca obiecte pentru a se face experimente de intrigă în corpore vili *. Pentru asta sint destul de buni.

4. Papa Hess. După ce am reușit să dau uitării, respectiv să plasez în cel mai îndepărtat capăt al faubourgului Saint Antoine, unde nu-s decît suspine și scrișnete de dinți (Grün și Gsell), pe soția lui Hess, care tună și fulgeră împotriva lui, acum cîtva timp am primit, printr-un oarecare Reinhardt, o scrisoare prin care părintele comuniștilor își exprimă dorința de a relua relațiile. Să mori de rîs, nu alta. Desigur, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, într-un dulci jubilo ** absolut, și în plus ceva care se potrivește perfect bătrînului Hess. După ce a constatat că într-o oarecare măsură s-a împăcat cu „partidul” (compania evreiască pare să fi dat faliment) „și că are din nou poftă de lucru” (eveniment ce se cuvine anunțat cu surle și trîmbițe), el dă următoarea notă istorică (datată 19 august) :

„Cu cîteva săptămîni în urmă, aici, la Köln, era *cît pe-aci* să izbucnească o *răscoală sîngeroasă*, un număr *foarte mare* de persoane erau înarmate” (Moses, cu siguranță, nu făcea parte dintre ei). „Răscoala n-a izbucnit, deoarece soldații *nu și-au făcut apariția*” (un colosal triumf al filistinului de cafenea din Köln) etc. etc.

Apoi despre adunările cetățenești, unde „noi”, id est *** „partidul”, și d-l Moses, qua **** comuniștii, „*am obținut o victorie atît de absolută, încît noi*” etc.

„Mai întîi i-am *zdrobit definitiv* pe aristocrații banului... apoi pe micii burghezi” (căci printre ei nu există talente). „Pînă la urmă *am fi* (!) putut impune *totul* în adunări” (de pildă să-l facem pe Moses primar general) ; „a fost adoptat un program pe care candidații, din însărcinarea adunării, vor fi obligați să-l susțină și pe care” (i-auziți !) „*comuniștii englezi și francezi nu l-ar fi putut (!!!) concepe într-un mod mai radical*” (și căruia nimeni nu-i putea da o interpretare mai absurdă decît Moses) „...*Interesează-te*” (sic !) „din cînd în cînd de [soția] ***** mea” (amîndouă părțile doresc să mă ocup pe riscul și răspunderea mea de partea feminină, j'en ai les preuves *****)... „și împărtășește-i lui Ew[erbeck] toate acestea pentru a-i *ridica moralul*”.

* — textual : corpuri fără valoare (se referă la animalele pentru experiențe de anatomie). — *Nota trad.*

** — într-o blîndă fericire. — *Nota trad.*

*** — adică. — *Nota trad.*

**** — respectiv. — *Nota trad.*

***** Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

***** — am dovezi. — *Nota trad.*

Domnul să vă binecuvînteze pentru această „ridicare a moralului”, pentru această mană cerească. Eu, firește, îl ignorez complet pe dobitocul ăsta — acum i-a scris și lui E[werbeck] (și numai pentru a-l face să trimită pe speze proprii o scrisoare jumătății dumisale) și amenință că va sosi peste două luni. Dacă mă va vizita, cred că-i voi putea aduce și eu la cunoștință ceva care „să-i ridice moralul”.

Și dacă tot m-am pornit, vă mai spun în încheiere că Heine e din nou aici, și alaltăieri am fost pe la el împreună cu E[werbeck]. Bietul de el e prăpădit de tot. E slab ca un schelet. Procesul de ramoliment evoluează, la fel și paralizia feței. E[werbeck] crede că s-ar putea să moară într-o bună zi de pe urma unui edem pulmonar sau a unei congestii cerebrale, dar nu-i exclus s-o mai ducă, cînd mai bine, cînd mai rău, vreo 3—4 ani. E, bineînțeles, cam deprimat, trist, și lucrul cel mai curios, deosebit de îngăduitor (și în mod serios) în aprecierile lui — numai pe socoteala lui Mäurer face tot felul de glume. Încolo, e plin de obișnuita-i energie spirituală, numai înfățișarea lui, căreia barba încărunțită îi dă un aspect și mai straniu (în jurul gurii nu se mai poate bărbieri), face o impresie tragică. Este groaznic de deprimant să vezi un tip atît de grozav stingîndu-se de la o zi la alta.

L-am văzut și pe marele Mäurer. „Omulețule, omulețule, de ce n-ai pic de greutate !” Face să-l vezi ; am fost cum nu se poate mai grosolan față de el, iar neghiobul, drept mulțumire, îmi arată o deosebită afecțiune și spune despre mine că am o figură blîndă. Arată de parc-ar fi Karl Moor la 6 săptămîni după moarte. Răspundeți-mi cît mai curînd !

Al vostru

E.

[Paris], miercuri 16 septembrie 1846

Ca să vă amuzați, vă transmit următoarele : Într-un articol cu privire la articolele lui Biedermann * [despre] comunism⁵⁶, „Journal des Économistes” din august a.c. oferă mai întîi ineptiile lui Hess într-o franțuzească comică, apoi spune : acum despre d-l Marx.

„D-l Marx este *cizmar*, după cum un alt comunist german, Weitling, este croitor. Primul” (M[ar]x) „nu are despre comunismul francez, pe care a avut norocul să-l studieze la fața locului, o părere prea bună (!). De altfel, Marx nu merge absolut de loc mai departe” (nu-i așa că după fraza asta alsaciană îl recunoști pe d-l Fix ?) „de formulările abstracte și se ferește cu grijă să abor-

* Manuscrisul deteriorat. — Nota red.

deze o problemă cu adevărat practică. După el" (fii atent ce absurditate), „eliberarea poporului german va servi drept semnal pentru eliberarea neamului omenesc ; capul acestei mișcări de eliberare va fi filozofia, iar inima sa — proletariatul. Când totul va fi gata, cocoșul galic va vesti renașterea Germaniei...

Marx spune că *trebuie creat* în Germania un proletariat universal (!!), care să realizeze ideea filozofică a comunismului". Semnat T.F. (mort între timp) *.

Aceasta a fost ultima sa operă. În numărul precedent a apărut o critică la fel de comică a cărții mele⁵⁷. Numărul din septembrie conține o critică referitoare la Julius, pe care n-am citit-o încă⁵⁸.

La „Fraternité” se duce o luptă aprigă între materialişti și spiritualişti. Materialişti, învinși cu 23 de voturi contra 22, au ieșit din redacție. Dar asta nu a împiedicat revista „Fraternité” să publice un articol destul de bunicește despre diferitele trepte ale civilizației și capacitatea ei de a evolua spre comunism.

Scrieți-mi cât mai repede, căci peste 14 zile [plec] de aici ** [și în]** acest caz o scrisoare [poate] foarte bine să zacă... ** sau să fie refuzată la vechea mea locuință.

[Pe partea destinată adresei]

D-lui Charles Marx, au Bois Sauvage, Plaine Sainte Gudule, Bruxelles.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel
zwischen F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

10

Engels către Marx⁵⁹ la Bruxelles

Dragă Marx,

O serie întregă de lucruri pe care voiam să ți le scriu privatim *** le-am scris în scrisoarea de afaceri, fiindcă pe aceea

* În original tot paragraful începînd de la cuvintele : „D-l Marx...” este în limba franceză. — *Nota trad.*

** Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

*** — în particular. — *Nota trad.*

am scris-o mai întâi. De data asta nu face nimic dacă vor citi și ceilalți toate aceste nimicuri.

Pînă acum încă nu mi-am putut lua inima-n dinți ca să fac extrasele din F[euerbach]. Aici, la Paris, un asemenea material îți se pare foarte plicticos. Dar acum am cartea⁶⁰ la mine acasă și o să mă apuc foarte curînd de ea. Pelteaua lui Weyd[emeyer] este de-a dreptul înduioșătoare. Individul afirmă mai întâi că vrea să întocmească un manifest în care să declare că noi sîntem niște golani, și apoi își exprimă nădejdea că toate acestea nu vor duce la divergențe personale. Așa ceva nici chiar în Germania nu se poate întîmpla decît la granița dintre Hanovra și Prusia. E pur și simplu scandalos că dificultățile tale bănești persistă. Pentru manuscrisele * noastre nu cunosc alt editor în afară de Leske, care atîta timp cît durează tratativele n-ar trebui să afle despre critica la adresa editurii lui. Löwenth[al] cu siguranță nu le va primi, el a respins, sub tot felul de pretexte infecte, o afacere *foarte avantajoasă* propusă de B[ernay]s (viața bătrînului de aici, în două volume, primul avea să fie tipărit acum și difuzat imediat după moartea bătrînului, al doilea urmînd să apară la scurtă vreme după aceea). Mai e și laș, pretinde că ar putea fi expulzat din Frankfurt. Există perspectiva ca lucrarea lui B[ernay]s să fie acceptată de Brockhaus, care, bineînțeles, își închipuie că este concepută în spirit burghez. — Cei din Westfalia i-au trimis manuscrisele lui D[aniel]s ?⁶¹ — Ai auzit ceva mai precis în legătură cu proiectul celor de la Köln, despre care, după cum îți amintești, a scris Hess⁶² ? — Grozave sînt, mai ales, pălăvrăgelile lui Lünig. Parcă-l și văd pe individul ăsta cumsecade, gata să facă în pantaloni. Cînd noi criticăm toate ticăloșiile lor, acest nobil domn afirmă că asta este „autocritică”⁶³. Dar, în curînd, cu acești indivizi se va întîmpla așa cum s-a scris : „Și dacă n-are fund, pe ce-o să stea cavalerul ?” ** Și Westfalia se pare că încetul cu încetul începe să-și dea seama că nu are fund, sau, vorbind în limbajul lui Moses *** , nu are o „bază materială” pentru comunismul ei.

În ce *mă* privește, Püttmann n-a greșit prea mult cînd a spus că cei de la Bruxelles colaborează la „Prometheus”. Ascultă și tu cît de abil a aranjat nemernicul ăsta lucrurile. Cum aveam și eu nevoie de bani, i-am scris să-mi trimită odată onorariul pe care mi-l datorează de nu știu cît timp. Tipul mi-a răspuns că, în ceea

* K. Marx și F. Engels. „Ideologia germană”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 3, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 9—572. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

** Din epigrama lui Goethe. „Totalitate”. — *Nota red.*

*** Hess. — *Nota red.*

Friedrich Engels în uniformă de artilerist
(Berlin 1841)

ce privește onorariul pentru primul articol *, pe care l-a publicat în „Birgerbuch”, el l-a însărcinat pe Leske să mi-l plătească (bineînțeles că n-am primit nimic), dar, în ceea ce privește celălalt articol **, apărut în nr. 2 al publicației „Rheinische Jahrbücher”, e adevărat că el a primit deja banii de la editor, dar fiindcă germanii soi-disant *** comuniști l-au lăsat în pană în modul cel mai rușinos pe el, marele P, împreună cu celălalt mare P al său, „Prometheus”, atunci el, P nr. 1, s-a văzut silit să folosească toate onorariile (inclusiv onorariul lui E[werbec]k etc.) pentru tipărirea lui P nr. 2, și, de aceea, onorariile ne vor putea fi plătite abia peste x săptămâni !! Grozavi tipi, dacă nu le dai manuscrise, pun mâna pe bani. Așa devii colaborator și acționar la „Prometheus”.

Aseară am citit aici, la muncitori, Adresa celor din Londra ⁶⁴, gata tipărită. O prostie. Se adresează „poporului”, adică unor presupuși proletari din Schleswig-Holstein, când acolo nu poți întâlni decât țărănoi germani și niște straubingeri pătruși de spiritul de breaslă. Au învățat de la englezi tocmai această absurditate, ignorarea totală a condițiilor existente în realitate și incapacitatea de a înțelege dezvoltarea istorică. În loc să dea un răspuns direct la problema Schleswig-Holstein, ei vor ca poporul, de fapt inexistent în sensul în care îl înțeleg ei, să ignoreze această problemă, să se comporte pașnic, pasiv ; ei nici nu se gîndesc că burghezii fac totuși ce vor ei. Făcînd abstracție de injuriile — inutile și absolut fără nici o legătură cu concluziile lor — la adresa burgheziei (care ar putea fi foarte bine înlocuite cu fraze despre free-trade). Adresa putea să apară tot atît de bine și în free-trade press **** din Londra, care nu ar vrea ca Schleswig-Holstein să facă parte din uniunea vamală.

În ziarele germane au apărut deja aluzii că Julius s-ar afla în solda prusienilor și ar scrie pentru Rother. Burghezul ***** , care, după cum spune d'E[ster], a fost atît de entuziasmat de nobilele lui lucrări, va avea motiv să se bucure. — Apropo de Schleswig-Holstein ; birjarul ***** i-a scris alaltăieri cîteva rînduri lui E[werbec]k, spunîndu-i că trebuie să fim acum atenți cu scrisorile,

* F. Engels. „Descrierea coloniilor comuniste de dată mai recentă și care mai ființează încă”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 547—562. — Nota trad.). — Nota red.

** F. Engels. „Sărbătoarea națiunilor la Londra”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 640—652. — Nota trad.). — Nota red.

*** — așa-zisii. — Nota trad.

**** — presa liber-schimbistă. — Nota trad.

***** Heinrich Bürgers. — Nota red.

***** Georg Weber. — Nota red.

fiindcă danezii cenzurează toată corespondența. El e de părere că s-ar putea ajunge la un conflict armat. Dubito *, dar e bine că bătrînul danez îi strînge atît de zdravăn în chingi pe cei din Schleswig-Holstein⁶⁵. Ai citit cumva în „Rheinischer Beobachter” faimoasa poezie „Schleswig-Holstein scäldat de valuri” ? Mi-a fost imposibil să rețin cuvintele, dar face aproximativ următoarea impresie :

Schleswig-Holstein, de mări imprejmuită, Schleswig-Holstein,
cu noi înrudită.

Schleswig-Holstein, german grai, — Schleswig-Holstein,
german plai !

Schleswig-Holstein, de vilvătăi cuprinsă, Schleswig-Holstein,
de flăcări incinsă.

Schleswig-Holstein pîn-la unu' va lupta, Schleswig-Holstein,
nu te lăsa !

Schleswig-Holstein cîntă într-una voios : „Schleswig-Holstein !
danezilor podoabă fără folos !”

Schleswig-Holstein, pînă cînd va răsuna : „Schleswig-Holstein”,
în întreaga țara mea !

Schleswig-Holstein, inimă sănătoasă, — Schleswig-Holstein,
mină neputincioasă,

Schleswig-Holstein, oameni fără minte, Schleswig-Holstein,
rușine fierbinte.

Schleswig-Holstein, înrudită ; Rămii credincioasă, patria mea — așa se termină porcăria asta. E un cîntec groaznic, demn să fie cîntat de cei din Dithmarschen, care, la rîndul lor, sînt demni să fie cîntați de Püttmann.

Burghezii din Köln încep să se miște ; au lansat împotriva domnilor miniștri un protest care pentru cetățeanul german reprezintă limita posibilului. Bietul orator de amvon berlinez ** ! S-a luat de păr cu toți consilierii municipali din imperiul său ; întii disputa teologică de la Berlin, apoi același lucru la Breslau ***, acum povestea de la Köln. Acest imbecil seamănă, ca două picături de apă, cu Iakob I al Angliei, pe care și l-a luat, pare-se, drept model. În curînd se va apuca și el, probabil, să ardă vrăjitoare pe rug.

În scrisoarea de afaceri **** am comis față de Proudhon o nedreptate cu adevărat strigătoare la cer. Și cum în acea scrisoare nu mai era loc să adaug un post-scriptum, trebuie să rectific aici. Vezi tu, eu am crezut că s-a făcut vinovat de o mică absurditate, de o absurditate în limitele rațiunii. Ieri problema aceasta a fost din nou discutată pe larg, și mi-am dat seama că această nouă

* — Mă indoiesc. — *Nota trad.*

** Friedrich Wilhelm al IV-lea. — *Nota red.*

*** Denumirea poloneză : Wrocław. — *Nota red.*

**** Vezi volumul de față, p. 40—42. — *Nota red.*

absurditate este în realitate o *absurditate fără margini*. Închipuiește-ți: proletarii trebuie să-și *plaseze economiile* în acțiuni cu o valoare nominală mică. Din acest fond (pentru început e nevoie, desigur, de cel puțin 10 000—20 000 de muncitori) urmează să se construiască mai întâi unul sau mai multe ateliere în una sau mai multe ramuri meșteșugărești; o parte din acționari urmează să lucreze acolo, iar 1. produsele să fie vândute acționarilor la prețul materiilor prime plus prețul muncii (în felul acesta acționarii nu trebuie să plătească nici un profit) și 2. eventualul surplus de produse să fie vândut la prețul curent pe piața mondială. Pe măsură ce capitalul societății va crește, pe seama atragerii de noi acționari sau pe seama noilor economii ale vechilor acționari, el va fi folosit la construirea de noi ateliere și fabrici etc. etc., pînă cînd *toți* proletarii vor avea de lucru, pînă cînd *toate* forțele de producție din țară vor fi fost cumpărate și, astfel, capitalurile care se află în mîna burghezilor își vor pierde puterea de a comanda muncii și nu vor mai putea aduce profituri! Așadar, capitalul va fi desființat, pentru că „a fost găsită o instanță unde capitalul, cu alte cuvinte însuși izvorul dobinzii” (vechiul *droit d'aubaine*⁶⁸ ceva mai precizat și grînizat), „ca să zicem așa, dispare”. În această frază, repetată de nenumărate ori de papa Eisermann, deci învățată pe de rost de la Grün, vei întrezări destul de limpede vechile floricele retorice ale lui Proudhon. Pentru început domnii ăștia au de gînd, nici mai mult, nici mai puțin decît *să cumpere întreaga Franță*, iar mai tirziu poate și restul lumii, cu ajutorul economiilor realizate de proletari și prin renunțarea acestora la profit și la dobînda capitalului lor. Și, de vreme ce a fost născocit un plan atît de grozav, n-ar fi oare mult mai simplu, dacă tot e vorba să faci un tour de force*, să bați mai degrabă monede de 5 franci din argintul razelor de lună? Și prostăncii ăștia de muncitori de aici, mă refer la germani, *cred* o asemenea prostie; ei, care n-au în buzunar nici măcar cițiva gologani, cu care seara după întrunire să intre și ei la o bodegă să bea un pahar cu vin, vor să cumpere din economiile lor toute la belle France**. Rothschild și consorții lui sînt niște simpli cîrpati în comparație cu acești acaparatori colosali. Te-apucă turbarea. Grün i-a prostit în așa hal pe băieții ăștia, încît fraza cea mai absurdă capătă pentru ei mai mult sens decît faptul cel mai simplu, prezentat ca argument economic. E pur și simplu rușinos să fii nevoit să combați cu seriozitate asemenea absurdități. Dar trebuie să avem răbdare; în ceea ce mă privește, n-am să-i las în pace pe oamenii ăștia pînă cînd nu-l voi înfrînge

* — o ispravă. — *Nota trad.*

** — toată frumoasa Franță. — *Nota trad.*

pe Grün și pînă cînd nu le voi deschide capul. Singurul om cu mintea întreagă, care-și dă seama de toate aceste stupidități, este J[unge] al nostru, care a fost la Bruxelles. E[werbec]k le-a împuiat capul oamenilor ăstora cu tot felul de nerozii. În mintea lui e acum o confuzie cum nu s-a mai pomenit, din timp în timp ajunge în pragul nebuniei și nu-ți mai poate relata astăzi un fapt pe care l-a văzut ieri cu ochii lui, ca să nu mai vorbim de ceea ce a auzit. Ca să-ți dai seama cît de total a fost subjugat de Grün, îți spun numai atît: iarna trecută, cînd Walthr din Trier se lamenta pe unde putea împotriva cenzurii, Grün l-a prezentat ca pe un martir al cenzurii, care duce cea mai nobilă și mai neînfricăată luptă etc., și l-a folosit pe E[werbec]k și pe muncitori ca să întocmească și să semneze o adresă extrem de pompoasă către acest măgar de Walthr, prin care i se mulțumește pentru eroismul de care a dat dovadă în lupta pentru libertatea cuvîntului!!!! Lui E[werbec]k îi vine să intre în pămînt de rușine și îi este foarte ciudă pe el însuși; dar timpenia a fost făcută, iar acum trebuie să le scoatem din cap, lui și muncitorilor, cele cîteva vorbe pe care el însuși și le-a îndesat cu mare trudă acolo și pe care apoi, tot cu mare trudă, le-a vîrit în cap muncitorilor. Căci el nu înțelege nimic pînă nu învață pe de rost, și chiar și atunci, de cele mai multe ori, înțelege totul pe dos. Dacă n-ar fi atît de bine intenționat și dacă, în general, n-ar fi un om atît de cumsecade, și acum este mai mult ca oricînd, ar fi imposibil să ai de-a face cu el. Mă mir și eu cum de reușesc s-o scot la capăt cu el. Uneori face observații foarte la locul lor, pentru a spune imediat după aceea cele mai mari nerozii. Așa, bunăoară, cu prilejul expunerilor despre istoria Germaniei — fie-le țărîna ușoară — făcea atîtea greșeli și spunea atîtea prostii de cite ori deschidea gura, încît cu greu îți puteai stăpîni risul. Dar, după cum spuneam, vădește un zel nemaipomenit și e uimitor de concesiv. În plus, are un umor sănătos și o autoironie ineputabile. Omul ăsta, cu toate prostiile lui, mi-e mai drag ca oricînd.

În legătură cu B[ernay]s aproape n-am ce-ți spune. Am fost de cîteva ori pe acolo, și el o dată aici. La iarnă va veni probabil la Paris, stă însă prost cu banii. Cei din Westfalia i-au trimis 200 fr. pentru a-l corupe; el a luat banii, dar de ei, bineînțeles, nu se sinchisește. Weyd[emeyer] i-a oferit încă dinainte bani, iar el i-a scris că are nevoie de 2 000 fr., altfel nu poate face nimic; i-am spus că cei din Westfalia vor răspunde că nu pot dispune de această sumă etc. — lucrurile s-au petrecut întocmai. Drept mulțumire el și-a păstrat cei 200 fr. E destul de bine dispus, din tragica lui poveste nu face un secret față de nimeni, se înțelege foarte bine cu cei din jur, duce o viață de țaran, lucrează la grădină, mănîncă bine; am

impresia că s-a încurcat cu o fată din sat și a încetat să-și mai etaleze suferințele. În sfârșit, a ajuns la o idee mai limpede și mai rezonabilă în legătură cu divergențele din partid, cu toate că, de câte ori se ivește ceva în genul ăsta, îi cam place să-și aroge rolul lui Camille Desmoulins, și, în general, nu e de loc potrivit pentru un om de partid. În ceea ce privește ideile lui despre drept, acum nu te poți înțelege cu el fiindcă încearcă să curme discuția afirmînd că economia, industria etc. nu sînt specialitatea lui, și cu prilejul rarelor noastre întîlniri n-am putut ajunge la o discuție serioasă. Dar am impresia că am spart oarecum gheața, și cînd va veni aici, voi reuși probabil, pînă la urmă, să-l fac să-și înțeleagă greșeala. — Ce fac cei de acolo ?

Al tău

E.

[Paris] 11, rue etc. 18 septembrie 1846

Query * : Nu crezi oare că povestea cu Tolstoi **, *care este cît se poate de sigură*, ar trebui adusă la cunoștința londonezilor *** ? În cazul cînd ar continua să-și joace rolul printre germani, aceștia ar putea să-i compromită îngrozitor pe unii polonezi. Ce ne facem dacă individul *se referă la tine* ?

Bern[ay]s a scris o broșură cu privire la polemica împotriva lui Roth[sc]hild ⁶⁷. Va apărea în Elveția în limba germană și după cîteva zile și aici, în franceză.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

11

Engels către Marx ⁶⁸
la Bruxelles

[Paris, septembrie 1846]

...7. ar trebui să transforme paragrafele cu privire la împărțirea dividendelor în paragrafe cu privire la împărțirea deficitului, *căci altminteri* ar da faliment chiar și numai din cauza sublimului

* — Întrebare. — *Nota trad.*** Vezi volumul de față, p. 42. — *Nota red.**** — conducătorii din Londra ai Ligii celor drepi. — *Nota trad.*

principiu : pagubele să fie suportate în întregime, dar profitul să fie împărțit. Ei ar trebui deci să facă afaceri de două ori mai bune decât *oricare alt* editor, pentru a rezista ; fapt este însă că pînă acum toți editorii care au făcut comerț exclusiv, sau în cea mai mare parte, cu cărți interzise — Fröbel, Wigand, Leske —, cu *timpul* s-au ruinat : 1. din pricina confiscărilor, 2. ca urmare a excluderii lor de pe piață, ceea ce are totuși $\pm$ * loc, 3. ca urmare a porcăriilor pe care le fac comisionarii și revinzătorii de cărți, 4. din pricina amenințărilor poliției, a proceselor etc., 5. datorită concurenței acelor editori care numai din cînd în cînd tipăresc lucrări subversive și pe care deci poliția îi controlează mai rar și au mai multe șanse să primească manuscrise care merg, iar celor care editează cărți stereotipe nu le rămîn decît rebuturile și cărțile care nu se cer. Războiul editorilor cu poliția poate fi dus cu succes numai atunci cînd la el participă un număr mare de editori. El este, essentiellement **, un război de guerilla și poți să câștigi doar dacă nu te expui prea des acestui risc. Piața nu este destul de mare pentru a face o spécialité *** din această marfă.

De altfel n-are nici o importanță dacă această societate se ruinează, tot la ruină ajunge, orice ar face ; dar cu acest sistem de garanții se ruinează mult prea repede, ceea ce duce la o febră acută cu trei crize, a treia fiind, în mod sigur, mortală. Pentru seria de manuscrise care se așteaptă, și care nu va fi prea mare, o formă ușoară de ftizie ar fi mai nimerită. Rău e numai că își grevează prea mult capitalul dacă se ocupă ea însăși de tipărire. Ar trebui să dispună de un asemenea capital, încît să aibă posibilitatea de a tipări cam vreun an și jumătate. Căci, dacă presupunem că capitalul pe care îl cheltuiește societatea în *primul* an ar fi = 3 000 de taleri, bilanțul făcut după tîrgul de paște, în cazul cînd afacerile merg binișor, îi va aduce circa $\frac{2}{3}$, deci cel puțin 2 000 de taleri. Prin urmare, pentru cel de-al doilea an, ea trebuie să aibă cel puțin încă 1 000 de taleri în afară de cei 3 000. Așadar, $\frac{1}{3}$ sau $\frac{1}{4}$ din capital îi va rămîne în permanență angajat din pricina cărților nevîndute, a răilor platnici etc. Poate că această sumă ar putea fi obținută în plus de la acționari, sub forma unui avans care ar urma să fie restituit treptat. De altfel, ar trebui mai întîi să stăm de vorbă cu un editor, pentru a ști exact ce parte

* — într-o măsură mai mare sau mai mică. — *Nota trad*

** — în esență. — *Nota trad*.

*** — specialitate. — *Nota trad*.

din capitalul investit va rămîne angajat la sfîrșitul primului an, sau în cît timp poate să se rotească întregul capital. Lucrul acesta nu-l știu prea bine, dar am motive să cred că în calculele de mai sus am apreciat capitalul angajat mai degrabă la o sumă prea mică decît la una prea mare.

D-l girant se va îmbogăți cu cei 20% ai săi din profitul obținut. Dacă în fondul de rezervă vor intra și 10% din eventualele pierderi, se va ajunge la un deficit considerabil.

Ce urmări ar avea garanția pentru *scriitori*, să nu mai vorbim. După părerea mea, garanția trebuie respinsă atunci cînd este vorba de lucrări de proporții mai mari. O dată ce societatea va fi constituită pe această bază, nu vom mai putea oferi vreo lucrare altui editor, căci el ar crede că societatea a refuzat-o. Ca să nu mai vorbim că aici rămîn în vigoare motivele care ne-au determinat să-i respingem pe cei din Westfalia⁶⁹. Nici onoarea și nici interesele noastre nu ne dictează să ne angajăm la așa ceva.

În privința amănunțelor : sînt prea mult șapte membri în comitetul care determină orientarea editurii [Tendenzkomitee]. Trei sau cel mult cinci sînt de ajuns. Altminteri ar intra în comitet și unii dobitoci sau chiar intriganți. Comitetul doar trebuie să se afle la Bruxelles. Cum ar fi posibilă o selecție dacă e nevoie de șapte membri ? Și apoi nu există nici un motiv să fie atît de mulți. Oricum, tot noi va trebui să facem toată munca, și, în ceea ce mă privește, eu sînt gata s-o fac, ce nevoie am avea deci de toți acești chibiți ? Iar dacă de părerile comitetului se va ține tot atît de puțin seama ca și de părerile landtagurilor provinciale, atunci ce se va întîmpla ? Să strîngem toate aceste păreri expuse în scris, va fi o muncă infernală, dar nici vorbă nu poate fi să ne sustragem. După cum am mai spus, eu sînt de acord să fac partea mea. — Query : * Ce-i de făcut dacă burghezii vor numi un consiliu de supraveghere format din „adevărați socialiști”, care outre passează ** părerile noastre ?

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I.
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — întrebare. — *Nota trad.*

** — nesocotește. — *Nota trad.*

12

Engels către Marx
la Bruxelles

[Paris, 18 octombrie 1846]

Dragă M.,

În sfârșit, învingîndu-mi o îndelungată împotrivire interioară, m-am constrîns să citesc porcăria aia a lui Feuerb[ach], și găsesc că în critica * noastră nu ne putem referi la ea. Vei înțelege de ce după ce îți voi expune conținutul în punctele lui principale.

„Esența religiei”, „Epigonii”, vol. I, p. 117—178. — „Sentimentul de dependență al omului constituie baza religiei”, p. 117. Întrucît omul este dependent, în primul rînd, de natură, „natura este obiectul inițial al religiei”, p. 118. („Natura este doar un termen general pentru desemnarea ființelor, lucrurilor etc. pe care omul le deosebește de sine și de produsele sale.”) Primele manifestări religioase le constituie sărbătorile în care sînt reprezentate fenomenele naturii, schimbarea anotimpurilor etc. Condițiile naturale specifice și produsele naturii, în cadrul cărora trăiește un trib sau un popor, se reflectă în religia lor. — În dezvoltarea sa, omul a fost ajutat de alte ființe, care nu erau însă ființe *superioare*, îngeri, ci ființe inferioare, *animale*. De aici cultul animalelor (urmează o apologie a păgînilor și apărarea lor de atacurile evreilor și creștinilor, banal). — Natura rămîne în permanență, chiar și la creștini, fundalul ascuns al religiei. Însușirile, pe care se bazează deosebirea dintre Dumnezeu și om sînt însușiri ale naturii (inițial, ca bază). Așa sînt atotputernicia, veșnicia, omniprezența etc. Adevăratul conținut al lui Dumnezeu este numai natura; dar numai în măsura în care Dumnezeu este înfățișat doar ca creator al naturii, și nu ca legislator politic și moral. — Polemică împotriva creării naturii de către o ființă rațională, împotriva creării ei din nimic etc. — în majoritatea cazurilor un materialism vulgaris „umanizat”, tradus într-o germană blajină, care să emoționeze inimile bürgerilor. — Natura constituie obiectul religiei naturale nu ca natură, ci „ca o ființă personală vie, sensibilă... Ca ființă purtătoare de sentimente, ca ființă umană, subiectivă”, p. 138. De aceea oamenii i se închină, caută s-o influențeze prin mijloace

* K. Marx și F. Engels. „Ideologia germană”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 3, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a. — Nota trad.) — Nota red.

umane. Aceasta pornește mai ales de la faptul că natura este schimbătoare. „Sentimentul de dependență față de natură, legat de reprezentarea naturii ca o ființă personală care acționează arbitrar, stă la baza jertfei, principalul act al religiei naturale”, p. 140. Scopul jertfei fiind însă un scop *egoist*, omul este totuși *jelul final* al religiei, divinitatea omului este scopul ei final. — Urmează comentarii vulgare și raționamente solemne despre faptul că popoarele primitive, care mai au religie naturală, își fac zei și din lucruri neplăcute, ciuma, febra etc. „Așa cum omul se transformă dintr-o ființă pur fizică într-una politică, în general, într-o ființă care se diferențiază de natură și se concentrează asupra sa însăși”, (!!!) tot astfel și dumnezeul său devine o ființă politică, diferențiată de natură. „De aici omul” ajunge „la diferențierea ființei sale de natură, și deci la un dumnezeu diferențiat de natură, la început numai prin unirea sa cu alți oameni, într-o *comunitate* în care forțe diferențiate de natură, *existente numai în gândire sau în reprezentare* (!!!) puterea legii, a opiniei, a onoarei, a virtuții, devin obiect al sentimentului său de dependență”. (Această frază cu un stil îngrozitor se găsește la p. 149.) Puterea naturii, puterea asupra vieții și a morții este redusă la un atribut și un instrument al puterii politice și morale. Un intermezzo la p. 151 despre orientalii conservatori și occidentalii progresiști. „În Orient omul *nu uită* de natură din pricina omului... Chiar și regele este pentru el un obiect de adorație nu ca ființă pămîntească, ci ca ființă cerească, dumnezeiască. Alături de un zeu însă, omul dispare; abia atunci cînd pămîntul va înceta de a mai fi populat de zei..., abia atunci vor avea oamenii spațiu și loc pentru ei”. (Frumoasă explicație a stabilității orientalilor — numărul mare de idoli, care le iau tot spațiul.) Corelația dintre orient și occidental este aceeași ca între țaran și orășean; primul este dependent de *natură*, al doilea de *om* etc., „de aceea numai orășenii fac istoria” (acesta este singurul loc unde se simte un suflu ușor, dar cam rău miroșitor, de materialism). „Numai cine este în stare să sacrifice puterea *naturii* puterii *opinieii*, *viața* sa *numelui* său, existența sa *fizică* existenței sale pe buzele și în gândul posterității, numai acela este capabil de fapte istorice”. Voilă*. Tot ce nu e natură e imaginație, părere, vorbărie. Și de aceea „numai «*vanitatea*» omezească constituie principiul istoriei” ! La p. 152: „Așa cum omul ajunge la conștiința că păcatele și nerozia aduc nenorocire etc., virtutea și înțelepciunea, în schimb,... au ca urmare fericirea, deci *forțele care determină soarta omului* sînt rațiunea și voința... tot

* — Iată. — Nota trad.

așa natura devine pentru el o ființă dependentă de rațiune și voință". (Trecere la monoteism — F[euerbach] desparte „conștiința” iluzorie de mai sus de puterea rațiunii și a voinței.) O dată cu domnia rațiunii și a voinței asupra lumii apare supranaturalismul, creația din nimic, și monoteismul, care se mai explică în mod special și prin „unitatea conștiinței umane”. F[euerbach] a considerat inutil să mai spună că acest dumnezeu unic n-ar fi apărut niciodată fără *regele unic*, că unitatea divinității, care controlează multitudinea de fenomene din natură, care unește forțele naturii, ostile între ele nu este decît reflectarea despotului oriental unic, care, aparent sau în realitate, unește indivizi ale căror interese sînt ostile și se ciocnesc între ele. O vorbărie plicticoasă împotriva teleologiei, copie a vechilor materialişti. Dar F[euerbach] săvîrșește aceeași greșeală față de lumea reală pe care o reproșează teologilor că ar fi săvîrșit-o față de natură. Face glume nesărate pe seama afirmației teologilor că, fără dumnezeu, natura s-ar fi transformat într-o anarhie (adică fără credința în dumnezeu ea s-ar destrăma), căci *voința* lui dumnezeu, *rațiunea*, *părerea* lui ar uni lumea; dar el însuși consideră că *opinia*, teama de *opinia* publică, de *legi* și alte *idei* ar ține în prezent lumea unită. — Într-una din argumentările sale împotriva teleologiei, F[euerbach] apare ca un laudator temporis praesentis*: uriașa mortalitate a copiilor în primul an de viață s-ar datora faptului că, „din pricina mării ei bogății, *natura* sacrifică fără ezitare mii din verigile ei” ;... „este rezultatul unor cauze firești că ..., de exemplu, în primul an de viață moare cam *un* copil din 3—4, în al cincilea an, *unul* din 25 etc.”

Cu excepția acestor cîteva fraze specificate aici, nu mai e nimic de remarcat. Despre dezvoltarea istorică a diferitelor religii nu aflăm nimic. În cel mai bun caz sînt aduse unele exemple din ele, pentru a demonstra platitudinile de mai sus. Cea mai mare parte a articolului constă dintr-o polemică împotriva lui dumnezeu și a creștinilor, exact în maniera în care a făcut-o și pînă acum; numai că de data aceasta, cînd s-a epuizat, cu toată repetarea vechii vorbării, dependența de materialişti iese și mai mult în evidență. Dacă am vrea să vorbim despre banalitățile în legătură cu religia naturală, cu politeismul și monoteismul, ar trebui să opunem acestor banalități adevăratul proces de dezvoltare a acestor forme de religie, iar pentru aceasta ar trebui mai întîi să le

* — apologet al prezentului (Horașiu. „Ars poetica”). — Nota trad.

studiem. Dar pentru lucrarea noastră acest lucru interesează tot atît de puţin ca şi explicaţia pe care o dă el creştinismului. Articolul nu aduce nimic nou în înţelegerea punctului de vedere pozitiv-filozofic al lui F[ueuerbach]. Cele citeva teze pe care le-am expus mai sus pentru a fi criticate nu fac decît să confirme ceea ce am spus noi. Dacă tipul te mai interesează, caută să-ţi procuri, direct sau indirect, prin Kiessling, volumul I al Operelor sale complete. F[ueuerbach] a scris acolo un fel de prefaţă în care s-ar putea să fie ceva. Am văzut unele extrase în care F[ueuerbach] vorbeşte despre „răul din cap” şi „răul din stomac”, un fel de slabă justificare a faptului că nu se ocupă de realitate. Acelaşi lucru pe care mi l-a scris acum un an şi jumătate.

Chiar acum am primit scrisoarea ta care, din cauza mutării mele, a zăcut citeva zile la vechea adresă. Voi încerca să iau legătura cu editorii elveţieni. Dar nu prea cred că voi reuşi. Nici unul din indivizii ăştia nu are bani ca să tipărească 50 de coli. Părerea mea este că nu vom reuşi să publicăm nimic dacă nu împărţim materialul şi nu căutăm să-l scoatem în două volume separate, întii partea filozofică, asta e cea mai presantă, şi apoi cealaltă. Cincizeci de coli reprezintă un volum atît de mare, încît mulţi editori refuză manuscrisul numai pentru că nu au posibilitatea să-l editeze. Mai era şi Küttmann *, sau cum îl cheamă, din Bremen, pe care l-au ademenit Moses ** şi Weitling; tipul era dispus să tipărească lucrări interzise, dar să nu plătească mult; *ne putem* foarte bine adresa lui în legătură cu manuscrisul. Ce crezi, dacă am împărţi materialul în două şi am da unuia volumul I, iar volumul al II-lea celui alt? Vogler ştie adresa lui K[ühtmann] din Bremen. List e aproape gata ***.

Poveştile din „Volkstribun” ⁷⁰ le-am văzut acum vreo trei săptămîni. N-am mai întilnit ceva mai ridicol şi mai stupid. Infamia fratelui Weitling a atins apogeul în această scrisoare către Kriege. De altfel, în ceea ce priveşte amănuntele, nu mi le amintesc suficient pentru a putea spune ceva despre articol. Dar şi eu sint de părere că trebuie să dăm o replică atît proclamaţiei lui Kriege, cît şi celei a straubingerilor, să le punem sub nas că, după ce neagă că ar fi făcut afirmaţiile pe care li le reproşăm noi, în răspunsul lor proclamă aceleaşi prostii pe care le-au negat; de asemenea, cred că tocmai acest Kriege, cu înalt moralul lui patos

* Küttmann. — *Nota red.*

** Hess. — *Nota red.*

*** Vezi volumul de faţă, p. 10, 25. — *Nota red.*

și cu indignarea pe care o manifestă față de ironiile noastre, merită o lecție zdravănă. Cum numerele acestea ale ziarului circulă acum din mână în mână pe la straubingerii de aici, nu le voi putea procura decît peste vreo patru-cinci zile.

Straubingerii de aici urlă cît îi ține gura împotriva mea ; e vorba de 3—4 muncitori „culți”, pe care E[werbec]k și Grün i-au introdus în tainele adevăratei umanități. Dar cu răbdare și recurgînd din cînd în cînd la teroare am răzbit, marea majoritate este de partea mea. Grün s-a dezis de comunism, și acești „culți” ar fi fost foarte tentați să-l urmeze. Dar tocmai atunci am pornit la atac ; l-am speriat atît de tare pe bătrînul Eisermann, încît nu mai apare și am pus în discuție problema : *pentru comunism sau împotriva comunismului*. În seara aceasta se va hotărî prin vot dacă adunarea e comunistă sau, cum spun cei culți, „pentru binele omenirii”. De majoritate sînt sigur. Le-am declarat că, dacă nu sînt comuniști, mă pot lipsi de ei, și în acest caz nu voi mai veni. Astă-seară învățăceii lui Grün vor fi definitiv bătuti și va trebui să încep cu începutul. — Nici nu-ți poți imagina ce pretenții au acești straubingeri culți * la mine. Cer „blîndețe”, „îngăduință”, „sentimente calde frățești”. Dar eu i-am scuturat cum se euvine, seară de seară am redus la tăcere întreaga lor opoziție de 5, 6, 7 indivizi (căci la început întreaga boutique** era împotriva mea). Data viitoare îți voi scrie mai pe larg despre toată această poveste, care este foarte concludentă în ceea ce-l privește pe d-l Grün.

Se spune că Proudhon va veni aici peste două săptămîni. O să fie strașnic.

Aici se pune la cale un fel de ziar***. Chiștocul de Mäurer pretinde că poate obține bani în acest scop. Dar nu-l cred pe tipul ăsta pînă nu voi vedea banii. Dacă iese ceva, totul este aranjat ca publicația să ajungă în mîna *noastră*. Lui Mäurer, redactorul oficial, i-am rezervat dreptul să-și publice în ea propriile-i ineptii, nu s-a putut altfel. Tot restul va trece prin mîna mea, am dreptul absolut de veto. Ceea ce voi scrie va apărea, bineînțeles, sub pseudonim sau fără semnătură. În orice caz, publicația, dacă se va realiza, nu va încăpea pe mîna lui Hess, Grün sau a cine știe cărui curent aberant. Ar fi foarte bine să *facem pușină curățenie*. Dai

* În original, în dialect berlinez : „jebildeten”. — *Nota trad.*

** — bandă. — *Nota trad.*

*** „Pariser Horen”. — *Nota red.*

nu vorbi cu nimeni despre această publicație pînă cînd nu vî
apărea, lucrurile trebuie să se decidă încă săptămîna asta.

Toate bune și răspunde-mi cît mai repede.

E.

23, rue de Lille,
Fbg. St. Germain

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

13

Engels cître comitetul comunist de corespondență de la Bruxelles

Scrisoarea nr. 3 cître comitet

Despre poveștile cu straubingerii de aici nu sînt prea multe de spus. Lucrul cel mai important este că diferitele probleme liti-gioase, pentru care a trebuit să lupt cu domnia ăștia, sînt acum rezolvate : principalul adept și discipol al lui Grün, papa Eiser-mann, a zburat, ceilalți și-au pierdut complet influența asupra maselor, iar eu am obținut să fie adoptată în unanimitate o hotă-rîre împotriva lor.

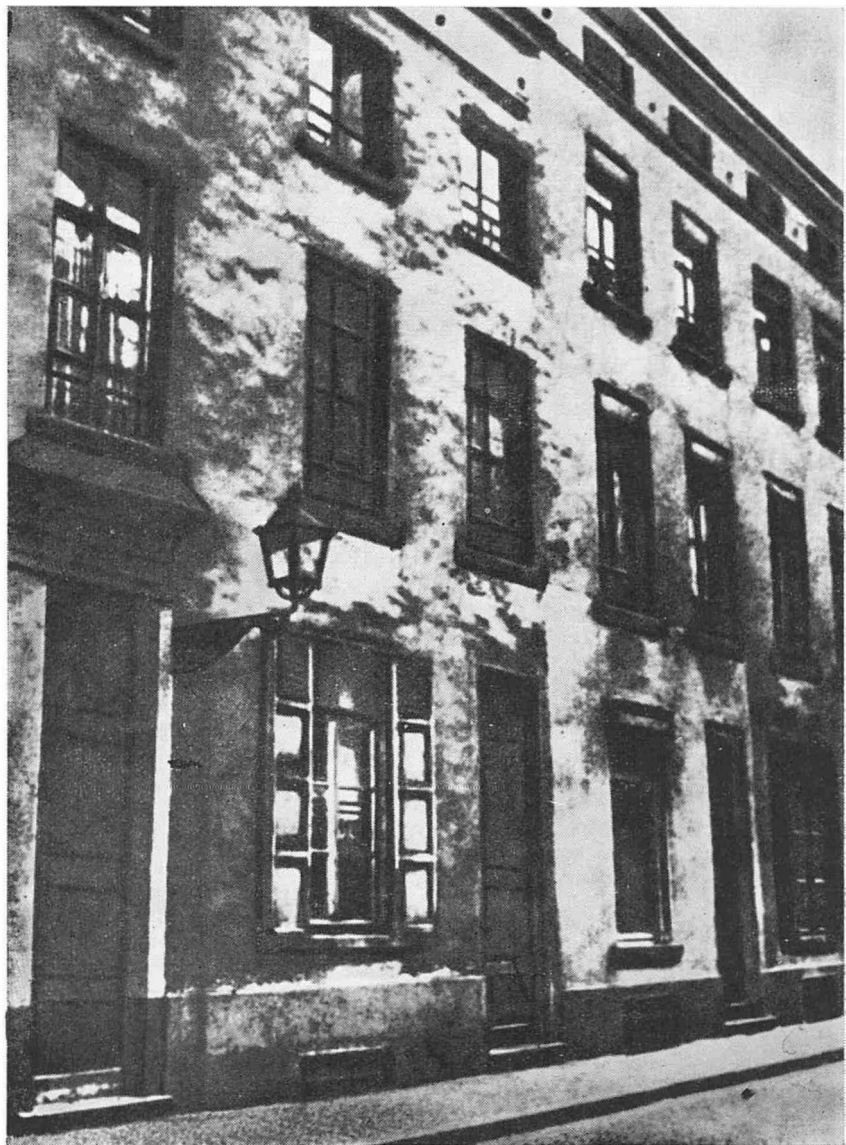
Iată, pe scurt, cum s-au petrecut lucrurile :

În legătură cu planul de asociere proudhonist s-a discutat trei seri la rînd. La început împotriva mea era întreaga grupare, apoi, la sfîrșit, numai Eis[ermann] și ceilalți trei adepți ai lui Grün. Principalul era să demonstrez * necesitatea unei revoluții violente și caracterul antiproletar, mic-burghez și straubingeresc al „ade-văratului socialism” al lui Grün, în general, care și-a găsit noi forțe vitale în panaceul lui Proudhon. Pînă la urmă, repetarea de cître adversarii mei a unora și acelorași argumente m-a infuriat și am pornit un atac frontal împotriva straubingerilor, fapt care a stîrnit o mare consternare în rîndurile adepților lui Grün ; în

* În original : resping. — Nota red.

schimb l-am făcut pe nobilul Eiser[mann] să atace pe față comunismul. Și atunci mi l-am aranjat așa că nu și-a mai făcut apariția.

M-am servit de pretextul pe care mi l-a oferit Eis[ermann] — atacul împotriva comunismului — cu atât mai mult cu cât Grün umbla într-una cu intrigi, alerga pe la ateliere, aduna duminicile oamenii la el etc., iar în duminica care a urmat ședinței amintite mai sus a făcut chiar nemărginita timpenie de a ataca comunismul în fața a opt sau zece straubingeri. De aceea, înainte de a porni la alte discuții, am cerut să se pună la vot pentru a se hotărî dacă noi, cei care ne întruneam acolo, sîntem comuniști sau nu. Dacă da, trebuie să avem grijă ca asemenea atacuri împotriva comunismului cum a fost acela pe care și l-a permis Eis[ermann] să nu fie îngăduite, dacă nu sîntem comuniști, dacă s-au adunat aici doar niște indivizi oarecare pentru a vorbi de una și de alta, atunci mă pot lipsi de ei și nu voi mai veni. Asta a stîrnit o nemaipomenită indignare în rîndul grünenilor, care au declarat că ei s-au întrunit să discute „pentru binele omenirii”, pentru a se instrui, că ei sînt oameni ai progresului, și nu niște doctrinari unilaterali etc., iar unor asemenea persoane cumsecade nu li se poate în nici un caz spune „oameni oarecare”. De altfel, *ar vrea mai întii să știe* ce este, de fapt, comunismul (ticăloșii ! de ani de zile își spun comuniști, și numai de frica lui Grün și a lui Eiser[mann] se dezic acum, deși aceștia s-au strecurat în rîndurile lor sub pretextul comunismului !). Bineînțeles că duioasa lor rugămintă de a le explica în două-trei cuvinte, lor, neștiutorilor, ce înseamnă comunismul nu m-a descumpănit. Le-am dat o definiție cît se poate de simplă, care, fără să depășească limita problemelor litigioase, conținea revendicarea socializării averilor și, totodată, excludea orice pacifism, orice delicatețe sau menajament față de burghezie, respectiv straubingerism, precum și societatea pe acțiuni a lui Proudhon cu menținerea *proprietății* individuale și tot ce este legat de ea. Această definiție nu conținea nimic din ceea ce le-ar fi putut servi drept pretext pentru a o respinge sau pentru a se eschiva de la votarea propusă. Așadar, am definit intențiile comuniștilor astfel : 1) să apere interesele proletariatului în opoziție cu interesele burgheziei ; 2) să facă acest lucru prin desființarea proprietății private și înlocuirea ei prin socializarea averilor ; 3) să recunoască că, pentru a atinge acest scop, nu există alt mijloc decît revoluția democratică violentă. Două seri la rînd am discutat aceste probleme. În cea de-a doua, cel mai bun dintre cei trei grüneni, dîndu-și seama de starea de spirit a majorității, a trecut definitiv de partea mea. Ceilalți doi, fără să-și dea seama, se contraziceau într-una unul pe celălalt. Mulți dintre cei aflați

Casa în care a locuit Karl Marx la Bruxelles
(mai 1845—mai 1846)

acolo, cărora pînă acum nu li s-a auzit niciodată glasul, pe neașteptate au început să vorbească și au declarat cu toată fermitatea că sînt de partea mea. Pînă atunci, numai Junge a făcut acest lucru. Unii dintre acești *homines novi* *, deși tremurau de frică să nu se încurce, au vorbit foarte bine și, în general, par a avea o judecată destul de sănătoasă. Pe scurt, cînd s-a ajuns la vot, adunarea s-a declarat comunistă, în sensul definiției de mai sus, cu o majoritate de 13 voturi contra celor doi grînieni credincioși; unul dintre ei a declarat și el ulterior că ar dori foarte mult să fie convertit la comunism.

Așadar, s-a ajuns, în sfîrșit, la tabula rasa, și acum putem încerca, atît cît se va putea, să facem ceva cu băieții ăștia. Grîn, care a reușit să scape foarte ușor din încurcătura lui bănească, fiindcă cei mai importanți creditori ai săi erau aceiași grînieni, principalii lui adepți, a decăzut acum foarte mult în ochii majorității și chiar ai unora dintre adepții lui, și, cu toate intrigile și scamatoriile lui (de exemplu, la adunările de la barieră purta șapcă etc.), a căzut cu succes cu societatea lui proudhonistă cu tot. Dacă n-aș fi fost eu aici, prietenul nostru E[werbec]k ar fi intrat și el, tîte baissée **, în această poveste.

La ce stratagemă strașnică a recurs Grîn ! Întrucît se îndoiește de inteligența oamenilor săi, le-a repetat de atîtea ori povestea lui, pînă cînd au învățat-o pe dinafară. După fiecare ședință — desigur, nimic mai ușor decît să reduci la tăcere o asemenea opoziție —, întreaga bandă de învinși alerga la Grîn, îi relata ce am spus eu — desigur totul denaturat — și se înarmau din nou. De îndată ce deschideau gura, era destul să spună două cuvinte ca să știi dinainte fraza care urmează. Desigur, fiind convins că ei îi transmit tot ce spun, am fost foarte atent să nu le expun indivizilor vreo teză generală, de care s-ar fi putut servi d-l Grîn pentru a-și mai înfrumuseța „adevăratul socialism” al său, și, totuși, ticălosul ăsta a folosit de curînd în „Kölner [Zeitung]”, cu unele denaturări, ceea ce le-am spus eu straubingerilor cu privire la revoluția de la Geneva ⁷¹, în timp ce aici voia să le bage în cap exact *contrariul*. Acum, drăguțul ăsta se ocupă de economia politică.

Ați văzut, probabil, anuțul referitor la cartea lui Proudhon ***. O voi primi zilele acestea, costă 15 fr., nu-i de cumpărat, e prea scumpă.

* — oameni noi. — *Nota trad.*

** — cu capul plecat. — *Nota trad.*

*** P. J. Proudhon. „Sistemul contradicțiilor economice, sau Filozofia mizeriei”. — *Nota red.*

Publicul mai sus-amintit, în fața căruia s-a desfășurat povestea, se compune cam din vreo 20 de timplari, care se mai întrunesc și la barieră, unde vin oamenii cei mai diferiți; în afară de o societate corală, nu au nici un fel de organizație cît de cît trainică; în general, sînt, în parte, rămășițe ale Ligii celor drepți⁷². Dacă ne-am putea întruni legal, numai timplari am avea în curînd peste 100. Croitori nu cunosc decît cițiva, care participă și ei la întrunirile timplarilor. Despre fierari și tăbăcari nu se poate afla în tot Parisul nimic. Nimeni nu știe nimic despre ei.

Zilele acestea Kriege, în calitate de membru al Ligii celor drepți, și-a trimis raportul la „Halle” (Administrația centrală). Bineînțeles că am citit acest mesaj, dar, cum asta înseamnă o încălcare a jurămîntului, care se pedepsește cu moartea prin pumnal, ștreang sau otravă, să nu scrieți nimănui acest lucru. Scrisoarea, ca, de altfel, și răspunsul lui la învinuirea adusă de noi, dovedește că învinuirea * noastră i-a prins foarte bine și că în prezent se ocupă totuși mai mult de problemele lumesti. El a enumerat pe larg greutățile pe care le întîmpină. Prima perioadă a istoriei acestor straubingeri americani este plină de ghinioane — evident, Kriege a fost în frunte și a condus afacerile bănești de pe poziția unui suflet deosebit de generos; „Tribun” era dăruit, nu vîndut, sursele de venituri constau în daruri benevole, pe scurt, voiau să reediteze capitolele III—VI din faptele apostolilor; Anania și Safira nu lipseau nici ei, iar la sfîrșit s-au pomenit plini de datorii. A doua perioadă, în care Kriege devine simplu „registrator”, cînd pare-se alți indivizi au ajuns la administrarea afacerilor bănești, este o perioadă de ascensiune. În loc să mai apeleze la sufletele generoase ale oamenilor, apelau acum la picioarele lor, dornice de dans și ±** la surse de venituri necomuniste; spre mirarea lui, a reieșit că prin baluri, excursii la țară etc. se poate face rost de toți banii necesari și că în folosul comunismului poate fi exploatarea și stricăciunea oamenilor. Acum bănește sînt complet asigurați. Printre „piedicile” pe care le-au avut de biruit, viteazul Tecklenburger*** enumeră și calomniile și suspiciunile la care au fost supuși, printre alții, „pînă și din partea filozofilor «comuniști» din Bruxelles”. În rest se lansează în considerații plate în legătură cu coloniile, le recomandă (adică dușmanilor săi cei mai înverșunați) pe „fratele Weitling”, în general însă vorbește despre probleme

* K. Marx și F. Engels. „Circulară împotriva lui Kriege”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 1—16. — Nota trad.). — Nota red.

** — mai mult sau mai puțin. — Nota trad.

*** Hermann Kriege. — Nota red.

lumești, deși cu o vagă nuanță de onctuozitate, și numai din cînd în cînd răzbate cîte un suspin în legătură cu frăția etc.

Voi primiți acolo ziarul „Réforme” ? Dacă nu-l citiți, scrieți-mi-și eu am să vă comunic dacă e ceva interesant. De patru zile îl sîcîie într-una pe „National” pentru refuzul acestuia de a adera necondiționat la petiția care circulă pe aici în legătură cu reforma electorală. „Réforme” susține că acest lucru se explică numai prin atașamentul față de Thiers. În urmă cu cîțva timp circula pe aici zvonul că Bastide și Thomas s-ar fi retras de la „National”, că numai Marrast ar fi rămas și că acesta s-ar fi aliat cu Thiers. „National” a dezmințit. E adevărat că au avut loc unele schimbări în cadrul redacției sale, dar nu știu nimic mai precis ; e un fapt cunoscut că de un an de zile ziarul se arată deosebit de favorabil lui Thiers ; „Réforme” îi demonstrează acum cît de mult s-a compromis din pricina acestei simpatii. De altfel, din simpla dorință de a contrazice ziarul „Réforme”, „National” a făcut în ultimul timp cîteva prostii ; așa, de pildă, din pură malițiozitate a negat știrea cu privire la contrarevoluția portugheză ⁷³, pe care „Réforme” a fost prima care a publicat-o, pînă cînd acest fapt n-a mai putut fi negat etc. „Réforme” se chinuie acum să ducă o polemică tot atît de strălucită ca și „National”, dar nu-i merge.

După ce am scris cele de mai sus, am mai trecut pe la straubingeri, unde au ieșit la iveală următoarele : Grün, prea slab pentru a-mi putea face vreun rău, pune la cale acum denunțarea mea la întrunirile de la barieră. Eis[ermann] atacă comunismul în cadrul adunării publice de la barieră, unde sînt de față și mouchards * și unde, desigur, nimeni nu-i poate riposta fără a se expune pericolului de a fi expulzat ; Junge i-a răspuns foarte violent, dar ieri l-am prevenit. Drept care Eis[ermann] a declarat că J[unge] este purtătorul de cuvînt al unui al treilea (ăla, bineînțeles, sînt eu), care a picat ca o bombă în mijlocul oamenilor, și el știe prea bine cum sînt pregătiți dinainte oamenii pentru discuțiile de la barieră etc. Pe scurt, a trîncănit lucruri care echivalează cu un *denunț complet*, căci circiumarul la care s-a petrecut toată povestea asta, încă acum patru săptămîni, spunea : il y a toujours des mouchards parmi vous **, și în perioada aceea comisarul de poliție a fost și el o dată acolo. Pe J[unge] Eisermann l-a atacat tocmai în calitate de „revoluționar”. D-l Grün a fost tot timpul de față și i-a suflat lui E[isermann] ce trebuie să spună. Mîrșăvia asta le întrece pe toate. După cîte cunosc eu situația, Grün poartă toată răspunderea pentru ceea ce spune Eis[ermann]. Dar nu putem face absolut ni-

* — agenți de poliție, copoi. — *Nota trad.*

** — printre voi sînt întotdeauna copoi. — *Nota trad.*

mic. Imbecilul de Eis[ermann] nu poate fi atacat la adunările de la barieră, căci n-am face decît să dăm în vileag adunările săptămînale de aici ; Grün este prea laș ca să întreprindă *el însuși* ceva. Tot ceea ce putem face este să spunem oamenilor ca la adunările de la barieră să nu discute nimic despre comunism, fiindcă aceasta ar putea compromite întreaga adunare în ochii poliției.

Scrieți-mi și voi.

Al vostru
E.

Paris, 23 octombrie 1846

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

14

Engels către Marx la Bruxelles

[Paris, în jurul lui 23 octombrie 1846]

Dragă M. !

Am primit documentul împotriva lui Kri[ege] ⁷⁴. E foarte bun. Întrucît pe acesta îl semnezi tu singur, desigur că tonul vehement al primului document * K[riege] mi-l va atribui numai mie, iar după apariția acestui al doilea document se va arăta plin de căință, dar puțin îmi pasă. Dacă-i face plăcere, n-are decît să-și descarce răutatea și să mă ponegrească cît pofteste în fața straubingerilor americani.

Din scrisoarea adresată comitetului ** vei vedea ce succese am obținut la straubingerii de aici. La dracu, nu i-am menajat de loc, am atacat prejudecățile lor cele mai înrădăcinate, contestin-

---

* K. Marx și F. Engels. „Circulară împotriva lui Kriege“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 1—16. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, p. 59—64. — *Nota red.*

du-le calitatea de proletari. Dar și Grün mi-a dat, frumușel de tot, apă la moară.

Pentru numele lui dumnezeu, nu mai francați scrisorile adreseate mie! Dacă afurisitul de Leske, care mi-a trimis, în sfârșit, pentru poncăria aia veche * expediată lui P[üttmann] o poliță inutilizabilă, pe care am fost nevoit s-o returnez, dacă jigodia asta de Leske nu m-ar fi lăsat în pană, v-aș fi trimis neîntârziat 25 de franci pentru casa comitetului. Dar deocamdată iau asupra mea măcar cheltuielile pentru expedierea corespondenței adresate mie. Scri-soarea precedentă n-am francat-o pentru că era prea târziu și n-am reușit s-o expediez altfel, am aruncat-o în grabă în cutia poștală. De îndată ce L[eske] îmi trimite banii, primiți și voi o parte din ei.

Nici unul dintre straubingeri nu trebuie să vadă răspunsul dat lui Kr[iege], altminteri ar putea să-i fie comunicat lui Gr[ün]. Individului ăsta trebuie să-i ascundem totul pînă cînd va termina lucrul la cartea lui Proudhon, prevăzută cu note de K. Grün. Atunci îl vom avea la mînă. El se dezice acolo total de o grămadă de povești debitate pînă acum și aderă cu trup și suflet la sistemul salvator al lui Proudhon. Atunci [s-a zis] ** cu speculațiile, dacă n-o s-o întoarcă din nou. Weitling mai e la Bruxelles?

Cu straubingerii de aici sper s-o scot la capăt. Indivizii sînt, ce-i drept, groaznic de ignoranți și, datorită condițiilor lor de viață, cu totul nepregătiți. Între ei nu există nici un fel de concurență, salariul rămîne în permanență la unul și același nivel. Lupta cu meșterul nu se duce din cauza salariului, ci din cauza „înfumurării de calfă” etc. Asupra croitorilor magazinele de haine de gata au o influență revoluționalizatoare. De n-ar fi meseria asta atît de lipsită de perspectivă.

Grün le-a adus prejudicii îngrozitoare. El a reușit să transforme tot ce era limpede în capul acestor oameni într-o aiureală, într-o năzuință general umană etc. Sub pretextul că atacă comunismul weitlingian și alte sisteme comuniste, el le-a împuiat capul cu frazeologie vagă, cu literatură și idei mic-burgheze, declarînd tot restul doctrinarism. Pînă și tîmplarii, care n-au fost niciodată weitlingieni — sau erau doar foarte puțini —, au o teamă superstițioasă de „comunismul grosolan” („Löffelkommunismus” ***) și — cel puțin înainte de adoptarea unei hotărîri — preferau să sprijine

* F. Engels. „Descrierea coloniilor comuniste de dată mai recentă și care mai ființează încă”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 547—562. — Nota trad.). — Nota red.

** În acest loc manuscrisul este deteriorat. — Nota red.

*** — „comunismul lingurii” sau „comunismul burții”. — Nota trad.

cea mai confuză flecăreală, planuri pașnice de fericire a omenirii etc., decît să adere la acest „comunism grosolan”. Domnește aici o confuzie nemaipomenită.

Lui Harney i-am trimis zilele trecute o scrisoare în care m-am datat la un mic atac împotriva spiritului împăciuitoare al celor din „Fraternal democrats”⁷⁵. Totodată i-am scris să continue corespondența cu voi.

Al tău,
E.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”, Bd. I,
Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

15

Engels către Marx⁷⁶

la Bruxelles

Unde este scrisoarea aceea amplă pe care mi-ai promis-o? Trimite-i odată lui Bernays manuscrisul, are nevoie numai de textul rămas la tine, pe cel tipărit îl are. În America n-a trimis nimic, ceea ce a apărut acolo a fost publicat fără voia și fără știrea lui. S-au tipărit* însă multe exemplare pe care se prea poate ca Leske să le fi dăruit în stînga și-n dreapta. Vom cerceta acest lucru. Poate că a făcut-o prin Grün sau Börnstein. Am scris în Elveția în legătură cu manuscritele**, dar se pare că măgarul n-are de gînd să-mi răspundă. În afară de el nu rămîne decît Jenni; dar mi-am permis o glumă cu el și nu vreau să-i scriu. În viitoarea ta scrisoare pune-mi și cîteva rînduri pentru tipul ăsta, ca să i le trimit, dar numai *pro forma****, cu siguranță că nu va fi de acord. Primul căruia i-am scris a fost editorul unei broșurele a lui Bernays; dar chiar dacă ar accepta, à ce qu'écrit Püttmann****, a dat faliment. Voilă*****. Nu mai am nici o speranță în Elveția.

* Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, p. 57. — *Nota red.*

*** — de formă. — *Nota trad.*

**** — după cum scrie Püttmann. — *Nota trad.*

***** — Asta e. — *Nota trad.*

Și o soluție trebuie găsită. Avînd în [vedere] * actualele încurcături, desigur, nu vom mai putea edita două volume deodată. Cel mult două volume la doi editori diferiți. Să-mi scrii și în legătură cu asta.

Al tău,
E.

Paris, 23, rue de Lille, 2 noiembrie 1846

Abia acum citesc ce-a scris junele ** asta despre evadarea lui din izolarea pe care și-a impus-o. E bine că e iarăși printre noi, încetul cu încetul își recapătă vioiciunea. Salutări întregii boutique ***.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

16

Engels către Marx ⁷⁷ la Bruxelles

[Paris, decembrie 1846]

Dragă Marx,

Scurta scrisoare pe care i-am adresat-o de curînd lui Gigot ⁷⁸ a fost determinată de următoarele. În timpul cercetărilor întreprinse cu ocazia tulburărilor care au avut loc în octombrie în faubourgul Saint Antoine ⁷⁹ au fost anchetați și un mare număr de germani arestați; tot lotul al doilea era alcătuit din straubingeri. Unii dintre acești nătărăi, acum expediați peste graniță, au spus desigur multe timpenii pe seama lui E[werbec]k și a mea; într-adevăr, ținînd seama de ticăloșia straubingerilor, te puteai foarte bine aștepta să fie cuprinși de o frică de moarte și să înceapă să îndruge tot ce știu și ce nu știu. La aceasta se mai adaugă și faptul că straubingerii, pe care-i cunosc și care își ascund cu multă grijă ticăloșiile lor proprii, au bătut în mod scandalos

* Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

** Karl Ludwig Bernays. — *Nota red.*

*** — bande. — *Nota trad.*

toba în legătură cu întrevederile mele cu ei. Așa sînt ăștia. La barieră, după cum v-am mai scris, mi se pare, Eiser[m]an a trimis împotriva mea un avis aux mouchards * în toată regula. J[un]g[e] a făcut și el unele prostii grosolane, tipul ășta cam suferă de grandomanie, ar vrea să fie trimis la Calais și la Londra pe cheltuiala guvernului francez. Într-un cuvînt, mie și lui E[werbeck], care de mult era suspectat și împotriva căruia exista un mandat de expulzare, suspendat doar temporar, monsieur Delessert ne-a trimis pe cap un copoi după altul; copoii ăștia au reușit să ne urmărească pînă la un marchand de vins ** unde ne întilneam uneori cu flăcăii din cartier. Aceasta era o dovadă că sîntem capii unei bande periculoase și curînd după aceasta am aflat că monsieur Delessert a intervenit pe lingă monsieur Tanneguy Duchâtel pentru a obține un ordin de expulzare împotriva mea și a lui E[werbeck] și că în această chestiune există deja un teanc întreg de acte la prefectură, chiar alături de localul unde se face controlul medical al prostituatelor. Bineînțeles că n-aveam nici un chef să mă las expulzat din pricina unor straubingeri. Am prevăzut toate astea încă de cînd am constatat cu cită imprudență discutau straubingerii peste tot cine are dreptate: eu sau Grün. Mă săturasem de această porcărie, băieții nu mai puteau fi îndreptați, nici măcar nu-și spuneau deschis părerea într-o discuție, întocmai ca și londonezii; și apoi principalul scop mi l-am atins — am obținut victoria asupra lui Grün. Era un prilej minunat să mă descotorosesc onorabil de straubingeri, oricît de neplăcută ar fi fost această poveste. Le-am dat deci să înțeleagă că acum nu mai pot fi dascălul lor și că, în general, trebuie să fie prudenți. E[werbeck] s-a hotărît imediat să plece și se pare că a și părăsit Parisul, cel puțin eu nu l-am mai văzut. Încotro a plecat, nu știu. Și de micul nostru (B[ernays]) s-a interesat poliția, dar din cauza diverselor sale aventuri (e uluitor în ce încurcături de necrezut intră omul ășta de îndată ce pune piciorul în lumea civilizată) a ajuns din nou la vechiul său domiciliu. Cînd se va întoarce la Paris, nu știu, dar în nici un caz nu se va muta în casa în care intenționa să se mute, așa că adresa care ți-a fost dată nu mai este valabilă. Manuscrisul și l-a primit fără impedimente. În ce mă privește, sînt recunoscător nobilei poliții că m-a smuls din mijlocul straubingerilor și m-a făcut să-mi amintesc de plăcerile lumești. Dacă indivizii suspecti care mă urmăresc de două săptămîni sînt într-adevăr mouchards, iar despre unii dintre ei știu cu siguranță acest lucru, atunci prefectura a achiziționat în ultimul timp o

* — o denunțare copoilor. — *Nota trad.*

** — cîrciumar. — *Nota trad.*

sumedenie de bilete de intrare la balurile din Montesquieu, Valentino, Prado etc. Îi datorez d-lui Delessert cunoștințe agreabile cu grisete și multe plăceri, car j'ai voulu profiter des journées et des nuits qui pouvaient être mes dernières à Paris. Enfin *, dat fiind că pînă acum am fost lăsat în pace, se pare că lucrurile s-au liniștit. Totuși, pe viitor trimiteți toate scrisorile pe adresa d-lui A. F. Körner, artiste-peintre **, 29, rue neuve Bréda, Paris. În interiorul scrisorii puneți un plic cu inițialele mele, dar așa ca să nu se vadă nimic din afară.

Îți dai seama că în aceste condiții n-am avut posibilitatea să mă ocup de W. W[eitling]. N-am văzut pe nici unul din oamenii aștia și nici măcar nu știu dacă el a fost la Paris sau poate mai este și acum. De altfel n-are nici o importanță. Pe weitlingieni nu-i cunosc de loc ; dar de cei pe care îi cunosc nu va fi de loc bine primit ; sînt foarte porniți împotriva lui din pricina certurilor nesfîrșite cu prietenii lui, croitorii.

Povestea cu londonezii⁸⁰ este supărătoare tocmai din cauza lui Harney și pentru că, dintre toți straubingerii, ei erau singurii cu care se putea vorbi deschis, fără arrière-pensée ***, și se putea face o încercare de apropiere. Dar dacă indivizii nu vor, eh bien ****, n-au decît ! Oricum, nu poți fi sigur că nu vor mai scrie asemenea adrese mizerabile ca acelea trimise d-lui Ronge sau celor din Schleswig-Holstein⁸¹. Și, apoi, mai e și veșnica lor invidie față de noi, „savantii”. De altfel, avem două metode pentru a scăpa de ei dacă se vor răzvrăti : ori rupem cu ei în mod oficial, ori înterupem, încetul cu încetul, corespondența. Eu m-aș pronunța pentru cea de-a doua soluție dacă ultima lor scrisoare permite un răspuns care, fără a-i lovi prea brutal, i-ar face să le piară cheful de a ne răspunde prea repede. Apoi ar trebui să tărăgănăm cu răspunsul mult timp, și, avînd în vedere că de obicei ei sînt leneși la scris, după 2—3 scrisori corespondența noastră va adormi întru domnul. De fapt, cum și în ce scop i-am ataca pe acești indivizi ? N-avem un organ de presă, și, chiar dacă am avea, ei nu sînt publiciști, nu fac decît să lanseze din cînd în cînd cite o proclamație pe care nimeni n-o citește și care nu interesează pe nimeni. Dacă-i atacăm pe straubingeri în *general*, putem întotdeauna ataca și superbele lor documente ; corespondența odată sistată, totul va merge foarte bine ; ruptura se va produce treptat și nu va face

* — căci am vrut să profit de zilele și nopțile care puteau fi cele din urmă petrecute la Paris. În sfîrșit. — *Nota trad.*

** — pictor. — *Nota trad.*

*** — gînduri ascunse. — *Nota trad.*

**** — ei, bine. — *Nota trad.*

vîlvă. Între timp ne înțelegem cu Harney asupra tuturor celor necesare, avem grijă ca ei să fie aceia care să nu răspundă la ultima scrisoare (lucru pe care îl vor face dacă îi vom lăsa să aștepte 6—10 săptămîni un răspuns de la noi), și apoi n-au decît să facă zarvă. O ruptură fățișă cu indivizii ăștia nu ne va aduce nici folos și nici glorie. La divergențe *teoretice* nu putem ajunge cu ei, fiindcă nu au nici o teorie și, sauf * unele eventuale rezerve lăuntrice, vor să învețe de la noi : să-și formuleze aceste rezerve, de asemenea, nu sînt în stare, așa că o discuție cu ei nu este posibilă decît cel mult verbal. În cazul unei rupturi fățișe, ei ar folosi împotriva noastră vorbăria despre setea de cunoștințe comuniste ei, vedeți dumneavoastră, ar fi fost bucuroși să învețe cîte ceva de la acești domni învățați dacă ar fi găsit la ei ceva ca lumea etc. Divergențele *practice* de partid s-ar reduce curînd — dat fiind că dintre ei sînt puțini în comitet și dintre noi de asemenea — la simple divergențe și certuri personale, sau cel puțin așa ar părea. Împotriva unor publiciști putem lua atitudine ca partid, împotriva *straubingerilor*, nu. În fond, oamenii ăștia numără totuși cîteva sute, prin intermediul lui H[arney] întrețin legături cu englezii ; „Rheinischer Beobachter“ etc. i-au făcut cunoscuți în Germania ca o societate comunistă combativă, și în nici un caz slabă ; în plus, sînt totuși cei mai suportabili dintre *straubingeri* și, fără îndoială, tot ce se poate scoate mai bun din niște *straubingeri* atîta timp cît în Germania nu va surveni o schimbare. Dar povestea asta ne-a fost de învățătură, că, atîta timp cît în Germania nu va exista o mișcare ca lumea, cu *straubingerii*, nici chiar cu cei mai buni dintre ei, nu-i nimic de făcut. În orice caz, e mai bine să-i lăsăm în plata domnului, să-i atacăm numai en bloc, decît să provocăm o ceartă, din care am ieși mînjiți cu noroi. Față de noi ei se declară „poporul“, „proletarii“, iar noi nu putem apela decît la un proletariat comunist, care în Germania abia urmează să se formeze. Apoi va veni în curînd constituția prusiană, și poate că atunci vom avea nevoie de acești indivizi pentru semnături etc. De altfel, probabil că am întîrziat cu sfaturile mele, voi ați luat, desigur, o hotărîre în această privință și ați dus-o la îndeplinire. Aș fi scris mai curînd, dar am așteptat să se rezolve povestea cu poliția.

Chiar acum am primit răspunsul editorului din Elveția **. Scrisoarea, pe care o anez, dovedește o dată mai mult că individul este un escroc. În mod obișnuit, nici un editor nu acceptă o propunere pe un ton atît de prietenos, după ce te-a lăsat să aștepți

* — în afară de. — *Nota trad.*

** Johann Michael Schläpfer. — *Nota red.*

săptămîni de-a rîndul răspunsul. Să vedem acum ce va scrie cel din Bremen *, și apoi vom face ceea ce vom socoti de cuviință. Mai este și individul din Bellevue, lângă Constanța, poate cu el reușim să aranjăm ceva; dacă cel din Bremen nu este de acord, aș putea să mai încerc o dată cu acesta. Între timp mă voi mai interesa din nou de editorul din Herisau — ar fi bine dacă am avea un om de încredere în Elveția, căruia să-i încredințăm manuscrisul **, dîndu-i dispoziție să nu-l predea decît pe bani peșin. Dar acolo nu-l avem decît pe avidul tată de familie Püttm[ann] !

Ca o nevinovată distracție secundară, în ultimul timp am înțreținut oarecare legături — în afară de fete — cu Danemarca și cu țările Nordului. Nu poți să-ți închipui ce porcărie se petrece acolo. Cel din urmă german este mai bun decît cel dintîi danez ! Un asemenea grad de mizerie morală, de îngustime de breaslă și de stări sociale nu există nicăieri. Danezul consideră Germania o țară în care omul se duce „să-și ia metrese și să-și toace averea cu ele” (imedens at han reiste i Tydskland, havde han en Maitresse, som fortærede ham den bedste del af hans Midler ***), se spune într-un manual de școală danez !) — el îl numește pe german un fluieră vînt tydsk **** și se consideră pe sine adevăratul reprezentant al spiritului german; la rîndul lui, suedezul îl disprețuiește pe danez, considerîndu-l „germanizat” și degenerat, palavragiu și molii; norvegianul îi privește de sus pe suedezul franțuzit și pe nobilii săi și este fericit că la el, în Norvegia, se mai menține același sistem stupid de gospodărie țărănească ca pe vremea nobilului Kanut, lucru pentru care este și el tratat en canaille ***** de către islandez, care mai vorbește aceeași limbă pe care o vorbeau jechoșii wikingi pe la anul 900, bea untură de pește, locuiește într-un bordei și nu poate să trăiască într-o atmosferă în care nu miroase a pește împutit. De cîteva ori am fost ispitit să mă mindresc că, cel puțin, nu sint danez sau chiar islandez, ci doar german. Redactorul celui mai progresist ziar suedez, „Afton-bladt”, a fost de două ori aici, la Paris, pentru a se lămuri asupra unor probleme de organizare a muncii, ani de-a rîndul a fost abonat la „Bon Sens” și la „Démocratie pacifique”, a stat de vorbă cu Louis Blanc și Considérant, dar n-a înțeles nimic, și s-a întors

* Kühnmann. — *Nota red.*

** K. Marx și F. Engels. „Ideologia germană”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 3, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 9—572. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

*** — pe cînd călătorea prin Germania, a avut o metresă, care i-a mincat cea mai mare parte a averii sale. — *Nota trad.*

**** — german. — *Nota trad.*

***** — cu dispreț. — *Nota trad.*

tot atît de deştept cum a plecat. Acum, ca şi înainte, militează pentru liberă concurenţă, sau, cum se spune asta în suedeză, *libertatea de aprovizionare cu produse* sau *själlförsörjningsfrihet*, libertatea de autoaprovizionare (asta este, desigur, şi mai frumos decît libertatea *meştesugurilor*). Evident, ei sînt cufundaţi pînă peste cap în mocirla breslelor, iar în riksdaguri tocmai burghezii sînt cei mai înfocaţi conservatori. În întreaga ţară nu sînt decît două oraşe-că lumea, cu 80 000 şi respectiv 40 000 de locuitori, cel de-al treilea, Norrköping, are doar 12 000, restul cam 1 000, 2 000, 3 000 de locuitori. Ca să dai de locuinţa unui om, mergi cale de o poştă. Nici în Danemarca nu e mai bine, aici n-au decît un singur oraş, unde au loc cele mai absurde procese de breaslă, mai stupide decît la Basel sau la Bremen, şi unde nu poţi ieşi pe promenadă fără bilet de intrare. Aceste ţări sînt bune numai pentru că arată cum ar proceda germanii dacă ar obţine libertatea presei, şi anume, întocmai aşa cum au procedat danezii, ar înfiinţa pe loc o „societate pentru folosirea justă a presei libere” şi ar tipări calendare creştine pentru salvarea sufletelor. Ziarul suedez „Aftonbladt” este la fel de docil ca şi „Kölnische Zeitung”, dar se consideră „democrat în adevăratul sens al cuvîntului”. În schimb, suedezii au romanele scrise de fröken * Bremer, şi danezii pe ale d-lui Etatsraad ** Oehlenschläger, Commandör af Dannebrogordenen ***. În plus, sînt îngrozitor de mulţi hegelieni pe acolo, iar limba, în care din trei cuvinte unul este şterpelit din germană, se potriveşte cum nu se poate mai bine pentru gîndirea speculativă.

Am început de mult să scriu un raport şi-l voi trimite zilele acestea. Scrie-mi dacă aveţi cartea lui Proudhon ****.

Dacă vrei să foloseşti cartea lui Proudhon, care este proastă, pentru lucrarea ta, îţi pot trimite conspectele mele foarte amănunţite. Cartea nu face cei 15 franci, cît costă.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipăreşte după manuscris.
Tradus din limba germană.

* — domnişoara. — *Nota trad.*

** — consilier de stat. — *Nota trad.*

*** — comandor al ordinului Danebrog. — *Nota trad.*

**** P. J. Proudhon. „Sistemul contradicţiilor economice, sau Filozofia mizeriei”. — *Nota red.*

Casa in care a locuit Friedrich Engels la Paris
(noiembrie 1846—martie 1847)

1847

17

Engels către Marx ⁸²
la Bruxelles

Dragă Marx,

Ți-aș fi scris mai demult dacă B[ernay]s nu m-ar fi lăsat să aștept pînă acum. Blestematul de Börnstein, la care, printre altele, m-am interesat și în legătură cu venirea ta aici, nu era niciodată de găsit, și, de aceea, l-am însărcinat cu treaba asta pe B[ernay]s, care încă de luni trebuia să-mi ducă în oraș o scrisoare pentru tine. În loc de asta, aseară tîrziu am primit bilețelul pe care ți-l anexez și pe care leneșul ăsta îl-a mîzgălit alaltăieri seara la Sarcelles ; explicațiile pe care le conține nu sînt în nici un caz de natură să ți necesite un studiu de 5—6 zile. Dar așa e băiatul ăsta. De altfel, voi sta chiar eu de vorbă cu Börnstein, căci explicația asta nu mă satisface de loc și, ca să fiu sincer, în cuvîntul nimănui nu mă încred mai puțin decît în cuvîntul lui B[ernay]s. De șase luni de zile omul ăsta mă toacă la cap că poți veni în orice zi, cu cățel și cu purcel, dar cînd e vorba să facă ceva, născocoște o poveste interminabilă în legătură cu pașaportul. Ca și cum tu ai avea nevoie de pașaport ! La graniță nu te întrebă nimeni de el ; nici lui Moses * nu i-a cerut nimeni pașaportul cînd a venit încoace, și nici mie ; iar dacă locuiești la mine, aș vrea să știu cine o să te întrebe de el. În cel mai rău caz ți-ar trebui un Passeport pour l'intérieur ** belgian, ca să te poți eventual legitima, sau cunoscuta scrisoare de recomandare a d-lui Leopold : Cabinet du roi *** asta e suficient în orice împrejurare. Heine este și el de părerea asta și de îndată ce-l voi putea prinde pe Börnstein, îl voi întreba despre acest lucru. Tot B[ernay]s a născocit și povestea cu Tolstoi ****, sau, mai degrabă, B[örn]stein i-a băgat-o în cap, căci B[örn]st[ein] îi bagă în cap tot ce vrea. Toate informa-

* Hess. — Nota red.

** — pașaport intern. — Nota trad.

*** — cabinetul regal. — Nota trad.

**** Vezi volumul de față, p. 42. — Nota red.

țiile, de tot felul, pe care ni le-a comunicat B[ernay]s mai înainte provin din aceeași sursă, și, după ce în repetate rînduri am fost de față și am văzut pe ce ton infailibil îi expunea B[örn]stein lui B[ernay]s toate supozițiile, bîrfelile și născocirile lui, pe care B[ernay]s le lua drept purul adevăr, nu mai cred *nici un cuvînt* din toate știrile importante pe care mai înainte * ni le comunica „din sursa cea mai sigură”.

[Eu]... * am văzut cu ochii mei cum B[örn]stein, dîndu-și aere de atotștiutor, a reușit să-l convingă pe B[ernay]s (și știi cu cît entuziasm crede B[ernay]s atunci cînd crede un lucru) că „National” s-a vîndut întru totul lui Thiers, argent ± comptant **. Pustiul era gata să-și bage mîna în foc că așa este. În această privință este incorigibil, ca și în privința stărilor lui de spirit cînd exuberante, cînd deznădăjduite. Pendant le cours de la dernière quinzaine il a été seize fois au bord du désespoir ***.

Cela entre nous ****. În privința venirii tale aici îl voi întreba încă o dată pe B[örn]st[ein] ; Heine, după cum ți-am mai spus, e de părere că poți veni fără grijă. Sau, poate, te duci la ambasadorul francez și ceri un pașaport pe baza *actului tău de emigrare* din Prusia ?

Ai făcut foarte bine că mi-ai anunțat venirea lui Moses. Nobilul domn a venit pe la mine, dar nu m-a găsit acasă. I-am scris să-mi fixeze un rendez-vous. Ieri m-am întîlnit cu el. S-a schimbat foarte mult. Bucle tineresti îi încadrează capul, bărbuța delicată dă o oarecare grație bărbiei ascuțite, obrații îi erau colorați de o roșeață feciorelnică, dar la grandeur déchue se peignait dans ses beaux yeux *****, și a fost cuprins de o ciudată modestie. Aici, la Paris, m-am deprins să folosesc un ton foarte insolent, căci, dacă nu strigi, nu faci nici o treabă, și-apoi, recurgînd la tonul ăsta, te bucuri de mare trecere la femei. Totuși înfățișarea umilă a acestui inegalabil Hess, care odinioară zguduia lumea, era cît p-aci să mă dezarmeze. Dar faptele eroice ale „adevăraților socialiști”, discipolii lui (despre asta mai jos) și fondul care i-a rămas neschimbat m-au făcut să-mi recapăt curajul. Pe scurt, l-am tratat cu atîta răceală și ironie, încît îi va trece pofta să mai vină pe la mine. Singurul lucru pe care l-am făcut pentru el a fost să-i dau cîteva sfaturi bune în legătură cu blenoragia pe care a adus-o cu el din

* În acest loc manuscrisul este deteriorat. — *Nota red.*

** — pe bani mai mult sau mai puțin peșin. — *Nota trad.*

*** — În ultimele două săptămîni a fost de șaisprezece ori în pragul desperării. — *Nota trad.*

**** — Asta să rămînă între noi. — *Nota trad.*

***** — marea pierdută se reflecta în frumoșii săi ochi. — *Nota trad.*

Germania. Și la unii pictori germani, vechi cunoscuți ai lui din țară, a suferit un fiasco total. Numai Gustav Adolf Köttgen i-a rămas credincios.

Tipul din Bremen * este în orice caz de preferat elvețianului **. Eu nu-i pot scrie elvețianului, 1. pentru că i-am uitat adresa, 2. pentru că n-aș vrea să-i [ofer] *** lucrarea la un preț mai mic pe coală decît cel pe care l-ai oferit tu tipului din Bremen. [Comunică-mi] *** deci cît i-ai propus celui din Bremen și, totodată, trimite-mi și adresa individului. Lui B[ernay]s i-a plătit bine pentru proasta lui broșură despre Ro[tsch]ild], dar pe Pütt[mann] l-a tras pe sfoară, i-a tipărit lucrarea, dar a amînat la nesfîrșit plata onorariului, sub pretext că nu are fonduri disponibile.

Foarte bine că împotriva lui Proudhon scrii în limba franceză. Sper că la primirea acestei scrisori, broșura **** va fi gata. Se înțelege că, în ceea ce mă privește, poți lua din lucrarea noastră tot ce vrei*****. Și eu sînt de părere că asociația lui Pr[oudhon] se reduce la planul lui Bray⁸³. Îl uitasem de tot pe bunul Bray.

Ai citit, probabil, în „Trier'sche Zeitung” că la Leipzig apare o nouă publicație socialistă, intitulată „Veilchen”. Pagini pentru *candida* critică modernă!!, în care domnul Semmig urlă ca Sarastro: Aceste sfinte hramuri nu știu ce-i răzbunarea. Aceste ziduri sfinte n-au cunoscut trădarea, și, de mîna unui prie-ie-ie-ie-ten sprijinit, într-o lume mai bună, omul pornește fericit ***** — dar, din păcate, n-are vocea de bas a răposatului Reichel. Sarastro-Semmig aduce ca jertfă celor trei zeități: 1. Hess, 2. Stirner, 3. Ruge — totul dintr-o singură suflare. Primii doi au exp[lorat] *** adîncimile științei. Această foicică sau „violetă” este cel mai trăsnet lucru pe care l-am citit vreodată. O asemenea nebunie, liniștită și, în același timp, nerușinată, este posibilă numai în Saxonia. Ce bine ar fi dacă am mai putea scrie o dată capitolul despre „adevărații socialiști” acum, cînd ei s-au dezvoltat în toate direcțiile, cînd s-a constituit școala westfalică, școala saxonă, școala berlineză etc. alături de stele singuratică ca Püttmann etc.⁸⁴ Ei ar putea fi împărțiți

* Kührtmann. — *Nota red.*

** Johann Michael Schläpfer. — *Nota red.*

*** În acest loc manuscrisul este deteriorat. — *Nota red.*

**** K. Marx. „Mizeria filozofiei”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 65—179. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

***** K. Marx și F. Engels. „Ideologia germană”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 3, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 9—572. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

***** Mozart. „Flautul fermecat”, actul 2, aria lui Sarastro. — *Nota red.*

după constelațiile cerești. Püttmann — Ursa mare, și Semmig — Ursa mică, sau Püttmann — Taurul, iar pleiada — cei 8 copii ai săi. Coarne merită oricum, dacă nu le și are. Grün — Vărsătorul etc. Apropo de Grün, voi reface articolul privitor la cartea lui Grün despre Goethe, reducându-l pînă la o jumătate sau trei sferturi de coală, și-l voi ajusta pentru lucrarea noastră; *dacă* ești de acord, comunică-mi cît mai curînd⁸⁵. Lucrarea este prea caracteristică, Gr[ün] elogiază toate *filistinismele* lui Goethe ca fiind *omenești*, pentru el Goethe din Frankfurt și Goethe *funcționarul* e „om adevărat”, în timp ce trece cu vederea, sau chiar clevetește tot ce este gigantic și genial. În felul acesta cartea demonstrează strălucit că *omul* = *micul burghez german*. La aceasta am făcut doar aluzie, dar aș putea să dezvolt, și cam tot restul articolului l-aș tăia, întrucît nu prezintă interes pentru lucrarea noastră. Ce părere ai ?

Al tău
Engels

[Paris], Vineri 15 ianuarie 47 *

[Pe plic, adresa]

Monsieur Charles Marx, 42, rue d'Orléans, Faubg. de Namur, Bruxelles

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

18

Engels către Marx⁸⁶
la Bruxelles

Dragă Marx,

Broșurica anexată mi-a fost predată azi-dimineață de Junge; acum cîteva zile le-a adus-o Ew[erbeck] lor. M-am uitat prin ea, și i-am spus că este opera lui Moses ** ; lucrul acesta i l-am de-

* În original : — *Nota red.*

** Hess. — *Nota red.*

monstrat punct cu punct lui J[unge]. Astă-seară m-am întâlnit cu Ew[erbeck], care a mărturisit că el a adus-o, și, după ce eu am făcut-o praf, a reieșit că *chiar* el, E[werbeck], este autorul acestei jalnice mîzgălituri. El afirmă că a scris-o în primele luni după venirea mea aici, sub impresia primei amețeli provocate de noutățile comunicate de mine. Așa sînt băieții aceștia. Ewerbeck ridea de Hess că se împăunează cu pene străine care nu i se potrivesc și interzicea straubingerilor să-i relateze lui Grün conținutul spuselor mele, pentru ca acesta să nu și le însușească, iar el — animat de cele mai bune intenții, ca întotdeauna — nu procedează cu nimic mai bine decît ei. Moses și Grün n-ar fi putut să pocească mai mult totul, decît a făcut-o acest popular doctor de blenoragie. La început, desigur, l-am cam ironizat, apoi i-am interzis să se mai ocupe vreodată cu asemenea treburi. Dar se pare că asta este în firea acestor oameni. Săptămîna trecută, cum aveam chef de șagă și, mai ales, nevoie de bani, m-am apucat să scriu o scrisoare de mulțumire plină de echivocuri, care urma să apară anonim, către Lola Montez⁸⁷. Sîmbătă i-am citit cîteva pasaje din ea, și astă-seară, cu obișnuita lui bonomie, îmi spune că scrisoarea mea l-a inspirat să scrie chiar a doua zi ceva asemănător, și imediat a predat cele scrise lui Mäurer pentru publicația lui incognito* (aceasta apare într-adevăr în cel mai mare secret și doar pentru uzul redacției, fiind cenzurată de Madame Mäurer, care a tăiat chiar și o poezie de Heine). Mi-a mărturisit asta de pe acum pentru a-și pune la adăpost onestitatea și pentru a nu se face vinovat de un plagiat! Noua capodoperă a acestui pasionat și posedat scriitor va fi, desigur, pur și simplu o traducere, într-un stil solemn-bombastic, a glumei mele. Mie, bineînțeles, puțin îmi pasă de această ultimă probă de îngustime a minții, dar ea dovedește cît de imperios necesar este ca ori cartea ta**, ori manuscrisele noastre*** să apară cît mai curînd cu putință. Oamenii aceștia sînt pătrunși de regretul că niște idei atît de minunate pot rămîne atîta timp necunoscute poporului și, pînă la urmă, nu vād alt mijloc de a-și lua această piatră de pe inimă decît să se screamă pînă scot din ei atît cît passablement**** au reușit să digere. De aceea,

* „Pariser-Horen”. — *Nota red.*

** K. Marx. „Mizeria filozofiei”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 65—179. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

*** K. Marx și F. Engels. „Ideologia germană”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 3, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 9—572. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

**** — de bine, de rău. — *Nota trad.*

nu-l scăpa din ochi pe tipul din Bremen *. Dacă nu răspunde, mai scrie-i o dată. La rigoare acceptă o sumă oricît de mică. Aceste manuscrise pierd cu fiecare lună care trece fără a fi puse pe piață cite 5—10 franci la coală exchangeable value **. Încă citeva luni, la diète prussienne en discussion, la querelle bien entamée a Berlin ***, și lucrările lui Bauer și Stirner nu vor mai valora nici 10 fr. coala. Cînd e vorba de o lucrare atît de actuală, ajungi încetul cu încetul în situația că trebuie să renunți la onorariul mare pe care-l reclamă demnitatea de scriitor.

Am fost la B[ernays] la Sarcelles și am stat acolo cam o săptămînă. Și asta face prostii. Scrie pentru „Berliner Zeitungs-Halle” și se bucură ca un copil că i se publică expectorațiile sale sois-disant **** comuniste împotriva burgheziei. Bineînțeles că redacția și cenzura păstrează din articol numai partea îndreptată împotriva burgheziei și scot puținele aluzii care ar putea fi neplăcute și pentru ei. Se ridică împotriva instituției juraților, „libertății presei în accepție burgheză”, sistemului reprezentativ etc. I-am arătat că asta înseamnă pur și simplu să lucrezi pour le roi de Prusse ***** și indirect împotriva partidului nostru; a urmat cunoscuta izbucnire a acestei inimi inflăcărute, referiri la imposibilitatea de a întreprinde ceva; i-am explicat că „Zeitungs-Halle” este plătit de guvern; drept răspuns — o negare îndărătnică și invocarea unor simptome care pentru întreaga lume, în afară de sentimentală populație din Sarcelles, ar constitui o confirmare a spuselor mele. Rezultatul: însuflețire virtuoaasă, inima inflăcărată nu poate scrie împotriva convingerilor sale, nu poate înțelege o politică care cruță oamenii pe care pînă acum i-a urit de moarte. „Nu e genul meu!” — veșnicul ultima ratio *****. Am citit nenumărate articole de acest fel publicate la Paris; ele sînt on ne peut plus***** în interesul guvernului și în stilul „adevărataului socialism”. Am să cam renunț la B[ernays] și nu mă mai amestec în menorcitele lui încurcături familiale generos-dezgustătoare, în care el joacă rolul unui erou al devotamentului și al abnegației nemărginite. Il faut avoir vu cela *****. Toate astea miros ca cinci mii de pilote

* Kühtmann. — *Nota red.*

** — din valoarea lor de schimb. — *Nota trad.*

*** — Landtagul prusian în dezbateri, conflictul de la Berlin în plină desfășurare. — *Nota trad.*

**** — așa-zise. — *Nota trad.*

***** — pentru regele Prusiei; în sens figurat: de florile mărunții. —

Nota trad.

***** — argument suprem. — *Nota trad.*

***** — cum nu se poate mai mult. — *Nota trad.*

***** — Merita să vezi asta. — *Nota trad.*

neerisite, plus nenumăratele rîgieli, care se datoresc bucătăriei lor austriece vegetariene. Și dacă băiatul ăsta s-ar mai smulge de zece ori din această cloacă și ar veni la Paris, de zece ori ar fugi iar înapoi. Îți inchipui ce aiureală morală e în capul lui. Familia mode composé* în care trăiește îl transformă definitiv într-un filistin mărginit. N-o să mă mai vadă niciodată în boutique** a lui și nici n-o să-i fie prea curînd dor de un individ fără suflet ca mine.

Broșura despre constituție⁸⁸ o vei primi foarte curînd. O voi scrie pe foi separate, ca să poți introduce și scoate ce vrei. Dacă sînt speranțe ca Vogler să plătească ceva, întrebă-l dacă nu vrea să primească broșura despre Lola-Montez — vreo 1¹/₂—2 coli —, dar nu trebuie să-i spui că am scris-o eu. Răspunde-mi *cît mai repede* în legătură cu asta, întrucît, dacă el nu e de acord, voi încerca la Bellevue. Ai citit probabil în „Débats” sau „Constitutionnel” că, în urma unor reclamații venite din Württemberg, la Herisau Marele Consiliu i-a interzis nemernicului de Schlöpfer să mai publice scrieri revoluționare; chiar el a confirmat acest lucru în scrisorile trimise aici, cerînd să *nu i se mai trimită* nimic. Așadar, un motiv în plus să ne ținem de tipul din Bremen. Dacă nu reușim să ne înțelegem cu el, nu ne rămîne decît „editura” din Bellevue, lîngă Constanța. Au reste***, dacă editarea manuscriselor noastre stînjenește editarea lucrării tale, atunci aruncă la dracu manuscrisele, căci e mult mai important să apară cartea ta. La urma urmei, nu ne prea procopsim de pe urma publicării lucrărilor noastre.

Poate că ai citit în „Kölner Zeitung” de ieri (luni) un articol despre scandalul lui Martin du Nord. Articolul l-a scris B[ernays] — el scrie din cînd în cînd corespondențe în locul lui Börstein.

Poliția de aici e foarte îndîrjită. Se pare că vor cu tot dinadinsul să provoace o răzmeriță sau o conspirație în masă în legătură cu foametea. Mai întii au răspîndit tot felul de publicații și au afișat proclamații incendiare****, iar acum au confecționat și au plasat în diverse locuri pînă și aparate incendiare, *neamorsate* însă, pentru ca épicier***** să-și poată da seama de tot pericolul pe care-l prezintă acest plan diabolic. În plus, au mai pus la cale și povestea asta frumoasă cu communistes matérialistes⁸⁹, au arestat

* — de tip complicat. — *Nota trad.*

** — dugheana. — *Nota trad.*

*** — De altfel. — *Nota trad.*

**** — incendiare. — *Nota trad.*

***** — dughengiul. — *Nota trad.*

o mulțime de oameni, dintre care A îl cunoaște pe B, B îl cunoaște pe C și C pe D, și numai pe baza acestei cunoștințe și a citorva mărturii, întreaga masă de indivizi, care în mare parte nu se cunosc între ei, a fost transformată într-o „bandă”. Procesul acestei „bande” va avea loc în curînd, și dacă acestui nou sistem i se mai adaugă și vechea complicité morale *, atunci oricare om poate fi condamnat cu cea mai mare ușurință. Cela sent son Hébert **. Astfel, nimic mai ușor decît să-l condamne fără multă vorbă și pe père *** Cabet.

Dacă ai vreo posibilitate, vino aici în aprilie. Pînă la 7 aprilie mă voi muta — nu știu încă unde — și tot atunci voi avea și ceva bani. Vom putea petrece și noi puțin. Fiindcă poliția este acum, ce-i drept, cam scîrboasă (în afară de saxonul de care ți-am scris, a mai primit ordin de expulzare și vechiul meu adversar Eisermann, ambii au rămas aici, comp. K. Grün în „Kölnische Zeitung”), cel mai bine este să urmărim sfatul lui B[örn]st[ei]n. Încearcă să obții de la ambasadorul francez un pașaport pe baza actului tău de emigrare ; dacă nu va merge, vom vedea ce putem face aici — trebuie să se găsească vreun deputat conservator care să poată fi pus în mișcare prin a șasea mînă. Trebuie neapărat să pleci din plicticosul acela de Bruxelles și să vii la Paris, și eu aș vrea foarte mult să petrec puțin cu tine. Aici poți fi ori mauvais sujet ****, ori mentor ; mauvais sujet printre depravați, și cela vous va fort mal quand vous n'avez pas d'argent *****, ori mentor al lui Ew[erbeck], B[ernay]s și consorții. În caz contrar, trebuie să accepți sfaturile înțelepte ale șefilor radicali francezi, pe care apoi mai trebuie să le și aperi în fața altor măgari, pentru ca ei să nu ridice prea sus nasul în înfumurarea lor de germani. De-aș avea o rentă de 5 000 fr., n-aș face decît să lucrez și să mă amuz cu femeile pînă la sfîrșitul zilelor. Dacă n-ar exista franțuzoaicele, în general, viața n-ar merita să fie trăită. Mais tant qu'il y a des grisettes, va ! Cela m'empêche pas ***** ca uneori să-ți placă să stai de vorbă despre un subiect serios sau să deguști viața cu puțin rafinament, dar nici una, nici alta nu este cu puțință cu adunătura asta de cunocuți ai mei. Trebuie să vii aici.

* — complicitate morală. — *Nota trad.*

** — Asta miroase a Hébert. — *Nota trad.*

*** — taica. — *Nota trad.*

**** — detracat. — *Nota trad.*

***** — asta nu-i de loc bine cînd nu ai bani. — *Nota trad.*

***** — Dar atîta timp cît există grizete, merge ! Asta nu împiedică. —

Ai văzut „Revolution”⁹⁰ a lui L. Blanc? Un amalgam smintit de presupuneri juste și de absurdități dintre cele mai inimaginabile. Am citit la Sarcelles numai jumătate din primul volum. Ça fait un drôle d'effet*. Cum te-a surprins plăcut printr-o observație remarcabilă, îți și trîntește imediat cea mai absurdă nerozie. Dar L. Bl[anc] are un miros destul de bun, și calea pe care a pornit-o nu-i de loc rea, cu toate ineptiile lui. Totuși, mai departe de nivelul ajuns, nu va reuși să meargă, „o vrajă îl ține încătușat” — ideologia.

Cunoști lucrarea lui Achille de Vaulabelle „Chute de l'Empire, Histoire des deux Restaurations”, care a apărut anul trecut? Autorul este un republican de la „National”, ca istoric aparține vechii școli — dinainte de Thierry, Mignet etc. O totală lipsă de înțelegere a celor mai simple relații — pînă și Capefigue în lucrarea sa „Cent jours” e infinit mai bun sub acest raport —, dar prezintă interes prin relatarea tuturor mîrșăviilor comise de bourbonii și de aliați și prin expunerea critică destul de precisă a faptelor, în măsura în care nu este împiedicat de interesele lui naționale și politice. În mare, lucrarea însă este plicticoasă tocmai fiindcă autorul nu are o privire de ansamblu. „National” este un prost istoric, iar despre Vaul[abelle] se zice că este prietenul lui Marrast.

Moses a dispărut cu desăvîrșire. „Muncitorilor” pe care eu „nu-i frecventez”, le-a promis să le țină prelegeri; se dă drept adversarul lui Grün și prieten intim al meu! D-zeu știe, și Moses o știe și el, că la a doua și ultima noastră întîlnire, în passage Vivienne, n-am așteptat nici să-și termine vorba, și am plecat, împreună cu pictorul K[örner] și cu două fete pe care le agățase acesta! De atunci nu l-am mai întîlnit decît o dată la mardi gras**, cînd, pe o ploaie cumplită și cu o înfățișare plictisită, își purta eul sătul de viață spre bursă. Nici măcar n-am făcut vreun semn că ne-am cunoaște.

Mă voi ocupa de scrisoarea către Bak[unin] de îndată ce voi fi sigur de adresa lui — deocamdată nu știu unde e stabilit.

Apropo: scrie-i lui Ew[erbeck] în legătură cu broșurica lui și bate-ți puțin joc de el; tipul întinde ambas posaderas*** și do-rește să fie bătut — știi cum vine asta.

* — Face o impresie ciudată. — Nota trad.

** — lăsata secului. — Nota trad.

*** — ambele părți ale șezutului. — Nota trad.

Așadar, scrie cât mai curînd și caută să te aranjezi ca să poți veni.

Al tău

F.E.

[Paris], marți 9 martie [1847]

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

19

Marx către Engels⁹¹ la Paris

[Bruxelles], 15 mai [1847]

Dragă Engels !

Știi că încă de la începutul lunii mai Vogler a fost arestat la Aachen. Din cauza asta, broșura trimisă de tine * n-a putut fi deocamdată tipărită. Prima treime din ea mi-a plăcut foarte mult. În celelalte două trebuie neapărat făcute unele modificări. Data viitoare îți voi da mai multe amănunte în legătură cu această problemă.

Anexez o copie după clișeu caricaturii tale⁹². Am trimis-o la „Brüsseler-Zeitung”⁹³.

În ce privește articolul cu adevărat dezgustător al lui Grün sau al consorțiilor apărut în „Trier'sche Zeitung”, acum este, desigur, prea tirziu, dar ar fi fost bine dacă ai fi publicat mai demult o dezmințire de cîteva rînduri în aceeași fițuică.

La Londra nu pot pleca⁹⁴. Mijloacele bănești nu mi-o permit. Dar sper să reușim să-l trimitem acolo pe Wolff**. Și apoi, dacă veți fi voi doi acolo, va fi de ajuns.

Voce *** bani :

Cred că-ți amintești că Hess, încă de pe vremea lui „Gesellschaftsspiegel”, me datorează bani, mie și cumnatului meu

* F. Engels. „Problema constituției Germaniei”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 41—59. — Nota trad.). — Nota red.

** Wilhelm Wolff. — Nota red.

*** — În problema. — Nota trad.

Edgar *. Voi trage de aici, din Bruxelles, o poliță asupra lui cu o scadență de 30 de zile, plătitibilă la vedere.

Bernays de asemenea îmi datorează 150 fr. din mai anul trecut. Și el va primi o poliță.

Așa că te rog următoarele :

1) În primul rînd, trimite-mi adresele acestor doi.

2) Comunică-le celor doi toate astea și spune-le măgarilor

3) că, în cazul în care consideră că nu vor putea plăti banii pînă la 15 iunie, să accepte totuși polițele. Mă voi îngriji eu apoi de *acoperirea* lor la Paris. Evident că aceasta *din urmă* nu le-o comunica măgarilor decît dacă nu se poate cu nici un chip altfel.

În momentul de față sînt într-o asemenea criză de bani, încît sînt nevoit să recurg la aceste polițe, și, în definitiv, n-are nici un rost să fac banii cadou acestor măgari. În cazul cînd măgarii acceptă polițele doar de *formă*, trebuie, bineînțeles, să știu numai decît acest lucru.

Intrucît chestiunea este *foarte presantă*, te rog să nu neglijezi nici o zi, să aranjezi totul și să mă anunți.

Aici, la Bruxelles, am descoperit un escompteur **.

Nu-ți pot scrie mai mult. Acum vreo 12 zile, Breyer mi-a luat *sînge*, dar, în loc să-mi ia din *mina stîngă*, mi-a luat din *dreapta*. Și cum eu am continuat să lucrez ca și cînd nimic nu s-ar fi întîmplat, rana a început să supureze și nu s-a cicatrizat. Povestea ar fi putut deveni periculoasă și aș fi putut să-mi pierd brațul. Acum brațul este aproape vindecat, dar încă slăbit și trebuie să-l menajez.

Al tău

Marx

[Post-scriptum-ul lui Philippe Gigot]

Dragă Fritzchen !

Chiar acum citesc broșura ta — ce-am citit pînă acum mi-a plăcut foarte mult — și sînt extrem de fericit că nu sînt german. Dumnezeu, sau rațiunea, sau neamul să ne ferească de mic-burghezism !

Avec laquelle j'ai l'honneur d'être

Your most truly ***

Philippe

P. S. Scrie-mi și mie un demi mot ****.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels.
Gesamtausgabe. Dritte Abteilung,
Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* Edgar von Westphalen. — *Nota red.*

** — intermediar care scontează polițele. — *Nota trad.*

*** — Drept care am cinstea să fiu al tău sincer. — *Nota trad.*

**** — un cuvîntel. — *Nota trad.*

20

Engels către Marx ⁹⁵
în Olanda

[Bruxelles], marți 28[—30] septembrie 47

Dragă Marx,

Zilele astea s-a întâmplat aici o poveste foarte curioasă. Toate elementele din rîndurile germanilor de aici, nemulțumite de noi și de acțiunile noastre, au alcătuit o coaliție pentru a ne răsturna, pe tine, pe mine și pe comuniști în general, și pentru a face concurență Asociației muncitorilor ⁹⁶. *Bornstedt* este nemulțumit la culme. Afirmația lui *Otterberg*, pe care *Sandkuhl* a colportat-o și a întărit-o, iar *Crüger* și *Moras* au folosit-o în sensul că noi n-am face decît să ne folosim de el, de *B[ornstedt]*, l-a stîrnit împotriva noastră, a tuturor; *Moras* și *Crüger*, care se plîng la toată lumea că îi tratăm de sus, au turnat și ei gaz peste foc. *Seiler* este furios fiindcă l-am ignorat în chip de neiertat cu prilejul înființării Asociației muncitorilor și pentru că Asociația înregistrează succes, în pofida tuturor prorocirilor sale. *Heilberg* jinduiește după o răz-bunare spectaculoasă, fie și fără vărsare de sînge, pentru toate grosolăniile pe care le-a înghițit și pe care le înghite încă zilnic. *Bornstedt* spumegă de minie și pentru că toate cărțile și hărțile pe care le-a donat nu l-au ajutat să-și cumpere în cadrul Asociației o poziție de democrat influent, de membru de onoare și un bust expus la vedere, ci, dimpotrivă, mîine seară zețarul său îi va pune la vot candidatura ca pe a oricărui om de rînd. Îl supără, de asemenea, că el, aristocraticul *homme d'esprit* *, are mult mai puține ocazii să-și bată joc de muncitori decît se așteptase. Cît despre *Moras*, acesta este furios că n-a putut atrage „*Brüsseler-Zeitung*” de partea lui *Heinzen*. Enfin **, toate aceste elemente eterogene s-au unit cu scopul de a ne da o lovitură care să ne coboare pe planul al doilea în ochii lui *Imbert* și ai democraților belgieni și de a înființa o societate mai impozantă și mai universală decît amărîta noastră Asociație a muncitorilor. Domnii ardeau de dorința de a avea și ei o dată inițiativa, și canalele acestea lașe au găsit că absența ta este momentul cel mai potrivit. S-au înșelat însă amar-nic.

* — om de spirit. — *Nota trad.*** — în sfîrșit. — *Nota trad.*

Au hotărît deci în mare secret să pună la cale un supeu cosmopolit-democrat, și acolo, pe neașteptate, să propună înființarea unei societăți à la Fraternal Democrats, cu mitinguri muncitorești etc. etc. Au format un fel de comitet, în care pro forma l-au atras și pe Imbert, complet inofensiv pentru ei. Circulasera tot felul de zvonuri vagi, dar abia duminică seară am aflat la Asociație de la Bornst[edt] ceva precis, iar luni era deja fixat supeul. De la B[ornstedt] n-am putut afla alte amănunte decât că vor veni Jottrand, generalul Mellinet, Adolf Bartels, Kats etc. etc., polonezi, italieni etc. Deși nu bănuiam nimic despre existența acestei coaliții (abia luni dimineață am aflat că Bornst[edt] este cam ofensat, iar Moras și Crüger se plîng și țin intrigă; de Seiler și Heilberg n-am știut nimic), totuși povestea mi s-a părut suspectă. Acolo însă trebuia să mergem din cauza belgienilor și pentru că în micul Bruxelles nu trebuie să aibă loc nici o manifestare democratică la care noi să nu participăm. Dar trebuia să ne îngrijim să fim acolo un grup întreg. Wallau și cu mine am expus problema, am susținut-o din toate puterile și imediat s-au găsit vreo treizeci de oameni care erau de acord să meargă. Luni dimineața Lupus mi-a spus că în afară de président d'honneur *, bătrînul Mellinet, și de președintele activ, Jottrand, trebuie să mai fie aleși încă doi vicepreședinți, dintre care unul să fie Imbert, iar celălalt un german, pe cît posibil un muncitor. Din păcate, Wallau nu e indicat, fiindcă nu știe franceza. Așa i-a spus Bornstedt lui Lupus, care i-a răspuns că, în acest caz, vicepreședinte să fiu numit eu. I-am propus lui Lupus să accepte el această funcție, dar a refuzat categoric. Nici eu nu voiam să primesc, fiindcă arăt prea tînăr, dar în cele din urmă m-am gîndit că e totuși mai bine ca, pentru orice eventualitate, să accept.

Seara ne-am dus acolo ⁹⁷. Bornst[edt] se prefăcea că nu știe nimic, ca și cum n-ar fi fost nimic aranjat dinainte, în afară de candidatura conducătorilor (toujours à l'exception de l'Allemand) ** și a unor oratori deja înscrși la cuvînt, al căror nume nu l-am putut afla, exceptînd pe Crüger și Moras. Tot timpul alerga de colo pînă colo sub pretextul aranjării localului, dădea fuga cînd la unul, cînd la altul, umbla cu vorbe, cu intrigă, își băga coada peste tot. Dar, deocamdată, eu nu observam nici un simptom special al intrigilor care se țeseau, abia mai tîrziu au ieșit la iveală. Noi eram în circiuma Liégeois, Place du Palais de justice. Cînd s-a ajuns la alegerea conducerii, Bornst[edt], în pofida înțelegerii.

* — președintele de onoare. — *Nota trad.*

** — tot cu excepția celui german. — *Nota trad.*

noastre, l-a propus pe Wallau. Acesta a fost recuzat, la rugămintea lui, de Wolff (Lupus), care m-a propus pe mine; lucrurile au mers strună. Astfel, întreaga intrigă a fost zădărnicită și n-a mai avut nici un efect. Ei și-au pierdut $\perp$ * capul și s-au dat de gol. După Imbert, care a toastat în limba franceză pentru martyrs de la liberté **, am rostit și eu un toast în limba franceză au souvenir de la revolution de 1792 *** și pentru aniversarea care se apropie a primului vendémiaire a anului I al republicii. După mine a luat cuvîntul Crüger, care a rostit o cuvîntare ridicolă, s-a încurcat și a trebuit să-și scoată însemnările. Apoi Moras a citit o predică solemnă în care era vorba aproape numai despre propria lui persoană. Amîndoi au vorbit în limba germană. Toasturile lor au fost atît de confuze, încît nu mai țin minte nimic din ce-au spus. Apoi Pellering a vorbit în limba flamandă, avocatul Spilthoorn din Gent, în limba franceză, au peuple anglais ****, apoi, spre marea mea surprindere, păianjenul cocoșat de Heilberg a ținut o cuvîntare lungă, pedantă și absurdă în limba franceză, în care l. a declarat foarte mîndru că este redactor la „Atelier Démocratique”; 2. a declarat că El, maximus Heilberg, de mai multe luni a urmărit — mais cela doit se dire en français: L'association des ouvriers belges, voilà le but que Je poursuis depuis quelques mois (c.à.d. depuis le moment où J'ai daigné prendre connaissance du dernier chapitre de la „Misère de la philosophie”) *****. Așadar, el face acest lucru, și nu Kats și ceilalți belgieni. „Nous entrerons dans la carrière quand nos aînés n'y seront plus” ***** etc. El va face ceea ce Kats și Jottrand n-au reușit să facă; 3. a propus să se înființeze un fel de „fraternal democracy” și să se organizeze din nou mitinguri; 4. a propus ca biroul ales să fie însărcinat să organizeze și una și celelalte.

Ce confuzie! În primul rînd, să amesteci uneltirile cosmopolite cu mitingurile belgiene în legătură cu probleme belgiene, și, în al doilea rînd, să prezinți biroului existent această propunere, în loc să renunți la ea, cînd știi bine că biroul oricum o va respinge! Iar dacă s-a gîndit că eu am să plec, trebuia să-și închipuie

* — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

** — martirii libertății. — *Nota trad.*

*** — în amintirea revoluției din 1792. — *Nota trad.*

**** — pentru poporul englez. — *Nota trad.*

***** — dar asta trebuie spus în franceză: Asociația muncitorilor din Belgia, acesta este scopul pe care-l urmăresc de cîteva luni (adică din clipa în care am binevoit să iau cunoștință de ultimul capitol al „Mizeriei filozofiei”). — *Nota trad.*

***** — „Cînd cei dinaintea noastră nu vor mai fi, noi le vom lua locul” (începutul strofei a 7-a a „Marsiliezei”). — *Nota trad.*

că nu se poate pune problema să fie adus în birou altcineva în afară de tine. Dar acest cap sec își scrisese complet discursul, și vanitatea nu-i permitea să omită ceva de natură să vădească o inițiativă. Această poveste a fost însă acceptată și a fost întîmpinată cu entuziasm, ce-i drept, nu prea sincer, dar foarte zgomotos, așa că nu se putea imagina o expunere mai bună a acestei propuneri confuze. Apoi a vorbit A. Bartels (Jules * nu era de față), și după el a cerut cuvîntul Wallau. Dar mare mi-a fost mirarea cînd l-am văzut deodată pe Bornstedt sărind de la locul lui și cerînd cu multă energie să i se dea cuvîntul lui Seiler, întrucît acesta ar fi fost dinainte înscris. Seiler obținu cuvîntul și ținu un discurs nesfîrșit de lung, bombastic, stupid, plat pînă la ridicol, pur și simplu penibil (în limba franceză), în care a spus niște nerozii înfiorătoare despre pouvoirs législatif, administratif et exécutif **, le-a dat democraților tot felul de sfaturi înțelepte (ca și Heilberg, care a înșirat o serie de enormități despre instruction et question de l'enseignement ***); apoi S[eiler] a luat o poză de grand homme **** și a vorbit despre asociațiile democratice auxquelles j'ai participé et que j'ai peut-être même dirigées (littéralement) *****, și, în cele din urmă, a adus vorba și despre onorabilul său birou ⁰⁸, cu dernières nouvelles arrivées de Paris ***** etc. Pe scurt, a fost dezgustător. Au mai vorbit apoi și alții, un oarecare dobitoc din Elveția, Pellerin, Kats (foarte bine) etc., și la ora zece Jottrand (căruiia îi era foarte rușine pentru germani) a închis ședința. Deodată Heilberg a cerut să se facă liniște și a anunțat: Cuvîntarea lui Weerth la free-trade congress ⁰⁹ va apărea miine într-un supliment al publicației „Atelier”, qui se vendra séparément ***** !!! Zaleski a scîncit și el ceva sur l'union de cette malheureuse Pologne et de cette grande, noble et poétique Allemagne — enfin ******, toți au plecat foarte calmi, dar foarte nemulțumiți pe la casele lor.

Joi, 30 septembrie

---

* Jules Bartels. — *Nota red.*

** — puterea legislativă, administrativă și executivă. — *Nota trad.*

*** — cultură și problema învățămîntului. — *Nota trad.*

**** — om mare. — *Nota trad.*

***** — la care eu am participat și poate chiar le-am condus (literalmente). — *Nota trad.*

***** — ultimele știri sosite din Paris. — *Nota trad.*

***** — care se va vinde separat. — *Nota trad.*

***** — despre uniunea acestei Polonii nefericite cu această mare, nobilă și poetică Germanie — în sfîrșit. — *Nota trad.*

De cînd am scris cele de mai sus au survenit multe lucruri noi și multe s-au precizat. Marți dimineața, cînd m-am lămurit în privința întregii intrigi, am început să alerg în toate părțile ca s-o contracarez; încă la 2 noaptea am dat o fugă pînă la Lupus la birou ca să aflu dacă Bornstedt n-ar putea fi respins la Asociația muncitorilor? În ziua de miercuri am fost peste tot, dar toți erau de părere că nu vom reuși; miercuri seara m-am dus la Asociație; B[orn]s[ted]t era deja acolo; avea o atitudine echivocă; în sfîrșit Thomis a adus noul număr al ziarului *; articolul meu împotriva lui Heinzen **, pe care i l-am adus lui încă de luni (la ora 2 la prînz), și, negăsindu-l acolo, l-am dus direct la tipografie, nu apăruse. L-am întrebat, și el mi-a răspuns că m-a avut spațiu. I-am amintit de înțelegerea pe care o aveai tu cu el¹⁰⁰. A negat; am așteptat pînă a venit Wallau, care mi-a spus că spațiu au avut suficient, dar că marți B[orn]s[ted]t a cerut să i se aducă articolul din tipografie și nu l-a mai trimis înapoi. M-am dus la B[orn]s[ted]t și i-am spus toate acestea pe un ton destul de brutal. A încercat să se eschiveze. I-am amintit din nou de înțelegerea voastră, pe care el iar a negat-o, căutînd să scape prin generalități. I-am spus cîteva grosolănii — Crüger, Gigot, Imbert etc. erau de față — și l-am întrebat: Publicați articolul duminică, oui ou non ***? — Despre asta trebuie să mai vorbim. — N-am nimic de vorbit cu dv. despre aceasta. — Și i-am întors spatele.

Ședința a început. B[orn]s[ted]t stătea cu capul sprijinit în mîini și mă privea, ciudat de sigur de victorie. Îl priveam și eu și așteptam. S-a sculat d-l Thomis, care, după cum știi, a cerut cuvîntul. Și-a scos discursul din buzunar și a citit o serie întregă de atacuri dintre cele mai absurde în legătură cu așa-zisa noastră ceartă. A durat destul de mult, dar cînd oamenii au văzut că cela ne fmissait pas ****, s-a pornit un murmur general, o mulțime au cerut cuvîntul, și Wallau l-a chemat pe Th[omis] la ordine. Atunci Th[omis] a mai citit vreo 6 cuvinte fără sens în această problemă și a trecut la locul lui. Apoi a luat cuvîntul Hess, care ne-a apărut foarte bine. A urmat Junge. Apoi Wolff *****, cel din Paris, care, deși s-a încurcat de trei ori, a fost foarte aplaudat. După el au mai vorbit și alții. Wolff a recunoscut că noi am obiectat doar pro forma. De aceea a trebuit să iau cuvîntul. Am vorbit — à la

* „Deutsche-Brüsseler-Zeitung”. — *Nota red.*

** *F. Engels*. „Comuniștii și Karl Heinzen”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 310—326. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

*** — da sau nu. — *Nota trad.*

**** — asta nu se mai termina. — *Nota trad.*

***** Ferdinand Wolff. — *Nota red.*

grande déconfiture de * B[orn]s[ted]t, — care își închipuia că eu sînt prea preocupat de certurile noastre personale —, am vorbit deci despre aspectul revoluționar al sistemului protecționist, ignorîndu-l, bineînțeles, total pe Thomis, și am pus o nouă problemă. A fost acceptată. — Pauză. — B[orn]s[ted]t, zdrcinat de vehemența cu care l-am tratat, de căderea totală a lui Thomis (il y avait du B[orn]s[ted]t dans son discours **) și, mai ales, de vehemența cu care am vorbit, a venit la mine: Dar, dragă băiete, ești mult prea pățimaș etc. Pe scurt, să semnez articolul. — Nu. — Atunci să ne înțelegem măcar asupra unei scurte introduceri din partea redacției. — Bien, à demain à onze heures au Café Suisse ***.

Apoi s-a trecut la primirea lui B[orn]s[ted]t, Crüger și Wolff. Hess s-a sculat primul și i-a adresat lui Bornstedt două întrebări în legătură cu adunarea de luni. B[orn]s[ted]t s-a fofilat spunînd o minciună, și Hess a fost destul de slab ca să se declare satisfait ****. Junge l-a atacat personal pe B[orn]s[ted]t pentru purtarea sa în cadrul Asociației și fiindcă l-a introdus pe Sandkuhl sub un nume fals. Fischer a luat foarte energic atitudine împotriva lui B[orn]s[ted]t, fără a se fi înțeles în prealabil cu noi, dar a vorbit foarte bine. Și mulți alții la fel. Pe scurt, domnul von Bornstedt, atît de sigur de victoria sa, a trebuit să treacă pur și simplu printre vergile muncitorilor. L-au scuturat serios, și el — el care credea că prin faptul că a oferit cărți și-a cumpărat încrederea tuturor — a fost atît de zdrcinat, încît n-a mai putut da decît răspunsuri evazive, slabe, concesive, deși avea în Wallau un susținător fanatic, care prezida mizerabil și-i permitea să întrerupă în fiecare clipă pe oratori. Situația era foarte neprecisă cînd Wall[au] a cerut celor propuși să se retragă și s-a trecut la vot. Crüger, pe care eu l-am propus ca pe un om complet inofensiv, ce nu poate aduce nici un prejudiciu Asociației, și pe care Wolff l-a susținut fără nici o rezervă, a fost ales. În ce-l privește pe B[orn]s[ted]t, Wall[au] a ținut o cuvîntare lungă și vehementă în favoarea lui. Atunci m-am ridicat eu și am dezvăluit întreaga intrigă, în măsura în care avea legătură cu Asociația, am răsturnat unul după altul toate tertipurile lui B[orn]s[ted]t și, în sfîrșit, am declarat: B[orn]stedt] a uneltit împotriva noastră, a vrut să ne facă concurență, dar noi am învins, și de aceea putem acum să-l admitem în Asociație. În timpul discursului — a fost cel mai bun discurs pe care l-am rostit vre-

* — spre stupoarea lui. — *Nota trad.*

** — îl simțea pe B[orn]s[ted]t în discursul său. — *Nota trad.*

*** — Bine, mîine la ora 11 la Café Suisse. — *Nota trad.*

**** — satisfăcut. — *Nota trad.*

odată — am fost foarte des întrerupt prin aplauze ; în special cînd am spus : acești domni au crezut că au cîștigat partida, fiindcă eu, vicepreședintele lor, voi pleca, dar ei nu s-au gîndit că printre noi există cineva căruia i se cuvine de drept acest loc, singurul om care îi poate reprezenta aici, la Bruxelles, pe democrații germani, și acesta este Marx — atunci au izbucnit aplauze frenetice. După mine n-a mai luat nimeni cuvîntul, și astfel lui B[orn]s[ted]t nu i s-a făcut măcar cinstea de a fi dat afară. El stătea în dosul ușii și a auzit totul. Mi-ar fi plăcut să fi vorbit cînd se afla și el în sală, mais il n'y avait pas moyen *, fiindcă a trebuit să mă rezerv pentru ultimul coup, și Wall[au] a întrerupt discuția. Dar Bornstedt, ca și Wolff și Crüger, au auzit tot ce-am spus. Primirea lui Wolff însă a decurs aproape strălucit.

Pe scurt, în ședința de ieri, B[orn]s[ted]t, Crüger etc. au pățit o asemenea rușine, încît ar fi mai onorabil pentru ei să nici nu vină pe la Asociație și să le fie de ajuns pentru o bună bucată de vreme. Dar ei vor veni totuși ; impertinentul ăsta de B[orn]s[ted]t a fost atît de dărîmat văzînd că ne putem purta și mai fără mînuși decît ei, de eșecul total al calculelor sale, de vehemența cu care ne-am ridicat împotriva lui, încît n-a găsit ceva mai bun de făcut decît să alerge prin tot Bruxelles-ul și să se lamenteze pretutindeni de rușinea pățită — le dernier degré de l'abaissement **. S-a întors furios în sală, și cînd mi-am luat rămas bun de la Asociație și demisia mi-a fost primită cu toate onorurile posibile, a plecat spumegînd. La discuțiile în legătură cu el a fost de față și Bürger, care se află aici de alaltăieri seara.

În toată această poveste, muncitorii noștri s-au comportat *strașnic* ; nu s-a pomenit un cuvînt despre cele 26 de cărți și 27 de hărți donate, l-au tratat pe B[orn]s[ted]t cu cea mai mare răceală și fără milă, iar cînd mi-am încheiat eu cuvîntarea, nu depindea decît de mine să-l fac să cadă cu o enormă majoritate de voturi. Asta recunoaște chiar și Wall[au]. Dar noi l-am tratat și mai rău, l-am primit, dar l-am făcut de rușine. Asupra Asociației acest lucru a produs o impresie deosebit de bună ; pentru prima oară muncitorii au avut un rol hotărîtor, au stăpînit, în pofida tuturor intrigilor, o adunare și au pus la punct pe un individ care voia să-și aroge un rol important în rîndurile lor. Doar cîțiva slujbași etc. au rămas nemulțumiți, întreaga masă ne sprijină cu entuziasm. Ei au simțit ce forță reprezintă cînd sînt uniți.

* — dar n-a fost posibil. — *Nota trad.*

** — ultima treaptă a decăderii. — *Nota trad.*

Azi-dimineață m-am dus la Café Suisse, dar, desigur, B[orn]s[ted]t n-a venit. — M-am întâlnit însă cu Weerth și cu Seiler, care tocmai stătuseră de vorbă cu B[orn]s[ted]t ; Seiler era supunerea și slugărnicia în persoană. Bineînțeles că nu i-am dat nici o atenție. De altfel, ședința de ieri a fost atât de dramatică, a decurs și s-a amplificat cu atîta succes, încît Wolff, cel din Paris, din pur simț estetic, s-a situat pe loc de partea noastră. Astăzi am fost și la A. Bartels și i-am declarat că Asociația germană nu poartă răspunderea pentru toate cele ce s-au petrecut luni, că Crüger, B[orn]s[ted]t, Moras, Seiler, Heilberg etc. nu erau nici măcar membri, că întreaga poveste a fost pusă la cale à l'insu * Uniunii germane și că avea, mai degrabă, scopul de a crea o concurență Uniunii. O scrisoare cu un conținut similar, semnată de toți membrii comitetului, îi va fi trimisă mâine lui Jottrand. La Imbert mă duc mâine cu Lupus. Apoi i-am mai scris următoarea scrisoare lui Jottrand în legătură cu postul care va deveni vacant, în urma plecării mele, în Comitetul organizatoric al Asociației Fraternal Democrats din Bruxelles :

„Monsieur ! Fiind obligat să părăsesc Bruxelles-ul pentru cîteva luni, mă găsesc în imposibilitatea de a îndeplini funcțiile cu care adunarea din 27 luna curentă a binevoit să mă însărcineze. — De aceea, vă rog să chemați un democrat german stabilit la Bruxelles să asiste la lucrările comisiei însărcinate să organizeze o asociație democratică internațională. — Îmi permit să vă propun pe acela dintre democrații germani din Bruxelles pe care, dacă ar fi putut asista, adunarea l-ar fi ales în funcția ce, în lipsa lui, mi s-a făcut cinstea de a mi se încredința. Mă refer la Mr. Marx, care, potrivit intimei mele convingeri, este cel mai îndreptățit să reprezinte democrația germană în comisie. Așadar, nu Mr. Marx mă va înlocui pe mine, ci, mai curînd, eu i-am ținut locul lui Mr. Marx la adunare. Binevoii etc. etc.” **

De altfel, încă dinainte m-am înțeles cu Jottrand să-i comunic în scris plecarea mea și să te propun pe tine în comisie. Jottrand este și el plecat și revine peste două săptămîni. Dacă din povestea asta nu va ieși nimic, lucru pe care-l consider probabil, eșecul îl suferă propunerea lui Heilberg ; dacă obținem vreun rezultat, atunci noi sîntem aceia care l-am realizat. În orice caz am reușit ca tu și, după tine, eu să fim recunoscuți ca reprezentanți ai democrațiilor germani din Bruxelles, și întreaga intrigă să sufere un eșec lamentabil.

* — fără știrea. — *Nota trad.*

** În original scrisoarea e publicată în limba franceză. — *Nota red.*

Astă-seară a fost o ședință a comunității¹⁰¹. Eu am prezidat. Cu excepția lui Wall[au], care, de altfel, a trecut de partea noastră și a cărui ieșire de ieri are într-adevăr diverse scuze, lucru pe care i l-am și spus, cu această excepție deci, entuziasmul în legătură cu povestea lui B[orn]s[ted]t a fost unanim. Oamenii încep să aibă încredere în forțele lor. În sfârșit, s-au manifestat și ei ca o organizație, ca o forță față de alți oameni, și sînt teribil de mîndri că totul a mers atît de bine, că au obținut o victorie atît de categorică. Junge este în al nouălea cer, Riedel nu mai știe ce să facă de bucurie, pînă și micuțul Ohnemans triumfă ca un fighting cock *. De altfel, îți repet că toată povestea asta a stîrnit un avînt în cadrul Asociației și o creștere a influenței ei în afară și va avea și pe viitor același efect. Pe B[orn]s[ted]t l-au atacat oameni care altă dată nici nu deschideau gura. Și pînă și intriga asta ne-a folosit : pe de o parte, B[orn]s[ted]t a spus pretutindeni că Asociația muncitorilor democrați germani a organizat această adunare, și pe de altă parte noi am negat acest lucru, și amîndouă aceste împrejurări au făcut ca în rîndurile democraților belgieni să se vorbească despre Asociație și să o considere ca pe o forță deosebit de importantă, plus ou moins ** misterioasă. La démocratie allemande devient très forte à Bruxelles***, a spus Bartels azi-dimineață.

De altfel, figurezi și tu în scrisoarea comitetului către Jott-rand. Gigot va semna : Secretar în absența lui Marx.

Caută să-ți rezolvi cît mai repede problemele bănești și înapoiază-te aici. Îmi arde pămîntul sub picioare, atît de mult vreau să plec, și trebuie să aștept pînă se termină intriga asta. Acum nu pot nicidecum să plec. Cu cît vii mai repede, cu atît mai bine. Dar rezolvă-ți mai întii problemele bănești. În orice caz, voi rămîne la postul meu atît cît se va putea ; si c'est possible****, pînă la sosirea ta. Dar tocmai de aceea e de dorit să vii cît mai repede.

Al tău

Engels

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris.
Tradus din limbile germană
și franceză

* — cocoș de luptă. — *Nota trad.*

** — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

*** — democrația germană devine foarte puternică la Bruxelles. — *Nota trad.*

**** — dacă e cu putință. — *Nota trad.*

21

Engels către Marx
la Bruxelles

Dragă Bartholomäus,

Abia astăzi îți pot scrie pentru că abia astăzi — după lupte dirze cu portăreasa — am reușit să-l văd pe micul Louis Blanc. Rezultatul lungii discuții avute cu el a fost că micul domn consimte la orice. A fost politețea și amabilitatea în persoană și părea să n-aibă dorință mai arzătoare decît să intre în relații cît mai strînse cu noi. De asemenea, tonul protector, propriu francezilor, îi este complet străin. Îi scrisesem că voi veni la el cu împuterniciri oficiale din partea democraților din Londra, Bruxelles și Renania, precum și în calitate de chartist agent*. S-a interesat în amănunt de toate acestea; i-am descris situația partidului nostru ca fiind strălucită, i-am vorbit despre Elveția, Jacoby, i-am spus că cei din Baden sînt aliații noștri etc. — Pe tine te-am prezentat drept șef: vous pouvez regarder M. M[ar]x comme le chef de notre parti (i.e. de la fraction la plus avancée de la démocratie allemande, que je représentais vis-à-vis de lui) et son récent livre contre M. Proudhon comme notre programme**. A ascultat toate acestea cu multă atenție. Apoi mi-a promis, în sfîrșit, că va scrie în „Réforme” despre cartea ta***. Mi-a povestit o serie întregă de lucruri în legătură cu mouvement souterrain**** care are acum loc în tîndurile muncitorilor; mi-a spus că muncitorii au tipărit convenabil lucrarea lui „Organisation du travail” într-un tiraj de 3 000 de exemplare, și după două săptămîni a fost nevoie de o nouă ediție de 3 000 de exemplare; — el afirmă că muncitorii sînt acum mai revoluționari ca oricînd, dar au învățat să aștepte momentul oportun, să nu pună la cale răzmerițe, ci să dea doar lovituri hotărîtoare cu succes *asigurat* etc. De altfel, se pare că și în ceea ce-i privește pe muncitori el s-a dezobișnuit să folosească un ton protector. Quand je vois des choses comme ce nouveau

* — împuternicit al cartiștilor. — *Nota trad.*

** — pe d-l Marx îl puteți considera șeful partidului nostru (adică al celei mai progresiste fracțiuni a democrației germane pe care o reprezentăm în fața lui), iar recenta lui lucrare împotriva lui Proudhon, ca program al nostru. — *Nota trad.*

*** *K. Marx*. „Mizeria filozofiei”. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

**** — mișcarea subterană. — *Nota trad.*

programme de M. de Lamartine, cela me fait rire ! Pour bien juger de l'état actuel de la société française, il faut être dans une position qui vous permet de voir un peu de tout, d'aller le matin chez un ministre, l'après-dîner chez un négociant, et le soir chez un ouvrier *. Revoluția viitoare va avea cu totul alt caracter și va fi mult mai hotărâtoare decît toate celelalte, și e curată bêtise ** să tuni și să fulgeri într-una numai împotriva regilor etc. Pînă la urmă a fost foarte amabil și cordial. După cum vezi, cu omul acesta este all right, il a les meilleurs dispositions du monde ***. Despre tine a vorbit cu multă simpatie ; îi pare rău că v-ați despărțit puțin cam froidement **** etc. Continuă să încline în mod deosebit spre editarea la Paris a unei reviste germane și franceze. Poate mai tirziu această idee ar putea fi folosită. — Referitor la Ruge, despre care a întreat, i-am spus lucruri neplăcute ; il s'est fait le panégyriste de la diète prussienne, et cela même après que la diète s'était séparée sans résultat ¹⁰². — Donc il a fait un pas en arrière ? ***** Desigur.

Cu père Flocon de asemenea sint în cele mai bune relații. La el m-am dus mai întii în calitate de reprezentant al englezilor și l-am întreat, în numele lui Harney, de ce ignorează în așa măsură publicația „Star”. Da, mi-a spus, îi pare foarte rău, ar scrie cu multă plăcere despre această gazetă, dar la redacție nu este nimeni care să înțeleagă limba engleză ! M-am oferit să-i scriu în fiecare săptămînă un articol, a acceptat de grand coeur *****. Cînd i-am spus că sint corespondent la „Star” a fost profund impresionat. Dacă lucrurile merg tot așa, într-o lună am cîștigat toată această orientare de partea noastră. Flocon vrea să-i dau o notă despre cartism, pentru uzul său personal, căci n-are nici cea mai mică idee despre acest curent. Voi merge chiar acum la el și voi căuta să-l atrag și mai mult în plasa noastră. Îi voi spune că cei de la „Atelier” îmi fac avansuri (ceea ce este adevărat, chiar în seara asta mă duc acolo), dar că îi voi refuza dacă el se poartă cum trebuie. Asta îi va muia inima lui de om cumsecade. — Dacă voi

* — Cînd văd lucruri de felul acestui nou program al d-lui de Lamartine, îmi vine să rîd ! Pentru a putea aprecia just actuala stare a societății franceze, trebuie să te afli într-o situație care să-ți permită să vezi cîte puțin din toate, dimineața să vizitezi un ministru, la prînz un comerciant, iar seara un muncitor. — *Nota trad.*

** — prostie. — *Nota trad.*

*** — totul în ordine, are cele mai bune intenții din lume. — *Nota trad.*

**** — rece. — *Nota trad.*

***** — el a devenit panegiristul Landtagului prusian, și asta chiar după ce Landtagul s-a dizolvat fără a obține nici un rezultat. — Va să zică a făcut un pas înapoi ? — *Nota trad.*

***** — din toată inima. — *Nota trad.*

mai sta un timp pe aici și mă voi deprinde cu scrisul în franceză, atunci pornesc atacul la „Revue indépendante”.

Am uitat complet să-l întreb pe L. Blanc de ce nu a acceptat articolul tău despre congres¹⁰³. Am să-i reproșez acest lucru data viitoare, când vine el la mine. De altfel mă îndoiesc că, în general, a primit cartea ta. Astăzi n-a putut de loc să-și amintească acest lucru. Și înainte de plecarea mea a vorbit foarte vag despre asta. Voi lămuri acest lucru în câteva zile. Dacă n-o are, îi voi da exemplarul meu.

Închipuiește-ți că micul Bernays, care aleargă de colo-colo făcînd pe „martirul” trădat de toată lumea, „care a ajutat pe toată lumea cu bani sau sfaturi bune” (littéralement *), bestia asta are a horse and gig, un căluț și o cabrioletă ! Desigur, proprietarul este Börnst[ein], dar n-are nici o importanță. Tipul ăsta, care face astăzi pe martirul sărman și obidit, mine se va lăuda că este singurul care știe să cîștige bani. A scris 21 de coli (!) în legătură cu afacerea Praslin¹⁰⁴; cartea va apărea în Elveția. Esența cărții constă în descoperirea că nu la duchesse **, ci le duc *** este martirul !! La lăudăroșeniile lui cu martirajul i-am răspuns cerîndu-i să-mi înapoieze cei 60 fr. pe care mi-i datorează de multă vreme. E pe cale să ajungă un industriaș în toată regula și se lăudă cu asta. De altfel, e nebun. — Chiar și Ewerbeck spumegă împotriva lui.

Pe Cabet nu l-am văzut încă. E, pare-se, bucuros că pleacă. Și-a dat seama că aici lucrurile se cam clatină. Flocon vrea să treacă la acțiune, L. Blanc nu, și asta e foarte bine, cu toate că și L. Bl[anc] se bagă în tot felul de povești și se bucură dinainte că burghezia își va pierde dintr-o dată siguranța, dacă revoluția va izbucni pe neașteptate.

Am fost la père Flocon. Omul acesta de treabă a fost cordialitatea în persoană, iar sinceritatea simplă cu care i-am relatat povestea mea cu „Atelier” i-a stors aproape lacrimi. De la „Atelier” am ajuns să vorbim despre „National”. La Bruxelles, cînd s-a pus problema căreia dintre fracțiunile democrației franceze ne vom adresa, am fost cu toții de acord să luăm în primul rînd legătura cu „Réforme”, căci în străinătate se manifestă o puternică și bine întemeiată aversiune împotriva „National”-ului. În primul rînd, prejudecățile naționale ale acestuia ziar împiedică orice apropiere. — Da, da, asta e adevărat, spuse Flocon, și chiar acesta a

* — textual. — Nota trad.

** — ducesa. — Nota trad.

*** — ducele. — Nota trad.

fost motivul pentru care a fost înființată „Réforme” ; noi am declarat chiar din prima zi că nu vrem cuceriri. — Și apoi, am continuat eu, dacă e să dau crezare înaintașilor mei, căci eu n-am fost niciodată la „National”, domnii aceștia lasă întotdeauna impresia că vor să-i protejeze pe străini, ceea ce, de altfel, corespunde întru totul prejudecăților lor naționale ; și noi,ăștia, n-avem nevoie de protecția lor, noi nu vrem protectori, noi vrem aliați. — O, desigur, dar cu noi e cu totul altceva, noi nici nu ne gândim la asta. — E adevărat, nu pot decît să elogiez comportarea domnilor de la „Réforme” *. Faptul că i-am reamintit micului Blanc de treburile noastre a fost de mare folos. El pierduse de tot din vedere, à ce qu'il paraît **, discursul tău pentru congres ; astăzi l-a căutat numaidecît și i l-a trimis lui Flocon cu un bilet în care insista foarte mult să fie tipărit imediat. I-am explicat lui Flocon despre ce este vorba ; omul ăsta nu înțelegea de loc cur, quomodo, quando ***, căci Bl[anc] îl trimisese fără vreo altă explicație. Flocon a regretat foarte mult că lucrarea este atît de veche ; el ar fi parfaitement d'accord ****, dar acum e prea tîrziu. Totuși va vedea dacă nu poate s-o folosească într-un articol. M-a asigurat că va face tot ce-i va sta în putință.

Articolul din „Réforme” cu privire la dezideratele pioase ale lui Lamartine e al lui L. Bl[anc], după cum ți-ai dat, firește, seama. Nu e rău, e de o mie de ori mai bun în toate privințele decît veșnicele articole ale lui Flocon. El l-ar ataca, desigur, mai vehement pe Lamartine dacă acesta n-ar fi tocmai acum concurentul său.

După cum vezi, oamenii aceștia sînt atît de binevoitori, cum nici nu ne-am fi putut dori mai mult. Am ajuns de pe acum cu ei în relații de zece ori mai bune decît a fost Ewerb[eck] vreodată. Lui îi voi interzice acum categoric să mai scrie pentru „Réforme”. N-are decît să se ușureze în „National” și să-i facă concurență lui Venedey & Co. ; acolo va fi inofensiv și oricum nu i se va publica nimic.

După aceea m-am dus și la „Atelier”. Am adus o rectificare la articolul ***** despre muncitorii din Anglia apărut în numărul trecut ; rectificarea va fi de asemenea publicată. Domniiăștia au

* În original, de la cuvintele : La Bruxelles, cind... — în limba franceză. — *Nota trad.*

** — după cum se pare. — *Nota trad.*

*** — de ce, cum, cind. — *Nota trad.*

**** — întru totul de acord. — *Nota trad.*

***** *F. Engels*. „Patronii și muncitorii din Anglia”. — (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 330—332. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

fost foarte amabili; le-am povestit un tas d'anecdotes* despre muncitorii englezi etc. Au insistat foarte mult să colaborez la ei, dar n-o voi face decât la nevoie. Închipuieste-ți, redactorul-șef era de părere că ar fi foarte bine dacă muncitorii englezi ar trimite o adresă muncitorilor francezi, îndemnându-i să ia poziție împotriva mișcării libre-échange** și pentru travail national! Quel héroïque dévouement!*** Dar această idee n-a fost acceptată nici măcar de oamenii lui.

De altfel n-am fost nevoit să fac nici un fel de concesiile oamenilor acestora. Lui L. Blanc i-am spus que nous étions d'accord avec eux sur toutes les questions pratiques et d'actualité, et que dans les questions purement théoriques nous marchions vers le même but; que les principes énoncés dans son premier volume**** s'accordaient sous beaucoup de rapports avec les nôtres, et que pour le reste il en trouverait de plus amples développements dans ton livre. Quant à la question religieuse, nous la considérons comme tout-à-fait subordonnée, comme une question qui jamais ne devrait former le prétexte d'une querelle entre les hommes du même parti*****. Avînd în vedere toate acestea, o discuție prietenească cu privire la problemele teoretice ar fi posibilă și chiar foarte binevenită, lucru cu care a fost parfaitement d'accord*****.

Lupus a avut perfectă dreptate cînd a presupus că îi voi întîlni foarte curînd pe membrii direcției¹⁰⁵. N-au trecut nici trei zile de cînd sînt aici și m-am și ciocnit nas în nas cu Seiler pe Boulevard des Italiens. Știți, probabil, încă de mult că a șters putina și că nici nu se gîndește să se întoarcă. Aleargă pe la tot felul de agenții de corespondență franceze și caută un angajament. De atunci n-am mai reușit să-l întîlnesc și nu știu cum mai stau treburile lui. Dacă își bagă coada la „Réforme“, va trebui să-l dezavuăm.

* — o serie întreagă de anecdote. — *Nota trad.*

** — liber-schimbiste. — *Nota trad.*

*** — muncă națională! Ce devotament eroic! — *Nota trad.*

**** L. Blanc. „Istoria revoluției franceze“. — *Nota red.*

***** — că sîntem de acord cu ei în toate problemele practice și de actualitate și că, în ceea ce privește problemele pur teoretice, tindem spre același scop; că principiile pe care le-a enunțat în primul său volum concordă în multe privințe cu ale noastre, iar în ce privește restul poate găsi o expunere amplă în cartea ta. Cît despre problema religioasă, noi o considerăm cu totul subordonată, o problemă care nu poate sluji niciodată drept pretext pentru un conflict între oameni care fac parte din același partid. — *Nota trad.*

***** — întru totul de acord. — *Nota trad.*

Întreabă-l pe blestematul de Bornstedt de ce naiba nu-mi trimite ziarul lui *. Nu pot să alerg mereu pe la straubingeri după el. Dacă pretextează că nu-mi știe adresa, dă-i-o : 5, rue Neuve Saint-Martin. Îi voi trimite câteva articole de îndată ce va fi cît de cît posibil.

La straubingeri domnește o zăpăceală nemaipomenită. Cu câteva zile înainte de sosirea mea au fost dați afară ultimii grînieni, o comunitate întreagă, dar jumătate din ea se va întoarce. Am rămas acum numai 30 de oameni. Am organizat pe loc o comunitate de propagandă și toată ziua alerg de colo-colo și dau indicații. Am fost imediat ales în comitetul de circumscripție și însărcinat cu corespondența. Sint propuși vreo 20—30 de candidați pentru a fi primiți. În curînd ne vom întări. Lui Mosi ** i-am jucat, *rămîne între noi*, o festă teribilă. A reușit, totuși, să facă să fie adoptat un catehism¹⁰⁶ îmbunătățit dumnezeiește. Vinerea trecută la ședința comitetului de circumscripție l-am luat și l-am analizat punct cu punct, și nici n-am ajuns la jumătate, că publicul s-a declarat satisfait ***. Am fost însărcinat, *fără nici o opoziție*, să întocmesc un nou catehism ****, care va fi discutat vinerea viitoare în cadrul circumscripției și, *fără știrea comunităților de aici*, va fi trimis la Londra. Dar asta, desigur, nu trebuie s-o afle nimeni, altfel vom fi cu toții destituiți și va ieși un scandal monstru.

Born va trece pe la voi, la Bruxelles, în drum spre Londra¹⁰⁷. Poate va ajunge încă înaintea acestei scrisori. E destul de nechibzuit, călătorește de-a lungul Rinului prin Prusia; numai să nu pună mîna pe el. Cînd ajunge acolo, dă-i și tu unele îndrumări, băiatul ăsta este cel mai potrivit dintre toți pentru treburile noastre și ne poate fi de mare folos la Londra dacă îl mai instruim puțin.

Ah, doamne, era cît p-aci să uit de avalanșa de lături pe care marele Heinzen a prăvălit-o de pe culmile Alpilor asupra mea¹⁰⁸. Am avut noroc că a publicat-o toată dintr-o dată, într-un singur număr; nimeni nu reușește să ajungă pînă la capăt, chiar și eu a trebuit să fac câteva pauze. Ce animal! Pînă acum spuneam că nu știe să scrie, acum trebuie să adaug că nici să citească nu știe

* „Deutsche-Brüsseler-Zeitung”. — *Nota red.*

** Hess. — *Nota red.*

*** — satisfăcut. — *Nota trad.*

**** F. Engels. „Principiile comunismului”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 363—382. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

și nici cele patru operații nu le cunoaște. Măgarul ăsta ar trebui să citească scrisoarea lui F. O'Connor către ziarele radicale¹⁰⁹, apărută în ultimul număr din „Star”, care începe cu *you ruffians* * și încheie cu *you ruffians*, și atunci și-ar da seama ce jalnic ageamiu este în materie de înjurături. Dar tu o să-i dai o ripostă acestui mitocan nenorocit, s-o țină minte. E foarte bine că răspunsul tău o să fie *scurt*. *Eu* n-aș putea riposta la un asemenea atac decît, cel mult, prin palme.

Marți

Articolul meu a fost publicat în „Réforme” **. Contrar obiceiului, Flocon n-a schimbat nici un cuvînt, asta mă miră foarte mult.

La père Heine n-am fost încă. Îți poți închipui ce groaznic de mult am avut de lucru cu toate aceste povești și trebuie să alerg și să scriu foarte mult. — Am scris la Elberfeld în legătură cu free-trade *** și regimul vamal protecționist și aștept în fiecare zi răspunsul. Scrie-mi cît mai repede. Salutări soției și copiilor.

Paris, [25—]26 oct. 1847

Al tău

Engels

Să citești neapărat articolul lui O'Connor împotriva celor șase ziare radicale publicat în ultimul „Star”; e o capodoperă de înjurături geniale, adesea mai bună decît Cobbett, se apropie de Shakespeare.

Quelle mouche a donc piqué ce pauvre Moses qu'il ne cesse pas d'exposer dans le journal ses fantaisies sur les suites d'une révolution du prolétariat ? ****¹¹⁰

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană
și franceză

* — voi, bandiților. — *Nota trad.*

** *F. Engels*. „Criza comercială în Anglia. — Mișcarea cartistă. — Irlanda”. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 327—329. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

*** — liberul schimb. — *Nota trad.*

**** — Ce diavol îl împinge pe bietul Moses să nu înceteze de a expune în ziar fanteziile lui despre urmările unei revoluții a proletariatului ? — *Nota trad.*

22

Engels către Marx
la Bruxelles

Dragă Marx,

După ce în repetate rânduri l-am trimis pe P. P. Reinhardt la Frank în legătură cu cartea ta *, ieri, pe neașteptate, am aflat, în sfârșit, că, la început, ciinele de Frank a trimis unor francezi multe din exemplarele gratuite, cerind pretutindeni 15 sous pentru cheltuieli, și a primit toate exemplarele înapoi. După aceea *le-a păstrat liniștit la el*, atît pe cele primite înapoi, cît și pe cele pe care nu le trimisese încă, *și abia acum, de vreo cîteva zile*, le-a trimis adresanților fără a mai cere 15 sous. La *conspiration de silence* ** pornește deci de la d-l Frank ! M-am dus imediat la L. Blanc, la care mai fusesem acum cîteva zile din nou fără să-l găsesc, căci era en garde (le petit bonhomme en bonnet à poil !***), de data asta l-am găsit. *Exemplarul tot nu sosise !* Am primit înapoi, în sfârșit, propriul meu exemplar, la nevoie îmi poate folosi. Astăzi, fiind duminică, nu e nimic de făcut. Lui R[ein]h[ar]dt i-am dat o întîlnire pe mîine, ca să meargă imediat cu mine la Frank, lucru care trebuia făcut de mult, dar care nu s-a făcut numai din pricina neglijenței acestui R[ein]h[ar]dt. El trebuie să mă introducă la Frank, căci n-am nici un fel de recomandatie pentru tipul ăsta. Îi vor cere să-mi dea exemplarul pentru L. Bl[anc] și i-l voi duce imediat. Și Flocon ! ce imbecil ! L. Bl[anc] mi-a spus ieri că Fl[oc]on a găsit articolul tău cu privire la liberul schimb¹¹¹, qu'il était un *peu confus* **** !!!! Animalul confuz ! L-am contrazis, bineînțeles, oh, a spus micuțul, ce n'est pas moi qui ai trouvé cela, tout au contraire, l'article m'a beaucoup plu, et en effet, je ne sais pas ce que M. Flocon... mais enfin (cu o grimasă cam echivocă la adresa lui Flocon) c'est ce qu'il m'a dit *****. În general, componența redacției de la „Réforme” este tout ce qu'il y a de plus ***** mize-

* „Misère de la philosophie”. — *Nota red.*

** — conspirația tăcerii. — *Nota trad.*

*** — în gardă (omulețul cu căciulă mițoasă !). — *Nota trad.*

**** — că ar fi cam confuz. — *Nota trad.*

***** — nu eu am avut această impresie, dimpotrivă, articolul mi-a plăcut foarte mult, și chiar nu știu ce a putut M. Flocon... dar, în sfârșit,... asta mi-a spus. — *Nota trad.*

***** — tot ce poate fi mai. — *Nota trad.*

rabil. Articolele despre criza din Anglia și toate articolele economice en général * sînt fabricate de un nenorocit de penny-a-liner **, care pare să-și fi făcut studiile după articolele de bursă ale vreunei agenții de corespondență și care privește totul cu ochii unui slujbaș parizian de mîna a treia, angajat la un bancher de mîna a patra, și apreciază totul cu infailibilitatea unui asemenea „empiric”, cum spun englezii. Flocon nu se pricepe de loc la problemele astea, și pe zi ce trece îmi pare tot mai mărginit. C'est tout au plus un homme de bonne volonté ***. Nici L. Blanc nu-și ascunde disprețul pe care i-l inspiră.

Luni

Nu l-am găsit pe blestematul de Reinh[ardt]. Deseară mă duc din nou la el. Pînă mîine trebuie să rezolv, orice ar fi, toată povestea asta. Dacă nu-ți scriu din nou imediat, înseamnă că totul este în ordine. — Aseară au fost alegeri de deputați ¹¹². După o ședință foarte confuză am fost ales cu $\frac{2}{3}$ de voturi. De data asta n-am pus nimic la cale, nici n-au fost prea multe prilejuri. Opoziție a existat numai în aparență, de formă a fost propus un muncitor, dar cei care l-au propus au votat pentru mine. — Bani vor fi. Scrie-mi dacă tu și Tedesco mergeți. Căci dacă nu veți putea pleca, nu mă pot duce de unul singur; să particip numai eu la congres ar fi stupid. Dacă nici unul din voi doi nu puteți veni, toată povestea va cădea baltă și va trebui amînată cu cîteva luni. Prin urmare, în cazul acesta, scrie la Londra, pentru ca acest lucru să poată fi anunțat la timp pretutindeni.

Flocon i-a mai spus lui L. Bl[anc] că în articolul tău va trebui să se facă o mică schimbare tocmai pentru a-l face „mai clar” și a putea fi publicat. L. Bl[anc] m-a rugat să-i amintesc încă o dată lui Fl[occon] de sa part **** despre articol, dar, în condițiile astea, consider că e mai bine să renunțăm. Numai asta lipsea, Flocon să facă articolul mai clar! Nu pot pricepe mărginirea asta obtuză, și, după cum ți-am spus, lui Bl[anc] îi este plus ou moins ***** rușine pentru colegul lui. Dar ce poți face! Îl voi lăsa pe Fl[occon] să facă ce vrea, nu mă voi lansa în discuții cu el și voi căuta să am de-a face în special cu L. Bl[anc], el este, totuși, cel mai rezonabil dintre toți. Cu „National” nu este nimic de făcut, pe zi ce trece de-

* — în general. — *Nota trad.*

** — scrib. — *Nota trad.*

*** — este, în cel mai bun caz, un om bine intenționat. — *Nota trad.*

**** — din partea lui. — *Nota trad.*

***** — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

vine tot mai mărginit și se aliază din ce în ce mai mult cu Barrot și Thiers, witness the Lille Banquet * ¹¹³.

Seiler ți-a scris, probabil, că pe aici cartea ta nu merge bine. Nu-i adevărat. Frank i-a spus lui R[ein]h[ar]dt că este destul de mulțumit de felul cum merge vânzarea. Cu toată comportarea sa stupidă a plasat, cred eu, circa 40 de exemplare. Data viitoare îți voi scrie mai pe larg despre asta. Seiler — a fost de curînd la mine, și, fiindcă l-am primit foarte rece, n-a mai venit — susține că a lăsat la Bruxelles așternut, mobilă și hîrtie etc. în cantitate suficientă pentru a-i scoate pe Wolff și pe Heilberg din încurcătură. Vezi, si cela est **, ca măcar Heilberg să nu-l tragă pe sfoară pe Lupus. Dar s-ar putea să fie o simplă lăudăroșenie.

La noul împrumut Rothschild a ciștigat 10 000 000 de franci — 4⁰/₀ profit net.

În drum spre Londra nu voi putea veni prin Bruxelles, căci nu-mi ajung banii. Va trebui să ne fixăm o întîlnire la Ostende pe 27 (sîmbătă) seara, iar duminică să trecem canalul pentru ca luni să putem începe. Poate luni 29, fiind aniversarea poloneză, Fraternal democrats să organizeze vreo manifestație, la care va trebui să mergem ¹¹⁴. Asta ar fi foarte bine. La Londra vei rosti o cuvîntare în limba franceză, pe care apoi o vom publica în „Réforme”. Germanii trebuie în orice caz să facă ceva pentru a avea posibilitatea să ia cuvîntul în fața francezilor. O singură cuvîntare va aduce mai mult folos decît zece articole și o sută de vizite.

Ai citit, desigur, în „N[orthern] Star” din 2 octombrie propunerea lui Harney și a Fraternal democrats în legătură cu un congres democratic. Să sprijini această idee. Eu o voi sprijini în fața francezilor. Putem încerca să-l ținem la anul la Londra, poate în același timp cu congresul nostru. Dacă reușim să-l ținem, va avea un efect salutar asupra francezilor și-i va face ceva mai modești. Dacă nu vom reuși, vina va fi a francezilor și, cel puțin, vor fi nevoiți să dea o explicație. Dacă am putea să-l ținem la Bruxelles, ar fi și mai bine, la Londra Feargus *** ar putea face vreo prostie.

În rest nimic nou. Dă-i scrisoarea anexată lui B[orn]s[ted]t și scrie-mi de urgență dacă pleci la Londra.

Al tău
E.

[Paris, 14—]15 noiembrie 1847

* — după cum dovedește banchetul de la Lille. — *Nota trad.*

** — dacă așa stau lucrurile. — *Nota trad.*

*** Feargus O'Connor. — *Nota red.*

Scrie pe adresa pictorului * dacă o mai ai. E mai bine.

Heine vă trimite salutări. E foarte slab și cam sleit de puteri. Cine i-a trimis, de fapt, articolul tău lui L. Bl[anc]? Zice că numele expeditorului era unul cu totul necunoscut. Probabil că aceasta a fost și cauza pentru care articolul a stat la el atît de mult.

[Pe plic adresa]

Monsieur Charles Marx, 42, rue d'Orléans, Faubourg d'Ixelles, Bruxelles.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

23

Engels către Marx la Bruxelles

[Paris, 23—24 noiembrie 1847]

Dragă Marx,

Abia în seara asta s-a hotărît definitiv plecarea mea **. Așadar, ne întîlnim sîmbătă seara la Ostende, Hôtel de la Couronne, la bazinul din fața gării, and Sunday morning across the water ***. Dacă veniți cu trenul care pleacă între patru și cinci, veți sosi aproximativ în același timp cu mine.

Dacă duminică, contrar așteptărilor, nu pleacă nici un vapor spre Dover, scrie-mi numaidecît. Asta înseamnă că, întrucît scrisoarea asta o vei primi joi dimineața, trebuie să te interesezi imediat și să-mi răspunzi, dacă este cazul, în aceeași seară; scrisoarea s-o expediezi — cred că înainte de cinci — la poșta mare. Așa că, dacă vrei să schimbi ceva în privința întîlnirii, e încă timp. Dacă

* A. F. Körner. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, p. 102. — *Nota red.*

*** — iar duminică dimineață — peste La Manche. — *Nota trad.*

pînă vineri dimineața nu primesc nici o scrisoare de la tine, atunci contez pe întîlnirea cu tine și cu Tedesco, sîmbătă seara, la Couronne. Vom avea suficient timp să stăm de vorbă; acest congres trebuie să fie hotărîtor, *as this time we shall have it all our own way* * 115.

Nu pot să înțeleg cu nici un chip de ce nu-i interzici lui Moses ** să-și tipărească pălăvrăgelile. Asta îmi creează aici încurcături nemaipomenite și mă obligă la explicații fără sfîrșit în fața muncitorilor. La o serie întregă de ședințe de cerc nu s-a mai putut discuta altceva, iar în comunități nu poți nici măcar să iei cuvîntul răs-picat împotriva acestor trîncăneli „învechite”, îndeosebi înainte de alegeri nici nu ne putem gîndi la așa ceva.

Pe L. Blanc sper să-l întîlnesc chiar mîine. Dacă nu, poimîine îl voi vedea precis. În cazul cînd nu voi avea posibilitatea să-ți comunic ceva chiar la sfîrșitul acestei scrisori, vei afla sîmbătă noutăți.

Printre altele, Reinhardt mi-a spus o aiureală în legătură cu numărul exemplarelor vîndute — nu 37, ci 96 s-au vîndut săptămîna trecută. Încă în aceeași zi i-am dus chiar eu lui L. Blanc cartea ta. Toate exemplarele au fost împărțite destinatarilor, în afară de cele pentru Lamartine (nu era aici), L. Bl[anc] și Vidal, a cărui adresă n-a fost găsită. Am spus să se predea cartea la „Presse”. — De altfel, trebuie să-ți spun că serviciul de expediție al lui Frank a fost într-adevăr îngrozitor.

Ai cel puțin grijă ca Moses să nu facă vreo prostie în timpul absenței noastre! Deci au revoir ***!

Al tău

E.

Verte ****.

Martți seara

Să te gîndești la expunerea profesiei de credință. Cred că ar fi mai bine dacă am renunța la forma de catehism și am intitula-o: *Manifestul Comunist*. Cum, într-o măsură mai mică sau mai mare, în lucrare trebuie să intre probleme de istorie, forma de pînă acum nu se potrivește de loc. Voi aduce un proiect al

* — Iiindcă de data asta vom avea totul în mîna noastră. — Nota trad.

** Hess. — Nota red.

*** — la revedere. — Nota trad.

**** — Vezi verso. — Nota trad.

Kiener Wert

L'Espérance est un bien qui se perd et qui se retrouve.
 Elle est dans le cœur de tout homme, et elle est dans le cœur de tout homme.
 Elle est dans le cœur de tout homme, et elle est dans le cœur de tout homme.
 Elle est dans le cœur de tout homme, et elle est dans le cœur de tout homme.
 Elle est dans le cœur de tout homme, et elle est dans le cœur de tout homme.
 Elle est dans le cœur de tout homme, et elle est dans le cœur de tout homme.
 Elle est dans le cœur de tout homme, et elle est dans le cœur de tout homme.
 Elle est dans le cœur de tout homme, et elle est dans le cœur de tout homme.
 Elle est dans le cœur de tout homme, et elle est dans le cœur de tout homme.
 Elle est dans le cœur de tout homme, et elle est dans le cœur de tout homme.

Das ist die Wahrheit, die wir nicht leugnen können, dass wir die Welt nicht verstehen, dass wir die Welt nicht verstehen.
 Das ist die Wahrheit, die wir nicht leugnen können, dass wir die Welt nicht verstehen, dass wir die Welt nicht verstehen.
 Das ist die Wahrheit, die wir nicht leugnen können, dass wir die Welt nicht verstehen, dass wir die Welt nicht verstehen.
 Das ist die Wahrheit, die wir nicht leugnen können, dass wir die Welt nicht verstehen, dass wir die Welt nicht verstehen.
 Das ist die Wahrheit, die wir nicht leugnen können, dass wir die Welt nicht verstehen, dass wir die Welt nicht verstehen.

Das ist die Wahrheit, die wir nicht leugnen können, dass wir die Welt nicht verstehen, dass wir die Welt nicht verstehen.
 Das ist die Wahrheit, die wir nicht leugnen können, dass wir die Welt nicht verstehen, dass wir die Welt nicht verstehen.

Das ist die Wahrheit, die wir nicht leugnen können, dass wir die Welt nicht verstehen, dass wir die Welt nicht verstehen.
 Das ist die Wahrheit, die wir nicht leugnen können, dass wir die Welt nicht verstehen, dass wir die Welt nicht verstehen.
 Das ist die Wahrheit, die wir nicht leugnen können, dass wir die Welt nicht verstehen, dass wir die Welt nicht verstehen.
 Das ist die Wahrheit, die wir nicht leugnen können, dass wir die Welt nicht verstehen, dass wir die Welt nicht verstehen.
 Das ist die Wahrheit, die wir nicht leugnen können, dass wir die Welt nicht verstehen, dass wir die Welt nicht verstehen.

Das ist die Wahrheit, die wir nicht leugnen können, dass wir die Welt nicht verstehen, dass wir die Welt nicht verstehen.
 Das ist die Wahrheit, die wir nicht leugnen können, dass wir die Welt nicht verstehen, dass wir die Welt nicht verstehen.

Dieses Abende

L. W.

celor de aici, întocmit de mine *. E o narație simplă, dar e redactat mizerabil, în mare grabă. Încep cu problema: Ce este comunismul? și apoi trec direct la proletariat — istoricul apariției lui, deosebirea dintre el și muncitorii dinainte, dezvoltarea contradicției dintre proletariat și burghezie, crizele, concluzii. Pe parcurs, diferite probleme de importanță secundară și, în sfârșit, politica de partid a comuniștilor, în măsura în care se poate vorbi deschis despre acest lucru. Proiectul celor de aici nu a fost încă confirmat în întregime, dar sper să pot face în așa fel, încât, în afara unor mărunțisuri fără importanță, să nu fie inclus în el nimic împotriva concepțiilor noastre.

Miercuri dimineața

Chiar acum am primit scrisoarea ta, la care am și răspuns prin cele de mai sus. La L. Bl[anc] am fost. Am un ghinion teribil cu el — il est en voyage, il reviendra *peut-être* aujourd'hui **. Miine, iar dacă va fi nevoie și poimîine, mă voi duce din nou la el. Vineri seara nu voi putea fi la Ostende, căci banii vor fi adunați abia vineri.

Vărul tău Philips a fost azi-dimineață la mine.

Born o s-o scoată la capăt cu cuvîntarea dacă o să te ocupi puțin de el. E bine că germanii sînt reprezentați de un muncitor. Dar Lupus *** trebuie neapărat lecuit de excesiva sa modestie. Băiatul ăsta admirabil este unul dintre puținii oameni care trebuie să fie *poussiert* **** pe primul plan. Pentru Dumnezeu, numai pe Weerth să nu-l trimiteți ca reprezentant! A fost întotdeauna prea leneș, pînă cînd le succès d'un jour ***** de la congres ¹¹⁵ l-a lansat! Și pe deasupra mai vrea să fie și un membru independent. Il faut le retenir dans sa sphère *****.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* F. Engels. „Principiile comunismului”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 363—382. — Nota trad). — Nota red.

** — e plecat într-o călătorie, va reveni poate astăzi. — Nota trad.

*** Wilhelm Wolff. — Nota red.

**** — împinși. — Nota trad.

***** — succesul efemer. — Nota trad.

***** — Trebuie retinut în sfera sa. — Nota trad.

1848

24

Engels către Marx ¹¹⁷
la Bruxelles

Dragă Marx,

Dacă nu ți-am scris pînă acum, este pentru că nici pînă astăzi n-am reușit cu nici un chip să pun mîna pe blestematul ăsta de Louis Blanc. Décidément il y met de la mauvaise volonté*. Dar tot îl găesc eu, am să trec în fiecare zi pe la el sau am să-l pîndesc cînd se duce la cafenea. Cu père Flocon, dimpotrivă, se poate sta de vorbă. El este încîntat de felul în care „B[rüsseler-]Zeitung” și „N[orthern] Star” i-au luat apărarea lui „Réforme” împotriva lui „National”**. Nici măcar blâme*** la adresa lui L. Bl[anc] și Ledru[-Rollin] nu l-au derutat; de asemenea nici declarația mea că la Londra am luat acum hotărîrea să ne manifestăm deschis în calitate de comuniști. Firește, împotriva acestui lucru el aduce o scrie de argumente grozave: vous tendez au despotisme, vous tuerez la révolution en France, nous avons onze millions de petits paysans qui sont en même temps les propriétaires les plus enragés**** etc., și, deși îi înjura pe țărani, enfin, dit-il, nos principes sont trop rapprochés les uns des autres pour que nous ne devions pas marcher ensemble; quant à nous nous vous appuierons autant que sera dans notre pouvoir***** etc.

Povestea cu Mosi***** m-a amuzat grozav, deși mi-a părut

* — Categorie, e vorba de rea-voință. — *Nota trad.*

** *F. Engels.* „Réforme” și «National» și „Franța: discursuri politice”. — *Nota red.*

*** — muștrarea. — *Nota trad.*

**** — voi tindeți spre despotism, duceți la pieire revoluția în Franța, noi avem 11 000 000 de țărani cu gospodărie mică, care sînt, în același timp, cei mai fanatici proprietari. — *Nota trad.*

***** — în sfîrșit, spune el, există o prea mare apropiere între principiile noastre ca să nu mergem împreună; în ceea ce ne privește, vă vom sprijini atît cît ne va sta în putință. — *Nota trad.*

***** Hess. — *Nota red.*

rău că s-a aflat. La Bruxelles în afară de tine n-o mai cunoștea decât Gigot și Lupus — și Born, căruia i-am povestit-o o dată la un chef la Paris. Enfin, c'est égal *. Moses, amenințând cu pistoale și afișându-și coarnele prin tot Bruxelles-ul, și pe deasupra și în fața lui Bornstedt ! !, trebuie să fi fost delicios. Născocirea lui Ferdinand Wolff cu procesul-verbal m'a fait crever de rire ** — și Moses crede acest lucru ! De altfel, dacă măgarul ăsta va persista în minciuna lui de prost gust în legătură cu violul, pot să-i servesc niște amănunte din trecut, prezent și viitor, că o să-i treacă pofta. Căci nu mai departe decât în iulie trecut, această măgăriță a lui Bileam mi-a făcut aici la Paris o declarație de dragoste în optima forma ***, plină de resemnare, și mi-a încredințat toate secretele nocturne ale menajului ei ! Dacă-i atît de pornită împotriva mea, nu e decât pentru că i-am respins dragostea. De altfel, la Valenciennes nu m-am gîndit la Moses deoît în al doilea rînd, în primul rînd am vrut să mă răzbun pentru josnicia ei față de Mary ****.

Cantitatea abundentă de vin se reduce la $\frac{1}{3}$ de sticlă de Bordeaux. Păcat doar că încornoratul Siegfried n-a întocmit un proces-verbal oficial la Asociația muncitorilor cu privire la situația lui nenorocită. De altfel, e liber să-și ia revanșa cu toate metresele mele trecute, prezente și viitoare și, în acest scop, îi recomand : 1. flamanda cea uriașă care locuiește în fosta mea locuință, 87, *chaussée d'Ixelles au premier* ***** și se numește mademoiselle Joséphine, și 2. o franțuzoaică, mademoiselle Félicie, care duminică, 23 luna curentă, va sosi cu primul tren de la Köln la Bruxelles pentru a pleca la Paris. Ar fi păcat dacă n-ar reuși la nici una din ele. Transmite-i, te rog, aceste informații ca să se poată convinge de sinceritatea mea. I will give him fair play *****.

Heine este pe moarte. Acum două săptămîni am fost pe la el ; stătea în pat în urma unei crize de nervi. Ieri s-a sculat din pat, dar arăta mizerabil. Nu mai poate face nici trei pași, se tîrăște, sprijinindu-se de pereți, de la fotoliu la pat și viceversa. În plus, în casa lui e un vacarm care-l scoate din minți, hîrșit de rindea, ciocănituri etc. Și din punct de vedere spiritual este cam vlăguit. Heinzen a vrut să intre la el, dar n-a fost primit.

* — În sfîrșit, n-are importanță. — *Nota trad.*

** — m-a făcut să mor de ris. — *Nota trad.*

*** — în toată legea. — *Nota trad.*

**** Mary Burns. — *Nota red.*

***** — la primul etaj. — *Nota trad.*

***** — Vreau să joc cinstit cu el. — *Nota trad.*

Tot ieri am fost și la Herwegh. În afară de familie, mai are și gripă și multe vizitatoare bătrine. Mi-a spus că uriașul succes al volumului al doilea al lui Michelet¹¹⁸ va pune cu totul în umbră volumul al doilea al lui L. Blanc*. N-am citit încă nici unul din ele, fiindcă, din lipsă de bani, nu m-am putut abona la cabinetul de lectură. De altfel, succesul lui Michelet nu poate fi explicat decît prin faptul că a fost suspendat și prin spiritul său burghez.

Cu Liga ** treburile merg aici mizerabil. O asemenea somnolență și invidie meschină ca aceea care domnește în rindurile acestor indivizi n-am mai pomenit. Weitlingianismul și proudhonianismul sînt într-adevăr cea mai desăvîrșită expresie a condițiilor de viață ale acestor măgari, și aici nu-i nimic de făcut. Unii sînt niște adevărați straubingeri, filistini pe cale să îmbătrînească, ceilalți niște viitori mic-burghezi. O clasă care trăiește, asemenea irlandezilor, din concurența ce duce la scăderea salariului francezilor nu este bună de nimic. Acum voi mai face o ultimă încercare, si cela ne réussit pas, je me retire de cette espèce de propagande***. Sper că în curînd vor sosi documentele de la Londra**** și că ele vor aduce din nou puțină viață în întreaga poveste; atunci voi profita de moment. Oamenii ăștia, nevăzînd pînă acum nici un rezultat al congresului, se moleșesc de tot. Am intrat în legătură cu cîțiva muncitori noi, pe care mi i-a prezentat Stumpf și Neubeck, dar nu pot încă spune ce va ieși de aici.

Spune-i lui Bornstedt: 1. În ceea ce privește abonamentele să nu procedeze față de muncitorii de aici cu o asemenea rigurozitate comercială, altfel îi va pierde pe toți; 2. Agentul pe care i l-a găsit Moses e un neisprăvit plîngăreț și foarte încrezut, dar singurul care mai vrea și mai poate să se ocupe de treaba asta, așa că nu trebuie să-l respingă; băiatul ăsta și-a dat toată osteneala, dar nu poate să dea din buzunar, deși uneori a fost nevoit s-o facă. Din banii pe care-i primește, trebuie să acopere chel-

* L. Blanc. „Istoria revoluției franceze”. — Nota red.

** Liga comunistilor. — Nota red.

*** — dacă aceasta nu reușește, renunț la acest gen de propagandă. — Nota trad.

**** „Manifestul Partidului Comunist”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 461—500. — Nota trad.) — Nota red.

tuielile pentru expedierea corespondenței etc. * ; 3. Dacă mai trimite aici numere izolate **, să nu trimită niciodată mai mult de maximum 10—15 exemplare * din fiecare număr, și numai *prin ocazii*. Pachetele sosesc de obicei la * ministerul lui Duchâtel, unde, pentru a le primi *, trebuie să pierzi timp și unde se percepe o taxă poștală uriașă, cu scopul de a zădărnici întreaga afacere. Un astfel de pachet costă între 6 și 8 franci, dar ce poți să faci dacă trebuie ? Esseln, la Liège, intenționa să găsească un garde de convoi ***, care să ia asupra lui transportarea ziarelor ; scrie la Liège să se aranjeze acest lucru ; 4. Numerele care au mai rămas aici au fost trimise printr-o ocazie în Germania de sud. Dacă se ivește o ocazie, B[ornstedt] să mai trimită câteva numere noi pentru a face propagandă prin cafenele etc. 5. Zilele acestea, B[ornstedt] va primi un articol **** și articolul despre finanțele Prusiei... Dar tu trebuie să mai revezi partea care se referă la comisiile din 1843 ¹¹⁹ și să faci modificările necesare, întrucât l-am scris pe baza unor date pe care mi le amintesc foarte vag.

Dacă povestea cu Mosi se va desfășura în așa fel încît să fii nevoit să-l ataci în „Br[üsseler-] Z[eitung]“, m-aș bucura foarte mult. Nu înțeleg cum de mai rămîne individul ăsta la Bruxelles. *En voilà encore une occasion pour l'exiler à Verviers ******. De povestea cu „Réforme“ mă voi ocupa *****.

Paris, 14 ianuarie 1848

Al tău

E.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels.
Gesamtausgabe. Dritte Abteilung,
Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

** Din publicația „Deutsche-Brüsseler-Zeitung“. — *Nota red.*

*** — însoțitor de vagoane. — *Nota trad.*

**** *F. Engels*. „Mișcările din 1847“. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 501—510. — *Nota trad.*)
— *Nota red.*

***** — Iată încă un prilej pentru a-l exila la Verviers. — *Nota trad.*

***** Vezi volumul de față, p. 112. — *Nota red.*

25

Engels către Marx
la Bruxelles

Dragă Marx,

În sfârșit am pătruns la L. Blanc și, totodată, am aflat și motivul pentru care nu reușeam niciodată să-l găsec. Ecoute plutôt — ce petit grand-seigneur littéraire ne reçoit que les jeudis ! et encore l'après-midi seulement !* Lucru pe care nu mi l-a adus niciodată la cunoștință, nici direct și nici prin portarul său. Bineînțeles că la el erau o mulțime de măgari, printre care și Ramon de La Sagra ; acesta mi-a dat o broșură pe care ți-o trimit împreună cu scrisoarea aceasta¹²⁰. Eu n-am citit-o încă. Până la urmă am reușit totuși să vorbesc câteva minute cu L. Blanc despre treburile noastre. A mărturisit, cu oarecare ezitări, că n-a avut încă timp să citească cartea ta **... je l'ai feuilleté et j'ai vu que M. Proudhon y est assez vivement attaqué... Eh bien, l-am întrebat eu, alors serez vous en mesure de faire l'article pour la „Réforme” que vous m'aviez promis ? — Un article, ah, mon Dieu, non, je suis si obsédé par mes éditeurs — mais voilà ce qu'il faut faire : faites l'article vous-même et je le ferai passer à la „Réforme” ***. Și așa a rămas. Au fond **** tu nu pierzi nimic. Cel puțin, eu voi expune concepțiile noastre mai corect decît ar fi făcut-o el. Va fi o confruntare directă cu concepțiile lui — asta este tot ce se poate face, căci bineînțeles nu pot chiar în „Réforme” să trag o concluzie împotriva lui „Réforme”. Articolul îl voi scrie chiar acum.

De ce nu i-ai spus lui Bornst[edt] să nu scrie la „Réforme” în legătură cu cartea ta ? Articolul meu era gata cînd a apărut în

---

* — Ascultă și tu — acest mic mare senior literar primește numai joia și încă numai după-amiază ! — *Nota trad.*

** K. Marx. „Mizeria filozofiei”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 65—179. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

*** — am răsfoit-o și am văzut că d-l Proudhon este atacat destul de vehement în ea... Ei bine... veți avea posibilitatea să scrieți articolul pentru „Réforme” pe care mi l-ați promis ? — Un articol, ah, doamne, nu, editorii mei mă asaltează, dar uite ce s-ar putea face : scrieți dv. articolul, și eu voi aranja să fie publicat în „Réforme”. — *Nota trad.*

**** — În fond. — *Nota trad.*

„Réforme” articolul lui B[orn]st[e]dt împreună cu cele referitoare la cartiști ¹²¹, a căror apariție o așteptam ca să trimit articolul meu. Acesta era mult mai lung decât scurta notă în care, pe deasupra, numele tău mai este și stîlcit. I-am spus lui Fl[oon] să îndrepte greșeala de tipar, ieri n-a făcut-o, astăzi n-am văzut ziarul. Dar asta nu e prea important. Cînd apare cuvîntarea ta *, trimite-mi de urgență 4—5 exemplare pentru „Réforme”, L. Bl[anc], de La Sagra (pentru „Démocratie pacifique”) etc.; acum voi putea scrie un articol mai lung, fiindcă nota apărută a fost jignitor de scurtă.

Cît despre L. Bl[anc], merită să primească o lecție. Să scrii o critică a „Revoluției” sale pentru „D[eu]tsche-] B[rüsseler-] Zeitung” și să-i demonstrezi în mod practic cu cît sîntem mai presus de el; într-o formă prietenoasă, dar din conținut să reiasă superioritatea noastră categorică. On lui fera parvenir cela **. Trebuie să-l speriem puțin pe acest mic sultan. Deocamdată, partea teoretică este, din păcate, singura noastră forță ***, dar asta contează foarte mult la acești campioni de la science sociale, de la loi de la production suffisante **** etc. Adorabili sînt domnii ăștia cu goana lor după această lege necunoscută. Vor să găsească o lege cu ajutorul căreia să înzecească producția. Ei caută, ca și cărușul din fabulă, un Hercule care să le scoată căruța socială din noroi. Iar Hercule se află în propriile lor brațe. La loi de la production suffisante constă în necesitatea de a se produce suffisamment *****. Dacă nu pot face acest lucru, atunci nici o formulă magică nu-i poate ajuta. Inventatorii brevetați ***** fac mult mai mult pentru această production suffisante decît tot L. Blanc cu profunda lui aspirație spre știință.

La ultima scrisoare a lui B[ernay]s i-am răspuns pe un ton foarte ironic, exprimîndu-mi regretul că imparțialitatea lui îmi răpește ultima consolare — aceea de a fi un suflet nobil neînțeles — à la Praslin. Cu o privire îndurerată, așintită spre cer, îmi

---

* K. Marx. „Discurs despre problema liber-schimbismului”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 447—460. — Nota trad.). — Nota red.

** — Vom face în așa fel încît să-i parvină. — Nota trad.

*** — forță. — Nota trad.

**** — ai științei sociale, ai legii producției suficiente. — Nota trad.

***** — suficient. — Nota trad.

***** Manuscrisul deteriorat. — Nota red.

restituie biletul, menționînd că prin aceasta corespondența noastră a luat sfîrșit. Sela *.

Altceva nimic nou. Scrie cît mai repede.

Al tău

E.

Paris, vineri seara
[21 ianuarie 1848]

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

26

Engels către Marx ¹²² la Paris

Dragă Marx,

Sper că mîine voi primi o scrisoare de la tine.

Pe aici e liniște. Duminică seara la Association Démocratique **, Jotr[and] a povestit cele întîmplate cu tine și cu soția ta ¹²³. Eu am ajuns prea tîrziu și n-am mai auzit decît cîteva observații furioase în flamandă făcute de Pelling. Gigot a luat și el cuvîntul și a reluat chestiunea. Lubliner a publicat un articol în „Émancipation” în legătură cu aceasta. Avocații de aici tună și fulgeră. Maynz vrea să aducă chestiunea în fața justiției, și tu să te constitui parte civile *** pentru violare de domiciliu etc. Gig[ot] să depună și el o plîngere. Ar fi foarte bine, deși guvernul a declarat că-l va destitui pe vinovat. Castiau a primit ieri actele necesare de la Maynz și cred că mîine sau poimîine se va face interpelarea. Istoria asta a făcut mare senzație și a contribuit la atenuarea urii împotriva germanilor.

Duminica trecută la ora 11 dimineața, Lupus a fost condus la gară și urcat în trenul spre Valenciennes, de unde a și scris și

* — Gata. — *Nota trad.*

** — Asociația democratică. — *Nota trad.*

*** — parte civilă. — *Nota trad.*

unde probabil se mai află încă. N-a fost deferit justiției. Nu l-au lăsat nici măcar să treacă pe acasă ca să-și ia lucrurile!

De mine nu s-au atins. Judecînd după unele vorbe pe care le-au scăpat indivizii ăștia, ei se feresc să mă expulzeze, fiindcă mi-au dat cîndva un pașaport, și acest lucru ar putea fi îndreptat împotriva lor.

Povestea din Köln e neplăcută. Trei dintre cei mai buni oameni au fost închiși¹²⁴. Am vorbit cu un participant activ la evenimente. Ei au vrut să acționeze, dar în loc să se aprovizioneze cu arme, pe care le puteau obține cu ușurință, s-au dus neînarmați în fața primăriei și s-au lăsat impresurați. Se spune că cea mai mare parte a trupelor era de partea lor. Toată povestea a fost pornită neînchipuit de prostește; dacă relatările omului ăsta sînt exacte, ar fi putut acționa liniștiți, și în două ore ar fi terminat. Dar totul a fost organizat îngrozitor de prostește.

Vechii noștri prieteni din Köln¹²⁵ s-au ținut, se pare, cu totul deoparte, deși mai înainte hotărîserăm în comun să pornim la acțiune. Micul d'E[ster], D[aniels], B[ürgers] au fost o clipă la fața locului, dar au plecat imediat, cu toate că, tocmai în acel moment, prezența micului doctor * la consiliul municipal ar fi fost necesară.

În general, știrile din Germania sînt foarte bune. La Nassau o revoluție în toată regula, la München studenții, pictorii și muncitorii sînt în plină insurecție, Kassel se află în prag de revoluție, la Berlin domnește o teamă nemărginită și nehotărîre, în toată Germania de vest a fost proclamată libertatea presei și a fost creată garda națională; deocamdată e suficient.

De-ar continua F[riedrich] W[ilhelm] al IV-lea să se încăpățîneze! Atunci totul ar fi ciștigat, și în cîteva luni am avea revoluție în Germania. De-ar continua el să se cramponeze de formele sale feudale! Dar dracu știe ce are de gînd să facă individul ăsta smintit și capricios.

La Köln toată mica burghezie este pentru alipirea la Republica Franceză; în momentul de față precumpănește acolo amintirea evenimentelor din 1797¹²⁶.

Tedesco este tot închis¹²⁷. Nu se știe cînd va fi judecat.

În legătură cu povestea ta a fost trimis un articol ** fulminant la „Northern Star”.

Sedința de duminică seara a Asociației democratice s-a desfășurat surprinzător de calm. S-a hotărît să se trimită Camerelor

* Karl Ludwig Johann d'Ester. — Nota red.

** F. Engels. „Scrisoare către redactorul ziarului «Northern Star»”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 542—546. — Nota trad.). — Nota red.

o petiție în care să se ceară dizolvarea lor neîntirziată și noi alegeri în conformitate cu noul cenz electoral. Guvernul nu vrea să dizolve Camerele, dar va trebui s-o facă. Mîine-seară petiția va fi aprobată și, séance tenante *, semnată. — La petiția către primar și consiliul municipal, Jottr[and] a primit un foarte politicos răspuns negativ.

Nu poți să-ți închipui ce liniște domnește aici. Ieri seară a fost carnaval, ca de obicei. Despre Republica Franceză abia dacă se mai vorbește. La cafenea poți obține ziarele franceze fără nici o greutate și fără să trebuiască să aștepti prea mult. Dacă n-am ști că ei *trebuie*, fie că vor, fie că nu, s-ar putea crede că aici totul s-a sfîrșit.

Duminică, Jottr[and], înfuriat din cauza prigonirii tale, a ținut o cuvîntare destul de bună; samavolniciile lui Rogier l-au făcut să recunoască contradicțiile de clasă. I-a înjurat cît a putut pe marii burghezi și s-a [lansat] ** în detalii [destul de] ** plate și iluzorii, dar totuși economice, pentru a-i demonstra micii burghezii că, într-o republică, [o] ** clasă muncitoare bine plătită și care consumă mult este pentru ea un client mult mai bun decît o curte și o aristocrație puțin numeroasă. Întru totul à la O'Connor.

Nu mai am timp să pun scrisoarea la poștă — inchei miine.

Joi

Nîmic nou — am văzut articolul *** tău în „Réforme” — și în Anglia sînt frămîntări, tant mieux ****.

Dacă pînă la primirea acestei scrisori nu mi-ai scris încă, scrie-mi imediat.

Tocmai am primit, ca o ironie, bagajele mele din Paris — mă costă 50 fr. cu vamă etc.

Adieu.

Al tău

Engels

[Bruxelles] 13, rue Neuve Chaussée
de Louvain, 9 martie [1848]

* — în timpul ședinței — *Nota trad.*

** Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

*** K. Marx. „Scrisoare către redactorul ziarului «La Réforme»”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 547—549. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

**** — cu atît mai bine. — *Nota trad.*

Se spune că ajutorul de comisar de poliție care a venit la tine a fost deja destituit. Povestea a stîrnit aici mare indignare în rîndurile micii burghezii.

[Pe plic adresa]

Monsieur Charles Marx aux soins de Madame Gsell, 75,
Boulevard Beaumarchais, Paris.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

27

Marx către Engels la Bruxelles

Paris [în jurul datei de 12 martie 1848]
10, rue neuve Ménilmontant
(Boulevard Beaumarchais)

Dragă Engels !

Tu trebuie să primești de la Breyer 100 de franci, pe care s-a jurat să mi-i restituie în decurs de o săptămîină, de la Gigot 30, de la Hess 10. Sper că în momentul de față B[reyer] își va ține promisiunea.

Maynz va încasa la Cassel polița de 114 fr. și-ți va plăti. Stringe toate aceste sume și folosește-le. La „Réforme” oamenii vorbeau cu multă prietenie despre tine. Flocon este bolnav, nu l-am văzut încă. Zvonul răspîndit de Seiler circulă foarte mult printre germani. Allard n-a fost încă înlăturat de revoluție. Te sfătuiesc să vii aici.

Organul central a fost constituit aici¹²⁸, pentru că Jones, Harney, Schapper, Bauer *, Moll se află aici. Eu am fost numit președinte, iar Schapper secretar. Membrii sînt : Wallau, Lupus, Moll, Bauer * și Engels.

* Heinrich Bauer. — Nota red.

Jones a plecat ieri în Anglia ; Harney este bolnav.
Salut.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

28

Marx către Engels
la Bruxelles

[Paris], 16 martie 1848

Dragă Engels !

Zilele acestea n-am nici o clipă liberă pentru a-ți scrie mai pe larg. Mă voi rezuma la strictul necesar.

Flocon are o părere foarte bună despre tine.

Straubingerii de aici sînt toți, mai mult sau mai puțin, porniți împotriva ta (încăierarea cu Sch[erzer] etc.).

În ceea ce privește lucrurile mele, ia-le cu tine pînă la Valenciennes, iar acolo lasă-i să le sigileze. Ulterior le voi scoate. În ceea ce privește *argintul*, a fost marcat încă aici, la Paris. La Valenciennes trebuie însă neapărat să treci pe la omul a cărui adresă ți-o indic alăturat. Soția mea, urmînd sfatul lui Vogler, i-a trimis cheile geamantanelor (care sînt la Bruxelles), dar fără scrisoare de însoțire. Trebuie să iei aceste chei de la el ; altminteri la vama de aici vor fi forțate toate încuietorile.

Cît despre bani, spune-i lui Cassel să-ți înapoieze polița dacă nu vrea s-o achite. Poate că atunci o va plăti Baillut.

Gigot să facă socotelile și să-ți dea cel puțin restul.

În ceea ce-l privește pe Br[eyer], trebuie să mai treci o dată pe la el și să-i spui că e *josnic* din partea lui să profite de situația dificilă în care mă aflu, pentru a nu plăti. Să facă rost cel puțin de o parte din bani. Pe el revoluția nu l-a costat nici o centimă.

Aici burghezia devine din nou revoltător de insolentă și reacționară, mais elle verra *.

Bornstedt și Herwegh se comportă ca niște mizerabili. Au înființat o asociație negru-roșu-aurie ¹²⁹ contre nous **. Primul va fi exclus astăzi din Ligă.

Al tău

M.

În momentul de față nu găsesc feuille de route *** și trebuie să expediez scrisoarea.

Concediază-l pe G[igot] dacă nu desfășoară o activitate mai intensă. În momentul de față, individul ar trebui să fie mai energetic. Salutări cordiale lui Maynz din partea mea, de asemenea lui Jottrand. Ultimul număr din „Débat social” l-am primit.

Salutări și lui Vogler.

Lui Maynz și lui Jottrand le voi scrie mai pe larg. Cu bine.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Ed. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

29

Engels către Marx la Paris

Dragă Marx,

Mă voi îngriji de lucrurile tale.

Scrie-i câteva rânduri lui M. Victor Faider, avocat, ori lui direct, ori anexându-i câteva rânduri la o scrisoare către Bloss, în care să-i mulțumești pentru diligențele făcute în interesul tău și al soției tale și să-l autorizezi să continue. Faider, care s-a declarat pe neașteptate un republican înfocat, și-a asumat rolul de apărător al tău, și în această calitate va răspunde lui „Moniteur Belge” ¹³⁰ și se va ocupa de această problemă. Speră că tu nu-l vei dezavua ;

* — dar o s-o mai pățească ea. — *Nota trad.*

** — împotriva noastră. — *Nota trad.*

*** — scrisoarea de însoțire. — *Nota trad.*

ar fi bine să primească o misivă din partea ta pentru a putea acționa cu fermitate. E mai bine ca de această problemă să se ocupe un belgian, și nu Maynz, și cum el s-a oferit singur, desigur că va proceda cu toată conștiinciozitatea.

Trimite neapărat feuille de route *. Este foarte necesară, Maynz mă întreabă în fiecare zi de ea.

Tedesco a fost eliberat și a plecat imediat la Liège, fără a se vedea cu nimeni. Esselen a fost câteva zile aici, dar nu l-a văzut nici el.

Aici domnește o criză financiară, industrială, comercială și de bursă fără precedent. Oamenii de afaceri stau fără nici o treabă la Café Suisse și se văicăresc, domnii Kauwerz, Lauffs et Co. umblă ca niște curci plouate. Muncitorii țin rassemblements ** și înaintează petiții, pretutindeni lipsă de pâine. Nimeni nu dispune de bani gheață, și pe deasupra mai e și acest emprunt forcé *** de 60 000 000 ! Aici republica o să fie impusă de bursă.

Cînd s-a întors, Lüning a aflat că în Prusia i s-a intentat un proces ; intenționează să-și aducă soția aici și apoi să plece la Paris.

Dronke, înainte de a fugi, a fost primit în Ligă **** de către Willich și consorții. L-am supus aici unei noi verificări, i-am expus concepțiile noastre și, cum el s-a declarat de acord cu ele, l-am confirmat. Nu puteam proceda altfel, chiar dacă am fi avut, în măsură mai mare sau mai mică, unele rezerve. În plus, băiatul este foarte modest, foarte tînăr și pare foarte maleabil, așa încît cred că, dacă va fi puțin supravegheat și va studia, se poate scoate ceva din el. Mi-a declarat că-și reneagă toate scrierile lui anterioare. Din păcate locuiește la Moses, care în timpul ăsta îl va prelucra, dar asta, se știe, nu înseamnă încă nimic. În privința lui Lüning, de care a fost foarte atașat, a fost suficient să-i spunem câteva cuvinte ca să-și schimbe părerile.

Moses, de altfel, este mai amabil ca oricînd — cine poate să-l mai înțeleagă și pe individul ăsta !

Cu Cassel eu nu pot face nimic, fiindcă ordinul de plată este la Maynz, nu la mine. Breyer invocă criza financiară, imposibilitatea de a-și prelungi acum vechile polițe și refuzul întregii sale clientele de a plăti. Spune chiar că are de gînd să-și vindă sin-

* — scrisoarea de însoțire. — Nota trad.

** — adunări. — Nota trad.

*** — împrumut forțat. — Nota trad.

**** Liga comunistilor. — Nota red.

gurul său cal. Dar am să încerc să obțin ceva, căci cu banii de la Maynz abia o pot scoate la capăt, iar cei de la Hess, care mi-a plătit primul, s-au și dus, așa cum e soarta tuturor celor lumești. Gigot are și el greutatea mari. Astăzi voi mai trece o dată pe la Breyer.

În „Débat social” va apărea miine o dezmințire amănușită, mot pour mot *, a lui „Moniteur”.

Lui Faider să-i mai adaugi că, dacă are nevoie de o procură specială, i-o vei trimite.

Scrie-i câteva rînduri și lui M. Bricourt, membre de la Chambre des Représentants **, care în Cameră a vorbit foarte bine în favoarea ta și, la rugămintea lui Maynz, a făcut o interpelare vehementă ministrului, obținînd ancheta în legătură cu această poveste. El este reprezentantul pentru Charleroi și, după Castiau, cel mai bun. Castiau a fost de curînd la Paris.

Aruncă-ți ochii pe fleacul *** pe care ți-l anexez și trimite-l la „Réforme”. Oamenii de aici trebuie în permanență întăriți.

Si c'est possible ****, voi pleca luni ¹³¹. Dar problemele bănești îmi stau întotdeauna în cale.

Din Anglia nu mai primesc nici un fel de informații, nici prin scrisori și nici prin „Star”.

În Germania lucrurile merg într-adevăr foarte bine, pretutindeni răscoale, iar prusienii nu cedează. Tant mieux *****. Să sperăm că nu vom avea de stat multă vreme la Paris.

Foarte bine faceți că-l dați afară pe Bornst[edt] *****. Într-adevăr, omul ăsta nu e de nădejde, trebuie înlăturat din Ligă. El și cu Weerth sînt acum tot [...] ******, iar Weerth își dă aici aere de republic[an] ****** înfocat.

Lamartine devine cu fiecare zi tot mai [dez]gustător ******. În toate discursurile, omul acesta se adresează numai burghezilor și se străduiește să-i liniștească. Proclamația electorală a guvernului

* — cuvînt cu cuvînt. — *Nota trad.*

** — membru în Camera reprezentanților. — *Nota trad.*

*** *F. Engels*, „Situția din Belgia”. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*, Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 552—553. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

**** — dacă e posibil. — *Nota trad.*

***** — Cu atît mai bine. — *Nota trad.*

***** Vezi volumul de față, p. 118—119. — *Nota red.*

***** Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

lui provizoriu este și ea adresată în întregime burghezilor, ca să-i rassureze *. Nu-i de mirare că indiviziiăștia devin obraznici.

Adios, au revoir.

F. E.

Trimite toate scrisorile pe adresa indicată ; en mon absence ** Bl[oss] le va transmite lui Gi[got].

[Brüssel], simbătă [18 martie 1848]

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

30

Marx către Engels ¹³² la Barmen

Köln [înainte de 25 aprilie 1848]
Apostelstrasse nr. 7

Dragă Engels !

Aici s-au abonat deja destul de mulți și în curînd vom putea începe ¹³³. Dar acum trebuie să-i prezinți bătrînului tău pretențiile tale și, în general, să stabilești *definitiv* ce trebuie făcut la Barmen și Elberfeld.

Lui Hecker din Elberfeld i s-a trimis de aici un prospect etc. (scris de Bürgers) ¹³⁴.

N-ai vreo adresă de-a lui Dronke ? Trebuie să-i scriem neapărat.

Răspunde-mi urgent. Eu aș veni dacă la voi oamenii n-ar fi atît de sperioși.

Al tău
M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — liniștească (în original : rassurieren). — *Nota trad.*

** — în lipsa mea. — *Nota trad.*

31

Engels către Marx
la Köln

Dragă Marx,

Chiar acum am primit prospectul și scrisoarea ta. Pe subscrierea de acțiuni aici, din păcate, nu prea putem conta. Blank, căruia încă dinainte i-am scris în această chestiune și care este totuși cel mai bun dintre toți, în practică a devenit un burghez; ceilalți sînt și mai burghezi de cînd au întreprinderi proprii și au intrat în conflict cu muncitorii. Oamenii aceștia se feresc ca de ciumă de discutarea problemelor sociale; ei numesc asta instigare. Mi-am pus în joc toate resursele oratorice, am apelat cît am putut la diplomație, dar am primit întotdeauna răspunsuri evazive. Mai fac acum încă o ultimă încercare, dacă și asta dă greș, totul s-a terminat. Peste 2—3 zile îți voi comunica precis care este rezultatul. Au fond *, problema este că aici pînă și burghezii radicali văd în noi pe viitorii lor dușmani principali și nu vor să ne dea pe mină o armă pe care am putea-o îndrepta foarte curînd împotriva lor.

De la bătrînul nu pot obține absolut nimic. Pentru el pînă și „Kölnische Zeitung” este un exemplu de instigare, și în loc să ne trimită 1 000 de taleri, ne-ar blagoslovi bucuroși cu 1 000 de plumbi.

Cei mai avansați burghezi de aici sînt pe deplin mulțumiți de felul cum le reprezintă „Köln[ische] Zeitung” partidul. Que veux-tu qu'on fasse, alors? **

Agentul lui Moses, Schnaake, a fost săptămîna trecută aici, se pare că și el ne-a birfit.

În ceea ce-l privește pe Dronke, n-am decît următoarea adresă: negustorul Adolf Dominicus la Koblenz (unchiul lui). Tatăl lui locuiește la Fulda, unde e, mi se pare, director de gimnaziu. Localitatea e mică, dacă scriem: dr. E. D[ronke] junior, la Fulda, scrisoarea i-ar parveni cu siguranță, în cazul cînd e acolo. E prost că el nu scrie cel puțin unde se află.

---

* — În esență. — *Nota trad.*

** — Și atunci, ce vrei să facem? — *Nota trad.*

Ewerb[eck] mi-a scris și întreabă dacă am primit de la el o scrisoare, chipurile importantă, pe care a trimis-o la Mainz la adresa indicată. Dacă n-ai primit-o, scrie la Mainz (Institutul staționar Phil[ipp] Neubeck, Rentengasse (Heiliger Geist) Mainz) și întreabă de ea.

Ew[erbeck] a dat la Paris „Manifestul” * pentru a fi tradus în limbile italiană și spaniolă și cere să i se trimită, în acest scop, 60 fr. pe care se obligă să-i achite. Și asta-i una din poveștile lui. Îmi închipui cât de bune vor fi traducerea asta. Eu mă ocup de traducerea în engleză și întâmpin mai multe greutăți decât aș fi crezut. Dar mai mult de jumătate este gata, și în curînd voi termina totul.

Dacă cineva ar pune în circulație aici fie și numai un singur exemplar al celor 17 puncte ** ale noastre, pentru noi totul ar fi pierdut aici. Atitudinea burgheziei este într-adevăr josnică. Muncitorii încep întrucîtva să se miște; mișcarea lor nu are încă un caracter matur, dar a luat amploare de masă. De la început au organizat coaliții. Dar pe noi tocmai asta ne stînjenește. Clubul politic din Elberfeld trimite adrese către italieni, se pronunță în favoarea votului direct, dar respinge categoric orice discuție asupra problemelor sociale, deși, între patru ochi, domnii recunosc că aceste probleme ar fi acum la ordinea zilei, imediat după asta declară că nu trebuie să le punem înainte de vreme!

Adios! Scrie-mi curînd mai amănunțit. Ai trimis scrisoarea la Paris? A avut vreun rezultat?

Al tău

E.

[Barmen], 25.4.48

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist”. (Vezi K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist”, București, Editura politică, 1962, ed. a VIII-a. — Nota trad.) — Nota red.

** K. Marx și F. Engels. „Revendicările partidului comunist în Germania”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 5, București, Editura politică, 1963, p. 3—5. — Nota trad.) — Nota red.

32

Engels către Marx
la Köln

Dragă Marx,

Îți trimit alăturat :

1. Lista acțiunilor care au fost subscrise pînă acum, în număr de 14.

2. O procură pentru tine ¹³⁵.

3. Una pentru d'Ester (B[ohnstedt] este un cunoscut de-al lui).

4. Una pentru Bürgers.

Bohnstedt și Hecker nu au putut fi împiedicați să dea procură unor cunoscuți de-ai lor.

Hühnerbein va veni personal acolo și va reprezenta și pe alți doi de aici.

Lista n-a fost închisă încă. Pe Laverrière și Blanc nu i-am găsit, deși i-am căutat de nenumărate ori. Zulauff și-a asumat sarcina de a se ocupa de primul.

Pe alți doi, de la care eu n-am obținut nimic, îi va prelucra Hecker.

Zul[auff] pleacă astăzi la Ronsdorf, unde are perspective mari.

Cele două categorii de oameni care ne fac cele mai mari greutăți sînt : în primul rînd, tinerii républicains en gants jaunes *, care tremură pentru averea lor și se tem de comunism, și, în al doilea rînd, mărimile locale, care ne consideră concurenții lor. Nici Nohl, nici Bracht n-au putut fi convinși. Dintre juriști, Bohnstedt este singurul cu care se poate face ceva. În general am făcut destule eforturi, care n-au dat nici un rezultat.

Miine plec pentru două zile la Engelskirchen. Comunică-mi de îndată care a fost rezultatul adunării acționarilor. — S-a pornit de asemenea la organizarea unei circumscripții a Ligii **.

Al tău

Engels

[Barmen], 9 mai 1848

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — republicani cu mănuși glacé. — *Nota trad.*

** Liga comunistilor. — *Nota red.*

33

Marx către Engels ¹³⁶
la Geneva

[Köln, 26 octombrie 1848]

Dragă Engels !

Fiindcă scrisoarea ta a sosit abia acum seara, nu mai e timp să mă interesez de polițe. Nu mai am timp nici să merg pînă la mine acasă. Îți trimit alăturat banii pe care-i am și un mandat de 50 de taleri din partea lui Schulz către un cetățean din Geneva, la care, de altfel, mai poți găsi ajutor.

Încă de mult ți-am trimis, ție și lui Dronke, 50 de taleri la Paris și totodată am expediat pașaportul tău la Bruxelles pe adresa lui Gigot.

Ziarul apare din nou la 11 octombrie *, tale quale ** ¹³⁷. Nu este momentul să-ți scriu acum mai amănunțit despre acest lucru, căci trebuie să mă grăbesc. Să scrii, de îndată ce vei putea, corespondențe și articole mai lungi. Acum, cînd toți, în afară de Weerth, au plecat, iar Freiligrath a început să lucreze numai de cîteva zile, sînt ocupat pînă peste cap și nu mă pot consacra unor lucrări mai serioase, în plus, parkett ***, de asemenea, face totul pentru a-mi răpi timpul.

Să știi că bătrînul tău i-a scris lui Gigot și a întrebat unde ești. După cum spune, vrea să-ți trimită bani. I-am dat adresa ta.

Al tău

K. Marx

Scrie urgent. Să-ți trimit lenjeria etc. ? Plasman este dispus să facă imediat acest lucru. De altfel, tatăl tău l-a plătit.

[Post-scriptum al lui Louis Schulz]

P.S. Vă rog să fiți bun să deschideți scrisoarea anexată și s-o predați lui Köhler („am See“ sau rue de Rhône, la Geneva), care vă va plăti 250 fr. în contul meu contra poliță la vedere. Salutări prietenești.

Louis Schulz :

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* În original : septembrie. — *Nota red.*** — neschimbat. — *Nota trad.**** — procuratura. — *Nota trad.*

34

Marx către Engels
la Lausanne

[Köln, jumătatea lunii noiembrie 1848]

Dragă Engels !

Sînt de-a dreptul surprins că n-ai primit încă banii trimiși de mine. *Eu* (nu biroul de expediție) de foarte multă vreme ți-am expediat printr-o scrisoare recomandată, la Geneva, adresa indicată, 61 de taleri, 11 în bancnote și 50 pe o poliță. Așa că interesează-te și scrie-mi imediat. Am o recipisă de la poștă și pot reclama banii.

Apoi am trimis pentru voi 20 de taleri lui Gigot și, după un timp, 50 de taleri lui Dronke, tot din banii mei. Total aproximativ 130 de taleri.

Miine am să-ți mai trimit ceva. Dar interesează-te ce s-a întîmplat cu banii. La poliță era anexată și o scrisoare de recomandație pentru tine către un filistin bogat din Lausanne.

Sînt strîmătorat cu banii. M-am întors din călătorie cu 1 850 de taleri ; de la polonezi am primit ¹³⁸ 1 950, din care 100 am cheltuit cu drumul. 1 000 de taleri am avansat pentru ziar * (socotind și ce ți-am trimis ție și celorlalți refugiați), 500 trebuie să plătesc încă săptămîna asta pentru mașină. Rămîn 350. Și, în plus, de la ziar n-am primit încă nici o centimă.

În ceea ce privește activitatea voastră în calitate de redactori : 1) am arătat chiar în primul număr că comitetul rămîne același, 2) am explicat stupizilor noștri acționari reacționari că sînt liberi să nu vă mai considere ca făcînd parte din personalul de redacție, dar și eu sînt liber să *plătesc onorariile pe care le cred de cuviință*, iar ei nu vor avea nimic de cîștigat sub raport pecuniar.

Ar fi fost mai rațional dacă nu avansam o sumă atît de mare pentru ziar, căci am 3—4 procese de presă ¹³⁹ pe cap, în orice clipă pot fi închis și pe urmă m-aș zbate ca pește pe uscat ca să găsesc bani. Dar important era să păstrăm cu orice chip acest *avanpost* și să nu cedăm această poziție politică.

Cel mai bine ar fi ca, după ce-ți rezolvi chestiunile bănești la Lausanne, să pleci la Berna și să-ți realizezi planul pe care ți l-ai

* „Neue Rheinische Zeitung”. — *Nota red.*

propus. Afară de asta, poți să scrii despre orice vrei. Scrisorile tale sosesc destul de repede.

Cum ai putut să-ți închipui că te-aș fi putut lăsa măcar o clipă în voia soartei. Tu rămii întotdeauna prietenul meu bun, așa cum sper că sînt și eu pentru tine.

K. Marx

Bătrînul tău este un porc de ciine și o să-i scriem o scrisoare să ne țină minte.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

35

Marx către Engels la Berna

Köln, 29 noiembrie 1848

Dragă Engels !

Ziarele ți-au fost trimise. Dacă s-a întârziat cu trimiterea lor, vina o poartă numai măgarul de Korff, care, în timp ce eu eram supraaglomerat cu munca și, în plus, trebuia să mă mai și prezint mereu în fața tribunalului, pînă acum nu a dus la îndeplinire ordinele mele. Deocamdată rămii la Berna. Imediat ce venirea ta aici va fi cu putință, îți voi scrie. Sigilează mai bine scrisorile. Una a fost deschisă, așa cum am arătat și în ziar * (natural, fără să pomenesc numele tău) ¹⁴⁰.

Scrie amănunțit despre *Proudhon*, și fiindcă ești bun geograf scrie și despre porcăria aia ungureasă (acel stup de popoare). Cînd scrii despre *Proudhon*, nu uita de mine ¹⁴¹, mai ales că acum articolele noastre sînt reproduse în foarte multe ziare franceze.

Scrie și împotriva republicii federale, pentru asta Elveția îți oferă cel mai bun prilej ¹⁴².

* „Neue Rheinische Zeitung”. — Nota red.

K. Heinzen a tipărit vechea lui maculatură împotriva noastră ¹⁴³.

Ziarul nostru se află tot timpul în stare „de răzvrătire”, dar, în pofida tuturor citațiilor de la tribunal, reușește să ocolească codul penal. În prezent e foarte en vogue *. De asemenea, lansăm zilnic manifeste ¹⁴⁴. La révolution marche **. Dă-i zor cu scrisul.

Am găsit un plan sigur pentru a storce bani de la bătrînul tău, căci acum nu avem de loc. Scrie-mi o scrisoare în care să-mi ceri bani (pe un ton cît mai categoric) și în care să povestești despre toate greutățile pe care le-ai întîmpinat, dar în așa fel, încît s-o pot arăta mamei tale. Bătrînul a început să se teamă. Sper să te revăd în curînd.

Al tău
Marx

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

36

Engels către Marx la Köln

Dragă Marx,

Ce s-aude ? Acum, după achitarea lui G[ottschalk] și a lui A[nneke], nu m-aș putea întoarce mai curînd ¹⁴⁵ ? Doar cîinilor de prusaci le va trece repede cheful să aibă de-a face cu jurații. Așa cum am mai spus, dacă n-am motive să mă tem de un arest preventiv, vin imediat. După aceea, n-au decît să mă pună în fața a 10 000 de jurați, dar în arestul preventiv fumatul este interzis și, de aceea, acolo nu intru.

Toată povestea din septembrie ¹⁴⁶ a căzut baltă. Se întorc toți, unul după altul. Așadar, scrie-mi.

* — la modă. — *Nota trad.*

** — Revoluția merge înainte. — *Nota trad.*

Apropo, aş dori foarte mult să-mi trimiteți ceva bani pe la mijlocul lui ianuarie. Până atunci, voi o să primiți o grămadă de bani.

Al tău
E.

Berna, 28 decembrie [1848]

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1849

37

Engels către Marx
la Köln

Dragă Marx,

Acum, cînd am reușit, ducînd mai multe săptămîni o viață plină de păcate, să mă refac după toate peregrinările și aventurile mele, simt, în primul rînd, nevoia de a mă apuca din nou de lucru (articolul despre maghiari și slavi * pe care-l alătorez este o dovadă grăitoare), și, în al doilea rînd, simt nevoia de bani. Această din urmă nevoie este cea mai stringentă, și dacă pînă la primirea acestei scrisori n-ați trimis încă nimic, trimiteți imediat, căci de mai multe zile sînt sans le sou **, și în orașul ăsta păduchios n-ai de la cine împrumuta un ban.

Dacă ar surveni și în Elveția asta păduchioasă ceva despre care să poți scrie! Dar nu se petrec decît niște potlogării locale dintre cele mai meschine. Am să trimit, totuși, curînd cîteva articole *** generale despre Elveția. Dacă mai trebuie să rămîn mult în străinătate, voi pleca la Lugano, mai ales dacă, așa cum se pare, va începe ceva în Italia.

Dar continui să cred că în curînd voi putea să mă întorc. Statul ăsta degeaba în străinătate, unde nu poți să faci nimic ca lumea și trăiești în afara mișcării, este de-a dreptul insuportabil. Aproape că-mi vine să spun că e mai bine să stai în arestul preventiv din Köln. decît să trăiești în libera Elveție. Scrie-mi, te rog, dacă nu există vreo șansă să fiu și eu tratat cu aceeași îngăduință ca și Bürgers, Becker **** etc.

* *F. Engels*, „Lupta din Ungaria”. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 181—193. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

** — fără o lețcaie. — *Nota trad.*

*** *F. Engels*. „Presa elvețiană”. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 194—199. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

**** Hermann Becker. — *Nota red.*

Raveaux are dreptate : chiar și în Prusia octroiată¹⁴⁷ ești mai liber decât în libera Elveție. Aici, fiecare filistin este în același timp un *mouchard* și un *assommeur* *. Un exemplu în acest sens am avut prilejul să văd în noaptea de Anul nou.

Cine dracu a băgat în ziar plicticosul articol religios-moralizator din Heidelberg cu privire la Uniunea din martie¹⁴⁸ ? Am avut, de asemenea, plăcerea să observ, după lamentațiile în jurul circularii lui Ladenberg, care se întind pe două numere¹⁴⁹, că din când în când Henricus ** îi dă drumul la câte un articol.

Ziarul *** nostru este acum foarte des citat în Elveția. Mai întâi de „*Berner Zeitung*” și „*Nat[ional] Zeitung*” și apoi pe rând de toate celelalte ziare. Și în ziarele franceze din Elveția este mult citat, mai puțin decât „*National*” etc., dar mai mult decât „*Kölnische*”.

Anunțul, desigur, l-ați primit¹⁵⁰. Anexez reproducerea anunțului nostru din „*Berner Zeitung*”. Salutări tuturor.

Al tău

E.

Berna, 7 [—8] ianuarie 1849

Ieri am întârziat cu expedierea scrisorii. Astăzi adaug numai că de la 1 ianuarie *nu am mai primit aici* „*Neue Rheinische Zeitung*”. Verifică dacă e expediată regulat. Eu m-am interesat : cu abonamentul nu se poate face nimic. Ar trebui să mă abonez pentru *șase luni*, iar eu nu rămân atîta timp aici și nici nu am bani. După cum ți-am mai spus, ar fi bine ca ziarul să ajungă aici nu numai pentru mine, ci mai ales pentru că „*Berner Zeitung*”, care ne e favorabil și e redactat de un comunist ****, face tot posibilul pentru ca ziarul nostru să devină en vogue *****.

Publicat pentru prima oară
în : „*Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx*”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — un sticlete și un asasin. — *Nota trad.*

** Bürger. — *Nota red.*

*** „*Neue Rheinische Zeitung*”. — *Nota red.*

**** Jakob Stämpfli. — *Nota red.*

***** — la modă. — *Nota trad.*

38

Marx către Engels¹⁵¹
la Köln

Hamburg, 23 aprilie 49

Dragă Engels !

Abia astăzi am primit scrisoarea ta, căci încă de miercuri dimineața am părăsit Bremenul. La Bremen n-am făcut nimic. Rösing a dat faliment acum un an și trăiește numai din dobânzile la capitalul pe care-l mai are soția lui. Așadar, n-am făcut nimic.

Aici însă voi obține cu siguranță bani.

Cît despre semnătură, n-ar putea semna *Werres* ?

În legătură cu fondurile bănești pe perioada absenței mele țin să-ți spun următoarele : Plasman mi-a promis solemn înainte de plecarea mea că va avansa orice sumă de care va fi nevoie. S-ar putea ca St. Naut, din scrupulozitate, să nu recurgă la această sursă. Dacă trebuie, fă *tu însuși* acest lucru.

Ziarul * din săptămîna asta este foarte anemic, ceea ce nu vine de loc în sprijinul misiunii mele.

Calde salutări soției mele și celorlalți.

În orice caz răspunde-mi curînd și nu te da bătut. Les choses marcheront **.

Al tău

K. Marx

[În interiorul plicului]

Adresa : Kaufmann Rohde, Bleichenbrücke

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* „Neue Rheinische Zeitung”. — *Nota red.*** — Lucrurile se vor aranja. — *Nota trad.*

39
Marx către Engels
la Köln

[A doua jumătate a lunii aprilie —
inceputul lunii mai 1849]

Dragă Engels !

Scoate articolul despre B. Dietz pînă cînd *taptul va fi dovedit*. În acest scop vom scrie chiar noi la Bruxelles.

Apropo, caută să afli numele ucenicului-zețar care i-a raportat lui Dietz chestiunea asta fără să-l fi însărcinat nimeni.

Al tău
Marx

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

40
Marx către Engels ¹⁹²
la Kaiserslautern

Scrie-mi pe adresa :
M. Ramboz, 45, rue de Lille

Paris, 7 iunie [1849]
45, rue de Lille

Dragă Engels !

În această scrisoare nu-ți scriu prea amănunțit, aștept mai întii să mă conving din răspunsul tău că a sosit *intactă*. Am impresia că scrisorile sînt iarăși deschise con amore *.

Aici domnește o reacțiune regalistă mai nerușinată decît pe vremea lui Guizot, nu se poate compara decît cu perioada care a urmat după 1815. Parisul e mohorit. În plus, holera face ravagii. Cu toate acestea, niciodată la Paris erupția craterului revoluției nu a fost mai aproape. Amănunte despre asta, mai tîrziu. Am

* — cu pasiune. — Nota trad.

legături cu întregul partid revoluționar și peste câteva zile voi putea dispune de *toate* organele de presă revoluționare.

Cît despre trimișii din Baden și Palatinat, Blind s-a speriat de un atac real sau imaginar de holeră și a plecat la țară, la o depărtare de câteva ore de Paris ¹⁵³.

Quant à * Schütz, trebuie să spun următoarele :

1. Guvernul provizoriu îl pune într-o situație falsă, întrucît nu-i trimite nici un fel de comunicări. Francezii cer des faits **, iar el de unde ar putea să le ia dacă nu-i scrie nici dracu? Trebuie să i se trimită depeșe cît mai des. Este clar că în momentul de față nu va reuși să facă nimic. Singurul lucru care poate fi realizat este să se arunce praf în ochii guvernului prusian, dîndu-i-se lui Schütz posibilitatea de a se întîlni frecvent cu șefii montagnarzilor ¹⁵⁴.

2. A doua greșeală de neiertat pe care o face guvernul provizoriu al Palatinatului este aceea că, în spatele ambasadorului oficial, însărcinează o grămadă de germani păduchioși cu o misiune sau alta. Acest lucru trebuie să înceteze o dată pentru totdeauna dacă vor ca Schütz să-și poată menține în fața montagnarzilor cel puțin prestigiul rangului său, și aceasta este, în ceea ce privește Prusia, în momentul de față, însăși rațiunea misiunii lui.

În rest, se înțelege de la sine că el nu va afla mare lucru, întrucît nu vine în contact decît cu cîțiva montagnarzi *oficiali*. De altfel, eu îl voi ține mereu au courant ***.

În ce mă privește, te rog să-mi scrii regulat cel puțin de două ori pe săptămînă și, în plus, să-mi scrii imediat ori de cîte ori intervine ceva important.

În foiletonul din „Kölnische Zeitung” cu privire la mișcarea din Palatinat, apărut sub semnătura Dürkheim pe Hardt, se spune, printre altele :

„Domnul Marx, redactorul de la «[Neue] Rheinische Zeitung», nu este văzut cu ochi buni. El ar fi declarat guvernului provizoriu că n-a sosit încă vremea lui și că, deocamdată, se va retrage*. Cum vine asta? Mizerabilii germani de aici, cu care, de altfel, evit să mă întîlnesc, vor căuta să răspîndească știrea asta în tot Parisul. De aceea socot că ar fi bine să publicați în „Karlsruher” sau „Mannheimer Abendzeitung” o corespondență în care să arătați că am plecat la Paris în calitate de reprezentant al *Comitetului central democrat* ¹⁵⁵. Socot acest lucru necesar, fiindcă aici nu se poate obține pentru moment nici un fel de rezultat direct și e

* — În ceea ce-l privește pe. — *Nota trad.*

** — fapte. — *Nota trad.*

*** — la curent. — *Nota trad.*

bine să-i facem pe prusaci să creadă că se pun la cale intrigi nemaipomenite. Il faut faire peur aux aristocrates *.

Aici Ruge este egal cu zero.

Ce face Dronke ?

Trebuie să-mi faci de undeva rost de bani ; știi prea bine că ultimele încasări curente le-am cheltuit pour faire honneur aux obligations de la „Nouvelle G[azette] Rhén[ane]” ** și că în actualele circumstanțe *** nu pot să duc o viață retrasă și cu atât mai puțin să mă aflu în jenă financiară.

Trimite-mi, dacă poți, un articol în limba franceză care să conțină un rezumat al întregii probleme ungare.

Comunică-i și lui d'Ester cuprinsul acestei scrisori. Transmite-i calde salutări din partea mea. Înștiințează-mă dacă trebuie să-ți scriu pe altă adresă.

M.

[Pe plic adresa]

Dr. d'Ester pentru d-l Fr. Engels

Publicat pentru prima oară în întregime
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. I, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

41

Marx către Engels ¹⁵⁶ la Vevey

[Paris, în jurul lui 1 august 1849]

Dragă Engels !

Eram foarte neliniștit din pricina ta și m-am bucurat extrem de mult când am primit ieri o scrisoare ****. L-am rugat pe Dronke

* — Trebuie să-i speriem pe aristocrați. — *Nota trad.*

** — pentru a face față onorabil obligațiilor „Noii gazete renane”. —

Nota trad.

*** — împrejurări. — *Nota trad.*

**** Vezi volumul de față, p. 471—473. — *Nota red.*

(care e aici) să-i scrie cumnatului * tău pentru a afla ceva de la el. Bineînțeles că nu stia nimic.

Toată familia mea este aici. Guvernul a vrut să mă expulzeze în Morbihan, în mlaștinile pontice ale Bretaniei. Până acum am reușit să evit punerea în aplicare a ordinului. Dacă vrei să-ți scriu mai pe larg atît despre situația mea cît și despre situația generală, trimite-mi o adresă sigură, pentru că starea de lucruri de aici este foarte îngrijorătoare.

Ai acum o ocazie minunată să scrii o istorie sau un pamflet despre revoluția din Baden și Palatinat¹⁵⁷. Dacă tu nu luai direct parte la lupte, nu am fi avut posibilitatea de a ne expune punctul de vedere cu privire la această farsă. Cu acest prilej poți să exprimi admirabil și poziția lui „N[eue] Rh[einische] Z[eitung]” față de partidul democrat. Sint convins că o asemenea lucrare ar avea succes și-ți va aduce și bani.

Am început tratativele în vederea fondării unei reviste politice-economice lunare la Berlin și pe care ar trebui s-o scriem în cea mai mare parte noi doi¹⁵⁸.

Lupus ** este și el în Elveția, cred că la Berna. Weerth a fost ieri pe aici. Înființează o agenție la Liverpool. Wolff *** cel roșu locuiește la mine. Situația financiară este, bineînțeles, foarte încurcată.

Freiligrath se află tot la Köln. Dacă soția mea n-ar fi într-o ȕtat par trop intȕressant ****, aș pȕrăsi bucuros Parisul de îndată ce situația financiară mi-ar permite-o.

Rȕmii cu bine. Salutȕ-l cȕlduros pe W[illic]h și scrie neintȕrziat pe adresa : M. Ramboz, rue de Lille 45.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipȕrește dupȕ manuscris
Tradus din limba germanȕ

* Emil Blank. — *Nota red.*

** Wilhelm Wolff. — *Nota red.*

*** Ferdinand Wolff. — *Nota red.*

**** — într-o poziție interesantȕ (ȕnsȕrcinatȕ). — *Nota trad.*

42

Marx către Engels
la Vevey

Paris, 17 august [1849]

Dragă Engels !

Nu știi dacă ai primit prima mea scrisoare, răspuns la prima scrisoare trimisă de tine soției mele, căci adresa ta era foarte neprecisă. Ți-aș fi răspuns imediat și la a doua scrisoare dacă toată familia mea, care se află aici, n-ar fi fost bolnavă și eu n-aș fi fost atât de tracasat. Ți repet că și eu și soția mea am fost foarte îngrijorați din pricina ta și ne-am bucurat extrem de mult cind am primit vești precise de la tine.

Așa cum vezi după locul de expediere al acestei scrisori, Ministerul de Interne, în urma reclamației mele, m-a lăsat deocamdată să rămân la Paris. În acest anotimp, departamentul Morbihan, unde aveau de gând să mă trimită, este ucigător : mlaștinile pontice ale Breitaniei. În momentul de față ar fi imprudent să-ți scriu ceva despre evenimentele din 13 iunie¹⁵⁹. Nu cred sau, cel puțin, nu știu dacă secretul corespondenței este respectat.

În câteva cuvinte îți pot descrie situația de aici : descompunerea majorității în elementele ei inițiale, care se dușmănesc între ele, bonapartismul compromis pentru totdeauna, animozitate în rindurile țărănilor din cauza menținerii celor 75 de centime, viticultorii furioși fiindcă-i amenință menținerea impozitelor pe băuturi, în opinia publică din nou conturarea unui curent anti-revoluționar, în Camera prorogată¹⁶⁰ și în guvern instaurarea dominației exclusive a reacțiunii, ocupată cu înlăturarea din cabinet a clicii Barrot-Dufaure. De îndată ce acest lucru va fi făcut, vom putea spera într-o apropiată reînviere a revoluției.

Nu știu dacă în Elveția ai ocazia să urmărești mișcarea din Anglia. Englezii au reluat totul exact din punctul unde au rămas atunci cind au fost întrerupți de revoluția din februarie. După cum știi, partidul păcii nu este decît o nouă deghizare a partidului liberului schimb. Dar de data aceasta burghezia industrială este mai revoluționară decît în timpul agitației desfășurate de Liga pentru lupta împotriva legii cerealelor, manifestîndu-se în două feluri : 1. Aristocrația, a cărei politică internă a primit o lovitură hotărîtoare prin desființarea legii cerealelor și a legilor cu privire la navigație, va fi zdrobită și în politica ei externă, în implicațiile

ei europene. Este reversul politicii lui Pitt. Împotriva Rusiei, Austriei, Prusiei, cu un cuvînt, pentru Italia și Ungaria. Cobden i-a amenințat formal cu expulzarea pe bancherii care vor acorda împrumuturi Rusiei și a deschis o adevărată campanie împotriva finanțelor rusești. 2. Agitație pentru sufragiul universal, cu scopul de a-i despărți din punct de vedere politic pe arendași de nobilimea funciară, de a se da orașelor majoritatea absolută în parlament; de a reduce la zero rolul Camerei superioare. Reformă financiară, pentru a îngrădi biserica și a tăia veniturile politice ale nobilimii.

În amîndouă aceste forme de agitație cartiștii și liber-schimbistii sînt uniți. Harney și Palmerston par să se fi împrietenit. La ultimul miting ținut la Londra, între O'Connor și colonelul Thompson a domnit o deplină armonie.

Această campanie economică împotriva feudalismului și a Sfintei Alianțe poate avea urmări incalculabile.

Ungaria e strașnică. Dar această păduchioasă Prusie? Qu'en dis-tu? * Canaliile palide ** se îmbuibă acum cît pot în Saxonia, Baden și în Palatinat.

Dacă le trimit austriecilor o armată în ajutor, rezultatul va fi că vor rămîne ei înșiși în Boemia și vor cere să fie întreținuți. Dar jalnica Prusie — mă tem doar că e mult prea lașă — este pierdută dacă se amestecă în problema ungară, care oricum se va transforma într-un guerre universelle ***.

Maintenant, mon cher, que faire de notre part? Il faut nous lancer dans une entreprise littéraire et mercantile, j'attends tes propositions ****.

Lupus cel roșu ***** locuiește aici, în aceeași casă cu mine; Dronke este și el la Paris, mais c'est un tout petit homme de l'école de E. Meyen *****. Lupus se află la Zürich, adresa lui: Dr. Lüning. Nu trebuie să scrii în mod special lui M. Ramboz. C'est mon pseudonyme *****.

* — Ce părere ai? — *Nota trad.*

** *H. Heine*. „Germania. O poveste de iarnă”, cap. VIII. — *Nota red.*

*** — război mondial. — *Nota trad.*

**** — Acum, dragul meu, ce trebuie să facem noi? Va trebui să ne lansăm într-o antrepriză literară și mercantilă, aștept propunerile tale. — *Nota trad.*

***** Ferdinand Wolff. — *Nota red.*

***** — dar acesta este un omuleț din școala lui E. Meyen. — *Nota trad.*

***** — Este pseudonimul meu. — *Nota trad.*

Deci adresa este, simplu :
D-l Ramboz, 45, rue de Lille.
Sălut !

Ch. M.

Publicat pentru prima oară.
în : „Der Briefwechsel zwischen
F Engels und K. Marx“,
Bd. I. Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

43

Marx către Engels la Lausanne

[Paris], 23 august [1849]

Dragă Engels !

Am fost exilat în departamentul Morbihan, mlaștinile pontice ale Bretoniei. Îți închipui că nu voi fi de acord cu această tentativă deghizată de asasinat. Așadar, părăsesc Franța.

Pentru Elveția nu mi se dă pașaport, așa că voi pleca chiar mâine la Londra. Oricum, în curînd Elveția va fi închisă ermetic, și toți șoarecii vor fi prinși în cursă dintr-o singură lovitură.

În afară de asta la Londra am perspective *pozitive* în ceea ce privește fondarea unei reviste germane *. O parte din bani sînt *asigurați*.

În consecință trebuie să vii fără întîrziere la Londra. E și în interesul securității tale. Prusacii te-ar împușca pentru două lucruri : 1) pentru Baden, 2) pentru Elberfeld ¹⁶¹. Și la ce bun Elveția *asta*, unde nu poți să faci nimic ?

Poți să vii la Londra fără nici o greutate, fie sub numele Engels, fie sub numele Mayer. De îndată ce vei declara că vrei să pleci în Anglia, vei primi de la legația franceză un pașaport pentru Londra.

Contez pe acest lucru. Nu poți rămîne în Elveția. La Londra vom avea de lucru.

* „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue“. — *Nota red.*

Soția mea rămîne deocamdată aici. Poți să-i scrii tot pe adresa : 45, rue de Lille, M. Ramboz.

Și, îți repet încă o dată, sper că n-ai să mă părăsești la ananghie.

Al tău

K.M.

Lupus este la Dr. Lüning la Zürich. Scrie-i și lui despre planul meu.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1850

44

Marx către Engels ¹⁶²
la Manchester

[Londra], 19 noiembrie 1850

Dragă Engels !

Îți scriu numai câteva rânduri. Azi-dimineață la ora zece a murit micul nostru complotist Föxchen ¹⁶³. S-a stins subit, în timpul unui acces de convulsii, cum avea deseori. Numai cu câteva minute înainte rîdea și se zbenguia. Lucrurile s-au petrecut cu totul pe neașteptate. Poți să-ți închipui ce-i aici. Tu fiind absent, ne simțim, tocmai acum, foarte singuri.

În scrisoarea viitoare îți voi scrie cîte ceva despre Harney, și-ți vei da seama în ce situație disperată se află.

Al tău

K. Marx

Dacă ai dispoziție, scrie-i câteva rânduri soției mele. S-a pierdut de tot cu firea.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

45

Marx către Engels ¹⁶⁴
la Manchester

Londra, 23 noiembrie 1850

Dragă Engels !

Scrisoarea ta a avut o influență binefăcătoare asupra soției mele, care se află într-o stare de nervozitate și de extenuare

extremă. A alăptat ea singură copilul și, în condițiile cele mai grele, i-a salvat viața cu prețul unor foarte mari sacrificii. În plus, o chinuie gândul că bietul copil a fost victima lipsurilor materiale, deși el, în special, n-a fost lipsit de îngrijire.

D-l Schramm * a căzut complet sub influența lui Seiler și trece prin una dintre cele mai scîrboase perioade. Două zile, 19 și 20 noiembrie, nici nu s-a arătat pe la noi, apoi a venit pentru o clipă și a dispărut imediat după ce a debeat cîteva remarci stupide. În ziua înmormîntării a cerut să-l luăm cu noi, dar a venit cu un minut înainte de ora fixată și nici n-a pomenit de înmormîntare, ci i-a spus soției mele că trebuie să se grăbească să nu întîrzie la masă la fratele său **. Îți dai seama cît de jignită s-a simțit soția mea, în actuala ei stare de irascibilitate, de purtarea acestui om, căruia i s-a arătat atîta prietenie în casa noastră.

Jones mi-a expus adevărata situație a lui Harney. El se află sous le coup de la justice ***. Potrivit conținutului, revista sa ar trebui să fie supusă taxei pentru ștampilă ¹⁶⁵. Guvernul nu așteaptă decît difuzarea pe scară mai largă ca să pună mîna pe el. Procesul împotriva lui Dickens a fost intentat numai pentru a servi de precedent în cazul lui Harney. Dacă va fi arestat, probabil că, în afară de condamnarea respectivă, ar urma să mai zacă 20 de ani în închisoare din pricina imposibilității de a-și face rost de securities ****.

Bauer ***** și Pfänder au cîștigat procesul ¹⁶⁶. Avocatul lor a fost Roberts.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels, Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung. Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* Konrad Schramm. — *Nota red.*

** Rudolf Schramm. — *Nota red.*

*** — sub amenințarea de a fi deferit justiției. — *Nota trad.*

**** — cauțiune. — *Nota trad.*

***** Heinrich Bauer. — *Nota red.*

46

Engels către Marx¹⁶⁷

la Londra

Dragă Marx,

Îți scriu astăzi numai ca să te anunț că, din păcate, nu pot încă să-ți trimit cele 2 l. st., pe care, în ultima mea scrisoare, ți le-am promis pentru astăzi. Ermen este plecat pentru câteva zile și, cum nici unul dintre noi nu are procură pentru operații la bancă, nu putem emite cecuri și trebuie să ne limităm la cele câteva mici încasări întâmplătoare. Nu avem în casă decît 4 l. st., și deci îți dai seama că trebuie să mai aștept. De îndată ce se întoarce E[rmen] îți voi trimite banii. Sper că primul mandat a ajuns la timp.

Purtarea lui Schr[amm] este într-adevăr mîrșavă.

Povestea cu Harney este, fără doar și poate, extrem de tristă. Dacă si-au pus în gînd să-l aresteze, schimbarea numelui revistei * nu mai ajută la nimic. Nici să renunțe complet la ea nu poate, și dacă *această* revistă intră în categoria celor care sînt supuse taxei de ștampilă, nu știu cum s-ar putea, în general, scoate un săptămînal politic fără a plăti această taxă. În orice caz, ar face mai bine dacă ar scoate cronica mișcării muncitorești de la pagina a 8-a, căci aceasta conține news ** și fără îndoială că este impusă la taxa de ștampilă. Dar din cele ce-mi scrii se pare că, după părerea lui Jones, și comentariile lui, prin conținutul lor, sînt supuse taxei de ștampilă. Și, în acest caz, nu mai este nimic de făcut.

Așadar, se pare că indignatul Schramm, așa cum reiese, de altfel, și din scrisoarea cu privire la bani a d-lui Seiler, este din nou în cele mai bune relații cu fratele său și chiar începe să aibă des égards *** față de el.

Sper că soția ta și-a mai revenit. Calde salutări ei și întregii tale familii de la al tău

[Manchester], 25 noiembrie 1850

F. E.

În cursul acestei săptămîni îi voi trimite soției tale un pachet cu cotton thread ****, care sper că-i vor plăcea.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* „Red Republican”. — *Nota red.*

** — știri. — *Nota trad.*

*** — menajamente. — *Nota trad.*

**** — sculuri de bumbac. — *Nota trad.*

47

Marx către Engels¹⁶⁸
la Manchester

2 decembrie [1850]
64, Dean Street, Soho,
Londra

Dragă Engels !

Cîteva zile am fost serios bolnav și de aceea primești această scrisoare împreună cu recipisa de primire a celor două mandate poștale mai tirziu decît aș fi vrut. I-am expediat lui Seiler cei 7¹/₂ șilingi. Cît privește ziarul „Indépendance”, în momentul de față noi doi nu-i datorăm nimic lui Seiler, pentru că atunci cînd i-a venit lui bine a făcut în așa fel încît proprietarul lui să-l dea afară, lăsîndu-i drept despăgubire pentru cele 10 l. st. pe care i le datora „Indépendance” neachitat, avere mobilă în valoare de 18 pence și 2 sau 3 cărți împrumutate de la mine și de la alții. El are într-adevăr în a high degree * talentul de a lichida în stil american depășirea veniturilor de către cheltuieli.

Marele *Heilberg* a sosit aici cu soi-disant ** tînăra lui soție. Încă n-am avut cîntecul să-l văd pe legendarul Tuck, care a sosit aici, firește, mult mai important de cînd a traversat oceanul, devenind un concurent de temut pentru Seiler. L-a subjugat cu desăvîrșire pe Bamberg, căruia îi spune „frățioare”, iar bătrînei Amschel — „mătușică” !

Despre „Revue” a noastră n-am văzut și n-am auzit încă nimic. Sînt în tratative cu Köln în vederea editării unei publicații trimestriale.

În parte fiindcă nu mă simt bine, în parte intenționat, nu mă duc la Pulteney stores să mă întîlnesc cu ceilalți decît în zilele oficiale. Întrucît domnii ăștia au dezbătut atît de îndelung dacă această societate a lor este sau nu plictisitoare, îi las, desigur, să se înțeleagă între ei în ceea ce privește caracterul amuzant al modului lor de a-și petrece vremea. Eu însă mă arăt rar pe acolo. Ne-am convins amîndoi din experiență că cu cît te porți mai liberal cu acești oameni, cu atît prețuiești mai puțin în ochii lor. Și, apoi, m-am săturat de ei și vreau să-mi folosesc timpul cît mai productiv. Prietenul Schramm, care timp de cîteva săptămîni a jucat rolul nemulțumitului și care, în cele din urmă, s-a convins

* — într-un înalt grad. — *Nota trad.*

** — așa-zisă. — *Nota trad.*

că nimeni nu are de gînd să stingherească salturile lui de dispoziție, încetul cu încetul se pătrunde de starea de spirit din Model-lodging-house *.

La Great Windmill¹⁶⁹ domnește o mare iritare din pricina celor 16 l. st. pierdute prin sentință judecătorească. Lehmann spumegă de furie. Și furia lui nu se va potoli pînă cînd Bauer ** și Pfänder nu vor fi înfierăți în mod public, în toate ziarele Europei, ca hoți și răufăcători. Micul Bauer susține acum, bineînțeles într-un acces de indignare morală, că, dacă s-ar plăti un singur pfenig, fie la Great Windmill, fie societăților filantropice, ar însemna o jignire de neiertat adusă justiției engleze, precum și o „recunoaștere a burgheziei”.

Între timp marii bărbați din Great Windmill Street au reputat un triumf, după cum reiese din cele ce urmează :

„Către democrații tuturor națiunilor !

Cetățeni ! Proscriși emigrați în Anglia și prin aceea în condiții mai bune, *pentru* a aprecia mișcările politice de pe continent” (observă ! În această *singură* frază, eliptică de subiect, conjuncție și predicat, de-a dreptul o grosolană greșeală de limbă, ar fi trebuit în orice caz să se spună : și de aceea aflați în condiții mai bune *decît* voi ceilalți, *pentru*) „noi am putut urmări și supraveghea în mod activ combinațiile Puterilor coalizate, care se pregătesc pentru o nouă invazie a *Franței*, în care” (foarte frumos !) „cazaccii din nord sînt așteptați de complicii lor, *pentru ca*” (încă o dată : așteptați, pentru ca) „să stingă vulcanul revoluției mondiale în însuși focarul ei” (orașele natale ale lui Barthélemy și Pottier). — „Regii și aristocrații Europei au înțeles că a sosit momentul să ridice diguri pentru a stăvili marea populară” (mai bine zis : marasmul popular) „care amenință să înghită tronurile lor, ce se clatină. — Numeroase trupe recrutate în Rusia, Austria, Prusia, Bavaria, Hanovra, Württemberg, Saxonia și, în sfîrșit, în toate statele Germaniei sînt deja reunite”. (Trupe... sînt deja reunite !) „În Italia 130 000 de oameni amenință granița elvețiană. Vorarlberg este ocupat de 80 000 de oameni. Rinul de sus este înțesat de 80 000 de oameni din Württemberg, Baden și Prusia. Mainul este păzit de 80 000 de bavarezi și austrieci. În timp ce 370 000 de oameni ocupă punctele arătate, Prusia a mobilizat 200 000 de soldați, pe care-i ține disponibil” (sic) „pentru a-i arunca împotriva granițelor Belgiei și Franței : sub presiunea coalițiilor,

* — pensiuni cu camere mobilate model. — *Nota trad.*

** Heinrich Bauer. — *Nota red.*

Olanda și Belgia vor sprijini mișcarea de invazie cu o forță armată de 150 000 de oameni. În Boemia stau gata pregătiți 150 000 de oameni și nu așteaptă decît un ordin pentru a se uni cu armata Mainului, care va număra atunci 230 000 de oameni. În jurul Vienei sînt concentrați 80 000 de oameni. 300 000 de ruși și-au instalat tabăra în Polonia, iar 80 000 în împrejurimile Petersburgului: aceste armate formează la un loc o forță armată de aproximativ 1 330 000 de combatanți, care nu așteaptă decît semnalul de pornire la atac. În spatele acestor trupe stau de asemenea gata (!) 180 000 de austrieci, 200 000 de prusaci, 100 000 de soldați furnizați de principatele Germaniei și 220 000 de ruși. Aceste armate formează împreună o trupă de rezervă alcătuită din 700 000 de oameni, fără a mai socoti nenumăratele hoarde" (sic) „barbare pe care Atila moscovitul le va aduce din fundul Asiei pentru a le lansa, ca și altădată (!), împotriva civilizației europene. Din ziarele germane" (într-o notă este citată o propoziție păduchioasă din „Neue Deutsche Zeitung", pentru flatarea lui Lünig), „precum și din *informațiile noastre particulare aflăm care sînt intențiile secrete ale puterilor*, ai căror împuterniciți s-au adunat la 25 octombrie la Varșovia. În (!) conferință s-a hotărît ca un război simulat" (drace, ce diplomați !) „între Prusia și Austria să servească drept pretext pentru mișcările soldaților, pe care *voința* țarului i-a transformat în niște unelte oarbe și sicari feroci împotriva apărătorilor libertății". (Bravo !) „În fața acestor fapte, nu mai încapе nici o îndoială că în momentul de față se pune la cale măcelărirea (! !), care a și început (! !), a republicanilor. Evenimentele din iunie 1848 cu masacrele lor și cu expulzările care le-au urmat — Ungaria pustiită și subjugată de către Austria, Italia lăsată pe mina papei și a iezuiților după sugrumarea republicii romane de către soldații guvernului francez —, toate acestea nu au putut potoli furia dușmanilor noștri, dimpotrivă, ei visează să subjuge toate popoarele care luptă pentru libertatea tuturor. Dacă democrația nu va veghea, Polonia, Ungaria, Germania, Italia și Franța vor fi curînd lăsate pradă sălbaticilor soldăței ai lui Nicolaie, care, pentru a incita pe barbari la luptă, le promite pustiirea și jefuirea Europei.

În fața acestei primejdii care ne amenință, *la luptă !... la luptă*, republicani francezi, germani, italieni, polonezi și unguri, ieșiți din inerția" (beția lui Schapper și Willich) „care slăbește forțele noastre și pregătește asupra noastră o victorie ușoară ! *La luptă !... Să facem ca zilelor de inactivitate și de rușine ale prezentului să le urmeze zile de trudă și de glorie, pe care ni le pregătește războiul sfînt pentru libertate ! Dacă veți examina aceste*

pericole, pe care vi le semnalăm, veți înțelege, ca și noi, că ar fi o nebunie să mai așteptăm atacul dușmanului comun. Noi trebuie să pregătim totul și să preîntîmpinăm primejdia care ne încercuiește!" (Poftim de încercați să preîntîmpinați ceva care vă încercuiește!) „Cetățeni democrați-socialiști, salvarea o putem găsi numai în noi înșine: noi nu putem conta decît pe forțele noastre proprii și, învățînd din exemplele trecutului, trebuie să ne înarmăm împotriva trădărilor viitoare. Să evităm, să evităm mai ales capcana pe care ne-o întind șerpilor (!) diplomației. Emulii lui Metternich și Talleyrand pun la cale în acest moment înăbușirea făcliei revoluției, dezlănțuind, prin invazia pe care o pregătesc în Franța, un război național, în care popoarele se vor măcelări între ele în avantajul dușmanilor eliberării lor. Nu, cetățeni! Nu mai trebuie să existe războaie naționale. Barierele ridicate de despoți între națiunile pe care și le-au împărțit între ei, pentru noi, de acum înainte, au căzut, și *popoarele contopite*" (chiar așa: *contopite*) „nu mai au decît un singur drapel, pe care noi am scris cu sîngele fecund al martirilor noștri: *Republică universală democratică și socială*”.

În numele *uniunilor lor*: „Membrii comitetului Asociației emigranților democrați-socialiști francezi la Londra: Adam (Cambreur), Barthélemy (Emmanuel), Caperon (Paulin), Fanon, Gouté, Thierry, Vidil (Jules); delegații comisiei permanente a secției democrației poloneze la Londra: Sawaszkiewicz, Warskiroski; membrii comitetului democrat socialist al emigranților germani¹⁷⁰ și al Asociației muncitorilor germani: Dietz (Oswald), Gebert (A.), Mayer (Adolphe), Schärttner (A.), Schapper (Karl), Willich (August). Delegații Ligii democratice maghiare la Londra: Molikóy, Simonyi. Londra, 16 noiembrie 1850” *.

Wenn das nicht gut für die Wandläus ist, dann weiss ich nicht, was besser ist **. Cînd am citit manifestul lui [Ledru-] Rollin, Mazzini, Ruge etc. către germani¹⁷¹, în care îi cheamă să cînte imnuri războinice și le amintește că strămoșii lor se numeau „franci”, în care se spune că regele Prusiei a și hotărît să se lase nimicit de Austria, am crezut că ceva mai prost decît acesta nu poate exista. Mais non! ***. Urmează manifestul Fanon-Caperon-Gouté — cîm îi spune „La Patrie”, al acestor dii minorum gentium **** — cu același conținut, cum bine observă ziarul, dar fără șic, fără stil, cu acele jalnice floricele de oratorie despre

* În original tot textul manifestului e dat în limba franceză. — *Nota red.*

** — Dacă asta nu-i bun pentru ploșnițe, nu știu ce-ar putea fi mai bun. — Proverb german rîspîndit în Renania. — *Nota trad.*

*** — Dar nu! — *Nota trad.*

**** — zeii mai mici. — *Nota trad.*

șerpi, sicari, măceluri. „Indépendance“, după ce reproduce câteva fraze din această capodoperă, arată că ea ar fi fost concepută de soldații *les plus obscurs* de la Démocratie* și că acești sărmani indivizi ar fi trimis-o la Londra corespondentului acestui ziar, deși este conservator. Atît de mare era dorința lor de a o vedea tipărită. Drept pedeapsă, ziarul nu dă *nici un* nume, iar „La Patrie“ nu le dă decît pe cele 3 de mai sus. Și pentru a încununa mizeria îi dau unui straubinger de aici (chiar acest individ i-a povestit ieri lui Pfänder lamentabila poveste) 50 de exemplare să le ducă în Franța. Nu departe de Boulogne, el aruncă 49 de bucăți în mare, iar la Boulogne fratele straubinger, neavînd pașaport, e trimis înapoi la Londra, unde spune că „acum pleacă la Boston“.

Toate bune și răspunde-mi cît mai repede.

Al tău

K. Marx

Apropo! Scrie-i odată stimabilului Dronke să răspundă la scrisorile legate de problemele Uniunii și nu să scrie numai ca să ne ceară bani. Domnii din Köln¹⁷² n-au dat încă nici o veste. Weydemeyer pomenește de „Haude“, care a pătimit crunt în Germania și se află din nou aici, considerîndu-l „în general un tînăr cumsecade“.

Trebuie să te gîndești serios ce ai vrea să scrii. Anglia nu mai merge, căci s-au scris 2 lucrări pe această temă, cu cea a lui Eccarius poate chiar 3. Nici despre Franța nu sînt prea multe de spus. N-ai putea, în legătură cu noile lucrări ale lui Mazzini, să-i scuturi puțin pe păduchioșii ăștia de italieni cu revoluția lor cu tot? („Republica și monarhia etc.“ lui alături de religia, papa etc. ale lui.)

[Post-scriptumul doamnei Jenny Marx]

Dragă domnule Engels,

Simpatia arătată cu prilejul dureroasei lovituri pe care ne-a hărăzit-o soarta prin pierderea micuțului nostru drag, a bietului nostru copil**, a fost o mare mîngiere pentru mine, mai ales că în aceste ultime zile, atît de triste, am avut toate motivele să mă plîng de prietenul nostru S[chramm]. Soțului meu și nouă tuturor ne-ai lipsit foarte mult și adeseori ne-am gîndit cu dor la d-ta; totuși mă bucur că ai scăpat de aici și că ești pe drumul cel bun pentru a deveni un mare cotton-lord***. Caută însă să-ți crezi o poziție cît mai stabilă, situîndu-te între cei doi frați care se dușmănesc. Lupta dintre ei va face cu siguranță să-i devii indispensabil stimatului d-tale tată, și în mintea mea îl și văd pe Friedrich Engels junior asociat al lui Engels senior. Lucrul cel mai bun este, desigur, ca,

* — cei mai obscuri ai democrației. — Nota trad.

** Heinrich Guido (Föxchen). — Nota red.

*** — lord al bumbacului. — Nota trad.

în ciuda cotton-trade-ului * și a tuturor celorlalte, să rămii vechiul Fritz și, ca să folosesc limbajul celor trei arhidemocrați Friedrich Wilhelm I, Kinkel și Mazzini, „să nu abandonezi *sînta cauză a libertății*”. Karl ți-a scris cite ceva despre murdăriile care se petrec pe aici, eu mai adaug unele nova **. Polobocului de osinză, Haude, i s-a topit toată grăsimea în turneul de clevetire făcut prin ținuturile Germaniei și nu se simte de loc la largul lui cînd dă cu ochii de careva. Dictatorul Hippopotam *** are, se spune, un mic hipopotam de proveniență dubioasă, și cavalerul Hohenzollern de Great-Windmill, Willich, și-a sporit garda de onoare cu cițiva golani și țilhari de drumul mare. Oamenii noștri o duc de pe o zi pe alta, tapînd pe cine găsesc de cițiva pence. Rings cițtigă acum cite ceva în calitate de claqueur la ducele de Braunschweig, care ține din nou un logos în fața justiției.

La ultimul banchet al polonezilor, unde s-au adunat crapauds **** francezi, germani, unguri și polonezi (Willich, Fieschi, Adam etc.), s-a ajuns la bătaie. Altceva n-am mai auzit despre banda asta. Ieri-seară am fost la prima conferință a lui Ernest Jones despre istoria papală. Expunerea sa a fost foarte frumoasă și, pentru englezi, destul de avansată, pentru noi, germanii, care am fost muștruluiți de Hegel, Feuerbach etc., nu a fost chiar à la hauteur *****. Bietul Harney a fost în pericol de moarte din cauza unui abces la trahee. Nici acum n-are încă voie să vorbească. Un medic englez l-a operat de două ori și nu a nimerit locul duros. „Red [Republican]” al său a devenit „Friend of the People”. Dar destul pentru astăzi. Copiii vorbesc foarte mult despre unchiul Angels, și micul Till *****, urmînd stimatele d-tale instrucțiuni, dragă domnule Engels, cîntă strașnic cîntecul despre „blana cea jerpelită și mătura cea sprintenă”.

Sperăm să te vedem de crăciun.

A d-tale

Jenny Marx

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1. 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

48

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

În ultimul timp, în mod excepțional, am fost foarte ocupat și au mai intervenit și alte chestiuni care m-au smuls din făgașul

* — comerțului cu bumbac. — *Nota trad.*

** — nouțăți. — *Nota trad.*

*** Karl Schapper. — *Nota red.*

**** — filistini. — *Nota trad.*

***** — la înălțime. — *Nota trad.*

***** Edgar Marx. — *Nota red.*

obișnuit al vieții mele și m-au împiedicat să scriu. Așa se explică întârzierea răspunsului meu.

Manifestul lui Fanon-Caperon-Gouté este într-adevăr o capodoperă ca formă și/și conținut. Fanfaronada și-a găsit cea mai desăvârșită expresie, și monsieur Barthélemy a dat, în sfârșit, lumii un exemplu de ce que c'est que de parler carrément*. Calculele militare ale acestui homme de marbre** sînt la fel de naive. Dumnealui a socotit dublu cele mai multe corpuri de armată austriece, după cum ne putem convinge din cea mai superficială confruntare cu ziarele. De altfel este prea mare neobrăzarea, după toate insuccesele de la 1848 încoace și avînd în vedere actuala stare de spirit pașnică pe care o vădesc toate națiunile, îndeosebi leaș crapauds, să vorbești despre o marée populaire qui mène d'engloutir des trônes***. Colecția de nume care se înșiră în josul manifestului este desigur cea mai frumoasă feature**** a întregului manifest. Un asemenea congres european n-a mai fost văzut vreodată. Ledru-R[ollin], Mazz[ini] et. Co. capătă efectiv, datorită acestei copilării, o oarecare importanță. De altfel, aș vrea să știu prin ce se deosebește otreapa asta de Sawaskiewicz, care semnează manifestul, de Darasz, polonezul lui Ledru-[Rollin], și în ce măsură cei doi unguri care semnează manifestul sînt de preferat lui Mazzini. Schapper și Ruge fac tot atîtea parale și unul și celălalt, iar dacă gîndacul ăsta de Dietz nu va veni cu greutatea sa să aplice balanța în favoarea noului comitet european, acestor domni le va veni greu să facă față concurenței cu originalul lor.

De curînd am fost la John Watts, se pare că omul se pricepe la învîrteli, acum are un shop***** mult mai mare, ceva mai sus în Deansgate. A devenit un adevărat filistin radical, nu-l mai interesează nimic în afară de educational movement*****, se entuziasmează pentru moral force¹⁷³ și l-a acceptat pe domnul Proudhon ca domn și stăpîn. A tradus „Contradictions économiques”***** și alte lucrări și a pierdut mulți bani cu asta, pentru că muncitorii englezi nu au încă suficientă „educație” ca să înțeleagă aceste cărți minunate. El mi-a dat diferite exemple din care reiese că se pricepe foarte bine să-și dezvolte întreprinderea sa de croitorie,

* — ce înseamnă să spui lucrurilor pe nume. — *Nota trad.*

** — om de granit. — *Nota trad.*

*** — marea populară care amenință să înghită tronurile. — *Nota trad.*

**** — caracteristică. — *Nota trad.*

***** — magazin. — *Nota trad.*

***** — mișcarea de educație. — *Nota trad.* (Vezi volumul de față, p. 177.)

— *Nota red.*)

***** P. J. Proudhon. „Système des contradictions économiques, ou la Philosophie de la misère”. — *Nota red.*

afișându-și liberalismul burghez. În Educational Committees * stă frățește alături de foștii lui adversari furioși, preoții dissenterii, și din cînd în cînd primește declarații de recunoștință din partea lor for the very able address he delivered on that evening **. Păreră mea e că după metamorfoza asta, individul nu mai are nici un haz ; de atunci n-am mai fost pe la el. Pentru oamenii care suferă asemenea transformări, devenind niște burghezi solizi, Proudhon este, desigur, o hrană ideală ; în aparență merge foarte departe, mai departe decît Owen, și rămîne totuși fully respectable ***.

N-am nimic împotriva să scriu despre domnul Mazzini și despre istoria italiană. Numai că, în afară de ceea ce a apărut în „Red [Republican]”, nu am nici una din scrierile lui Mazzini. Pînă la crăciun tot nu reușesc să fac nimic, căci peste o săptămînă voi veni la Londra. Și atunci voi lua materialul de care am nevoie. Poate că pînă atunci ne mai vine vreo idee.

Multe mulțumiri soției tale pentru rîndurile ei prietenești ****. În ceea ce privește transformarea mea într-un cotton-lord, nici o teamă, bătrînul meu nu prea pare dispus să mă țină aici mai mult decît este strict necesar. Cependant nous verrons *****. Peter Ermen se învîrtește pe aici ca o vulpe căreia i s-a prins coada într-o cursă și caută să-mi facă tot felul de șicane — sărmanul prost își inchipuie că ceva venit de la el ar putea să mă supere !

Lui Dronke i-am scris.

Salutări soției și copiilor tăi.

Al tău

F. E.

Manchester, 17 decembrie 1850

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — Comitetul pentru educație. — *Nota trad.*

** — pentru excepționala conferință pe care a ținut-o în seara aceea.
— *Nota trad.*

*** — cît se poate de respectabil. — *Nota trad.*

**** Vezi volumul de față, p. 142—143. — *Nota red.*

***** — Dar vom vedea. — *Nota trad.*

1851

49

Marx către Engels
la Manchester

[Londra], 6 ianuarie [1851]

Dragă Engels !

M-ai îndatora foarte mult, s'il est possible *, „dacă mi-ai trimite neîntârziat bani. Gazda mea este very poor **, de două săptămîni n-am plătit-o, și mă atacă cu o energie înspăimîntătoare.

Ieri la ședința cercului și-a făcut apariția Wolff***, dar Liebknecht și Schramm n-au venit. După ce s-a adoptat noul statut¹⁷⁴, am amînat porcăria asta pe un timp nelimitat.

Al tău

K. M.

„Revue“ a noastră, probabil, va apărea din nou în Elveția. Așa că scrie ceva, pentru ca, la nevoie, să am manuscrisul tău ready****.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană.

* — dacă este posibil. — *Nota trad.*

** — foarte săracă. — *Nota trad.*

*** Ferdinand Wolff. — *Nota red.*

**** — pregătit. — *Nota trad.*

50

Marx către Engels
la Manchester

Londra, 7 ianuarie 1851

Dragă Engels !

Îți scriu astăzi ca să-ți supun o questiuncula theoretică *, fi-rește, de naturae politico-economice **.

Tu știi, ca s-o luăm ab ovo ***, că, după teoria lui Ricardo, renta nu este altceva decât diferența dintre cheltuielile de producție și prețul produsului pământului, sau, cum se mai exprimă el, diferența dintre prețul la care trebuie vândut cel mai prost teren pentru a recupera cheltuielile (în calculul cheltuielilor trebuie să fie întotdeauna cuprinse profitul arendașului și dobinzile pe care le plătește el) și prețul la care se poate vinde cel mai bun teren.

Potrivit teoriei lui, așa cum și-o expune el însuși, creșterea rentei dovedește următoarele :

1. Se recurge la pământ de calitate tot mai proastă, sau aceeași cantitate de capital investită succesiv în același pământ nu aduce același produs. Într-un cuvânt : pământul devine mai prost în aceeași măsură în care populația este nevoită să-i ceară tot mai multe produse. El devine relativ tot mai puțin fertil. Aici a găsit Malthus o bază reală pentru teoria lui despre populație și tot aici caută acum discipolii lui să-și arunce ultima ancoră pentru a se salva.

2. Creșterea rentei (*legitimă*, cel puțin din punct de vedere *economic*) poate avea loc numai dacă crește prețul cerealelor ; ea trebuie să scadă o dată cu scăderea lui.

3. Dacă crește *renta totală a unei țări întregi*, aceasta se poate explica numai prin faptul că a fost cultivată o masă foarte mare de pământ relativ mai prost.

Istoria însă contrazice pretutindeni aceste trei teze.

1. Nu încapă nici o îndoială că o dată cu progresul civilizației se cultivă terenuri de calitate tot mai proastă. Dar tot atât de neîndoielnic este că, în urma progresului științei și industriei, aceste terenuri de calitate mai proastă sînt relativ bune în comparație cu cele care înainte erau considerate bune.

---

* — mică chestiune teoretică. — *Nota trad.*

** — cu caracter economic-politic. — *Nota trad.*

*** — de la început. — *Nota trad.*

Londra 4 Ianuar 1851.

Caro Engels:

Am scris aceste pagini, ca dar in speranta ca te vor ajuta, ca sa poti sa scrii mai bine.

Am scris in aceste pagini, ca dar in speranta ca te vor ajuta, ca sa poti sa scrii mai bine.

Am scris in aceste pagini, ca dar in speranta ca te vor ajuta, ca sa poti sa scrii mai bine.

Am scris in aceste pagini, ca dar in speranta ca te vor ajuta, ca sa poti sa scrii mai bine.

Am scris in aceste pagini, ca dar in speranta ca te vor ajuta, ca sa poti sa scrii mai bine.

Am scris in aceste pagini, ca dar in speranta ca te vor ajuta, ca sa poti sa scrii mai bine.

Am scris in aceste pagini, ca dar in speranta ca te vor ajuta, ca sa poti sa scrii mai bine.

Am scris in aceste pagini, ca dar in speranta ca te vor ajuta, ca sa poti sa scrii mai bine.

Am scris in aceste pagini, ca dar in speranta ca te vor ajuta, ca sa poti sa scrii mai bine.

Am scris in aceste pagini, ca dar in speranta ca te vor ajuta, ca sa poti sa scrii mai bine.

Am scris in aceste pagini, ca dar in speranta ca te vor ajuta, ca sa poti sa scrii mai bine.

Am scris in aceste pagini, ca dar in speranta ca te vor ajuta, ca sa poti sa scrii mai bine.

2. Începînd din 1815, preţul cerealelor a scăzut de la 90 la 50 de şilingi şi mai jos — înainte de abrogarea legilor cerealelor el scădea neregulat, dar permanent. Renta însă a crescut în permanenţă. Aşa s-a întîmplat în Anglia. *Mutatis mutandis* *, acelaşi lucru s-a întîmplat pretutindeni pe continent.

3. În toate ţările, cum a remarcat încă Petty, constatăm că, atunci cînd preţul cerealelor scade, renta totală a ţării creşte.

Principalul în toate acestea rămîne faptul că legea rentei trebuie să fie pusă în concordanţă cu progresul productivităţii agriculturii în general, numai în felul acesta pot fi, pe de o parte, explicate faptele istorice, pe de altă parte infirmată teoria lui Malthus cu privire la degradarea nu numai a braţelor de muncă, dar şi a pămîntului.

Cred că problema ar putea fi simplu explicată în felul următor :

Să presupunem că într-o stare dată a agriculturii, preţul cvarterului de grîu ar fi 7 şilingi şi că un acru de teren de cea mai bună calitate, care aduce o rentă de 10 şilingi, ar produce 20 de buşeli. Venitul de pe un acru este deci egal cu $20 \times 7 = 140$ de şilingi. Cheltuielile de producţie reprezintă în acest caz 130 de şilingi. Aşadar, 130 de şilingi este preţul produsului celui mai prost teren cultivat.

Să presupunem acum că intervine o îmbunătăţire generală a agriculturii. Dacă presupunem acest lucru, trebuie să admitem şi că ştiinţa şi industria sînt în progres, iar populaţia în creştere. Creşterea generală a fertilităţii solului în urma îmbunătăţirii agriculturii presupune aceste condiţii, spre deosebire de fertilitatea survenită întîmplător în urma unui anotimp favorabil.

Să zicem că preţul grîului ar scădea de la 7 la 5 şilingi per cvarter. Cel mai bun teren, nr. 1, care mai înainte producea 20 de buşeli, ar produce acum, să zicem, 30 de buşeli. Aşadar, el aduce acum — în loc de 20×7 sau 140 de şilingi — 30×5 sau 150 de şilingi. Adică o rentă de 20 de şilingi, în loc de 10 şilingi, cît era mai înainte. Cel mai prost teren, care nu aduce nici o rentă, trebuie să producă 26 de buşeli, căci, după ipoteza noastră de mai sus, preţul necesar al produselor lui este de 130 de şilingi, şi $26 \times 5 = 130$. Dacă îmbunătăţirea agriculturii, cu alte cuvinte dacă progresul general al ştiinţei, care merge mină în mină cu progresul general al societăţii, al populaţiei etc., nu este atît de general, încît terenul cel mai prost care trebuie cultivat să poată

* — cu modificările cuvenite. — *Nota trad.*

produce 26 de buşeli, preţul cerealelor nu poate scădea la 5 şilingi per cvarter.

Renta de 20 de şilingi exprimă, ca şi mai înainte, diferenţa dintre cheltuielile de producţie şi preţul cerealelor produse pe cel mai bun teren, sau diferenţa dintre cheltuielile de producţie necesitate de cel mai prost teren şi cheltuielile de producţie necesitate de cel mai bun teren. Unul dintre terenuri, în comparaţie cu celălalt, rămîne mereu, relativ, la fel de nefertil ca şi pînă acum. *Dar fertilitatea generală a crescut.*

Presupunem numai că, dacă preţul cerealelor scade de la 7 la 5 şilingi, consumul, adică cererea, creşte în aceeaşi măsură, sau că productivitatea nu depăşeşte cererea pe care se poate conta la preţul de 5 şilingi. Pe cît de greşită ar fi această presupunere dacă preţul ar fi scăzut de la 7 la 5 şilingi datorită unei toamne excepţional de îmbelşugate, pe atît de necesară este ea în cazul unei creşteri treptate a fertilităţii datorate chiar producătorilor. În toate cazurile aici e vorba numai de probabilitatea economică a acestei ipoteze.

De aici rezultă că :

1. Renta poate să crească, deşi preţul produsului agricol scade ; şi totuşi *legea lui R[icardo] rămîne adevărată.*

2. Legea rentei, formulată de R[icardo] sub forma unei teze foarte simple, dacă facem abstracţie de concluziile lui, nu presupune fertilitatea descrescîndă a pămîntului, ci numai faptul că, *deşi fertilitatea pămîntului creşte în general o dată cu dezvoltarea societăţii, fertilitatea diferitelor terenuri este totuşi diferită,* sau că, prin investirea succesivă a capitalului, în unul şi acelaşi teren se obţin rezultate diferite.

3. Cu cît ameliorarea solului este mai generală, cu atît va cuprinde mai multe categorii de terenuri, iar renta totală a întregii ţări poate să crească, cu toate că preţul cerealelor în general scade. Dacă luăm ca exemplu cazul de mai sus, atunci totul depinde numai de numărul terenurilor care produc mai mult decît 26 de buşeli a 5 şilingi, fără să fie neapărat necesar ca ele să producă 30 de buşeli ; cu alte cuvinte, totul depinde de măsura în care variază calitatea terenurilor care ocupă o poziţie intermediară între cel mai bun şi cel mai prost teren. Aici nu are importanţă ratio * rentei la cel mai bun teren. În general, aceasta nu se referă direct la ratio a rentei.

Tu ştii că în problema rentei cheia problemei constă în aceea că renta este produsă prin egalizarea preţurilor la produse care

* — mărimea. — Nota trad.

au necesitat cheltuieli de producție diferite, dar că această lege a prețului de piață nu este altceva decât legea concurenței burgheze. Totuși, chiar și după desființarea producției burgheze ar mai rămâne dificultatea că pământul devine relativ mai puțin fertil, că o cantitate egală de muncă aplicată succesiv ar da rezultate mai slabe, deși atunci produsul terenului cel mai bun n-ar mai fi tot atât de scump ca și cel al terenului cel mai prost, așa cum se întâmplă în regimul burghez. Dar această temere cade, ca urmare a celor arătate mai sus.

Te rog să-mi comunicii părerea ta în această problemă.

Fiindcă te-am plictisit cu porcăria asta, îți trimit, ca să te amuzi, un pachet de scrisori din partea dr. *Magnus Gross* (dublu *Gross*, cel mai mare *Gross* *) din Cincinnati ¹⁷⁵. Vei putea să vezi că, dacă *monsieur Gross* nu este grand **, în schimb este gros ***. *Tellerig II*, în nuce ****. De altfel, toți tipii ăștia din Koblenz seamănă unul cu altul ¹⁷⁶. Trimite-mi pachetul înapoi și, dacă vrei sau dacă ai timp și chef, scrie-i și lui *Dronke* două rinduri.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

51

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,
Anexez un Post Office Order ***** pentru 1 l. st., particulars ***** rămîn aceleași. Cumpărătorul meu — un funcționar de

* Joc de cuvinte. În limba germană „gross” înseamnă „mare”, ca și „magnus” în limba latină. — *Nota trad.*

** — mare. — *Nota trad.*

*** — greoi. — *Nota trad.*

**** — în germene. — *Nota trad.*

***** — mandat poștal. — *Nota trad.*

***** — amănuntele. — *Nota trad.*

la noi — a avut, se pare, cheltuieli mari în ultima vreme și nu vrea să scoată dintr-o dată prea mulți bani de la firmă. Nu e de acord cu asta, și eu, cela se conștient, nu-l prezez prea mult. În ceea ce mă privește, am avut cheltuieli mari în legătură cu călătoria mea la Londra¹⁷⁷, altfel ți-aș trianite bucuros întreaga sumă; așa că astăzi trebuie să mă mulțumesc cu îndeplinirea funcției de consignee ** obișnuit și să-ți trimit jumătate din valoare ca avans. Cealaltă jumătate urmează să ți-o trimit — cel mai târziu — în primele zile din februarie, poate și mai devreme, și anume deîndată ce firma va expedia bătrînului meu o scrisoare în care să-i comunice toate sumele ce mi-au fost plătite.

Jones a fost aici și și-a înfruntat adversarii într-un public meeting ***, în propriul lor local¹⁷⁸. Ca oponenti i-a avut pe Leach și Donovan. Dezbaterile nu au fost chiar așa cum mă așteptam. Mici stratageme de ambele părți; multă chronique scandaleuse****, care te consola de lipsa unora dintre plăcerile londoneze. Jones are de partea lui superioritatea talentului declamator, Leach, dimpotrivă, absolut imperturbabil, dar uneori teribil de absurd. Donovan — un intrigant ordinar de dimensiuni locale. De altfel, din pricina lui „Neue Rheinische Zeitung“ ***** și a prezenței mele, Jones a fost silit să se declare red republican ***** și adept al unei nationalization of landed property *****. Leach, dimpotrivă, s-a comportat ca un reprezentant hotărît al co-operative societies ***** printre altele și pentru că acestea resping agitația politică. De altfel, se pare că aceste societăți sînt acum în număr foarte mare în Lancashire, iar Jones și prietenii săi se tem că, dacă s-ar ajunge la o alianță între ele și cartiști, ar putea pune stăpînire pe mișcarea cartistă. Așa se explică unele dintre concesiile pe care Harney a găsit de cuviință să le facă.

Succesul activității desfășurate de Jones aici a fost maximul la care ne puteam aștepta; ca punct hotărît în disputa dintre el și Chartist Council ***** din Manchester, el a pus problema recunoașterii Comitetului executiv din Londra. Voturile au fost împărțite în mod egal, deși Leach et Co. au avut circa 3 ore pentru a-și aduce oamenii la miting și erau în număr conside-

* — se înțelege. — *Nota trad.*

** — depozitar — *Nota trad.*

*** — adunare publică. — *Nota trad.*

**** — istorii scandaloase. — *Nota trad.*

***** „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue“. —

Nota red.

***** — republican roșu. — *Nota trad.*

***** — naționalizării proprietății funciare. — *Nota trad.*

***** — cooperativelor. — *Nota trad.*

***** — consiliul cartist. — *Nota trad.*

rabil. La început, cînd asistența era pur întîmplătoare (Leach a socotit că J[ones] nu va putea fi aici înainte de ora 9, dar a venit încă de la ora 8, ceea ce lui L[each] nu i-a plăcut de fel), J[one]s a fost întîmpinat cu entuziasm.

În societatea cartiștilor, pe care vrea să-i cîștige sau pe care vrea să și-i atașeze cît mai mult, Jones nu este nicidecum atît de naiv ca atunci cînd se află în mijlocul nostru. E foarte șiret. Poate chiar prea mult — noi, cel puțin, „îi cunoaștem intenția” *.

În ceea ce privește prietenii de aici ai lui H[arney], unul este un scoțian plicticos, extrem de sentimental și, de aceea, insuportabil de limbut, al doilea este un băiat tînăr, hotărît și foarte aprins, despre ale cărui facultăți intelectuale nu mi-am făcut încă o idee precisă; al treilea, Robertson, despre care Harney nu mi-a vorbit, mi se pare a fi cel mai înțelept dintre toți. Am să încerc să organizez cu băieții ăștia un mic club sau niște întîlniri regulate și să discut cu ei „Manifestul” **.

Harney și Jones au aici o sumedenie de prieteni, iar O’C[onnor] — o sumedenie de dușmani ascunși, dar, pînă nu va face o faptă care să-l compromită public, nu va putea fi răsturnat oficial aici. De altfel, la miting J[ones] a vorbit despre el și despre Reynolds cu cea mai mare lipsă de respect posibilă.

Cumnatul *** meu mi-a dat zilele astea o veste bună în ce mă privește: americanul care urma să fie asociatul meu a fost la Londra, și după ce au stat amîndoi de vorbă au ajuns la concluzia că eu nu sînt omul de care are nevoie în afacerea pe care o conduce el. Așadar, povestea cu America a fost amînată pe un timp nelimitat, întrucît acum nu mai pot face nici un proiect fără consimțămîntul meu.

Calde salutări soției și copiilor tăi.

Al tău

F. E.

M[anchester], 8 ianuarie 1851

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* Parafrazare a unor cuvinte din drama lui Goethe „Torquato Tasso”.
Actul al doilea. Scena intii. — *Nota red.*

** K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist”. (Vezi K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist”, București, Editura politică, 1962, ed. a VIII-a. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

*** Emil Blank. — *Nota red.*

52

Marx către Engels ¹⁷⁹ la Manchester

[Londra], 22 ianuarie 1851

Dragă Engels !

Ești taciturne comme la mort *. Îți trimit alăturat : 1) declarația lui Oswald Dietz împotriva lui Pfänder și Bauer **, apărută în „National-Zeitung” ¹⁸⁰ din Basel, 2) un articol de birfeală, pe care domnul A. Ruge l-a confecționat împreună cu Struve și Willich împotriva noastră ¹⁸¹. Cel tirziu peste două zile trebuie să-mi trimiți înapoi rahatul ăsta și să-mi spui ce ești de părere să facem împotriva nr. 2. Dacă vrei să întocmești un fel de declarație, trimite-mi-o.

K. Schramm își va publica singur declarația.

Ce zici de această coup de maître *** a lui Atta Troll **** și a celor care se ascund în spatele lui : „eminentul, hotărîitul bărbat Struve”, precum și „viteazul Willich”. C'est un peu fort *****. Ziarul mi-a căzut întîmplător în mină la Bamberg. Căci altfel, cine citește și cine știe de existența lui „Bremer Tages-Chronik, Organ der Demokratie” ?

Bineînțeles că Bauer și Pfänder nu vor răspunde și se pare că în momentul de față tăcerea este pentru ei lucrul cel mai recomandabil.

Nu am încă nici o veste, nici de la Schabelitz, care voia să-și asume editarea în continuare a „Revue” a noastră, nici de la Becker, care voia să se îngrijească de editarea lucrărilor mele ¹⁸². Pînă acum toate încercările pe care le-am făcut pe lîngă domnul Schuberth au fost zadarnice. Dacă Haupt ar găsi un avocat care să preia această afacere, ar putea să-i intenteze un proces ¹⁸³.

Ce fac Mary și Lizzy ***** ? Și, în primul rînd, ce faci tu ? Harney a fost într-o seară pe la mine împreună cu Pieper, Eccarius

* — tăcut ca moartea. — *Nota trad.*

** Heinrich Bauer. — *Nota red.*

*** — lovitură de maestru. — *Nota trad.*

**** Porecla lui Arnold Ruge după poezia cu același nume de Heine. —

Nota red.

***** — asta e puțin cam tare. — *Nota trad.*

***** Mary și Lizzy Burns. — *Nota red.*

etc. și a fost foarte bine dispus pînă cînd „scumpa lui soție” l-a cărat de aici aproape cu forța, „pe jumătate ea-l trăgea, pe jumătate el cădea” *.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

53

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Je te trouve joli en me disant que se suis taciturne comme la mort **, dar mă voi abține de a-ți face aceeași imputare.

Perfidia grosolană a pomeranului Ruge depășește într-adevăr orice limite. Cel mai simplu ar fi să întocmești tu o declarație pe care s-o semnăm amîndoi. Dacă e neapărat nevoie de unele observații personale, le putem adăuga sub formă de note, și fiecare dintre noi le va semna separat. Nu știu dacă este necesar să adaug ceva în mod personal, poate numai pentru a arăta că în situația mea de comerciant mi-am păstrat deplina independență, și „stăpînii” mei nu-mi pot comanda să semnez apelurile lor mișcătoare adresate lui bon Dieu ***, așa cum îi comandă domnului Ruge, cu toată lăudăroșenia lui ateistă din trecut, superiorul său Mazzini ¹⁸⁴; și că mi-am ales această cale, pentru a nu fi nevoit să trăiesc din cerșetorie democrată, situație în care se complac diverșii filistini pe care ni-i opune domnul R[uge], sau ceva de felul acesta. Spune-mi dacă socoți că este necesar.

De altfel, articolul, cu indignarea lui morală și minciunile lui colosale, oferă un material strașnic pentru persiflare. Totodată te pune pe urmele intrigilor lui Ruge. Faptul că domnul

* Goethe. „Pescarul”. — *Nota red.*

** — E drăguț din partea ta să spui că aș fi tăcut ca moartea. — *Nota trad.*

*** — bunul Dumnezeu. — *Nota trad.*

R[uge] și comitetul european al lui Mazzini¹⁸⁵ l-au impresionat foarte puternic pe bunul reverend Dulon și că numai printre acești democrați plîngăreți din Germania de nord și din Saxonia inferioară, preparați cu un sos beletristic bremenez foarte diluat, își puteau găsi un teren potrivit în Germania sublimele manifeste ale lui Mazzini este cît se poate de firesc. Era firesc ca acești domni, „Amici ai luminii”¹⁸⁶, să găsească în Ronge-Mazzini și în Ruge, reîntors la Dumnezeu, aliații doriți, iar cîntea de a fi în corespondență oficială cu cei mai mari oameni ai democrației europene onorabile, în calitate de „comitet german”, trebuia, desigur, să-l determine pe moliul popă Dulon să se arate îngăduitor față de cele mai josnice calomnii împotriva domnilor „frivoli” și ateii de la „Neue Rheinische Zeitung”. R[uge] a devenit curajos abia atunci cînd și-a băgat în cap că „Revue” este moartă. Eu cred însă că se înșală și că nu va dura mult și asupra căpăținei lui caraghioase se va abate o furtună de toată frumusețea.

N-ar fi bine — de vreme ce ne este imposibil să facem prea mare zarvă în jurul acestui articol și nu-i putem răspunde decît în „Tages-Chronik” — să-l prelucrăm pe ascuns pe P. P. Dulon, prin intermediul prietenului său, Becker cel roșu*? După porcăria asta de articol nu avem nici siguranța că răspunsul nostru ar fi admis.

Dar e limpede ca lumina zilei că maniera neroadă a lui Schramm și, judecînd după acest articol, lăudăroșenia lui necugetată din timpul cînd se afla la fratele său** au dat acestor măgari curajul să ne atace cu atîta josnicie, pe noi, care sîntem „singuri și părăsiți de toată lumea”. Omul ăsta își va da acum singur seama că a devenit unealta unei ticăloșii și va înțelege, desigur, că, prin prostia lui, își face mai mult rău lui însuși decît altora. Marele R[uge] nici măcar nu-i face curte, așa cum îi face, într-un fel, lui Telling. „K. Schr[amm] să nu fie confundat!”¹⁸⁷ Ce face individul acum? Cette affaire est de peu d'importance***. Birfeli mincinoase prost înțelese, insinuări grosolane și ininteligibile și moralizare arogantă — nous avons soutenu, Dieu merci, de bien autres charges!**** Singurul lucru neplăcut este că povestea asta o va supăra foarte mult pe soția ta, ceea ce, în actualele împrejurări, nu ar fi de loc de dorit.

* Hermann Becker. — *Nota red.*

** Rudolf Schramm. — *Nota red.*

*** — Chestiunea aceasta nu are prea mare importanță. — *Nota trad.*

**** — Am suportat noi, slavă domnului, atacuri de ce totul alt gen. —

Săptămîna viitoare mă voi lua serios de Comitetul european în „F[rien]d of the P[eo]ple”¹⁸⁸; l-am și anunțat pe H[arney]. Și acum trebuie să termin, e ora cînd biroul se închide și imediat după aceea pleacă și poșta. Data viitoare voi scrie mai mult.

Al tău

F E.

[Manchester], sîmbătă [25 ianuarie 1851]

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

54

Marx către Engels la Manchester

[Londra], 27 ianuarie 1851

Dragă Engels !

Alăturat primești și declarația ca s-o semnezi. Lui Dulon nu-i poate fi în nici un caz trimisă, pentru că Ruge a devenit coproprietar al ziarului „Bremer-Chronik”. Trebuie s-o trimitem ziarului conservator „Weser-Zeitung”¹⁸⁹ din Bremen. Cînd trimiți declarația, scrie și redacției; spune-le să ne trimită două copii la Londra, pe adresa mea : 28, Dean Street, și să ne anunțe, totodată, cît costă publicarea declarației și în ce fel poate fi plătită. Nu uita, totodată, să franchezi scrisoarea.

Fiindcă nu mai am timp pînă la ridicarea poștei, îți mai pun numai următoarele întrebări :

1. I-ai expediat lui Weerth scrisoarea pe care ți-a trimis-o soția mea, însoțită de cîteva rînduri pentru tine ? *

2. Ai primit scrisoarea în care îți trimiteam și mîzgăliturile Dr-ului Magnus Gross etc. în legătură cu care aș fi vrut să-mi răspunzi ? ** În cazul cînd nu ai primit-o, reclamă, te rog, ime-

* Vezi volumul de față, p. 568—569. — Nota red.

** Vezi volumul de față, p. 153—159. — Nota red.

diat la poștă. Ți-am expediat-o a doua zi după ce am primit scrisoarea ta, deci acum vreo două săptămîni.

Răspunde cît mai curînd și scrie dacă ești de acord cu declarația.

Al tău

K. M

Socot că ar fi inutil să adăugăm note la declarație.

P.S. Nu uita, de asemenea, să scrii redacției din Bremen, adică redacției lui „Weser-Zeitung”, să respecte ordinea cuvenită și să publice declarația lui Schramm după a noastră, nu înainte ei. Apropo! Dacă într-adevăr n-ai primit cele două scrisori ale mele, scrie-mi în englezește, după ce te vei fi interesat tu însuși la Manchester, cum aș putea scrie directorului general al poștelor. În scrisoarea pe care ți-am trimis-o acum două săptămîni îți expuneam noua mea concepție despre renta funciară*, în legătură cu care trebuie să cunosc părerea ta.

Al tău

K. M.

[Post-scriptumul lui Wilhelm Pieper]

Dragă Engels, trebuie să-ți comunic în grabă că M[ar]x este foarte supărat că nu-i scrii nici un cuvînt în legătură cu noua lui teorie despre renta funciară, despre care ți-a scris nu demult**. M[ar]x duce o viață foarte retrasă, singurii lui prieteni sînt John Stuart Mill și Loyd. Cînd vine cineva la el, în loc de bună ziua e întîmpinat cu categorii economice.

On ne peut pas vivre qu'avec toi, après tout***, și cine vrea să trăiască fără teorii economice, așa cum îmi place mie, trebuie să se dedea pe ascuns la extravagante, căci nu mai e nici o persoană sociabilă pe aici. Încerc, printre altele, să traduc cîte ceva, uneori fac chiar unele exerciții de stil personale, dar am îndoieli serioase că aș putea ajunge la ceva ca lumea. Mă bucur să aud că ești bine și data viitoare îți voi face timp să-ți scriu ceva mai coerent.

Calde salutări

W. Pieper

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* Vezi volumul de față, p. 153—159. — *Nota red.*

** Ibid.

*** — În ultimă instanță, nu se poate trăi decît cu tine. — *Nota trad.*

55

Engels către Marx
la Londra

Dragă Marx,

Cu totul pe neașteptate am descoperit cauza tăcerii tale, precum și a mirării tale în legătură cu tăcerea mea, astăzi, când, after some sharp cross-examination *, bătrîna mea scorpie de me-najeră a scos de sub un teanc de cărți aflate în camera mea scrisoarea ta din 7 a.c. **, care zace acolo liniștită din 8 ianuarie. În noaptea aceea n-am dormit acasă, și dumneaei a pus scrisoarea peste cărți; apoi, cînd a făcut curățenie, în grabă, a pus altă carte deasupra, și, cum în tot acest timp nu m-am atins de vrful respectiv de cărți, dacă nu mă anunțai tu, scrisoarea ar fi putut zace acolo pînă la judecata de apoi. Dacă luna asta m-aș fi ocupat de limba rusă în loc să mă ocup de fiziologie, lucrul acesta nu s-ar fi întîmplat.

Noile tale considerații asupra rentei funciare sînt, desigur, absolut juste. Afirmăția lui Ricardo că o dată cu creșterea populației scade neconținut fertilitatea solului nu mi s-a părut niciodată convingătoare, așa cum niciodată n-am putut găsi argumente în favoarea tezei lui cu privire la creșterea continuă a prețului cerealelor, dar, avînd în vedere cunoscuta mea indolență en fait de théorie ***, m-am mulțumit cu protestele lăuntrice ale eului meu mai bun și niciodată n-am încercat să pătrund în fondul problemei. Nu începe îndoială că soluția dată de tine problemei este cea justă, și astfel ai mai cîștigat un drept asupra titlului de economist în problemele de rentă funciară. Dacă ar exista dreptate pe pămînt, întreaga rentă funciară, cel puțin pe un an, ar trebui să-ți revină ție și asta ar fi minimumul din ce ai putea pretinde.

Niciodată nu mi-a intrat în cap teza simplă a lui Ricardo, care prezintă renta funciară ca o diferență între productivitatea diferitelor tipuri de sol și, în plus, în demonstrarea acestei teze 1. nu aduce alt argument decît trecerea la cultivarea unor terenuri din ce în ce mai proaste, 2. nu ține de loc seama de progresele agriculturii și 3. pînă la urmă lasă aproape cu totul la o parte trecerea la cultivarea unor terenuri mai proaste. În schimb, ope-

* — după un interogatoriu sever. — *Nota trad.*

** Vezi volumul de față, p. 153—159. — *Nota red.*

*** — în materie de teorie. — *Nota trad.*

rează în permanență cu afirmația că capitalul investit succesiv într-un anumit teren contribuie din ce în ce mai puțin la creșterea venitului. Pe cât de evidentă era teza care urma să fie demonstrată, pe atât de străine de această teză erau argumentele aduse în sprijinul ei, și-ți amintești, desigur, că încă în „Deutsch-Französische Jahrbücher”¹⁹⁰ am oșus teoriei fertilității descrescînde progresele științei în agricultură — e drept, foarte rudimentar și fără o sistematizare coerentă. Tu ai lămurit acum problema și ai un motiv în plus să te grăbești să termini și să dai publicității lucrarea de economie politică. Dacă ai putea publica într-o revistă engleză un articol despre renta funciară, ar produce o senzație extraordinară. Reflectează asupra acestui lucru, je me charge de la traduction*.

Alăturat îți trimit înapoi scrisoarea marelui Gross. Data viitoare îți voi trimite și cîteva rînduri pentru prea drăguțul Dronke, în seara asta mi-e prea somn ca să mai fiu în stare să fac ceva. Frumoasă bandă acești golani, Gross, Wilhelm și pamfletarul progresist din Cincinnati! ** Indivizii ăștia cred într-adevăr, pare-se, că, sub raport fizic, moral și intelectual, sintem pe ducă dacă îndrăznesc să ne facă o astfel de propunere¹⁹¹. C'est amusant. cependant***, și am rîs din inimă de acești salvatori provinciali ai societății și de ofertele lor, cu onorar pentru Dronke. Acel „as-çuțit și sărat” al dr-lui Siegfried Weiss¹⁹² este outdone**** de „roșu, picant, sarcastic și multilateral” al lui „Adonis al unei frumoase de mult uitate”. Que Dieu le bénisse!*****

Declarațiile, precum și instrucțiunile necesare vor fi trimise mîine la Bremen. D-l Schramm ar fi putut măcar să-și transcrie declarația, scrisul neglijent va da probabil naștere la confuzii.

Conferința o'connoristă de aici a fost pînă la urmă o șarlatanie¹⁹³. Participanții — preinșii reprezentanți ai întregului cartism englez — sînt în număr de 8, și reprezintă 4 orașe: Manchester, Bradford, Warrington și Sowerby. Dintre acestea, Warrington și Bradford sînt în opoziție și de acord cu Comitetul executiv. Mantle, care reprezintă Warringtonul, își bate în mod vădit joc de majoritate, deschide proceedings***** cu o moțiune în care cere conferinței, seeing their utter insignificance and contemptibility*****, să hotărască dizolvarea ei imediată; mîine le va

* Traducerea mi-o asum eu. — *Nota trad.*

** L. A. Hine. — *Nota red.*

*** — Totuși, e amuzant. — *Nota trad.*

**** — depășit. — *Nota trad.*

***** — D-zeu să-l aibă-n pază. — *Nota trad.*

***** — dezbaterile. — *Nota trad.*

***** — avînd în vedere totala ei lipsă de însemnătate și de autoritate. — *Nota trad.*

smulge un vot de încredere pentru Comitetul executiv, deci pentru Harney și Jones, pentru care va trebui să voteze și O'Connor. La întrebarea : trebuie să ne alăturăm adepților reformei financiare¹⁹⁴ ?, trei au votat pentru, doi împotriva și trei s-au abținut, printre care și O'Connor, pe care, din păcate, Mantle l-a intimidat prin ieșirea sa insolentă ; altminteri individul ar fi votat pentru și s-ar fi compromis în mod colosal și iremediabil. Majoritatea conferinței este alcătuită din O'C[onnor], Leach, McGrath, Clark și un oarecare Hurst. Luni, la un dineu oferit în cinstea lui O'C[onnor], d-l Thomas Clark a rostit următorul toast : The queen : her rights and no more ; the people : their rights and no less *. Mantle, un om aprins, impulsiv și de loc diplomat, l-a împiedicat și de data asta pe O'C[onnor] să se scoale în picioare și să închine pentru acest toast.

Scrisoarea către Weerth a fost expedită și în câteva zile va ajunge la el dacă n-a plecat într-o regiune prea îndepărtată din Maroc.

„Atît pentru astăzi”.

Al tău

F. E.

[Manchester], miercuri seara, 29 ianuarie [1851]

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

56

Marx către Engels la Manchester

[Londra], 3 februarie 1851

Dragă Engels !

Te ocupi cu studiul fiziologiei pe Mary ** sau altfel ? În primul caz înțeleg că asta n'est pas de *l'hébreux* *** și nici măcar *rusa*.

* — reginei : drepturile ei și nimic mai mult ; poporului : drepturile lui și nimic mai puțin. — *Nota trad.*

** Mary Burns. — *Nota red.*

*** — nu este ebraica. — *Nota trad.*

Noua mea teorie despre rentă nu mi-a dat, deocamdată, decît acea conștiință împăcată la care năzuiește în mod necesar orice om de treabă. În orice caz, sînt bucuros că pe tine te-a mulțumit. Era firesc ca raportul invers proporțional dintre fertilitatea solului și fertilitatea omului să afecteze profund pe un prolific tată de familie ca mine, cu atît mai mult cu cît mon mariage est plus productif que mon industrie *.

Acum îți ofer numai o exemplificare la currencytheorie **, a cărei studiere de către mine hegelienii ar caracteriza-o drept studiu al „ființării în altul”, al „alienării”, într-un cuvînt al „sacralui”.

Teoria elaborată de domnul Loyd și tutti frutti ***, începînd cu Ricardo, constă în următoarele :

Să presupunem că am avea o currency pur metalică. Dacă aici cantitatea de bani aflați în circulație ar fi prea mare, prețurile ar crește și deci exportul de mărfuri s-ar reduce. În schimb, importul din străinătate ar crește. Așadar, importul ar depăși exportul. Ar rezulta o balanță comercială nefavorabilă, un curs al schimbului nefavorabil. S-ar exporta monedă, cantitatea de bani aflați în circulație s-ar reduce, prețurile mărfurilor ar scădea, importurile s-ar reduce, exporturile ar crește, banii ar intra din nou ; într-un cuvînt, s-ar restabili echilibrul de mai înainte.

În cazul invers, situația, mutatis mutandis ****, ar fi aceeași.

Morala : întrucît banii de hîrtie trebuie să reproducă mișcarea banilor de metal și, în acest caz, o reglare artificială trebuie să ia locul fenomenului care în celălalt caz este o lege naturală, atunci cînd există o afluență de metal nobil (de exemplu, prin cumpărarea de government securities *****, Exchequer bills ***** etc.), Banca Angliei trebuie să-și sporească emisiunea de bani de hîrtie, iar atunci cînd rezerva metalică scade, s-o micșoreze prin reducerea operațiilor de scont sau prin vînzarea de titluri de stat. Eu afirm însă că banca trebuie să procedeze toamai invers, adică să-și sporească operațiile de scont cînd rezerva metalică scade și să le lase să-și urmeze cursul normal cînd rezerva crește ; aceasta pentru a nu agrava în mod inutil criza comercială care se apropie. Dar despre asta voi vorbi altă dată.

* — căsătoria mea este mai productivă decît meseria mea. — *Nota trad.*

** — teoria circulației banilor. — *Nota trad.*

*** — toți ceilalți. — *Nota trad.*

**** — cu schimbările corespunzătoare. — *Nota trad.*

***** — titluri de stat. — *Nota trad.*

***** — bonuri de tezaur. — *Nota trad.*

Ideea pe care vreau s-o expun aici se referă la laturile elementare ale problemei. Și anume, eu afirm : *chiar și în cazul unei currency pur metalice, cuantumul acesteia, creșterea și contractarea ei nu are nimic de-a face cu refluxul sau cu afluxul de metale nobile, cu balanța comercială favorabilă sau nefavorabilă, cu cursul favorabil sau nefavorabil al schimbului*, exceptând unele cazuri extreme, care nu se întîlnesc niciodată în practică, dar care pot fi concepute teoretic. Același lucru îl afirma și Tooke, dar n-am găsit nici o dovadă în lucrarea sa „History of prices” pe 1843—1847.

După cum vezi, problema este importantă. În primul rînd, prin aceasta e negat însuși principiul de bază al întregii teorii a circulației. În al doilea rînd, se demonstrează că desfășurarea crizelor, deși *sistemul de credit* este una dintre condițiile lor, n-are de-a face cu *circulația banilor* decît în măsura în care intervenția smințită a puterii de stat în reglarea ei poate agrava criza existentă, cum a fost în 1847.

Trebuie să se țină seama că în exemplele de mai jos eu am pornit de la presupunerea că *afluxul* de metal nobil este legat de afacerile prospere, de prețuri nu încă mari, dar în creștere, de un surplus de capital, de un excedent al exportului asupra importului. Viceversa, mutatis mutandis, în ceea ce privește refluxul de aur. De la această premisă pornesc oamenii pe care îi vizează polemica mea. Ei nu pot obiecta nimic. În realitate pot să intervină 1 001 cazuri cînd aurul se scurge, deși în țara care-l exportă prețurile celorlalte mărfuri sînt mult mai scăzute decît în țările care importă aur. Acesta este, de exemplu, cazul Angliei din 1809 pînă în 1811 și 1812 etc. etc. Totuși *premissa generală*, în primul rînd, este în abstracto * justă, iar în al doilea rînd admisă de indivizii care fac parte din școala currency. Deci, în această privință nu ar fi deocamdată nimic de discutat.

Să presupunem, așadar, că în *Anglia* domină *currency pur metalică*. Aceasta nu înseamnă însă că *sistemul de credit* ar înceta să existe. Mai mult, Banca Angliei s-ar transforma într-o bancă de *depozit* și totodată de *împrumut*. Numai că împrumuturile ei s-ar efectua doar în numerar. Dacă nu acceptăm această premisă, ceea ce apare aici ca *depozite ale Băncii Angliei* ar apărea ca *hoards** ale particularilor*, și împrumuturile acordate de această bancă ar apărea ca împrumuturi acordate de particulari. Așadar, ceea ce se va spune aici despre *depozitele Băncii Angliei* nu este decît o

* — din punct de vedere abstract. — *Nota trad.*

** — tezaure. — *Nota trad.*

schemă pentru a prezenta procesul nu fărâmițat, ci concentrat într-un singur focus *.

Cazul I. *Aflux de metale nobile*. În cazul acesta chestiunea e foarte simplă. Mult capital nefolosit, deci o creștere a depozitelor. Pentru a le folosi, banca și-ar reduce *dobînda*. Aceasta ar face ca în țară afacerile să ia amploare. *Circulația banilor* ar crește numai în cazul cînd afacerile ar lua o asemenea extindere, încît pentru efectuarea lor ar fi nevoie de mai multe mijloace de circulație. Altfel, prisosul de bani puși în circulație s-ar reîntoarce la bancă, la scadența polițelor etc., ca depozite etc. Așadar, *circulația banilor* nu acționează aici ca o *cauză*. Creșterea ei este, în ultimă instanță, o *consecință* a creșterii capitalului pus în funcțiune, și nu invers. (În cazul menționat, rezultatul *imediat* ar fi, așadar, *creșterea depozitelor*, adică a capitalului nefolosit, și nu a circulației banilor.)

Cazul al II-lea. Aici intrăm propriu-zis în fondul chestiunii. Să presupunem că *se exportă metale nobile*. Începe o perioadă de *pressure* **. Cursul schimbului este nefavorabil. Pe lângă aceasta, recolta proastă etc. (sau scumpirea materiilor prime pentru industrie) ar face necesar un import tot mai mare de mărfuri. Să presupunem că la începutul unei astfel de perioade bilanțul Băncii Angliei ar fi următorul :

a) Capital	14 500 000 l.st.	Titluri de stat	10 000 000 l.st.
Rezervă	3 500 000 l.st.	Polițe	12 000 000 l.st.
Depozite	12 000 000 l.st.	Lingouri sau monedă	8 000 000 l.st.
	<u>30 000 000 l.st.</u>		<u>30 000 000 l.st.</u>

Datoria băncii, în ipoteza că în țară nu există *bancnote*, o constituie numai *depozitele* în valoare de 12 000 000 l. st. Conform principiului ei (comun băncilor de depozit cît și celor de emisiune și potrivit căruia sînt ținute să aibă, în numerar, pentru acoperire, numai o treime din obligațiile lor de plată), rezerva ei metalică de 8 000 000 este de două ori mai mare decît trebuie. Pentru a realiza un cîștig mai mare, banca *reduce nivelul dobînzii* și-și sporește operațiile de scont, de exemplu, cu 4 000 000, care sînt exportate pentru plata cerealelor etc. În cazul acesta bilanțul băncii se prezintă astfel :

b) Capital	14 500 000 l.st.	Titluri de stat	10 000 000 l.st.
Rezervă	3 500 000 l.st.	Polițe	16 000 000 l.st.
Depozite	12 000 000 l.st.	Lingouri sau monedă	4 000 000 l.st.
	<u>30 000 000 l.st.</u>		<u>30 000 000 l.st.</u>

* — focar. — *Nota trad.*

** — depresiune. — *Nota trad.*

Din acest tabel reiese :

Negustorii, atunci cînd exportă *aur*, influențează *mai întii rezerva metalică a băncii*. Acest aur exportat *reduce* rezerva băncii, fără să influențeze cîtuși de puțin *circulația banilor*. Din punctul de vedere al circulației banilor, este *totuna* dacă cele 4 000 000 zac în subsolurile băncii sau într-un vapor care se îndreaptă spre Hamburg. În ultimă instanță reiese că se poate produce o importantă *reducere a rezervei metalice*, în cazul de față de 4 000 000 l. st., fără să fie afectate cîtuși de puțin nici circulația banilor, nici afacerile țării în general. Și anume, aceasta are loc în timpul întregii perioade în care *rezerva metalică* este *prea mare* în raport cu obligațiile de plată și este redusă *în raport* cu aceste obligații.

c) Dar să presupunem că împrejurările care au făcut necesară reducerea rezervei metalice a băncii cu 4 000 000, și anume : lipsa de cereale, creșterea prețului bumbacului brut etc., continuă să existe. Banca începe să se îngrijeze că nu va putea face față necesităților de acoperire. Ea *ridică nivelul dobînzii* și-și limitează operațiile *de scont*. Aceasta duce la o pressure * în lumea comercială. Care e efectul acestei pressure ? Depunătorii își retrag *depozitele* de la bancă, iar rezerva metalică a băncii scade proporțional. Dacă depozitele scad la 9 000 000, adică se micșorează cu 3 000 000, atunci ar trebui să scadă și rezerva metalică a băncii cu 3 000 000. Aceasta va scădea, așadar, la 1 000 000 (4 000 000 minus 3 000 000) față de depozitele de 9 000 000, proporție care ar fi periculoasă pentru bancă. Așadar, dacă banca vrea să-și mențină rezerva metalică la nivelul unei treimi din depozite, atunci își va reduce operațiile de scont cu 2 000 000 l. st.

În acest caz, bilanțul va fi următorul :

Capital	14 500 000 l.st.	Titluri de stat	10 000 000 l.st.
Rezervă	3 500 000 l.st.	Polițe scontate	14 000 000 l.st.
Depozite	9 000 000 l.st.	Lingouri sau monedă	3 000 000 l.st.
	<u>27 000 000 l.st.</u>		<u>27 000 000 l.st.</u>

Rezultă de aici că, de îndată ce reducerea numerarului metalic ajunge la asemenea proporții încît rezerva metalică nu depășește proporția cuvenită față de depozite, banca va ridica nivelul dobînzii și va reduce operațiile de scont. Dar atunci acest lucru începe să se *repercuteze asupra depozitelor*, și, ca urmare a reducerii lor, se reduce și rezerva metalică, dar într-o măsură și mai mare se reduce scontul polițelor. Dar *circulația banilor* nu va fi cîtuși de puțin afectată. O parte din numerarul metalic și din depozitele retrase

* — depresiune. — Nota trad.

umple golul pe care-l produce în circulația internă restrângerea operațiilor bancare, cealaltă parte emigrează în străinătate.

d) Presupunându-se că importul de griu ar continua, că depozitele ar scădea la 4 500 000, banca, pentru a-și menține rezerva metalică în proporția necesară față de liabilities * ei, ar reduce cu încă 3 000 000 discounts ** ale ei, și bilanțul ar fi următorul :

Capital	14 500 000 l.st.	Titluri de stat	10 000 000 l.st.
Rezervă	3 500 000 l.st.	Polite scontate	11 000 000 l.st.
Depozite	4 500 000 l.st.	Lingouri sau monedă .	1 500 000 l.st.
	22 500 000 l.st.		22 500 000 l.st.

În această ipoteză, banca și-ar fi redus operațiile de scont de la 16 000 000 la 11 000 000, adică cu 5 000 000. Nevoile circulației ar fi acoperite prin depozitele retrase. Dar în același timp ar rezulta o lipsă de capital, un preț ridicat la materiile prime, o restrângere a cererii și deci a afacerilor și, în cele din urmă, reducerea circulației banilor însăși, adică a mijloacelor de circulație necesare. Partea excedentară a acestora ar merge, sub formă de lingouri, în străinătate pentru plata importului. Așadar, cantitatea banilor aflați în circulație ar fi afectată numai în ultimul rînd, și ea ar scădea sub cantitatea necesară numai atunci cînd rezerva metalică ar scădea sub proporția necesară în raport cu depozitele.

La cele de mai sus ar mai fi de adăugat următoarele :

1. În loc să-și reducă operațiile de scont, banca ar putea să vîndă titlurile ei de stat, ceea ce, în condițiile date, ar fi neavantajos. Totuși, rezultatul ar fi același. În loc să-și reducă propria ei rezervă și operațiile ei de scont, ea ar reduce pe acelea ale persoanelor particulare care-și plasează banii în titluri de stat.

2. Eu am presupus aici o reducere a numerarului metalic al băncii cu 6 500 000. În 1839 a avut loc o reducere cu 9 000 000—10 000 000.

3. Procesul presupus, în cazul unei currency pur metalice a banilor, poate să ducă, ca și în cazul circulației banilor de hîrtie, la încetarea plăților, cum s-a întîmplat de două ori în secolul al XVIII-lea la Hamburg.

Scrie-mi cît mai curînd.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Ed. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — obligațiile. — Nota trad.

** — operațiile de scont. — Nota trad.

57

Engels către Marx
la Londra

Dragă Marx,

Alăturat îți trimit restul de 1 l. st. pentru atlas, pe care, din păcate, nu ți l-am putut trimite mai devreme.

Dacă îl vezi pe Harney spune-i că la sfârșitul acestei săptămîni va primi de la mine cel puțin prima jumătate dintr-o serie de articole despre Continental Democracy¹⁹⁵. — Articolele sînt astfel împărțite, încît fiecare va ocupa cel mult 2—2½ coloane în „F[rien]d of the People” al său. Sub acest pretext voi răsturna întreaga democrație oficială și o voi compromite în ochii proletariatului englez, punînd-o, inclusiv pe Mazzini, L[edru]-Rollin etc., pe aceeași treaptă cu adepții reformei financiare¹⁹⁶. Comitetul european will catch it nicely *. Îi voi lua pe domnii ăștia la rînd, unul cîte unul: scrierile lui Mazz[ini], strălucitele fapte eroice ale lui L[edru]-Rollin din februarie-iunie 1848; d-l Ruge, bineînțeles, nu va fi nici el dat uitării. Italienilor, polonezilor și ungarilor le voi spune cît se poate de limpede că în toate problemele moderne trebuie să-și țină gura. Comportarea reprobabilă a lui H[arney] în legătură cu scrisorile de cerșetorie ale lui Mazz[ini] & Co. devine mult prea supărătoare, și, cum altfel Harney nu poate fi îndreptat, voi fi nevoit să demasc nerozia și josnicia acestor indivizi chiar în ziarul lui și să dezvălui în fața cartiștilor englezi misterele democrației continentale. Un articol polemic amănunțit are întotdeauna asupra lui H[arney] mai mult efect decît orice discuție. Din păcate, am al dracului de puțin material aici.

Acum am la mine lucrarea „Lafayette et la révolution de Juillet” a lui Sarrans jeune **. Dacă aș reuși să găsesc și alte izvoare, aș putea scrie pentru „Revue” a noastră un articol despre revoluția din iulie și perioada care a urmat pînă la revoluția din februarie și să fac cu această ocazie o critică prietenească la cartea „Histoire des dix ans”¹⁹⁷. Acestor „10 ani” nu li s-a făcut încă o critică dintr-un punct de vedere mai radical și rămîn în Germania, ca și în Franța, un foarte important element în educarea întregului partid revoluționar. Cred că n-ar strica de loc să se îngreădească influența aces-

* — va încasa frumușel. — *Nota trad.*

** — tinărul. — *Nota trad.*

tei cărți la granițele cuvenite ; pînă acum autoritatea ei a fost în afara oricărei discuții.

D-l Russell, ciinele ăsta laș, s-a făcut din nou de ris în mod spectaculos. Mai întii tună și fulgeră împotriva agresiunii papale¹⁹⁸, apoi însă își dă seama că cei din Manchester nu vor să se amestece de loc în această murdărie și atunci hotărăște să ia măsura eroică de a interzice episcopilor catolici să poarte titluri engleze. Și, pe urmă, frumoasa aluzie, pe care o face prin intermediul d-lui Peto, că, deși ar fi fost foarte de dorit ca dreptul de vot să fie extins încă în această sesiune, întrucît însă acum se înfăptuiește reforma justiției, problema dreptului de vot trebuie amînată pentru anul viitor ! Un adevărat model de logică whigistă. De altfel membrii parlamentului au o atitudine foarte critică și nesigură, alege-rile bat la ușă, ei trebuie să-și pună găteli liberale sau protecționiste și, dacă expoziția¹⁹⁹ nu ar coincide cu perioada cea mai animată a sesiunii de grande politique *, s-ar fi putut ca omule-țului ** ăsta să nu-i meargă bine de loc. Dar chiar și așa, qui sait *** !

De altfel pînea politică cea de toate zilele devine tot mai uscată. Frumoasa poziție în care se complace la belle France **** este de asemenea îmbucurătoare. De altfel nu se poate tăgădui că domni burggravi²⁰⁰ încetează din ce în ce mai mult de a fi reprezentanții fracțiunii burgheze, sau, mai bine zis, că burghezia se depărtează tot mai mult de vechii ei șefi legitimiști și orleaniști. În primul rînd, pentru Baroche s-a pronunțat o minoritate importantă în ședința în care a fost răsturnat de coaliție, formată și din foarte mulți nebonapartiști, foști orleaniști etc. ; apoi starea de spirit a burgheziei conservatoare en masse ***** e vădit mai favorabilă lui Napoleon decît înainte. Majoritatea acestor indivizi nu vor acum, în mod neîndoios, nici intrigile restaurației orleaniste, nici ale celei legitimiste ; les solutions les embêtent *****, și ceea ce vor ei este să continue rutina actualiei conduceri prezidențiale. Indivizii nu sînt nici adepții regalității, nici ai republicii, nici ai imperiului, ei sînt pentru președinție ; frumusețea este însă că această dulce imprecizie este posibilă numai pentru mase ; oricine vrea să treacă drept reprezentant oficial al acestei orientări se vede nevoit să renunțe după cel tîrziu 6 luni la neutralitate și să intre într-o fracțiune precisă, ori în favoarea regalității, ori a imperiului. De altfel, dintre

* — înaltă politică. — *Nota trad.*

** John Russell. — *Nota red.*

*** — cine știe. — *Nota trad.*

**** — frumoasa Franță. — *Nota trad.*

***** — în masă. — *Nota trad.*

***** — rezolvarea definitivă le repugnă. — *Nota trad.*

ziarele franceze nu dispun aici decît de „Débats” și de „Charivari”, care, din păcate, între timp a început să fie din nou considerat spiritual de către unii, grăce à l'esprit exquis du peuple dans ces parages *.

De la un prostănac de emigrant ungur, peste care am dat în una din zilele trecute, am aflat că această nobilă specie pune la cale noi planuri complotiste de atentate și răscoale cu ocazia mării expoziții. Aveam impresia că în zarva asta disting vocea eroică a scandalagiilor din Londra — Willich și Barthélemy. De altfel, de gașca asta nu poți să scapi : nu de mult m-a acostat un tip pe stradă și, ce să vezi, era un emigrant din Great Windmill Street²⁰¹ care ocupă un post la Liverpool. „Și de-aș lua aripile aurorei și m-aș sălășlui la cea mai îndepărtată margine a mării” ** nu aș scăpa de banda asta.

Free-trader-ii *** de aici se folosesc de prosperitate sau semi-prosperitate pentru a corupe proletariatul, iar în treaba asta John Watts servește de mijlocitor. Cunoști noul plan al lui Cobden : Asociație națională de școli libere pentru a aplica o lege, prin intermediul căreia autoritățile comunale ar fi împuternicite să impună populația locală la plata unor impozite pentru construirea de școli. Chestiunea este accelerată cu toată energia. Afară de aceasta, în Salford au fost amenajate o bibliotecă publică și un muzeu, cu o bibliotecă de împrumut și o sală de lectură gratuite. La Manchester, din banii adunați prin colectă publică (vreo 7 000 l. st.) un comitet a cumpărat Hall of Science **** — și aici, după cum are amabilitatea să recunoască d-l primar al Manchesterului, Watts a fost cu adevărat mijlocitorul —, care va fi și ea transformată în bibliotecă publică. La sfîrșitul lunii iulie urmează să fie deschisă, avînd 14 000 de volume to begin with *****. La toate mitingurile și adunările întrunite în acest scop nu mai înce-tează laudele la adresa muncitorilor și mai ales a cinstului, modestului, utilului Watts, care este acum în cele mai bune relații cu episcopul de Manchester. Mă bucur de pe acum la gîndul exploziei de indignare împotriva nerecunoștinței muncitorilor, care la prima shock ***** va izbucni din toate părțile.

Bătrînul mi-a scris zilele astea o scrisoare agreabilă, în care își exprimă dorința să rămîn aici un timp nelimitat, adică atît cît va dura povestea cu Ermenii (și asta poate dura pînă în 1854). Mie,

* — grație spiritului subtil al poporului de prin aceste locuri. —
Nota trad.

** Biblia. Psaltirea, psalmul 139, versetul 9. — Nota red.

*** — adepții liberului schimb. — Nota trad.

**** — Casa științei. — Nota trad.

***** — pentru început. — Nota trad.

***** — ciocnire. — Nota trad.

bineînțeles, îmi convine de minune, s'il me paie bien mon ennui *. Dar, desigur, nu las să se vadă acest lucru, fac un „sacrificiu” în interesul „afacerii” și mă declar gata „să aștept la fața locului evoluția evenimentelor”. Vara viitoare va veni aici și atunci mă voi strădui să-i devin în așa măsură indispensabil, încît să fie nevoit să accepte totul.

Calde salutări soției și copiilor tăi.

Al tău

F. E.

M[anchester], 5 februarie 1851

Formalitățile la primirea banilor prin mandat poștal rămîn aceleași.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

58

Marx către Engels²⁰² la Manchester

[Londra], 10 februarie 1851
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Cînd ai scris că în curînd va sosi momentul să luăm atitudine împotriva lui Louis Blanc, ai fost cel puțin un clairvoyant **.

Ascultă următoarea poveste :

Acum cîteva zile, aproximativ o săptămînă, l-am întîlnit pe Landolphe, și din felul jenat în care m-a salutat pe mine și pe soția mea mi-am dat seama că este ceva „putred” cu acest ami chevaleresque *** al nostru, cu acest Bayard din partidul Montagne. Eh bien !**** *Landolphe și Louis Blanc* s-au unit cu comitetul *Willich-Schapper*, din care s-a retras d-l Adam ! Or, nu sînt nici două

* — dacă îmi plătește bine plictiseala. — *Nota trad.*

** — clarvăzător. — *Nota trad.*

*** — prieten cavaleresc. — *Nota trad.*

**** — Ei bine ! — *Nota trad.*

săptămîni de cînd Landolphe îl ocăra cît putea pe Barthélemy, iar eu i-am vorbit despre afacerea domnilor W[illich] și S[chapper]. Qu'en dis-tu? * Filistinii ăștia n-au suflat o vorbă ca să mă prevină.

Lucrurile stau astfel.

Church Street organizează la 24 februarie un banchet²⁰³, la care au fost invitați Blanc și Ledru-Rollin și, printre alții, și Landolphe. Louis Blanc, pentru a-i arăta lui L[edru]-R[ollin] că și în spatele lui se află un comitet cosmopolit și pentru a pedepsi Church Street că l-a tratat pe el și pe Ledru ca „oameni de egală importanță”, își recrutează armata din Great Windmill Street și din crîșma polonezilor detracați.

Encore un coup ! Qu'en dis-tu ? **

Acum cîteva zile Church Street a primit o invitație tipărită (și *manifest* în același timp) pentru un banchet-monstru ce urmează să aibă loc pe data de 24 februarie, semnată primo*** de Landolphe și imediat după Schapper de L. Blanc. Mare indignare în Church Street ! Mare entuziasm în Great Windmill Street !

În circulara-manifest Louis Blanc nu vorbește în numele unei națiuni, ci în numele și pe baza eternei formule : liberté, égalité, fraternité ! Singurul lucru neplăcut pentru mine este că îi mai datorez lui Landolphe 1½ l. st., pe care acum ar trebui să-i trimit neîntîrziat prin Wolff.

Nu e greu să-ți închipui cît de mult au crescut Willich și Schapper în propriii lor ochi ; pe noi ne și consideră înfrinți.

Dar îi vom birui altfel. Noi dispunem de mijlocul cel mai sigur ca să-l *innebunim*, literaliter**** să-l *innebunim* pe subofiterul și dulgherul Willich²⁰⁴.

Îți amintești de scrisoarea pe care Schramm i-a scris-o lui Willich în numele lui Becker***** și în care îi propunea dictatura militară, desființa presa și arunca o ușoară umbră asupra moralității lui Schapper.

Eh bien ! Willich, acest incult, acest măgar cu patru rînduri de coarne, a căzut în cursă. L-a bombardat pe Becker cu scrisori, are și un emisar pregătit pentru a fi trimis, pe Schapper îl tratează de haut en bas*****, uneltește împotriva lui, îl ignorează, îl jig-nește în fel și chip pe acest filistin, și-a însușit de pe acum manierele autoritare ale unui Cromwell II, a devenit irascibil, nu mai su-

* — Ce spui de asta ? — *Nota trad.*

** — Încă o lovitură ! Ce spui de asta ? — *Nota trad.*

*** — în primul rînd. — *Nota trad.*

**** — literalmente. — *Nota trad.*

***** Hermann Becker. — *Nota red.*

***** — de sus în jos. — *Nota trad.*

portă de loc să fie contrazis și i-a dat lui Becker însărcinarea de a face o revoluție la Köln, declarându-se gata să preia conducerea supremă.

Nu de mult, în timpul unei ședințe, a sărit ca ars, a început să strige că scrisorile lui din Paris și Köln n-au sosit încă — asta s-a întâmplat cu prilejul ultimei crize ministeriale din Franța —, să se vaite că în capul lui (de bou) totul este încilcit, încilcit, încilcit, s-a repezit pînă în Bond Street și acolo i s-a turnat o găleată cu apă în cap. Eu i-am pregătit acum o baie de tuș, care va avea asupra lui un efect contrar. În cîteva zile voi primi de la Becker scrisorile lui Willich și atunci voi face să explodeze mina.

Aici a sosit o bandă întregă de noi vagabonzi democrați, francezi alungați din Bruxelles, Heise din Kassel, Oppenheim din Bruxelles, Günther din Frankfurt etc. Dar, din fericire, nu i-am văzut pe nici unul dintre ei.

Ai primit, cred, ultima mea scrisoare.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels. Gesantausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

59

Marx către Engels la Manchester

[Londra], 11 februarie 1851

Dragă Engels !
Iterum Crispinus ! *

Chiar acum am aflat că astă-seară a avut loc un miting la Tottenham Court Road cu ocazia morții lui *Bem*. La tribună au luat loc : *președinte* Schapper etc., Louis Blanc și ceilalți membri ai noului comitet al Uniunii popoarelor. În primele rînduri ale audi-

* — Ecce iterum Crispinus — iată-l din nou pe Crispinus (inceputul satirei a IV-a a lui Juvenal) ; în sens figurat : „din nou același personaj” sau „din nou același lucru”. — *Nota trad.*

toriului se afla Harney cu soția. Restul auditoriului era format din Great Windmill Street. Schapper și-a ținut în limba engleză inevitabilul său discurs: war to the knife! * și a fost aplaudat. Louis Blanc nu a vorbit nici el mai bine. Vive la guerre! ** *Tausenau*, care de asemenea era de față, a vorbit despre Bem. *Harney* a ținut o predică lungă, și, după cum se spune, reușită, în încheierea căreia i-a slăvit pe Blanqui, Barbès și în cele din urmă pe Louis Blanc ca pe niște Messia socialiști.

Qu'en dis-tu ? ***

Dacă tu ai veni la un miting prezidat de *Th. Clark Esq*, miting care numai prin prezența ta și prin discursul rostit de tine ar căpăta, de fapt, importanță, prietenul Harney ar considera loial acest lucru ?

Așadar, nu este suficient că în „Friend of the People” al său îl protejează pe Ruge, mai trebuie să-i protejeze indirect și pe Schapper-Willich.

Duminica trecută m-a chemat să vin la el. Scopul era să-l îndemn pe Jones să accepte titlul „Friend of the People”. Nu m-am dus. N-are decît să-i ceară acest lucru lui L. Blanc, Landolphe, Schapper sau Willich. M-am săturat de această tămîiere publică, pe care o practică neobosit Harney față de les petits grands hommes ****.

Abstracție făcînd de acest incident, că și tu, Brutus (Harney), chiar dacă nu iei poziție împotriva noastră, dar faci pe neparticular, în timp ce Engels acționează în interesul tău la Manchester, Eccarius ***** scrie la ziarul tău, iar eu, cînd am prilejul, îl prelucrez pe Jones în favoarea ta — abstracție făcînd de asta îmi place grozav autentica izolare publică în care ne găsim acum noi doi, tu și cu mine. Ea corespunde întru totul poziției și principiilor noastre. Acum s-a terminat cu sistemul de concesiile reciproce și cu jumătățile de măsuri pe care trebuie să le suportîți din bună-cuviință, precum și cu obligația de a-ți asuma în fața publicului o parte din ridicolul acțiunilor acestor măgari.

Te rog să-mi răspunzi curînd și la aceste rînduri. Aici mă întîlnesc aproape numai cu Pieper și duc o viață complet retrasă. Așa că înțelegi ce mult îmi lipsești și cît de mult simt nevoia de a sta de vorbă cu tine.

* — război pînă la cuțit ! — *Nota trad.*

** — Trăiască războiul ! — *Nota trad.*

*** — Ce spui de asta ? — *Nota trad.*

**** — micii oameni mari. — *Nota trad.*

***** Johann Georg Eccarius. — *Nota red.*

Vei afla mâine din ziare că dotația a fost respinsă cu o majoritate de 102 voturi²⁰⁵.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

60

Engels către Marx²⁰⁶

la Londra

Dragă Marx,

Chiar acum am găsit acasă scrisoarea ta și mă grăbesc să prind poșta de astăzi pentru a-ți scrie că voi face tot posibilul ca pînă la sfîrșitul acestei săptămîni sau, cel mai tîrziu, începutul săptămîinii viitoare să-ți trimit 1.10 l.st. pentru Landolphe, și astfel să se termine cu aceasă poveste care acum nu se mai poate prelungi. Notre ami * Landolphe s-a purtat iarăși ca o babă, iar neghioaba vanitate de pigmeu a supradeșteptului L. Bl[anc] ia o formă care pune asupra sublimei stîrpituri pecetea de prost veritabil. C'est bien **. Devine tot mai limpede că emigrația este o asemenea instituție, încît oricine nu o rupe definitiv cu ea și nu se mulțumește cu o situație de publicist independent, care nu are nimic de-a face cu așa-zisul partid revoluționar, este inevitabil un prost, un măgar sau un escroc ordinar. Este o adevărată school of scandal and of meanness ***, în care cel din urmă măgar devine primul salvator al patriei. În orice caz micul vînător de popularitate va trebui să plătească pentru aceasta de îndată ce vom avea din nou un ziar al nostru. După cum știi, nu am aici toate hîrțile mele, de aceea te rog să-mi indici cîteva izvoare cu privire la istoria Franței din 1830 pînă în 1848, pe care le cunoști, iar eu voi căuta, măcar prin mijloace literare, să-i pun domnului pretendent cîteva cărbuni aprinși sub fund. De altfel în

* — prietenul nostru. — *Nota trad.*

** — Asta e bine. — *Nota trad.*

*** — școală a scandalului și a josniciei. — *Nota trad*

articolele mele din „F[rien]d of the People” îl voi provoca — dacă nu ai nimic împotriva, întrucît ție ți-a povestit Blanc istoria asta — să publice comunicările pe care i le-a făcut d-l Mazzini cu privire la caracterul Comitetului central european și la poziția lui față de socialiști și comuniști, și voi face totodată aluziile necesare, pentru ca toată lumea să înțeleagă. Pourquoi nous gênerions-nous ? *

Harney primește azi trei articole în chip de introducere, ceva cam ample, presărate ici și colo cu cîte o vagă aluzie. Neplăcut în toată atacerea asta este că în fața proletariatului englez și a publicului lui Harney e greu să-l ataci pe Ledru[-Rollin] & Co. fără să te identifiți, cel puțin în parte, cu clica Willich-Barth[élemy]. Pînă la urmă nu ne rămîne altă ieșire decît să consacram acestei clici cîteva articole speciale. Aceste trei articole nu conțin încă nimic deosebit, ele sînt scrise mai mult pentru Harney, to put him in the right track **, decît în alt scop. Dar în nr. 4—9 loviturile împotriva lui Ledru, Maz[zini], Ruge etc. vor urma una după alta și într-o formă cît mai directă și personală.

Istoria cu Willich este impayable***. Ai numai grijă să primești scrisorile****. Mi-ar plăcea să văd indignarea lor morală cînd va exploda bomba. Se pare că de cîtva timp aveți din nou spioni buni în Gr[eat] W[indmill] Street, cela ne fait pas de mal***** și, cel puțin, vă oferă o distracție. Mărturisesc că nu l-am crezut chiar atît de prost. De altfel, el trece acum, desigur, printr-o stare de mare agitație, de cînd ziarele prusace guvernamentale vorbesc despre perspectiva unui război împotriva Elveției, iar rezervele gărzii sînt tocmai de aceea, după cum li s-a comunicat la paradă, ținute sub arme. Guvernele Sfintei Alianțe, în mod cu totul lipsit de răspundere, fac jocul acestor măgari plini de fantezie și, dacă n-ar fi Palmerston, viitoarea „emancipare a prostiei generale” ar putea într-adevăr să vină pe luni cu șase luni prea devreme.

Noua ta descoperire economică formează acum obiectul celor mai serioase reflecții ale mele. Azi nu am timp să insist mai pe larg asupra acestei chestiuni, dar mi se pare că e absolut justă. Cu cifrele însă nu-i de glumit și de aceea voi reflecta mai adînc asupra acestui lucru.

Quelle bête que ce Louis-Napoléon ! ***** Iși vinde îndoielile în legătură cu legea electorală adunării și pe sine însuși lui Montalembert pentru 1 800 000 fr., pe care pînă la urmă nici măcar nu-i

* — De ce ne-am jena ? — *Nota trad.*

** — pentru a-l aduce pe drumul cel bun. — *Nota trad.*

*** — de neprețuit. — *Nota trad.*

**** Vezi volumul de față, p. 178—180. — *Nota red.*

***** — aceasta nu strică. — *Nota trad.*

***** — Ce prost și Ludovic-Napoleon ăsta ! — *Nota trad.*

capătă²⁰⁷. Cu un astfel de aventurier nu-i nimic de făcut. Dacă timp de patru săptămîni se lasă condus de intriganți abili, cu siguranță că în a cincea săptămîină va compromite din nou în modul cel mai idiot tot ce s-a realizat. Aut Caesar aut Clichy! *

De curînd am întemeiat aici o nouă chartist locality **. În limitele formelor democratice, acești englezi sînt mult mai lipsiți de scrupule decît noi, oneștii și timizii germani. Eram cu totul treisprezece și imediat s-a hotărît să fie ales un council *** format din treisprezece membri, adică din cei prezenți. Apoi fiecare a propus pe unul dintre cei de față, și cum eu, bineînțeles, am refuzat, cineva a propus în locul meu o persoană absentă, și în mai puțin de cinci minute acești priate gentlemen **** s-au transformat într-un council. Și totuși fiecare a fost ales și această amuzantă proceeding passed off very seriously and as a matter of course *****. Ce se va alege din istoria asta, voi vedea mai tîrziu. Pentru astăzi, noroc!

Al tău

F. E.

[Manchester], Miercuri [12 februarie 1851]

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1. 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

61

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Eram aproape sigur că se va întîmpla o asemenea istorie cu Harney. Anunțul cu privire la mitingul în memoria lui Bem l-am găsit în „F[rien]d of the People”, în care se spunea că la miting

* — Sau Cezar sau Clichy (Clichy — închisoarea pentru datornici din Paris). Parafrazare a cunoscutei maxime: Aut Caesar, aut nihil — Sau Cezar, sau nimic. — *Nota trad.*

** — organizație cartistă locală. — *Nota trad.*

*** — consiliu. — *Nota trad.*

**** — domni particulari. — *Nota trad.*

***** — procedura s-a desfășurat în modul cel mai serios și ca un lucru de la sine înțeles. — *Nota trad.*

vor participa germani, francezi, polonezi și unguri, precum și Frat[ernal] Dem[ocrats]²⁰⁸, și era limpede că aceasta trebuie să fie opera lui G[rea]t W[indmill] Str[reet] & Co. Am uitat să-ți atrag mai de mult atenția asupra acestui anunț. Astăzi nu mai pot întreprinde nimic în această chestiune. Dar mâine îi voi scrie lui Harney o scrisoare în care îi voi cere să nu tipărească manuscrisul pe care i l-am trimis, căci n-am de gând să-l continui²⁰⁹, și, totodată, îi voi expune pe larg toată istoria. Dacă această scrisoare nu ajută, va trebui să lăsăm baltă tot capitolul ăsta, pînă cînd d-l Harney se va întoarce el singur, lucru care se va întîmpla foarte curînd. Am toate motivele să cred că nu va trece mult timp și va veni aici, atunci îl voi lua la rost cum se cuvine. Să-și dea seama, în sfîrșit, că și față de el putem fi severi. În orice caz, ca să economisim timp și ca să nu scriu de două ori, îți voi trimite ție scrisoarea, și, după ce o citești, expediază-i-o cît mai repede cu putință.

Pe mine *personal* această prostie și lipsă de tact a lui Harney mă înfurie cum nu se poate mai mult. Au fond * nici asta nu are prea mare importanță.

În sfîrșit, ni se oferă acum din nou ocazia — pentru prima oară după mult timp — să arătăm că nu avem nevoie de popularitate, nici de sprijinul vreunui partid din vreo țară oarecare și că poziția noastră nu este nicidecum în funcție de asemenea mărunțișuri. De acum înainte nu răspundem decît pentru noi înșine, și în momentul cînd acești domni vor avea nevoie de noi, vom fi în situația să putem dicta condițiile noastre. Pînă atunci avem barem liniște. Firește, și o anumită singurăitate, mon Dieu **, asta am gustat-o de 3 luni, de cînd sînt aici, la Manchester, și m-am obișnuit cu ea ; în plus am trăit ca un adevărat bachelor ***, ceea ce, în orice caz, în condițiile de aici e foarte plictisitor. De altfel, în fond nici nu avem dreptul să ne plîngem prea mult de faptul că les petits grands hommes **** se tem de noi ; oare de atîția amar de ani nu ne-am purtat noi ca și cînd X și Y ar forma partidul nostru, în timp ce noi nu aveam nici un partid, iar oamenii pe care, cel puțin oficial, îi consideram ca făcînd parte din partidul nostru, sous réserve de les appels des bêtes incorrigibles entre nous *****, nu înțelegeau nici măcar principiile elementare ale cauzei noastre ? Cum și-ar găsi locul într-un „partid” oameni ca noi, care fug de posturile oficiale ca de ciumă. Ce importanță ar avea pentru noi, care scuipăm

* — În fond. — *Nota trad.*

** — Dumnezeuul meu ! — *Nota trad.*

*** — burlac. — *Nota trad.*

**** — micii oameni mari. — *Nota trad.*

***** — Cu rezerva de a-i numi între noi proști incorigibili. — *Nota trad.*

pe popularitate, care nu ne-am mai recunoaște nici noi singuri, dacă am începe să devenim populari, un „partid”, adică o bandă de măgari care cred orbește în noi, pentru că ne consideră de-o teapă cu ei? Într-adevăr, nu-i nici o pagubă dacă nu vom mai fi considerați „expresia adevărată și adecvată” a acestor bieți nerozi, cu care viața ne-a adunat laolaltă în ultimii ani.

O revoluție este un pur fenomen al naturii care se săvârșește mai curînd sub influența unor legi fizice, decît pe baza unor reguli care determină dezvoltarea societății în vremuri obișnuite. Sau, mai exact, în timpul revoluției aceste reguli capătă în mai mare măsură un caracter fizic. forța materială a necesității se afirmă unai puternic. Și, de îndată ce apar ca reprezentant al unui partid, vei fi prins în acest vârtej de nestăvilite al necesității naturale. Numai menținîndu-te independent, fiind în *fond* mult mai revoluționar decît ceilalți, poți să rămii, cel puțin o perioadă de timp, departe de acest vârtej, cu toate că pînă la urmă tot vei fi atras în el.

Pe această poziție putem și trebuie să ne situăm față de evenimentele următoare. Nu numai că nu avem nevoie de nici o funcție oficială în *stat*, dar, atîta timp cît se poate, de nici o funcție oficială în *partid*, de nici un loc în comitet etc., de nici o răspundere pentru măgari, avem nevoie de posibilitatea de a-i critica fără cruțare pe toți și, în plus, de acel simț al umorului pe care toate conspirațiile acestor capete de oaie nu ni-l poate răpi. Și acest lucru îl putem face. În *fond*, noi putem oricînd să fim mai revoluționari decît acești panglicari, pentru că noi am învățat ceva, iar ei nu, pentru că noi știm ce vrem, iar ei nu știu, și because, after what we have seen for the last three years, we shall take it a reat deal more coolly than any one who has an interest in the business *.

Pentru moment, lucrul cel mai important este posibilitatea de a ne tipări lucrările; într-o publicație trimestrială în care să putem ataca direct și să ne apărăm poziția noastră, luînd atitudine împotriva unor anumite *persoane*; sau în niște cărți groase, în care să facem același lucru, fără să fie nevoie nici măcar să pomenim pe vreunul dintre acești păianjeni. Mie îmi oonvine și una și alta; pe o perioadă mai lungă și în condițiile intensificării reacțiunii cred că prima posibilitate devine tot mai slabă, pe cînd cea de-a doua devine singura resursă la care trebuie să recurgem. Ce se va alege din toate cîrtelile și bîrfelile pe care le lansează pe socoteala ta

---

* — pentru că noi, după ceea ce am văzut în ultimii trei ani, o vom primi cu mult mai mult singe rece decît oricare altul care este direct interesat în treaba asta. — *Nota trad.*

toată gloata asta de emigranți cînd le vei răspunde prin economie politică ?

Miine scrisoarea pentru Harney. En attendant, salut *.

Al tău
F. E.

[Manchester], (joi) 13 februarie 1851

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

62

Marx către Engels²¹⁰ la Manchester

Londra, 23 februarie [1851]

Dragă Engels !

O săptămîină întreagă n-ai primit nici o veste de la mine, în primul rînd, pentru că am așteptat documentele de la Köln al căror conținut voiam să ți-l fac cunoscut, și, în al doilea rînd, pentru că am așteptat unele amănunte cu privire la „exfriend” ** al nostru. Primele încă n-au sosit. În ceea ce privește acestea din urmă acum m-am lămurit mai bine.

Harney a primit la timp scrisoarea ta.

După cum mi-a relatat Tessier du Mothay, care se află acum aici, inițial povestea cu Louis Blanc a fost așa :

Societatea din Church Street se dădea drept o societate filantropică pentru sprijinirea refugiaților politici francezi. Sub acest pretext, Ledru-Rollin, L. Blanc, Adam, într-un cuvînt toți, făceau parte din ea. Politica, potrivit statutului, era exclusă. Dar iată că se apropia 24 februarie. Știi că un asemenea prilej de a-și da importanță este discutat de francezi tot atît de solemn și tot cu atîta vreme înainte cum vorbește o femeie gravidă despre naștere. Chiar dacă societatea nu are decît un caracter filantropic, se spu-

* — Pînă atunci, salut. — *Nota trad.*

** — exprietenul. — *Nota trad.*

nea acolo, membrii ei, în calitate de francezi, trebuie să sărbătorească ziua de 24 februarie. A fost fixată o seară anumită pentru discutarea acestui important eveniment. În seara respectivă și Ledru[Rollin] și Blanc au fost prezenți. Acesta din urmă a rostit o cuvîntare iezuită, îndelung pregătită și întocmită cu multă iscusință, în care caută să demonstreze că un banchet politic ar contraveni statutelor societății, că n-ar face decît să arate Franței divergențele care există în cadrul acestei societăți etc. Și printre suspinele în jurul lui fraternité*, pigmeul corsican își descarcă supărarea pricinuită de faptul că Ledru[Rollin] și Mazzini nu l-au cooptat în guvernul provizoriu²¹¹. I s-a răspuns. În pofida cuvîntării sale, pe care el a admirat-o cel mai sincer, s-a hotărît ca banchetul să aibă loc.

Și ce face atunci la blanche Louise** ? Scrie că, prin această hotărîre, societatea s-a dizolvat, fiecare și-a recăpătat libertatea sa individuală și că el se va folosi de această recăpătare a „libertății sale de voință” și va organiza un banchet la care să nu existe spirit fracționist, ci o adevărată fraternité și alte lucruri frumoase.

Desigur, privirile și le-a îndreptat spre Barthélemy, fiindcă știa că el formează împreună cu germanii, polonezii etc., o masă compactă. Pe de altă parte, Landolphe, le bel homme***, a fost însărcinat să pună mîna pe Dear**** Harney. L. Blanc a fost chiar atît de generos, încît l-a invitat la masă pe Harney, de care timp de o jumătate de an nu s-au interesat de loc, nici el și nici Landolphe. Ce mărinimie !

Pe de altă parte, L. Blanc a elaborat un manifest, care, cum ar spune Dear al nostru, este out and out*****. L-ai citit probabil în „Friend of the People”. El respinge pînă și „aristocrația spiritului”, ceea ce, pe de o parte, trebuie să motiveze faptul că se coboară pînă la dii minorum gentium*****, iar pe de altă parte să le ofere lui Schapper & Co. perspectiva îmbucurătoare a unei „aristocrații a prostiei”. Dar acest manifest — o frazeologie plată, desigur — este considerat de L. B[anc] ca „o culme a înțelepciunii” pe care o poate atinge natura omenească în most happy circumstances*****. Manifestul trebuia nu numai să stîrneasă uimirea întregii Europe, ci și să-i dea o lovitură lui Ledru-Rollin,

* — fraternitate. — Nota trad.

** — alba Luiză (se referă la Louis Blanc). — Nota trad.

*** — bărbatul cel frumos. — Nota trad.

**** — scumpul. — Nota trad.

***** — extraordinar. — Nota trad.

***** — (aici) mărimile de rangul al doilea. — Nota trad.

***** — cele mai fericite condiții. — Nota trad.

iar blanquiștilor din Franța să le creeze impresia că incorruptible little man * s-a despărțit de Church Street numai din principialitate neînfricată.

Și astfel, bunul Harney a devenit instrumentul unei intrigi obișnuite, și anume al unei intrigi împotriva lui Ledru-Rollin, la care el de asemenea aleargă și al cărui banchet de asemenea îl va onora mâine cu prezența lui. Pentru a-l face să-i sară și mai mult muștarul acestui *plebeu*, care, în ciuda unor *qualités très aimables și respectables***, este din cale-afară de *impresionabil* — mai ales când e vorba de nume celebre, de a căror umbră se simte onorat și mișcat — și, în același timp, pentru a le arăta lui Ledru-Mazzini că nu te poți opune unui Napoleon al socialismului fără a fi pedepsit, micuțul primește felicitări din partea muncitorilor parizieni. Acești „muncitori parizieni” — și lui Dear al nostru numai la gândul de a-i vedea apărind i se suie singele la cap — nu sînt, desigur, alții decît faimoșii 25 de *délégués de Luxembourg****, pe care nu i-a delegat nimeni niciodată și care la Paris au de suportat fie ura, fie la risée**** din partea celorlalți muncitori, indivizi care au aceeași importanță ca și membrii preparlamentului și ai comisiei celor 50 din Germania²¹². Ei au nevoie de un *petit bon dieu quelconque******, de un fetiș, iar micuțul are în înfățișarea sa ceva de monstru, ceva care-l face foarte potrivit pentru a deveni un obiect al cultului. La rîndul lui, el îi asigură că sînt cei mai mari oameni și cei mai adevărați socialiști din lume. Nu i-a și ridicat el la rangul de *patri* ai viitoare republici muncitorești? E destul să le facă un semn cu degetul, și ei îl felicită, și de cîte ori îl felicită, el, mișcat, le exprimă în public mulțumiri. Și de data asta le-a făcut semn, iar Harney vede în acești felicitatori de profesie Parisul, întregul Paris.

Înainte de a termina cu piticul, încă două lucruri pe care le-am aflat de la Tessier și care sînt amîndouă foarte caracteristice pentru această *fausse pleureuse******.

Louise***** niciodată nu improvizează. El își așterne discursurile cuvînt cu cuvînt pe hîrtie și apoi le învață *pe dinafară* în fața oglinzii. Cît despre Ledru[-Rollin], acesta întotdeauna improvizează și numai în cazurile mai importante își notează cîteva

* — micul om incoruptibil. — *Nota trad.*

** — calități foarte simpatice și respectabile. — *Nota trad.*

*** — delegații comisiei din Luxemburg. — *Nota trad.*

**** — batjocura. — *Nota trad.*

***** — o mică zeitate oarecare. — *Nota trad.*

***** — falsă bocitoare. — *Nota trad.*

***** Louis Blanc. — *Nota red.*

matter of fact *. Chiar și numai din acest motiv, cu totul independent de diferența dintre ei în ceea ce privește aspectul, Louisei îi este absolut imposibil să producă vreun efect când e pus *alături* de Ledru[-Rollin]. Era deci firesc ca orice pretext care-i permitea să se sustragă comparației cu un rival atât de periculos să fie binevenit !

Cît privește lucrările sale istorice, și le face așa cum își scria Alexandre Dumas foiletoanele. Studiază întotdeauna numai materialul pentru capitolul următor. În felul acesta apar cărți ca „Histoire des dix ans”. Pe de o parte, aceasta conferă relatărilor sale o oarecare prospețime, fiindcă ceea ce comunică este și pentru el însuși tot atât de nou ca și pentru cititor, dar, pe de altă parte, lucrarea în ansamblu e slabă.

Asta despre L. Blanc. Să trecem acum la Dear al nostru !

Nu s-a mulțumit numai să participe la mitingul acestor oameni. Nu. El a transformat banchetul lor din 24 februarie, de care, fără el, nu s-ar fi ales nimic, într-un *eveniment londonez*. S-au și vîndut mii de bilete pentru banchetul care va avea loc în City. *Cea mai mare parte a biletelor* a plasat-o Harney, după cum mi-a spus alaltăieri Jones. Participă O'Connor, Reynolds, sute de cartiști. Harney i-a adunat. Toată ziua este *en route***, pentru a îndeplini dispozițiile lui L. Blanc, după cum mi-a spus tot Jones.

Harney a comis chiar o mică perfidie față de Jones : l-a pus să traducă manifestul lui L. Blanc et Co. și apoi l-a întrebat dacă are ceva împotriva ca traducerea să fie *semnată* de el. Asta s-a întîmplat miercuri. Deci promise deja scrisoarea ta, despre care lui Jones nu i-a pomenit nici un cuvînt. Jones n-a văzut în întrebarea lui deoît un apel la propria lui conștiință de „socialist” — și a răspuns, bineînțeles, că nu are nimic împotriva.

Jones mi-a declarat că, în urma explicațiilor mele, probabil — nu poate spune sigur — nu se va duce la banchet. Motivele pentru care șovăie sînt foarte întemeiate. Dacă nu se duce, își va pierde în parte popularitatea, întrucît, datorită lui Dear, banchetul acesta a devenit o acțiune a cartiștilor. Se teme, de asemenea, ca Reynolds să nu uneltească pe la spatele lui.

Jones dezaprobă purtarea lui Dear, pe care nu l-am „revăzut”, dar caută să-l scuze, spunînd că, dacă nu ar participa la nici unul dintre cele două banchete, cartiștii ar putea fi acuzați de apatie politică sau de antipatie față de revoluționarii din celelalte țări. I-am răspuns : Harney și ceilalți ar fi trebuit să organizeze pur și simplu un miting cartist pentru a sărbători jalnicul

* — date cu caracter factic. — *Nota trad.*

** — pe drum. — *Nota trad.*

24 februarie, și nu să se transforme într-un piedestal pentru un pitic și o jumătate de duzină de prostănaci; pentru un pitic care nu l-a numit pe Harney niciodată altfel decât „un brave garçon” * și care, dacă miine s-ar dezlănțui o mișcare la Londra, sau peste un an, sau peste 20 de ani, după aceea ar demonstra pe bază de acte că el i-a călăuzit pe acești pauvres Anglais dans la route du progrès ** și că acest lucru s-a întâmplat între 1688 și 24 februarie 1851, când întreaga Londră l-a salutat pe Louis Blanc, așa cum, la timpul lor, l-au salutat cei 50 000 de muncitori în curtea lui „Réforme”, în care abia dacă încap 50 de oameni. Și cite lacrimi de crocodil va vărsa pe hirtie în legătură cu acest eveniment fără precedent!

Harney s-a ambalat în această poveste, în primul rînd, din acel sentiment de admirație pe care i-l inspiră marile personalități, admirație de care și pînă acum am rîs noi adeseori. Pe de altă parte, îi plac efectele teatrale. Este mare amator de succes, ca să nu spun vaniteux ***. El însuși este, în mod incontestabil, înclinat spre frazeologie și emană din abundență gaze patetice. E mult mai adînc împotmolit în noroiul democratic decît ar vrea el să arate. Are un spirit **** dublu, unul pe care i l-a format Friedrich Engels, și unul al lui propriu. Primul este pentru el un fel de cămașă de forță. Al doilea este el însuși în puris naturalibus *****. Dar la acestea se mai adaugă și un al treilea, un spiritus familiaris *****, și acesta este respectabila lui soție. Ea are o mare slăbiciune pentru gants jaunes***** à la Landolphe și Louis Blanc. Pe mine, de exemplu, mă urăște ca fiind un frivol, care ar putea deveni periculos pentru a ei „property to be watched upon” *****. Am dovezi sigure că aici sînt amestecate mîinile lungi plebeene ale acestei femei. În ce măsură se află Harney sub stăpînirea acestui spiritus familiaris și ce abilitate meschină vedește această femeie în intrigile pe care le țese, îți poți da seama din următoarele: Îți amintești, desigur, că, în seara de Anul nou, ea a insultat-o pe Macfarlane în prezența soției mele. Mai tîrziu i-a povestit zîmbind soției mele că Harney n-a văzut-o pe M[acfarlane] toată seara aceea. Iar lui i-a spus că a declinat *****

* — „băiat bun”. — *Nota trad.*

** — sărmani englezi pe drumul progresului. — *Nota trad.*

*** — vanitos. — *Nota trad.*

**** — caracter. — *Nota trad.*

***** — în stare naturală pură. — *Nota trad.*

***** — spirit de familie. — *Nota trad.*

***** — oameni cu mănuși glacé. — *Nota trad.*

***** — proprietate ce trebuie păzită. — *Nota trad.*

***** — refuzat. — *Nota trad.*

să facă cunoștință cu aceasta fiindcă toată societatea, și îndeosebi soția mea, s-a îngrozit și a rîs de această femeie dragon. Harney a fost destul de măgar și de laș ca să nu-i dea satisfacție acestei Macfarlane pentru insultă și să rupă într-un mod nedemn legăturile cu singurul dintre colaboratorii fițiucii sale care avea într-adevăr idei. Rara avis * la publicația lui.

Ceea ce dă o deosebită greutate acestui miting este agitația care domnește la Londra în urma demisiei lui little Johnny ** și a avènement *** a lui Stanley-d'Israeli ²¹³.

Frenchmen **** de nimic nu se tem mai mult decît de o amnistie generală. Asta ar face ca toți eroii de bilci de aici să-și piardă aureola.

A. Ruge a încercat, împreună cu Struve, Kinkel, Schramm, Bucher etc., să organizeze editarea unui „Volksfreund” sau, cum voia Gustav ***** al nostru, a unui „Deutscher Zuschauer”. Lucrurile au căzut baltă, în parte pentru că ceilalți n-au vrut să accepte protectoratul lui Winkelried *****, în parte pentru că unii, ca, de exemplu, „naivul” Kinkel, cereau plata pe loc, ce qui ne fait pas le compte de Mr. Ruge *****. Principiul lui scop era să stoarcă bani de la societatea literară pe care o cunoști. Julius a împiedicat acest lucru, fiindcă și el vrea să scoată un ziar aici.

K. Heinzen este redacteur en chef ***** al falimentarului „Schnellpost” din New York și a început o polemică îngrozitoare cu Weitling.

Ai face foarte bine dacă i-ai scrie cît mai curînd lui Roter Becker ***** la New York, pentru a-l informa sur l'état actuel des choses *****.

Alăturat îți trimit o scrisoare a lui Dronke. Înapoiază-mi-o imediat; dacă vrei să adaugi și tu cîteva rînduri, tant mieux *****.

* — pasăre rară. — *Nota trad.*

** — micul John (Russell). — *Nota trad.*

*** — venirii la putere. — *Nota trad.*

**** — Francezii. — *Nota trad.*

***** Gustav Struve. — *Nota red.*

***** Arnold Ruge (poreclit Winkelried, după numele oșteanului eivagian semilegendar pe care-l chema tot Arnold). — *Nota red.*

***** — ceea ce nu se potrivea de loc cu calculele d-lui Ruge. — *Nota trad.*

***** — redactor-șef. — *Nota trad.*

***** probabil Max Joseph Becker. — *Nota red.*

***** — asupra actualei stări de lucruri. — *Nota trad.*

***** — cu atît mai bine. — *Nota trad.*

Trimițindu-mi banii, mi-ai făcut un mare serviciu, fiindcă nu mai puteam să-i rămân dator lui *bel homme* * nici măcar un *farthing* **.

În scrisoarea următoare îți voi scrie câte ceva în legătură cu literatura franceză dintre anii 1830 și 1848.

Scrie-mi și dacă socoteala făcută de mine e în regulă.

Al tău

K. M.

De altfel, acum, fiindcă Dear va căuta să se întoarcă de îndată ce va sfârși cu această importantă acțiune de stat, va trebui să adoptăm față de el o atitudine foarte distinsă și să-l facem să simtă că „a pierdut”.

Apropo! Harney a aranjat în așa fel încît să fie ales într-o delegație cartistă la Church Street, unde vrea deocamdată să-și facă intrarea, pentru ca apoi să ajungă în City, unde ar dori să se instaleze.

Că toate acestea nu le-a făcut din naivitate reiese pînă și din faptul că a aranjat totul cu „*bel*” *homme* în *spatele meu* și că *nici ție* nu ți-a comunicat *nimic*.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels, Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

63

Marx către Engels la Manchester

[Londra], 24 februarie 1851
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Este ora 1 noaptea. Acum vreo oră Pieper s-a năpustit în camera mea, fără pălărie, cu hainele rupte, cu părul vilvoi. Iată ce s-a întîmplat.

* — frumosului (Landolphe). — *Nota trad.*

** — o para. — *Nota trad.*

Astă-seară a avut loc mitingul sau banchetul în City. *Willich prezida*. Jones, așa cum a promis, nu s-a dus. Dear * al nostru purta o panglicuță roșie. Erau de față vreo 700 de oameni, dintre care cam vreo 150 de francezi, 250 de germani, 200 de cartiști, și restul polonezi și unguri. Blanc a dat citire salutarilor primite de la confracții lui din Paris. Willich unui salut sosit din La Chaux-de-Fonds. Din Germania n-aveau nici unul. În plus, s-a mai dat citire unei adrese din partea polonezilor din Paris.

Cuvântările, după cum se spune, au fost ridicol de proaste, și, în general, în pofida fraternității, plictiseala își pusese pecetea pe fețele celor de față și le lega limbile.

Schramm și Pieper și-au cumpărat bilete, ca să asiste și ei la comedia asta. De cum au intrat, cei din sală au început să se lege de ei. Schramm s-a dus la unul dintre supraveghetorii ordinii, blîndul, cavalerescul Landolphe, și i-a cerut ca pentru banii lor să le asigure cel puțin liniștea. Bunul om a răspuns că nu este locul potrivit pentru a da explicații.

Cei din Great Windmill Street²¹⁴ n-au mai putut răbda mult timp. Au început să strige: „spy, spy” **, Haynau, Haynau, iar Schramm și Pieper au fost scoși din sală cu lovituri, pălăriile le-au fost smulse din cap, și în curtea din fața sălii au fost călcați în picioare, înghionțiți, palmuiți, sfîrtecați aproape în bucăți, li s-au rupt smocuri de păr din cap ș.a.m.d. Barthélemy s-a apropiat și a spus despre Schramm: „C'est un infâme! Il faut l'écraser ***. Schramm i-a răspuns: Vous êtes un forçat libéré ****. La bătaia asta au luat parte vreo 200 de persoane, germani, francezi și domni fraternali²¹⁵, toți la fel de „viteji” în lupta împotriva a doi oameni neînarmați.

Post festum a avut și Dear bunăvoința să se arate și, în loc să intervină energic, așa cum s-ar fi convenit, a început să se bilbie că el îi cunoaște pe acești oameni și a vrut să se lanseze în lungi explicații. Desigur, un mijloc grozav într-un moment ca ăsta.

Ai noștri s-au apărat ca niște lei.

Domnii din Windmill strigau: ăsta a furat 19 sh. din casa noastră de bani.

* — scumpul — este vorba de Harney. — *Nota trad.*

** — spioni, spioni. — *Nota trad.*

*** — E un ticălos! Trebuie zdrobit. — *Nota trad.*

**** — D-ta ești un ocnaș eliberat. — *Nota trad.*

Atît pentru astăzi. Qu'en dis-tu, mon cher? * Dacă mîine izbucnește o revoluție în Londra, Willich-Barthélemy vor ajunge negreșit la putere.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

64

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Ieri a fost o săptămînă de cînd ți-am trimis o scrisoare pentru Harney și de atunci n-am primit nici un răspuns de la tine; acest lucru ar putea să mă pună oarecum în încurcătură în cazul cînd aș primi din partea lui H[arney] o scrisoare, care poate veni în orice zi și ar necesita un răspuns urgent, sau dacă tratativele noii clici cartiste de aici cu privire la o vizită a lui Harney ar avea rezultatul scontat de ei și într-o bună zi m-aș trezi cu el pe cap. Sper că ai primit totul și că nu starea sănătății tale te-a împiedicat să scrii. Poate că scrisoarea nu te mulțumește sau că nu ești de acord că am acționat pe cont propriu, fără să mă sfătuiesc mai întîi cu tine. Dar eu tocmai de aceea ți-am trimis scrisoarea, și dacă aveai ceva de obiectat împotriva ei, nu era nimic mai simplu decît să-i spui direct lui Harney să nu tipărească deocamdată articolele mele ** și să-mi trimiți înapoi scrisoarea împreună cu observațiile, which you know would have had all due attention ***.

În orice caz, îți sînt de mult dator un răspuns cu privire la problema circulației banilor ****. După părerea mea, chestiunea

* — Ce spui de asta, dragul meu? — *Nota trad.*

** Vezi volumul de față, p. 164—175. — *Nota red.*

*** — care, după cum știi, s-ar fi bucurat de atenția cuvenită. — *Nota trad.*

**** Vezi volumul de față, p. 169—174. — *Nota red.*

în esență este cît se poate de justă și va contribui în mare măsură pentru ca teoria confuză a circulației să fie redusă la fapte fundamentale simple și limpezi. În legătură cu expunerea problemei în scrisoarea ta, nu am de făcut decît următoarele observații.

1. Să presupunem că la începutul perioadei de *pressure* * bilanțul Băncii Angliei ar fi, potrivit ipotezei tale, următorul: 12 000 000 l. st. depozite și 8 000 000 în lingouri sau monedă. Pentru a scăpa de cele 4 000 000 l. st. excedentare în metal, tu pui banca să scadă taxa de scont. Eu cred că nu este nevoie să facă acest lucru, și, după cite îmi amintesc, pînă acum niciodată la începutul depresiunii nu s-a produs o scădere a taxei de scont. După părerea mea, depresiunea ar influența imediat asupra depozitelor și nu numai că ar restabili foarte curînd echilibrul dintre rezerva metalică și depozite, dar ar sili banca să mărească taxa de scont pentru ca rezerva metalică să nu scadă sub o treime din volumul depozitelor. În aceeași măsură în care se accentuează depresiunea, stagnează și circulația capitalului, circulația mărfurilor. Polițele trase la vremea lor ajung la scadență și trebuie să fie plătite. De aceea trebuie pus în circulație capitalul de rezervă — depozitele —, înțelegi, nu în calitate de mijloace de circulație, ci în calitate de capital. Și, astfel, simpla scurgere a metalului, împreună cu depresiunea, va fi suficientă pentru a elibera banca de excedentul de rezervă metalică. Pentru aceasta nu este necesar ca banca să reducă nivelul dobînzii ei în condiții care duc concomitent la creșterea nivelului general al dobînzii în întreaga țară.

2. Într-o perioadă de depresiune crescîndă, banca va trebui, după părerea mea (pentru a nu ajunge în impas), să mărească proporția dintre rezerva metalică și depozite în aceeași măsură în care crește depresiunea. Cele 4 000 000 excedentare vor fi pentru ea cea mai bună rezolvare și le va cheltui cît mai încet posibil. În condițiile accentuării depresiunii, raportul de $\frac{2}{5} : 1$, $\frac{1}{2} : 1$ și chiar de $\frac{3}{5} : 1$ între rezerva metalică și depozite nu ar fi de loc — dacă luăm premisele tale — exagerat și ar fi cu atît mai ușor de realizat cu cît, o dată cu scăderea depozitelor, scade în mod absolut și rezerva metalică, chiar dacă în mod relativ ea ar crește. În acest caz, retragerea în masă a depozitelor din bancă este tot atît de posibilă ca și în cazul banilor de hîrtie, și poate fi provocată de relații comerciale din cele mai obișnuite, fără ca creditul băncii să fie zdruncinat.

* — depresiune. — Nota trad.

3. „Cantitatea banilor aflați în circulație ar fi afectată numai în *ultimul rînd*”, spui tu. Propriile tale presupuneri că ea va fi afectată ca urmare a stagnării afacerilor, cînd, în mod firesc, va fi nevoie de mai puține mijloace de circulație, duc la concluzia că mijloacele de circulație se reduc o dată cu reducerea activității comerciale și că o parte din ele devin excedentare pe măsură ce crește depresiunea. În cazul unei depresiuni puternice, această reducere devine *sensibilă*, desigur, abia la sfîrșit, dar, în ansamblul său, acest proces se desfășoară de la începutul depresiunii, chiar dacă, practic, nu poate fi exemplificat în fiecare amănunt. Dar, în măsura în care această înlăturare a unei părți din mijloacele de circulație este *consecința* tuturor celorlalte relații comerciale, a depresiunii, care nu depinde de circulația banilor, iar toate celelalte mărfuri și relații comerciale sînt afectate de depresiune *înaintea* sferei circulației banilor, și întrucît în orice caz această reducere a cantității mijloacelor de circulație va fi simțită în mod *practic* abia la urmă, desigur că circulația banilor este afectată de criză în *ultimul rînd*.

Aceste observații, după *cum* vezi, se referă numai la *modus illustrandi* * al tău. În esență însă, totul e perfect just.

Al tău

F. E.

{Manchester}, marți 25 februarie [1851]

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

65

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Azi dimineață am primit scrisoarea ta din 23, purtînd ștampila din 25. Pe viitor scrie-mi întotdeauna pe adresa Messrs. Ermen & Engels, Manchester. Așa scrisorile îmi parvin mai sigur

* — felul de a exemplifica. — *Nota trad.*

și mai repede, căci funcționarii de la poștă, fiindcă adeseori nu mă găsesc acasă, îmi trimit oricum scrisorile adresate la locuința mea, la birou, pe unde trec, în orice caz, o dată pe zi. Folosește, pe cât posibil, prima poștă de seară de la Londra — pînă la 6 Charing Cross, sau pînă la 5 și jumătate oficiile poștale mici, atunci scrisorile sosesc sigur a doua zi la ora 10 dimineața la birou.

Ai uitat să-mi anexezi scrisoarea de la Dronke. Trimite-mi-o cît mai curînd, căci aș vrea să-i scriu, mai ales ca să reiau corespondența cu Lupus, despre care nici nu știu unde se află, toate scrisorile mele rămînînd fără răspuns. Dacă preferi să nu plătești taxele poștale și francarea scrisorilor expediate în străinătate, trimite-mi-le mie, sau spune să-mi fie adresate mie, iar eu le voi trece în contul firmei.

În „Constitutionnel” se spune că d'Ester a fost expulzat din Elveția și că a și părăsit țara — en sais-tu quelque chose? *

Atlasul tău este salvat. În cele din urmă am renunțat să-l mai vînd și deocamdată l-am oprit aici, căci am foarte mare nevoie de el, citesc acum istoria consulatului și imperiului în expunerea istoricilor francezi și englezi, mai ales sub raport militar. Cea mai bună pe care am găsit-o pînă acum în această direcție este „History of the War in the Peninsula” a lui W. P. Napier (actualmente general). Individul își are marotele lui, ca toți Napierii, dar în plus, o mare doză de common sense ** și, ceea ce este mai important, un punct de vedere extrem de just în aprecierea geniului militar și administrativ al lui Napoleon. Un francez ar fi fost pur și simplu incapabil să scrie o astfel de carte. În privința autenticității istorice și chiar a aprecierii juste, Thiers nu stă cu nimic mai presus de jalnicul tory Southey, răposatul poet laureat ***, care a scris și el o istorie a războiului spaniol ²¹⁶, plină de injurii și de lăudăroșenie. Numai că Napier îl împinge prea mult pe primul plan pe comandantul lui suprem, Wellington, dar cum n-am ajuns prea departe în citirea cărții lui, nu pot face o apreciere definitivă.

Comunicările tale despre citoyens **** Blanc și Harney le voi pune ad-notam *****. Despre acesta din urmă nu am mai auzit

* — știi ceva despre aceasta? — *Nota trad.*

** — bun-simț. — *Nota trad.*

*** — poet laureat. — *Nota trad.*

**** — cetățeni. — *Nota trad.*

***** — la inimă. — *Nota trad.*

nimic. Mi-am închipuit că în această poveste a intervenit spiritus familiaris* al său. Ea are o considerație nemărginită față de marii bărbați și, în general, devine din ce în ce mai anti-patică. În orice caz, cînd el o să-și facă din nou apariția pe la noi, trebuie să-i dăm să înțeleagă acest lucru. Cît despre micul Blanc, n-ar strica dacă la proxima ocazie i-am analiza o dată oeuvres complètes** ale sale — tu: „Organisation du travail” și „Histoire de la révolution”, eu: „Dix ans”; pe lângă aceasta am critica amîndoi asociația muncii, pusă în practică după februarie, precum și „Pages d’histoire”. De paști vin la Londra și atunci am putea face ceva. Iar lucrările acestea le-am putea găsi ieftin aici într-o ediție belgiană. Întrucît intriga pusă la cale de mine în legătură cu bătrînul mi-a reușit perfect, cel puțin pînă acum, voi putea să mă instalez aici definitiv și, în afară de aceasta, voi scrie să mi se trimită cărțile din Bruxelles. Dacă vrei să ți se trimită și ție ceva din Köln, anunță-mă, eu îi scriu zilele acestea lui Daniels în legătură cu lucrurile mele și îi putem cere să facă un singur pachet. N. B. Totul, numai nu cărți engleze retipărite pe continent. Continuarea povestei cu bătrînul și noua intrigă pe care a trebuit s-o urzesc, pe de o parte, pentru a prelungi șederea mea aici, sub pretext că sînt indispensabil, și, pe de altă parte, pentru a nu fi împovărat cu multă treabă la birou, ți-o voi povesti prin viu grai. Oricum peste 6 săptămîni vine paștele, și chestiunea asta trebuie expusă în amănunțime. În orice caz, un lucru este sigur: bătrînul va trebui să-mi plătească scump pentru toate astea, și încă în bani peșin, în special cînd va mai da pe aici am să-l vîr și mai adînc în toată povestea asta. Greutatea constă în următoarele: să primesc o funcție oficială ca reprezentant al bătrînului față de E[rmen] și totuși în cadrul firmei de aici să nu am nici o funcție oficială și nici obligația de a îndeplini anumite munci cu salariu de la firmă. Sper însă să reușesc, scrisorile mele de afaceri l-au încîntat pe bătrîn, iar faptul că sînt gata să rămîn aici îl consideră un mare sacrificiu. Aceasta îmi aduce, sau îmi va aduce în curînd, 5 l. st. în plus pe lună, fără să mai socotesc sporurile ulterioare.

Al tău

F.E.

* — spirit familiar (aluzie la soția lui Harney). — Nota trad.

** — opere complete. — Nota trad.

Nu uita să-mi trimiți, ca să mă mai amuz în singurătatea mea, anecdotele din Köln, imediat după ce le vei fi primit și citit.

[Manchester], miercuri 26 februarie [1851]

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

66

Marx către Engels la Manchester

[Londra, 26 februarie 1851]

Dragă Engels !

Din scrisorile lui Pieper și Schramm, pe care ți le trimit, vei afla faptele prin relatarea participanților înșiși. În felul acesta îți vei putea forma mai bine o părere proprie. Lăcheté * de neconceput a celor 200 de fraternal²¹⁷, bandiți care și-au manifestat setea de fapte eroice revoluționare față de cei doi oameni neînarmați, lăcheté de neconceput a lui Dear **, a lui Landolphe, a lui Louis Blanc etc., care au asistat liniștiți și au repetat frazele lor învățate pe dinafară despre frăție.

Să-ți mai spun un amănunt din discuția lui Schramm cu Harney : H[arney] a subliniat că Schapper este un „vechi cunoscut” de-al său și că, în timp ce noi ne aflăm la Bruxelles, ei au fost în relații foarte strinse.

Apropo ! D-l L. Blanc și consortii au trimis unui ziar parizian *întregul raport* despre miting cu o zi mai înainte ca el să aibă loc.

Un proces l-ar ruina pe L. Blanc. Îți închipui ce plească ar fi pentru „Times”, mai ales că *Barthélemy*, acest galérien ***, acest meurtrier **** etc. ar apărea ca acuzat și ca provocateur à l'assassinat *****. Căci, chiar în timpul bătăii, Barthélemy a

* — Lașitate. — *Nota trad.*

** Scumpului (Harney). — *Nota red.*

*** — ocnas la galere. — *Nota trad.*

**** — ucigaș. — *Nota trad.*

***** — instigator la crimă. — *Nota trad.*

spus, arătându-l pe Schramm : „C'est un infâme, il faut l'écraser" *.

Procesul ar avea numai un efect negativ : ziarul proiectat de Harney și Jones s-ar duce dracului, la fel Harney și fraternals, „Times" ar jubila, Pieper și-ar pierde slujba (el este destul de nobil ca să nu întrebe nimic în legătură cu aceasta), iar lui Schramm și celorlalți, toți cartiștii la un loc, pînă la urmă, tot le-ar frînge gîtul. Que faire ** ? Mîine voi sta de vorbă cu Jones despre aceasta. Se pare că prietenul Harney și cu Schapper își fac socoteala că afacerea asta va trece fără urmări. Harney nici n-a considerat că merită osteneala să facă steps *** necesari spre noi și să consimtă la concesiile corespunzătoare. În felul ăsta, măgarul ne complică situația. Nu putem lăsa tot rahatul ăsta, făcîndu-ne că nu l-am observat.

Dacă îți scrie Harney, ferește-te de un lucru. În scrisoarea ta ai insistat prea mult asupra criticii teoretice a lui Ledru-[Rollin] și a lui Blanc. H[arney] expune acum lucrurile în așa fel ca și cum noi i-am fi cerut să meargă în coada noastră. În primul rînd trebuie să i se precizeze :

1. că este vorba *numai* de relațiile lui cu Schapper și cu Willich, pentru că el a devenit adeptul dușmanilor noștri personali categorici, al acestor oameni josnici, iar în fața Germaniei a aruncat în balanță întreaga lui greutate în favoarea lor și împotriva noastră. Și oare el nu a rupt, *împreună cu noi*, printr-o scrisoare, legătura cu Vidil, cu Barthélemy și cu Willich ? ²¹⁸ Cum a putut el să reia relațiile fără noi, în *spatele* nostru și *împotriva* voinței noastre ! Dacă aceasta este fair, atunci eu nu mai înțeleg nimic.

2. El *s-a dezis* de noi, pentru că *după* incidentul cu Schramm și Pieper, atunci la adunare, nu a dat imediat o ripostă în public și nu a plecat imediat după aceea. În loc de aceasta face tot ce poate pentru a prezenta prietenilor săi această chestiune ca pe un incident neînsemnat.

Îți alăturez scrisoarea de la Dronke. Scrie-i amănunțit despre toată murdăria asta, inclusiv ultima ispravă. Am de scris o grămadă la Köln, Hamburg etc.

* — „E un ticălos, trebuie zdrobit". — *Nota trad.*

** — Ce-i de făcut ? — *Nota trad.*

*** — pașii. — *Nota trad.*

Scuză-mă dacă scrisoarea nu este francată astăzi. Este prea târziu să mă duc după stamps *, și scrisoarea trebuie să ajungă încă în seara asta la poștă.

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

67
Engels către Marx ²¹⁹
la Londra

Dragă Marx,

Chiar acum am găsit cea de-a doua scrisoare a ta. Imediat i-am scris lui H[arney] una ; dacă ești de acord, trimite-i-o fără întârziere. Porcăria asta a mers prea departe și trebuie să fie făcut să simtă acest lucru. Dacă se aliază cu ceilalți, tant pis pour lui, I care the devil **.

Îți anezex o scrisoare, care mi se pare foarte comică ²²⁰. Cum vine asta ? Nu știu în ce măsură Wolff cel roșu *** a acționat din proprie inițiativă. Și apoi în scrisoarea aceasta sînt atîtea ineptii, încît nu pot să răspund fără a avea unele informații amănunțite. De aceea, te rog să-mi comunicîi imediat, despre ce fel de dodge **** mai e vorba și aici și trimite-mi prostia asta înapoi. Ora 1 noaptea.

Al tău

F. E.

[Manchester], miercuri [26 februarie 1851]

Nu am mărci și, cum duc chiar acum scrisoarea la poștă, nu o pot franca.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels.
Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — timbre. — *Nota trad.*

** — cu atît mai rău pentru el, mie puțin îmi pasă. — *Nota trad.*

*** Ferdinand Wolff. — *Nota red.*

**** — escrocherie. — *Nota trad.*

68

Engels către Marx
la Londra

Dragă Marx,

Ieri seară la ora 12, cînd m-am întors acasă și am găsit scrisoarea ta în care-mi relatai ticăloșia săvîrșită împotriva lui Schr[amm] și P[ieper], ți-am expediat imediat o scrisoare pentru H[arney]. Desigur, după caligrafia nesigură, după explozia de indignare patetică, după înlănțuirea dezordonată și poticnită a ideilor și după nu prea marea armonie a întregii scrisori, ți-ai putut da seama că a fost concepută sub influența cîtorva pahare de punctare pe care, în mod excepțional, le-am băut aseară și, în consecință, n-ai mai transmis-o. În fact *, eram atît de furios, încît n-am putut să mă culc înainte de a o expedia și la ora 1 am alergat la poștă, mai mult ca să mă liniștesc pe mine decît cu intenția de a-i spune cît mai repede lui H[arney] părerea mea. Probabil că ai primit scrisoarea astăzi pe la prînz și pentru că astăzi nu este poștă decît seara, nu am avut posibilitatea să-ți trimit mai devreme o a doua scrisoare. Îți anexez la aceasta o scrisoare corectată către H[arney], pe care te rog să i-o trimiți, dacă, așa cum sper, nu i-ai expediat-o încă pe prima.

Pe viitor adresează-mi scrisorile după cum urmează :

1. Toate scrisorile pe care le duci înainte de ora 6 seara la Charing Cross Office sau înainte de 5½ la oficiile poștale din apropiere trimite-le la birou (E[rmen] & E[ngels]). Le primesc a doua zi dimineață la 10.

2. Toate scrisorile pe care le predai după ora 6 seara trimite-le pe adresa Great Ducie Street. Le primesc în seara următoare la ora 6, pe cînd la birou le-aș primi abia a doua zi dimineața.

Hühnerb[ein] mi-a scris zilele acestea. Mirbach a reușit s-o șteargă și pleacă din Paris la Atena după soția sa.

Al tău

F. E.

[Manchester], joi 27 februarie 1851

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — În realitate. — Nota trad.

69

Engels către Marx ²²¹

la Londra

Dragă Marx,

Abia azi dimineată a sosit scrisoarea ta de alaltăieri. Dacă aş fi avut de ieri toate aceste amănunte, i-aş fi scris cu totul altfel lui dear * H[arney]. Dar o să-mi cadă el odată în mină şi atunci am să-i arăt eu.

Ca să pornim în mod serios o urmărire în justiţie a acestei istorii nu cred că ar fi de prea mult folos. Independent de Harney şi Jones şi de cartişti, toată povestea ar degenera în calomnii şi învinuiri reciproce. Cu ajutorul primilor avocaţi mai buni pe care i-ar găsi, partea adversă i-ar pune lui Schr[amm] şi lui P[ieper] cele mai neruşinate întrebări ; de pildă pe Schr[amm] l-ar întreba dacă n-a furat bani din casa celor din G[reat] W[indmill Street] etc. Întrebările astea ar fi suficiente ca să strice tot efectul, oricât de energică ar fi riposta. Martorii părţii adverse ar jura că Schr[amm] a spus cutare şi cutare lucru, ar aminti de unele scene de-ale lui Schr[amm] la G[rea]t W[in]d[mill] Str[ee]t, exagerându-le colosal, ca să-l prezinte pe Schr[amm] ca disturber of public meetings ** etc., iar magistrate ***, foarte bucuros să-i vadă pe demagogi tratându-se unul pe altul de ticăloşi, ar îngădui orice poate arunca o lumină compromiţătoare asupra ambelor partide. Dar ca ameninţare, Schr[amm] trebuie să folosească ideea procesului.

Oricum el este considerat a care-the-devil, reckless sort of character ****, şi îl vor crede în stare să meargă pînă acolo. Ar trebui să-l pălmuiască pe Landolphe şi apoi să facă exerciţii de tragere cu arma ; omul ăsta nimereşte mereu în încurcături de soiul acesta şi i-ar fi mai necesar decît oricui altcuiva să ştie să tragă cu arma.

Procesul s-ar termina în cele din urmă prin aceea că magistratul ar respinge cu grosolănie acţiunea, şi atîta tot — mai ales că procesul s-ar judeca sus în Islington, unde dumnezeu ştie peste ce măgari bătrîni de magistraţi ar da. Şi dacă Landolphe, *représentant*

* — scumpul. — *Nota trad.*

** — tulburător al adunărilor publice. — *Nota trad.*

*** — judecător. — *Nota trad.*

**** — om gata de orice şi lipsit de scrupule. — *Nota trad.*

du peuple *, declară că Schr[amm] nu putea veni acolo decît cu intenția de a provoca scandal etc., nu crezi că, în cele din urmă, publicul i-ar da mai curînd lui crezare decît declarației lui Schr[amm] și P[ieper] ? Am putea face mare scandal în jurul istoriei acesteia, dar s-ar putea ca o parte din scandal, ca urmare a diferitelor insinuări, să se răsfrîngă asupra lui Schr[amm].

Și, apoi, rezultatul neîndoios al unui astfel de scandal ar fi introducerea unei noi legi cu privire la străini, în scopul ocrotirii reacționarilor onești care vin la expoziție ²²² de pe continent.

Dar de ce naiba Schr[amm], cînd l-a refuzat Landolphe, nu s-a dus imediat la Harney, pour le mettre en cause ** ?

E tocmai ora cînd trebuie să mă duc la poștă. Adio.

Al tău

F. E.

[Manchester], vineri [28 februarie 1851]

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

70

Marx către Engels ²²³ la Manchester

[Londra], sîmbătă 1 martie 1851

Dragă Engels !

Probabil la tine la poștă sînt niște gloabe speciale, din moment ce toate scrisorile mele sosesc prea tîrziu.

Știi foarte bine, dacă ai citit cum se cuvine scrisorile primite, că tot ce ne sfătuiești tu să facem s-a și făcut, în afară de pălmuirea lui Landolphe, pe care nu o găesc necesară. Dacă trebuie să fie cineva insultat, acela este micul scoțian hiphiphurra George Julian Harney și nimeni altul, și atunci exerciții de tir va trebui să facă Harney.

* — reprezentant al poporului. — Nota trad.

** — pentru a-l trage la răspundere. — Nota trad.

Am primit în același timp amîndouă scrisorile tale pentru Harney ; am trimis-o pe *prima*, pentru că, după părerea mea, era mai bine scrisă și mai potrivită decît ediția a doua, corectată.

Harney, ca și Landolphe au fost destul de amenințați cu darea în judecată. Teama ta că Landolphe va depune mărturie împotriva lui Schramm nu este întemeiată. Mai degrabă va jura că înainte de scandal Schramm i-a cerut lui, ca membru al comitetului, să mențină ordinea în mulțime.

Așadar, dacă „amenințarea” cu darea în judecată n-a folosit la nimic, *que faire* * dacă nu vrei să înghițim liniștiți bătaia, învinuirile de spionaj și triumful lui Schapper-Willich !

Toate temerile tale în legătură cu scandalul sînt juste. Dar vom găsi și noi un avocat sharp **. Lui Schramm îi este absolut indiferent dacă reputația lui va avea mai mult sau mai puțin de suferit. Dar, dacă va lăsa totul baltă, acum, după ce s-au amestecat și francezii din Church Street ²²⁴, este perdu *** ; el trebuie sau să obțină o satisfacție în public din partea cartiștilor, sau să dea chestiunea pe mîna justiției. Una din două.

Jones, după cum ți-am mai scris, nu a fost la mitingul de luni. Am stabilit o întrevedere cu el la mine acasă, dar marți m-am mai repezit pe acolo, nu l-am întîlnit, i-am lăsat un bilet, rugîndu-l să vină miercuri. N-a venit. M-am dus joi la el. Mi s-a spus că nu-i acolo. I-am lăsat un bilet prin care îl invitam la mine. N-a venit. Joi seara i-am scris o scrisoare amănunțită, în care i-am expus calm, simplu, limpede de la început toată porcăria asta, i-am arătat ce urmări scriboase poate avea, am cerut să ni se dea satisfacție în public și, în încheiere, i-am propus să vină pe la mine ca să stăm de vorbă. N-a venit, deși era în oraș, și nici nu mi-a trimis vreun răspuns în scris. Este deci evident că Jones a fost prelucrat de micul intrigant scoțian ****, care se teme să-l lase să se întîlnească cu mine. Așadar, vezi, nu există nici o șansă să primim satisfacție în public din partea cartiștilor. Nu ne rămîne decît acțiunea în justiție. *Adviendra que pourra* *****. Singurul lucru neplăcut este că Pieper își va pierde postul din cauza asta, iar noi probabil că ne vom ridica plus ou moins ***** toată adunătura cartistă în cap.

Introducerea legii cu privire la străini ar fi cel mai plăcut eveniment pentru noi. Ce reprezintă măgarii ăia fără demonstrații publice zilnice ?

* — ce-i de făcut. *Nota trad.*

** — iscusit. — *Nota trad.*

*** — pierdut. — *Nota trad.*

**** Harney. — *Nota red.*

***** — Fie ce-o fi. — *Nota trad.*

***** — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

Mai există un singur mijloc să aranjăm lucrurile fără a ajunge la un scandal nemaipomenit, și acesta este să *vii tu imediat aici* ²²⁵, dar fără întârziere. Ai putea să tragi la mine, căci acum am închiriat încă două camere. Îți spun categoric, altă posibilitate nu există. Sorisoriile încurcă, târăgănează, nu-și ajung scopul.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

71

Marx către Engels la Manchester

[Londra], 8 martie * 51

Dragă Engels !

Astăzi numai câteva rînduri matter of fact **.

După cum ai văzut, „Times” n-a publicat rahatul ăla ²²⁶. Mais ça ne nous regarde plus ***.

Harney, încă de alaltăieri dimineață, i-a scris lui Schramm. Dar neghiobul și vîntură-lume ăsta a plecat la 9 dimineața și s-a întors la 1 noaptea acasă. Așa că abia ieri a găsit scrisoarea.

Harney îi publică declarația ²²⁷, la care a scris o introducere satisfăcătoare. Îi scrie lui Schramm „dear **** Schramm” și îi amintește că acum trebuie să-și facă și el datoria și să nu se adreseze la police court ***** — acesta este un document în fața francezilor.

Ieri „Patrie” (astăzi „Constitutionnel”) a publicat o declarație a domnilor Blanc, Barthélemy, Schapper, Willich și a tuturor celorlalți din comitet, în care acești domni afirmă că Blanqui nu a trimis toastul său nici unuia dintre membrii comitetului. În legătură cu aceasta „Patrie” relevă că nu a vrut să publice această declarație fără a

* În original : februarie. — *Nota red.*

** — cu caracter concret. — *Nota trad.*

*** — Dar aceasta nu ne mai interesează. — *Nota trad.*

**** — scumpe. — *Nota trad.*

***** — poliția judiciară. — *Nota trad.*

culege în prealabil informații. Și d-l Antoine, cumnatul lui Blanqui, i-a trimis următoarea comunicare : toastul i-a fost trimis lui Barthélemy, a cărui semnătură figurează de asemenea pe declarație și care a confirmat primirea toastului. Îți dai seama ce văicăreli se aud în acest lagăr !

Mais ce n'est pas tout *

Wolff l-a trimis ieri dimineață pe Wdloff cu un englez pur sînge la Landolphe. Individul s-a purtat ca un Grec déconcerté **, mai întii a urlat, a declamat, a aruncat vorbe goale, s-a grozăvit, a dat din mîini, a bătut din picioare și, apoi, lașitatea lui de neînfrînt a pus din nou stăpînire pe el. Astă-seară va fi redactat procesul-verbal în prezența jalnicilor crapauds *** din Church Street ²²⁸.

În sfîrșit : vești proaste de la bătrîna ****. Ea nu face nimic fără Bommel *****. Va trebui, probabil, să mă hazardez la acest coup de désespoir *****.

Al tău

K. Marx

Am obținut de la Becker ***** scrisorile lui Willich. Le pri-mești marți.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

72

Engels către Marx la Londra

D. M.,

Azi-dimineață a sosit alăturata scrisoare de la Weerth, pe care ți-o trimit imediat. Așadar, istoria dintre Schr[amm] și Harney este

* — Dar aceasta nu-i totul. — *Nota trad.*

** — escroc scos din fire. — *Nota trad.*

*** — filistini. — *Nota trad.*

**** Henriette Marx. — *Nota red.*

***** Probabil Lion Philips din Zalt-Bommel. — *Nota red.*

***** — act desperat. — *Nota trad.*

***** Hermann Becker. — *Nota red.*

acum lichidată. Dacă poți, convinge-l pe vîntură-lume ăsta să-i trimită lui H[arney] o copie după traducerea toastului lui Blanqui, acela fera son effet *. De altfel ar fi bine dacă el, care se găsește acum din nou în cele mai bune relații cu H[arney], ar menține această legătură — Harney, orice ar fi, are totuși un ziar. O copie după articolul trimis la „Times” ar putea fi trimisă și lui Blanqui la Belle-Isle ²²⁹. Schr[amm] n-ar trebui să se arate prea nepăsător față de această chestiune — în felul acesta și-ar asigura poziția din mai multe părți. Mîine bani.

Al tău
F. E.

{Manchester}, luni 10 martie 1851

Barthélemy este compromis zdravăn — asta este o consolare. Pune-l pe Schr[amm] să-i comunice lui Harney toată istoria asta în scris. Astfel noi i-am avertiza, și faptul acesta ar putea avea importanță mai tîrziu.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Ed. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

73

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Am avut o gripă teribil de plicticoasă, care m-a făcut inapt pentru toate lucrurile raționale și iraționale ; așa se explică și tăcerea mea. Săptămîna trecută n-am reușit decît să-ți trimit Post Office Order **-ul, pe care cred că l-ai primit. Cei 5 șilingi sînt pentru Lenchen***, care a lipsit tocmai în momentul cînd am plecat eu de la voi. Dacă am să pot, am să-ți trimit săptămîna asta sau, cel tîrziu, săptămîna viitoare 2 l.st. pentru Hiphiphurra****,

* — aceasta își va face efectul. — *Nota trad.*

** — mandatul poștal. — *Nota trad.*

*** Helene Demuth. — *Nota red.*

**** Harney. — *Nota red.*

pe care va putea să i le ducă Schramm. Cum — de oînd ți-am trimis scrisoarea lui Weerth — n-am primit pînă acum nici un rînd de la tine, bineînțeles că nu mai știu nimic și aștept mereu nobilele scrisori ale lui Willich. Nu am văzut „Fr[riend] of the P[eople]” cu declarația lui Schr[amm], ziarul ăsta vine foarte neregulat aici ; spune-i lui Schr[amm] să-mi trimită un exemplar sous bande *, desigur el va putea face rost de unul dacă nu are cumva un exemplar disponibil. Mă bucur foarte mult să aflu că, în cele din urmă, Landoiphe s-a purtat ca un laș veritabil ; eu tot mai aștept faimoasa scrisoare de la el.

Mă înfurie la culme rînduielile timpite de aici, care mă împiedică aproape cu desăvîrșire să fac o muncă regulată și fără întreruperi. La una dintre biblioteci nu am acces, la cealaltă, publică, numai arareori găsesc lucrurile care mă interesează acum în primul rînd, și nici orele nu-mi convin ; așa că nu-mi rămîne decît lamentabilul Atheneu, unde nu poți găsi niciodată nimic și unde biblioteca este într-o dezordine îngrozitoare. Așa, de exemplu, acum alerg din nou în zadar după Napier ** și de fiecare dată trec 2—3 săptămîni pînă cînd poți face rost de volumul următor. Din desparare m-am apucat de „Scrisorile” lui Cicero și cu ajutorul lor studiez le règne de *** Louis-Philippe și corupția Directoratului. Este o chronique scandaleuse **** foarte amuzantă. Cicero este într-adevăr de neprețuit — profesorul Krug și Sebastian Seiler într-un singur om. De la facerea lumii și pînă acum n-a existat printre toți filistinii o canalie mai josnică decît acest individ. Voi conspecta cum se cuvine această cărticică încîntătoare. Ațit pentru astăzi.

Al tău

F. Engels

[Manchester], 17 martie 1851

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — sub banderolă. — *Nota trad.*

** W. P. Napier. „Istoria războiului din Peninsula Pirineică”. — *Nota red.*

*** — domnia lui. — *Nota trad.*

**** — istorie scandaloasă. — *Nota trad.*

74

Marx către Engels
la Manchester

Londra, 17 martie 1851

Dragă Engels !

Toată săptămîna nu ți-am scris. În primul rînd am avut și eu gripă, datorită afinității noastre electivă. Și, pe urmă, am fost criblă de petites misères *, care s-au năpustit toate asupra mea în această săptămîna funestă.

Alăturat îți trimit amuzantele scrisori ale cavalerului Willich.

În fișuca murdară ** a lui Heinzen a apărut o pretinsă corespondență din Paris, fabricată aici, la Londra, în care, se înțelege de la sine, în primul rînd sintem atacați noi doi, apoi Rudolf Schramm, deputatul, „pentru că cheltuiește fără nici o ezitare banii soției sale“, apoi „semioamenii Tausenau, Julius și Bucher“ ; și, în cele din urmă, cu mult venin, marele Kinkel. Heinzen nu-i iartă niciodată și pentru nimic în lume că-i face concurență la cerșetorie. Numai marele Ruge și Struve sînt lăudați. Despre Ruge, în această scrisoare din Paris scrie că a plecat pentru o zi din Brighton la Londra. Heinzen a creat acest articol de cleveteală, adunînd laolaltă și tipărind bîrfele dintr-o scrisoare particulară a lui Ruge și dintr-o scrisoare particulară a lui Bamberger, adică acuzații care se bat cap în cap.

La marele banchet, unde Ruge a apărut în chip de „prost fără margini“ — Wolff și Liebknecht au fost martori oculari —, nu a venit nici un deputat din Berlin sau din Frankfurt ²³⁰. Ei nu vor o hegemonie Ruge-Struve. Clica R. Schramm, contele Reichenbach *** (cel din Frankfurt, nu veteranul partidului ****, Oppenheim și Bucher) și, în sfîrșit, Julius, pe cont propriu, țes din nou cu toții intrigi împotriva zeilor prostiei. Bineînțeles, tot din motive înalte. Je vous dis, de la merde, la merde tout pure, toute cete canaille-là *****.

La banchet, Kinkel, care publică tot felul de calomnii împotriva noastră, a rostit în stilul său superelegant o cuvîntare plină de duio-

* — copleșit de grijile cotidiene. — *Nota trad.*

** „Deutsche Schnellpost“. — *Nota red.*

*** Oscar Reichenbach. — *Nota red.*

**** Eduard Reichenbach. — *Nota red.*

***** — Îți spun, un rahat, nimic altceva decît un rahat, asta sînt toate aceste canale. — *Nota trad.*

șie despre împăcarea tuturor „începînd de la simplii luptători pentru constituție pînă la republicanii roșii”.

Toți acești neghiobi suspină după republică, și Kinkel, întîmplător, chiar după republica roșie, și în același timp pupă servil în fund constituția engleză, contradicție asupra căreia pînă și inocentul „Morning Chronicle” a binevoit să le atragă atenția, arătînd completa lor lipsă de logică.

Despre Landolphe nimic nou. Cu demnitatea unui „homme d'honneur” * își poartă conștiința de escroc demascat.

Comedia cu Blanqui încă nu s-a terminat. Fostul căpitan Vidil a trimis la „Patrie” o declarație în care spune că sentimentul lui de onoare și dragostea de adevăr îl silesc să declare că L. Blanc, toți ceilalți și chiar el au mințit în declarația inițială. Comitetul era alcătuit din 13, și nu din 6 persoane. Lor, tuturor, le-a fost arătat toastul lui Blanqui și toți l-au discutat. El, Vidil, a fost dintre cei 6 ²³¹. Nobilul Barthélemy, care nu a citit această scrisoare, după cîteva zile a trimis la rîndul lui o declarație la „Patrie” în care arată că el a primit toastul, dar nu l-a făcut cunoscut celorlalți, dovedind prin aceasta că e un triplu mincinos. „Patrie”, care a publicat scrisoarea lui și în încheiere a declarat că nu va mai accepta nimic din partea acestor măgari, a dat, totodată, următoarea notă introductivă :

„Adeseori ne-am pus întrebarea, la care este greu de dat un răspuns, ce este specific la demagogi : lăudăroșenia sau prostia ? O a patra scrisoare sosită de la Londra a făcut ca răspunsul la această întrebare să fie și mai greu de dat. Cîte fapte nefericite sînt pînă-ntr-atît roase de patima scrisului și de dorința de a-și vedea numele tipărit în gazetele *reacționare*, încît nici cea mai mare umilire și nici autoînjosirea nu le face să dea înapoi ! Ce le pasă lor de batjocura și de indignarea publicului ? «Journal des Débats», «Assemblée Nationale» și «Patrie» vor publica exercițiile lor stilistice. Pentru a avea parte de această fericire, democrației cosmopolite nici un preț nu i se pare prea mare etc. În numele *mizericordiei* publicistice inserăm deci în coloanele ziarului nostru scrisoarea de mai jos a «cetățeanului» Barthélemy ; ea este o nouă și, sperăm, ultimă dovadă a autenticității faimosului toast al lui Blanqui, a cărui existență au contestat-o cu toții, iar acum sînt gata să se ia de pînă care s-o certifice mai întîi” **.

Nu-i așa că e strașnic ?

* — om de onoare. — *Nota trad.*

** În limba franceză în original. Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 323. — *Nota trad.*

Am primit Post Office Order *-ul tău. Dacă și în comerțul tău plătești asemenea dobânzi, înseamnă că sau profiturile, sau pierderile tale sînt enorme.

Nu uita să-i scrii lui Dronke. Galeer a murit. Așa că pune scrisoarea într-un plic către Th. Schuster din Frankfurt.

Al tău
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană
și franceză

75

Engels către Marx
la Londra

Dragă Marx,

Istoria cu toastul lui Blanqui evoluează, într-adevăr, peste măsură de frumos. Declarația lui Vidil este de neprețuit în ceea ce-l privește pe Louis Blanc — individul este prezentat în fața Franței și Angliei ca un mincinos ordinar. Barthélemy a încurcat-o cum nu se poate mai bine. — Există un pasaj în scrisoarea ta pe care nu-l înțeleg: Vidil declară: „Comitetul era alcătuit din 13, și nu din 6 persoane... El, Vidil, a fost dintre cei 6“. Cine sînt cei 6? Semnatarii primei declarații sau, poate, fracțiunea, care a hotărît ca toastul lui Blanqui să fie dat publicității?

Că s-a iscat o zarvă printre germani, de asemenea, nu-i rău. Am văzut în „Daily News“ o relatare despre banchet. Întrucît banchetul a fost respectabil, de data asta nici d-l Mazzini nu s-a jenat să ia parte. „Generalul Haug in the chair **!“ Individul ăsta promite să devină o caricatură a generalului Dubourg de la 1830. Dacă judecăm după anunțul din „Times“, taverna „Golden Star“ a lui Göhringer a devenit acum foarte respectabilă. Întrucît trebuie să vedem tot materialul în legătură cu birfelile astea, n-ar fi rău să trimitem acolo o patulă de recunoaștere — il s'en trouvera bien

* — mandatul postal. — *Nota trad.*

** — ca președinte. — *Nota trad.*

un qui voudra mettre son nez dans cette merde-là, même au risque d'être mis à la porte *.

Last — but not least ** —, datorită epopeii lui Willich ***, m-am amuzat copios astăzi la micul dejun. Ce imbecil ! Nu înțelege cum a putut să ia scrisoarea lui Schr[amm] drept un răspuns la prima lui scrisoare. Dar perspectiva unei dictaturi militare în Provincia renană, fără presă, care i-ar putea face șicane, sapristi ****, i-a sicut, desigur, capul acestui dobitoc încuiat. Un adevărat capitaine d'armes ***** și plutonier ! Revoluția socială cu ajutorul unei „supe a săracilor” pentru familiile Landwehrului ; statistica redusă la un registru de „provizii, vite, mijloace de transport și oameni” ! Acest plan de revoluție e mai ceva decât primul plan, cu 5 000 de oameni să cucerești Germania, este complet timpit. Dacă Landwehrul nu acceptă acest lucru, înseamnă că nu mai poți avea încredere în omenire. „Pe unii oameni i-aș aduce cu mine, iar pe alții i-aș chema” — știi la ce s-a gândit individul ? „Cetățeanul Karl Marx este chemat să se prezinte în 48 de ore la Köln și să preia conducerea finanțelor și a reformelor sociale sub supravegherea și controlul cetățeanului Gebert. Nesupunerea față de acest ordin și orice împotrivire sau reflecție pe marginea lui, ca și orice glume necuviincioase vor fi pedepsite cu moartea. Cetățeanului Marx i se va da pentru pază un subofițer și șase oameni”. — Și ce spune individul ăsta despre Schapper ! „Nous ne voulons plus de jouisseurs !” ***** Va să zică chiar și spartana pot half and half ***** și guduratul umil al acestui porc gras pe lângă femei este considerat sibaritism de feldwebelul care bea pe gratis și este satisfăcut de el însuși. De altfel, cine știe dacă acest porc gras, la un asediu al Kölnului, nu ar proceda așa cum a procedat nobilul Palafox la Saragossa ; acest nobil în timpul celui de-al doilea asediu (asediul propriu-zis) de la Saragossa²³² nu s-a arătat niciodată la față, pentru că, împreună cu 3—4 detracți și o grămadă de prostituate, petrecea într-o pivniță de mănăstire, foarte rezistentă la bombe, printre butoaie de vin, și nu și-a făcut apariția decât atunci când a trebuit să semneze condițiile de capitulare.

* — se va găsi cu siguranță cineva care să vrea să-și vire nasul în rahatul ăsta, chiar cu riscul de a fi dat pe ușă afară. — *Nota trad.*

** — Ultimul — dar nu de ultimă importanță. — *Nota trad.*

*** Vezi volumul de față, p. 179—180. — *Nota red.*

**** — la dracu. — *Nota trad.*

***** — maestru de arme. — *Nota trad.*

***** — „Nu mai vrem oameni care să alerge după plăceri”. — *Nota trad.*

***** — o halbă jumate bere — jumate porter. — *Nota trad.*

Dar la ce răspunde Willich în a treia scrisoare a sa, plină de entuziasm, în care se arată sigur de victorie și în care singurul lucru de care se jeluiește este lipsa de bani ? I-a mai trimis Schr[amm] o scrisoare sau a răspuns Becker * la cea de-a doua scrisoare a lui W[illich] ? Explique-moi cela ** și spune-mi dacă ai nevoie acum să-ți trimit scrisorile înapoi ; eu le-aș mai reține bucuros un timp, pentru ca, la nevoie, să fac unele extrase.

Speculația cu căile ferate este din nou în floare — de la 1 ianuarie cursul majorității acțiunilor a crescut cu 40⁰%, cel mai mult crescând cursul celor mai proaste. Ța promet ! ***

Al tău

F. Engels

[Manchester], miercuri 19 martie 1851

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

76

Marx către Engels ²³³ la Manchester

[Londra, 22 martie 1851]

Dragă Engels !

L-am rugat pe Pieper să copieze pentru tine faimosul document. Ruge, sub pretextul că a garantat împrumutul lui Mazzini, cere bani, pentru a-i preschimba în „opinie publică”. În rîndurile „prusacilor” de aici — Bucher, Elsner, Zimmermann etc. — domnește o mare indignare stîrnită de acest „guvern provizoriu puternic”.

Cît despre cei „șase” care ți-au produs un asemenea trouble ****, ei au fost : Landolphe și Blanc, Willich și Schapper, Bart-hélemy și Vidil, cu un cuvînt cei șase matadori ; ungurii, polonezii etc., gloată lăsată deoparte, nu au figurat.

* Hermann Becker. — *Nota red.*

** — Explică-mi asta. — *Nota trad.*

*** — Este foarte promițător ! *Nota trad.*

**** — nedumerire. — *Nota trad.*

În cea de-a treia scrisoare, Willich dă un răspuns numai propriilor sale gânduri. N'a rețu ni lettre ni rien de la part des Becker et des Schramm *. Astăzi flăcăul va avea o zi plăcută. Acum vreo două săptămîni, pe la ora 2 noaptea, Wolff ** l-a întîlnit într-o cafenea frecventată de prostituate și i-a strigat în gura mare : Ah ! virtuosul Willich aici ! După care virtuosul a șters-o.

Adevăratul contriver *** al Centraldodge **** germane ²³⁴ este neobositul, delicatul ierbivor și operator de bătături, Struve. Individul se ocupă acum cu vechea lui meserie de a atrage atenția asupra sa cu ajutorul cranioscopiei, moralei și a altor neghiobii de felul ăsta. Un șarlatan care strigă prin bîlciuri și mai are și o voce nazală dogită. Măgarul a întocmit în ultimii 25 de ani un „dicționar democrat al științelor politice” și o „istorie democrată a lumii” ²³⁵ ; nici una din aceste lucrări nu reprezintă nimic : una este o simplă traducere a lui Welcker-Rotteck ²³⁶ în limba lui Struve, cealaltă — Rotteck ²³⁷ parafrizat în stil democratic. Și Ruge a decăzut atît de jos, încît numai milostiva poliție l-a oprit să nu publice această tîmpenie în Germania.

Prostul Kinkel se pricepe de minune să risipească iluziile filistinilor. Nimic nu-l demască mai categoric pe acest măgar decît faptul că a nimerit în mîinile unor asemenea arlechini cu experiență ca Struve și Ruge. În orice caz, în compania asta o să-și piardă pielea de leu.

Al tău

K. Marx

Jones a fost acum cîteva zile la mine și — mai ales în urma noilor demascări — se felicită că l-am salvat, sfătuindu-l să nu participe la banchet.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — Nu a primit nici scrisoare și nici altceva de la alde Becker și Schramm. — *Nota trad.*

** Ferdinand Wolff. — *Nota red.*

*** — creator. — *Nota trad.*

**** — escrocheriei centrale. — *Nota trad.*

77

Marx către Engels²³⁸
la Manchester[Londra], 31 martie 1851
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

În timp ce tu te ocupi de istoria războiului, eu duc un mic război în care sînt amenințat să fiu *by and by* * învins și din care nici Napoleon și nici chiar Willich — Cromwellul comunist — nu ar găsi o ieșire.

Tu știi că la 23 martie trebuia să plătesc 31 l.st. și 10 șilingi bătrînului Bamberger, iar la 16, 10 l. st. evreului Stiebel, totul pe niște polițe puse în circulație. Prima căreia m-am adresat a fost soacra mea **, prin intermediul lui Jenny. Aceasta a răspuns că d-l Edgar *** a fost din nou expedit în Mexic cu restul care a rămas din *bani* lui Jenny, și eu n-am putut storce *nici* o centimă.

Atunci i-am scris mamei mele, amenințînd-o că voi trage o poliță pe numele ei, iar în cazul cînd n-o va achita voi pleca în Prusia și mă voi lăsa arestat. Aveam chiar de gînd să fac acest lucru, la nevoie, dar, bineînțeles, nu mai pot uza de acest mijloc acum, după ce măgarii au început să urle în ziare că muncitorii s-au îndepărtat de mine, că mi-a scăzut popularitatea și altele. De altfel, totul ar fi arătat ca o abilă manevră politică, ca o pastîșare mai mult sau mai puțin gîndită a lui Iisus Hristos-Kinkel. I-am comunicat bătrînei că ultimul termen este 20 martie.

La 10 martie mi-a comunicat că vrea să scrie rudelor ; la 18 martie m-a anunțat că rudele *nu* au răspuns, ceea ce însemna că afacerea e clasată. Eu i-am răspuns imediat că rămîne în vigoare ceea ce i-am scris în prima mea scrisoare.

Cu ajutorul lui Pieper i-am plătit lui Stiebel la 16 martie cele 10 l.st. La 23 martie, după ce am făcut o serie de demersuri infructuoase, polița pentru bătrînul Bamberg a trebuit, bineînțeles, să fie protestată. Bătrînul mi-a făcut o scenă oribilă și, în plus, m-a făcut de două parale față de respectabilul Seiler. Măgarul, prin bancherul lui din Trier, a cerut referințe despre mine de la bancherul Lautz. Țasta, b[ancherul] bătrînei și dușmanul meu personal, i-a scris, de-

* — treptat. — *Nota trad.*** Karoline von Westphalen. — *Nota red.**** Edgar von Westphalen. — *Nota red.*

sigur, tot felul de nerozii despre mine și, în plus, a mai și stîrnit-o pe bătrînă împotriva mea.

Cît despre bătrînul Bamberger n-am avut altă soluție decît să-i dau două polițe, una pe numele lui la Londra, pe termen de o lună începînd de la 24 martie, cealaltă pe trei săptămîni la Trier, pe numele bătrînei, pentru acoperirea primei polițe. Imediat am informat-o pe bătrînă. Astăzi, o dată cu scrisoarea ta, am primit una de la bătrînă, în care cu cea mai mare *impertinență* și, în plus, plină de indignare morală mă înfruntă și îmi declară direct că va protesta orice poliță trasă de mine pe numele ei.

Așadar, la 21 aprilie mă pot aștepta la ce-i mai rău de la bătrînul Simon Bamberger, ajuns în culmea furiei.

Soția mea a născut la 28 martie. Nașterea a fost ușoară, dar acum a grav bolnavă, și cauzele sînt mai mult de ordin material decît fiziologic. În afară de asta, în casă nu am verbalmente * nici un farthing **, în schimb am o sumedenie de note de plată de la micul commerce ***, măcelar, brutar and so forth ****.

Din Scoția voi primi o copie după testament peste 7—8 zile. Dacă se poate face ceva, micul Bamberger o va face, în propriul său interes. Dar nu pot să contez pe asta.

Trebuie să recunoști că toată această porcărie nu este prea plăcută și că sînt înglodat pînă peste cap în murdăria asta mic-burgheză. Și, pe deasupra, se mai spune că i-am exploatat pe muncitori ! și năzuiesc la dictatură ! Quelle horreur *****.

Mais ce n'est pas tout *****. Fabricantul care mi-a trimis bani de la Trier la Bruxelles se ține de capul meu, cerîndu-mi să-i restitui suma, pentru că uzina lui siderurgică merge prost. Tant pis pour lui *****. Nu pot să-i fac pe plăc.

Și, în sfîrșit, pentru ca povestea să aibă un sfîrșit tragicomic, mai apare și un mister, pe care ți-l voi dezvălui acum en très peu de mots *****. Dar acum am fost deranjat, trebuie să mă duc s-o îngrijesc pe soția mea. Așa că cealaltă chestiune, în care ai și tu un rol, rămîne pentru data viitoare.

Al tău

K. M.

* — literalmente. — *Nota trad.*

** — lețcaie. — *Nota trad.*

*** — comerț. — *Nota trad.*

**** — și așa mai departe. — *Nota trad.*

***** — Ce oroare. — *Nota trad.*

***** — Dar asta nu-i încă tot. — *Nota trad.*

***** — Cu atît mai rău pentru el. — *Nota trad.*

***** — în foarte puține cuvinte. — *Nota trad.*

Apropo. Cum socotesc comercianții, fabricanții etc. acea parte din profit folosită pentru întreținerea lor? Baniii ăștia îi iau tot de la bancher, sau cum se procedează? Te rog răspunde-mi.

Publicat pentru prima oară
in întregime în : Marx-Engels.
Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

78

Marx către Engels
la Manchester

[Londra], 2 aprilie * 1851

Dragă Engels !

Alăturat îți trimit plicul scrisorii pe care am primit-o astăzi de la tine. Nu cumva Pitt Ermen ți-a deschis scrisoarea? Trebuie să clarifici această problemă.

Postordreoffice ** al tău mi-a sosit foarte la timp. Și de data aceasta rapiditatea a înzecit capitalul, ca profiturile căilor ferate la signore *** Proudhon ²³⁹.

Poți fi sigur că nu stau cu miinile încrucișate. Și în afară de avances **** ale tale, sper să strâng din diverse colțuri ale lumii banii care-mi mai lipsesc.

Despre mystère ***** nu-ți scriu nimic, fiindcă, în orice caz, la sfârșitul lunii aprilie vin la tine, coûte que coûte *****. Trebuie să plec pentru vreo săptămână de aici ²⁴⁰.

Ceea ce-i mai prost pentru mine este că, în momentul de față, am fost nevoit să întrerup brusc cercetările la bibliotecă. Am înaintat atât de mult, încît peste vreo cinci săptămîni o să termin cu toate fleacurile astea economice. Et cela fait *****, voi elabora acasă economia, iar la Museum mă apuc de altă știință. Ça com-

* În original : martie. — *Nota red.*

** — Mandatul poștal. — *Nota trad.*

*** — domnul. — *Nota trad.*

**** — avansurile. — *Nota trad.*

***** — mister. — *Nota trad.*

***** — cu orice preț. — *Nota trad.*

***** — Și după ce voi face asta. — *Nota trad.*

mence à m'ennuyer *. În fond, de la A. Smith și D. Ricardo încoace această știință nu a mai făcut nici un pas înainte, deși cercetările izolate, adeseori ultrasubtile, au dus la unele rezultate.

Răspunde-mi la întrebarea pe care ți-am pus-o în ultima mea scrisoare.

Întrucît tu te ocupi acum cu știința militară, n-ai putea să prelucrezi într-o formă nouă, cu ajutorul lui „Neue Rheinische Zeitung“; blue book a lui Palmerston ²⁴¹ etc. istoria campaniilor maghiare? Ța serait très utile **. Mai devreme sau mai tîrziu voi publica două volume de cîte 60 de coli, și acolo materialul acesta ar fi grozav de potrivit. Dacă vrei să cunoști amănunte cu privire la intrigi, bălălii, personalități, nu trebuie decît să-mi trimiți scrisorile — deschise — în legătură cu aceasta pe adresa: către d-na baroană von Beck. Am luat legătura cu ea. A fost spioana lui Kossuth și este o adevărată cronică a porcăriei maghiare. Il faut l'exploiter ***. E prea proastă ca să se priceapă să ascundă adevărul. Am făcut experiențe în această privință.

Soția mea a născut, din păcate, o fetiță ****, și nu un garçon *****. Dar ceea ce e și mai prost e că nu se simte bine.

Anexez o scrisoare de la Daniels, căruia i-am scris pe larg despre „Fiziologia“ ²⁴² sa. Ceea ce e pe jumătate rațional în scrisoarea sa este ecoul spuselor mele. În orice caz, trimite-mi înapoi această mîzgălitură și scrie-mi ce părere ai despre ea.

Al tău

K. Marx

M-ai îndatora foarte mult dacă, dans les circonstances actuelles *****, mi-ai scrie cît mai des. Știi că societatea mea aici se reduce plus ou moins ***** la niște tineri prostănaci.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — Asta începe să mă plictisească. — *Nota trad.*

** — Asta ar fi foarte util. — *Nota trad.*

*** — Trebuie să ne folosim de ea. — *Nota trad.*

**** Franziska. — *Nota red.*

***** — băiat. — *Nota trad.*

***** — în împrejurările de față. — *Nota trad.*

***** — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

79

Engels către Marx
la Londra

Dragă Marx,

Povestea cu scrisoarea pe care ai primit-o de la mine și care era deschisă e foarte ciudată. La birou n-ar fi putut-o deschide decât funcționarul nostru, și nu-l cred capabil de asemenea îndrăzneală ; în plus, n-ar fi putut face asta decât în absența bătrînului Hill, și nu cred că acesta să fi lipsit vreun moment din birou. Nici unul dintre Ermeni nu era în oraș. Chestiunea asta nu poate fi, bineînțeles, lămurită, fiindcă — *vu ** interpelările din parlament cu privire la emigranți — există și posibilitatea să fi fost deschisă chiar la poștă. Am observat încă mai de mult că funcționarul nostru mă cam suspectează și pare mai curînd să fie angajatul lui „Ermen Brothers” decât al firmei „E[rmen] and E[ngels]” ; dar de aici și pînă la a-mi deschide scrisorile îl y a loin encore **. În orice caz, pe viitor voi ști să preîntîmpin acest lucru. Chiar dacă prostul ăsta ar fi citit scrisoarea, tot nu i-ar fi de mare folos ; căci dacă individului ăsta i-ar trece vreodată prin cap, de pildă cînd ar veni bătrînul aici, să se folosească de cele aflate, s-ar compromite într-atît, încît ar fi imediat dat afară. Dar, după cum ți-am spus, nu-l bănuiesc capabil de un asemenea curaj.

Întrebarea pe care mi-o pui în penultima ta scrisoare nu este prea limpede. Cred, totuși, că cele ce urmează te vor satisface.

Negustorul ca firmă, ca persoană care realizează profit, și același negustor în calitate de consumator sînt în comerț două persoane cu totul diferite, care se opun una alteia ca adversari. Negustorul ca firmă se numește contul capital, respectiv contul profit și pierdere. Negustorul ca om care se îndoapă, bea, plătește chirie, face copii se numește contul cheltuieli personale. Contul capital debitează deci contul cheltuieli personale cu fiecare centimă care trece din buzunarul negustorului în buzunarul particularului și, deoarece contul cheltuieli personale are numai debit, și nu și credit, este deci unul dintre cei mai răi debitori ai firmei, iar la sfîrșitul anului întreaga sumă cu care este debitat contul cheltuieli personale constituie o pierdere netă și va fi scăzută din profit. La încheierea bilanțului și la calcularea procentului de profit, în mod obișnuit, suma

* — avînd în vedere. — *Nota trad.*

** — mai este încă mult. — *Nota trad.*

folosită pentru cheltuielile personale figurează totuși, ca și când ar mai exista, ca parte a profitului ; de exemplu, dacă la un capital de 100 000 de taleri s-au câștigat 10 000 de taleri, dar 5 000 s-au cheltuit în scopuri personale, se socotește că s-a realizat un profit de 10%, și, după ce totul a fost corect înregistrat, în anul următor contul capital figurează cu suma de 105 000 de taleri. Procedura în sine este ceva mai complicată decât ți-am expus-o eu aici, deoarece contul capital și contul cheltuieli personale vin în atingere rareori, sau numai la încheierea bilanțului, și contul cheltuieli personale figurează în mod obișnuit ca debitor al contului casa, care are rolul de intermediar ; dar pînă la urmă totul se reduce la acest lucru.

Cînd sînt mai mulți asociați, chestiunea e foarte simplă. De exemplu, A a investit în afacere 50 000 de taleri și B tot 50 000 ; ei realizează un profit de 10 000 de taleri și cheltuiesc fiecare 2 500 de taleri. Conturile se prezintă la sfîrșitul anului — în contabilitatea simplă, fără conturi imaginare — astfel :

A. În creditul conturilor A & B — capital vărsat...	50 000 de taleri
A. " " " " " " — partea de profit	5 000 " "
	<u>55 000 de taleri</u>
În debitul conturilor A & B — numerar.....	2 500 de taleri
A. În creditul contului pentru anul următor.....	<u>52 500 de taleri</u>

Același lucru și în ceea ce-l privește pe B. Dar firma consideră totuși întotdeauna că a realizat un profit de 10%. Într-un cuvînt, cînd calculează procentul de profit, negustorii ignorează cheltuielile personale ale asociaților ; în timp ce, dimpotrivă, cînd calculează sporirea capitalului datorită profitului, țin seama de aceste conturi.

Despre campania maghiară — sau, și mai bine, dacă s-ar putea, despre toate campaniile dintre 1848 și 1850 — mi-ar plăcea să scriu, cu condiția să-mi pot face rost de materialul informativ necesar, „Neue Rheinische Zeitung” mi-ar putea servi doar pentru a-l compara cu buletinele austriece, și știi cît de incomplete sînt acestea. Numai în legătură cu această companie aș avea nevoie de cel puțin 10—12 lucrări, și chiar și în acest caz tot mi-ar lipsi esențialul : „Közlöny” („Moniteur”) al lui Kossuth. În nici un alt domeniu nu este atît de ușor să te faci de ris ca în istoria războaielor dacă încerci să emiți aprecieri fără a dispune de toate datele cu privire la forțe, aprovizionare, muniții etc. Toate astea ar merge pentru un ziar, fiindcă toate ziarele sînt la fel de prost informate, și în acest caz trebuie numai să tragi concluziile juste din cele cîteva date de care dispui. Dar pentru ca referitor la toate momentele hotărîtoare să poți spune post festum : în cazul acesta ar fi trebuit

să se procedeze așa și așa, în cazul acesta s-a procedat bine, deși rezultatul pare să dovedească contrariul, pentru aceasta, după părerea mea, nu s-au publicat suficiente materiale cu privire la războiul maghiar. De exemplu, cine o să-mi furnizeze datele despre situația armatelor austriece și maghiare și a diferitelor corpuri de armată în ajunul fiecărei bătălii și al fiecărei mișcări importante? Pentru aceasta ar fi trebuit să fi fost mai întâi publicate memoriile lui Kosuth și ale lui Görgey și să existe planurile de bătălii și campanii, propuse de Dembinski, în forma lor originală. Totuși, și pe baza materialului existent, unele probleme ar putea fi lămurite și s-ar putea, pare-se, scrie un articol interesant. Un lucru e clar chiar de pe acum: insurecția maghiară la începutul anului 1849, ca și răscoala din Polonia din 1830, ca și Imperiul rus din 1812, a fost salvată numai datorită iernii. Ungaria, Polonia și Rusia sînt singurele țări din Europa în care o invazie a inamicului pe timp de iarnă nu e cu puțință. Totuși, cînd o insurecție nu-i salvată decît de mizeria adîncă de care e înconjurată, este fatal. Dacă povestea dintre Austria și Ungaria ar fi izbucnit în mai în loc să izbucnească în decembrie, nu s-ar fi organizat niciodată o armată maghiară, și toată istoria asta s-ar fi sfîrșit ca la Baden, ni plus ni moins*. Cu cît studiez mai mult războaiele, cu atît crește disprețul meu pentru faptele de eroism — faptele de eroism sînt o vorbă goală, pe care un soldat serios nu o folosește niciodată. Napoleon, cînd nu scria proclamații și nu rostea tirade, ci vorbea coolly**, nu folosea niciodată asemenea cuvinte ca glorieux courage indomptable*** etc., ci spunea cel mult: il s'est bien battu****.

De altfel, nu încapе îndoială că, dacă la anul izbucnește o revoluție în Franța, Sfînta Alianță va ajunge *cel puțin* pînă la zidurile Parisului. Și, cu toate admirabilele cunoștințe și rara energie pe care le vădesc revoluționarii noștri francezi, este foarte îndoielnic că forturile și valul de fortificații ce înconjură Parisul vor fi suficient aprovizionate cu arme și alimente. Iar dacă vor fi cucerite două forturi, de exemplu St. Denis și cel mai apropiat spre răsărit, Parisul și Revoluția, jusqu'à nouvel ordre*****, se vor duce pe copcă. Data viitoare am să-ți expun ideea asta ceva mai amănunțit

* — nici mai mult, nici mai puțin. — *Nota trad.*

** — cu sînge rece, rezonabil. — *Nota trad.*

*** — curaj glorios, de neclintit. — *Nota trad.*

**** — a luptat bine. — *Nota trad.*

***** — pînă la noi ordine. — *Nota trad.*

din punct de vedere militar și, totodată, îți voi arăta care este singura măsură ce poate fi luată pentru a slăbi măcar ofensiva : ocuparea de către francezi a fortărețelor belgiene și a celor de pe Rin printr-un coup de main * insurecțional foarte dubios.

Cred c-o să te amuze următoarea anecdotă care caracterizează rutina militară prusiană și explică înfrângerea de mai târziu de la Jena etc. : loviturile, în aparență îndrăznețe, au fond ** însă foarte sigure, ale lui Napoleon în campania de la Marengo l-au făcut pe generalul prusian Bülow, din școala bătrînului Fritz, tatăl sau unchiul lui Bülow de mai târziu, din 1813, să ajungă la următoarea convingere : 1) trebuie să se introducă un sistem de ducere a războiului bazat pe absurd, adică adversarul să fie mereu „pus în încurcătură” prin mereu alte nebunii ; și 2) infanteria să fie înzestrată cu lănci, în loc de baionete, ca în războiul de 30 de ani ! Pentru a-l înfrînge pe Napoleon, trebuie să desființeze praful de pușcă, qu'en dis-tu *** ?

Sînt foarte bucuros că, totuși, la sfîrșitul lunii vei veni la mine. Dar cu ocazia asta trebuie să-mi aduci colecția completă a lui „Neue Rheinische Zeitung”, pe baza căreia îmi voi întocmi un dosar cu toți măgarii democrați germani, precum și cu cei francezi — treaba asta trebuie făcută, în orice caz, înainte de a fi din nou tîrșiți de ei în cine știe ce murdărie. N-ar fi rău dacă, în acest scop, onorabilul Liebknecht, qui est assez bon pour cela ****, s-ar duce la Museum ***** să citească despre rezultatul votărilor în Adunările din Berlin, Frankfurt și Viena, care se găsesc precis acolo (sub formă de dări de seamă stenografiate), și să facă extrase cu privire la toți cei de stînga.

Știi că n-am citit sfîrșitul lucrării lui Daniels *****. Faptul că tipul ăsta se cramponează de ideea că „noțiunile” ar fi factorul intermediar între oameni etc. este explicabil ; niciodată nu-i vei putea scoate asta din cap unuia care scrie despre fiziologie. Întotdeauna va recurge în ultimă instanță la argumentul că orice fapt real care acționează asupra omului îi determină noțiuni și că reacția lui la aceste fapte este numai în al doilea rînd o urmare

* — lovitură. — *Nota trad.*

** — în fond. — *Nota trad.*

*** — ce spui de asta ? — *Nota trad.*

**** — care e destul de bun pentru așa ceva. — *Nota trad.*

***** — biblioteca Muzeului Britanic. — *Nota red.*

***** Vezi volumul de față, p. 220. — *Nota red.*

a acestor fapte, în primul rînd însă constituie o urmare a noțiunilor. Împotriva acestei logici formale nu poți obiecta, bineînțeles, nimic, și totul depinde de modul în care expune el acest lucru în manuscris, eu nu-l cunosc. Cred că cel mai bun lucru ar fi să i se scrie, arătîndu-i-se că, întrucît el știe acum la ce interpretări greșite poate da naștere cutare sau cutare parte a lucrării sale, s-o schimbe în așa fel încît să reiasă limpede „adevăratele” lui concepții. Asta e tot ce ai putea să faci, altfel ar trebui să prelucrezi tu pasajele îndoielnice din manuscris, ceea ce iar nu se face.

Scrie-mi cum îi merge soției tale și transmite-i calde salutări din partea mea.

Sînt bucuros că ai terminat, în fine, cu economia politică. Într-adevăr, povestea asta s-a tărăgănat prea mult, or, tu, atîta timp cît mai există o singură carte pe care o consideri importantă și pe care n-ai citit-o, nu te apuci să scrii.

Ce se aude cu editorul pentru cele două volume de cîte 60 de coli pe care intenționezi să le publici? Dacă totul este all right*, editorul ar putea fi convins să procure materialul necesar pentru articolul maghiar, i-aș indica eu ce anume și, au besoin**, i-am oferi ulterior o compensație din onorar. Ne-ar mai trebui apoi o hartă specială foarte bună a Ungariei și Transilvaniei; în măsura posibilului, planuri de luptă, care, după cîte știu, nu sînt cuprinse în lucrările de pînă acum; numai harta ar putea reveni la circa 15—20 de taleri. Aș procura-o eventual prin Weydemeyer. Apropo, ai adresa lui? Aș vrea să mă sfătuiesc cu el în legătură cu cărțile militare elementare despre organizare și tactică; aici tocmai de fleacurile astea nu pot face rost. Interesează-te, de asemenea, ce cărți cu privire la Ungaria se pot găsi la d-na Beck sau prin ea. Am nevoie și de Decker²⁴⁹, care mai este la tine.

Al tău

F. E.

[Manchester], 3 aprilie [1851]

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — în regulă. — Nota trad.

** — dacă e necesar. — Nota trad.

80

Engels către Marx
la Londra

Dragă Marx,

Am crezut că astăzi, în sfârșit, voi termina grandiosul meu tratat de strategie *. În parte, fiindcă am fost reținut cu altele, în parte, fiindcă am fost nevoit să caut în cărți tot felul de amănunte, în parte, pentru că lucrarea a ieșit mult mai amplă decât m-am gândit, voi fi cu greu gata astă-seară tirziu. De altfel este complet unfit ** pentru tipar, este bună numai pentru informare particulară, iar pentru mine, un fel de exercițiu.

Încetul cu încetul începe să mi se clarifice și personalitatea lui Wellington. Este un englez încăpăținat, tenace, îndărătnic, cu tot bon sens *** și cu tot talentul, specific națiunii sale, de folosire a resurselor; lent în luarea unei hotărâri, prudent, deși a avut un noroc colosal, nu s-a bizuit niciodată pe o întâmplare norocoasă; el ar fi un geniu dacă bunul-simț nu ar fi incapabil să se ridice pînă la genialitate. Toate acțiunile lui sînt exemplare, dar nici una nu-i măiastră ****. Un general ca el este parcă făcut pentru armata engleză, în care fiecare soldat, fiecare sublocotenent, în sfera sa, este un mic Wellington. Și el își cunoaște armata, tenacitatea îndărătnică în defensivă, pe care fiecare englez o aduce cu sine de pe ringul de box și datorită căreia e în stare, după o defensivă încordată de opt ore, care ar frînge orice altă armată, să pornească la un atac impresionant, în care lipsa de vioiciune este compensată prin coordonarea acțiunilor și prin fermitate. Nici o armată care n-ar fi avut un nucleu de 35 000 de englezi nu ar fi rezistat, pînă la venirea prusacilor, în defensivă de la Waterloo.

De altfel, în timpul războiului din Spania, Wellington a dovedit că înțelege mai bine arta militară a lui Napoleon decît

* *F. Engels*. „Posibilitățile și perspectivele unui război al Sfintei Alianțe împotriva Franței în 1852” (Vezi *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 509—540. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

** — nepotrivită. — *Nota trad.*

*** — bunul-simț. — *Nota trad.*

**** Joc de cuvinte: „musterhaft” = „exemplară”; „meisterhaft” = „măiastră” — *Nota trad.*

națiunile pe spinarea cărora Napoleon a înscris superioritatea acestei arte militare. În timp ce austriecii s-au pierdut complet, iar prusacii, pentru că mintea lor n'y voyait que du feu *, au declarat timpenia și genialitatea ca fiind identice, Wellington a știut să se poarte cu multă abilitate și să se ferească de gafele pe care le-au făcut austriecii și prusacii. El nu a imitat nici una dintre manevrele napoleoniene, dar a făcut în așa fel încît francezilor să le fie extrem de greu să recurgă la manevrele lor față de el. Nu a făcut nici o singură greșeală dacă nu a fost silit din considerente politice ; în schimb, nu am descoperit încă la el nici cel mai neînsemnat lucru care să vădească măcar o scînteie de geniu. Chiar Napier ** relevă cazuri în care el ar fi putut da lovituri geniale cu urmări hotărîtoare, dar nu s-a gîndit la asta. Din cîte am putut să mă conving, el nu s-a priceput niciodată să folosească o astfel de ocazie. El este mare în felul lui, și anume atît de mare cum poate fi cineva, fără a înceta să fie mediocru. Are toate calitățile unui soldat, toate proporționate și remarcabil de armonios dezvoltate ; dar tocmai această armonie împiedică fiecare dintre aceste calități în parte să ajungă la o adevărată împlinire genială. Tel soldat, tel politique ***. Prietenul lui politic apropiat, Peel, este, în oarecare măsură, copia lui. Amîndoi reprezintă partidul tory, care are suficient bun-simț ca să-și cedeze cu decență, una după alta, pozițiile și să se dizolve în burghezie. Aceasta este retragerea spre Torres Vedras ²⁴⁴. Voilă Wellington ****.

Al tău

F. E.

{Manchester}, 11 aprilie 51

Publicat pentru prima oară
in : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — nu vedea decît foc. — *Nota trad.*

** W. P. Napier. „Istoria războiului din Peninsula Pirineică“. — *Nota red.*

*** — Cum e soldatul, așa e și omul politic. — *Nota trad.*

**** — Acesta este Wellington. — *Nota trad.*

81

Marx către Engels²⁴⁵
la Manchester

[Londra], 15 aprilie 1851

Dragă Engels !

Nu ai primit nici o scrisoare de la mine, iar acum primești numai aceste rînduri, pentru că from day to day * aștept scrisoarea pe care mi-ai anunțat-o. Îți anexez o scrisoare de la Lupus. I-am scris deja de 4 zile, dar nu i-am răspuns la întrebările care-ți erau adresate.

Îți trimit o scrisoare de la un oarecare Fischer din America, pe care nu-l cunosc. Pînă una-alta l-am rugat pe Liebknecht să-i scrie.

Data viitoare îți trimit o scrisoare de la Rothacker. Și măgarul acesta e redactor în America. Din scrisoarea lui un lucru reieșe limpede, că, din far west ** și pînă în est, pretutindeni sîntem înjurați, diverși indivizi urlă și scriu articole împotriva noastră. Weitling a tipărit în fițuica lui *** un articol din Paris (așa se pretinde, în realitate, de la Willich) împotriva ta și a mea²⁴⁶. Pe de altă parte, Schnauffer l-a atacat pe marele Willich.

Struve, după ce a garantat un împrumut de 10 000 000, a pus imediat în circulație o listă de subscripție în City, prin care voia să stoarcă bani ca să se mute cu Amalia **** în America. I-a reușit. Vinerea trecută a șters-o, tot cu Amalia.

Willich se pare că se dedă la tot felul de pungășii, sub îndrumarea lui Göhringer. De altfel, timp de 14 zile a avut o criză biliară după primirea ultimului răspuns de la pseudo-Becker și a toastului care era anexat. Timp de 14 zile n-a părăsit capela, adică cazarma. Iar cînd s-a întors în Windmill, a pus în discuție toastul, precum și cuvîntul înainte ***** , probabil pentru a i se da un testimonium paupertatis *****.

* — în fiecare zi. — *Nota trad.*** — vestul îndepărtat. — *Nota trad.**** „Die Republik der Arbeiter”. — *Nota red.***** Amalia Struve, soția lui Gustav. — *Nota red.****** K. Marx și F. Engels. „Cuvînt înainte la traducerea germană a toastului lui A. Blanqui”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 584—588. — *Nota trad.*). — *Nota red.****** — certificat de paupertate. — *Nota trad.*

Schapper a elaborat o constituție pentru Anglia, întrucît în același Windmill Street, după o matură chibzuință și după ample discuții, s-a ajuns la concluzia că Anglia nu are o constituție scrisă și că trebuie să i se dea una. Și i-o vor da Schapper-Gebert. Este deja scrisă.

Schimmelpfennig a călătorit prin toată Germania și pretutindeni a țesut intrigi împotriva noastră, în interesul comun al lui Willich-Schapper, Ruge-Kinkel, Becker * - Sigel. Se clevește enorm de mult pe seama noastră, mai ales în locurile unde lumea este foarte entuziasmată de Kinkel și, în mod deosebit, în Westfalia, Osnabrück, Bielefeld etc., unde nu ne-am bucurat niciodată de simpatie.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

82

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Anexez Post Office Order ** cu 5 l. st.

Dacă starea sănătății soției tale, precum și celelalte împrejurări îți permit, vino poimîine, joi, aici ²⁴⁷. Ai trei trenuri, dintre care poți să alegi : 1) la șase jumătate dimineața, care ajunge aici la ora două (are clasa a doua) ; 2) Parliamentary Train ²⁴⁸, la ora șapte dimineața (clasa a doua și a treia), sosește aici la șase jumătate seara ; 3) la ora 12 la prînz, sosește la ora 9 seara (clasa a doua). Am putea atunci, de vineri pînă luni, să colindăm puțin prin împrejurimi.

În orice caz, scrie-mi fără întîrziere dacă vii și cu ce tren, ca să te aștept la gară. Dacă nu poți să vii joi, deși sous beaucoup de

* Johann Philipp Becker. — *Nota red.*

** — mandat poștal. — *Nota trad.*

rappports * ar fi de preferat, atunci vino vineri. În orice caz, anunță-mă imediat unde și cum.

Despre toate celelalte vom vorbi cînd ne vom vedea, iar acum mă duc mai bine la poștă ca să dau mandatul. Salutări soției tale și copiilor.

Al tău

F. E.

M[anchester], 15 aprilie [1851], marți

Biroul poștei era iarăși supraaglomerat — alăturat îți trimit jumătatea unei bancnote de cinci l. st., cealaltă jumătate cu poșta următoare.

Publicat pentru prima oară
în Operele lui K. Marx și F. Engels,
ed. I, vol. XXII, 1929, în limba rusă

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

83

Engels către Marx²⁴⁹

la Londra

Dragă Marx,

Peste cîteva zile, cel mai tîrziu peste o săptămînă, vei primi alte 5 l. st., și le-aș fi trimis chiar astăzi dacă n-ar fi trebuit să plătesc acum 10 l. st. dintr-o lovitură.

De cîteva zile caut zadarnic scrisoarea de la Lupus ** și cea de la Dronke. Probabil că le-ai luat pe amîndouă cu tine. Dacă le găsești, trimite-mi-le neîntîrziat, și atunci voi scrie imediat. Nu găsesc nici scrisoarea lui Fischer din New Orleans.

Ne nous plaignons pas trop de la mauvaise queue ***, Am tocmai la mine memoriile lui Savary²⁵⁰. Napoleon și-a avut și el urmașii lui — și încă ce urmași! Acest Savary este un strălucit exemplu în acest sens. Ceva mai mediocru decît acest individ nu există. Dacă unii oameni își închipuie că sînt up to the mark ****

* — din multe privințe. — *Nota trad.*

** Wilhelm Wolf. — *Nota red.*

*** — Să nu ne plîngem prea mult că avem urmași proști. — *Nota trad.*

**** — la înălțime. — *Nota trad.*

și nu înțeleg nici măcar „Manifestul Comunist”, Savary ăsta își inchipuie că-l are pe Napoleon în buzunar, că el este unul dintre puținii aleși care pot aprecia întreaga măreție a acestui om, dar, în fond, n-a înțeles nici o singură campanie sau plan de bătălie. Pe vremea când și-a scris el memoriile nu exista aproape nici o relatare ca lumea a acestor campanii, de aceea în memoriile lui, care reprezentau o apologie atât a lui Napoleon cât și a autorului însuși, el a vrut, desigur, să dea, în această privință, maximum de ce este capabil; în loc de aceasta găsim numai câteva fraze comune și o sumedenie de amănunte incoerente și încilcite, prezentate de un martor ocular secundar. De exemplu, despre Austerlitz, omul nostru nu știe decât că dușmanul a fost luat prin surprindere în urma unui marș de flanc și împărțit în atâtea părți câte erau coloanele franceze care înaintau — copiat cuvânt cu cuvânt din buletinul lui Napoleon. Dar cum s-a întâmplat acest lucru, habar n-are. În rest, foarte multe birfeli din perioada Imperiului și a Consulatului; un adevărat Mustercrapaud*, lăudăros, mincinos, servil, care se consacră cu o adevărată pasiune nobilei activități polițienești, savurându-și puterea cu prilejul arestărilor și ocupându-se bucuros de spionaj; totodată este foarte util în tot felul de fleacuri și de intrigi, vădind în toate atîta mediocritate, un zel atît de exagerat și un orizont atît de redus, încît întotdeauna trebuia să fie ținut din scurt și să i se dea ordine precise. Enfin**, un tip de loc remarcabil, au fond*** nici mai bun și nici mai rău, nici mai util și nici mai compromițător decât anumiți amici, din care, totuși, Napoleon a făcut, cu timpul, o unealtă pasabilă, un duce de Rovigo și un curtean, care nu l-a compromis în fața țarului Rusiei****. Dar, bineînțeles, pe asemenea tipi trebuie să-i poți cumpăra, și pentru asta este nevoie în primul rînd de bani și de putere.

De altfel, nobilul Thiers și-a copiat fără jenă lucrarea sa²⁵¹ după Savary, ale cărui memorii erau doar destul de cunoscute în Franța, fără a rămîne cu nimic mai prejos de economiștii englezi în arta plagiatului; și l-a folosit pe domnul Savary ca principală sursă de inspirație nu numai pentru birfeli, dar și în probleme de administrație etc.

Dacă ar fi să judecăm după „Times”, Londra trebuie să aibă acum un aspect îngrozitor, întrucît tătarii, francezii, rușii și alți barbari au pus complet stăpînire pe ea. În plus, perspectiva brigăzi-

* — model de filistin. — *Nota trad.*

** — în sîrșit. — *Nota trad.*

*** — în fond. — *Nota trad.*

**** Alexandru I. — *Nota red.*

lor de spioni, care vor sosi din toate părțile lumii, chiar și jandarmi prusaci, ca să nu-i mai punem la socoteală pe prietenii democrați germani à la Otterberg, care vor veni în iunie, ca să vadă marea expoziție²⁵² și pe marii bărbați. O să fie grozav. Bagă de seamă, și se vor trimite pe cap oameni, cu sau fără scrisori de recomandăție, care îți vor cere să li-l arăți pe Ledru, pe Mazzini, L. Blanc și Caussidière și care pe urmă te vor birfi cît vor putea în Germania că nu le-ai făcut rost de o invitație la masă la Feargus O'Connor. Vor veni unii care vor spune: D-l Marx? — încîntat, cred că mă cunoașteți, eu sînt Neuhaus, șeful mișcării din Turingia.

Ai citit, desigur, despre scandalul care a izbucnit în cadrul Consiliului municipal al orașului Köln în legătură cu cuvîntarea rostită de ajutorul de primar Schenk în cinstea prințului de Prusia*, precum și cu cuvîntarea nerușinată a acestuia din urmă. „Presa este proastă, presa din Köln trebuie să se îmbunătățească!”²⁵³ Ce pauvre** Brüggemann profită, bineînțeles, de ocazie ca să publice o vorbărie infectă, așa cum își iau unii libertatea să scrie în condițiile cenzurii, păstrînd o extremă modestie și cele mai bune intenții. În schimb, acum este și „Stupp al nostru” primar și omul cel mai important din Köln, iar cumnatul tău*** se ocupă de confiscarea cărților cu un zel demn de laudă. Mă tem numai că en Brutus pruso-bureaucrate**** se va lega curînd și de lucrările tale, și acest lucru ar putea avea consecințe neplăcute asupra plății onorariilor. Iar cumnatul acestui nobil domn, Florencourt, tambour battant et mèche allumée*****, a trecut, după cum anunță ziarele germane, în sînul bisericii catolice. Cel puțin, familia ta este interesantă, în a mea eu sînt cel care trebuie să fac poznele cele mai năstrușnice.

Apropo! Mi-ai face un mare serviciu dacă mi-ai procura cît mai curînd de la Daniels sau de la altcineva din Köln, pe care tu-l consideri indicat, o scrisoare (expediată direct aici, adică să aibă ștampila poștei din Köln) în care să-mi confirme primirea a două bancnote de 5 l. st., precum și a unei bancnote expediate mai demult, deci în total 15 l. st., totodată să adauge că, potrivit instrucțiunilor mele, a dat acești bani persoanelor respective, lichidînd astfel complet socoteala mea cu diferiți oameni din Köln. Mai poate adăuga unele lucruri indiferente, salutări etc., pentru ca scrisoarea să nu pară făcută. Am nevoie de o hîrtie prin care să

* Wilhelm I. — *Nota red.*

** — Acest biet. — *Nota trad.*

*** Ferdinand von Westphalen. — *Nota red.*

**** — În chip de Brutus pruso-birocratic. — *Nota trad.*

***** — cu surle și trîmbițe. — *Nota trad.*

pot dovedi, la nevoie, că am plătit datoriile la Köln, căci prevăd o discuție în legătură cu banii pe care i-am ridicat. Cu cât voi primi mai repede scrisoarea, cu atât e mai bine. Las complet în seama ta rezolvarea acestei chestiuni și prefer să-mi procuri tu documentul, pentru că nu privește pe nimeni ce afaceri facem noi doi. Din partea mea, n-ai decît să scrii că m-am înglodat în datoriile din cauza femeilor, sau că mai demult am împrumutat această sumă pentru nevoile Ligii, sau orice vrei tu — n'importe *. De altfel, scrisoarea o voi înapoia autorului imediat, în luna iunie. Esențialul este să aibă ștampila poștei din Köln și să fie datată din prima jumătate a lunii mai.

Ce mai e nou pe acasă? Salutări soției și copiilor și scrie-mi cît mai curînd.

Al tău

F. E.

{Manchester}, 1 mai 1851

Chiar acum am găsit scrisorile de la Lupus și Fischer, pe cea de la Dronke însă n-o găsesc. Lui Lupus îi scriu încă astăzi **. Dacă scrii la Köln, ar fi bine să-i ocărăști pentru banii de călătorie ai lui Lupus. Îi cunoști doar pe cei din Köln ***.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels.
Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung,
Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

84

Marx către Engels la Manchester

[Londra], 3 mai 1851

Dragă Engels!

Lupus, după cum îmi scrie chiar el, a obținut la Köln un pașaport pentru Anglia și bani de drum pentru el și pentru Dronke.

* — nu are importanță. — *Nota trad.*

** Vezi volumul de față, p. 512—514. — *Nota red.*

*** Membrii Comitetului Central al Ligii comuniștilor din Köln. —

Nota red.

Dronke le-a trimis celor de la Köln și un articol despre revoluția din Italia.

Mais ce qu'il y a de drôle *, pe o adresă către comitetul din acea vreme pentru organizarea festivității consacrate aniversării revoluției din februarie — publicată la Louis Blanc — figurează foarte limpede iscălitura lui Dronke. Nous lui demanderons des éclaircissements sur ce fait étrange. Dans le meilleur cas, ce n'est pas un trait d'esprit de la part de ce gnome **.

Becker *** și-a mutat tipografia la Verviers și se pare că prigoana din partea guvernului nu i-a dăunat de loc. O parte din fleacul acela al meu ²⁵⁴ a ajuns aici, dar numai un exemplar.

Comitetul central democrat german ²⁵⁵ de aici s-a dizolvat chiar în momentul în care marele Karl Heinzen îi declara „supunere militară”. Drăguțul Kinkel, din pricina dramaticelor sale prelegeri pentru oamenii respectabili din City — 12 prelegeri pentru 1 guinea; drăguțul ăsta împarte aceste bilete în stînga și în dreapta printr-un comitet (din care face parte și Oppenheim din Berlin), auditoriul lui numărînd aproximativ 300 de persoane — nu-și poate permite, bineînțeles, să se compromită și de aceea s-a retras. Haug de asemenea s-a certat cu toți. Ruge, ale cărui finanțe par a fi foarte zdruncinate, avea de gînd să-și cumpere un dagherotip și să cutreiere țara în calitate de dagherotipist.

Weerth îmi scrie astăzi pe un ton cît se poate de malcontent **** : s-a săturat de mutre pleoștite și carne afumată. În afară de aceasta, spune el, îl amenință o „situație strălucită”. — Căsătorie? Dar pretinde că e prea bătrîn ca să devină filistin. Îl cunoști doar pe prietenul nostru Weerth. Se plictisește repede, mai ales cînd se află într-o situație bună în sens burghez. Arătînd în ciudat spre maculatură, prietenul său Campe i-a spus: „Toate stîrnesc interesul, dar nimic nu se impune”. Și cam asta ar fi situația generală în Germania *****.

Aici mișună people ***** de tot felul. Nu cred că asta mă va deranja în any way *****. Căci orice liberal, radical sau chiar numai curios dintre industriașii care vin este acaparat [cu multă gri]jă ***** de Göhringer și de clică lui Kinkel și imediat i se

* — Dar ceea ce e ciudat. — *Nota trad.*

** — Îi vom cere explicații în legătură cu acest fapt ciudat. În cel mai bun caz, nu prea e o probă de inteligență din partea acestui pitic. — *Nota trad.*

*** Hermann Becker. — *Nota red.*

**** — nemulțumit. — *Nota trad.*

***** — În original „Teutschland”. — *Nota trad.*

***** — oameni. — *Nota trad.*

***** — în vreun fel. — *Nota trad.*

***** Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

toamnă informații scandaloase despre noi doi. Tant mieux pour nous ! *

Toată săptămîna asta biblioteca a fost închisă. Despre smintitul cel roșu ** nu se mai aude nimic.

Daniels îmi scrie că nicăieri nu sînt mai bine reprezentați ca la Berlin și că acolo au la dispoziție două „talente” și „gentlemen”, care sînt foarte activi.

Tupman *** e bolnav de gonoree. După o scenă violentă cu madame la baronesse ****, lucrurile s-au potolit din nou, în parte, dar, din pricina firii lui ușuratice, are acum o situație și mai subordonată.

Experimentul lui Foucault cu pendula poate fi văzut aici la Institutul politehnic.

Scrisoarea către Daniels pe care ai cerut-o, o voi scrie mîine. Schramm a reușit să obțină mirabile dictu ***** un *season ticket* *****.

În porcăria lui de publicație *****, acest malheureux ***** de Heinzen m-a împoșcat din nou cu toată murdăria lui „native” *****. Individul este atît de prost, încît Schramm îi trimite corespondențe plătite, sub numele de „Müller”, și strecoară în ziarul lui mizerabil tot soiul de ineptii, ca, de pildă, toastul lui Blanqui etc., care n-au ce căuta acolo.

Willich s-a întilnit zilele trecute cu omul acela din Bamberg cu care s-a mai văzut o dată înainte. S-a apropiat de el, i-a strîns mîna : „Trei săptămîni am fost foarte bolnav. N-am putut ieși din casă. Revoluția înaintează minunat. Mai ales aici, la Londra, sîntem foarte activi. Au fost înființate două noi filiale ale Uniunii. Schapper este de o energie nemaipomenită”.

Data viitoare îți voi scrie mai mult. Săptămîna care vine mă voi interesa serios la bibliotecă de materialele de care ai nevoie pentru critica lucrării lui L. Blanc.

Al tău

K. M.

So[ția mea îți trimite] ***** salutări. A fost indignată că Pi[eper ne-a] ***** căzut pe cap cu atîta lipsă de jenă.

* — Cu atît mai bine pentru noi ! — *Nota trad.*

** Hermann Becker. — *Nota red.*

*** Wilhelm Pieper. — *Nota red.*

**** Baroana Rothschild. — *Nota red.*

***** — în mod miraculos. — *Nota trad.*

***** — permis. — *Nota trad.*

***** „Deutsche Schnellpost”. — *Nota red.*

***** — nenorocit. — *Nota trad.*

***** — „înnăscută”. — *Nota trad.*

***** Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

Țin să-ți spun că întotdeauna faci cadou poștei un timbru în plus. One will do *.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după *manuscris*
Tradus din limba germană

85

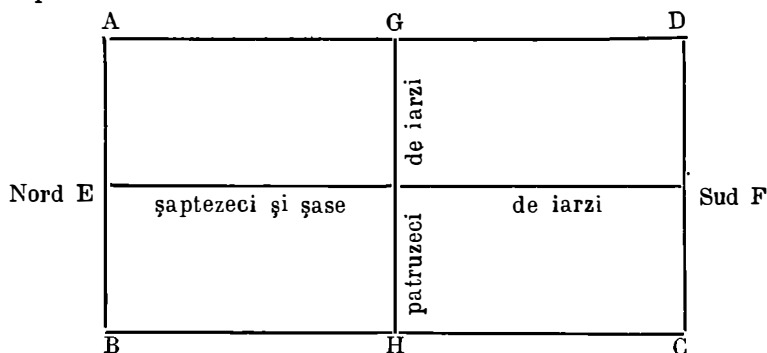
Marx către Engels la Manchester

[Londra], 5 mai [1851]

Dragă Engels !

Îți trimit aici alăturat o copie după articolul despre folosirea electricității în agricultură, pe care îl reproduc cuvânt cu cuvânt în limba engleză. Fii atât de bun și răspunde-mi neîntârziat :

1. ce părere ai despre acest articol,
2. explică-mi chestia asta în plain German **, căci nu prea am priceput-o ²⁵⁰.

Un teren este împărțit în dreptunghiuri cu o lungime de 76 de iarzi și o lățime de 40 de iarzi, astfel încât fiecare dreptunghi are o suprafață de un acru. Schița de mai sus reprezintă planul unui astfel de dreptunghi.

* — Unul este de ajuns. — *Nota trad.*

** — germană curată. — *Nota trad.*

La fiecare din punctele A, B, C și D sînt îngropați țaruși în pămînt; liniile exterioare reprezintă sîrme groase de fier, care trec prin cei 4 țaruși și sînt fixate de ei și legate între ele, astfel încît formează un dreptunghi din sîrmă îngropat în pămînt la o adîncime de trei țoli. În punctele E și F sînt fixați în pămînt pari de 15 picioare înălțime; în punctul E de sîrma transversală subterană este legată o altă sîrmă care se întinde de-a lungul parului pînă sus, iar apoi trece prin mijlocul dreptunghiului pînă în vîrfurile parului din punctul F, de aici se lasă în jos pînă la sîrma transversală subterană și este fixată în punctul F. Totodată, patrulaterul trebuie astfel construit, încît să se întindă de la nord la sud, sîrma trasă din punctul E la punctul F să formeze un unghi drept cu ecuatorul. Se știe că în atmosferă se produce o cantitate însemnată de electricitate, care, o dată cu mișcarea pămîntului, înaintează în permanență de la est la vest. Această electricitate va fi captată cu ajutorul sîrmei trase între punctele E și F și va fi transmisă dreptunghiului de sîrmă subterană A, B, C, D... Cantitatea de electricitate necesară se poate obține plasîndu-se sub pămînt, în punctul G, un sac cu cărbuni de lemn, iar în punctul H plăci de zinc care sînt unite cu cărbunii printr-o sîrmă ce trece peste doi pari la fel cu cei aflați în punctele E și F. Această sîrmă se încrucișează cu sîrma longitudinală care trece prin punctele E și F. Cheltuielile pentru această instalație sînt de 1 l.st. per acru și este calculată să reziste 10—15 ani dacă în fiecare an sîrmele sînt scoase cu grijă și puse din nou la loc.

Parii vor fi făcuți din lemn uscat. Cu cît suprafața de teren este mai mare, cu atît cheltuielile vor fi mai reduse... Terenul va fi amenajat după cum urmează: locul țarușilor de lemn va fi stabilit cu ajutorul busolei și cu bucăți de sfoară de o anumită dimensiune, de acești țaruși va fi fixată sîrma *subterană* (care trece prin niște cîrlige înguste). Trebuie să se urmărească ca sîrma subterană să treacă exact, după busolă, în direcție longitudinală de la nord la sud, iar în direcție transversală exact de la est la vest. Această sîrmă trebuie să fie îngropată în pămînt la o adîncime de 2—3 țoli. Cu asta, liniile pentru sîrma subterană sînt gata. Sîrma *suspendată* trebuie să fie legată la ambele capete de sîrma subterană. În acest scop, țarușul de lemn prevăzut cu un cîrlig trebuie înfipt în pămînt, și ambii pari (unul de 14, celălalt de 15 picioare) vor fi plasați cu precizie cu ajutorul busolei în direcția nord-sud, peste ei va fi trasă sîrma ale cărei capete vor fi fixate de țarușul de lemn și care, în același timp, va trebui să atingă în aceste puncte sîrma subterană. Sîrma suspendată [nu] trebuie să fie foarte întinsă, ca să n-o rupă vîntul*.

* În original în engleză. — *Nota red.*

Voilà l'affaire *.

„Bărbații centrali” germani s-au întilnit din nou, pentru a nu știu cîta oară, și apoi a apărut un anunț al generalului Haug, cu privire la apariția, începînd din 10 mai, a revistei sale „Cosmos”, cu colaborarea domnilor Ruge, Kinkel, Ronge etc. Va fi grozav.

Tupman ** a adus chiar acum o scrisoare de la Miquel, din care reiese că democrații germani — precum și unii comuniști —, în frunte cu acel rahat de ziar din Bremen *** al lui Ruge, nu conținesc să mă ponegrească, și asemenea lucruri sînt, desigur, înghițite pe nerăsuflăte de filistinii și straubingerii germani. Probabil că indivizilor ăstora le inspir o frică de moarte dacă încă de pe acum folosesc orice mijloace pentru a-mi face imposibilă șederea în Germania.

Al tău

K. M.

Jones a ținut ieri o conferință cu adevărat remarcabilă împotriva cooperative movement ****, în care a atacat fățiș propriul său public. Mi-a spus că din proiectul de a edita un ziar cu Harney probabil că nu va ieși nimic, întrucît cu soția acestuia nu se poate încheia o afacere. Deocamdată va scoate o revistă cu forțe proprii ²⁵⁷.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limbile germană
și engleză

86

Engels către Marx la Londra

[Manchester, 6 sau 7 mai 1851]

Dragă Marx,

Mîine sau poimîine primești un Post Office Order. Astăzi, contabilul nostru iar nu are cash *****.

* — Asta e povestea. — *Nota trad.*

** Wilhelm Pieper. — *Nota red.*

*** „Bremer Tages-Chronik”. — *Nota red.*

**** — mișcării cooperatiste. — *Nota trad.*

***** — bani peșin. — *Nota trad.*

De cînd folosești pentru scrisorile tale sigiliul ăsta frumos, pe care ți-l trimit alăturat — sau s-a întîmplat ceva ?

Il paraît donc * că în vara aceasta toată redacția lui „Neue Rheinische Zeitung” va îi în păr la Londra, probabil minus Freiligrath și honorarius ** Bürgers. Faptul că Lupus vine precis mă bucură foarte mult. De altfel știu sigur că aici la graniță Alien-offices *** sînt acum mult mai puțin severe decît înainte, așa că tot scandalul în legătură cu interzicerea de a trimite aici refugiații este o pură născocire.

Cum nu se poate mai ciudată semnătura picului **** pe adresa din Geneva ***** — unde bévue inconcevable *****, o nouă dovadă că e nevoie de a sharp look-out after these young men***** și că trebuie ținuți din scurt. Nu poate fi decît o bévue *****, scrisorile acestui flăcăiandru vădeau exces de zel și, probabil, și-a închipuit că prin asta dă o grozavă lovitură de maestru. Trebuie interogată cu toată severitatea, să i se tragă un perdaf și să i se recomande : surtout pas de zèle *****,

În curînd am să-ți expun conținutul unui studiu economic al lui Wellington din anul 1811, despre free-trade ***** și monopol în cadrul comerțului colonialist. Este o lucrare interesantă, și, pentru că este vorba de coloniile spaniole, nu de cele engleze, el își poate aroga rolul de free-trader, deși chiar de la început îi ocărăște pe comercianți cu fanatismul specific aristocrației militare. Pe atunci nu s-a gîndit că mai tîrziu va trebui să contribuie la aplicarea acestor principii în coloniile engleze. Dar tocmai aici este hazul. Pentru că bătrînul irlandez l-a învins, în mod nemeritat, pe Napoleon, mai tîrziu a fost și el învins de Cobden, iar în economia politică a fost nevoit să treacă pe sub furcile caudine ale liberului schimb²⁵⁸. Istoria mondială îți oferă, trebuie să recunoști, prilej pentru foarte multe reflecții plăcute !

Dizolvarea guvernului democratic provizoriu pentru Germania, care se afla la Londra, m-a întristat foarte mult. Prea curînd nu se va mai ivi o ocazie atît de minunată pentru acești măgari ca să se

* — Se pare deci. — *Nota trad.*

** — onorabilul. — *Nota trad.*

*** — birourile pentru viza de intrare a străinilor. — *Nota trad.*

**** — Ernst Dronke. — *Nota red.*

***** — Vezi volumul de față, p. 233—234. — *Nota red.*

***** — o gafă de neconceput. — *Nota trad.*

***** — o supraveghere severă a acestor tineri. — *Nota trad.*

***** — gafă. — *Nota trad.*

***** — mai ales — nu prea mult zel ! (cuvinte atribuite lui Talleyrand). — *Nota trad.*

***** — liberul schimb. — *Nota trad.*

facă de risul tuturor. În schimb, marele Franz Raveaux deschide din nou în „Kölnische Zeitung” polemica lui sectară cu d-l Paul Franck și cu alți măgari. El este din nou copt ca să fie ales într-o casă de nebuni națională și să spună: „Domnii mei, orașul Köln trăiește astăzi o zi mare!” * Vita asta se află acum la Bruxelles. Prietenul nostru — comandantul Engels — a ajuns general și prim-comandant, iar filistinii au dat în cinstea lui o masă, la care „Stupp al nostru” a băut în sănătatea lui. După cum vezi, poți să ajungi cineva, chiar dacă te cheamă Engels. Și bătrînul porc gras, fost locotenent sub Napoleon, în cuvîntul său de mulțumire, și-a exprimat bucuria în legătură cu spiritul specific prusac care domnește la această sărbătoare și în orașul Köln.

De altfel, în sinea mea sînt convins că Willich et Co. clocesc un plan măreț de revoluționare a Angliei în timpul expoziției, deși este tot atît de sigur că nu vor mișca nici un deget. Nu o dată se va întîmpla așa!

Al 2-lea stamp ** de pe scrisorile mele îl pun pentru că predau scrisorile tîrziu. Datorită acestui timbru scrisoarea pleacă cu același tren, chiar dacă o predau cu o oră și jumătate după ridicarea poștei obișnuite. Iar de plătit, plătește firma.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

87

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Cu prima poștă de astăzi ți-am trimis un Post Office Order de 5 l. st., pe care sper că l-ai primit.

* În original fraza aceasta e scrisă în dialect local. — *Nota red.*

** — timbru. — *Nota trad.*

Décidément * cu poșta engleză s-a întîmplat ceva. În primul rînd, scrisoarea, care ți-a sosit deschisă. Apoi, alaltăieri scrisoarea ta primită cu sigiliul șters, pe care ți l-am trimis înapoi. Acum scrisoarea ta din 5, deci de luni, aceea în legătură cu electricitatea, sosește astăzi, joi, în 8, la ora 7 seara. Pe plic sînt trei ștampile ale poștei din Londra cu data de 6 (marți), dintre care două dovedesc că ea a fost predată de marți dimineața înainte de ora 10. Apoi o ștampilă din *Manchester*, cu data de 7 (ieri) și, în sfîrșit, alte două, la fel, cu data de astăzi. Pe lingă asta, un sigiliu pe care nu-l cunosc, șters, prost corectat și pe care ți-l trimit cu scrisoarea asta, ca să-l verifici. Chiar astăzi am să trimit plicul dirigintelui poștei de aici și am să-i cer să-mi explice de ce scrisoarea a fost predată abia astă-seară, în loc de ieri-dimineață. Scrie-mi fără întîrziere cînd a fost predată exact și dacă sigiliul este în ordine. Vom face acestor ciini un scandal să-l țină minte cît or trăi. Că indivizii ăștia se pretează la tot felul de josnicii, se vede din „Daily News” de astăzi, care declară deschis că Palmerston a cerut spioni de la Viena și Berlin pentru a-i supraveghea pe refugiați și face pentru publicul englez caracterizarea cuvenită a domnilor Stieber și Goldheim din Berlin. Ar fi strașnic dacă am putea și noi să-l țintuim la stîlpul infamiei pe Grey, așa cum l-a țintuit altă dată Mazzini pe Graham ²⁵⁹.

Că s-a întîmplat ceva deosebit cu scrisoarea o dovedește și semnul care a fost făcut pe ea. Pe adresă, înainte și după cuvîntul *Manchester*, este un semn în formă de cruce, așa :

× Manchester ×

și mai vizibil decît îl fac eu.

Păstrează sigiliul pe care ți-l trimit înapoi ; poate vom avea nevoie de el.

Mîine îți scriu despre celelalte lucruri care ne interesează ; acum mă duc să predau imediat această scrisoare, precum și scrisoarea către dirigințele poștei. Calde salutări soției tale.

Al tău

F. E.

[Manchester], joi 8 mai ** [1851] ora 10 seara

Scrisoarea este deschisă cu atîta neîndemînare, încît se mai vede clar marginea primului sigiliu, care era mai mare. Nici o ceară roșie nu ajută la nimic dacă nu are dedesubt un bulin, care să țină

* — hotărît. — *Nota trad.*

** În original : iunie. — *Nota red.*

bine lipite cele 4 laturi ale plicului. Eu tocmai acum nu am ceară roșie la mine și, pentru că vreau ca această scrisoare să-ți parvină nedeschisă, nu pot face altceva decât s-o trimit lui Schr[amm], care locuiește mai aproape de tine decât Pieper și prin care ai cel puțin șansa s-o primești repede.

Le tout considéré *, este, poate, totuși mai bine s-o trimit prin Pieper, ceea ce și fac.

Publicat pentru prima oară
în Marx-Engels Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris-
Tradus din limba germană

88

Engels către Marx
la Londra

[Manchester], vineri 9 mai 51

Dragă Marx,

Ți-am trimis ieri două scrisori, una nu cuprindea decât un Post Office Order, cealaltă prin Tupman **. Sper că le-ai primit pe amândouă.

Instalația aceea electrică este simplă în ceea ce privește construcția. În cele patru colțuri A, B, C și D — presupun că ai desenul la îndemână — vor fi bătuți țaruși în pământ, și la o adâncime de 3 țoli sub pământ va fi trasă o sîrmă rezistentă de la un țaruș la celălalt, astfel încît să cuprindă pe sub pământ tot cîmpul. În punctele E și F, nord și sud, vor fi bătuți doi pari, ale căror vîrfuri, la 15 picioare deasupra pămîntului, vor fi de asemenea legate printr-o sîrmă. Cele două capete ale acestei sîrme vor coborî de-a lungul parilor și vor fi legate sub pământ cu sîrmă subterană A, B, C, D. De asemenea, între punctul G și punctul H va fi trasă o sîrmă transversală între doi pari, care se încrucișează la mijloc cu sîrma EF. Cît despre sacul cu cărbuni de lemn și plăcile de zinc, nu-mi este prea limpede, pentru că am uitat proprietățile electrice ale cărbunelui de lemn, dar presupun că, cu ajutorul acestui cărbune de lemn în G și al zincului

* — Luînd totul în considerație. — *Nota trad.*

** Wilhelm Pieper. — *Nota red.*

în H, care de asemenea sînt îngropate în pămînt și sînt în legătură cu sîrma cea groasă subterană, individul vrea să polarizeze electricitatea, să creeze un pol pozitiv (zincul) și unul negativ (cărbonele).

Restul se referă la chestiuni tehnice — izolarea sîrmelor etc.

Pentru că alte amănunte nu-mi dai, presupun că povestea asta se referă la vreun experiment oarecare. Tu spuneai că ar fi apărut în „Economist” sau nu știi unde. Mă cam îndoiesc de succesul chestiunii ăsteia, totuși s-ar putea realiza ceva dacă lucrul acesta ar fi extins și îmbunătățit. Dar se pune întrebarea : 1. cîtă electricitate se poate capta în felul acesta din aer și 2. cum influențează această electricitate asupra încolțirii și creșterii plantelor. În orice caz, informează-mă și pe mine dacă experimentul a și fost făcut și cu ce rezultate, și unde s-a publicat acest lucru.

Chestiunea prezintă, în orice caz, două dificultăți :

1. Individul vrea ca sîrma, care trebuie să capteze electricitatea, să fie așezată exact între nord și sud, dar scrie fermierilor să o așeze după busolă. Despre devierea busolei, care aici, în Anglia, este de circa 20—23 de grade, nu pomenește ; or, el ar trebui să spună dacă a fost sau nu luată în considerație. În orice caz, fermierii nu știu nimic despre deviere și ei ar așeza sîrma după acul magnetic, și atunci n-ar fi de la nord la sud, ci de la nord-nord-vest la sud-sud-est.

2. Dacă electricitatea are o acțiune stimulatorie asupra încolțirii și creșterii plantelor, primăvara ar determina încolțirea *prea timpurie* a plantelor, expunîndu-le înghețului din timpul nopții etc. Acest lucru ar trebui în orice caz să fie arătat, și singurul remediu ar fi ca, în timpul iernii, să se întrerupă contactul între sîrmele suspendate și cele îngropate. Nici despre acest lucru omul nostru nu spune nimic. Electricitatea captată în felul acesta sau nu exercită nici o acțiune stimulatorie, sau determină o încolțire *prea timpurie*. Și asta ar trebui lămurit.

De altfel, asupra acestei chestiuni nu te poți pronunța pînă cînd nu a fost experimentată și nu se cunosc rezultatele, de aceea te rog să-mi spui unde mai pot găsi amănunte în legătură cu această problemă.

Mulțumesc celui de sus că măgarii centrali²⁶⁰ s-au regăsit și nici măcar nu-i invidiez pentru „Cosmosul” lor. În curînd, dacă vom avea nevoie, vom putea dispune din nou de un organ de presă, în care să respingem toate atacurile, fără să pară că pornește de la noi. Acesta este avantajul pe care-l prezintă revista lunară proiectată să apară la Köln față de „Revue” a noastră²⁶¹.

Vom pune totul pe seama bunului Bürgers, trebuie doar să-l răsplătim și pe el cumva pentru gândirea lui profundă.

Nici nu era de așteptat ca în Germania ocările la adresa noastră să fie mai puțin răspindite decât în America și Londra. Tu te găsești acum în situația de invidiat de a fi atacat concomitent de două continente, ceea ce lui Napoleon nu i s-a întâmplat niciodată. De altfel, prietenii noștri din Germania sînt niște măgari. Faptul că nu iau în considerație niște simple ocări și numai o dată la trei luni ne comunică despre starea acestui trade * murdar este foarte firesc. Dar cînd se ajunge la calomni, cînd filistinul democrat nu se mai mulțumește cu simpla lui convingere că noi sîntem cei mai îngrozitori monștri, ci începe să răspîndească despre noi date denaturate și născocite, atunci, într-adevăr, n-ar fi inutil dacă domnii aceștia ne-ar trimite documentele respective pentru a putea lua măsuri. Dar germanul crede că a făcut destul dacă simplement ** nu dă crezare unor asemenea absurdități. Roagă-l pe Tupm[an] să-i scrie lui M[iquel] în legătură cu aceasta ; de altfel nici nu este măcar nevoie să ne răspundă imediat, ci cînd se strîng cîteva duzini de exemplare din acest material, putem să pornim în mod serios și d'un seul coup de pied *** să strivim aceste ploșnițe. Cît despre faptul că vor să ne facă imposibilă șederea în Germania — *laissons-leur ce plaisir ***** ! Ei nu pot să șteargă din istorie „Neue Rheinische Zeitung”, „Manifestul” și tutte quante ***** , iar toate urletele lor nu le vor folosi la nimic. Singurii oameni care ar putea deveni periculoși pentru noi în Germania sînt ucigașii. Or, de cînd a murit Gottschalk, în Germania nu mai are nimeni curajul să ne trimită astfel de oameni pe cap. Et puis ***** , parcă în 1848 nu a trebuit mai întîi să ne cucerim poziția la Köln ? Iar de iubit, plebea democrată, roșie sau chiar comunistă oricum nu ne va *iubi* niciodată.

Mă bucur că, pînă acum, cei veniți la expoziție te-au lăsat în pace. Mie mi-au și sosit pe cap. Ieri au fost aici doi comercianți din Lecco, unul dintre ei este un vechi cunoscut din 1841. Austriecii își fac strașnic de cap în Lombardia. După toate contribuțiile, după repetate împrumuturi forțate, după impozite percepute de trei ori pe an, este introdus un oarecare sistem. Negus-

* — comerț. — *Nota trad.*

** — pur și simplu. — *Nota trad.*

*** — cu o singură lovitură de picior. — *Nota trad.*

**** — să le lăsăm această plăcere ! — *Nota trad.*

***** — toate celelalte. — *Nota trad.*

+***** — Și apoi. — *Nota trad.*

torii de categorie mijlocie din Lecco trebuie să plătească anual 10 000—24 000 de zwanzigeri (350—700 l. st.) impozite directe regulate, totuși în hard cash*. Întrucît, începînd din anul viitor, vor fi introduse și acolo bancnotele austriece, guvernul vrea ca mai întîi să scoată toți banii de metal. Înalta aristocrație — i gran ricchi** — și, relativ, țărani fiind *foarte mult cruțați*, toată povara impozitelor cade pe il medio liberale***, clasa mijlocie liberală de la orașe. Vezi și tu care este politica indivizilor ăstora. Este foarte de înțeles de ce, fiind astfel oprimați, cei din Lecco au semnat o declarație și au trimis-o guvernului, arătînd că nu vor mai plăti, n-au decît să le pună sechestru, și dacă acest sistem nu încetează vor emigra cu toți; multora li s-a și pus sechestru. De asemenea, este de înțeles de ce indivizii îl așteaptă pe Mazzini și spun că *ar trebui* să se pornească, fiindcă nu mai pot îndura *perchè rovinati siamo e rovinati saremo in ogni caso*****. Aceasta explică în mare măsură furia italienilor de a porni la acțiune. Toți cei care se află aici sînt republicani, deși sînt numai burghezi de vază — unul dintre ei este cel mai mare comerciant din Lecco și plătește lunar 2 000 de zwanzigeri impozit. El voia să știe exact cînd va începe acțiunea și la Lecco — singurul loc unde mă bucur de popularitate — au decis între ei că eu ar trebui să știu precis acest lucru.

Mîine mă voi ocupa de Wellington, de la care m-au sustras tipii ăștia.

Al tău

F. E.

Scrisoarea este sigilată cu ceară roșie și poartă sigiliul firmei noastre E & E. Așa vei putea să-ți dai seama dacă a fost deschisă.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Ed. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — monede sunătoare. — *Nota trad.*

** — cei foarte bogați. — *Nota trad.*

*** — cercurile liberale. — *Nota trad.*

**** — pentru că sîntem ruinați și vom fi ruinați în orice caz. — *Nota trad.*

89

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Săptămîna trecută ți-am trimis o întregă ship-load* cu scrisori, printre care una cu bani și una prin Pieper. Și apoi încă una, marțea trecută, la care așteptam neapărat astăzi un răspuns. Pas une ligne**. Trebuie să presupun că nici una n-a ajuns la destinație, întrucît la cea trimisă prin Pieper așteptam neapărat un răspuns, și faptul că nu l-am primit mă pune într-o situație neplăcută față de dirigințele poștei de aici. Sau poate ai avut vreun necaz, dar și în acest caz ar fi fost de dorit să primesc deux mots***; povestea asta mă neliniștește considérablement****, și dacă nici mîine sau, cel mai tîrziu, poimîine nu primesc nimic de la tine, atunci nu știu ce s-a întîmplat și cum să fac ca să-ți expediez în așa fel scrisorile, încît să nu se piardă nici una.

Dirigințele poștei de aici dorește ca pe viitor să nu mai scrii adresa așa cum ai scris-o pînă acum, ci în felul următor: sus — numele, dedesubt — numărul și strada și jos de tot — Manchester. Așa motivează el faptul că de curînd o scrisoare a ta s-a plimbat de aici înapoi la Londra și iarăși aici. Așadar, aștept răspuns neîntîrziat.

Al tău

F. E.

[Manchester], joi [15 mai 1851]

Publicat pentru prima oară
în Operele lui K. Marx și F. Engels,
ed. I, vol. XXI, 1929, în limba rusă

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

---

* — încărcătură de vas. — *Nota trad.*

** — Nici un rînd. — *Nota trad.*

*** — două cuvinte. — *Nota trad.*

**** — serios. — *Nota trad.*

90

Marx către Engels²⁶²
la ManchesterLondra, 16 mai 1851[†]

Dragă Engels !

Scrisoarea ta, care a sosit alaltăieri, am primit-o prea târziu ca să mai pot răspunde în aceeași zi. Plecasem la Museum* înainte de sosirea poștaşului și m-am întors acasă abia la ora 7 seara. Iar ieri, oricâtă bunăvoință aș fi avut, n-aș fi putut să-ți scriu, căci am avut asemenea dureri de stomac, încît aproape că-mi plesnea capul, ca toba negrului lui Freiligrath**.

Incurcătura intervenită se datorește pur și simplu faptului că răspunsul la prima ta scrisoare l-am dat unuia dintre cei doi vîntură-lume (lui S[chramm]), ca să ți-l expedieze imediat. El a uitat, bineînțeles, și cele cîteva rînduri se mai găseau și ieri în portmoneul lui.

Cît despre electricitate, notița referitoare a apărut în „Economist” din 1845. De altfel, nu conține altceva decît ce ți-am scris, precum și mențiunea că experiența aceasta a fost făcută cu mult succes în Scoția. Se dă chiar numele fermierului.

Freiligrath vine aici zilele astea.

Acum despre povestea cu poșta. Cred că poșta nu are nici o vină. Cel puțin pentru forma urîtă a sigiliului eu sînt singurul răspunzător. Singurul lucru ciudat mi se pare acel: X Manchester X***.

Ai văzut în „Kölnische Zeitung” că nerușinatul de Kinkel, prin intermediul soției sale, neagă orice participare la întocmirea manifestului puternicului „Provisorium”²⁶³? Și că își născocoște „o boală grea” ca să facă să crească interesul filistinilor germani față de el?

Datorită intervenției stimatului meu cumnat-ministru****, timpărirea lucrărilor mele²⁶⁴ s-a împotmolit, așa cum s-a întîmplat și cu „Revue”. Se pare că Becker***** a întîmpinat greutăți la Verviers:

În Franța *Cavaignac* pare să aibă o ascensiune vertiginoasă. Alegerea sa ar fi o soluție rațională, dar ar amîna revoluția cu-

* — British Museum. — *Nota trad.*** Aluzie la poezia lui Freiligrath „Căpetenia negrilor”. — *Nota red.**** Vezi volumul de față, p. 241. — *Nota red.***** Ferdinand von Westphalen. — *Nota red.****** Hermann Becker. — *Nota red.*

ani de zile. Congresul lui Nicolaie, Friedrich Wilhelm și Habsburg²⁶⁵ are cam aceeași importanță ca și congresul generalului Haug, Ruge și Ronge. Pentru momentul respectiv, impozitul pe venit a fost, de altfel, lucrul cel mai înțelept pe care-l puteau face prusacii.

Acum câteva cuvinte despre emigrația de aici.

Sub conducerea unui oarecare (un german) al cărui nume nu-l cunosc sau, mai curînd, împreună cu acesta, nemuritorul Faucher, inevitabilul E. Meyen, care de asemenea se află acum aici etc., au format o redacție în limba germană a lui „Illustrated News” (cotidian). Întrucît nici unul dintre ei nu cunoaște limba engleză, au cerut să se creeze o superredacție germano-engleză. Ca șef li s-a dat o femeie bătrînă, care a fost acum 20 de ani în Germania și vorbește o germană stîlciată. Ea taie materialul ca și bătrînul Dolleschall, și anume a tăiat profundul articol al lui E. Meyen despre „sculptură”. Idiotul ăsta a reproduș a aici, la Londra, prostiile despre artă pe care le-a mîzgălit în urmă cu 10 ani pentru revista literară bulevardieră * din Berlin. Faucher a fost și el cenzurat fără milă. Și iată că, acum câteva zile, editorul i-a chemat la el pe golani ai ăștia, care suportă, deși în silă, dar totuși supuși, domnia bătrînei femei, le-a declarat că nu are nevoie de mîzgăliturile lor originale și că ei trebuie să se limiteze la traducerea articolelor scrise în limba engleză. Or, cum nenorocii ăștia nu înțeleg engleza, asta a însemnat o concediere în toată regula. Și și-au luat ziua bună. Iar Meyen va trebui iar să aibă răbdare și să aștepte zece ani în speranța că va reuși să-și realizeze „Sculptura” lui.

Ba mai mult, încă în urmă cu câteva săptămîni, „Kölnische Zeitung” l-a dat afară fără nici un fel de menajamente pe d-l Faucher, sub motivul că articolele lui plictisesc publicul cititor.

Ce spui de revoluția portugheză ?²⁶⁶

D-l A. Goegg se află aici ; Willich et Co. l-au agățat imediat și ține conferințe în Windmill Street. Noroc bun !

Maintenant, mon cher **, rămâi cu bine. De acum înainte, corespondența va merge din nou ca pe roate.

Al tău
K. M.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* „Athenaeum”. — Nota trad.

** — Acum, dragul meu. — Nota trad.

91

Engels către Marx
la Londra

Dragă Marx,

Sînt bucuros că nu s-a întîmplat nimic cu scrisorile, oricum, e mai bine așa. Și dirigintele poștei de aici mi-a dat o explicație satisfăcătoare în legătură cu scrisoarea care a întîrziat. Pe viitor la adresă să scrii strada și numărul *deasupra* orașului, astfel încît jos să figureze cuvîntul Manchester. Așa sînt obișnuiți funcționarii de la poștă și, fiindcă la una dintre scrisori strada se afla în partea de jos a adresei, n-au observat localitatea „Manchester” și au trimis-o înapoi la Londra, convinși că este o scrisoare locală din Londra.

Ultima noutate este că ai fost complet distrus. Îți închipui că ai descoperit teoria justă a rentei funciare? Îți închipui că ești primul care a răsturnat teoria lui Ricardo? *Malheureux que tu es* *, ai fost depășit, distrus, nimicit, zdrobit, întregul fundament al lui monumentum aere perennius** al tău s-a prăbușit. Ascultă: D-l Rodbertus a scos chiar acum al treilea volum din ale sale „*Socialen Briefe an v. Kirchmann*” 18 coli. Acest volum conține o „infirmare totală a teoriei lui Ricardo despre renta funciară și expunerea unei noi teorii despre rentă”. Vezi „*Illustrierte Zeitung*” de săptămîna trecută din Leipzig. Acum s-a sfîrșit cu tine.

Eforturile pe care le face marele Kinkel de a ieși din puțin respectabila societate numită Comitet european fără să lase un miros urît în urma lui sînt foarte amuzante. Ai citit, desigur, în „*Sun*” de sîmbătă că un număr de democrați gălăgioși au pus la cale lîngă Elberfeld o adunare și niște mici riots*** și, totodată, au împărțit proclamații, lucru pe care au reușit să-l facă datorită legăturilor germano-catolice ale lui Ronge. Nici Kinkel și nici altcineva din corul lor nu ar fi realizat ceva acolo.

Povestea cu Cavaignac este o poveste funestă în toate privințele; dacă *Girardin* spune despre el că are cele mai multe șanse, înseamnă că așa trebuie să fie. În afară de aceasta, indi-

* — Nefericitule. — *Nota trad.*

** — monument mai durabil decît metalul (*Horafiu*. „*Ode*”, cartea a treia, oda a treisprezecea). — *Nota red.*

*** — scandaluri. — *Nota trad.*

vizii se conving tot mai mult că pe cale legală revizuirea constituției²⁶⁷ nu este posibilă. Iar calea ilegală este lovitura de stat, dar cine recurge primul la lovitura de stat va fi nimic, spune ziarul „Débats”. Napoleon începe să devină horriblement * de uzat. Changarnier este distrus, ieșit definitiv la pensie, fuziunea nu are nici o consecință directă din punct de vedere practic, oricât de splendidă este ea, il n'y a que Cavaignac **. Dacă individul amină revoluția, nici nu este, pînă la urmă, chiar atît de grav; cîțiva ani de dezvoltare industrială hotărîită, trecerea printr-o criză și o nouă perioadă de prosperitate n-ar putea în nici un caz să strice, mai ales dacă ar fi însoțite de reforme burgheze în Franța etc. Dar Cavaignac și reforma burgheză înseamnă în Franța reforma sistemului vamal și alianța cu Anglia, iar la prima ocazie război împotriva Sfintei Alianțe cu ajutorul Angliei, după scurgerea timpului necesar pentru înarmare și pregătirea minuoasă a unei invazii împotriva Germaniei. Asta ne-ar putea costa granița Rinului, ceea ce ar fi, fără îndoială, cel mai bun mijloc de a reduce la tăcere socialismul filistin, acordîndu-i-se un acout de glorie.

De altfel, „Débats” a decăzut atît de mult, încît consideră că numai menținerea noii legi electorale poate salva societatea.

Istoria cu Faucher și Meyen este splendidă. Eu am văzut într-o Shopfenster *** numai prima pagină a primului număr din ediția germană a lui „I[llustrated] L[ondon] News” și eram rather **** curios să știu cine sînt acești „scriitori germani de prima mînă” care scriu această prostie pompoasă.

Într-o corespondență din Köln apărută în „Frankfurter Journal” se spune că refugiaților din Londra le merge acum bine, cu excepția celor din cazarmă, printre care se află și Willich. „Allgemeine Zeitung” din Ausburg crede într-adevăr că billul cu privire la străini²⁶⁸ este încă în vigoare și și-i închipuie pe refugiați — acești eterni evrei ai secolului al XIX-lea — strecurîndu-se tremurînd pe străzile Londrei, îngălbeniți de spaimă în fața acestui bill.

Despre revoluția portugheză nu pot spune nimic. De relevat este doar că atîta timp cît Saldanha a acționat ca simplu. insur-gent personal, după principiul: ôte-toi de là, Costa Cabral, que

* — îngrozitor. — Nota trad.

** — nu rămîne decît Cavaignac. — Nota trad.

*** — vitrină. — Nota trad.

**** — destul de. — Nota trad.

je m'y mette *, nu a realizat absolut nimic, dar, din momentul în care a fost silit să se ralieze cu burgheziilor liberali din Oporto și să accepte, în persoana lui Manuel Passos **, un reprezentant atotputernic al acestei forțe burgheze, întreaga armată a trecut de partea lui. Funcția pe care o va primi Passos și dezvoltarea în viitorul apropiat a evenimentelor vor arăta dacă Saldanha și regina *** nu vor căuta de la început să înșele din nou burghezia. Lisabona nu reprezintă nimic, Oporto este centrul burgheziei constituționale, școala manchesteriană a Portugaliei.

Poți fi bucuros că d-l Goegg nu a venit la tine. Le diable emporte toutes ces médiocrités gonflées ****.

Al tău
F. E.

Manchester, luni 19 mai 51

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Ed. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

92

Marx către Engels la Manchester

Londra, 21 mai 1851

Dragă Engels !

Freiligrath este aici și-ți trimite salutări. A venit să-și caute o slujbă. Dacă nu găsește nimic, vrea să plece în America.

A adus vești extrem de bune din Germania. Cei din Köln ***** sînt foarte activi. Agenții lor au pornit la drum începînd din septembrie. La Berlin ei au doi reprezentanți foarte buni și, cum democrații vin mereu la Köln după sfaturi, cei din Köln parali-

* — ridică-te, Costa Cabral, ca să mă așez eu în locul tău (*Saint-Simon*, „Catehismul industriașilor”, caietul I). — *Nota red.*

** În original : José. — *Nota red.*

*** Maria II da Gloria. — *Nota red.*

**** — Dracul să ia toate aceste mediocrități umflate. — *Nota trad.*

***** Membrii Comitetului Central din Köln al Liği comuniștilor. — *Nota red.*

zează de obicei acțiunile celorlalți domni. Astfel, cei din Braunschweig erau dispuși să-i dea lui Schimmelpfennig 2 000 de taleri pentru Comitetul (social) din Londra. Dar, mai întâi, l-au trimis pe dr. Lucius la Köln și astfel a căzut totul baltă.

Kinkel este foarte discreditat în Provincia renană, mai ales la Bonn. Comitetul de acolo i-a trimis Johannei * 200 l. st., dar n-au trecut nici două săptămâni și ea a cerut să i se mai trimită. Acest lucru a displăcut foarte mult filistinilor.

Cei din Köln vor organiza peste câteva săptămâni un congres comunist.

Obergeneralul Sigel este aici și a intrat în șoc în societatea din Windmill Street.

A apărut și un număr din revista „Cosmos” a generalului Haug. Li se face reclamă lui Willich, Kinkel și Göhringer. Diversele bande încep să se apropie tot mai mult între ele. Niciodată nu am văzut și nu am auzit ceva de un prost gust mai umflat și mai suficient. Printre altele a apărut acolo și o bufonerie a lui Arnold Winkelried Ruge. Această vită simulează că a primit o scrisoare de la un „oaspete” german care își arată mirarea în fața a tot ce citește în ziare despre „ospitalitatea engleză”, precum și teama că „supraaglomerarea cu afaceri de stat” a lui Ruge ar putea să-l împiedice să-și primească partea ce i se cuvine din acest „sibaritism al ospitalității” și îl întreabă :

„Nu trădătorul Radowitz, ci Mazzini, Ledru-Rollin, cetățeanul Willich, Kinkel și d-voastră înșivă ați fost, de bună seamă, invitați la Windsor ?”

Ruge îi arată apoi prietenului său că greșește și-i spune, drept consolare, că ospitalitatea engleză nu-i va împiedica să se reîntoarcă în Germania cu torțele aprinse. L'imbécile ! **

Totul este scris într-o formă beletristico-savanto-idoată și cu o automulțumire prostească, fără precedent în analele istoriei mondiale. Și, în plus, cu o lipsă de talent nemaipomenită. Trebuie totuși să caut să-ți fac rost de un exemplar din această porcărie.

Ploșnița asta de Meyen se învîrte, cu un aer foarte ocupat, de colo pînă colo, și spune în secret, oricui vrea să-l asculte, că Marx și Engels și-au pierdut toți adepții și toată influența de care se bucurau în Germania. Însăpămîntătorul Meyen !

* Johanna Kinkel. — Nota red.

** — Imbecilul. — Nota trad.

De altfel, ca să-ți dau un exemplu de pisălogeala nerușinată a acestor ticăloși și de cerșetoria murdară a acestor derbedei, ascultă :

Duminica trecută am fost în John Street, unde bătrînul Owen, cu ocazia aniversării celor 80 de ani ai săi, a ținut o conferință. Cu toate ideile sale fixe, bătrînul a fost ironic și simpatic. După ce a terminat, unul dintre sateliții revistei „Cosmos” și-a făcut loc pînă la el și i-a vîrit în mînă revista „Cosmos”, spunîndu-i că această publicație susține principiile lui. Și, într-adevăr, bătrînul a recomandat-o publicului. C'est par trop drôle !*

În seara aceea, de altfel, n-am putut evita o convorbire cu Harney, care a venit spre mine ușor amețit și foarte insinuant s-a interesat de tine.

Cerșetoria lui Willich merge foarte bine. Cînd au venit aici refugiații din Schleswig-Holstein, el a cerșit „pentru ei” (!) peste 200 l. st. de la oamenii de afaceri din City.

Deși Girardin spune că în momentul de față Cavaignac ar fi singurul candidat serios al partidului ordinii ²⁰⁹, principala masă a burgheziei, totuși chiar el îi atacă cu furie pe Cavaignac și pe Changarnier, iar polemica lui amintește din nou vremurile cele mai bune ale luptei sale împotriva ziarului „National”. Omul acesta desfășoară în Franța o mai mare agitație decît întreaga bandă a montagnarzilor și a roșilor luați laolaltă. Bonaparte pare să fie hors de question **. Or, dacă majoritatea regalistă a Adunării naționale va încălca din nou constituția și cu majoritate simplă va lua hotărîrea de a revizui constituția, pînă la urmă va fi totuși obligată — fiindcă atunci pierde orice bază legală — să încheie un compromis cu Bonaparte, ca exponent al puterii executive. În acest caz s-ar putea ajunge la ciocniri serioase, căci Cavaignac va lăsa cu greu să-i scape din nou prada din mînă.

Curînd va fi aici întreaga redacție a lui „Neue Rheinische Zeitung”. Mă surprinde că Lupus n-a venit încă. Numai de n-ar fi avut vreun ghinion.

Acum stau în fiecare zi la bibliotecă de la ora 10 dimineața pînă la 7 seara și îmi rezerv să văd expoziția industrială cînd vei veni tu.

Ai citit în „Débats” scrisoarea falsă și cea originală a lui Mazzini ?

Al tău

K. M.

* — E prea caraghios ! — Nota trad.

** — în afara discuției. — Nota trad.

Musch îi trimite salutări lui „Friedrich Engels“.

Apropo! Willich și Schimm[el]pfennig au lansat inevitabilul apel către „frații lor din armata prusiană“.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

93

Engels către Marx ²⁷⁰

la Londra

Dragă Marx,

Mi-a făcut plăcere să aflu din ziare că „Neue Rheinische Zeitung“ a fost reprezentat prin persoana ta la simpozionul presei mondiale de la Soyer. Sper că ți-au plăcut homards à la Washington* și champagne frappé**. Dar pentru mine este un mister cum a descoperit M. Soyer adresa ta.

Știi ce s-a întâmplat cu bețivul Laroche din Great Windmill Street? După cum anunță ziarele germane, a fost prins și condamnat, la Berlin, la moarte prin spînzurătoare. După cum a reieșit, acest pretins fost locotenent de husari prusac nu este altul decît cizmarul August Friedrich Gottlieb Lehmann din Triebel lângă Sorau*** din Silezia superioară poloneză, ostaș în prima recrutare, condamnat prin sentința din 23 martie 1842 pentru dezertare în timp de pace, pentru falsuri și datorii nepermise, la pierderea distincțiilor militare și încorporarea pe timp de 16 luni într-un batalion disciplinar. Noi fapte care vin să ne lămurească asupra eroilor noștri germani ai revoluției.

Este foarte bine că apropierea dintre marii războinici Willich, Schimmelpfennig și Sigel crește tot mai mult. Această adunătură de soldăței se distinge printr-un esprit de corps**** de o murdărie inimaginabilă. Se urăsc à mort***** unul pe altul, se in-

* — homarii à la Washington. — *Nota trad.*

** — șampania frapată. — *Nota trad.*

*** Denumirea poloneză: Trzebel lângă Zary. — *Nota red.*

**** — spirit de clan. — *Nota trad.*

***** — de moarte. — *Nota trad.*

vidiază ca niște școlari pentru cea mai mică distincție, dar sînt uniți, toți ca unul, împotriva oamenilor în „civil” ! Întocmai ca în primele armate franceze din 1792—1793, dar în proporții miniatu-
 tural-caricaturale. Societatea din Windmill Street îi consideră pe toți un batalion care va porni în marș, gata de luptă, în rînduri unite ; e tot ce a rămas după ce emigranții au fost zdrobiți și alungați din Elveția. De aceea nu e de mirare că toți se agață de acest nobil detașament. Este foarte bine că se remarcă de pe acum spiritul de clan al ofițerilor din vechile cazărmi și de la popota ofițerească și că de pe acum toată lumea vede că printre ofițerii emigrați spiritul de clică domnește la fel ca și în rîndurile „eroicei armate” ²⁷¹. O să le arătăm noi acestor domni, cînd o sosi momentul, cine sînt „civilii”. Toate poveștile de felul ăsta mă conving că nu pot face ceva mai bun decît să-mi continui studiile militare, pentru ca cel puțin unul dintre „civilii” să-și poată măsura forțele cu ei în ceea ce privește teoria. În orice caz, vreau să ajung în situația ca măgarii de acest fel să nu mă poată zăpăci cu vorbăria lor. Sînt foarte bucuros că au fost totuși jefuiți de 2 000 de taleri. Vestile din Köln sînt foarte plăcute, numai că oamenii de acolo trebuie să fie cu ochii în patru.

În ceea ce privește cerșetoria, nobila Johanna * depășește, într-adevăr, tot ce a existat pînă acum. Heinzen poate să se spînzure, el n-a ajuns niciodată la impertinența acestei femei, care, pe deasupra, mai e și urîtă ca noaptea.

Că Girardin nu-l sprijină pe Cavaignac, se vedea și din zierele engleze. Dar dacă *el* constată că șansele lui Cav[aignac] sînt destul de mari, asta este suficient pentru a caracteriza situația. Dacă se realizează posibilitatea de care vorbești tu, și anume ca majoritatea să încheie un acord cu Bonaparte și să încerce să efectueze revizuirea ilegală a constituției, n-o să iasă, după părerea mea, nimic bun. Ei nu vor reuși niciodată acest lucru atîta timp cît Thiers, Changarnier și „Débats”, împreună cu acoliții lor, sînt împotriva. În cazul acesta, perspectiva lui Cavaignac ar fi prea frumoasă și atunci cred că s-ar putea bizui pe armată.

Dacă la anul se dezlănțuie furtuna, Germania va fi într-o situație afurisită. Franța, Italia și Polonia sînt interesate în fărîmî-
 țarea ei. Mazzini, după cum ai văzut, a și promis cehilor refacerea statului lor. În afară de Ungaria, Germania ar avea un singur aliat posibil, Rusia, presupunînd că acolo ar avea loc o revoluție țără-
 nească. Altfel vom avea guerre à mort ** cu nobilii noștri prieteni

* Johanna Kinkel. — *Nota red.*

** — un război pe viață și pe moarte. — *Nota trad.*

din toate colțurile pământului, și cum se va sfârși această poveste este o mare problemă.

Cu cât reflectez mai mult asupra istoriei, cu atât este mai limpede pentru mine că polonezii sînt un *nation foutue* *, care trebuie folosită ca mijloc numai pînă cînd Rusia însăși va fi antrenată într-o revoluție agrară. Din acel moment Polonia nu va mai avea absolut nici o *raison d'être* **. Polonezii n-au făcut niciodată altceva în istorie decît niște îndrăznețe prostii bătăioase. Nu se poate indica nici un moment în care Polonia să fi reprezentat cu succes progresul, nici măcar în comparație cu Rusia, sau să fi săvîrșit ceva de importanță istorică. Dimpotrivă, Rusia are într-adevăr un rol progresist în ceea ce privește Răsăritul. Cu toată ticăloșia ei și cu toată mundăria ei slavă, stăpînirea rusă are un rol civilizator în Marea Neagră și Marea Caspică, în Asia centrală, pentru bașkiri și tătari, iar Rusia și-a însușit mult mai multe elemente de cultură și, mai ales, elemente de dezvoltare industrială decît Polonia cavaleresc-somnolentă prin însăși natura ei. Faptul că aristocrația rusă, începînd cu țarul *** și cu prințul Demidov și terminînd cu cel mai păduchios boier de clasa a 14-a, care n-are altceva decît originea lui nobilă ****, se ocupă cu producția de fabrică, face învîrteli, se lasă coruptă, înșală și face tot felul de afaceri creștinești și evreiești este deja o superioritate. Polonia nu a reușit niciodată să asimileze elementele străine — germanii de la orașe sînt și rămîn germani. Orice german-rus din a doua generație este un exemplu grăitor de felul cum știe Rusia să-i rusifice pe germani și pe evrei. Acolo chiar și evreii capătă pomeți slavi.

Războaiele lui Napoleon din 1807 și 1812 constituie un exemplu pregnant în ceea ce privește „nemurirea” Poloniei. Nemuritor este la polonezi numai artașul lor lipsit de orice temei. În plus, cea mai mare parte a Poloniei, așa-numita Rusie apuseană, adică Bielostok, Grodno, Vilna, Smolensk, Minsk, Moghilev, Volinia și Podolia, din 1772 au rămas, cu mici excepții, foarte liniștite în stăpînirea Rusiei, ils n'ont pas bougé *****, cu rara excepție a cîtorva orășeni și nobili ici-colo. 1/4 din polonezi vorbesc limba lituană, 1/4 limba ruteană, o mică parte vorbesc o limbă rusă stil-

* — o națiune sfîrșită. — *Nota trad.*

** — rațiune de a exista. — *Nota trad.*

*** Nicolaie I. — *Nota red.*

**** În original, pe lângă cuvîntul german, este și cuvîntul în limba rusă, scris cu litere latine : blahorodno. — *Nota red.*

***** — ei n-au crîcnit. — *Nota trad.*

cită, iar din partea poloneză propriu-zisă o bună treime este germanizată.

Din fericire, în „Neue Rheinische Zeitung” noi nu ne-am luat nici un fel de obligații precise față de polonezi, afară de obligația neapărată de a restabili granițele suitables* — și chiar și aceasta cu condiția unei revoluții agrare. Eu sînt sigur că această revoluție va fi mai degrabă dusă pînă la capăt în Rusia decît în Polonia, datorită atît caracterului național al rușilor, cît și faptului că în Rusia elementele burgheze sînt mai dezvoltate. Ce sînt Varșovia și Cracovia pe lîngă Petersburg, Moscova, Odesa etc.!

Concluzia: Sub pretextul apărării, să i se ia Poloniei în vest tot ce i se poate lua, fortificațiile, în special Posnan, să fie ocupate de germani, polonezii să fie lăsați să se descurce singuri, să fie trimiși în foc, să le fie devastată țara, să li se făgăduiască Riga și Odesa și, în caz că reușim să-i punem pe ruși în mișcare, să ne aliem cu ei, iar pe polonezi îi vom sili să facă concesii. Fiecare palmă de pămînt cedată polonezilor la granița de la Memel** pînă la Cracovia va duce complet la ruină, din punct de vedere militar, această graniță, care și așa este cum nu se poate mai slabă și va lăsa fără apărare întreaga coastă a Mării Baltice pînă la Stettin***.

De altfel, eu sînt convins că la viitoarele tulburări întreaga insurecție poloneză se va limita la participarea nobililor din Posnan și din Galiția, împreună cu cîțiva fugari din Regatul polonez, pentru că Regatul polonez este atît de îngrozitor de vlăguit, încît nu mai este bun de nimic, iar pretențiile acestor cavaleri, dacă nu vor fi sprijiniți de francezi, italieni, scandinavi etc. și dacă ei nu vor fi susținuți printr-o răscoală cehoslovacă, vor suferi un eșec din pricina caracterului lamentabil al eforturilor lor. O națiune care poate mobiliza cel mult 20 000—30 000 de oameni nu-și poate spune cuvîntul. Iar Polonia, desigur, nu poate mobiliza mai mult.

Salutări lui Freiligrath, dacă îl vezi, și familiei tale, nu cumva să-l uiți pe cetățeanul Musch. Eu voi veni la Londra, cu vreo săptămînă mai tîrziu decît am crezut; chestiunea depinde de o sumedenie de mărunțisuri.

Apropo, n-am primit încă nici un rînd din Köln. Ai scris? Dacă nu primesc *curînd* scrisoarea, nu mai îmi este de nici un folos****. Nu știu de ce D[aniels] nu mi-ar face acest serviciu. N-ai

* — potrivite. — *Nota trad.*

** Denumirea lituaniană: Klaipeda. — *Nota red.*

*** Denumirea poloneză: Szczecin. — *Nota red.*

**** Vezi volumul de față, p. 232—233. — *Nota red.*

putea să-i mai scrii o dată ? Doar pentru D[aniels] n-ar fi mare lucru să mizgălească pe loc la repezeală câteva rînduri și să mi le trimită. Altminteri mă voi trezi într-o încurcătură a dracului de neplăcută.

Al tău
F. E.

M[anchester], 23 mai 51

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

94

Marx către Engels²⁷² la Manchester

[Londra], 28 mai 1851

Dragă Engels !

Cauzele care-l fac pe Daniels să nu răspundă (de altfel miine îi voi scrie din nou dacă nu primesc astăzi ceva de la el) sînt foarte îngrijorătoare. Nothjung a fost arestat la Leipzig în gară. Ce hîrtii s-au găsit la el, nu știu, desigur. După aceea (sau poate concomitent, asta nu știu) la Köln au fost arestați Becker și Röser și li s-a făcut percheziție acasă ; lui Bürgers, de asemenea. Acesta se găsește la Berlin, unde s-a emis un mandat de arestare împotriva lui ; probabil că în curînd va veni aici.

Măsurile luate de poliție împotriva emisarilor etc. le datorăm întru totul zarvei pe care o fac măgarii ăștia din Londra. Nulitățile astea umflute știu bine că ei nicidecum nu conspiră, nici nu urmăresc un adevărat scop și că n-au în spatele lor nici o organizație în Germania. Ei nu vor decît să pară periculoși și să dea apă la moară ziarelor. Astfel, aceste canalii stînjenesc și periclitează adevărata mișcare și pun poliția pe umerele noastre. A mai existat vreodată un partid al cărui scop mărturisit să nu fie decît laudăroșenia ?

Freiligrath, din instinct, a plecat tocmai la timp pentru a nu fi arestat. De îndată ce a ajuns aici, toate clicile de emigranți, prietenii filantropi ai lui Kinkel, estetizanții lui Howitt etc., au căutat să-l prindă în laț, pentru a-l atrage în coteria lor. El a ripostat cu brutalitate la aceste încercări, spunând că face parte din redacția lui „Rheinische Zeitung”, că nu are nimic comun cu acest ghiveci cosmopolit și nu întreține relații decât cu „dr. Marx și cu cei mai intimi prieteni ai lui”.

Imediat îți voi povesti despre „Kosmos”. Dar, înainte, mai vreau să-ți spun un mot * despre situația din Franța.

Mă conving de plus en plus ** că, în momentul de față, dintre toți candidații, Napoleon are totuși cele mai multe șanse. En principe *** se va adopta o hotărîre cu privire la revizuire, dar en pratique **** se vor mărgini la revizuirea articolului referitor la președinte ²⁷³. Dacă minoritatea va face prea multă zarvă, majoritatea va lua [o hotărîre] ***** prin care se va decide dizolvarea Adunării naționale și convocarea unei noi Adunări, care va lucra sub auspiciii Faucher ²⁷⁴, a telegrafului și a legii din 31 mai ²⁷⁴. Burghezii l-ar prefera pe Cavaignac; dar primejdia pe care o implică încercarea de a rupe cu statu-quo prin noi alegeri, radicale, îi pune pe gînduri. Încă de pe acum o mulțime de fabricanți i-au silit pe hands ***** ai lor să semneze petiții pentru revizuirea constituției și pentru prelungirea duratei de guvernare a președintelui. En tout cas ***** în curînd lucrurile trebuie să se decidă și nous verrons ***** !

Așadar, „Kosmos” a suferit un fiasco strașnic.

Sub titlul : „*Prelegerile lui Kinkel*”, semnat „Un muncitor”. se pot citi următoarele :

„Cînd am asistat o dată la un spectacol al iluzionistului Döbler, mi-a venit deodată ideea năstrușnică să-mi pun întrebarea dacă se pot realiza asemenea creații haotice prin «cuvînt», dacă se pot reda asemenea imagini nebuloase. Ce-i drept, e neplăcut pentru un critic să fie silit să recunoască chiar de la bun început că într-un ase-

* — un cuvînt. — *Nota trad.*

** — din ce în ce mai mult. — *Nota trad.*

*** — în principiu. — *Nota trad.*

**** — în practică. — *Nota trad.*

***** — pată de cerneală. — *Nota red.*

***** — supravegherea lui Faucher. — *Nota trad.*

***** — muncitori. — *Nota trad.*

***** — în orice caz. — *Nota trad.*

***** — vom vedea. — *Nota trad.*

menea caz libertatea critică vibrează în nervii galvanizați ai emoționantei reminiscențe, întocmai ca o notă care se stinge pe corzile unui instrument. De aceea am preferat să renunț la plicticoasa analiză pedantă a insensibilității savante, decît să renunț la rezonanța pe care fermecătoarea muză a emigrantului german a trezit-o în jocul de idei al sensibilității mele. Acest ton de bază al imaginilor lui Kinkel, această rezonanță a acordurilor sale este «cuvîntul» sonor, creator, plastic, dăltuit cu forță — *gîndirea modernă!* «Judecata» omenească a acestei gîndiri scoate adevărul din haosul tradițiilor mincinoase și îl pune, ca pe o proprietate intangibilă a colectivității, sub protecția minorității dezvoltate din punct de vedere intelectual și care gîndește logic, transformîndu-l dintr-o ignoranță credincioasă într-o știință necredincioasă. Științei necredincioase îi revine sarcina de a profana misticismul înșelăciunii cucernice, de a submina atotputernicia tradiției înglodate în prejudecăți, de a decapita autoritățile cu ajutorul scepticismului — această ghilotină a filozofiei care activează fără întrerupere — și de a scoate, prin intermediul revoluției, popoarele din nebula teocrației spre cîmpurile înflorite ale democrației" (ale absurdității). „Studierea perseverentă și sîrguincioasă a letopisețului omenirii, precum și a oamenilor înșiși este marea sarcină a tuturor participanților la revoluție, și acest lucru l-a recunoscut proscrisul poet răzvrătit care în ultimele trei săptămîni, în serile de luni, și-a exprimat ale sale «dissolving views» * cu privire la istoria teatrului modern în fața unui public burghez”.

„Un muncitor” 275

Wenn das nicht gut für die Wanzlăus ist,
Dann weiss ich nicht, was besser ist **.
Vale faveque ***.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — „părerii dizolvante”. — *Nota trad.*

** — Dacă asta nu-i bun pentru ploșnițe, nu știu ce-ar putea fi mai bun. —
Proverb german răspîndit în Renania. — *Nota trad.*

*** — Fii sănătos și nu mă da uitării. — *Nota trad.*

95

Engels către Marx
la Londra

D. M.,

Sîmbătă vin la Londra dacă nu intervine nimic între timp²⁷⁶.

Temerile mele în privința celor din Köln se pare că s-au adevărit prea repede ; arestarea lui B[ecker] * cel roșu și a lui Röser sub învinuirea de înaltă trădare și tentativă de răsturnare a regimului, precum și încercarea de a-l aresta pe liniștitul Heinrich ** sînt, evident, legate în oarecare măsură cu povestea L[igii] ***. Din fericire, după cum comunică „Frankfurter Journal“, la cei doi arestați nu s-au găsit absolut nici un fel de hîrtii — dacă s-au găsit la Bürgens nu se spune. Acum, Heinrich va veni, desigur, și el la Londra pentru a completa redacția lui „Neue Rheinische Zeitung“ întrunită aici. Povestea ar putea lua o întorsătură neplăcută dacă indivizii s-au purtat prosteste.

Al tău

F. E.

[Manchester], marți [3 iunie 1851]

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

96

Marx către Engels
la Manchester

[Londra], 16 iunie 1851
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Lui Daniels i s-a făcut percheziție și a fost arestat. Nu cred că s-a găsit ceva la el.

* Hermann Becker. — *Nota red.*** Heinrich Bürgers. — *Nota red.**** Liga comuniștilor. — *Nota red.*

Azi-dimineață am primit o scrisoare, scrisul era evident al lui Daniels, dar nesemnată; în această scrisoare mi se comunica faptul de mai sus și, în același timp, eram rugat să fac să dispară toate scrisorile, întrucât din sursă „sigură” (așa scrie în original) se știe că și aici, în Anglia, vor avea loc percheziții.

Nu știu dacă, din punct de vedere legal, lucrul acesta este posibil. În orice caz, eu voi face să dispară totul. Și tu ai face bine dacă ai arde toate scrisorile mai puțin importante, iar pe celelalte, care conțin unele date și alte lucruri de felul acesta, le-ai pune într-un plic sigilat pe care să-l ții la Mary* sau la funcționarul vostru.

La Jacobi s-a găsit probabil o recomandare din partea lui Daniels.

Tot astăzi am primit, printr-un comerciant, o scrisoare de la Weydemeyer, care stă ascuns în împrejurimile orașului Frankfurt. Îți anexez scrisoarea lui. Cunoști tu cumva cifrele exacte pe care vrea să le afle W[eydemeyer] referitoare la raportul dintre comerțul intern și cel extern al Angliei? În acest domeniu au intervenit schimbări importante în ultimul timp.

Salut!

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

97

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Drăguța poliție din Saxonia este foarte bunăse** că ne aduce chiar ea la cunoștință lucrurile pe care noi nu le-am știut sau nu le-am putut afla pînă acum. Circulara didactic-prețioasă a lui Bürgers, cu cunoscutele lui raționamente clar-obscur, le-a dat,

* Mary Burns. — *Nota red.*

** — amabilă. — *Nota trad.*

desigur, multă bătaie zadarnică de cap²⁷⁷; ei chiar au pus să se tipărească cu litere grase numai pasajele greșite. Este amuzant că acum întreaga lume îi vede pe marii bărbați din Windmill Street²⁷⁸ dați afară din propriul lor partid; marele Willich în tovarășia lui Haude, Gebert și a unei adunături de indivizi necunoscuți, a unui anumit „Schöpfer” (derivat de la „Schoppen” *) ale cărui merite deosebite sînt atît de puțin cunoscute, încît nici chiar la Köln nu știu să-i scrie numele corect! So far all right**.

Dar primul articol din statut e primejdios pentru arestați: „toate mijloacele activității revoluționare”, sau cum se spune acolo²⁷⁹. Aceasta va face ca, din domeniul unei simple asociații interzise, chestiunea să treacă în domeniul înaltei trădări. De altfel, dacă judecăm după o aluzie făcută de „Kölnische Zeitung”, presupunerea mea pare să se adeverească, căci în ziar se spune că se intenționează ca toată această societate să fie deferită Curții marțiale din Berlin, create tocmai cu această grandioasă ocazie.

Un semn bun pentru dispoziția burgheziei îl constituie faptul că guvernul a suferit un eșec total în încercarea sa de a folosi marea descoperire din Dresda ca o sperietoare pentru public. Burghezul se teme atît de puțin de spectrul roșu, încît nu vrea să audă nimic despre marele complot comunist și se teme de pe acum că în curînd sistemul perchezițiilor va fi extins și asupra lui.

Nici un ziar nu vrea să se lase prins în cursă, și încercările desperate ale guvernului de a descoperi noi comploturi în societățile de gimnastică, în comunitățile libere²⁸⁰, printre meșteșugarii croitori care se joacă de-a democrația dovedesc, pe de o parte, cît îl înfurie indiferența burghezilor și cum se străduiește să le trezească curiozitatea, și, pe de altă parte, la ce puține descoperiri noi au dus statutul și circulara. Se pare că și la Miquel s-a făcut o percheziție fără nici un rezultat.

Qu'y a-t-il de nouveau à Londres ? ***

Al tău
F. E.

[Manchester], 27 iunie 1851

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* Pornind de la greșeala de tipar apărută în „Kölnische Zeitung”, unde a apărut „Schöpfer” în loc de Schapper, Engels face un joc intraductibil de cuvinte; în limba germană „Schoppen” înseamnă „halbă”. — *Nota red.*

** — Pină aici, totul e în ordine. — *Nota trad.*

*** — Ce mai e nou la Londra ? — *Nota trad.*

98

Engels către Marx ²⁸¹
la Londra

[Manchester, în jurul datei de 6 iulie 1851]

Dragă Marx,

După ce l-am tîrît pe bătrîn după mine o săptămînă întreagă, l-am expediat cu bine înapoi și, în sfîrșit, astăzi îți pot trimite alăturat un Post Office Order de 5 l. st. În general, am motive să fiu mulțumit de rezultatul întrevederii mele cu bătrînul. Are nevoie de mine aici cel puțin încă 3 ani, iar eu nu mi-am asumat nici un fel de obligații pentru un termen mai îndelungat, nici măcar pentru acești 3 ani ; de altfel, nu mi-au mai fost cerute, nici în ceea ce privește activitatea publicistică și nici în ceea ce privește rămînerea mea aici în cazul unei revoluții.

Se pare că la aceasta nici nu se gîndește, atît de siguri se simt acum oamenii ăștia ! În ce mă privește, mi-am asigurat chiar de la început, pentru cheltuieli de întreținere și de reprezentare, aproximativ 200 l. st. anual, sumă care mi-a fost de asemenea aprobată fără prea mari greutăți. Cu un asemenea salariu o vom scoate la capăt, și dacă pînă la viitorul bilanț nu se schimbă nimic și afacerea de aici merge bine, va trebui să dea cu mult mai mult — încă în anul ăsta voi depăși venitul de 200 l. st. Pe lîngă asta, mi-a dat unele informații despre mersul afacerilor lui, atît aici, cît și dincolo, și cum a făcut afaceri foarte bune, din 1837 averea lui a crescut de peste două ori, așa că, bineînțeles, nu este cazul să-mi fac prea multe scrupule.

De altfel, bătrînul e destul de șmecher. Planul lui, care, e drept, se poate realiza numai foarte încet și cu greu, iar din cauza fricțiunilor cu Ermenii, nu se știe dacă se va realiza vreodată, este de a-l lăsa pe Peter E[rm]en să plece la Liverpool, lucru pe care și acesta îl dorește, și să-mi predea mie întreaga conducere a biroului de aici — urmînd ca atunci G. Ermen să conducă fabrica. Prin aceasta, desigur, eu aș fi legat. I-am spus, firește, că aceasta m-ar depăși și am făcut pe modestul. Dacă bătrînul ar mai fi rămas cîteva zile aici, ne-am fi luat cu siguranță de pâr. Omului ăsta nu-i priește succesul, devine îngîmfat, cade în vechiul lui didacti-

cism și trece la provocări, pe lângă asta este atît de prost și de lipsit de tact, încît, de exemplu, chiar în ultima zi a șederii lui aici a căutat să profite de prezența unuia dintre Ermeni, gîndindu-se că aceasta mă va obliga să-mi țin gura, căci conta pe bună-cuviința mea ca să-și ofere satisfacția de a cînta în fața mea ditirambe instituțiilor din Prusia. Desigur, cîteva cuvinte și o privire furioasă au fost suficiente pentru a-l pune la locul lui, dar, totodată, a fost de ajuns pentru ca relațiile dintre noi să se răcească din nou brusc — și tocmai la despărțire —, și sînt convins că va încerca să-și ia într-un fel sau altul revanșa pentru acest check *. Nous allons voir **. Dacă povestea asta n-o să aibă consecințe practice directe, adică dacă nu va influența asupra situației mele financiare, atunci firește că prefer niște relații de afaceri distante în locul unor schimonoseli sentimentale.

Ceci entre nous ***.

„Kölner Zeitung“, de la începutul lui iulie, nu mai este de găsit aici, poate fiindcă au uitat să reînnoiască abonamentul. Așa că nu știu dacă s-a mai întîmplat ceva. Dacă știi ceva nou, comunică-mi și mie. În sfîrșit, voi putea începe din nou să lucrez cu regularitate, căci nu prea mai sînt deranjat de vizitatorii expoziției ²⁸² și catalogul Athenaeum-ului **** este, în sfîrșit, gata. Am de gînd să plec curînd la țară, ca să nu mă mai stingherească nimic. Cum timp de un an bătrînul nu mai vine pe aici, voi putea să mă aranjez așa cum vreau eu și să dau celei mai mari părți din banii pentru cheltuieli de reprezentare cu totul altă destinație.

Salutări soției tale și scrie-mi cît mai curînd.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels.
Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1. 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — Înfrîngere. — *Nota trad.*

** — Vom vedea. — *Nota trad.*

*** — Asta între noi. — *Nota trad.*

**** Vezi volumul de față, p. 210. — *Nota red.*

99

Marx către Engels
la Manchester[Londra], 13 iulie 1851
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Am amînat din zi în zi scrisoarea către tine, ca să-ți trimit toate documentele despre care este vorba mai jos. Dar cum abia peste cîteva zile ți le-aș putea trimite toate, îți scriu astăzi, ca să nu te las să aștepți prea mult răspunsul.

D'abord *. Din scrisorile tale pot deduce că în timpul cît bătrînul tău a fost la Manchester n-ai văzut al doilea document apărut în „Kölnische Zeitung” sub titlul „Liga comuniștilor”. E vorba de „Adresa către Ligă” ** scrisă de noi doi, nimic altceva au fond *** decît un plan de război împotriva democrației. Pe de o parte, este bine că a fost publicat acest document, în opoziție cu documentul lui Bürgers²⁸³, plus ou moins **** absurd ca formă și nu prea îmbucurător în ceea ce privește conținutul. Pe de altă parte, unele pasaje din el agravează situația celor arestați.

După cum am aflat prin Louis Schüler ***** din Köln, Bürgers trimite din Dresda niște vești foarte triste. În schimb, la Köln toată lumea crede că Daniels va fi eliberat, căci împotriva lui nu există nici o dovadă, și în orașul sfînt întreaga bandă de „finguitori”²⁸⁴ face mare zarvă pentru el. Nu-l consideră, desigur, în stare de o asemenea „nebunie”.

Miquel a scris din Göttingen. I s-au făcut mai multe percheziții. Nu s-a găsit nimic. Nu a fost arestat. Alți cinci emisari-gentlemen au plecat din Göttingen spre Berlin etc. Prigonirea evreilor face, desigur, ca zelul și interesul să crească.

Lucrul cel mai amuzant este că stupidul ziar din Augsburg, „Allgemeine Zeitung”, consideră documentul scris de noi ca fiind creația domnilor Mazzini-Ruge și se bate într-una cu pumnii în piept, dar nu găsește altă formulă mai bună pentru a arăta cum

* — în primul rînd. — *Nota trad.*** K. Marx și F. Engels. „Adresa Organului central către Liga comuniștilor. Martie 1850”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 263—273. — *Nota trad.*). — *Nota red.**** — în fond. — *Nota trad.***** — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.****** — probabil Louis Schulz. — *Nota red.*

i-a zdruncinat această monstruoasă mintea decît cuvîntul nebunie! pe care-l strigă pe diferite tonuri: Nebunie! Nebunie!

„Trier'sche Zeitung”, adică K. Grün, a adoptat, desigur, un ton plin de importanță și demonstrează că primul document este o dovadă a neputinței materiale a partidului, iar cel de-al doilea a neputinței lui „spirituale”. Bineînțeles că nu lipsesc frazele în genul „Amicilor luminii”²⁸⁵ și nici cele „anarhice” care țintesc foarte departe. Totul să se facă de sus! Stat polițist! Cei care gîndesc altfel să fie formal excomunicați și excluși. Mon Dieu! Pînă la urmă, asta depășește orice limite.

Și acum să-ți povestesc despre furtunile de aici, care în mod obișnuit se dezlănțuie într-un pahar cu apă.

În primul rînd, papa Willich a șters-o din cazarmă — a cărei desființare pare hotărîtă — și s-a certat la cuțite cu majoritatea membrilor gărzii sale personale.

În al doilea rînd, marele Fickler a sosit aici. Lupus, înainte de a veni în Anglia, a stat cîteva zile împreună cu el la Strassburg. Liebknecht îl cunoaște bine de multă vreme. Așa că amîndoi s-au dus la el pe data de 5 iulie. Fickler a stat cu ei de vorbă foarte prietenos, le-a vorbit despre necesitatea împăcării între partide etc. Apoi a venit și marele A. Goegg. Pe Willich l-a numit un „simplu fantezist”, pe Schapper un „tip scîrbos”; după ce a fost de cîteva ori în Windmill Street și i-a auzit pe indivizi cum se ceartă, s-a despărțit de ei și nu mai dă prin spelunca aceea. Și Fickler și Goegg l-au atacat cu deosebită vehemență pe marele Kinkel, care face aici pe parvenitul norocos și prin aceasta și-a atras mînia celorlalți mari bărbați. În schimb, pe Ruge îl consideră ca pe un fel de lumen*.

Finckler s-a interesat de adresa mea, iar Lupus și Liebknecht au plecat, lăsîndu-se pămîlîți de acești filistini, care tind spre „unitate”.

Cîteva zile după aceasta, Freiligrath mi-a trimis următoarea scrisoare, primită de el:

4, Brunswick Place, North Brighton,
4 iulie 1851

Dragă Freiligrath!

Noi proiectăm crearea unui fel de club sau societate care să excludă spiritul de cerc și în care să poată intra oricine din partidul revoluționar social-democrat, în afară de cei care vor să se

* — lumină. — Nota trad.

țină deoparte sau care, prin caracterul lor și prin purtarea anterioară, fac cu neputință orice contact cu ei.

De această treabă se ocupă Fickler, Goegg, Sigel, Ronge, Ruge, iar eu mi-am luat obligația să te înștiințez și să te invit — dacă, așa cum sper, te interesează — să iei parte la un miting convocat în acest scop pe ziua de 14 iulie (de luni într-o săptămână) la ora 11 dimineața în locuința lui *Fickler*, 26 York Buildings, care formează o parte din New Road, la capătul de jos al lui Baker Street. Am invitat vreo 24 de oameni, pe care știm că putem conta și că ne-au rămas credincioși. Pentru moment, nu am găsit mai mulți.

Mi-ar face plăcere să stau de vorbă cu tine. Dacă proiectul ne reușește, atunci convorbirea noastră va putea avea loc, în orice caz, foarte curînd. Chiar dacă nu rămîi la Londra, totuși vino la întrunire. Te salut și-ți strîng mîna

Al tău

A. Ruge

Qu'en dis-tu ? *

Freiligrath a făcut o mare greșală că i-a răspuns abia ieri, 12 iulie, așa că Ruge nu va primi scrisoarea înainte de a pleca din Brighton la Londra. În general, F[reiligrath] a avut o atitudine cam pasivă în chestiunea asta. Mais enfin, chacun a sa manière d'agir **. Lupus, căruia i-am comunicat conținutul acestei scrisori, i-a scris imediat lui Fickler :

10 iulie 51

Cetățene Fickler,

În ziua de 5 luna curentă v-am făcut împreună cu Liebknecht o vizită. Din felul cum ne-ați vorbit, n-aș fi putut nicidecum deduce că numai cu o zi înainte i s-a trimis lui Freiligrath scrisoarea alăturată. (Urmează scrisoarea de mai sus.)

Dacă pe ziua de 5 luna curentă aș fi avut cea mai mică bănuială că sînteți în astfel de relații cu A. Ruge, netrebnicul ăsta stupid și nerușinat, desigur că nu aș fi pus piciorul în casa d-voastră.

Dar pentru că d-voastră, așa cum m-am convins din scrisoarea alăturată, sînteți prieten cu un om „care prin caracterul său și prin

* — Ce spui de asta ? — *Nota trad.*

** — Dar, în sfîrșit, fiecare acționează în felul său. — *Nota trad.*

purtarea sa anterioară" (de pildă prin fuga sa lașă din Berlin etc.) „*face cu neputință*" pentru orice partid cu adevărat revoluționar „*orice contact cu el*" și a și fost boicotat de întregul Partid Comunist din Germania, țin să declar prin aceste rînduri că eu nu doresc și nu pot să am nimic de-a face cu oameni care se învîrtesc în sfera unui individ ca Ruge.

W. Wolff
3. Broad Street
Golden Square

P.S. D-voastră puteți da orice destinație vreți acestor rînduri. În ce mă privește, eu le voi aduce la cunoștință tovarășilor mei de partid.

Același

La aceasta, Lupus a primit următorul răspuns :

Londra, 11 iulie 1851

Dragă cetățene Wolff !

Într-adevăr, capacitatea mea de previziune este atît de slabă, încît nici nu mi-a trecut prin gînd să mă tem că aș putea pierde bunăvoința și ar trebui să renunț la vizita d-voastră dacă întrețin relații cu „netrebnicul" Ruge. — Și nici n-am știut că în această privință mă găsesc deja sub tutela unei secții a partidului și sub autoritatea polițienească a bărbaților viitorului. Datorită acestei obtuzități a mea, precum și convingerii, la care am ajuns în cursul celor 20 de ani de activitate politică, că nu există *nici un* partid politic care să poată evita colaborarea cu „netrebnicii", sînt hotărît : să întind mîna oricărui om capabil care dorește să meargă împreună cu mine pe drumul revoluției, indiferent dacă va merge numai o jumătate din drumul spre țelul pe care mi l-am propus, dacă mă va însoți pînă acolo sau dacă va depăși acest țel.

Proscrierea politică, ca și cea religioasă sînt anacronisme, chiar și atunci cînd pornesc de la un rege sau de la papă ; și cu atît mai ridicole sînt ele cînd sînt proferate de micii regi și de micii papi ai unui partid care, așa cum s-a declarat în public, este atît de împrăștiat cum este partidul d-voastră și care astăzi îi fac „netrebnici" pe acei oameni din mijlocul lor pe care nu mai departe decît ieri îi cinsteau aproape ca pe niște zei !

În viața mea am întâlnit incomparabil mai mulți „netrebnici“ decât oameni cinstiți și am fost incomparabil mai puțin înșelat de primii decât de cei din urmă. De aceea nu-mi pierd timpul cu sortarea lor și acord atenție deosebită capacității oamenilor care pot fi necesari în cele mai diferite împrejurări.

Așadar, dacă vreți ca, împreună cu Marx și Liebknecht — pe care vă rog să-i înștiințați —, să participați la „mitingul“ amintit, eu vă invit, cu observația că este vorba numai de o consfătuire prealabilă și că principala neplăcere pentru d-voastră, ca și pentru jumătate din asistență, va consta mai ales în faptul că părțile nenobile ale corpului d-voastră vor duce lipsa unui scaun, dar aceasta va contribui considerabil la scurtarea consfătuirii.

Cu salutări prietenești,

Al dv.

Fickler etc.

Lucrul cel mai comic în povestea asta este și rămîne efortul nesfârșit pe care îl fac Ruge și clica sa pentru a se impune publicului, recurgînd mereu la alte combinații. Dacă lucrurile nu merg în formula A B C D E F, atunci vor merge cu siguranță în formula F E D C B A. Ia socotește tu cîte variații și combinații de acest fel se pot face. A mai existat vreodată o clică de măgari atît de neputincios și ridicol de pretențioasă ?

Al tău

K. M.

Apropo. Am primit cele 5 l. st. Au fost pentru mine un fel de *Deus ex machina* *, căci împrejurările sînt „detestabile“ și e greu de spus cum aș putea ieși din această situație. Scrie-i *direct* lui Klose (6, Upper Rupper Street, near Princes Street, Soho), căci altfel prostul ăsta va crede că scrisoarea pe care ți-a adresat-o — îți amintești, în legătură cu cele 10 l. st. — nu ți-a parvenit.

Publicat pentru prima oară
în: „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — aici: noroc nesperat. — *Nota trad.*

100

Marx către Engels
la Manchester[Londra, în jurul lui 17 iulie 1851]
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Fii atît de bun și pune imediat la poșta din Manchester scrisoarea către Schulz, pe care ți-o anexează.

Alăturat primești scrisoarea lui Freiligrath către Ruge, pe care te rog să mi-o înapoiezi, și scrisoarea lui Bermbach către mine, precum și o scrisoare de la Miquel.

Un oarecare „Ulmer”, cizmar, a fugit din Köln în timpul ultimelor percheziții. El a dat, la „Schärttner”, unui straubinger o scrisoare către rudele sale. Acest straubinger a fost imediat prins la granița olandeză cu scrisoarea asupra lui. Prin aceasta au fost compromiși numai oamenii care l-au eliberat. Atît este de bine organizată poliția în localul lui Schärttner.

Weydemeyer a fugit peste graniță. Îl așteptăm să vină aici.

Jalnicii Heinzen-Ruge răspîndesc tot felul de zvonuri prostesti despre incidentele din Köln, pretinzînd că au primit aceste informații din Germania. Conținutul, născocit de la un oapăt la altul, dovedește că ei sînt propriii lor corespondenți.

Aștept cît mai curînd vești de la tine.

Al tău

K. M.

P.S. Mi-a venit chiar acum în minte că ar fi mai bine dacă ai trimite tu scrisoarea către Bermbach. Pe plic scrii : Louis Schulz, 2, Schildergasse, Köln, iar înăuntru pui scrisoarea închisă către Bermbach. Bineînțeles, vei avea grijă să nu se zărească prin plic adresa interioară și vei da scrisorii un aspect comercial.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

101

Engels către Marx
la Londra

Manchester, 17 iulie 51

Dragă Marx,

Lui Klose i se va scrie chiar astăzi — e bine că mi-ai trimis adresa lui, căci eu nu o aveam. Că ești la mare strîmtoare, o cred și îmi pare cu atît mai rău, cu cît pînă la începutul lunii viitoare nu voi mai dispune nici măcar de o centimă. Dacă nu poți să aștepți pînă atunci, n-ai putea aranja cu Weerth să-ți faci rost de ceva pînă la data respectivă? Eu 'i-aș putea plăti la 1 august 5 l. st. și la 1 septembrie alte 5 l. st., și banii ăștia sînt absolut siguri.

Cu abonamentele de ziar, în sfîrșit, totul este din nou în ordine, astfel încît am putut vedea, în sfîrșit, în „K[ölnische] Z[eitung]” vechiul nostru document *. Ziarul din Augsb[urg] ** povestește, de altfel, într-o corespondență din Dresda, al cărei autor pare destul de bine informat, că, pînă la urmă, cu ajutorul unor interogatorii șicanatoare, Nothjung a fost dat gata și a făcut mărturisiri cît se poate de complete²⁸⁶. Eu socot, în orice caz, că este foarte ușor pentru niște anchetatori abili să-l pună în încurcătură și să-l facă să ajungă la cele mai absurde contraziceri. Se spune că un funcționar prusian s-ar fi dus acolo ca să-i stoarcă și mai multe mărturisiri. Regele Hanovei *** a refuzat, pare-se, să înceapă urmărirea în domeniile sale, cel puțin în forma brutală în care se face acest lucru în Prusia, Hamburg etc. Scrisoarea lui Miquel pare să confirme această știre. Martens este arestat la Hamburg, știi asta. De altfel, nu există dovadă mai grăitoare a prostiei prusacilor decît percheziția făcută la „Karl de pe Rin”, care era de asemenea bănuie că face parte din Liga comunistilor și la care nu s-au găsit decît niște scrisori de la Raveaux !

Vechiul document poate fi dăunător pentru arestați numai prin pasajul despre „excese”²⁸⁷, toate celelalte pasaje sînt împotriva democrațiilor și le-ar putea agrava situația numai dacă ar ajunge în fața unei curți cu juri semidemocrate ; dar, după toate aparențele, vor fi deferiți unei curți cu juri extraordinare speciale sau

* — „Adresa Organului Central către Liga comunistilor. Martie 1850”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 263—273. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

** — „Allgemeine Zeitung”. — *Nota trad.*

*** — Ernst August. — *Nota red.*

federale dacă, în general, vor ajunge în fața unei asemenea instanțe. Dar chiar și aceste lucruri se aflau, în cea mai mare parte, prelucrate în documentul lui Bürgers²⁸⁸, confiscat chiar de la început. Pe de altă parte, din toate celelalte puncte de vedere, pentru noi este extrem de avantajos faptul că documentul acesta a fost publicat și a apărut în toate ziarele. Pentru cercurile izolate, care activează în taină și pășesc pe calea comunismului, cercuri despre care noi nu știm nimic, dar care, judecînd după experiența de pînă acum, se găsesc în toate părțile Germaniei, el va constitui un sprijin foarte puternic; căci chiar din articolul ziarului din Augsburg se vede că materialul acesta i-a impresionat cu totul în alt fel decît primele descoperiri. După modul cum a expus conținutul se vede că a înțeles foarte bine această „nebungie” — en effet il n'y avait pas moyen de s'y méprendre*.

În afară de aceasta, reacțiunea feudală se avîntă cu o asemenea furie oarbă, încît toată această falsă alarmă nu produce nici cea mai mică impresie asupra burgheziei. Este amuzant să vezi cum „Kölnische Zeitung” propovăduiește zilnic că il faut passer par la mer rouge** și recunoaște toate greșelile constituționalistilor din 1848. Dar, desigur, dacă oberprezident în Koblenz este numit un Kleist-Retzow și nerușinatul „Kreuz-Zeitung” devine tot mai insolent cu glumele lui vulgare și cu versurile lui prostești, ce poate face culta și respectabila opoziție constituționalistă! Păcat că nu primim aici „Kreuz-Zeitung”. Mi-au căzut în mină cîteva extrase din el. Nici nu-ți poți imagina în ce manieră trivială, impertinentă, duhnind a prostie specific prusacă, se repede acum această fițuică asupra „mărimilor” constituționaliste, cumsecade, înstărite și respectabile. Dacă niște indivizi ca Beckerath și consorții ar mai avea un pic de mîndrie și de dîrzenie, ar trebui să prefere maltrătarile și injuriile unui „Père Duchesne” în maniera grosolană a renanului de rînd și întreaga terreur rouge*** tratamentului pe care-l înghit acum zilnic de la iuncherii și de la ziarul „Kreuz-Zeitung”.

Mai departe, măgarul s-a exprimat:
 Consilierul din Wesel ce mai bărbat!
 Măgar de n-aș fi, cum sînt în chip fatal,
 La Wesel m-aș vrea consilier comunal.

Cu asemenea versuri spirituale îi blagoslovește acum „Kreuz-Zeitung”, pe rînd, pe toți corifeii constituționaliști, iar dumnealor

* de altfel, nici nu era cu putință să se înșele. — *Nota trad.*

** — trebuie să se treacă prin Marea Roșie. — *Nota trad.*

*** — teroare roșie. — *Nota trad.*

acceptă cu seninătate. Dar așa le trebuie cîinilor, care spuneau despre cele mai bune articole din „N[eue] Rh[einische] Z[ei]tung” că sînt niște „injurii ordinare”, să simtă acum lașii pe propria lor piele diferența. Vor duce ei dorul ironiilor infinit mai atice din „N. Rh. Z.”.

Istoria cu Willich * poate servi ca o mîngiere în momentele de restriște. Așadar, „bărbatul cel mai popular” a ajuns și el la limita finală a popularității, și acum, ca salvator nerecunoscut al omenirii, poate să-și caute o consolare pentru nerecunoștința lumii într-o halbă cu bere și în prietenia lui Schapper. Îmi închipui cît o fi de amărit că armața viitorului, „nucleul”, în jurul căruia trebuia să se strîngă întreaga Europă, a fost distrusă. Unde va găsi acest om nobil alți „oameni cu principii” !

Istoria cu Fickler ** nu mi-e prea clară. De ce a dat și Lupus imediat fuga la Fickler și nu l-a lăsat mai întii pe Liebknecht să sondeze, căci acesta s-ar fi compromis numai pe sine. Lucrurile arată așa ca și cînd ar fi vrut să-l cîștige pe Fickler. Și apoi, dacă Lupus s-a dus să-l viziteze, ce rost avea să-i scrie o scrisoare atît de grosolană. Una din două : sau Fickler nu merita absolut nici o osteneală, sau, după ce, în timpul întrevederii, Fickler și Goegg l-au prezentat pe Ruge ca pe un fel de lumen, ar fi fost suficient să se rupă pur și simplu relațiile cu el, fără să se ajungă la o ruptură chiar atît de totală și de grosolană. Că Fickler ne-a jucat un renghi ordinar, c'est clair ***, dar nu era de așteptat de la bun început așa ceva din partea unui filistin din Germania de sud ? Și el nici n-a făcut un secret din considerația pe care i-o poartă lui Ruge. Insistența sîcîitoare a lui Ruge e într-adevăr fără precedent. Dar tocmai aceste variații veșnic noi sînt o dovadă grăitoare că nici una din ele nu are nici cel mai mic succes și că acel „comité allemand” căruia Mazzini îi scrie ale sale epistole către romani ²⁸⁹ nu există decît în închipuirea lui Ruge.

Ai grijă ca Weerth să vină aici și sorie-mi cît mai curînd.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Ma x”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* Vezi volumul de față, p. 267. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, p. 267—270. — *Nota red.*

*** — e limpede. — *Nota trad.*

102

Engels către Marx
la Londra

[Manchester, în jurul lui 20 iulie 1851]

Dragă Marx,

Alăturat îți trimit înapoi documentele. Îmi place scrisoarea de la Miquel. Cel puțin băiatul ăsta gîndește, și ar fi, desigur, foarte bine dacă ar veni pentru un timp în străinătate. Temerile lui că documentul nostru *, care a fost dat acum publicității, ar putea exercita o influență dăunătoare asupra democrațiilor sînt, desigur, întemeiate atunci cînd este vorba de ținutul lui. Această democrație specifică țărănimii mijlocașe din Saxonia inferioară, pe care nu de mult o pupa în fund „Kölnische Zeitung“, oferindu-i alianța, mai mult nici nu merită, fiind cu mult inferioară democrației filistine din orașele mai mari, care o și domină. Iar această democrație normală mic-burgheză, deși, pare-se, foarte lezată de documentul nostru, este ea însăși mult prea apăsată și oprimată ca să nu recunoască, împreună cu marea burghezie, necesitatea de passer par la mer rouge **. Oamenii aceștia se vor resemna tot mai mult să accepte necesitatea unei guvernări teroriste vremelnice a proletariatului, convingîndu-se singuri că nu poate fi de lungă durată, căci, pasămite, conținutul pozitiv al documentului este atît de absurd, încît de o guvernare permanentă a unor astfel de oameni și de realizarea pînă la oapăt a unor astfel de principii nici nu poate fi vorba! Dimpotrivă, chiaburul și țăranul mijlocaș din Hanovra, care nu are altceva decît pămîntul său, casa sa, curtea, acareturile sale etc., pe care le expune la tot felul de primejdii, avînd în vedere falimentul probabil al tuturor companiilor de asigurare și care, pe deasupra, de cînd cu Ernst August a simțit toate deliciale împotrivrării legitime — acest sturdy yeoman *** german se va feri să intre în Marea Roșie înainte de a fi nevoit s-o facă.

Din scrisoarea lui B[ernbach] ar reieși că trădătorul este Haupt — ceea ce nu pot să cred. De altfel, în orice caz, istoria ăsta ar trebui cercetată. Pare suspect, desigur, că, după cîte știi, Haupt se află încă în libertate. De o călătorie la Hamburg din

* „Adresa Organului Central către Liga comunistilor. Martie 1850”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960. p. 263—273. — Nota trad.). — Nota red.

** — a trece prin Marea Roșie. — Nota trad.

*** — puternic yeoman. — Nota trad.

Göttingen sau Köln nu poate fi vorba. E greu de spus dacă vom găsi vreodată indicații în legătură cu aceasta din actele procesului sau din procesele-verbale. S'il y a trahison*, lucrul acesta nu trebuie uitat, și un exemplu, atunci când s-ar ivi prilejul, ar fi foarte bun.

Sper că Daniels va fi curînd eliberat, après tout c'est la seule tête politique, qu'il y ait dans Cologne** și ar ști, desigur, cu toate că ar fi urmărit de poliție, să continue să facă treaba cum trebuie.

Revin din nou la efectul pe care-l are documentul nostru asupra democraților: M[iquel] ar trebui să țină seama de faptul că noi i-am urmărit pe acești domni în mod continuu și sistematic, atacîndu-i în toate documentele, care, într-o măsură sau alta, au fost manifeste ale partidului. Și atunci, de ce atîta zarvă în legătură cu un program care rezumă într-o formă foarte potolită și, mai ales, fără a se referi la anumite persoane, numai ceea ce a fost demult publicat? Am fost noi oare renegați de discipolii noștri de pe continent, au intrat ei oare cu democrații în relații mai strînse decît permit politica și onoarea partidului? Dacă zarva revoluționară a democraților se explică tocmai prin lipsa unor divergențe serioase, se pune întrebarea: cine este vinovat de această lipsă de divergențe? În orice caz, nu noi, ci cel mult comuniștii germani din Germania. Se pare că în aceasta constă miezul problemei. Orice democrat cît de cît inteligent ar fi trebuit să știe dinainte la ce trebuie să se aștepte din pantea partidului nostru — documentul nu putea să-i aducă ceva prea nou. Dacă s-au aliat vremelnice cu comuniștii, ei erau pe deplin informați cu privire la condițiile și durata alianței și numai țăranilor mijlocași și avocaților din Hanovra le-a putut trece prin cap că, începînd din 1850, comuniștii s-au lepădat de principiile și politica lui „Neue Rheinische Zeitung”. Waldeck și Jacoby, desigur, nu și-au făcut nici o iluzie în această privință. În orice caz, publicațiile de acest fel nu vor aduce nici o schimbare de durată nici în „natura lucrurilor”, nici în „noțiunea relației”, ca să mă exprim în stilul lui Stirner²⁰⁰. Curînd trîncăneala democratică și agitația secretă vor fi din nou în floare, iar democrații vor merge mină în mină cu comuniștii. Și a doua zi după revoluție acești indivizi ne vor juca totuși feste urîte, o știm de mult, și acest lucru nici o diplomatie nu-l va putea evita.

* — Dacă este o trădare. — *Nota trad.*

** — este, la urma urmelor, singurul cap politic din Köln. — *Nota trad.*

În schimb, faptul că, așa cum am prevăzut, se formează pretundenți mici grupuri comuniste pe baza „Manifestului” * m-a bucurat foarte mult. Tocmai acest lucru lipsea, statul-major existent pînă acum fiind foarte slab. Soldați se găsesc de la sine atunci cînd condițiile sînt propice, dar este foarte plăcută perspectiva unui stat-major care să nu fie constituit din straubingeri și care să dea posibilitatea unei selecționări mai mari decît acum, cînd este constituit numai din 25 de oameni cît de cît cultivați. Ar fi bine să se recomande tuturor să desfășoare propagandă în rîndurile funcționarilor. Pentru eventualitatea că va trebui organizată o administrație, oamenii ăștia sînt indispensabili. Ei sînt obișnuți cu o muncă minuțioasă și cu ținerea cu pricepere a registrelor. Comerțul este singura școală practică pentru niște buni funcționari. Juriștii noștri etc. nu sînt buni la această treabă. Funcționari pentru ținerea evidenței și a contabilității, oameni instruiți și talentați pentru redactarea depeșelor, scrisorilor, documentelor, voilă ce qu'il faut **. Eu îmi iau obligația să organizez cu 6 funcționari orice domeniu al administrației de o mie de ori mai simplu, mai competent și mai practic decît cu 60 de consilieri guvernamentali și cameraliști. Aceștia din urmă nici nu pot măcar să scrie citeț și își încurcă toate registrele, de nici dracul nu mai înțelege nimic din ele. Pentru că împrejurările ne silesc tot mai mult să ne pregătim pentru această eventualitate, chestiunea aceasta nu este lipsită de importanță. În plus, acești funcționari, obișnuți cu o muncă mecanică minuțioasă, sînt mai puțin pretențioși, mai ușor de convinși să renunțe la trîndăvie și mai simplu de înlăturat atunci cînd nu mai e nevoie de ei.

Am trimis scrisoarea la Köln, dîndu-i aspectul cerut ; dacă nu ajunge cu bine, nu mai știu ce se poate face. În general, adresa lui Schulz nu este prea indicată — fost coeditor !

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist”. (Vezi K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist”, București, Editura politică, 1962, ed. a VIII-a, Nota trad.). — Nota red.

** — Iată de ce avem nevoie. — Nota trad.

103

Engels către Marx
la Londra

Dragă Marx,

Mă miră că timp de două săptămîni n-am primit nici o veste de la tine.

Presupunerile făcute de noi în ultima „Revue“ în legătură cu uriaşa extindere a navigaţiei oceanice s-au şi adevărit²⁹¹. În afară de unele linii mici, s-au şi pus în circulaţie două linii mari foarte importante: 1. vapoarele cu elice din Liverpool spre Philadelphia, pe această linie la fiecare două săptămîni circulă cîte 4 vapoare; 2. vapoarele care circulă între Liverpool, Rio de Janeiro şi Valparaiso etc., cîte 4 vapoare la fiecare 7 săptămîni. Peste vreo lună, două, la aceasta se vor adăuga cursele regulate spre California, cu vaporul pînă la New York; de aici pe uscat pînă la San Juan, apoi cu vaporul pînă la lacul Nicaragua, pe uscat pînă la León şi de aici direct la San Francisco; astfel durata călătoriei pînă în California se reduce cu cel puţin o săptămîină.

Luna viitoare va fi pus în circulaţie un tren între Londra şi Aberdeen — 550 de mile engleze sau 8 grade latitudine într-o zi.

Acum preţul unei călătorii de la Leeds la Londra, dus şi întors, este de cinci şilingi cu unul dintre trenuri şi patru şilingi şi şase pence cu un alt tren. Se spune că sîmbăta viitoare se va ieftini şi la noi costul călătoriilor. Dacă preţul lor va fi tot atît de scăzut, voi veni la Londra cel puţin o dată la două săptămîni.

Dacă în următoarele 6 săptămîni nu intervine nimic deosebit, recolta de bumbac din acest an va fi de 3 000 000 de baloturi sau 1 200—1 350 de milioane de pfunzi. Jamais on n'a vu la plante aussi florissante *. Pe lingă aceasta sînt şi simptome de reducere a afacerilor: India de est este supraaglomerată şi strigă să se înceteze importul de produse de bumbac; pe piaţa de fire şi de ţesături de aici mai domneşte o stare de dezorganizare din cauza fluctuaţiei preţurilor bumbacului — dacă crahul pieţei va coincide cu această

---

* — Niciodată planta aceasta n-a fost atît de luxuriantă. — Nota trad.

recoltă uriașă, va fi vesel. Numai la gîndul ăsta, Peter Ermen a și făcut în pantaloni, iar acest brotăcel este un foarte bun barometru. Iată că astăzi ți-am prezentat un potpuriu industrial.

Al tău
F. E.

[Manchester], 30 iulie 1851

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

104
Marx către Engels ²⁹²
la Manchester

[Londra], 31 iulie 1851
28, Soho, Dean Street

Dragă Engels !

Chiar acum am primit scrisoarea ta, care deschide o perspectivă foarte plăcută în legătură cu criza comercială.

De vreo două săptămîni nu ți-am mai scris nimic, pentru că, în răstimpul cînd nu mă aflu la bibliotecă, eram hărțuit ca un ciine, și, cu toată bunăvoința mea, intervenea întotdeauna ceva care mă împiedica să-ți scriu.

După ce cei doi Bamberger, tatăl și fiul, m-au dus de la o săptămîină la alta — întîi de la o lună la alta — cu promisiunea că îmi vor sconta o poliță, cînd, în sfîrșit, în acest scop am fost invitat luna trecută în dugheana lor evreiască și eu am adus cu mine stamped paper *, tînarul mi-a declarat că bătrînul, care era și el de față, nu poate etc. etc.

Îmi pare grozav de rău că n-am putut să le trag cîteva acestor doi evrei pentru că m-au dus în mod mîrșav cu vorba, pentru că m-au făcut să pierd timpul și pentru că m-au pus în fause position ** față de alții.

De altfel, dacă nu *în fapt, în principiu* îi datorez d-lui Konrad Schramm că, mai întîi timp de luni de zile și apoi, din nou, în ultimele 6 săptămîni, am fost într-adevăr tras pe sfoară à la Sancho.

* — hîrtie ștampilată. — *Nota trad.*

** — situație falsă. — *Nota trad.*

Știi, tipul ăsta acum vreo 4—5 săptămîni a plecat la Paris. Ca de obicei cînd ai de-a face cu nobilii noștri prieteni de aici, abia acum am aflat de la ei, și anume de la nătăflețul de Hain, ceea ce ei știu de mult despre acest ticălos. Dar eu nu le îngădui acum „să facă zarvă”, pentru că asta nu poate decît să strice, și nu mai ajută la nimic. Așadar — nu știu dacă ți-am scris despre asta —, într-o seară am aflat de la d-l Schramm că intenționează să plece peste 48 de ore. Asta m-a determinat să iau măsurile necesare în privința hîrtilor Ligii și a altor documente care se mai aflau la d-l Konrad. În aceeași seară aflu de la Liebknecht că d-l Konrad nu vrea să predea aceste hîntii, ci le-a depus într-un plic sigilat la d-l Louis Bamberger. Dar iată ceea ce ne-a determinat să acționăm și mai rapid: a doua zi, cînd m-am întors de la muzeu*, am aflat că acest ticălos va pleca nu peste 48 de ore, ci peste 24 de ore, adică în ziua aceea, la ora 2 noaptea. Nobilul Konrad m-a rugat să-i acord în acea seară o întîlnire între patru ochi, dar eu i-am zădărnicit planul, luîndu-i cu mine pe Lupus, Liebknecht și Pieper. Ne-am instalat la o masă într-o cîrciumă insulated**, i-am cerut d-lui Konrad să dea explicații în legătură cu hîntiile. Ca de obicei atunci cînd face un faux pas***, individul își iese din fire, declară că nu vrea să predea hîrtilile fiindcă îi trebuie lui pentru a se justifica și mai îndrugă și alte nerozii. Că și el reprezintă Liga ca mine și ca tine, că și el poate săvîrși fapte pentru salvarea ei. Că nici măcar nu știe că eu aș fi conducătorul circumscripției din Londra. Apoi au urmat afirmații à la Stirner că el este unic în partid²⁹³. Ceilalți, mai ales Lupus, s-au înfuriat, el a început să amenințe cu plecarea, să strige, să urle — totul după tipic. Eu am pus capăt scandalului și, fiindcă știu cum trebuie să te porți cu tipul ăsta și știu că scandalul nu ajută la nimic, iar hîrtilile trebuia să le obțin, și chiar în momentul acela — ba prin amenințări, ba prin rugăminți l-am determinat pe d-l Konrad să scrie un bilețel către Bamberger prin care să-l însărcineze să-mi predea plicul sigilat.

A doua zi am și obținut plicul. Înăuntru am găsit totul. Printre altele, chiar și declarația făcută de noi doi împotriva lui A. Ruge****, pe care, deci, nobilul Konrad nu a trimis-o la „Staats-

* British Museum. — *Nota red.*

** — retrasă. — *Nota trad.*

*** — pas greșit. — *Nota trad.*

**** K. Marx și F. Engels. „Declarația împotriva lui A. Ruge”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 505—506. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

zeitung" fiindcă i-a spus atâtea minciuni lui frate-său *, încît se temea de orice dezvăluiri publice.

Totodată, nemernicul ăsta i-a pus în gardă pe Bambergeri în ce mă privește — el a crezut că în felul acesta o să-și aranjeze afacerile lui ; le-a spus că eu mi-aș fi epuizat orice credit pentru a achita ultima poliță etc. etc. În general a urzit cele mai josnice intrigi și a spus tot felul de minciuni etc. pe socoteala noastră.

Acum — cînd este un fapt accompli ** — nu e cazul să facem zarvă și, să ne indignăm ca niște filistini, așa cum au vrut și așa cum au făcut nătăfleții de aici, ci să-l lăsăm deocamdată pe acest nemernic să continue să creadă că este în relații cu noi, pînă cînd, la momentul potrivit, vom fi în situația să-l înlăturăm d'une manière ou de l'autre ***. În momentul de față tipul ăsta ar putea deveni foarte periculos pentru tovarășii noștri germani dacă cineva l-ar înfrunta, amenințîndu-l că va da pe față toată ticăloșia lui.

De altfel, cred că nu mai e nevoie să-ți spun că sînt al dracului de obosit de situația asta a mea. Am scris în America și m-am interesat dacă s-ar putea să scriu de aici, împreună cu Lupus, corespondențe pentru cîteva zeci de ziare, căci nu mai pot s-o duc așa mai departe.

Cît privește tratativele cu Ebner din Frankfurt, acesta îmi scrie că Cotta va accepta, probabil, lucrarea mea economică — al cărei plan i l-am trimis —, iar dacă nu va accepta, îmi va găsi un alt editor. Eu aș fi terminat de mult lucrul la bibliotecă. Dar sînt atît de mult întrerupt și deranjat, iar acasă, unde totul se găsește în permanentă stare de asediu și unde nopți întregi sînt sîcîit și torențele de lacrimi mă fac să-mi ies din fire, nu realizez, desigur, mare lucru. Îmi pare rău de soția mea. Pe umerii ei cade toată povara, și au fond **** are dreptate. Il faut que l'industrie soit plus productive que la mariage *****. Dar tu îți amintești că eu de la natură sînt très peu endurant ***** și chiar quelque peu dur *****, așa că uneori îmi pierd calmul.

Julius a fost înmormîntat acum vreo săptămînă. Am fost și eu la înmormîntare. Nobilul Kinkel a ținut o porcărie de discurs în fața gropii. Julius a fost singurul dintre emigranți care studia și se depărta tot mai mult de idealism, trecînd pe poziția noastră.

* Rudolf Schramm. — *Nota red.*

** — un fapt consumat. — *Nota trad.*

*** — într-un fel sau altul. — *Nota trad.*

**** — în fond. — *Nota trad.*

***** — profesiunea trebuie să fie mai productivă decît căsătoria. —

Nota trad.

***** — foarte puțin răbdător. — *Nota trad.*

***** — cam brutal. — *Nota trad.*

Nobilul Dulon este aici.

Heinzen și Ruge continuă să urle în ziarul „Schnellpost“ din New York împotriva comuniștilor și, în special, împotriva noastră. Dar fac lucrul acesta atât de prosteste, încât nu li se poate riposta altfel decât întocmind, la momentul oportun, o colecție din cele mai comice pasaje extrase din mizgălelile lui Ruge, pentru a arăta germanilor cine îi conduce acum, malgré eux *.

Ai citit cumva ultima lucrare a lui Proudhon ²⁹⁴ ?

Weydemeyer mi-a scris din Zürich, Karstens ** este deținut la Mainz. A făcut o încercare nereușită de evadare.

Vale faveque.

Al tău

K. M.

Ar fi foarte bine dacă ai scrie un articol, pe care ar fi de dorit să-l semnezi, pentru Jones. El merge înainte cu ziarul său, învață. Ce n'est pas un Harney ***. Revista „Notes to the People“ face progrese, în timp ce „Friend of the People“ este pe cale să piară.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels.
Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

105

Engels către Marx ²⁹⁵

la Londra

[Manchester, în jurul lui 1 august 1851]

Dragă Marx,

Alăturat îți trimit cea de-a doua jumătate a biletului de 5 l. st.

N-am știut că Schr[amm] a plecat la Paris, tu nu mi-ai scris nimic despre asta. De aceea am fost foarte surprins când am citit în „Kölner Zeitung“ că s-ar fi înecat — din păcate, probabil că nu este adevărat. Ciinele ăsta este foarte primejdios — noi l-am

* — împotriva voinței lor. — *Nota trad.*

** Friedrich Lessner. — *Nota red.*

*** — Nu este un Harney. — *Nota trad.*

lăsat să se apropie prea mult, și el este un ticălos pînă în măduva oaselor. Dar ai dreptate, țipetele și zarva nu ajută la nimic, individul trebuie lăsat să-și urmeze liniștit drumul pînă cînd îl vom avea la mină. Așa cum am mai spus, ar fi fost foarte bine dacă s-ar fi înecat cu adevărat în Canalul Mîneicii, dar probabil că el singur a răspîndit zvonul ăsta — c'est une manière comme une autre de faire parler de soi *.

Așadar, Weydemeyer vrea să plece în America și să încerce să obțină conducerea publicației newyorkeze „Arbeiterzeitung”, pe care o deține acum Fenner von Fenneberg. Dacă va reuși să se aranjeze la New York, el ne-ar fi acolo, în orice caz, mai de folos decît la Londra, unde am avea doar mai multă bătaie de cap. Duceam chiar lipsă de un om serios ca el la New York, și, la urma urmelor, New Yorkul nu este pe lumea cealaltă, iar cu W[eydemeyer] ai toată siguranța că, le cas échéant **, va veni numai-decît.

Planul cu privire la corespondențele *** litografiate este foarte bun. Numai că trebuie să ții lucrul acesta în foarte mare secret — dacă-i veți da micului Bamberger și altora ideea asta, ei v-ar lua-o imediat înainte. În locul tău, după primele pregătiri, aș publica un anunț în ziarele germano-americane și aș semna ca director, pentru a-i asigura succesul. Dacă tu vei răspunde de treaba asta și dacă crezi că, într-un fel sau altul, ți-ar fi de folos să pome-nești numele meu în calitate de colaborator, ai toată libertatea din partea mea. Dar dacă vrei ca numele tău să nu figureze în această poveste, deși nu văd nici un motiv pentru aceasta, car enfin **** de ce n-ai avea și tu dreptul să înființezi o firmă industrială și să continui apariția lui „Neue Rheinische Zeitung” în formă litografiată — atunci firma va trebui s-o organizeze Lupus. Și în această privință, Weyd[emeyer] ar putea să ne fie de mare folos la New York, mai ales la încasarea banilor, ceea ce este lucrul principal. Eu sînt convins că această întreprindere va avea un mare succes, și numeroșii corespondenți americani din Londra etc. vor simți foarte curînd acest lucru.

Dacă tu îți asumi sarcina de director, atunci, fără discuție, lucrurile vor merge mai bine, și anume va fi un succes chiar de la început. Dacă lași acest lucru pe seama lui Lupus, atunci răspunderea morală cade, și el va avea oîmp liber pentru demascările

* — e și acesta un fel de a face să se vorbească despre tine. — *Nota trad.*

** — cînd va fi cazul. — *Nota trad.*

*** Vezi volumul de față, p. 518. — *Nota red.*

**** — căci în definitiv. — *Nota trad.*

sale sileziene à la Luther²⁹⁶, ceea ce este foarte indicat pentru germanii americani, mai indicat decît stilul tău, care-i obligă să gîndească²⁹⁷. În orice caz, ar trebui să-ți faci o regulă din a scrie cît mai prost și mai dezlînat posibil, altfel pierzi curînd bunăvoința acestui public.

Despre ce lucrare nouă a lui Proudhon vorbești ? *

Voi scrie un articol pentru Jones pe care-l voi semna, dar aş vrea ca Jones să-mi trimită o colecție cît mai completă a revistei sale „Notes“ **, căci aici nu o găsesc. Care este adresa lui ? Am uitat-o.

Și din America vin vești proaste despre situația comerțului cu produse din bumbac. Piețele sînt overstocked***, și chiar yankeii fabrică prea mult pentru starea actuală a pieței.

Scrie-mi cît mai curînd. Mă pliotisesc aici de moarte.

Al tău

F. E.

N.B. Păstrează-ți hîrțile la un loc sigur, în afara casei. De cîtva timp sînt urmărit foarte îndeaproape, nu pot face nici un pas fără ca 2 sau 3 informers**** să nu fie pe urmele mele. D-l Bunsen nu va lăsa să-i scape ocazia și va furniza noi și importante informații guvernului englez în legătură cu primejdia pe care o prezintă șederea noastră aici.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels.
Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

106

Marx către Engels la Manchester

[Londra], 8 august 1851
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Scuză-mă că nu ți-am scris mai curînd și că nu ți-am confirmat, totodată, primirea celor 5 l. st. În această săptămînă pressure from

* P. J. Proudhon. „Ideea generală a revoluției în secolul al XIX-lea”. — *Nota red.*

** „Notes to the People”. — *Nota red.*

*** — suprasaturate. — *Nota trad.*

**** — spioni. — *Nota trad.*

without * a fost atât de puternică, încît n-am mai ajuns să scriu. De primejdia de a fi dat afară din casă am scăpat deocamdată, semnînd o poliță proprietarului.

O dată cu această scrisoare îți trimit un număr al ziarului „Schnellpost”, unde poți vedea intrigile și cleветirile infame și prostești cu care se ocupă cumetrele Ruge et Co. După ce-o citești, trimite-mi înapoi porcăria asta. Ca să-ți explic una dintre aceste scrisori aparținînd, fără îndoială, lui Fickler — din care bădăranul Heinzen dă extrase — îți spun pe scurt următoarele : de 2—3 săptămîni deja măgarii — emigrația — țin adunări, mitinguri, pentru „a cădea de acord”, a se constitui într-o „duzină” completă și „a se organiza” în chip de mari bărbați ai viitorului. Astăzi a avut loc ședința lor hotărîtoare. Voi afla rezultatul și ți-l voi comunica. Dar sămînța discordiei a dat deja roade atât de bogate, încît d-l Sigel mi-a anunțat o vizită prin Schabelitz, care a venit aici la expoziție.

Ziarul „New York Tribune” m-a invitat pe mine și pe Freiligrath să colaborăm contra onorar²⁹⁸. Acesta este ziarul cel mai răspîndit din America de Nord. Dacă ai putea să-mi trimiți pînă *vineri dimineață* (15 august) un articol scris în limba engleză despre situația din *Germania*, ar fi un început grozav.

Despre Schramm știm că se află în corespondență regulată cu fratele său **. I-a scris lui Bamberger să nu ne dea adresa lui. Zilnic primim noi informații în legătură cu activitatea josnică pe care a desfășurat-o aici.

Wolff cel roșu *** a devenit din nou „irlandez”.

Acum, în legătură cu „Idée générale de la Révolution au XIX siècle par P. J. Proudhon”. Cînd ți-am scris prima oară despre această carte, nu citisem decît unele extrase — și acestea deseori denaturate. Acum pot să-ți trimit σκελετόν**** lucrării. Ca prime observații : cartea conține atacuri bine scrise împotriva lui Rousseau, Robespierre, Muntelui etc. Forța adevăratei dezvoltări, ca să vorbesc în stilul nemuritorului Ruge, se desfășoară după cum urmează :

Studiul I. Numai reacțiunea a determinat dezvoltarea revoluției.

Studiul II. Există o rațiune suficientă pentru revoluție în secolul al XIX-lea ?

Revoluția din 1789 a răsturnat vechiul regim. Ea a uitat însă să creeze o nouă societate sau să înnoiască societatea. Ea s-a gîn-

* — presiunea din afară. — *Nota trad.*

** Rudolf Schramm. — *Nota red.*

*** Ferdinand Wolff. — *Nota red.*

**** — scheletul, schema. — *Nota trad.*

dit numai la politică, în loc să se gîndească la economia politică. În prezent domnește „anarhia forțelor economice”, din această cauză apare „tendința spre mizerie a societății”. Acest lucru se manifestă în diviziunea muncii, mașini, concurență, sistemul de credite. Creșterea pauperizării și a criminalității. Mai departe : *statul* (l'état) devine tot mai mare, fiind prevăzut cu toate atributele absolutului, independența și forța lui s-au întărit tot mai mult. Crește datoria publică. Statul apără bogăția împotriva mizeriei. Corupție. Statul subjugă societatea. Apare necesitatea unei noi revoluții. Sarcina revoluției este să schimbe și să corijeze tendința proastă a societății. De societate însăși nu e voie să te atingi. De transformarea arbitrară a societății nu poate fi vorba.

Studiul III. Despre principiul asocierii.

Asocierea este o dogmă, dar nu o forță economică. Spre deosebire de diviziunea muncii, comerț, schimb etc., asocierea nu este ceva organic și productiv. Asocierea nu trebuie confundată cu forța colectivă. Forța colectivă este un act impersonal, asocierea o obligație voluntară. Prin natura ei sterilă, asocierea este chiar dăunătoare, fiindcă încătușează libertatea muncitorului. Acestui *contract de asociere* i s-a atribuit o forță care aparține numai diviziunii muncii, schimbului, forței colective. Dacă se întemeiază asociații pentru a se realiza întreprinderi mari, succesul se datorește nu *principiului* asocierii, ci *mijloacelor* ei. Unei asocieri te supui numai atunci cînd îți aduce o despăgubire suficientă. Numai pentru un asociat slab sau leneș o asociație productivă este avantajoasă. Ea înseamnă solidaritate, responsabilitate comună față de terți. Asocierea poate fi aplicabilă numai în condiții speciale în funcție de mijloacele ei. Asocierea întemeiată pe legături de familie și în virtutea legii abnegației, independent de orice considerente economice exterioare — asocierea ca scop în sine — este un act pur religios, o legătură supranaturală, fără valoare pozitivă, un mit. Asocierea nu trebuie confundată cu noile relații, care-și propun să dezvolte reciprocitatea între producători și consumatori. Asocierea îi aduce la același nivel pe contractanți, subordonează libertatea lor obligației sociale, îi despersonalizează.

Studiul IV. Despre principiul autorității.

Ideea guvernamentală se naște din obiceiuri de familie și din experiența casnică. Democrația este ultima verigă a evoluției guvernamentale. Idei de guvernare i se opun ideea de contract. Adevăratul motto revoluționar este : Nici un fel de guvern ! *Autoritatea absolută* este curînd obligată să se nege ea însăși și să se

limiteze la *legi și instituții*. Legile, care sînt expresia exterioară a intereselor, sînt tot atît de nenumărate ca și înseși aceste interese. Ele tind spre infinitul rău. Legea constituie niște cătușe care ne sînt impuse din afară. *Monarhie constituțională*. Absurditate hibridă. *Vot universal*. Intuiția profetică a mulțimii este o absurditate. Am tot atît de puțin nevoie de mandatarî ca și de reprezentanți ! Alegerile, votarea, chiar unanimă, nu hotărăsc nimic. Dacă am lua în considerare votul universal, atunci Bonaparte ar fi omul cel mai indicat etc. *Democrația pură sau guvernarea directă* — născocirea lui Rittinghausen, Considérant, Ledru-Rollin — duce la imposibil și la absurd. Din această idee despre stat împinsă la extrem reiese tot nonsensul ei.

Studiul V. Lichidarea socială.

1. *Banca națională*. Va fi decretată lichidarea Băncii Franței. Ea nu va fi declarată bancă de stat, ci, dimpotrivă, „Instituție de utilitate publică”. Dobînda va fi redusă la $\frac{1}{2}$ sau $\frac{1}{4}^0/0$.

2. *Datoria publică*. Datorită acestei măsuri, capitalurile particulare sînt lipsite de posibilitatea de a se ocupa de operații de scont; aceste capitaluri se îndreaptă spre bursă, statul plătește numai $\frac{1}{2}$ sau $\frac{1}{4}^0/0$ și astfel nu mai există interesul față de dobîndă *. În loc de dobîndă, statul plătește anuități, adică el rambursează în cote anuale capitalul care i-a fost împrumutat. Sau, cu alte cuvinte, se dă un decret ca dobînzile pe care statul le plătește pentru datoria contractată să fie calculate scăzîndu-se din datoria principală cu titlu de anuități.

3. *Datorii ipotecare. Obligațiuni simple*. „Dobînzile la toate datoriile, pe baza actului de ipotecă, a chitanțelor, a acțiunilor unor societăți în comandită, vor fi fixate la $\frac{1}{4}$ sau $\frac{1}{2}^0/0$. Achitarea lor se poate cere numai sub formă de anuități. Anuitățile pentru toate sumele sub 2 000 de franci trebuie să fie de $10^0/0$; pentru sumele de peste 2 000 de franci — $5^0/0$. Pentru a înlesni rambursarea creanțelor și pentru a îndeplini funcția foștilor creditori, o secție a biroului Băncii naționale de scont va fi transformată în Banca funciară: suma maximă a împrumuturilor acordate anual va fi de 500 000 000”.

4. *Proprietate imobiliară: clădiri*. Decret: „Orice plată făcută cu titlul de chirie va fi trecută ca *acout pentru răscumpărarea*

* Joc de cuvinte: „Interesse” înseamnă „dobîndă”, precum și „interes”. — *Nota trad.*

proprietății, a cărei valoare este apreciată la o sumă reprezentând de douăzeci de ori chiria. Cu fiecare cotă plătită la termen chiriașul obține o parte indivizibilă proporțională din proprietatea asupra casei locuite de el, precum și din proprietatea asupra totalității clădirilor care se dau cu chirie și care servesc de locuințe pentru cetățeni. Proprietatea răscumpărată în acest fel trece în mod treptat sub conducerea administrației comunale, care, prin însuși faptul răscumpărării, preia în numele masei de chiriași dreptul de ipotecă și dreptul de privilegiu și le garantează pentru totdeauna tuturor chiriașilor domiciliul contra prețului de cost al clădirii. Comunele vor putea trata la buna înțelegere cu proprietarii în vederea lichidării și răscumpărării neîntârziată a proprietăților închiriate. În acest caz și pentru ca și generația contemporană să se bucure de reducerea prețului chiriei, numitele comune pot proceda imediat la reducerea chiriilor la locuințele în legătură cu care s-a și încheiat o tranzacție, astfel încât amortizarea să fie operată în numai treizeci de ani. Pentru reparații, administrare și întreținere, precum și pentru construcția de noi clădiri, comunele vor trata cu asociațiile de zidari sau cu asociațiile de lucrători constructori, conform principiilor și regulilor noului contract social. Proprietarii care locuiesc în propriile lor case păstrează proprietatea asupra lor atâta timp cât consideră necesar”.

5. *Proprietatea funciară*. „Orice arendă pentru folosirea unei proprietăți imobile va constitui pentru fermier cîștigarea unui drept de proprietate asupra imobilului și va avea pentru el valoarea unei ipoteci. Proprietatea achitată integral va reveni pe dată comunei, care îl va înlocui pe vechiul proprietar și va împărți cu fermierul proprietatea nuda și produsul net. Comunele vor putea trata la buna înțelegere cu proprietarii care doresc acest lucru răscumpărarea rentelor și achitarea imediată a proprietății. În acest caz, prin diligența comunelor se va asigura colonizarea cultivatorilor și delimitarea proprietăților lor, luîndu-se măsuri ca, în limita posibilităților, să se compenseze deosebirile în ceea ce privește suprafața parcelelor prin calitatea solului și să se stabilească o arendă proporțională cu rentabilitatea. De îndată ce proprietatea funciară va fi răscumpărată în întregime, toate comunele republicii vor trebui să cadă de acord ca să niveleze diferențele în ceea ce privește calitatea terenurilor, precum și particularitățile de cultivare a lor. Partea la care au dreptul din arenda

asupra parcelelor care se află pe teritoriul lor respectiv va servi pentru această compensație și pentru asigurarea generală. Din acest moment vechii proprietari, care-și valorifică ei singuri proprietatea și și-au păstrat titlul de proprietate, vor fi asimilați cu noii proprietari, vor plăti aceeași arendă și se vor bucura de aceleași drepturi, astfel încât împlinirea, legată de localitate și de succesiune, să nu favorizeze pe nimeni, iar condițiile de cultivare a pământului să fie egale pentru toți. Impozitul funciar va fi desființat. Funcția de poliție rurală va trece asupra consiliilor municipale".

Studiul VI. Organizarea forțelor economice. 1. Credit. Banca națională amintită mai sus, cu sucursalele ei. Retragerea treptată a aurului și argintului din circulație. Înlocuirea lor cu bani de hirtie. În ceea ce privește *creditul personal*, acesta va trebui să-și găsească aplicare în asociațiile muncitorești și în societățile agricole și industriale.

2. Proprietatea. Citește citatele de mai sus din „Proprietatea funciară”. În condițiile menționate se poate permite fără nici o grijă proprietarilor să vândă proprietatea, s-o transmită, s-o înstrăineze, s-o pună în circulație așa cum crede de cuviință... Datorită înlesnirii pe care o oferă plata în anuități, valoarea imobilului poate fi împărțită nelimitat, poate fi schimbată sau supusă tuturor schimbărilor posibile, fără ca imobilul să fie lezat vreodată. Munca agricolă respinge forma colectivă.

3. Diviziunea muncii, forțele colective, mașinile. Asociațiile muncitorești.

Orice industrie, orice exploatare sau întreprindere care prin natura sa reclamă folosirea combinată a unui mare număr de muncitori de diferite specialități e destinată să devină obiectul unei societăți muncitorești sau al unei asociații muncitorești. Acolo însă unde produsul poate fi obținut fără concursul unor persoane având aptitudini speciale, ci prin activitatea unui individ sau a unei familii, asocierea nu-și are locul. Așadar, nici un fel de asociații în micile ateliere, în meserii, cizmărie, croitorie etc., la negustori etc. Asociații în *marea industrie*. Aici, așadar, *asociații muncitorești*. Orice individ care muncește în asociație are un drept indivizibil asupra proprietății asociației; el are dreptul să îndeplinească pe rînd toate funcțiile în cadrul acesteia; educația sa, instruirea și ucenicia sa trebuie îndrumate în așa fel, încît, punîndu-l să îndeplinească partea sa din corvezile neplăcute și obositoare, să-i dea totodată posibili-

tatea să-și însușească o serie de munci și de cunoștințe și să-i asigure în epoca maturității aptitudinile enciclopedice și un venit satisfăcător ; funcțiile sînt electiv și regulamentele sînt supuse adoptării de către asociați ; salariul este proporțional cu natura funcției, cu gradul de îndeminare și cu răspunderea care-i revine ; fiecare asociat participă la beneficiile, precum și la obligațiile asociației proporțional cu serviciile prestate de el ; fiecare este liber să părăsească atunci cînd vrea asociația, să ceară reglarea contului său și lichidarea drepturilor sale, societatea avînd la rîndul ei dreptul să primească oricînd noi membri... Aceasta este rezolvarea celor două probleme : a forței colective și a diviziunii muncii... În perioada de tranziție conducătorii acestor întreprinderi sînt fabricanții etc.

4. *Constituirea valorii : organizarea comerțului ieftin.* Măsuri împotriva scumpetei mărfurilor și arbitrariului în stabilirea prețurilor. *Prețul echitabil* reprezintă cu exactitate : a) mărimea cheltuielilor de producție în conformitate cu norma medie a producătorilor liberi ; b) salariul comerciantului sau despăgubirea pentru avantajul de care se privează vînzătorul cedînd obiectul. Pentru a determina pe comerciant la acest lucru, trebuie să i se dea o garanție. Aceasta poate fi de mai multe feluri : sau consumatori care vor să beneficieze de un preț echitabil și care sînt în același timp și producători se obligă la rîndul lor față de negustor să-i livreze în condiții egale propriile lor produse, așa cum se obișnuiește între diferitele asociații muncitorești din Paris, sau acești consumatori se mulțumesc să-i asigure vînzătorului o primă sau, și mai bine, o vînzare suficient de mare, pentru a-i asigura un venit. De exemplu, statul, în numele intereselor pe care le reprezintă vremelnice, departamentele și comunele, în numele locuitorilor respectivi, în dorința de a asigura tuturor prețul echitabil și buna calitate a produselor și a serviciilor, se oferă să garanteze întreprinzătorilor care vor oferi condițiile cele mai avantajoase fie o dobîndă la capitalurile și materialele folosite în întreprinderile lor, fie o remunerație fixă, fie, dacă este cazul, o cantitate suficientă de comenzi. Întreprinzătorii se obligă, în schimb, să livreze produsele și să îndeplinească serviciile pentru care s-au angajat, satisfăcînd toate cerințele consumatorilor. De altfel, concurența are cîmp liber. Ei trebuie să indice elementele componente ale prețurilor lor, modul de livrare, durata contractului și mijloacele de care dispun pentru îndeplinirea lui. Ofertele vor fi predate în plicuri sigilate, într-un termen stabilit, și apoi vor fi deschise și date publicității, în funcție de importanța contractelor, cu 8 zile,

15 zile, 1 lună, 3 luni înainte de adjudecare. La expirarea fiecărui contract se procedează la o nouă licitație.

5. *Comerțul exterior*. De îndată ce va fi redusă dobînda, trebuie reduse tarifele, și cînd dobînda va fi desființată sau redusă pînă la $\frac{1}{4}$ sau $\frac{1}{2}^0/0$, trebuie desființate taxele vamale.

Studiul VII. Dizolvarea guvernului în organismul economic.

Societatea fără autoritate. Desființarea cultelor, justiției, administrației, poliției, instrucției publice, războiului, marinei etc., totul în frazele corespunzătoare à la Stirner.

Scrie-mi amănunțit ce crezi despre această rețetă. Salutări.

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană
și franceză

107

Engels către Marx la Londra

[Manchester, în jurul lui 10 august 1851]

Dragă Marx,

Ziarul „Schnellpost” m-a amuzat grozav. De mult n-am mai citit o atît de perfectă flecăreală ca „A. Ruge către K. Heizen” *. N-aș fi crezut niciodată nici despre doi măgari cum sînt R[uge] și H[eizen] că ar putea ieși din vîltoarea unei revoluții care a durat trei ani atît de neschimbați, cu toată vechea lor frazeologie, cu manierele și întorsăturile de frază ridicole etc. Ei îmi amintesc de clovnul de la circ, care, după cele mai periculoase salturi, se înclină din nou în fața publicului și spune : here we are again ! **, pentru ca apoi să-și reia vechiul cîntec la flașnetă și să repete fără milă giumbușlucurile de care toată lumea s-a plictisit. Mi-l închipui

* Vezi volumul de față, p. 282. — *Nota red.*

** — iată-ne din nou aici ! — *Nota trad.*

pe Ruge, de parcă l-aș avea în fața mea, bolnav de diaree literară, cum explică serios că „răspunsul categoric la tiranie, anarhie și înaltă trădare... este tocmai măsura radicală, care acum e necesară”, și apoi realizează el însuși această măsură radicală, făcînd descoperirea că lupta de clasă modernă este *secessio plebis* *, de la care se face în modul cel mai firesc trecerea la dascălul roman, al cărui nume l-am uitat, la fabula lui cu stomacul și cu mîinile ²⁹⁹ și alte asemenea amintiri de elev din clasa a III-a și de mentor școlar. E *impayable* ** individul cînd începe să vorbească despre „condiții” și, apoi, împăciuitor, adaugă imediat : „Tu știi... că prin condiții eu nu înțeleg altceva decît gîndurile care pun acum stăpînire pe mințile oamenilor !” Încercările stîngace de a face aluzii spiritual-malițioase eșuează total. Individul este atît de dibaci, încît oricine își dă seama că are pică pe cineva, dar nimeni nu înțelege pe cine și pentru cî, așa cum nu înțelege nici „cum” și „de ce”. Dacă marele Ruge se dovedește a fi un adevărat măscărici, nici marele Heinzen nu este mai puțin strălucitor în grosolănia sa permanent manifestată. Maniera în care, în nota sa din 23 iulie 1851, individul a căutat să bage din nou pe gît publicului vechile sale tîmpenii despre comunism exact cu cuvintele folosite în vara anului 1847 în „D[eu]tsche-Br[ü]sseler-Zeitung” ³⁰⁰ este de o nerușinare nemaipomenită.

Et pourtant *** — indivizii sînt obligați să recunoască superioritatea lucrărilor noastre tocmai pentru că ei se ocupă în permanență de ele și cu atît mai mult cu cît aceste lucrări, fără ca ei să-și dea seama și în ciuda încăpățînării și furiei lor, își exercită influența asupra lor. Unde găsești în toată mîzgăleala lor o frază care să nu fie un plagiat, să nu conțină o denaturare, din lipsă de înțelegere a lucrărilor noastre, să nu fie sugerată de ideile noastre !

În legătură cu încercarea de împăcare de la Londra, d-l Meyen, sau Faucher, a publicat un articol nerod în ziarul semioficial *man-teuffelist* din Berlin „Lithogr[aphische] Kor[respondenz]”, în care se spune că numai noi doi am mai acționa solidar etc., toți ceilalți s-au și unit și toți sînt împotriva noastră. Despre *Freiligr[ath]* sau Wolff nu se vorbește. Se pare că, după dizolvarea armatei viitorului, marele Willich consideră din nou necesar să-și creeze printre marii bărbați ai tuturor partidelor o reputație de om de „caracter” **** —

* — plecarea plebeilor. — *Nota trad.*

** — neprețuit. — *Nota trad.*

*** — Și totuși. — *Nota trad.*

**** Aluzie la un vers din capitolul al XXIV-lea al poemului satiric „Atta Troll” de Heine : „Chiar dacă pute și talent n-are, e un caracter”. — *Nota red.*

se spune că a asistat la adunările lor. À quoi tous ces coups de désespoir ont-ils abouti ?* A fost pe la tine marele Sigel ?

Așa cum mă asigură nu demult un oarecare măgar socialist german din Dessau, trimis la mine de Julius, domnii aceștia au răspîndit acolo zvonul că chiar tu ai mărturisit că scrii la „N[eue] Pr[eussische] Z[eit[un]g” și tu însuși i-ai fi spus acest lucru d-lui Louis Drucker (!). En voilà une bonne ! **

Cît despre Proudhon ***, se pare că omul face progrese. Fazele prin care trece absurditatea sa iau în orice caz o formă mai acceptabilă, și d-l Louis Blanc ar putea să-și rupă dinții în aceste „erezii”. Au bout du compte **** ajunge deci acum și d-l Proudhon la concluzia că adevăratul sens al dreptului de proprietate constă în confiscarea deghizată a tuturor proprietăților de către un stat mai mult sau mai puțin deghizat și că adevăratul înțeles al desființării statului înseamnă intensificarea centralizării statului. Sau ce altceva sînt toutes les communes de la république qui s'entendent pour égaliser entre elles les différences de qualité des terrains ainsi que les accidents de la culture *****, cu inevitabilele lor atribute și consecințe ?

Dacă miine am timp, îți mai scriu despre ciudatul ăsta. În săptămîna asta mi-e imposibil să predau articolul pentru vineri. Dar scrie-mi, și cît mai repede, cum trebuie să-l scriu — trebuie să fie un singur articol pe o temă oarecare, sau vrei o serie de articole și, în al doilea rînd, cum să tratez materialul, căci despre orientarea politică a ziarului „N[ew] Y[ork] Tr[ibun]e” nu știu decît că reprezintă concepțiile whigilor americani. Comunică-mi tot ce știi, în general, în legătură cu aceasta, ca să mă ajuți s-o scot la capăt.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — Cu ce s-au soldat toate aceste lovituri desparate. — *Nota trad.*

** — Frumoasă poveste ! — *Nota trad.*

*** P. J. Proudhon. „Ideea generală a revoluției în secolul al XIX-lea”.
— *Nota red.*

**** — În cele din urmă. — *Nota trad.*

***** — toate comunele republicii vor trebui să cadă de acord ca să niveleze diferențele în ceea ce privește calitatea terenurilor, precum și particularitățile de cultivare a lor. — *Nota trad.*

108

Engels către Marx
la Londra

[Manchester, în jurul lui 11 august 1851]

Dragă Marx,

Întrucît ieri a trebuit să întreprup comentariile despre Pr[oudhon], continui astăzi. Deocamdată fac abstracție de numeroasele lacune ale rețetei sale, de exemplu, la el nu se vede în ce fel trec fabricile din mîinile fabricanților în cele ale *compagnies ouvrières* *, pentru că dobînda și renta funciară sînt desființate, dar profitul nu (concu-rența mai dăinuie doar) ; apoi, nu se spune ce se va întimpla cu marii proprietari funciari, care își lucrează pămîntul cu ajutorul muncitorilor salariați, și mai sînt și alte lipsuri de acest fel. Pentru a-mi putea face o părere despre toate acestea ca un tot teoretic, ar trebui să am cartea la mine. De aceea, îmi pot exprima părerea numai în măsura în care analizez diferite măsuri din punctul de vedere al posibilității lor de realizare, le cæs échéant **, și, totodată, cercetez în ce grad sînt utile aceste măsuri pentru centralizarea tuturor forțelor de producție. Și pentru aceasta ar fi trebuit, la drept vorbind, să am cartea, pentru a vedea toată *développement* ***.

Faptul că d-l Proudhon a ajuns, în sfîrșit, la recunoașterea necesității confiscării mai mult sau mai puțin deghizate este, după cum am mai spus, un progres. Se pune însă întrebarea dacă pretextul dat de el pentru confiscare este valabil din punct de vedere practic ; fiindcă pentru toți acești indivizi mărginiți, care se amăgesc singuri că asemenea măsuri violente n-ar fi confiscare, tocmai acest pretext este pivotul întregii probleme. „Dobînda va fi scăzută la $\frac{1}{2}$ sau $\frac{1}{4}0/0$ ”. În ce fel ? Despre aceasta extrasele tale spun numai că statul, sau, în mod deghizat și sub alt nume, banca, care se contopește cu statul, trebuie să acorde anual împrumuturi garantate cu ipotecă, la această dobîndă, în valoare de 500000000 de franci. Eu trag concluzia că această scădere va avea loc în mod treptat. Dacă dobînda este atît de mică, achitarea anuală a tuturor datoriilor etc. printr-o depunere de 5 sau 10% per annum **** ar fi desigur o treabă ușoară. Dar d-l P[roudhon] nu arată pe ce cale se poate ajunge la

* — asociațiilor muncitorești. — *Nota trad.*** — dacă este cazul. — *Nota trad.**** — dezvoltarea argumentării. — *Nota trad.***** — anual. — *Nota trad.*

aceasta. Îmi vine acum în minte discuția pe care am avut-o noi de curînd cu privire la reducerea dobînzii cu ajutorul planului tău de fondare a unei bănci naționale care să aibă în mod exclusiv privilegiul monopolului de emitere a banilor de hîrtie și de retragere a aurului și argintului din circulație. După părerea mea, orice încercare de scădere rapidă și continuă a dobînzii este menită să eșueze din cauză că în orice revoluție și perioadă de stagnare a afacerilor se simte tot mai mult necesitatea cametei, necesitate de a se acorda credite unor oameni vremelnici strîmtorați, care duc lipsă de bani, deci care momentan nu prezintă garanție. Chiar dacă partea din dobîndă care reprezintă o adevărată remunerare pentru împrumutul acordat poate fi redusă cu ajutorul masei capitalului, rămîne partea care reprezintă o asigurare a rambursării împrumutului și care tocmai în timpul crizei crește extrem de mult. În timpul oricărei revoluții, negustorii sînt recunoscători guvernului, care-i împrumută nu cu $\frac{1}{4}$ sau $\frac{1}{2}\%$, ci cu 5% . Vezi anul 1848, casele de împrumut etc. Statul, și orice mare bancă de stat centralizată, abîta timp oit nu-și organizează filialele pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale țării și abîta timp oit funcționarii săi nu au căpătat mai multă experiență comercială, nu poate să acorde împrumuturi decît marelui comerț — altfel ar arunca banii pe fereastră. Și micul comerciant nu-și poate da mărfurile în gaj, ca marele comerciant. Donc *, rezultatul imediat al oricărei reduceri a dobînzii la împrumuturile acordate de guvern = creșterea profitului marilor comercianți și avîntul general al acestei clase.

Micul comerț ar fi nevoit, ca și pînă acum, să se adreseze intermediarilor, cărora guvernul le acordă împrumuturi cu o dobîndă de $\frac{1}{2}\%$, iar ei le dau cu împrumut altora cu $5-10\%$. Aceasta este inevitabil, întrucît micul comerț nu oferă garanție, nu poate depune un gaj. Așadar și în această direcție rezultatul ar fi ridicarea mării burghezii, crearea pe cale indirectă a unei clase de mari cămătari, de bancheri de mina a doua.

Această veșnică năzuință a socialiștilor și a lui Proudhon spre reducerea dobînzii este, după părerea mea, expresia transformată a unor deziderate pioase ale mării și micii burghezii. Abîta timp cît dobînda și profitul se află într-un raport invers proporțional, reducerea dobînzii va duce numai la creșterea profitului. Și abîta timp cît există oameni care nu au o situație solidă și nu pot oferi o garanție, și care tocmai de aceea au nevoie de bani, creditul acordat de stat nu va putea desființa creditul particular, deci nu va putea reduce dobînda pentru toate tranzacțiile. Statul care ar acorda împrumuturi cu $\frac{1}{2}\%$ s-ar afla, față de cămătarul căruia îi procură

* — Deci. — Nota trad.

bani, exact în aceeași situație în care era guvernul francez din 1795, care a încasat în asigurații 500 000 000 impozite și le-a dat apoi pentru 3 000 000 ; numai ca să-și păstreze „creditul”, care oricum nu mai valora nici două parale, statul a primit la plata impozitelor asigurații la prețul nominal, adică la un preț de 200 de ori mai mare decât valoarea lor reală ; cu alte cuvinte statul s-ar găsi în aceeași situație în care a fost acest guvern față de speculanții funciari și financiari de atunci.

Proudhon este prea naiv. Le crédit personnel trouve sau doit trouver son exercice dans les compagnies ouvrières *. Adică dilema este următoarea : sau dirijarea și, în sfârșit, administrarea și reglementarea acestor asociații de către stat, ceea ce Pr[oudhon] totuși nu vrea, sau organizarea celei mai faimoase escrocherii cu asociațiile, escrocheria din 1825 și 1845, reproducă la scara proletariatului, lumpenproletariatului și a micii burgezii.

Faptul că din reducerea treptată a dobânzii prin măsuri comerciale și măsuri coercitive vrea să facă principala problemă, astfel încât să transforme plata dobânzii în achitarea întregii datorii și, în felul acesta, să lichideze toate datoriile etc. și să centralizeze în mîna statului sau a comunelor toată averea reală, mi se pare cu desăvîrșire irealizabil ; în primul rînd, din motivele arătate mai sus ; în al doilea rînd, pentru că ar dura mult prea mult ; în al treilea rînd, pentru că singurul rezultat al menținerii creditului sub forma titlurilor de stat ar fi grevea țării cu datorii față de străini, întrucît toți banii rambursați s-ar scurge în străinătate ; în al patrulea rînd, chiar dacă am admite, în principiu, posibilitatea acestui lucru, ar fi absurd să crezi că *Franța*, la République, ar putea realiza aceasta față de Anglia și America ; în al cincilea rînd, pentru că războiul extern și pressure of the moment ** fac, în general, cu desăvîrșire imposibile măsurile de acest fel, sistematice, lente, calculate pe 20—30 de ani și, cu atît mai puțin, plățile bănești.

Din punct de vedere practic, singura importanță a acestei poezii este, după părerea mea, că într-un anumit moment al dezvoltării revoluționare se va putea, cu ajutorul unei bănci monopoliste de stat, decreta în orice caz următoarele : art. 1 : dobînda este desființată sau limitată la $\frac{1}{4}\%$; art. 2 : ratele dobânzii vor fi achitate ca și pînă acum și vor fi considerate vărsăminte în vederea stingerii datoriei ; art. 3 : statul are dreptul să cumpere toate bunurile imobiliare etc. la prețurile stabilite și să le plătească în cote de 5% în termen de 20 de ani. Un asemenea decret poate, eventual, să fie

* — Creditul personal găsește sau trebuie să-și găsească aplicarea în cadrul asociațiilor muncitorești. — *Nota trad.*

** — presiunea împrejurărilor curente. — *Nota trad.*

cîndva util, ca o măsură care să preceadă nemijlocit confiscarea fățișă, dar a despica firul în patru, a te întreba cînd, cum și unde, este o pură speculație.

În orice caz, cartea aceasta a lui Pr[oudhon] este, pare-se, mult mai pămînteană decît cele de dinainte — și Constitution de valeur * capătă o formă mai corporală : aceea a juste prix des boutiquiers. Quatre francs, Monsieur, c'est le plus juste prix !** Nu este clar ce legătură are desființarea taxelor vamale cu desființarea dobinzilor. Faptul că din 1847 Pr[oudhon] a trecut atît de categoric de la Hegel la Stirner este totuși un semn de progres. Și să mai spui că el nu înțelege filozofia germană, cînd el o studiază pe propriul său cadavru, mergînd pînă la ultima fază a putreziciunii !

Scrie-mi cît mai curînd și spune-mi ce părere ai despre cele de mai sus.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

109

Marx către Engels la Manchester

[Londra], 14 august 1851
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Peste o zi sau două am să-ți trimit lucrarea lui Proudhon***, pe care însă te rog să mi-o înapoiezi imediat după ce o citești, fiindcă vreau să public — din motive pecuniare — vreo două-trei coli despre ea. De aceea, comunică-mi părerile tale despre această carte mai pe larg decît de obicei, cînd scrii în grabă³⁰¹.

* — Constituirea valorii. — *Nota trad.*

** — a prețului echitabil al băcanului. Patru franci, domnul meu, acesta este prețul cel mai echitabil. — *Nota trad.*

*** P. J. Proudhon. „Idée générale de la révolution au XIXe siècle”. — *Nota red.*

Esența proudhonismului — și totul nu este, în primul rînd, decît o polemică împotriva comunismului, oricît de mult ar fi furat el de la comunism și oricît l-ar privi prin prisma concepțiilor lui Cabet și ale lui Blanc — se rezumă, după părerea mea, la următorul raționament :

Adevăratul dușman care trebuie biruit este capitalul. Manifestarea pur economică a capitalului este dobînda. Așa-zisul profit nu este altceva decît o formă specială a salariului. Desființăm dobînda, transformînd-o în anuitate, adică în rată anuală de rambursare a capitalului. În felul acesta, clasei muncitoare — citește clasei *industriale* — i se asigură pentru totdeauna o poziție preponderentă, iar clasa capitalistă propriu-zisă este condamnată la dispariție treptată. Diferitele forme ale dobînzii sînt dobînda la banii împrumutați, chiria, arenda. Așadar, societatea burgheză este menținută, justificată, lipsită numai de tendința ei dăunătoare.

Lichidarea socială este doar un mijloc pentru a se construi pe baze noi o societate burgheză „sănătoasă”. Repede sau încet, pe uous importe *. Aș vrea să aflu mai întii părerea ta despre contradicțiile, impreciziile și punctele neclare ale însăși acestei lichidări. Dar adevăratul balsam tămăduitor al societății construite pe baze noi constă în desființarea dobînzii, cu alte cuvinte în continua transformare a dobînzii într-o anuitate. Această măsură, care figurează nu ca un mijloc, ci ca o *lege economică* a societății burgheze reformate, duce în mod firesc la două rezultate :

1. Transformarea micilor capitaliști neindustriali în capitaliști industriali. 2. Permanențizarea marii clase a capitaliștilor, căci, în fond, dacă apreciem în medie, societatea *în general* nu plătește niciodată altceva — scăzînd profitul industrial — decît anuități. Altminteri, dobînda compusă a dr-ului Price³⁰² ar fi o realitate, și toată avuția globului nu ar fi suficientă *pentru achitarea dobînzii* la cel mai mic capital pus în circulație de pe timpul lui Hristos. În realitate însă, putem afirma cu certitudine că, de exemplu, capitalul investit acum 50 sau 100 de ani în Anglia — adică în țara burgheză cea mai stabilă —, fie în pămînt, fie în altceva, nu a adus încă niciodată dobîndă — cel puțin dacă judecăm după preț, despre care este vorba aici. Să luăm, de exemplu, cea mai ridicată sumă la care a fost evaluată avuția națională a Angliei, aproximativ 5 miliarde. Așadar, Anglia produce anual 500 000 000. Deci întreaga avuție a Angliei este = numai cu produsul muncii anuale a Angliei înmulțit cu 10. Prin urmare, capitalul nu numai că nu aduce dobîndă, dar nu se *reproduce* nici măcar sub raportul valorii. Și

* ~ n-are importanță. — *Nota trad.*

aceasta în virtutea unei legi elementare. Inițial valoarea este determinată de cheltuielile inițiale de producție, de timpul de muncă care a fost necesar inițial pentru a produce obiectul respectiv. Dar, odată produs, prețul produsului este determinat de cheltuielile necesare pentru *reproducerea lui*. Iar cheltuielile de reproducere scad în permanență și cu atât mai rapid, cu cât epoca respectivă este mai dezvoltată din punct de vedere industrial. Prin urmare, legea continuei devalorizări a însăși valorii capitalului paralizează legea rentei și a dobânzii, altminteri ar duce la absurd. Aceasta este și explicația afirmației făcute de tine că nici o fabrică nu-și acoperă cheltuielile ei de producție. Așadar, Proudhon nu poate să reformeze societatea prin introducerea unei legi pe care aceasta, în fond, o urmează acum și fără sfatul lui.

Mijlocul prin care Proudhon realizează toate acestea este banca. Il y a ici un qui pro quo. * Activitatea bancară poate fi împărțită în două părți: 1. *Transformarea capitalului în bani lichizi*. În acest caz se dau numai *bani* pentru *capital*, și aceasta se poate face, firește, calculând numai cheltuielile de producție, deci la $\frac{1}{2}$ sau $\frac{1}{4}\%$. 2. *Avansarea de capital* sub formă de bani; în acest caz dobânda va fi determinată de mărimea capitalului, și creditul poate numai să transforme prin concentrare etc. averea existentă, dar neproductivă, într-un capital cu adevărat activ. Proudhon consideră punctul al 2-lea tot atât de ușor de înfăptuit ca și punctul 1, dar au bout du compte ** va vedea că, operînd cu o masă de capital fictiv sub formă de bani, în cel mai bun caz va reduce *dobînda* la capital, pentru a-i ridica în aceeași proporție *prețul*. Fapt prin care nu se câștigă nimic, în afară de discreditarea hîrtiei sale.

Legătura logică dintre taxă vamală și dobîndă te las s-o savurezi în original. Povestea asta este prea delicioasă ca s-o trunchiezi. Domnul P[roudhon] nu-și explică precis cum stau lucrurile nici în ceea ce privește participarea comunei la proprietatea imobilelor și pămînturilor — și tocmai aceasta ar fi trebuit să facă atunci cînd îi combate pe comuniști —, nici cum vor ajunge muncitorii în posesiunea fabricilor. Deși el vrea „asociații muncitorești puternice”, îi este atât de frică de aceste „corporații” industriale, încît rezervă, e drept că nu statului, ci societății, dreptul de a le *dizolva*. Ca un autentic francez, el limitează asociația numai

* — Aici este o substituție. — *Nota trad.*

** — pînă la urmă. — *Nota trad.*

la fabrică, pentru că nu cunoștea nici pe Moses and son *, nici pe fermierul midlothian **. Țăranul francez, precum și cizmarul, croitorul, negustorul francez îi par a fi des *données éternelles et qu'il faut accepter* ***. Dar cu cât mă ocup mai mult de această infecție, cu atât mă conving mai mult că transformarea agriculturii, deci și a porcăriei de proprietate bazată pe această agricultură reprezintă alfa și omega viitoarei revoluții. Altminteri ar avea tata Malihus dreptate.

În comparație cu Louis Blanc etc., această lucrare este prețioasă, în special datorită atacurilor insolente împotriva lui Rousseau, a lui Robespierre, a lui Dumnezeu, a fraternității și a altor baliverne asemănătoare.

În ceea ce privește „New York Tribune”, va trebui să-mi ajuți acum, cînd sînt ocupat pînă peste cap cu economia politică. Scrie o serie de articole despre Germania, începînd din 1848 ³⁰³. Spiritual și dezinvolt. Domnii de la departamentul de externe sînt foarte *obraznici*.

Peste cîteva zile îți trimit două volume despre Roma, și anume „*Économie Politique des Romains. Par Dureau de la Malle*”. Eu am comandat această carte (foarte documentată) la Paris. Din ea îți vei lămuri multe lucruri și în privința bazei economice care a determinat modul de a purta război al romanilor și care nu era altceva decît — *cadastrul*. Cum să-ți trimit lucrarea ca expedierea să coste cît mai puțin? Cele două volume sînt groase. — Trebuie să-ți procuri neapărat articolul din „*L[ithographische] C[orrespondenz]*” **** sau să cauți să-ți faci rost de o transcriere a lui. De îndată ce va sosi Weydemeyer aici, trebuie să-i luăm la refec pe măgarii aștia din New York. Pentru aceasta avem nevoie de toate documentele. Faucher *este* corespondent al lui „*N[eue] Pr[eu]ssische] Z[eitung]*”. Sigel încă nu s-a arătat. Willich este, desigur, membru al *frăției emigranților* și joacă rolul de unificator. Vineri a avut loc prima adunare generală. A fost acolo un spion de-al nostru. Ședința a început prin citirea (de către *generalul* Haug) a articolului împotriva noastră din „*L[ithographische] C[orrespon-*

* O mare firmă londoneză de confecții pentru bărbați. — *Nota red.*

** Comitat din Scoția. — *Nota red.*

*** — ceva dat o dată pentru totdeauna și care trebuie acceptat. —

Nota trad.

**** Vezi volumul de față, p. 292. — *Nota red.*

denz]". Căci întreaga lor viață, toate planurile și gândurile lor se învîrt în jurul nostru. Apoi ei au luat hotărîrea de a da citire unor rapoarte mizerabile, în care se ocupau de tot felul de intrigi. Au luat cuvîntul: d-l Meyen despre Prusia, Oppenheim despre Anglia, Ruge despre Franța, Kinkel despre America și viitor. Aș fi foarte bucuros să aflu părerea ta despre toate astea.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

110

Marx către Engels
la Manchester

[Londra, în jurul lui 20 august 1851]

Dragă Engels !

Citește-l mai întîi pe Proudhon *, căci în curînd voi avea nevoie de carte.

Din Dureau ** am făcut extrasele care îmi sînt necesare.

Apropo. *Scrie-i, totuși, lui Fischer la New Orleans.* (Liebknecht este acum corespondentul său permanent.) Aceasta este cu atît mai important, cu cît tocmai din New Orleans își fac planuri alde Kinkel, Ruge etc. să primească ajutoare bănești. Așadar, nu uita să-i scrii omului ăsta, care într-o scrisoare către Liebknecht se plînge de tăcerea ta.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* P. J. Proudhon. „Idea generală a revoluției în secolul al XIX-lea”. — *Nota red.*

** Dureau de la Malle. „Economia politică a romanilor”. — *Nota red.*

111

Engels către Marx
la Londra

Dragă Marx,

Alăturat îți trimit un articol *. Un anumit concurs de împrejurări a făcut ca articolul să iasă prost. În primul rînd, pentru variație, începînd de sîmbătă m-am simțit rău. Apoi n-am avut nici un fel de material, deci a trebuit să-l sug din deget, bazîndu-mă pe memorie. Apoi răgazul scurt și faptul că scriam la comandă, fără să cunosc aproape de loc ziarul ** și cercul său de cititori, au făcut cu neputință un plan sistematic. În sfîrșit, imposibilitatea de a avea la îndemînă manuscrisul întregii serii de articole, pentru a le pune de acord, deci necesitatea unui început plus ou moins *** pedant-sistematic, pentru a evita repetările în articolele următoare. Toate acestea, precum și faptul că m-am dezobîșnuit cu desăvîrșire de scris au contribuit să facă acest articol foarte arid, și dacă are ceva bun, asta este engleza fluentă, pe care o datorez faptului că de opt luni m-am obișnuit să vorbesc și să scriu aproape numai în limba engleză. Enfin, tu en feras ce que tu voudras ****.

Pe Pr[oudhon] l-am și citit pe jumătate și găsesc că părerea ta este pe deplin justificată. Apelul său la burghezie, revenirea sa la Saint-Simon și sute de alte fapte, încă din partea critică, constituie o confirmare a faptului că, în fond, el consideră clasa industrială, burghezia și proletariatul ca fiind identice și atribuie antagonismul dintre ele numai nedesăvîrșirii revoluției. Construcția pseudofilozofică a istoriei este foarte limpede: înainte de revoluție clasa industrială exista în sine, din 1789—1848 se găsește în situație de antagonism: negare; sinteza proudhoniană to wind up the whole with a flounish *****. Toate acestea sînt, după părerea mea, o ultimă încercare de a salva burghezia din punct de vedere teoretic; premisele noastre cu privire la producția materială ca un impuls istoric hotărîtor la lupta de clasă etc. sînt în cea mai

* *F. Engels*. „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—112. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

** „New York Daily Tribune”. — *Nota red.*

*** — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

**** — În sfîrșit, vei face cu el ce vei vrea. — *Nota trad.*

***** — pentru a încheia totul printr-o lovitură răsunătoare. — *Nota trad.*

mare parte adoptate, deși de cele mai multe ori într-o formă de-
naturată, și pe această bază se încearcă, cu ajutorul unei scama-
torii pseudohegeliene, să se includă din nou în aparență proleta-
riatul în burghezie. Partea de sinteză nu am citit-o încă. În atacu-
rile împotriva lui L. Blanc, Robespierre, Rousseau sînt ici și colo
lucruri bunicile, dar, luat în ansamblu, nu există ceva mai pre-
tențios și mai plat decît critica politicii făcută de el, de exemplu,
în pasajul în care este vorba de democrație, unde, în spiritul lui
„N[eue] Pr[eu]ssische Z[eitung]” și al întregii vechi școli istorice³⁰⁴,
perorează despre numărul de capete și nu se jenează să construiască
întregi sisteme pe baza unor mărunte considerații practice, demne
de un licean. Și cît de măreață este ideea că între pouvoir * și li-
berté ** există contradicții de neîmpăcat și că nici o formă de gu-
vern nu-i poate oferi un motiv moral suficient, pentru ca el să i se
supună ! Par Dieu ***, ce nevoie mai e atunci de putere ?

De altfel, eu sînt convins că domnul Ewerbeck i-a dat tradu-
cerea făcută de el a „Manifestului” **** și poate și unele traduceri
făcute pe sub mînă din articolele tale din „Revue” *****. O serie de
idei importante sînt, fără îndoială, furate de acolo — de exem-
plu, aceea că guvernament ***** nu este altceva decît puterea
unei clase de a-și subordona cealaltă clasă și că ea va dispărea
o dată cu dispariția antagonismului dintre clase. Apoi multe idei
importante cu privire la mișcarea franceză începînd de la 1848. Nu
cred că a găsit toate acestea în cartea ta împotriva lui *****.

Zilele acestea, de îndată ce voi citi totul, voi scrie mai pe
larg despre lucrarea asta. Îl aștept pe Weerth, care trebuie să
vină și care, după obiceiul lui, a apărut pe neașteptate la Brad-
ford. Asta mă va sili, probabil, să-l mai țin pe Pr[oudhon] 2 sau
3 zile în plus.

Spune-i lui Lupus că am vorbit cu Watts, iar acesta își va
da toată osteneala să-i facă rost de un post aici, și are toate șan-
sele să reușească. Watts e de părere că calitatea lui de fost depu-
tat în Reichstag³⁰⁵ este absolut suficientă. El cunoaște toată banda

* — putere. — *Nota trad.*

** — libertate. — *Nota trad.*

*** — Pentru Dumnezeu. — *Nota trad.*

**** „Manifestul Partidului Comunist”. — *Nota red.*

***** K. Marx, „Luptele de clasă în Franța. 1848—1850”. (Vezi K. Marx și
F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 9—113. — *Nota
trad.*) — *Nota red.*

***** — guvernarea. — *Nota trad.*

***** K. Marx, „Mizeria filozofiei”. Răspuns la „Filozofia mizeriei” a d-lui
Proudhon. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică,
1963, ed. a II-a, p. 65—179. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

de institutori și preoți de nuanță liberală și, dacă se apucă el de treaba asta, cu siguranță că va aranja ceva. De aceea n-am să-l slăbesc și, de îndată ce mai aflu ceva, îl anunț pe Lupus. De altfel, Watts, lăsînd totul la o parte, nu este totuși mai rău decît celelalte categorii de filistini. Întrucît omul ăsta duce o viață de englez, socialist, doctor și tată de familie, trebuie să i se recunoască meritul că în ultimii șapte ani a devenit antialcoolic și simte chiar nevoia să devină ierbivor în spiritul lui Struve. În schimb, soția lui bea și înfulecă cît doi. E trist, dar e adevărat: aici, în Manchester, în general, oamenii cei mai sociabili sînt filistinii de rînd; ei beau, spun glume fără perdea, sînt republicani (ca Martens) și poți să rîzi pe socoteala lor.

Ce ai mai auzit nou din Germania? La Hamburg au fost eliberați trei, dintre care unul a fost arestat din nou. Așadar, mărturisirile calfei de croitor Nothjung se reduc numai la declarația că a fost emisarul unei asociații secrete de propagandă — *quelle découverte!* *

Al tău

F. E.

M[anchester], 21 august 1851

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

112

Marx către Engels la Manchester

[Londra], 25 august 1851
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels!

D'abord mes remerciements pour ton article **. În pofida tuturor grozăviilor pe care le-ai spus despre el, e strașnic și a plecat

* — ce descoperire! — *Nota trad.*

** Mai întii îți mulțumesc pentru articol. — *Nota trad.* (F. Engels. „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. Primul articol. [Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—112. — *Nota trad.*] — *Nota red.*)

la New York fără nici o schimbare. Ai găsit exact tonul potrivit pentru „Tribune”. Imediat ce primesc primul număr, ți-l trimit și de acum înainte așa voi face în mod regulat.

Maintenant * pot să-ți expediez tot bagajul de gunoi al emigranților, și, dacă ai pe acolo, prin împrejurimi, vreun fermier cunoscut care are nevoie pentru îngrășământ de guanoul acestor drăguțe păsări, poți face o afacere bună.

Așadar, după cum ai aflat deja, în ziua de vineri 8 august a avut loc prima adunare oficială a emigranților înfrățiți, unde au strălucit în mod deosebit: *vestitul* „Damm” în rol de președinte; Schurz, ca secretar; Goegg, cei doi Sigel **, Fickler, Tausenau, Franck (filistinu austriac), Willich, Borkheim, Schimmelpfennig, Johannes Ronge, Meyen, contele Reichenbach, Oppenheim, Bauer-Stolpe ***, grobianul Lüders, Haug, A. Ruge, Techow, Schmolze (locotenent bavarez), Petzler, Böhler, Gehrke, Schärttner, Göhringer etc., de asemenea să nu-i uităm pe Kinkel și Strodttmann. Așadar principalele cliici: 1. Ruge-Fickler, 2. Kinkel, 3. Tausenau. Între ei, pierde-vară ăia de publiciști independenți și conciliatori ³⁰⁶. Punctul nodal propriu-zis, în jurul căruia s-a învîrtit această mare acțiune importantă și de stat, a fost următorul: Ruge-Fickler-Tausenau-Goegg-Sigel-Haug etc. au propus alegerea unui comitet oficial, în parte pentru a denunța nelegiuirile reacțiunii, în parte pentru a reprezenta emigrația, în parte pentru „acțiunea” de influențare prin agitație a Germaniei. Idiotul de Ruge mai avea și gândul ascuns să obțină recunoașterea împuternicirii de a ține legătura cu Ledru-Mazzini și astfel, în afară de numele lui, să poată pune la dispoziția acestora, în chip de armată, și întregul grup de emigranți germani. Dimpotrivă, domnul Kinkel (alături de el, în afară de salvatorul său Schurz și de împuțitul său biograf****, erau îndeosebi Willich, Techow, Schmolze, Schimmelpfennig) nu a fost de acord cu o asemenea instituție oficială, în parte pentru a nu-și periclita poziția față de burghezie la Londra — întrucât talerii au o importanță hotărâtoare —, în parte pentru a nu fi nevoiți, într-o măsură mai mare sau mai mică, să-l recunoască pe Ruge față de Mazzini-Ledru. Chiar de la bun început, clică Ruge-Fickler a fost cuprinsă de indignare când a văzut sala de adunare arhiplină. În ședință secretă se convenise ca numai notabilitățile să fie chemate. Dar clică lui Kinkel a adus cu sine le menu people *****, pentru a-și asigura majoritatea voturilor.

* — Acum. — *Nota trad.*

** Albert și Franz Sigel. — *Nota red.*

*** Ludwig (Louis) Bauer. — *Nota red.*

**** Strodttmann. — *Nota red.*

***** — poporul de jos. — *Nota trad.*

Ședința a fost deschisă de generalul Haug, care a citit mirșavul articol din „L[ithographische] C[orrespondenz]” și a declarat, totodată, că în rîndurile asociației sînt probabil spioni, că documentul ar putea fi folosit cu rea-credință etc. Willich l-a sprijinit cu un patos care pe atunci nu era încă stîns și a cerut răufăcătorilor ca mai bine să se demaște singuri. Atunci s-a ridicat Bauer-Stolpe (pe care eu, de altfel, îl consider un spion în toată regula) și a declarat că el nu înțelege indignarea virtuoaasă a lui Willich, deoarece la prima ședință pregătitoare el a adus cu sine pe d-l Scheidler, redactor la „L[ithographische] C[orrespondenz]”, fără a întîmpina obiecții. Acest incident fiind lichidat, Tausenau și-a prezentat propunerea în legătură cu numirea comisiei, însoțind-o cu tot felul de gemete și suspine de un patetism calm — se credea în fața unui public vienez. Domnul Meyen i-a răspuns că el nu vrea nici un fel de fapte, ci numai niște rapoarte ținute de bună-voie. Imediat s-au oferit, după ce s-au înțeles dinainte, ca astfel de rapoarte să țină : Kinkel despre America și viitorul ei, Oppenheim despre Anglia, Schurz despre Franța, Meyen despre Prusia. Propunerea lui Tausenau cade cu brio, iar el, mișcat, declară că, cu toată căderea, își aduce legitima sa mînie ca jertfă pe altarul patriei și rămîne în sînul înfrățiților. Dar clica Fickler-Ruge, amenințătoare și iritată, ia imediat atitudinea unor suflete nobile care se simt înșelate.

La sfîrșitul ședinței, Kinkel vine spre Schabelitz (acesta a acționat acolo întru totul ca agent al nostru, și ca un agent foarte util, întrucît s-a bucurat de încrederea tuturor acestor filistini), îl declară democrat cinstit, proclamă „Basler National-Zeitung” un ziar democrat excelent și, printre altele, se interesează de situația financiară a ziarului. Schabelitz răspunde : Stăm prost. Kinkel : Dar muncitorii nu fac nimic ? Schabelitz : Ei fac tot ce cerem de la ei, citesc ziarul. Kinkel : Muncitorii ar trebui să facă mai mult. Nici pe noi nu ne sprijină așa cum ar trebui. Și știți oît de mult facem noi pentru muncitori. Facem totul pentru ca ei să devină „respectabili”, cred că mă înțelegeți, „cetățeni onorabili”. En voilà une bonne *.

La ședința din 15 a conciliatorilor, asistența a fost puțin numeroasă și, cum spun englezii, indiferentă.

Între timp — în 17 — s-au petrecut evenimente importante. Adevărata desfășurare a evenimentelor s-a desfășurat, cum ar spune marele nostru A. Ruge, în felul următor :

* — Asta-i bună. — Nota trad.

Domnul Kinkel i-a convocat la el pe Willich, Techow, Goegg, Sigel și încă câțiva și le-a comunicat că, prin intermediul lui Fischer, a primit 160 l. st. din New Orleans și că a fost împuternicit să dispună de acești bani împreună cu persoanele sus-numite și cu domnul „*Fr. Engels*”. În locul acestuia din urmă, el l-a invitat pe Fickler, care a declarat că nu vrea să aibă nimic de-a face cu aceste „lichele”. Domnul Kinkel a fost nevoit să arate scrisoarea, și atunci a ieșit la iveală că banii se găseau deja de trei săptămâni anonim și incognito în locuința lui, neștiind dacă trebuie sau nu să-și deschidă inima lor mare lumii profane. Kinkel a vorbit ca un înger, dar asta nu i-a ajutat la nimic. Clica lui Fickler s-a convins că clica lui Kinkel aruncă undița în tăcere, vrînd să folosească toată această babilonie a emigrației pentru a putea prinde peștele de aur în apă tulbure. Așadar, degeaba a cochetat atît de tandru și de sugestiv marele Heinzen cu lirele adunate în New Orleans ! Goegg și Sigel au părăsit conclavul. A avut loc o ședință separată a clicii Fickler-Ruge-Tausenau. Germanii din sud au ajuns, de altfel, la convingerea că A. Ruge este un imbecil. Ei au nevoie de el pentru că servește de legătură cu Ledru-Mazzini, și această protecție este foarte importantă pentru germanii din sud. Se pare că Tausenau le-a deschis ochii, și acum el, împreună cu Fickler, este adevăratul lor lider. Tausenau, în general, este un intrigant diplomat, care face pe deșteptul, înzestrat cu darul evreiesc de a face calcule meschine. Socoate că revoluția este aproape și de aceea se găsește acum în această uniune. Ruge, foarte furios din cauza celor 160 l. st. pierdute, le-a destăinuit acum prietenilor săi că Willich-Kinkel l-au trimis pe Schimmelpfennig la Mazzini cu mai bine de un an în urmă, prezentîndu-l în calitate de emisar, și i-au cerut bani pentru o călătorie de agitație în Germania. Mazzini i-a dat 1 000 de franci bani peșin și 5 000 de franci în obligații italiene de-ale sale, cu condiția ca în termen de un an să-i fie restituiți cei 1 000 de franci și $\frac{2}{3}$ din obligațiile italiene plasate de el. Din banii ăștia și-a făcut Schimmelpfennig călătoria prin Franța și Germania. Anul a trecut, dar de Kinkel-Schimmelpfennig, de cei 1 000 de franci și de obligațiile italiene nu s-a mai auzit nimic. Acum, după ce au sosit banii din New Orleans, Kinkel și-a trimis din nou ambasadorii la Mazzini, dar nu pentru a achita datoria, ci pentru a se lăuda și pentru a încheia o alianță cu el. Mazzini a fost prea delicat ca să le amintească de datoria lor, dar le-a explicat că el își are legăturile lui în Germania și de aceea nu poate încheia altele. Domnii ăștia — a povestit mai departe A. Ruge — s-au dus și la Ledru-Rollin. Dar aici Ruge le-a luat-o înainte și, pentru că Ledru-

Rollin se consideră deja președinte al Republicii Franceze și este hotărît să pornească imediat un război în exterior, i l-a prezentat pe Sigel drept comandant suprem al armatei revoluționare germane, iar L[edru]-Rollin a început imediat cu el o discuție strategică. Așadar și aici Kinkel-Willich au dat greș. — După aceste dezvăluiri ale lui Ruge, ticăloșia clicii K[inkel]-W[illich] a apărut în toată splendoarea ei în fața sufletelor nobile înșelate. Acum trebuia să se întreprindă ceva, dar ce altceva poate Ruge să întreprindă în afară de noi combinații și permutații în cadrul vechiului și mucegăitului său Comitet central ? Așadar, s-a hotărît crearea unui *club de agitație*, dar nu numai pentru discuții, ci „*îndeosebi pentru acțiune*”, să nu se ocupe de words * ci de works **, și, în primul rînd, să ceară tovarășilor lor de idei contribuții bănești. Componenta : Fickler, Tausenau, Franck, Goegg, Sigel, Hertle, J. Ronge, Haug, Ruge. Îți vei da imediat seama de modificarea formației : Ruge-Ronge-Haug. Dar dacă privești mai îndeaproape, se vede că elementul component esențial al clubului este format din 1. filistini din Germania de sud-vest : Fickler, Goegg, Sigel, Hertle, 2. din Germania de sud-est : Tausenau, Haug și Frank ; așadar, în esență, clubul s-a format ca un club al *germanilor din sud* în opoziție cu „*prusienii*”, și Ruge nu este decît cordonul ombilical care-l leagă de Comitetul central european³⁰⁷. Celorlalte asociații le spun acum simplu : „*prusienii*”. Acest club de agitație l-a numit pe Tausenau puterea sa executivă și ministrul său de externe. Asta a însemnat deci *destituirea totală* a lui Ruge ca figură centrală. Dar, pentru a-i îndulci pilula, i s-a confirmat, ca o *douceur****, că i se recunoaște situația în Comitetul central, activitatea sa anterioară și faptul că el reprezintă poporul german în spiritul poporului german. Ai citit, desigur, acest testimonium paupertatis **** în notița, apărută în aproape toate ziarele engleze, în care asociația de agitație anunță prea supusă publicului european înființarea sa și îl roagă să-i acorde toată considerația. Dar și această douceur a avut pînă la urmă un gust amar pentru nefericitul Ruge, pentru că Bauer-Fickler au pus imposibila condiție sine qua non ***** ca Ruge să înceteze „de a scrie și a răspîndi în lumea întregă balivernele lui”.

Înainte de a continua povestirea, trebuie să-ți spun că noi sîntem reprezentați în această asociație a tuturor democraților,

* — vorbe. — *Nota trad.*

** — fapte. — *Nota trad.*

*** — o consolare. — *Nota trad.*

**** — certificat de paupertate. — *Nota trad.*

***** — condiție obligatorie. — *Nota trad.*

fără ca ceilalți să știe, de un muncitor pe nume *Ulmer*, refugiat din Köln, care face parte din Liga noastră *, un om care la noi este foarte liniștit și tăcut și despre care n-am fi crezut niciodată că ar putea ține în șah întreaga democrație. Dar indignatio facit poetam **, și liniștitul Ulmer are, după cum mi-a spus, „darul” să se infurie ușor, tremură din tot corpul și apoi se năpustește ca un apucat. În ciuda siluetei lui subțirele de croitor, el, în calitatea de cel mai bun gimnast din Mainz, este pătruns de conștiința puterii fizice și agilității sale și, în plus, are mândria comunistă a infailibilității.

Așadar, la 22 august a avut loc a treia ședință. Asistența era foarte numeroasă, pentru că publicul se aștepta la un mare scandal în legătură cu vinovatul de înaltă trădare a asociației de agitație. Președinte : Meyen. Au mai fost prezenți : R. Schramm și Bucher. Clica lui Kinkel a prezentat propunerea cu privire la formarea unui comitet al emigranților. Adevărul e că domnul Kinkel, ca militant pe tărîm social, nu vrea să părăsească scena. Pe de altă parte, n-ar vrea nici să se compromită în ochii burghezilor estetici-liberali din Anglia. Un comitet al emigranților, asta înseamnă o instituție politică-filantropică care, în afară de aceasta, pune la dispoziție mijloace bănești, întrunind astfel toate condițiile cerute. În opoziție cu aceasta, un oarecare Hollinger și Ulmer au prezentat propunerea de a alege comitetul emigranților într-o adunare generală a emigranților ; drept răspuns, clica lui Kinkel a insistat asupra primejdiei unui scandal pus la cale de oamenii care acționează în spatele adunării (se refereau, desigur, la noi, deși nu ne-au numit). Dar aveau dușmani și în fața lor. Din partea clubului de agitație erau prezenți numai Goegg, Sigel și frațele său. Goegg a fost ales în comitetul emigranților. Aceasta a servit drept prilej pentru 1. a se anunța retragerea lui Tausenau, 2. a se respinge declarația asociației de agitație, 3. în sfîrșit, a se anunța, după încheierea dezbaterilor, retragerea tuturor membrilor asociației de agitație. S-a dezlănțuit o furtună teribilă. *Techow și Schramm l-au înjurat cît au putut pe Ruge*. În general au fost foarte multe *înjurături*. Goegg a răspuns cu superioritate adversarilor, l-a atacat aspru pe fătarnicul Kinkel, care îi pune pe scutierii săi să răspundă, își mîngîia barba ca Marele Mogol, scria, prin intermediul lui Schurz, care se învîrtea tot timpul în jurul lui, bilețele, iar acesta, asemenea „conciliatorilor” din Berlin, le dădea din mînă în mînă adeptilor lui și, după ce bilețelele își terminau cir-

* Liga comuniștilor. — *Nota red.*

** — indignarea îl face pe poet (parafrazare a unor cuvinte din Satira I a lui Juvenal). — *Nota red.*

cuitul, își dădea sentința definitivă. Numai când Goegg a spus că asociația de agitație își va publica declarația în ziarele engleze, Kinkel a răspuns *maiestuos că el încă de pe acum dispune de întreaga presă americană și că s-au și luat toate măsurile pentru ca, în termenul cel mai scurt, și presa franceză să fie subordonată influenței sale.*

Afară de această temă, care purta germenul scandalului, au fost dezbătute și alte probleme, care au stîrnit o furtună îngrozitoare chiar și în sinul democraților celor mai înfrățiți, mergînd pînă la amenințări cu pumnul, la țipete și un vacarm groaznic, pînă cînd, la ora 2 noaptea, hangiu, stingînd lămpile, i-a cufundat pe cei dornici de o înțelegere într-o beznă de nepătruns. Cele două pivoturi ale scandalului au fost Schramm și Ulmer. În special Schramm, în atacul său împotriva lui Ruge, și-a descărcat, totodată, și furia lui împotriva comuniștilor, ceea ce a fost întîmpinat cu aprobare, l-a atacat cu toată dușmănia pe Willich și i-a declarat pe muncitori lași. La aceasta a răspuns Ulmer; el, la rîndul lui, a cerut împreună cu Hollinger, un prieten al lui Sigel, convocarea unei adunări generale a emigranților pentru alegerea unui comitet de ajutorare. El l-a învinuit fățiș pe Willich etc. că a irosit în chefuri banii emigranților. Larmă de nedescris. Gîndacul de Dietz sare în sus și declară că el este casierul comitetului emigranților³⁰⁸ din Great Windmill Street și cere retractarea acestor cuvinte. Ulmer declară că, dacă domnii o cer, el va aduce dovezi, dar nu retractează nimic. Willich încearcă să-l domolească prin metoda lui obișnuită și-l invită în camera lui pentru o explicație particulară. Dar Cato-Ulmer rămîne neînduplecat și nu vrea să vorbească fără martori. Trebuie să-ți mai spun că Schimmelpfennig, care stătea în spatele lui Ulmer, în timpul cît a vorbit Goegg a grohăit într-una și a făcut gălăgie, cînd, deodată, Ulmer, cuprins de „darul” său, se întoarce cu pumnul ridicat și zberă la Sch[immelpfennig]: „Dacă nu-ți ții gura, împuşcă-franc menoroct ce ești, te arunc pe geam”. Sch[immelpfennig] s-a făcut alb ca varul, dar, ajutat de bravura lui de ofițer prusac, s-a retras în colțul cel mai îndepărtat al sălii.

În această memorabilă séance*, Willich a fost în repetate rînduri atacat din toate părțile: de Goegg, Schramm, Hollinger, Ulmer etc. și cu atîta brutalitate, încît de 6 ori a declarat că, dacă demna lui persoană nu este lăsată în pace, va trebui să părăsească ședința.

Acum apare un nou element al scandalului, pregătit special de noi. Este vorba de faptul că acești domni, „vîrfuri ale emigra-

* — ședință. — Nota trad.

ției", cum își spun ei, au ignorat complet „verigile de jos ale emigrației", care o duc foarte prost. Acestor „verigi de jos ale emigrației" le-a adus la cunoștință prin Ulmer, Rumpf, Liebknecht, după o pregătire de natură să-i tulbure, că comitetul emigranților din Great Windmill Street a primit 800 de guldeni din Württemberg și că ei sînt trași frumuseț de tot pe sfoară. De aceea ieri, la ședința comitetului din Great Windmill Street, prezidată de Schapper, s-a dezlănțuit un scandal. Emigranții au cerut să li se arate scrisorile, socotelile etc. Willich, care la timpul său a formulat față de noi o pretenție asemănătoare pretențiilor acestor măgari, le declară cu brutalitate că el și compania n-au de dat socoteală decît în fața Asociației muncitorești³⁰⁹. Unui emigrant care s-a apropiat prea mult de el i-a spus să se dea mai la o parte ca să nu-l umple de păduchi, iar acesta l-a apostrofat spunîndu-i „cap sec". Schapper a fost întrebat cum de are un pîntec ca de hipopotam și i s-a strigat „Schnapper" *. Willich îl cheamă pe hangiu și îi cere să dea afară pe un emigrant. Acesta spune că el este de acord să plece dacă se cheamă poliția, întrucît acești domni ar fi cu toții niște pungăși. Și așa se încheie povestea. Willich și Schapper declară că în aceste condiții ei se retrag din comitet.

Rumpf și Ulmer le comunică acestor „verigi de jos ale emigrației" că vinerea viitoare, în cadrul adunării generale a emigranților, vor fi discutate interesele lor. Ei vor porni într-acolo cu toții împreună, înarmați cu ciomege, pentru a-și susține pretențiile. Eu i-am anunțat, prin intermediul lui Ulmer, că Kinkel a primit pentru ei 160 l. st., pe care de săptămîni de zile le-a tănuțit și pe care are de gînd să le împartă cu Willich. Ei, în general, au fost folosiți numai ca firmă — et c'est vrai ** — pentru a îmbunătăți situația financiară a acestor oameni de stat. Cuvîntul îl va lua Ulmer, și cum Schramm ș. a. nu știu nimic despre această surpriză plăcută, scandalul va fi amuzant sub toate aspectele.

De îndată ce te voi informa cu privire la ședința de vineri, va trebui să-i scrii lui Kinkel o scrisoare — tardivă, dar necesară. Ceea ce trebuie să faci însă imediat este să-i scrii lui Fischer la New Orleans, să-i relatezi toată istoria asta murdară și să-i ceri să strîngă bani numai sub firma „Freiligrath", care este foarte populară. Partidul nostru are mare nevoie de bani. El este singurul partid activ, singurul care duc'e o luptă directă împotriva Bundstagului, a lui Dumnezeu și a diavolului, și nu avem banii nece-

* În germană „Schnapper" înseamnă : „om lacom", „mîncău". — Nota trad.

** — și asta e adevărat. — Nota trad.

sari pentru agitație. Pe de altă parte, trebuie să facem rost de bani pentru arestații noștri, care sînt, cei mai mulți, complet lipsiți de mijloace. Impresia mea este că nu va fi greu să i se explice aceste două puncte de vedere. De altfel, dacă poate, colecțiile să le facă *pe ascuns*, căci activitatea noastră n-ar avea decît de suferit de pe urma unui scandal în presă.

Vale faveque.

Al tău

K. Marx

25 august

Trebuie să-ți mai spun că boul ortodox Schapper nu e nici-decum de acord să intre în relații cu „necredincioșii”, dimpotrivă, i-a declarat lui Willich că mai bine să i se taie capul decît să meargă la „acești cîini”.

Dacă uneori scrisorile mele întîrzie acum cîteva zile, asta e pentru că vreau să-ți dau informații mai amănunțite.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

113

Engels către Marx³¹⁰ la Londra

[Manchester, în jurul lui 27 august 1851]

Dragă Marx,

Luptele homerice date de marii bărbați în năzuința lor spre unitate m-au amuzat strașnic. O adevărată „Iliadă”!

Lui Fischer i-am scris. Dar oare este sigur că a fost vorba de mine în scrisoarea către Kinkel, căci n-aș vrea să mă fac de rîs în fața lui F[ischer]? Ideea cu Freiligrath este grozavă, cu siguranță că soția ta s-a gîndit la asta. Să-i cerem lui F[ischer] să strîngă bani special pentru scopurile partidului *nostru* nu merge;

dar dacă se va primi totuși ceva — lucru de care mă îndoiesc după experiența pe care au făcut-o americanii —, cred că scrisoarea mea va fi suficientă pentru ca banii să-i fie trimiși lui Fr[eiligrath], et cela suffit *.

Să-mi scrii imediat cum s-a încheiat scena de vineri, ca să pot lua măsurile necesare împotriva lui K[inkel]. Pentru început nu pot decât să cer să mi se procure date amănunțite și să mi se trimită documentele, și apoi, după primirea sau neprimirea acestora, voi acționa mai departe. Dar tu știi adresa lui K[inkel]?

Ar fi fost bine dacă mi-ai fi trimis și adresa lui Freiligrath, ca să i-o pot comunica imediat lui Fischer. Acum este prea târziu ca să mai trimit ceva cu vaporul acesta, și pînă cînd sosește un răspuns de la el durează 4 săptămîni, în care timp nu prea e bine să-l bombardăm cu scrisori.

Prin scrisoarea pe care am trimis-o în America, le-am jucat lui Kinkel și Willich o festă, pe care mult timp n-o vor uita.

Despre Proudhon ** miine sau poimîine. Prezența lui Weerth și, apoi, această mîzgăleală îmbinată cu porcăria de birou m-au împiedicat să mă apuc serios de lucrarea asta. În orice caz, cuprinde o șarlatanie grandioasă. A doua parte, începînd cu „lichidarea”, este inegalabilă în ceea ce privește contopirea unei reclame à la Girardin cu o lăudăroșenie à la Stirner. În plus, din punct de vedere gramatical și logic, unele pasaje constituie un adevărat galimatias, despre care știe și el că nu are absolut nici un sens. De această a doua parte, într-adevăr, nu merită să vorbim serios, oricît am vrea, nu se poate.

Bineînțeles că nici pentru „Tribune” n-am putut să scriu nimic — continuarea *** o voi trimite săptămîna viitoare. Sînt foarte grăbit.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels
Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1920

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — și asta e destul. — *Nota trad.*

** P. J. Proudhon. „Ideea generală a revoluției în secolul al XIX-lea”. — *Nota red.*

*** Este vorba de continuarea seriei de articole ale lui Engels „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. — *Nota red.*

114

Marx către Engels ³¹¹
la Manchester[Londra], 31 august 1851
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Întotdeauna te înșeli amarnic cînd contezi pe crize hotărîtoare în rîndurile eroilor democrați. După un scandal cum a fost cel de acum două săptămîni, acești performers * au nevoie de o odihnă de multe săptămîni. Și deci alaltăieri, vineri 29, nu s-a petrecut nimic important.

D'abord **. În ziua de luni 25 august, după cum ți-am mai spus, Willich și Schapper au amenințat cu retragerea din comitetul emigranților din Great Windmill. Marțea următoare, în cadrul unei ședințe oficiale, ei au declarat într-adevăr că se retrag, și tot comitetul s-a dizolvat satisfăcut. Cu această ocazie s-au spus cuvinte grele. Willich i-a moralizat și a ținut o predică despre etică, drept răspuns i s-au înșirat toate păcatele lui. Dar principalul punct al acuzației care i s-a adus a fost că atunci cînd sosește momentul să dea socoteală pentru cele douăzeci de lire investite în atelierul de perii, ei au grijă, și acum, așa cum s-a mai întîmplat odată, ca domnul Lüssel, gerantul răspunzător al atelierului, s-o șteargă.

Vineri, la ședința generală a celor dornici de unitate, a participat și generalul Sigel. *** El a sperat că vor veni „verigile de jos ale emigrației”, din pricina căroră a avut cîteva ciocniri violente cu Willich ; acesta a dat frîu liber indignării sale împotriva acestei bande de ticăloși, pe care, în lupta împotriva noastră, o ridică în slăvi. Dar acest lumpenproletariat nu a venit la adunare. Cei care s-au adunat în fața ușilor areopagului erau în număr prea mic pentru a avea vreo șansă de succes și de aceea s-au retras. Tu știi că sînt niște canalii lașe, și fiecare dintre acești nemernici are o conștiință prea încărcată ca să apară în mod izolat în fața unei adunări mai mari ca acuzator public.

În comitetul „general democrat” al emigranților fuseseră aleși adepți ai lui Ruge — cum este, de pildă, Ronge — în număr

* — comediați. — *Nota trad.*** — Mai întii. — *Nota trad.**** Franz Sigel. — *Nota red.*

de 4. Aceștia au declarat că se retrag. Și astfel comitetul a fost dizolvat. A fost ales un nou comitet *provizoriu*, alcătuit din domnii Kinkel, contele Reichenbach *, Bucher și saxonul Semper.

De aici poți să-ți dai seama că au intrat într-o nouă fază. S-au aruncat în brațele respectabililor „hommes d'état” **, pentru că „liderii” de pînă acum s-au compromis prin ticăloșiile săvîrșite în viața civilă. Dintre acești „hommes d'état” — nucleul lor — fac parte „bravii democrați” Bucher (conciliator berlinez ³¹²), contele Reichenbach *** (cavaler al spiritului și militant din Frankfurt, compromis pe scara întregului imperiu, nu veteranul berlinez al partidului) și importantul bîlbîit „Rudolf Schramm” (connu ****).

Lupus, care frecventează din cînd în cînd casa Reichenbach, în virtutea vechii prietenii care-l leagă de contesa Reichenbach și de fratele ei, ce se află de asemenea aici, l-a întîlnit ieri la ei pe domnul Techow, pe care îl cunoaște din Elveția. Puțin după aceea a apărut Willich în persoană, însoțit de profundul Eduard Meyen. Cînd au intrat aceste importante personaje, Lupus a plecat.

Voilà tout ce que j'ai a rapporter pour le moment *****. Datorită celor 160 de lire de la americani, Kinkel a reușit în mod evident, parte direct, parte cu ajutorul adeptilor săi, să producă „respectabililor” și „oamenilor de stat” o puternică impresie despre puterea și relațiile lui. Dar prin dizolvarea comitetului din Windmill, nobilul Willich a rupt cea mai solidă legătură care-l unea cu „gloata”.

Maintenant *****, în ceea ce te privește, este sigur că Fischer te-a numit precis printre cei care urmează să dispună de suma de 160 l. st. Generalul Sigel și Goegg au comunicat acest lucru, chipurile, au secret ***** prietenului lor Schabelitz, în realitate însă eu cred că au făcut-o ca să-ți se aducă la cunoștință. După părerea mea, tu trebuie să-i scrii d-lui Kinkel că ai fost informat din New Orleans în legătură cu banii trimiși și ceri să fii consultat în problema folosirii lor. Tu întrebi simplu ***** ce au făcut cu banii sau ce au de gînd să facă cu ei. Adresa lui Kinkel este: „Dr. phil. (așa scrie pe cărțile lui de vizită) Kinkel, 1, Henstridge Villas, St. Johns Wood”. Am să-ți trimit odată, ca să te amuzi, o ast-

* Oskar Reichenbach. — *Nota red.*

** — oameni de stat. — *Nota trad.*

*** Eduard Reichenbach. — *Nota red.*

**** — cunoscut. — *Nota trad.*

***** — Asta-i tot ce am de raportat pentru moment. — *Nota trad.*

***** — Acum. — *Nota trad.*

***** — în mod confidențial. — *Nota trad.*

***** — simplu. — *Nota trad.*

fel de carte de vizită, care prin conținut și formă seamănă întru totul cu o reclamă londoneză pentru vindecarea bătăturilor and so forth *.

Dar să nu uit marele eveniment. În numărul din 13 august **, nefericitul Heinzen anunța că Otto și-a retras capitalurile și că deci el rămîne singur cu capitalul său spiritual, care nu este suficient pentru ca un ziar să poată rezista în America industrială. De aceea el scrie o elegie despre moartea prematură a lui Hector. Și în același număr Hoff și Kapp fac un apel la cititori să subscrie acțiuni pentru un nou ziar, care să ia locul lui „Schnellpost”. Și, cum soarta îți joacă asemenea renghiuri, în același timp „Staatszeitung” îi intentează nobilului Heinzen — dînd totodată în vileag multe coțcării de-ale lui în probleme de bani — un proces de calomnie, care, după cum prevede el, îl va duce la „casa de corecție”. Le pauvre *** Heinzen! Și acest mare bărbat este cuprins acum de indignare morală împotriva Americii și a „yankeilor fără inimă”, precum și împotriva „germanilor americani”, care îi imită, în loc să ducă o muncă pentru „umanizarea societății” și să se entuziasmeze de marile descoperiri politice-sociale ale lui Ruge.

Așa, de pildă, în numărul amintit se spune :

„Acest spirit liber german, care trebuie să umple lumea, ...acest izvor de viață, care udă pămîntul de două milenii, devenind din ce în ce mai îmbelșugat”.

„De ce există germani pe lume? De ce există o inimă germană, limba germană? De ce există, de pildă, acest mijloc inventat de germanul Gutenberg pentru a instrui și a lumina spiritul? Toate acestea există aici, chiar și pămîntul pe care se petrec, sau ar trebui să se petreacă, această Americă a fost descoperită de un german”.

„Comunitățile libere, filozofia germană sănătoasă și puternică, strălucitoarea literatură germană, strămutate aici și în interacțiune spirituală cu tot ceea ce țara și locuitorii ei au mai solid și mai trainic — toți acești factori trebuie să ducă la crearea unui *americanism de importanță istorică mondială*, o mărime atotputernică sub raport uman, spiritual și moral, a cărei inimă o constituie germanii din ce în ce mai influenți, al cărei cap îl reprezintă yankeii innobilati, și al cărei braț este pus în mișcare de eforturile unite și ale unora și ale celorlalți”.

„Într-adevăr, eu susțin că poporul german este mai copt pentru o republică democrată decît cel american... Într-adevăr, dacă

* — și așa mai departe. — *Nota trad.*

** al ziarului „Deutsche Schnellpost”. — *Nota red.*

*** — Bietul. — *Nota trad.*

Germania s-ar elibera de vampirii și de cătușele ei, ar avea mai degrabă posibilitatea să «fixeze», cum spun americanii, o republică pur democrată înaintea yankeilor și s-o realizeze cu mai mult succes decât ei, întrucât chiar partea instruită politiceste a americanilor este încă atât de pătrunsă de superstiții, atât de lipsită de libertate în ceea ce privește spiritul și atât de departe de orice educație umanistă, încât acolo nu poate fi realizat scopul final al democrației, adevăratul umanism, dezvoltarea armonioasă a omenirii sub raport politic, social și moral sau spiritual”.

Acest lucru îl scrie sau își permite să-l scrie mitocanul * teuton tocmai în timpul când americanii își croiseră cu succes drumul prin istm. Bădăranul îndrăznește să scrie în același număr :

„Dv. biciuiți atât de bine situația din America, îndeosebi a germanilor americani, încât orice om competent și nepărtinitor trebuie să fie de acord cu dv. Ar fi într-adevăr un lucru vrednic de laudă dacă dv., prin intermediul ziarului dv., ați putea contribui la înnobilarea și educarea germanilor din America ; și chiar dacă glasul dv. n-ar găsi ecou în rîndurile masei inculte, totuși ar fi destul dacă ați elibera pe unii germani de tendința funestă de a-i imita ca niște maimuțe pe americani”.

Și după aceasta, mitocanul își strigă cu o voce jalnică ieremiadele lui stupide în legătură cu lipsa de bani.

Desigur, ai aflat deja de mult din ziare că Girardin s-a unit cu Ledru-Rollin, care se și închipuie un viitor Mare Mogol francez. Dar acum s-a format la Paris un comitet concurent, format din Lamennais-Michel (de Bourges)-Schoelcher, care vrea să creeze „Statele Unite ale Europei” cu ajutorul popoarelor *romanice* — francezi, spanioli, italieni —, la care urmează să se ralieze apoi germanii etc. Așadar, spaniolii (!) trebuie să ne civilizeze pe noi ! Mon Dieu **, asta îl întrece și pe K. Heinzen, care vrea să introducă doctrina lui Feuerbach și A. Ruge în rîndurile yankeilor, pentru a-i „umaniza”. Ziarul lui Ledru[-Rollin] „Proscrit” atacă cu vehemență acest comitet rival. Ei îi răspund cu aceeași monedă. Dar, ceea ce este și mai dureros pentru Marele Mogol în partibus ***, la Paris a avut loc un conclav al întregii prese. Ziarul „Proscrit” a fost și el reprezentat printr-un deputat. Scopul : înțelegere în privința candidaturii unui președinte comun. „Proscrit” a dat chix cu toate propunerile sale și s-a spus pe față că domnia de la Londra n-au decît să trîncănească cît vor, dar propunerea de care are nevoie Franța trebuie să vină din Franța, însuși

* Karl Heinzen. — *Nota red.*

** — Pe dumnezeul meu ! — *Nota trad.*

*** — (aici) lipsit de putere reală. — *Nota trad.*

Ledru [-Rollin] se înșală foarte mult dacă se consideră „persoană importantă”, așa cum îl prezintă Mazzini.

De altfel conclavul s-a terminat printr-un scandal și fără nici un rezultat. Democrația dornică de unitate seamănă pretutindeni una cu alta, ca două picături de apă.

La revedere. Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels.
Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

115

Engels către Marx ³¹³

la Londra

Dragă Marx,

Din nou trebuie să-ți cer scuze.

1. Tot n-am putut să mă apuc încă de lucru la Proudhon, pentru că 4 zile la rând m-a chinuit o durere groaznică de măsele, care m-a făcut cu desăvîrșire inapt de lucru. În plus, chiar astă-seară sosește fratele * meu (pe care îl cunoști) de la Londra și mă va împiedica, nu știu pentru cît timp, să lucrez. Que le diable emporte l'exposition ! **

2. Cele 5 l.st. pe care ți le-am promis pentru astăzi nu pot să ți le trimit decît miine, pentru că în casa de bani a biroului nu există nici un gologan și deci abia miine le pot primi.

Articolul triumfător al ziarului „Lith[ographische] Corresp[on- denz]” despre unitatea emigrației cinstite, care a fost în sfîrșit realizată, este dezmințit prin noi lamentări și atacuri ale „prusienilor” împotriva „germanilor din sud” și împotriva „pommeranului” Ruge apărute în aceeași „Lithographische C[orrespondenz]”. Sic transit gloria ! *** — bucuria n-a fost de lungă durată. E bine că în fiecare

* Probabil Hermann Engels. — *Nota red.*

** — Dracul s-o ia de expoziție. — *Nota trad.*

*** — Așa trece gloria ! — *Nota trad.*

din aceste două asociații³¹⁴ avem atîția prieteni, încît nici una dintre ele nu ne va stînjeni.

Ai citit în „Daily News” de astăzi amuzantul articol despre pretinsa baroneasă Beck, în realitate o prostituată care a murit în mîinile poliției engleze din Birmingham în timp ce-și însira minciunile. Povestea e foarte interesantă, și cu atît mai interesantă cu cît îl demască și pe enervantul cerșetor „Dr.” Heinemann ca pe un spion direct în slujba „departamentului extern, recent organizat, al poliției engleze”. Tu îți amintești cît de suspect ni s-a părut dintotdeauna acest tip josnic. Predarea documentelor cu privire la „asociația germană comunistă care există la Londra” explică și șicanele poliției din vara trecută, și tare mi-ar plăcea să știu cît a primit d-l Christian Joseph Esser pentru participarea sa la această poveste. Îl cunoști pe „baronul Soden”, care confirmă această poveste și se oferă să aducă dovezi? Ar fi bine dacă, în mod discret, am putea afla cîte ceva de la omul acesta. Pretextul ar fi ușor de găsit și cu ocazia aceasta am putea obține și ceva material despre lepădăturile emigrației, ceea ce mai tîrziu ne-ar putea prinde bine. Eu îmi voi procura acest număr din „Daily News” și-l voi păstra, la nevoie documentul poate fi de folos.

Falimentele au și început la Liverpool și la Londra, iar ziarul „Economist”, cu toate eforturile lui de a dovedi că economia țării este cum nu se poate mai sănătoasă, adică cea mai mare parte din surplusul de capital este plasată în întreprinderi solide, a trebuit totuși să recunoască că piața Indiilor orientale este din nou suprasaturată și în comerțul cu Indiile orientale se observă din nou cu o regularitate nedezmîntită vechile afaceri în consignație și vechea practică a împrumuturilor. Săptămîna viitoare el intenționează să ne arate cum se organizează o afacere în consignație pe baze solide, sînt foarte curios să văd acest lucru. Între timp proprietarii filaturilor și țesătoriilor cîștigă aici o grămadă de bani, cei mai mulți sînt asigurați cu comenzi pînă la Anul nou, și la țară se lucrează pretutindeni cel puțin pînă la ora 8 seara, adică 12—12 ore și jumătate și adeseori chiar mai mult. Din bumbac de $3\frac{3}{4}$ — $4\frac{1}{2}$ pence pfunzul, ei torc fire de 7—8 pence pfunzul; cheltuielile de producție pentru acest sortiment de calitate inferioară reprezintă doar $1\frac{1}{2}$ —2 pence per pfunz; așadar, la o producție săptămînală de 12 000 000 de pfunzi (importul de bumbac brut fiind de 600 000 000 de pfunzi) dacă luăm sortimentele de calitate inferioară ca normă, toți filatorii la un loc cîștigă în Anglia 75 000 l.st. săptămînal, adică anual $3\frac{3}{4}$ milioane l.st. net. Același lucru se întîmplă dacă, în loc de nr. 6—12, se ia un număr mediu de fire, 18—24, iar cei care, datorită mașinilor bune, pot folosi bumbac de calitate inferioară cîștigă la un pfunz

de fire nu 1¹/₂ pence, ci 2¹/₂ pence. Toate acestea au început din aprilie și mai, de când a scăzut prețul bumbacului; cei care cumpără, comparativ, cele mai multe fire sînt germanii. Cînd va începe hora — și această situație cu siguranță că nu va dura mai mult decît pînă în martie — și dacă în același timp gluma asta va începe și în Franța, atunci germanii se vor simți strașnic cu toate firele nevîndute, care le vor rămîne pe cap, și, ca urmare, și țara va fi bine pregătită.

Să vărsăm în tăcere o lacrimă în amintirea lui Brüggemann! ³¹⁵
Nici un filistin n-a fost vreodată lovit mai pe nedrept de o nenorocire — sit illi terra levis*.

Al tău
F. E.

[Manchester], luni 1 septembrie [1851]

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels.
Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

116

Engels către Marx

la Londra

Dragă Marx,

Miine pleacă fratele ** meu și, în sfîrșit, voi avea din nou liniște. În tot timpul ăsta n-am fost un moment singur și mi-a fost absolut imposibil să-ți trimit bancnota mai devreme de sîmbătă; a trebuit să-ți expediez ambele jumătăți cu aceeași poștă, pentru că duminică este un singur delivery***. Întrucît există pericolul ca bancnota să fie sustrasă, îți dau următoarele particulars**** în legătură cu ea : numărul este E/X 01780 și poartă data : Leeds, 15 iulie 1850. Deci dacă nu o primești, să te duci imediat la bancă și să stop payment*****; vei avea posibilitatea s-o faci în timp util. Bancnota este de cinci l. st.

* — fie-i țărîna ușoară. — *Nota trad.*

** probabil Hermann Engels. — *Nota red.*

*** — cursă poștală. — *Nota trad.*

**** — amănunte. — *Nota trad.*

***** — oprești achitarea. — *Nota trad.*

Vineri seara am primit pe neașteptate o scrisoare de la bătrînul, în care îmi scrie că cheltuiesc prea mulți bani și că ar trebui să mă limitez la 150 l.st. Bineînțeles că nu mă voi supune acestei pretenții ridicole, cu atît mai mult cu cît ea este însoțită de amenințarea că la nevoie va cere Ermenilor să nu-mi dea nimic peste această sumă. Îi voi scrie, desigur, imediat că nu mai calc pe la birou, și mă întorc imediat la Londra dacă încearcă să facă această josnicie. E pur și simplu nebun. Și este cu atît mai ridicol și mai stupid, cu cît în această privință ne-am înțeles verbal demult și nu i-am dat absolut nici un motiv să revină asupra hotărîrii luate. Cred că cu ajutorul fratelui meu și al bătrînei * voi rezolva această chestiune, deocamdată va trebui totuși să mă restrîng, pentru că summa summarum am și cheltuit 230 l.st., și pînă în noiembrie, cînd se împlinește un an de cînd sînt aici, nu mi-e îngăduit să depășesc prea mult această sumă. În orice caz, acest nou capriciu este foarte neplăcut și mă înfurie la culme, mai ales maniera grosolană la care a recurs bătrînul cu această ocazie. Este adevărat, anul ăsta el nu cîștigă aici nici pe departe atît de mult cît a cîștigat anul trecut, dar asta se datorește numai proastei management ** a asociaților lui, asupra cărora eu nu am nici un control.

Ce este cu povestea asta nouă de la Paris ? ³¹⁶ Se pare că de data aceasta clica Hipopotamului *** a pășit-o ; arestații germani, ale căror nume le cunosc, sînt toți vechi adepți ai lui Weitling din perioada anului 1847 și mai dinainte. Se pare că aici se împletesc mai multe intrigi. Mîntuitorul șvab este, după cîte știu, și el printre fericiți. Tant mieux pour lui ****. Dacă mai aflî ceva, comunică-mi și mie.

După cum scriu ziarele germane, cei din Köln nu se vor prezenta în fața curții cu juri înainte de viitoarea sesiune — din octombrie. Mîine sau poimîine îți scriu mai mult.

Al tău
F. E.

[Manchester], luni 8 septembrie [1851]

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* Elisa Francisca Engels, mama lui Engels. — *Nota red.*

** — gospodăriri. — *Nota trad.*

*** Karl Schapper. — *Nota red.*

**** — Cu atît mai bine pentru el. — *Nota trad.*

117
Engels către Marx
la Londra

Dragă Marx,

Am sperat să-ți pot termina astăzi un articol pentru America *. Dar mai am de scris vreo 3—4 pagini. Așa că trebuie să renunț la poșta de mâine, dar, dacă nu mă înșel, miercuri pleacă un vapor al companiei „Collin” — și cu el se poate trimite și articolul, iar vineri va urma al treilea. Mă voi interesa în această privință. Eu consider că, în the present moment **, această afacere americană, care aduce bani sunători, este mai presantă decât Proudhon, despre care nu știm dacă va aduce un câștig tot atât de sigur și de rapid ca articolele pentru America. De aceea m-am ocupat mai întâi de acestea. Dacă tu ești de altă părere, scrie-mi.

Cred că ai primit scrisoarea mea de luni.

En attendant tes nouvelles ***.

Al tău

F. E.

[Manchester], joi 11 septembrie [1851]

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

118
Marx către Engels
la Manchester

[Londra], sîmbătă 13 septembrie 1851
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Sper că ai primit scrisoarea mea în timp ce fratele tău era la tine ? Te întreb pentru că nu pomenești nimic de ea și nici de conți-

---

* F. Engels. „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. Articolul al doilea. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—112. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

** — în momentul de față. — *Nota trad.*

*** — În așteptarea unor vești de la tine. — *Nota trad.*

nutul ei. Nu-ți comunicam decât niște bîrfeli, deși și astea e bine să le păstrăm în arhivă. Dar nu mi-ar plăcea să știu că a încăput pe mîini străine.

Diversele tale scrisori, inclusiv cea care conținea 5 lst., le-am primit la timp.

Kinkel își face acum turneul prin Anglia de nord. N-a ajuns încă la Manchester ?

După cele relatate în ultima mea scrisoare, nu s-au întîmplat prea multe lucruri pe aici. Ieri (vineri) s-a împlinit o săptămînă de cînd contele Reichenbach * a declarat că se retrage din asociația generală a emigranților. Și tu, Brutus ? Sigel ** etc., care pînă atunci nu se retrăseseră definitiv, acum s-au retras și ei. Willich însă duce în rîndurile emigranților o campanie împotriva „lumpenproletariatului”. În legătură cu ședința care s-a ținut ieri-seară, nu am primit încă nici o știre.

Comitetul italian de asemenea s-a scindat ³¹⁷. O minoritate importantă s-a retras. Mazzini vorbește cu amărăciune despre acest eveniment în „Voix du Peuple” ***. Motivele principale se spune că ar fi fost următoarele : În primul rînd Dio ****. Nu vor dumnezeu. Mai departe, și asta e mai grav, îi reproșează maestrului Mazzini că, predicînd insurecția, adică provocînd-o înainte de vreme, el acționează în interesul Austriei. În sfîrșit : ei insistă să fie susținute în mod direct interesele materiale ale țăranilor italieni, lucru care nu se poate face fără a ataca, pe de altă parte, interesele materiale ale burgheziei și ale nobilimii liberale, care formează marea falangă a lui Mazzini *****. Această din urmă împrejurare este foarte importantă. Dacă Mazzini sau oricine altcineva care se va afla în fruntea agitației italiene nu-i va transforma de data asta franchement***** și immédiatement***** pe țărani din métaires***** în proprietari funciari liberi — situația țăranilor italieni este îngrozitoare, am studiat acum temeinic această porcărie —, atunci, în caz de revoluție, guvernul austriac va recurge la mijloacele folosite în Galiția ³¹⁸. El a și amenințat în „Lloyd” cu „schimbarea radicală a formelor de proprietate” și cu „distrugerea nobilimii care se agită”.

* Oskar Reichenbach. — *Nota red.*

** Franz Sigel. — *Nota red.*

*** Probabil o greșeală ; se pare că este vorba de „Voix du Proscrit”. — *Nota red.*

**** — dumnezeu. — *Nota trad.*

***** În original, începînd de la cuvintele „în primul rînd...” în limba franceză. — *Nota trad.*

***** — deschis. — *Nota trad.*

***** — imediat. — *Nota trad.*

***** — dijmași. — *Nota trad.*

Dacă lui Mazzini nu i se deschid nici acum ochii, atunci este un bou. Desigur, la mijloc sînt interesele agitației. De unde să ia cele 10 000 000 de fr. dacă îndepărtează burghezia? Cum să-și păstreze sprijinul nobilimii dacă îi declară că este vorba, în primul rînd, de exproprierea ei? Toate astea constituie greutăți pentru niște demagogi de școală veche ca ei.

Printre cei arestați la Paris se află, din păcate, și lepădătura aia de Schramm *. Alaltăieri a sosit o scrisoare din partea acestei hainanale adresată lui Liebknecht; avem plăcuta perspectivă de a-l avea din nou în mijlocul nostru pe tipul ăsta corupt. Dar ce Monsieur là ** va avea o surpriză. Mă vei îndatora foarte mult dacă îmi vei trimite pînă marți dimineața articolul pentru Dana.

Îți anexează scrisoarea de la Dronke. Apropo, să-i scrii direct pe adresa lui. Adresa lui Schuster este cît se poate de nesigură. Peste cîteva zile îți trimit un bilet pentru el, să mai adaugi și tu cîteva rînduri și să le expediezi picicului.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană
și franceză

119

Engels către Marx
la Londra

Dragă Marx,

Ieri, în mare grabă am terminat tel quel *** articolul pentru America ****. În cursul celor 3 săptămîni l-am întrerupt deseori și, în ultimul moment, am mîzgălit în fugă sfîrșitul. Tu en feras ce que tu pourras *****. În orice caz, îl vei primi astăzi cu prima poștă.

Singura scrisoare pe care am primit-o de la tine de cînd a venit fratele meu este cea din 31 august, care a sosit aici abia în 2 sep-

* Konrad Schramm. — *Nota red.*

** — acest domn. — *Nota trad.*

*** — de bine de rău. — *Nota trad.*

**** *F. Engels*. „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. Articolul al doilea. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—112. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

***** — Fă din el ce poți. — *Nota trad.*

tembrie și în care îmi reproduc unele pasaje din articolul lui Heinzen (din „Schnellpost“, cu privire la înobilizarea yankeilor).

Lenevia mea se explică :

1. printr-o călătorie de afaceri la Bradford,
2. prin plecarea funcționarului nostru la Londra, de unde se întoarce abia luni,
3. prin concedierea neașteptată a magazionerului și ajutorului nostru, așa că acum am de lucru pînă peste cap.

Miine sau luni mă apuc de al 3-lea articol pentru America, pe care îl vei avea negreșit înainte de plecarea primului vapor — marți, dacă vaporul pleacă miercuri, dacă nu, vineri. Miine îți scriu mai mult, căci biroul se închide și încă nu avem gaz, așa că-ți scriu aproape pe întuneric.

Al tău

F. E.

[Manchester], vineri 19 septembrie [1851]

Documentul lui Willich din „Débats“ este strașnic !³¹⁹

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

120

Engels către Marx ³²⁰ la Londra

Dragă Marx,

În sfîrșit, după toate aceste piedici nefaste, cred că am din nou posibilitatea să lucrez cu regularitate. În seara asta termin articolul nr. 3 pentru America *, pe care ți-l voi trimite fără întîrziere, și imediat mă voi apuca de Proudhon.

N-am mai auzit nimic despre turneul lui Kinkel. Sciziunea din rîndurile italienilor este strașnică. E un lucru minunat că, în cele din

* F. Engels. „Revoluție și contrarevoluție în Germania“, articolul al treilea. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—112. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

urmă, inveteratul fantezist Mazzini s-a izbit de interesele materiale, și asta chiar în propria lui țară. Meritul revoluției italiene este de a fi atras în mișcare și în Italia clasele cele mai înapoiate și că acum se formează un nou partid mai radical, care se opune vechii emigrații a partizanilor lui Mazzini și care încetul cu încetul îl dă la o parte pe d-l Mazz[ini]. Din știrile apărute în presă face impresia că „mazzinismul” începe să se bucure de o faimă proastă chiar în rîndurile unor oameni care nu sînt nici constituționaliști, nici reacționari, și că acești oameni folosesc rămășițele de libertate a presei din Piemont pentru a-l ataca pe Mazzini, iar portée * acestor atacuri nu este înțeleasă de guvern. În general însă, revoluția italiană depășește cu mult revoluția germană în ceea ce privește sărăcia de idei și bogăția de fraze. Este un noroc că țara aceasta, unde în loc de proletari există aproape numai lazzaroni, are cel puțin *métayers* **. Și celelalte motive invocate de scizioniștii italieni sînt îmbucurătoare și, la urma urmelor, e strașnic că singura emigrație nescindată pînă acum, cel puțin în mod oficial, s-a pus și ea pe cio-rvăială.

Raportul picului *** m-a amuzat foarte mult. Flecăreală îngîm-fată, un duel, o sumă de bani pe care urmează s-o încaseze la Ham-burg, planuri piemonteze — dodge ****, dodge și iarăși dodge ³²¹. La omulețul ăsta nu poți niciodată să înțelegi două lucruri : în primul rînd, cu ce se ocupă și, în al doilea rînd, din ce trăiește. Alăturat îți înapoiez această scrisoare, trimite-mi răspunsul tău și eu i-l voi expedia nefrecat. Am notat adresa lui directă — adresa lui Schuster ar fi fost grozavă după ce i s-a făcut percheziție !

Era de așteptat ca nobilul Schramm să fie unul dintre primii care să-i cadă poliției din Paris în labă. El a făcut, desigur, multă zarvă prin cafenele și de aceea a fost prins, dar cum nu are nimic de-a face cu complotul Willich—Schapper, probabil că în momentul de față se găsește din nou la Londra. În „K[ölnische] Zeitung” extra-sele din documentul lui Willich sînt mult mai de efect decît în zia-rele franceze, pentru că este reprodus textul german original și ast-fel exprimarea energică a acestui mare om universal apare în toată puritatea ei ³²². De exemplu, acolo unde se spune că „Liga” și „sta-rea a patra” (nu trebuie să se confunde cu marfa falsificată pe care fabrica lui Marx și Engels a aruncat-o pe piață sub eticheta „pro-letariat”) în viitoarea revoluție vor duce „pînă la capăt evoluția isto-rică a problemei economice” !! Proasta traducere în franceză a

* — însemnătatea. — *Nota trad.*

** — dijmași. — *Nota trad.*

*** Ernst Dronke. — *Nota red.*

**** — palavre. — *Nota trad.*

poliției a stricat totul în acest neprețuit document. Vechile idei fixe ale smintitului soldățoi, nerozia, veche de cînd lumea, a unei revoluții sociale prin intermediul obștei, plănuțelele abile prin care se urmărea răsturnarea lumii, încă în noiembrie trecut, cu ajutorul Landwehrului renan, toate acestea abia se întrezăresc ca o licărire. Dar cel mai supărător este că, din pricina acestei traduceri proaste, ești aproape total lipsit de plăcerea de a vedea cum ideile băgate de noi încetul cu încetul în această căpățină confuză, după 12 luni de elaborare independentă s-au transformat pînă la urmă în cea mai pompoasă absurditate. În traducere se vede pretutindeni dependența de ideile noastre, dar tocmai ceea ce s-a adăugat, tocmai ceea ce este absurd-original, denaturarea acestor idei, nu este limpede. Și nu ne răpește oare aceasta plăcerea de a citi, în sfîrșit, în limba în care a fost scris inițial, un adevărat document al lui Willich, pe care acest nobil cavaler l-a rumegat desigur mult timp? Aici se vede numai înspăimîntătoarea sărăcie de idei și încercarea de a o ascunde sub o masă impresionantă de sfaturi revoluționare pline de bunăvoință, clocite de d-l Willich și d-l Barthélemy în serile mohorîte cînd stau în fața căminului. Inegalabile sînt și măsurile financiare: în primul rînd, se scot bani de hîrtie, n'importe combien *, în al doilea rînd, se confiscă, și în al treilea rînd, se rechiziționează. Apoi măsurile sociale, care sînt la fel de simple: 1) se organizează, tellement quellement **, 2) se înfulecă, se înfulecă foarte mult, pînă se ajunge acolo 3) că nu mai este nimic de înfulecat și aceasta este o fericire, pentru că atunci ajungem la punctul unde 4) se începe din nou totul de la început, fiindcă cea mai radicală tabula rasa constă, în orice caz, în a goli cu desăvîrșire toate mesele și atunci vine timpul cînd trebuie să se îplinească cuvîntul profetului Willich: „Noi trebuie să intrăm în Germania ca într-o țară pustie, pe care urmează s-o colonizăm și s-o desțelenim”. Individul ăsta nu a avut niciodată altă idee decît să cucerească cu „5 000 de oameni” aleși din rîndurile „poporului ales” Canaanul comunist, exterminînd pe locuitorii băstinași. Moise și Josua într-o singură persoană. Din păcate, fiii lui Israel s-au risipit încă din timpul robiei egiptene.

Să sperăm că porcăria cu aurul australian nu va opri criza comercială. În orice caz, pentru moment se creează o nouă piață, în mare parte fictivă, și se ridică prețul la lînă, pentru că turmele de oi sînt neglijate. În general, povestea asta este grozavă. Peste 6 luni înconjurul lumii cu vaporul va deveni ceva curent și profețiile noastre despre supremația Oceanului Pacific se vor realiza chiar mai repede decît ne-am fi așteptat³²³. Cu ocazia asta englezii vor

* — n-are importanță citi. — *Nota trad.*

** — de bine de tău. — *Nota trad.*

zbură, iar aceste State Unite ale criminalilor deportați, ale spărgătorilor, siluitorilor și pungașilor din toată lumea ³²⁴ vor da un exemplu uluitor de ce miracole poate fi în stare un stat de ticăloși notorii. They will beat California hollow *. În timp ce în California tot ticăloșii vor fi linșați, în Australia vor fi linșați honnêtes gens **, iar Carlyle își va vedea a sa aristocracy of rogues *** înscăunată în plină glorie.

Numeroasele afirmații solemne făcute de ziare cu prilejul ultimelor falimente și în special al depresiunii care domnește la Liverpool că, în pofida acestora, comerțul țării este mai sănătos ca oricând sînt foarte suspecte. Sigur este că India orientală este overstocked **** și de luni de zile acolo se vinde în pierdere. Unde se duc masele de produse care sînt fabricate acum aici în Manchester și în împrejurimi nu prea înțeleg; probabil că se face speculație în stil mare, foarte mare, pentru că, de îndată ce în iulie bumbacul a atins prețul cel mai scăzut și proprietarii torcătorilor au început să facă rezerve de materie primă, toți proprietarii de torcătorii și țesătorii au încheiat imediat un contract de lungă durată cu firmele de comision de aici, care mult timp n-au avut comenzi, pentru toată cantitatea de mărfuri pe care au comandat-o la fabricanți. La firmele din India orientală este evident că din nou se recurge din plin la vechiul sistem de avansuri; la unele firme acest lucru a ieșit deja la iveală, la altele va duce, mai devreme sau mai târziu, la un crash ***** amuzant. Pentru că fabricanții de aici lucrează din plin și forța productivă, mai ales pe o rază de 5—20 de mile în jurul Manchesterului a crescut din 1847 cu cel puțin 30% (în 1842 la Lancashire a fost de 30 000, în 1845 de 40 000, acum este cu siguranță 55 000—60 000 cai putere), ar fi suficient ca această activitate susținută să continue numai pînă în martie sau aprilie și atunci vom avea o supraproducție, care cu siguranță te va bucura.

Liverpooler Cottonmakler-Corporation ***** a stabilit datele de mai jos, date abt de precise cum n-ai mai întilnit, probabil, pînă acum. Remarc mai întii că recolta de bumbac din fiecare an pînă la 1 septembrie a anului următor este transportată în întregime în por-

* — Ei vor depăși cu mult California. — *Nota trad.*

** — oamenii cinștiți. — *Nota trad.*

*** — aristocrație a pungașilor. — *Nota trad.*

**** — suprasaturată. — *Nota trad.*

***** — crăh. — *Nota trad.*

***** — Asociația agenților de schimb în comerțul cu bumbac din Liverpool. — *Nota trad.*

turi, așa încît anul bumbacului durează de la 1 septembrie pînă la 1 septembrie. Astfel se înțelege că ceea ce, de exemplu, figurează acum ca recoltă din 1851 cuprinde bumbacul cultivat în vara anului 1850, recoltat în toamna anului 1850 și predat în porturi între luna septembrie a anului 1850 și luna septembrie a anului 1851. Recolta care se coace acum și care, de altfel, va fi mai proastă din cauza secetei și a furtunilor — ea va ajunge la circa 2½ milioane baloturi — va figura deci ca recoltă a anului 1852.

Recoltă de bumbac în anii :	Consumul în America însăși :
1846 . . . . . 2 110 537 baloturi	nu se dau date
1847 . . . . . 1 778 651 "	427 967 baloturi
1848 . . . . . 2 347 634 "	531 772 "
1849 . . . . . 2 728 596 "	518 039 "
1850 . . . . . 2 096 706 "	487 769 "
1851 . . . . . 2 355 257 "	404 108 "

Așadar, americanii au consumat ei înșiși între $\frac{1}{3}$ și $\frac{1}{4}$ din întreaga lor recoltă. Despre exportul și importul altor sorturi de bumbac din altă parte decît din St[atele] U[nite] îmi lipsesc datele. Exportul Statelor Unite în Anglia a reprezentat aproximativ 55—60% din recoltă, în Franța $\frac{1}{3}$. Dar ambele țări exportă destul de mult mai departe : Anglia în Franța, Germania și Rusia, Franța în Elveția.

Rușii nu mai primesc în acest moment aproape nici măcar un pfund de fire din Anglia, ei importă de acolo foarte puține produse finite din bumbac, foarte mult bumbac brut — 2 000—3 000 de baloturi pe săptămînă. În pofida faptului că taxa vamală la fire a scăzut de la 7 pence la 5 pence per pfund, în fiecare zi iau ființă noi filaturi. Se pare că Nicolaie începe să se teamă de această industrie și vrea să scadă și mai mult taxa vamală. Dar cum în această afacere sînt interesate întreaga nobilime bogată și întreaga burghezie, dacă el va insista, lucrurile pot lua o întorsătură serioasă.

Al tău

F. E.

M[anchester], 23 septembrie 51

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels.
Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

121

Marx către Engels la Manchester

[Londra], 23 septembrie 1851
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Cu documentul ³²⁵ de la Paris, lucrurile au ieșit foarte prost. Ziarele germane din Köln și din Augsburg *, așa cum era de așteptat din partea acestor ciini lipsiți de simț critic, ni-l atribuie nouă. Pe de altă parte, lamentabilii Willich et Co. răspîndesc zvonul că, prin intermediul cunoscuților noștri, noi am fi denunțat rahatul ăsta poliției din Paris. Qu'en dis-tu ? **

K. Schramm este și el arestat. Habeat sibi ***. Rîndul viitor — după ce mai primesc unele date — o să-ți scriu din nou despre porcăria de aici. Astăzi te voi delecta cu următorul rezumat al unui amplu manifest al cetățeanului Techow, care a fost publicat în „New Yorker Staatszeitung” și se intitulează : „*Contururile războiului viitor. Londra, 7 august*” ³²⁶. (Scris prost, doctrinar cu tot felul de reminiscențe din „Revue” a noastră ; ca formă pare inteligibil, dar conținutul este plat, expunerea lipsită de vioiciune, nimic remarcabil.) Te scutesc de vorbele umflate pe care le recită Techow la început despre revoluția din 1849. Din aceasta el trage, în primul rînd, următoarele concluzii practice :

1. Împotriva violenței nu există alt mijloc de împotrivire decît violența.
2. Revoluția poate învinge numai atunci cînd devine generală, adică atunci cînd izbucnește în mari centre ale mișcării (Palatinatul bavarez, Baden) și apoi cînd nu devine expresia unei *singure fracțiuni opoziționiste*. (Exemplu : insurecția din iunie 1848.)
3. Lupta națională nu poate avea o importanță hotărîtoare, pentru că duce la fărîmițare.
4. Luptele pe baricade nu au altă importanță decît că semnalează împotrivirea populației și supun unei verificări forța guvernului, adică verifică starea de spirit a trupelor față de această

* „Kölnische Zeitung” și „Allgemeine Zeitung”. — *Nota red.*

** — Ce spui de asta ? — *Nota trad.*

*** — Așa-i trebuie. — *Nota trad.*

împotrivire. Oricare ar fi rezultatul acestei verificări, prima și cea mai importantă măsură pe care urmează s-o ia revoluția rămîne întotdeauna organizarea în vederea războiului și crearea unei armate disciplinate. Pentru că numai în felul acesta este posibilă ofensiva și numai ofensiva aduce victoria.

5. Adunările naționale constituante nu sînt capabile de organizare în vederea războiului. *Ele își pierd vremea cu probleme de politică internă*, pentru a căror rezolvare va sosi timpul abia după victorie.

6. Pentru a înfăptui organizarea în vederea războiului, revoluția trebuie să cîștige spațiu și timp. De aceea ea trebuie să atace din punct de vedere politic, adică să atragă în sfera sa de influență o întindere cît mai mare de teritoriu, pentru că la început ea trebuie întotdeauna să se limiteze, din punct de vedere militar, la defensivă.

7. Organizarea în vederea războiului, atît în tabăra republicană, cît și în cea regalistă, se poate baza numai pe constrîngere. Cu entuziasm politic și detașamente de voluntari împopoțonate în mod fantezist nu a fost încă niciodată cîștigată o bătălie deschisă împotriva unor soldați disciplinați și bine conduși. Entuziasmul militar apare abia după o serie de succese. — Pentru obținerea acestor succese, la început nu există bază mai bună decît o disciplină de fier. În măsură și mai mare decît în ceea ce privește organizarea internă a țării, în cadrul armatei principiile democratice pot fi aplicate numai după victoria revoluției.

8. Prin natura sa, războiul care se apropie este un război de distrugere — a popoarelor sau a monarhilor. De aici rezultă recunoașterea solidarității politice și militare a tuturor popoarelor, adică intervenția.

9. Teritoriul revoluției viitoare coincide din punct de vedere al spațiului cu granițele revoluției care a fost înfrîntă: Franța, Germania, Italia, Ungaria și Polonia.

Din toate acestea rezultă următoarele: Problema revoluției viitoare este echivalentă cu problema unui război european. Problema fundamentală a războiului este: o Europă căzăcească sau una republicană. Teatrul de război — cel vechi: Italia de sus și Germania.

După aceea, d-l Techow enumeră: 1. forțele de luptă ale contrarevoluției; 2. forțele de luptă ale revoluției.

I. Forțele de luptă ale contrarevoluției

1. *Rusia*. Să admitem că forțele ei armate ar ajunge la 300 000. Aceasta ar fi foarte mult. În cât timp și cu ce forțe ar putea atunci să apară pe Rin sau în Italia? În cel mai bun caz în două luni. Cel puțin o treime trebuie scăzută: bolnavii și cei care ocupă drumurile de acces. Rămân 200 000 de oameni, care pot fi prezenți în punctele hotărâtoare ale teatrului de război la două luni după izbucnirea mișcării.

2. *Austria*. Efectivul armatei ei este apreciat la 600 000 de oameni. În 1848 și 1849 a avut nevoie în Italia de 150 000 de oameni. Radetzky cere același număr și acum, în timp de pace. El are nevoie în momentul de față, în timp de pace, de 90 000 de oameni în Ungaria. În ultimul război nu au fost suficienți 200 000 de oameni. O treime din această armată este constituită din unguri și italieni, care vor trece de partea inamicului. În cel mai bun caz, dacă răscoala nu izbucnește în același timp în Ungaria și Italia, Austria va putea — fiind oprită de tot felul de lupte pe baricade — să apară peste 6 săptămâni cu 50 000 de oameni pe Rin.

3. *Prusia*. Numără 500 000 de oameni, în care intră și batalioanele de rezervă și Landwehrul din prima recrutare, care nu merg pe câmpul de luptă. Pentru operațiile militare — 300 000 de oameni: jumătate trupe de linie, jumătate Landwehr. Durata mobilizării: 2—3 săptămâni. Corpul ofițeresc din armata prusiană este aristocratic, subofițerii birocrati, masa „pe deplin democrată”. Ulterior, șansele revoluției cresc prin mobilizarea Landwehrului. Dezorganizarea armatei prusiene datorită revoluției, pe care regele n-o va putea înăbuși decât cu ajutorul armatei ruse, pentru ca împreună cu rușii să-și ducă rămășițele armatei sale împotriva rebelilor. Provincia renană, Westfalia, Saxonia sînt pierdute pentru el, de asemenea importanțele linii de fortificație și cel puțin o treime din armata sa. De o treime din armată are nevoie pentru a înăbuși răscoalele din Berlin, Breslau, provincia Posen și Prusia de apus. Rămân cel mult 100 000, care nu vor putea ajunge pe câmpul de luptă mai devreme decât rușii înșiși.

4. *Armata Confederației germane*. Regimentele din Baden, Schleswig-Holstein, Kurhessen și Palatinat sînt de partea revoluției. Numai rămășițele armatei Confederației germane, ascultînd de implorările suveranilor, vor veni să întărească armata reacțiunii. Fără importanță sub raport militar.

5. *Italia*. Singura forță militară a Italiei, armata din Sardinia, este de partea revoluției.

Deci summa summarum :

Teatrul de război din Germania

150 000 de ruși	
100 000 de prusieni	
50 000 de austrieci	300 000 de oameni

Teatrul de război din Italia

150 000 * de austrieci	
50 000 de ruși	200 000 de oameni

Total : 500 000 de oameni

II. Forțele armate ale revoluției

1. *Franța*. Chiar din primul moment revoluția dispune de 500 000 de oameni. Dintre aceștia 200 000 pe Rin, 100 000 în Italia (de sus) asigură revoluției din Italia și Germania timp și spațiu pentru a se organiza.

2. *Prusia* 50 000 } și anume jumătatea părții care trebuie scă-
3. *Austria*. 100 000 } zută din armata organizată.

4. Mici armate germane : 100 000.

Apoi el face următorul calcul :

<i>Armata franceză activă</i>	. . . . .	300 000 de oameni
<i>Armata revoluționară germană</i>	. . . . .	150 000 " "
<i>Italia și Ungaria</i>	. . . . .	200 000 " "
		<hr/> 650 000 de oameni

Așadar : Revoluția are sub comanda sa 650 000 de oameni împotriva a 500 000 de oameni ai absolutismului.

El încheie în felul următor :

„Orice deosebiri naționale sau principiale ar scinda totuși marele partid al revoluției — noi am înțeles cu toții că pentru lupta între aceste concepții diferite va sosi ceasul abia după victorie” etc. etc.

Ce părere ai despre acest calcul? Techow pornește de la ideea că dezorganizarea va fi în rîndurile armatei regulate, iar organizarea în rîndurile forțelor armate revoluționare. Asta este

* În original : 110 000. — Nota red.

baza calculului său. Dar tu vei putea să apreciezi această statistică mai bine decât mine.

Tendința politică propriu-zisă a acestui articol, care apare și mai clar în original, este: absolut nici o revoluție, adică nici o luptă între partide, nici un război civil, nici o discordie între clase nu va izbucni pînă la *terminarea războiului* și prăbușirea Rusiei. Dar pentru a organiza armatele în vederea acestui război este nevoie de *violență*. Și de la cine va veni *violența*? De la generalul Cavaignac sau de la un dictator militar similar din Franța care își are generalii săi în Germania și în Italia de sus. Voilà la solution*, care nu este prea departe de ideile lui Willich. Războiul mondial, adică, potrivit teoriei locotenenților prusaci revoluționari, domnia, măcar vremelnică, a militarilor asupra civililor. Dar cum va putea un general quelconque**, chiar dacă s-ar scula din groapă însuși bătrînul Napoleon, să obțină nu numai mijloacele, ci și această influență, fără o luptă internă premergătoare și simultană, fără afurisita „politică internă”, despre aceasta oracolul nu spune nimic. Cel puțin „dezideratul pios” al adepților unui viitor război mondial, care își găsește expresia politică corespunzătoare tocmai în politicienii și democrații situați în afara claselor, ca atare, este limpede exprimat aici.

Îți doresc sănătate.

Al tău

K. M.

Am primit chiar acum scrisoarea ta, pe care ți-o confirm.

N. B. Tu știi că Stechahn, sau Steckhahn***, a fost arestat la Hanovra și că înainte de a intra în legătură cu noi a fost în corespondență cu comitetul lui Schapper etc. Acum cele două scrisori pe care el i le-a scris lui Dietz, secretarul acestui comitet, și pe care acest gîndac le-a primit, se găsesc pe biroul inspectorului de poliție din Hanovra. Noi l-am imputernicit pe Ulmer să-l întrebe despre acest lucru pe d-l Dietz et Co. vinerea viitoare, în cadrul ședinței publice a „Asociației refugiaților”, sau a „Asociației emigranților”. Dar am revenit asupra acestei dispoziții. St[echan] a evadat, deci se găsește în drum spre Londra, sau este deja aici. Și cine ne garantează că St[echan] nu se va duce la dușmanii noștri, în loc să vină la noi?

Straubingerii sînt capables de tout****. O nouă dovadă: d-l Paul Stumpf, care în timpul scurtei sale vizite aici la Londra n-a

* — Iată soluția. — *Nota trad.*

** — oarecare. — *Nota trad.*

*** probabil Stechan. — *Nota red.*

**** — capabili de orice. — *Nota trad.*

dat nici pe la mine, nici pe la Lupus, ci s-a întâlnit numai cu acești ticăloși.

Informațiile tale privitoare la comerț m-au interesat nespuse de mult.

Cît despre K. Schramm, eu i-am dat o scurtă scrisoare de recomandare, pe care el a băgat-o în portvizitul său. Aceste rînduri pot constitui pentru el un fel de scrisoare a lui Urie³²⁷. Eu i le-am dat atunci ca o garanție pentru a-i crea impresia că avem încredere în el, întrucît acest individ ne-ar putea face mult rău. În același timp, i s-a scris lui Reinhardt să fie prudent în cazul cînd Schramm se va prezenta la el cu o scrisoare avînd un caracter *general*. Din păcate, scrisoarea este semnată de mine. Schramm poate să primească 6 luni pentru asta.

Adio !

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

122

Engels către Marx

la Londra

Dragă Marx,

Am primit scrisoarea ta. Despre erudiția lui Techow, miine. Scrisoarea de cerșetorie trimisă de Kinkel la N[ew] O[rleans] este foarte drăguță, din păcate am citit-o numai în limba franceză. D-l Stechan de asemenea este, probabil, la Londra și faci foarte bine că îl lași pe tipul ăsta în pace pînă cînd nu vine el singur și că aștepti să vezi ce se va întîmpla înainte de a îngădui cuiva să-i ia apărarea. Printre cei eliberați la Paris, al căror nume le-au comunicat ziarele de astăzi, se găsește, desigur, și d-l Konrad *. Și pe mine m-a înfuriat prostia ziarelor germane, care ne atribuie nouă stupidul document al lui W[illich]. De altfel, se va lămuri foarte curînd că nu avem nimic de-a face cu această jalnică mîzgălitură. Par dieu, nous en avons assez sur les bras ** documente scrise de

* Konrad Schramm. -- *Nota red.*

** — Pe dumnezeul meu, ne-au fost puse în circă destule. —

Nota trad.

alții, care ne sînt străine ca stil și conținut. Alăturat — articolul nr. 3 * pentru New York, în orice caz nu e o prostie chiar atît de mare ca nr. 2. Curînd mă apuc de nr. 4.

Ai putea să-mi trimiți din cînd în cînd sous bande ** ziare americane, mi-ar face plăcere uneori să văd porcăria asta în natura ***. În curînd îți voi trimite ad hoc un lot stamps ****.

Adio !

Al tău
F. E.

[Manchester] [25] septembrie 1851

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

123

Engels către Marx la Londra

[Manchester, 26 septembrie 1851]

Dragă Marx,

În ceea ce privește povestea lui Techow în legătură cu războiul *****, din punct de vedere militar este foarte plată și pe alocuri de-a dreptul greșită. Lăsînd la o parte adevărurile profunde că la forță trebuie să se răspundă numai prin forță și descoperirile stupide că revoluția va putea învinge numai dacă va fi generală (adică, luînd textual, dacă nu întîmpină nici o împotrivire, iar după sens dacă este o revoluție burgheză), lăsînd la o parte ideea, bine intenționată, de a strivi fatala „politică internă”, adică adevărata revoluție, cu ajutorul unui dictator militar, care, pînă acum, deși

* F. Engels. „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—112. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

** — sub banderolă. — *Nota trad.*

*** — în natură. — *Nota trad.*

**** — în acest scop un număr de timbre. — *Nota trad.*

***** Vezi volumul de față, p. 330—334. — *Nota red.*

există Cavaignac și Willich, nu a fost încă descoperit, lăsînd la o parte formularea politică, foarte semnificativă, a concepției acestor domni despre revoluție, din punct de vedere militar trebuie relevat următoarele :

1. Disciplina de fier, singura care poate asigura victoria, este tocmai reversul „amînării politicii interne” și al dictaturii militare. Cum se poate ajunge la această disciplină? Domnii aceștia ar fi trebuit să tragă unele învățăminte din Baden și Palatinat³²⁸. Doar este un fapt evident că dezorganizarea armatelor și slăbirea completă a disciplinei au fost atît condiția cît și rezultatul oricărei revoluții victorioase de pînă acum. Franța a avut nevoie de perioada 1789—1792 pentru a reorganiza o singură armată — cea a lui Dumouriez — de aproximativ 60 000—80 000 de oameni, dar și această armată s-a descompus din nou, și Franța n-a avut, putem spune, o armată organizată pînă la sfîrșitul anului 1793. Ungaria a avut nevoie de perioada martie 1848—mijlocul anului 1849 ca să aibă o armată ou adevărat organizată. Și cine a introdus disciplina în armată în timpul primei revoluții franceze? Nicidecum generalii, care în timpul unei revoluții abia după cîteva victorii încep să se bucure de influență și autoritate în rîndul armatelor improvizate, ci teroarea politicii interne, forța civilă.

Forțele de luptă ale coaliției :

1. Rusia. Presupunerea că 300 000 de oameni alcătuiesc trupele apte de luptă, dintre care 200 000 sub arme pe teatrul de război, este exagerată. Passe encore *. Dar ei nu pot ajunge în două luni nici la Rin (în orice caz, avangarda nu poate ajunge la cursul inferior al Rinului, la Köln), nici în Italia superioară. Pentru o acțiune simultană, pentru o bună organizare a dizlocării împreună cu Prusia, Austria etc., este nevoie de trei luni — o armată rusească nu mărșăluiește peste 2—2½ mile germane pe zi, și din trei zile una se odihnește. Au trecut aproape două luni pînă cînd și-a făcut apariția pe teatrul de război în Ungaria.

2. Prusia. Mobilizarea : cel puțin 4—6 săptămîni. Mizarea pe trecerea la inamic, răscoale etc. este foarte riscantă. În cel mai bun caz, Prusia va putea dispune de 150 000 de oameni, iar în cel mai rău caz nu va avea, probabil, nici 50 000 de oameni. Să scontezi aici o treime și o pătrime este curată șarlatanie ; totul depinde de întîmplare.

3. Austria. La fel de chanceux ** și de încurcat. Aici un calcul al probabilităților à la Techow este absolut imposibil. În cel mai bun caz, Austria va da, poate, potrivit datelor lui T[echow],

* — Dar treacă asta. — *Nota trad.*

** — problematic. — *Nota trad.*

200 000 de oameni împotriva Franței; în cel mai rău caz nu va putea da nici măcar un om și va fi în situația de a opune francezilor la Triest *cel mult* 100 000 de oameni.

4. Armata confederației. — Două treimi din armata bavareză va fi cu siguranță împotriva revoluției, și pe ici pe colo se vor mai găsi cite unii. În decurs de trei luni de zile se va putea, în orice caz, forma un corp de 30 000—50 000 de oameni și, pentru început, ei vor fi destul de buni împotriva unor soldați ai revoluției.

5. Danemarca va putea trimite de la început pe front 40 000—50 000 de soldați buni. Și, ca și în 1813, suedezii și norvegienii vor trebui să ia și ei parte la această mare cruciadă. T[echow] nu se gîndește la aceasta și nici la Belgia și la Olanda.

Forțele armate ale revoluției.

1. Franța. Are 430 000 de oameni sub arme. Dintre aceștia 100 000 în Algeria. 90 000 — adică o pătrime din ceea ce rămîne — nu sînt présent sous les armes *. Rămîn 240 000, dintre care, deși căile ferate s-au îmbunătățit acum considerabil, în decurs de 4—6 săptămîni nu vor putea ajunge mai mult de 100 000 de oameni la granița germano-belgiană și 80 000 de oameni la cea dintre Savoia și Piemont. Sardinia va încerca de data aceasta, ca și Belgia în 1848, să joace rolul unei stînci în mare; de aceea, dacă armata piemonteză, și așa plină de fii de țărani bigoți din Sardinia — cu ofițeri aristocrați, cel puțin în actuala ei conformație — va rămîne credincioasă revoluției, cum își închipuie T[echow], aceasta este o mare problemă. Victor Emanuel și l-a luat ca model pe Leopold, c'est dangereux **.

2. Prusia — ? 3. Austria — ? Aceasta în ceea ce privește trupele regulate, organizate. Cît despre detașamentele de partizani, numărul lor va fi legiune, desigur, dar nu vor fi de nici un folos. Dacă în primele luni se va putea forma din soldații apti de luptă care vor trece de partea revoluției o armată de 50 000—60 000 de oameni, asta va fi mult. Dar de unde să se ia ofițerii într-un timp atît de scurt ?

Avînd în vedere toate acestea, pare mai probabil că dacă revoluția izbucnește anul viitor, va trebui, la început — fiindcă ceea ce i-a dat lui Napoleon posibilitatea să formeze repede armate uriașe, și anume cadrele bune, lipsește în mod inevitabil în oricare revoluție (chiar și în Franța) —, sau să rămînă în defensivă, sau să se limiteze la proclamarea formală a revoluției din Paris și la expediții total nesatisfăcătoare, blamabile și dăunătoare, de tipul

* — prezenți sub arme. — *Nota trad.*

** — aceasta este periculos. — *Nota trad.*

Risquons-Tout ³²⁹ pe o scară mai mare. În afară numai de cazul cînd fortărețele de pe Rin ar cădea la primul asalt și armata piemonteză ar da ascultare chemării cetățeanului Techow, sau cînd dezorganizarea trupelor prusiene și austriece dă posibilitatea de a pune imediat stăpînire pe orașele Berlin și Viena, ca centre, și, prin aceasta, ar sili Rusia la defensivă, sau cînd ar interveni alte evenimente, ce nu pot fi prevăzute. Dar a te baza pe toate acestea și a face un calcul al probabilităților la Techow este inutil și arbitrar, așa cum m-am convins de mult, din propria mea experiență. Se poate spune un singur lucru, că totul depinde în foarte mare măsură de Provincia renană.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

124

Marx către Engels
la Manchester

[Londra], 13 octombrie 1851
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Probabil că ai văzut în „K[ölnische]Z[eitung]” declarația scrisă de mine în legătură cu birfelile răspîndite de „A[llgemeine] Z[eitung]” din A[ugsburg] ³³⁰. Trăncăneala devenise de nesuportat. Scopul urmărit în ultimul timp de aceste pușlamale prin atacurile lor neconținute din toate ziarele germane a fost, după cum știu din sursă sigură, să mă pună în fața unei dileme. Eu trebuia sau să condamn în mod public conspirația, deci și pe tovarășii noștri de partid, sau s-o recunosc în mod public și, astfel, să comit o trădare „juridică”. Dar domnii ăștia sînt prea grosolani ca să ne poată prinde pe noi.

Weydemeyer, la 29 septembrie, a plecat de la Havre cu vaporul spre New York. Chiar în Havre l-a întîlnit pe Reich, care pleca și el peste ocean. Reich a fost arestat împreună cu Schramm *, el

* Konrad Schramm. — Nota red.

ne-a informat că poliția a găsit la Schramm o copie a procesului-verbal în care sînt notate dezbaterile ce au dus la duelul lui cu Willich, procesul-verbal al acelei ședințe de seară cînd el l-a insultat pe Willich și a părăsit ședința³³¹. Acest document este scris de mîna lui și nu are semnătură. De aici poliția a aflat că se numește S[chromm], și nu „Bamberger”, de al cărui pașaport se servea el la Paris. Pe de altă parte, acest proces-verbal l-a derutat și mai mult pe d-l șef al poliției Weiss et Co., prin faptul că numele noastre erau amestecate în această poveste murdară. De vreme ce Schramm a făcut această prostie, cel puțin avem consolarea că acest „om de onoare” va fi pedepsit tocmai pentru aceasta.

Așadar, Kinkel a folosit cele 160 l. st. trimise din America pentru a pleca el însuși, împreună cu salvatorul său, Schurz, în America, ca să facă acolo o colectă*. Dacă, pentru acest scop, a ales bine tocmai momentul de pressure on the american money-market**, este o mare problemă. El și-a ales acest moment pentru a ajunge *înaintea* lui Kossuth și se hrănește cu speranța că va găsi un prilej oarecare pentru a-l îmbrățișa în public pe Kossuth în această țară a viitorului și apoi să poată citi în toate ziarele: Kossuth și Kinkel!

Profitînd de zarva iscată în legătură cu a sa emancipare a sclavilor, d-l Heinzen a întemeiat o nouă societate pe acțiuni la New York și continuă să scoată ziarul său sub un titlu oarecum schimbat.

Stechan — să nu te încrezi în nici un straubinger — de mai multe săptămîni se află aici, în suita lui Willich-Schapper. Cînd s-a descoperit faptul că scrisoarea sa către gîndacul Dietz a căzut în mîna poliției din Hanovra, St[echan] a trimis o corespondență la „Norddeutsche Zeitung”, în care anunță că d-lui Dietz i s-a forțat biroul (quelle bêtise!***) și i-au fost sustrate scrisorile. După cum s-a constatat acum, spionul ar fi Haupt din Hamburg, care de mult timp este în slujba poliției. Ce noroc că, în urmă cu cîteva săptămîni, am împiedicat orice amestec în afacerea Dietz-Stechan. Cît despre Haupt, nu am mai auzit nimic de el și în zadar îmi sparg capul să găsesc o posibilitate să-i transmit o scrisoare, căci H[aupt] trebuie să dea explicații. Am făcut o încercare prin Weerth, dar ai casei nu l-au primit, sub pretext că H[aupt] nu-i acasă. Que penses-tu de Haupt?**** Eu sînt convins că nu este și nici n-a fost vreodată spion.

* Vezi volumul de față, p. 347. — *Nota red.*

** — de depresiune pe piața financiară americană. — *Nota trad.*

*** — ce prostie! — *Nota trad.*

**** — Ce părere ai despre Haupt? — *Nota trad.*

Se pare că și Edgar Bauer este aici. Eu nu l-am văzut încă. Acum o săptămână a sosit aici Blind cu soția (madam Cohen) ca să viziteze expoziția; duminica trecută a plecat din nou. De luni nu l-am mai văzut, și anume din cauza următorului incident stupid, din care îți vei putea da seama cât de mult este sub papuc nefericitul ăsta. Astăzi am primit o scrisoare loco, în care mă anunța că pleacă. Așadar, luna trecută a fost la mine împreună cu soția lui. Afară de ei mai erau de față Freiligrath, Wolff cel roșu * (care, îți spun în treacăt, și-a făcut din nou apariția, pe nepregătite, la noi și, în plus, s-a căsătorit cu o englezoaică; o femeie savantă), Liebknecht și nefericitul Pieper. Soția lui Blind este o evreică vioaie și am râs și am trăncănit foarte veseli, pînă cînd „tatăl tuturor minciunilor” ** a adus vorba despre religie. Ea a început să laude ateismul, pe Feuerbach etc. Eu l-am atacat pe F[euerbach], dar, bineînțeles, într-un mod foarte manierat și prietenos. La început am avut impresia că evreicii îi face plăcere discuția și acesta a fost, desigur, singurul motiv pentru care m-am lansat în considerente pe această temă, care mă pliotisește. În momentul acela, nedelicatul meu ecou doctrinar, d-l Pieper, a început să emită sentințe ca un oracol și, trebuie să recunosc, nu cu prea mult tact. Deodată văd că ochii doamnei înoată în lacrimi. Blind, plin de melancolie, îmi aruncă niște priviri muștrătoare, ea a plecat și „nimeni n-a mai văzut-o vreodată” ***, ni lui non plus ****. O asemenea aventură n-am avut în toată lunga mea experiență.

Pieper a plecat împreună cu familia Rothschild la Frankfurt pe Main. Și-a făcut un obicei foarte dezagreabil: cînd stau de vorbă cu cineva, se amestecă în discuție pe un ton prostesc, de mentor.

Ceea ce abia ieri au învățat, azi vor să învețe pe alții.

Ah, ce digestie rapidă au acești domni *****.

Onorabilul Göhringer mi-a trimis o summons ***** pentru ziua de 22 luna aceasta, în legătură cu o veche datorie. Totodată, acest mare bărbat a plecat la Southampton pentru a-l primi pe Kosuth. Se pare că eu trebuie să plătesc cheltuielile pentru festivitățile de primire.

* Ferdinand Wolff. — *Nota red.*

** Dante. „Divina comedie”, „Infernul”, cîntul XXIII (prin aceste cuvinte în poem este caracterizat diavolul). — *Nota red.*

*** Goethe. „Pescarul”. — *Nota red.*

**** — și nici pe el. — *Nota trad.*

***** Schiller. „Die Sonntagskinder”. — *Nota red.*

***** — citație. — *Nota trad.*

Am primit din Paris două scrisori : una de la Ewerbeck și alta de la Sasonow. D-l Ewerbeck publică o operă nemuritoare : *L'Allemagne et les Allemands*". Cuprinde perioada de la Arminius der Cheruske (așa îmi scrie el, textual) pînă la anul 1850 de la nașterea lui Hristos. Îmi cere niște note biografice literar-istorice despre trei bărbați : F. Engels, K. Marx și B. Bauer. Rahatul ăsta a început să fie tipărit. *Que faire ?* * Mă tem că dacă nu-i răspund individului ăstuia, el va pune în circulație cine știe ce absurdități în legătură cu noi. Scrie-mi care-i părerea ta în legătură cu aceasta.

Fără îndoială, lucrul cel mai interesant în scrisoarea lui Sasonow este locul expediției : „Paris”. Cum de a ajuns S[asonow] la Paris în momentul acesta dificil ! Îl voi ruga să-mi lămurească acest mister. El, la rîndul lui, se plînge foarte mult de Dronke, care ar fi un fainéant ** și se lasă „enjôler” *** de niște burghezi. S[asonow] pretinde că el ar fi tradus jumătate din „Manifest” ****, iar D[ronke] s-ar fi angajat să traducă cealaltă jumătate. Din cauza neglijenței și leneviei lui obișnuite, nu a ieșit nimic. Trebuie să recunoaștem că asta seamănă perfect cu D[ronke] al nostru.

După ce d-l Campe mi-a respins propunerea în legătură cu broșura împotriva lui Proudhon, iar d-l Cotta și, mai tîrziu, Löwenthal (prin mijlocirea lui Ebner la Frankfurt) propunerea mea cu privire la editarea economiei politice, se pare că pentru aceasta din urmă se deschid, în sfîrșit, unele perspective. Peste o săptămînă voi ști dacă se vor realiza. Este vorba de un editor din Dessau, tot prin mijlocirea lui Ebner. Acest Ebner este un prieten al lui Freiligrath.

De la „Tribune” n-am primit încă nici o scrisoare și nici n-am văzut-o încă niciodată, dar nu mă îndoiesc că lucrurile merg înainte ³³². În orice caz, în cîteva zile trebuie să se lămurească.

Trebuie să-mi comunicî, în sfîrșit, fie și pe scurt, părerile tale cu privire la Proudhon *****. Mă interesează cu atît mai mult, cu cît acum mă ocup cu elaborarea economiei politice. De altfel, în ultimul timp am lucrat la bibliotecă — unde continui să mă duc — și am studiat în special tehnologia, istoria ei, și agronomia, ca să-mi formeze cît de cît o părere generală despre aceste probleme.

* — Ce-i de făcut ? — *Nota trad.*

** — leneș. — *Nota trad.*

*** — îmbrobodit. — *Nota trad.*

**** K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 461—495. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

***** P. J. Proudhon. „Ideea generală a revoluției în secolul al XIX-lea”. — *Nota red.*

Ce se mai aude cu criza comercială? În „Economist” apar consolările, asigurările solemne și cuvântările care premere, de regulă, crizelor. Revista nu reușește însă să-și ascundă teama de criză, deși caută să alunge prin vorbărie teama celorlalți. Dacă îți cade în mină cartea: Johnston. „Însemnări despre America de Nord”, 2 vol., 1851, vei găsi în ea tot felul de observații interesante, căci acest J[ohnston] este un Liebig al Angliei. Poate că găsești într-una din bibliotecile de împrumut de la Manchester un atlas de geografie fizică de „Johnston”, să nu-l confuzi cu cel de mai sus. El cuprinde rezultatul tuturor cercetărilor, mai vechi și mai noi, în acest domeniu. Costă 10 guinee. Deci nu e pentru particulari. Despre dear * Harney nu se mai aude nimic. Se pare că este tot în Scoția.

Englezii recunosc că americanii au ieșit pe primul loc la expoziția industrială și că i-au întrecut în toate domeniile. 1. Gutapercă. Materii prime noi și noi tipuri de producție. 2. Arme. Revolvere. 3. Mașini. Secerători, semănători și mașini de cusut. 4. Dagherotipul folosit pentru prima oară pe scară largă. 5. Navigația, iahturile. În sfârșit, pentru a arăta că pot livra și articole de lux, au expus un bulgăre enorm de minereu de aur din California și alături un serviciu din aur curat.

Salut !

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

125

Engels către Marx ³³³

la Londra

Dragă Marx,

Alăturat îți trimit un Post Office Order ** pentru două lire sterline. Particulars *** sînt aceleași. Povestea cu Göhringer este

* — scumpul. — *Nota trad.*

** — mandat poștal. — *Nota trad.*

*** — formalitățile. — *Nota trad.*

destul de regretabilă. Va trebui să plătești; domnii de la County Court* dau imediat sentința, și el are dovadă scrisă. În locul tău aș procura cât mai repede banii pentru achitarea datoriei, precum și pentru cheltuielile de judecată și i-aș trimite individului, il n'y a rien à faire**, iar să te prezinți la judecată și să fii condamnat costă și mai mult și nici nu e prea plăcut. De ce sumă este vorba și de cât poți tu să faci rost? Scrie-mi cât mai exact despre toate astea și voi face, desigur, tot ce-mi stă în putință, oricît aș fi eu însumi de strîmătorat în momentul de față, ca să nu-i las pe brokers*** să intre în casa ta.

Povestea cu Schr[amm]**** nu este prea plăcută, ar fi fost mai bine dacă nu am fi fost de loc amestecați în porcăria asta. Faptul că procesul-verbal cu simpaticele certuri în legătură cu sumele³³⁴ încredințate lui B[auer]***** și Pf[änder] se găsește în miinile acestor domni nu este de loc plăcut, iar Schr[amm] merită să i se tragă o chelfăneală pentru că a purtat la el asemenea lucruri. În orice caz, așa îi trebuie, n-are decît să stea un timp în prevenție pentru asta și să primească 6 luni pentru pașaport fals.

În ceea ce-l privește pe Haupt, eu nu-l voi considera spion înainte de a avea o dovadă despre acest lucru. Se poate că individul ăsta a făcut în cachot Bevuen*****, și apoi povestea cu Daniels, care ar fi fost arestat în urma denunțului lui, trezește, în orice caz, bănuieli. Dar trîncăneala în legătură cu el a celor din Windmill Street este cu atît mai stupidă, cu cît coincide cu forțarea biroului lui Dietz. Poate Haupt a reușit să deschidă din Hamburg biroul acestui gîndac. De ce nu face Dietz o reclamație la poliția engleză? De altfel, ar fi, desigur, foarte bine dacă Haupt ar putea fi determinat să dea explicații. Dacă-i trimiți lui Weerth o scrisoare pentru el, cred că în decurs de două săptămîni W[eerth] va găsi totuși o ocazie să i-o predea personal și, la nevoie, să se ducă chiar la el la birou. Un negustor poate fi oricînd găsit.

Povestea cu Bl[ind] și soția lui este, desigur, absolut fără precedent. Să verși lacrimi și s-o iei la sănătoasa pentru că d-l Pieper îl vorbește de rău pe Feuerbach c'est fort*****.

Tu folosești cuvîntul „căsătorit” referindu-te la Wolff cel roșu în sensul englez solid-burghez? Mai că-mi vine să cred că așa

* — instanța judecătorească a comitatului. — *Nota trad.*

** — nu-i nimic de făcut. — *Nota trad.*

*** — portărei. — *Nota trad.*

**** Vezi volumul de față, p. 339. — *Nota red.*

***** Heinrich Bauer. — *Nota red.*

***** — prostii în închisoare. — *Nota trad.*

***** — e tare. — *Nota trad.*

este, căci l-ai subliniat. Dar ar fi prea de tot. M. Wolff bon époux, peut-être même bon père de famille ! *

Cred că cel mai bine ar fi dacă i-ai închide gura lui Ewerbeck cu câteva notițe succinte, ca să nu-l indispui, căci n-ar fi de nici un folos ca individul ăsta să răspîndească în Franța niște absurdități exagerate în legătură cu noi. De altfel, în încercările lui de a deveni un om mare, el vădește o tenacitate greu de înțeles, care îi biruie chiar și zgircenia ; căci noua operă, „nemuritoare” ** fără îndoială, este editată tot pe cheltuiala lui, cu perspectiva de a vinde 50 de exemplare.

Dacă mai auzi ceva de Sasonow, ține-mă și pe mine la curent. E o aventură picantă, și Mr. Sasonow devine foarte suspect.

Chiar acum mă ocup cu conspectarea pasajelor necesare din Proudhon. Așteaptă pînă la sfîrșitul acestei săptămîni și ți-l voi înapoia împreună cu observațiile mele. Calculele acestui individ sînt și de data aceasta grozave. Unde este o cifră este o greșeală.

Cum se va desfășura criza aici nu se poate spune încă. Săptămîna trecută nu s-a întreprins nimic din cauza reginei ³³⁵. Nici săptămîna asta nu s-au făcut prea multe. Dar pe piață se observă o downward tendency *** a prețurilor la produsele industriale, în timp ce prețurile la materiile prime sînt încă ferme. Peste câteva săptămîni vor scădea considerabil prețurile și la unele și la altele și, probabil, judecînd după perspectivele actuale, relativ mai mult la produsele industriale decît la materiile prime, deci filatorul, țesătorul, imprimerul vor trebui să muncească cu un profit mai mic. Și asta este deja foarte suspect. În ceea ce privește piața americană, există pericolul ca accesul spre ea să fie închis, veștile din Germania nu sînt prea favorabile, și dacă piețele continuă să se restrîngă în felul acesta, s-ar putea ca peste câteva săptămîni să trăim începutul sfîrșitului. Cît privește America, este greu de spus dacă pressure **** și falimentele (însumînd un pasiv de 16 000 000 de dolari) sînt un adevărat început sau sînt numai semne prevestitoare de furtună. În orice caz, în Anglia se observă indicii foarte importante de furtună. Iron trade ***** este complet paralizată, și cele două bănci, băncile din Newport, care, în mod special, o asigurau cu fonduri bănești au sărit în aer ; în afară de recentele failures ***** din Londra și Liverpool, acum a dat faliment un spe-

* — D-l Wolff soț bun, poate chiar bun tată de familie ! — *Nota trad.*

** Ewerbeck. „Germania și germanii”. — *Nota red.*

*** — tendința de scădere. — *Nota trad.*

**** — depresiunea. — *Nota trad.*

***** — Industria siderurgică. — *Nota trad.*

***** — falimente. — *Nota trad.*

culant cu untură din Glasgow, iar la Stockexchange * din Londra d-l Thomas Allsop, prieten cu O'Connor și cu Harney. N-am văzut știrile sosite astăzi din districtele industriei lînii, mătăsii și a celei metalurgice, cela ne sera pas trop brillant non plus **. În orice caz, existența indicțiilor nu mai poate fi pusă la îndoială și se poate prevedea — ba există aproape certitudinea — că zvircolirile de pe continent vor coincide în primăvara viitoare cu o criză destul de serioasă. Se pare că nici chiar Australia nu poate fi de prea mare ajutor; de cînd cu California, căutarea de aur nu mai este o noutate și oamenii s-au blazat. Ea începe să devină o regular trade ***, iar piețele înconjurătoare sînt ele însele atît de suprasaturate cu mărfuri, încît, dacă nu-și reduc cît de cît simțitor propriul lor glut ****, pot crea o suprasaturare suplimentară a pieței pentru Noul Walles de Sud, cu cei 150 000 de locuitori ai săi.

Așadar, d-l Ludovic-Napoleon s-a hotărît, enfin ***** , să-l concedieze pe d-l Faucher. Era de așteptat că de data asta nu va putea lăsa să treacă prorogarea fără să repete lovitura de anul trecut cu Changarnier — dacă o va face cu același succes, rămîne de văzut. El este, pentru a folosi limbajul vînătorilor, în sfîrșit, brought to bay ***** de regaliști, se întoarce și-și arată colții. Dacă, în curînd, va fi din nou cu coada între picioare, rămîne de văzut. În orice caz, poziția acestui ghinionist aventurier este atît de slăbită, încît, orice ar face, il est foutu *****; dar acum povestea începe să devină interesantă. Dintr-o anumită privință este păcat că faimoasa represiune împotriva lui Faucher-Carlier, starea de asediu introdusă pe scară tot mai largă, tirania jandarmilor etc. amenință să înceteze prea devreme, iar dacă lașul Napoleon are într-adevăr destul curaj ca să atace în mod serios legea electorală, el va putea obține anularea ei; și asta ar fi, de asemenea, păcat, pentru că astfel ar da din nou măgarilor de la 13 iunie ³³⁶, adepți ai progresului legal, un teren legitim, dar cine știe ce este bine și ce este rău la acești francezi? Ce crezi tu despre tot acest r[ahat] *****? Tu ai acolo posibilitatea să citești mai multe ziare.

Al tău

F. E.

[Manchester], miercuri 15 octombrie 1851

* — bursa. — *Nota trad.*

** — nici aici lucrurile nu stau prea strălucit. — *Nota trad.*

*** — o ramură industrială obișnuită. — *Nota trad.*

**** — surplus. — *Nota trad.*

***** — în sfîrșit. — *Nota trad.*

***** — hăituit. — *Nota trad.*

***** — este pierdut. — *Nota trad.*

***** Manuscrisul deteriorat. — *Nota red.*

Jones mi-a trimis o circulară în care spune că are nevoie de încă 600 de abonați, altminteri se duce pe copcă³³⁷, mais que puis-je faire ? *

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels.
Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

126

Marx către Engels³³⁸ la Manchester

[Londra], 19 octombrie 1851
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels !

Acum câteva zile am primit o scrisoare de la Dronke, în care mă anunță că va veni la Londra — după cum pretinde, din cauza expulzării lui — la 23 sau 24 ale acestei luni ! Aici problema existenței se va pune acum pentru el mai acut decât oricând.

Iată o veste și mai neplăcută ! În ultimul timp, corespondam cu Kölnul în felul următor : scrisorile adresate mie îmi erau trimise la Liège prin intermediul conductorului de tren Schmidt, iar eu, la rîndul meu, trimiteam o scrisoare în plic la Liège prin intermediul unei terțe persoane. Și iată că acest S[chmidt] a fost arestat, apoi eliberat, dar cercetările continuă. În această afacere este vorba, se pare, de o trădare directă. În plus, potrivit, de altfel, înțelegerii, Pieper ar fi trebuit să trimită de mult o veste din Köln, unde familia Rothschild s-a oprit pentru o zi, și din Frankfurt. În loc de asta, dintr-o scrisoare pe care Ebner (din F[rankfurt]) i-a trimis-o lui Freiligrath, am aflat că Pieper, deși este de o săptămîină la Frankfurt, n-a fost încă pe la Ebner, căruia trebuia să-i predea o scrisoare din partea mea. Marele nostru ghinion este că agenții noștri își îndeplinesc întotdeauna cu foarte multă nepăsare însărcinările, tratîndu-le întotdeauna ca pe un lucru de importanță secundară. Ceilalți au, incontestabil, ajutoare mai bune.

La New York Kinkel nu a ținut nici un miting și nu a plasat nici o „obligație purtătoare de dobîndă” în folosul viitoarei republici germane³³⁹, pentru că, după cum se pare, grosolanul Heinzen

* — dar ce pot să fac ? — *Nota trad.*

il subminează și pentru că, în general, el nu știe să vorbească decît acolo unde este incontestabil considerat un mîntuitor. La Philadelphia însă, dimpotrivă, după cum scrie el Clubului emigranților, a plasat asemenea obligații în valoare de 4 000 de dolari. În Pennsylvania, în general, el găsește un număr impresionant de catolici germani „amici ai luminei”³⁴⁰. Toată activitatea lui Kinkel s-a redus la aceea că a intrat în posesiunea moștenirii lăsate de Johannes Ronge. Acesta a fost Ioan *. El este Hristos.

Cu Göhringer mă voi întîlni astă-seară. Toată povestea asta pornește de la Willich et Co. Göhringer a dăruit, după cum se vede, acestor ticăloși, în urma rugămintelor lor insistente, banii pe care i-i datoram eu. Îi voi emite o poliță pentru o lună. Cred că va fi de acord. Dacă nu, n-are decît să mă dea în judecată. Eu am toate șansele ca între timp să închei contractul cu editorul din Dessau, care, bineînțeles, va trebui să-mi plătească o anumită sumă sub formă de avans **.

Weerth este din nou la Bradford. Îl importe *** ca tu să-i scrii și să-l întrebî dacă nu ar putea să-i dea lui Haupt *personal* o scrisoare. Impresia mea este că toată calomnia asta pornește din două surse: pe de o parte Stechan-Dietz, pe de altă parte Willich — căpetenia derbedeilor —, care pentru prima oară a trezit aici în rîndurile vizitatorilor lui Schärttner bănuiala că Haupt ar fi spion. Căci Willich a fost întotdeauna în legătură cu fostul subofițer prusac Berthold. Haupt l-a adăpostit pe acest animal la un negustor din Hamburg. B[erthold] l-a jefuit pe negustor și a fost apoi urmărit de poliție. Haupt a depus, bineînțeles, mărturie împotriva acestui ticălos, care se prea poate să fi împărțit prada cu prietenul său Willich. Și acesta a început să țipe că „un biet patriot refugiat” este trădat. Dacă se dă în vileag povestea asta, „nobilului” Willich îi vor ieși ochii din cap. Ar fi important să-l determinăm pe Haupt nu numai să dea lămuriri în legătură cu bănuielile ascunse și fățișe care există împotriva lui, ci, dacă este nevinovat, să dea o declarație publică, să arate că întreaga istorie se bazează pe calomniile lui Willich și, totodată, să vorbească despre legătura acestuia, poate complicitatea, cu pungașul Berthold. Căci Haupt nu știe încă nimic despre această infamie a lui W[illich], despre sursa inițială de la care au pornit bănuielile împotriva lui. Dacă Weerth este de acord, poți să-i dai o scrisoare pentru Haupt concepută în acest sens. La chose presse ****. În explicația sa,

* În limba germană Ioan = Johannes. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, p. 342. — *Nota red.*

*** — Este important. — *Nota trad.*

**** — Chestiunea e urgentă. — *Nota trad.*

Haupt ar trebui să atragă atenția și asupra lui „Dietz”, și asupra suspectei forțări a biroului acestuia.

În ceea ce-l privește pe Ewerbeck, trebuie să-mi trimiți câteva rinduri în care să-mi dai toate datele privitoare la tine, cel puțin pînă în 1845*.

Cotitura neașteptată a d-lui Ludovic Bonaparte, indiferent ce consecințe ar avea, este o lovitură de maestru a lui Girardin. Știi că la Londra domnul ăsta a intrat în legătură cu Ledru-Rollin și un timp ziarul** său într-adevăr a fost atît de prost, cît era și de așteptat din partea unui aliat al lui Ledru-Rollin și Mazzini. Și deodată a făcut mișcarea asta cu suffrage universel***, în favoarea căruia l-a determinat pe Bonaparte cu ajutorul articolelor sale, ale dr. Véron și prin entrevues**** personale. În felul acesta, conspirația regalistă a fost înfrîntă. Cea mai bună dovadă este furia lui „Journal des Débats”, de obicei atît de diplomat. Toți aceștia alcătuiau o singură bandă: Faucher, Carlier, Changarnier și chiar nobilul Berryer și Broglie, care, aparent, se raliaseră lui Bonaparte. În orice caz, acum de „revoluție” — în sensul unei izbucniri — nu se mai vorbește. În condițiile votului universal, nici nu ne putem gândi la așa ceva. Dar d-lui Girardin nu-i plac înscenările revoluționare. El i-a tras în aceeași măsură pe sfoară și pe regaliști, și pe revoluționarii de profesie și nu este sigur că nu-l trage în mod conștient pe sfoară și pe Ludovic Bonaparte. Pentru că dacă votul universal va fi din nou introdus, cine îi garantează lui Bonaparte revizuirea constituției? Și chiar dacă revizuirea va fi făcută, cine îi garantează că va fi făcută în spiritul dorit de el? Totuși, avînd în vedere prostia înnăscută a țăranilor francezi, se pune întrebarea dacă acest Élu du suffrage universel***** nu va fi din nou ales din recunoștință pentru că a reintrodus acest vot, și anume dacă el numește by and by***** miniștri liberali și, cu ajutorul unor pamflete abile, aruncă toată răspunderea asupra regaliștilor conspiratori, care l-au ținut în captivitate timp de 3 ani. Asta va depinde de abilitatea lui. Bonaparte știe acum, în orice caz, că nu se poate aștepta la nimic bun de la parti de l'ordre*****.

Unul dintre intermezzo-urile cele mai comice în cadrul acestei intrigi este starea de melancolie a ziarelor „National” și „Siècle”, care, după cum se știe, de o bună bucată de timp făceau amîndouă

* Vezi volumul de față, p. 342, 345. — *Nota red.*

** „La Presse”. — *Nota red.*

*** — votul universal. — *Nota trad.*

**** — întrevederi. — *Nota trad.*

***** — Ales al votului universal. — *Nota trad.*

***** — treptat. — *Nota trad.*

***** — partidul ordinii. — *Nota trad.*

o zarvă teribilă pentru votul universal. Acum, cînd Franța este în pericol să fie din nou blagoslovită cu el, nu mai sînt în stare să-și ascundă resentimentul. Căci, așa cum regalștii scontau ca, în baza unui suffrage restreint *, să fie ales Changarnier, tot astfel aceste ziare scontau ca, în baza aceluiași vot, să fie ales Cavaignac. Girardin le-a spus-o fățiș că el știe că sub aversiunea lor republicană față de revizuirea constituției — care îi oferă lui Bonaparte perspectiva de a fi reales — nu se ascunde decît ura lor împotriva votului universal, care nu-i poate aduce victoria nici lui Cavaignac, nici clicii lui. Bietul „National” s'était déjà consolé du départ du suffrage universel **.

Un lucru este sigur : prin această lovitură este zădărnicită răscoala care se presupunea că va avea loc în mai 1852 ***. Cel mult, acum ar putea să izbucnească mai curînd, dacă una din clicile stăpînitoare ar încerca să dea un coup d'état ****.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels.
Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. I, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

127

Marx către Engels la Manchester

[Londra], 25 octombrie 1851

Dragă Engels !

Cred că ai primit scrisoarea pe care ți-am trimis-o luna trecută ? Întrucît îți cunosc punctualitatea cu care răspunzi, tăcerea ta mă neliniștește.

* — vot limitat. — *Nota trad.*

** — se consolase deja de pierderea votului universal. — *Nota trad.*

*** Vezi volumul de față, p. 551. — *Nota red.*

**** — lovitură de stat. — *Nota trad.*

De la Pieper pînă în momentul de față n-am primit nimic. Dacă nu i s-a întîmplat ceva, înseamnă că ușurința lui este de neiertat. Dronke încă n-a sosit. Din Köln nu se aude nimic.

Alăturat îți trimit o scrisoare de la Fischer, care scrie ca un adevărat filistin democrat. Deocamdată, il faut le laisser faire *, căci acum nu se mai poate schimba nimic. Numai de n-ar face prostii în ceea ce-l privește pe Kinkel. În scrisoarea lui sînt, se pare, aluzii la așa ceva.

Așadar, după cum am aflat acum, Kinkel a procedat în felul următor : Din cele 160 l. st. l-a trimis pe Schurz cu o misiune secretă în Belgia, Franța și Elveția. Acolo el trebuie să obțină împuterniciri pentru K[inke]l de la toți marii bărbați, inclusiv membrii adunării imperiale ** (fără a-l exclude nici pe late *** Raveaux) și, totodată, să le propună să garanteze un împrumut contractat în numele viitoarei republici germane. Așadar, „marea masă” este acum unificată, iar E. Meyen a putut dezvălui în „New Yorker Staatszeitung” marele secret că în prezent s-a găsit sensul în care se va dezvolta viitoarea mișcare în Germania, și anume principiul poporanității. Atît de prost cum scrie omul ăsta acum, n-a scris nici chiar în timpul celei mai înfloritoare epoci ale sale. Din punct de vedere moral, indivizii sînt total faliți. Adio !

Al tău

K. M.

Deocamdată am amînat povestea cu Göhringer. Din păcate, la 1 noiembrie măgarul pleacă în Spania și și-a vîndut gospodăria de aici. Or, în timpul ăsta nu mai trebuie să mă tem de vreo acțiune dușmănoasă din partea lui.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — trebuie să-l lăsăm să facă ce vrea. — *Nota trad.*

** adică deputații Adunării naționale din 1848 de la Frankfurt. — *Nota red.*

*** — decedatul. — *Nota trad.*

128

Engels către Marx
la Londra

[Manchester, în jurul lui 27 octombrie 1851]

Dragă Marx,

Nu ți-am răspuns imediat la scrisoarea ta din 19 c. pentru că l-am așteptat pe Weerth, care trebuia să sosească peste câteva zile aici, și am vrut să mă înțeleg cu el în chestiunea Haupt și pentru că vroiam să termin mizgăleala aceea despre Pr[oudhon]. Asta o voi face astăzi și mâine-seară ; Weerth a fost aici simbătă și duminică ; va mai rămîne cîtva timp la Bradford și de aceea nu poate să ia nici o scrisoare cu el ; de altfel el refuză să facă acest lucru chiar și în împrejurări mai favorabile, pentru că situația actuală din Germania este atît de strălucită, încît pentru cel mai mic motiv riști să fii arestat fără multă vorbă, și el nu are nici un chef să fie amestecat într-un fel sau altul în această poveste a Ligii *. Au fond ** asta nu trebuie să i-o luăm în nume de rău. Totuși el se oferă să facă să-i parvină o scrisoare lui H[aupt], cu condiția ca el să nu fie de loc amestecat în această afacere. În afară de aceasta, mi-a spus că în ultimul timp l-a întilnit de câteva ori pe H. și că a vrut să vorbească cu el, dar de fiecare dată acesta, foarte jenat, a căutat să-l ocolească și a șters-o brusc. S-ar putea ca H., în timp ce se afla în închisoare, să fi cedat insistențelor familiei sale etc. și să fi făcut unele mărturisiri, care acum îi stau pe suflet. În general și W[eerth] este de părere că toate celelalte povești ale lui Willich-Steckan sînt pure calomnii, pentru că H. n-ar putea avea absolut nici un motiv să se vîndă.

Îi voi scrie acum lui H. fără să semnez, căci el îmi cunoaște scrisul, și voi lăsa transmiterea scrisorii în seama lui Weerth. Îi voi cere să dea explicații publice și îi voi arăta că istoria cu B[er]th[old] este, probabil, cauza tuturor acestor povești. Totuși nu voi adăuga că s-ar putea ca Willich să fi împărțit prada cu B[er]th[old], pentru că, în primul rînd, Haupt se va feri să semneze cu numele său asemenea insinuări, în al doilea rînd, povestea este prea neverosimilă, d-l B[er]th[old] nefiind omul care să împartă cu prieteni îndepărtați, mai ales cu W[illich], pe care, în fond, îl urăște, și, în al treilea rînd, după o săptămînă, ceilalți ar

* Liga comunistilor. — *Nota red.*** — În fond. — *Nota trad.*

vorbi în toate ziarele despre acest lucru ca despre o nouă calomnie răspîdită de d-l Marx și s-ar face apel la simpatia filistinilor față de onorabilul Willich, care este ponegriț. Tipul este destul de ticălos și nu este nevoie să-l prezentăm și mai ticălos sau să se lanseze pe seama lui zvonuri, pe care le-ar putea dezminți cu ușurință.

Ceva mai timpit decît scrisoarea lui Fischer n-am mai văzut de multă vreme. Dar m-am așteptat la așa ceva și cred că nici din *promisiunile* lui bănești n-o să iasă nimic. Nu se poate pretinde măgarilor democrați să ne trimită *nouă* bani, cînd chiar oamenii lor cerșesc direct de la ei; cel mult pot consimți, așa cum ne spune F[ischer], să ne acorde drept de vot în problema folosirii acestor bani și numai în cazul cînd am accepta să ne întrunim într-un conclave cu toată această adunătură, fiind, pe deasupra, și în minoritate. Planul de împrumut a la Mazzini cu o garanție din partea imperiului * (Imperiul german garantează pentru republică!) nu este chiar atît de prost și, în orice caz, pentru elaborarea lui a fost nevoie de colaborarea tuturor cerșetorilor-model. După ce s-a făcut această descoperire, partidului nostru nu-i mai rămîne altceva de făcut decît să se retragă cu totul de pe piața financiară democrată. This impudence beats us hollow **. În general, banii pe care i-am obținut de la democrați în scopuri politice au ajuns fără îndoială la noi numai per abusum ***, iar de cînd marii bărbați au apărut ei înșiși pe piață ca joint stock company ****, această iluzie de a primi un sprijin dispăre complet. Toate cererile noastre s-ar solda numai cu refuzuri și jigniri, în afară de cazul cînd Weydem[eyer] ar reuși să realizeze ceva la New York, și asta numai printre muncitori.

Weerth îți va scrie zilele acestea. Nu se poate hotărî ce să facă. Are niște oferte grozave, dar nu-i convine nici una.

D-l Kossuth este ca apostolul Pavel, totul pentru toți. La Marsilia strigă Vive la République *****, iar la Southampton — God save the Queen *****. De ce minunată moderație superconstituțională face paradă acum individul ăsta! Dar d-lui Pettie și clicii lui Harney le convine refuzul lui de a veni la banchetul lor. Chiar d-lui Mazzini i s-ar face o primire foarte rece — cel puțin de către public. Încă unul în privința căruia nu ne-am înșelat.

* Vezi volumul de față, p. 351. — *Nota red.*

** — Această neobrăzare ne scoate de pe cîmpul de luptă. — *Nota trad.*

*** — prin abuz. — *Nota trad.*

**** — societate pe acțiuni. — *Nota trad.*

***** — Trăiască republica. — *Nota trad.*

***** — Doamne apără pe regină. — *Nota trad.*

De altfel, dacă la anul nu vor avea loc nici un fel de secousses *, nu va mai dura mult timp și d-l Kossuth se va preta și el la o demagogie ordinară și gălăgioasă à la Mazzini.

Miine sau poimiine îți trimit pe Proudhon. În măsura în care voi putea, îi voi trimite lui Fischer „Revue”, dar numai ultimul număr îl am în mai multe exemplare. N-ai putea să-mi procuri nr. 1—4 ?

Al tău
F. E.

Publicat pentru primă oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

129

Marx către Engels la Manchester

[Londra], 24 noiembrie 1851

Dragă Frederic !

Tu mă vei înțelege că, din cauza complicațiilor mele familiale, abia acum am posibilitatea să-ți adresez câteva rânduri.

Îți amintești că în ultima lui scrisoare Pieper scria că în curând se va încheia contractul pentru lucrarea mea Anti-Proudhon **. Din scrisoarea lui, pe care ți-o anexează, vei putea vedea că despre *acest manuscris* nici nu mai pomenește. Este aceeași comportare pe care, de șase luni, o au în permanență drăguții noștri amici față de mine. Pe de altă parte, Ebner mi-a scris că Löwenthal ar vrea să încerce să editeze un volum, dar n-a amintit că trebuia să încep cu „Istoria economiei politice”. Asta ar însemna răsturnarea întregului meu plan. Ebner mi-a mai scris că Löwenthal nu poate să plătească decît „puțin”. Cu aceasta aș fi de acord dacă mi-ar edita ceea ce vreau eu să editez mai întîi. Dar dacă mă silește să-mi schimb tot planul, va trebui și el să-mi plătească,

* — zguduiri. — *Nota trad.*

** *K. Marx*. „Mizeria filozofiei” (este vorba de ediția tradusă în limba germană). — *Nota red.*

ca și cum aș fi scris direct la comanda lui. Totuși, deocamdată îi las lui Ebner deplină libertate de acțiune. El mi-a comunicat că nu va încheia contractul fără consimțământul meu. Qu'en penses-tu ? * — —

E bine că oamenii noștri din Köln ajung, în sfârșit, în fața curții cu juri ³⁴¹ ; după cum m-a asigurat ieri editorul Schüller din Düsseldorf, vor fi judecați încă în decembrie, cînd este sesiunea extraordinară a curții cu juri.

Apropo, nu uita să-mi trimiți *urgent* înapoi ziarul „Schnellpost” din New York. Bamberger mă grăbește, și asta este singurul mijloc de a obține de la el numerele următoare, în care se spune că sînt tot felul de lucruri interesante.

Stiu că și tu ești acum strîmătorat și că eu, venind pe neașteptate la Manchester ³⁴² și jefuindu-te, ți-am încurcat și mai mult socotelile, cel puțin pentru luna asta. Totuși, sînt silit să te rog dacă poți să-mi faci rost la nevoie de încă 2 l. st. Înainte de a pleca din Londra am împrumutat 2 l. st. și mi-am luat obligația în scris să le restitui înainte de decembrie. În orice caz, te rog să-mi scrii neîntîrziat dacă este posibil sau nu.

A sosit aici fratele lui Eccarius **. El și toți ceilalți *straubingeri* arestați la Hamburg au fost eliberați și li s-a dat o foaie de drum. Faptul că Haupt n-a avut inițial intenția să trădeze reiese din următoarele : scrisoarea adresată lui de către Bürgers a căzut în mîinile bătrînului său, care i-a cerut explicații și a vrut să-l predea poliției. El a împiedicat acest lucru, a rupt scrisoarea și a adus, apoi, bucățile la Eccarius etc. Acolo, mai întîi a reconstituit scrisoarea și a citit-o și apoi a ars-o în prezența lor. Acest fapt este important. Presiunea familiei *l-a distrus pe acest nefericit*.

Acum cîteva zile am citit la bibliotecă elucubrațiile d-lui Proudhon despre „*Gratuité du crédit*” împotriva lui Bastiat ³⁴³. Prin șarlatanie, poltronerie ***, tapagerie **** și prostie, asta depășește tot ce a făcut pînă acum omul acesta. Exemplei gratia ***** : francezii cred că plătesc în medie 5—6% dobîndă. Dar, în realitate, ei plătesc 160%. Comment donc ***** ? Iată cum. Dobînzile la datoriile ipotecare, chirografare, datoria publică se ridică la 1 600 de milioane. Or, în Franța există un capital de numai un

* — Ce crezi despre asta ? — *Nota trad.*

** Johann Friedrich Eccarius. — *Nota red.*

*** — lașitate. — *Nota trad.*

**** — zarvă. — *Nota trad.*

***** — De exemplu. — *Nota trad.*

***** — Cum adică. — *Nota trad.*

miliard, aur și argint. Deci q.e.d. *. Alt exemplu : cînd a fost înființată Banque de France, capitalul ei era de 90 000 000. Atunci legea îi permitea să perceapă 5% la această sumă. Acum această bancă operează (inclusiv depunerile etc.) cu un capital de 450 000 000—460 000 000, din care $\frac{3}{4}$ nu-i aparțin ei, ci publicului. Așadar, dacă banca ($90 : 450 = 1 : 5$) ar lua în loc de 5 numai 1%, atunci ea ar obține profitul legitim. Și pentru că Banque de France (adică *acționarii*) la nevoie (2) s-ar putea mulțumi cu 1%, procentul pentru Franța poate fi scăzut la 1%. Și 1% c'est la presque gratuité du crédit **.

Ar trebui să vezi cum se grozăvește tipul ăsta cu dialectique hégelienne *** față de Bastiat.

Am citit aici încă o dată critica ta ****. E păcat qu'il n'y pas moyen ***** de a o tipări. Dacă aș mai adăuga și din muștarul meu, ar putea să apară sub numele noastre, ale amîndurora, cu condiția, bineînțeles, să nu aducă neplăceri firmei tale.

Kossuth, după cum știi, a plecat în 20, dar ceea ce încă nu știi este că a plecat însoțit de Lola Montez și de cavalerul Göhringer.

Schramm caută, cu o tenacitate și o insistență sans pareil*****, să intre din nou în relații cu mine. Il n'y parviendra pas *****.

Cum stau lucrurile cu „pățaniile de tavernă”³⁴⁴ ale lui K. Schnapper ? *****

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — ceea ce era de demonstrat (Quod erat demonstrandum). —

Nota trad

** — aceasta este aproape gratuitatea creditului. — Nota trad.

*** — dialectica hegeliană. — Nota trad.

**** F. Engels. „Analiza critică a cărții lui Proudhon. «Ideea generală a revoluției în secolul al XIX-lea»”. — Nota red.

***** — că nu este posibil. — Nota trad.

***** — fără seamăn. — Nota trad.

***** — N-o să-i meargă. — Nota trad.

***** Joc de cuvinte : „Schnapper” înseamnă în limba germană „om lacom”, „mîncău”. „Schapper” = nume de familie. — Nota trad.

130

Engels către Marx
la Londra

Dragă Marx,

Probabil că ai primit cele câteva rînduri pe care ți le-am trimis alaltăieri. Dacă Weerth nu poate procura imediat banii necesari, voi căuta să rezolv această chestiune poimîine sau, cel mai tîrziu, luni. La nevoie, oricum vei putea să amîni povestea asta pînă marți.

Alăturat îți înapoiez scrisoarea maestrului Pieper. Poezia lui Heine i s-a părut foarte nimerită ca să umple cele patru pagini cerute de buna-cuviință³⁴⁵. Sper că în legătură cu Pr[oudhon] * îi vei scrie o scrisoare care să-l determine să acționeze mai energetic, căci dacă se întoarce aici, în primul moment nu vei auzi și nu vei vedea nici un cuvînt despre manuscris. În privința lui Löwenthal, P[ieper] și Ebner se contrazic foarte mult, dar versiunea acestuia din urmă este, în orice caz, mai de crezut. În ceea ce privește ideea de a începe cu istoria economiei, despre care vorbește P[ieper], cred că, dacă L[öwenthal] are într-adevăr în vedere acest lucru, ar fi mai bine ca Ebner să-l împiedice, explicîndu-i că nu e indicat să-ți răstoarne întregul plan, că tu ai și început să lucrezi la critică etc. Dar, dacă nu se poate altfel, L[öwenthal] trebuie să-și ia obligația de a scoate două volume, și tu ai avea chiar nevoie de acest spațiu, în parte pentru critica preliminară, în parte pentru a face ca acest lucru să fie oarecum mai rentabil pentru tine, căci onorariul pe care-l poți aștepta nu este, la urma urmelor, calculat la prețurile londoneze. În cazul acesta, socialiștii ar forma al 3-lea volum, iar al 4-lea volum ar cuprinde critica — ce qu'il en resterait ** — și faimoasa „parte pozitivă”, ceea ce dorești tu „de fapt”. Această formă prezintă și ea greutăți, dar are avantajul că mult așteptatul secret este dezvăluit abia la sfîrșit, și numai după ce burghezul va urmări cele trei volume cu respirația tăiată din cauza curiozității, i se va spune că noi nu intenționăm să fabricăm nici un fel de pilule Morrison. Oamenilor cu oarecare judecată le vor fi suficiente aluziile

* Vezi volumul de față, p. 354. — *Nota red.*

** — ceea ce ar rămîne. — *Nota trad.*

din primele volume, din Anti-Proudhon *, din „Manifest” **, pentru a înțelege despre ce este vorba ; plebea cumpărătoare și cititoare nu ar mai avea interes pentru această poveste dacă marele mister i-ar fi dezvăluit chiar în volumul întâi ; ea, după cum spune Hegel în „Phänomenologie”, a citit „prefața” ³⁴⁶, și aici se găsesc tezele generale.

Cel mai bine ar fi, desigur, să închei, în condiții decente, dar cât de cât acceptabile, contractul cu L[öwenthal] ; trebuie să bați fierul cât e cald. Totodată, ai face bine dacă ai proceda exact invers de cum recomanda Sibylle. Pentru fiecare louis d'or pe care ți-l scade la coală, să-l silești să accepte atâtea coli în plus cât să ajungi la aceeași sumă, iar aceste coli suplimentare să le umpli cu citate etc., care nu te costă nimic. 20 de coli a 3 l. st. sau 30 de coli a 2 l. st. fac tot 60 l. st. ; iar ca să întocmești cu citate din Petty, Stewart, Culpeper și alți autori 10 coli gratuite și fără să pierzi timp nu este de loc greu, și cartea ta va deveni mai „erudită”...

Esențialul este să ai din nou posibilitatea să debutezi în fața publicului cu o carte voluminoasă, și cel mai bine este ca subiectul să fie cât mai inofensiv — istoria. Mediocrii și jalnicii publiciști ai Germaniei știu foarte bine că ar fi pierduți dacă nu ar apărea de două-trei ori pe an în fața publicului cu vreun fleac oarecare. Îi salvează tenacitatea lor, chiar dacă cărțile lor se vînd puțin sau numai mediocru, editorii îi consideră totuși niște mari bărbați, de vreme ce numele lor apar de câteva ori în fiecare catalog al târgurilor. De asemenea este neapărat necesar să fie alungat blestemul care pare că plutește asupra ta ca urmare a îndelungatei tale absențe de pe piața de cărți germană și ca urmare a lășității editorilor. Să apară numai unul sau două volume conținând lucrări erudite, pline de idei, fundamentate și, totodată, interesante, scrise de tine, alors c'est tout autre chose *** , și atunci vei putea să dai cu piciorul editorilor dacă îți oferă un onorariu prea mic.

În plus, trebuie să mai ții seama că această *istorie* poți s-o

* K. Marx. „Mizeria filozofiei. Răspuns la «Filozofia mizeriei» a d-lui Proudhon”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 65—179. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

** K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 461. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

*** — asta este cu totul altceva. — *Nota trad.*

scrii numai la Londra, în timp ce „socialiștii” și „critica” poți să le scrii oriunde. De aceea ar fi bine dacă ai profita de ocazie acum, înainte ca les crapauds* să facă vreo boacăină și să ne scoată din nou pe theatrum mundi**.

Miine vei primi ziarul „Schnellpost” din New York.

Așa cum am mai spus, nu-l lăsa pe Löwenthal să-ți scape, indiferent de condiții. Dacă nu iese nimic cu el, atunci, după cum scrie P[ieper], posibilitățile lui Ebner sînt epuizate. În plus, cu Löwenthal se poate realiza ulterior mai mult decît cu alții, întrucît îl avem pe Ebner, care îi stă pe cap la Frankfurt. Dacă nu obține nimic de la L[öwenthal], pe care-l poate presa zilnic, posibilitatea de a ajunge la o înțelegere cu alți oameni care nu se află la Frankfurt este și mai problematică. Trebuie să-i scrii lui Ebner că-i dai cele mai largi împuterniciri și că poate încheia imediat contractul; cu cît lucrurile sînt tărăgănate, cu atît L[öwenthal] va ezita mai mult și, în plus, vor interveni temeride politice pentru anul 1852. Dacă la Paris va avea loc un prolog oricît de mic, nu mai putem spera nimic de la editori, iar dacă Bundestagul va promulga legi cu privire la presă mai înainte ca tu să ai contractul semnat negru pe alb, atunci ai rămas și tu în vînt. Tu trebuie să cedezi sau te résigner, ce qui n'est pas trop agréable***.

Cu cît mă gîndesc mai bine la acest lucru, cu atît mi se pare că este mai practic să începi cu partea istorică. Sois donc un peu commerçant, cette fois!****.

În ceea ce privește comentariile mele despre Proudhon*****, ele sînt prea neînsemnate ca să se poată face mare lucru cu ele. S-ar repeta povestea cu „Critica criticii”*****, în care eu am scris două-trei coli, gîndindu-mă la o broșură, iar tu ai făcut din aceasta o carte serioasă de 20 de coli, în care mica mea contribuție arăta foarte comic. Căci tu ai scrie iarăși atît de mult, încît partea mea, care și așa nu merită atenție, ar dispărea complet în fața artileriei tale grele. În general n-aș avea nimic împotriva, în

* — filistinii. — *Nota trad.*

** — scena lumii. — *Nota trad.*

*** — să te resemnezi, ceea ce nu este prea plăcut. — *Nota trad.*

**** — Fii și tu un pic om de afaceri, de data asta. — *Nota trad.*

***** F. Engels. „Analiza critică a cărții lui Proudhon «Idea generală a revoluției în secolul al XIX-lea»”. — *Nota red.*

***** K. Marx și F. Engels. „Sfînta familie sau critica criticii critice. Împotriva lui Bruno Bauer & Co.” (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 3—238. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

afară de faptul că povestea ta cu Löventhal este mult mai importantă și mai urgentă.

[Manchester], 27 noiembrie 1851

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Ed. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

131

Marx către Engels³⁴⁷ la Manchester

[Londra], 1 decembrie 1851
28, Dean Street, Soho

Dragă Engels!

Îți trimit alăturat : 1. un extras din scrisoarea lui Cluss (din Washington) către Wolff ; 2. scrisoarea lui Pieper din Bruxelles.

Ad. nr. 1. Lupus a uitat să extragă încă două date, care nu sînt lipsite de interes pentru tine. *In primul rînd* : articolul „Revoluție și contrarevoluție în Germania” a apărut în „New Yorker Abendzeitung” în *limba germană*, a fost reprodus într-o serie de alte ziare și a făcut furori. Cluss nu scrie dacă articolul este o traducere din „Tribune” sau nu. De aceea i-am scris direct lui Dana. *In al doilea rînd* : d-l Wiss, principala unealtă a lui Kinkel, a declarat în mod public că, din punct de vedere „economic”, el împărtășește concepțiile noastre. Vezi și tu cum operează ciiniiăștia.

Cît despre d-l Tupman *, el nu amintește nici de scrisoarea noastră din Manchester, nici de scrisoarea pe care ulterior am însărcinat-o pe soția mea să i-o scrie.

Cît despre *cei din Köln* **, sistemul ticăloșilor porci emigranți, care își bagă ritul în toată cloaca presei, este de a păstra la conspiration du silence *** în legătură cu această chestiune,

* Pieper. — *Nota red.*

** Membrii Ligii comuniștilor arestați la Köln. — *Nota red.*

*** — conspirația tăcerii. — *Nota trad.*

ca nu cumva propria lor importanță să aibă ceva de suferit. Împotriva acestui lucru trebuie să luăm atitudine. Astăzi am trimis la Paris scrisori împotriva justiției prusace, pentru ca această problemă să fie ridicată în presa de acolo. Lupus a luat asupra sa sarcina de a scrie articolele pentru America și Elveția. Maintenant * tu trebuie să meșteresti un articol pentru Anglia, precum și o scrisoare particulară către editor **-ul ziarului „Times”, unde trebuie să încercăm să trimitem chestia asta ³⁴⁸. Dacă ziarul „Times” care caută acum să-și reîmprospăteze popularitatea și care va fi cu siguranță flatat să fie considerat singurul ziar influent pe continent, el avînd oricum o atitudine prusofobă, dacă „Times” va accepta acest lucru, prin intermediul lui s-ar putea să exercităm o înfrîurire asupra Germaniei. Accentul trebuie pus mai ales pe situația justiției din Prusia.

Dacă această încercare, care în nici un caz nu poate strica, nu reușește, atunci scrie din Manchester direct ziarului „Sun”. Dacă „Sun” primește articolul *înaintea* lui „Times”, acesta în nici un caz nu-l va mai publica ³⁴⁹.

Poate nu știi că din aproape toate orașele Angliei au sosit adrese către O'Connor, publicate în „Northern Star” și „Reynolds Paper”, în care Thornton Hunt este declarat „infamous” ***, iar scena din „Copenhagen Fields” este dezaprobată cu vehemență ³⁵⁰. În afară de aceasta a avut loc o adunare a tuturor secțiilor cartiste din Londra, în cadrul căreia Th. Hunt, fiind și el de față, a fost împrășcat cu insulte. La noile alegeri ale comitetului executiv, care urmează, va fi cu siguranță dat afară. În desperarea sa, acest alié **** al marelui Ruge se declară acum în mod deschis „*communist*”.

E. Jones l-a atacat sans miséricorde ***** pe Kossuth, folosindu-se de scrisoarea mea. „Eu îi spun că revoluțiile în Europa înseamnă o cruciadă a muncii împotriva capitalului, îi spun, de asemenea, că ele nu pot fi coborîte la nivelul spiritual și social al unui popor înapoiat, pe jumătate barbar, cum sînt maghiarii, care se găsesc încă în stadiul de semicivilizație al secolului șaisprezece, și pretind în mod serios să-și dicteze voința marilor focare ale iluminismului — Germania și Franța — și să obțină, prin viclenie, din partea credulei Anglii recunoașterea meritelor lor” ***** ³⁵¹.

* — Acum. — *Nota trad.*

** — redactorul. — *Nota trad.*

*** — infam. — *Nota trad.*

**** — alié. — *Nota trad.*

***** — fără milă. — *Nota trad.*

***** În original, începînd de la cuvintele: „Eu îi spun...”, în engleză. — *Nota trad.*

După cum vezi, Kinkel vrea să se instaleze aici tout bonnement * după exemplul guvernului provizoriu din Franța. În ce mă privește, cred că imediat ce aflăm că Weydemeyer este redactor al ziarului „Abendzeitung”, trebuie să-i trimiți, deocamdată sub formă de foileton, fragmente din K. Schapper, ale cărui prime mărturisiri le aștept cu nerăbdare. (Vezi continuarea la sfârșitul scrisorii lui Pieper ³⁵².)

Apropo ! Era cît p-aci să uit un lucru important în ceea ce privește chronique scandaleuse **. Stechan, Hirsch, Gumpel etc., pe scurt, muncitorii veniți din Germania, au spus că doresc să mă viziteze. Eu îi voi primi astăzi. Au și avut o ceartă violentă cu Schapper și Willich. La adunarea Asociației muncitorești ³⁵³, Stechan a spus pe față că Dietz este un spion și, deși unii au strigat că el este agentul lui Marx, a obținut totuși instituirea unei comisii în care însă prietenii și protectorii lui Dietz, Schapper și Willich, vor juca rolul principal. Cu ajutorul acestor straubingeri voi stîrni în orice caz noi crize în această mizerabilă speluncă de croitori și pierde-vară.

Totodată te anunț că am primit cele 3 l. st.

Salut.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : Marx-Engels.
Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană
și engleză

132

Engels către Marx ³⁵⁴ la Londra

„Représentants de la France, délibérez en paix !” *** ³⁵⁵ și unde ar putea acești domni delibera mai liniștit decît în cazarma d'Orsay, sub paza unui batalion de chasseurs de Vincennes **** !

* — pur și simplu. — *Nota trad.*

** — cronica scandaloasă. — *Nota trad.*

*** — „Reprezentanți ai Franței, deliberați în liniște !” — *Nota trad.*

**** — vinători de Vincennes. — *Nota trad.*

Istoria Franței a intrat într-un stadiu de comic desăvârșit. Se poate imagina ceva mai amuzant decât această parodie a lui 18 brumar săvârșită în plină pace, cu ajutorul soldaților nemulțumiți, de către cel mai neînsemnat individ din lume și încă, pe cât se poate constata pînă acum, fără a întîmpina nici o rezistență? Dar ce frumos au fost prinși toți acești măgari bătrîni! Cel mai viclean vulpoi din întreaga Franță — bătrînul Thiers, cel mai versat avocat al baroului — d-l Dupin, au căzut în cursa întinsă de cel mai notoriu dobitoc al secolului; au căzut la fel de ușor ca și d-l Cavaignac cu țeapăna lui virtute republicană, ca și laudărosul Changarnier! Și pentru a întregi tabloul, un parlament ciuntit cu Odilon Barrot în rol de „Löwe von Calbe”, și același Odilon cere, în fața unei asemenea încălcări a constituției, să fie arestat, dar nu reușește nicidecum să fie trimis la închisoarea Vincennes! Întreaga poveste pare într-adins născocită pentru Wolff cel roșu*; numai el poate de acum înainte să scrie istoria Franței. A fost vreodată pe lume săvârșit un coup cu proclamații atît de stupide ca cele de acum? Iar ridicolul ceremonial napoleonian, aniversarea încoronării și a victoriei de la Austerlitz, specularea constituției Consulatului etc. Faptul că așa ceva a putut reuși, fie și doar pentru o zi, dovedește degradarea domnilor francezi pînă la un puerilism fără seamăn.

Admirabilă arestarea marilor flecari ai „ordinii”, în special a micului Thiers și a viteazului Changarnier. Admirabilă ședința parlamentului ciuntit convocată în arondismentul al 10-lea, cu d-l Berryer, care strigă de la fereastră: *Vive la République*** , pînă cînd întreaga bandă este prinsă și închisă sub paza soldaților în curtea unei cazarme. Și acest nerod de Napoleon, care numaidecît își face bagajele pentru a se muta la Tuileries. Să te chinuiești un an întreg și tot n-ai putea născoci o comedie mai bună.

Iar seara, cînd nerodul Napoleon s-a aruncat, în sfîrșit, în mult doritul pat din Tuileries, deșteptul, cu siguranță că tot nu și-a dat seama care este situația lui. *Le consulat sans le premier consul**** Nici un fel de greutăți interne deosebit de serioase — nu mai serioase decât cele întîmpinate în general de trei ani de zile —, nici un fel de greutăți financiare deosebite, nici măcar pentru propria lui pungă, nici o coaliție la graniță, nici un Saint Bernhard de trecut, nici un Marengo de cîștigat! Într-adevăr dezolant. Și nici măcar o Adunare națională care să zădărnicească marile planuri ale

* Ferdinand Wolff. — *Nota red.*

** — Trăiască republica. — *Nota trad.*

*** — Consulatul fără primul consul. — *Nota trad.*

eroului nerecunoscut ; nu, astăzi, cel puțin, măgarul este la fel de liber, la fel de independent ca și bătrînul Napoleon în seara de 18 brumar și se simte atît de nestînjenit, încît nu se poate abține să nu dea la tot pasul frîu liber măgarului din el ! Îngrozitoare perspectivă a lipsei de contradicții !

Mais le peuple, le peuple ! — Le peuple se fiche pas mal de toute cette boutique *, se bucură ca un copil de dreptul de vot ce i-a fost acordat, și îl va folosi probabil tot ca un copil. Ce se poate aștepta de la aceste alegeri ridicole care vor avea loc de duminică într-o săptămînă, dacă, în general, vor avea loc ! Nici presă, nici mitinguri, stare de asediu în toată regula și, în plus, ordinul de a alege deputații pînă în două săptămîni.

Ce va ieși din toată această poveste ? „Să ne situăm pe punctul de vedere istoric-mondial” ³⁵⁶ și ni se va oferi o temă strașnică pentru declamații. Așa, de pildă : trebuie să se lămurească dacă regimul pretorian din timpul împăraților romani, — care avea ca premisă un stat întins, organizat militarmente, o Italie depopulată și absența unui proletariat modern — este posibil într-o țară limitată geografic, cu o populație densă cum este Franța, care are un numeros proletariat industrial. Sau : Ludovic-N[apoleon] nu are un partid propriu ; pe orleaniști și legitimiști i-a călcat în picioare, și acum trebuie să facă o cotitură spre stînga. O cotitură spre stînga implică o amnistie, o amnistie implică o coliziune etc. Sau : votul universal constituie temelia puterii lui L[udovic]-N[apoleon], el nu-l poate încălca, iar votul universal este acum incompatibil cu un L[udovic]-N[apoleon]. Și alte teme speculative de acest fel, care pot fi discutate la infinit. După cele văzute ieri însă, nu poate conta pe *peuple* **. Ar părea, într-adevăr, că bătrînul Hegel, în rolul de spirit universal, dirijează din mormînt istoria, silind cu toată conștiinciozitatea evenimentele să apară de două ori : prima oară ca o măreață tragedie, iar a doua oară ca o farsă jalnică, Caussidière în locul lui Danton, L. Blanc în locul lui Robespierre, Barthélemy în locul lui Saint-Just, Flocon în locul lui Carnot și această lepădătură *** împreună cu prima duzină de locotenenți, înglodați în datorii, pe care i-a găsit, în locul micului caporal **** și al pleiadei sale de mareșali. Așadar, am ajuns la 18 brumar.

Poporul din Paris s-a purtat ca un copil prost. Cela ne nous regarde pas ; que le président et l'assemblée s'entretuent, peu nous

* — Dar poporul, poporul ! — Poporului puțin îi pasă de toată această afacere. — *Nota trad.*

** — popor. — *Nota trad.*

*** Ludovic Bonaparte. — *Nota red*

**** Napoleon I. — *Nota red.*

importe! * Dar faptul că armata a avut îndrăzneala să impună Franței un guvern, și încă un astfel de guvern, asta îi privește, iar plebea se va minuna de acest drept de vot universal „liber”, pe care urmează să-l exercite „pentru prima oară din 1804”.

Cît de departe va împinge această farsă spiritul universal, după cum se vede, foarte supărat pe omenire, dacă în decurs de un an vom vedea perindîndu-se Consulatul, Imperiul, Restaurația etc., dacă va fi nevoie ca dinastia napoleoneană să fie snopită în bătai pe străzile Parisului înainte de a deveni cu neputință în Franța, numai dracu știe. Mie mi se pare însă că lucrurile iau o întorsătură ciudată, stupidă și că pe crapauds ** îi așteaptă o înjosire fără precedent.

Chiar dacă presupunem că L[udovic]-N[apoleon] își va consolida pentru un timp puterea, totuși o asemenea timpenie nu poate dura, oricît de jos ar fi căzut francezii. Ce-i de făcut? Un lucru este limpede — perspective de revoluție sînt afurisit de puține, și dacă d-l Blanc și Ledru[-Rollin] și-au făcut ieri la prînz bagajele, astăzi pot să le despacheteze liniștiți. La voix tonnante du peuple ne les rapelle pas encore ***.

Aici și la Liverpool, povestea asta a dus la o stagnare bruscă a comerțului, dar astăzi speculațiile sînt din nou în toi la Liverpool. Iar titlurile franceze au scăzut numai cu 2%.

În aceste condiții va trebui, desigur, să amînăm hotărîrea noastră de a încerca să publicăm ceva în presa engleză în apărarea celor din Köln ****.

În legătură cu articolele pentru „Tribune” *****, care, cu siguranță, au și apărut, scrie-i în *limba engleză* redactorului. S-ar putea ca Dana să fie absent, dar o business letter ***** va primi, desigur, răspuns. Spune-i să-ți expedieze cu primul vas care se întoarce o scrisoare în care să-ți spună exact ce a făcut cu aceste manuscrise. Dacă au fost folosite în „Tr[Tribune]”, să trimită cu aceeași ocazie numerele în care au fost publicate, pentru că noi n-am reținut o

* — Asta nu ne privește; dacă președintele și adunarea se omoară între ei, puțin ne pasă! — *Nota trad.*

** — filistini francezi. — *Nota trad.*

*** — Vocea tunătoare a poporului nu-i recheamă încă. — *Nota trad.*

**** Membrii Ligii comuniștilor arestați la Köln. — *Nota red.*

***** *F. Engels*. „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—112. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

***** — scrisoare de afaceri. — *Nota trad.*

copie și, fără a avea în fața ochilor articolele trimise, nu vom putea continua seria după un interval atât de lung *.

Probabil că a fost foarte amuzant să observi ce efect au produs știrile din Franța asupra adunăturii de emigranți europeni. Mi-ar fi plăcut să-i văd.

En attendant tes nouvelles **.

Al tău
F. E.

[Manchester], 3 decembrie 1851

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

133

Marx către Engels la Manchester

[Londra], 9 decembrie 1851
28, Dean Street, Soho

Dear Frederic ***,

Te-am lăsat să aștepti răspunsul, pentru că am fost quite bewildered **** din pricina acestor evenimente tragicomice din Paris. Eu n-am putut să spun ca Willich : Ciudat, noi n-am primit nici o înștiințare din Paris ! Și nici să pererez fără sfârșit, ca Schapper, în fața unei halbe de bere la Schärttner. Pentru salvarea patriei, S[chapper], împreună cu câțiva scutieri de-ai lui, a dormit două nopți la Schärttner sub pretextul că trebuie să stea de pază. Acești domni, ca Löwe von Calbe et Co., și-au făcut geamantanele, dar pentru că prudența este cea mai bună însușire a curajului *****, ei au hotărât să nu plece decît atunci cînd lucrurile vor fi „lămurite”.

* În original, începînd de la cuvintele : „Spune-i să-ți...”, în engleză. — *Nota trad.*

** — În așteptarea veștilor tale. — *Nota trad.*

*** — Dragă Friedrich. — *Nota trad.*

**** — complet zăpăcit. — *Nota trad.*

***** *Shakespeare*. „Henric al IV-lea”. Partea I, actul V, scena a patra (cuvintele lui Falstaff). — *Nota red.*

Ai citit Miserere al lui Louis Blanc ? A doua zi Bernard le Clu-biste a negat că ar fi semnat și el această lamentație.

Alăturat îți trimit o scrisoare de la Reinhardt, din Paris, și „pățaniile de tavernă”, despre care ți-am vorbit în timpul șederii mele la Manchester.

Pieper este din nou aici, foarte încântat de persoana lui. Pleacă de la Rothschild, dar continuă să dea lecții de limbă germană în casa lor. Madame l-a concediat din funcția de preceptor permanent. În ceea ce privește planurile mele în legătură cu Proudhon, de la ultima lui scrisoare Pieper n-a mai făcut, n-a mai auzit și n-a mai văzut nimic *. Am impresia că el consideră traducerea asta ca fiind propria lui creație, ce qui n'est pas **.

Maintenant ***, ce să-ți scriu despre această situație ? Un lucru este limpede — proletariatul și-a cruțat forțele. Bonaparte a învins deocamdată, pentru că peste noapte a transformat votul deschis în vot secret. Cu ajutorul milionului de lire sterline pe care, în ciuda declarațiilor postume ale lui d'Argout, le-a sustras din bancă, el a cumpărat armata. Îi va mai reuși odată această lovitură dacă rezultatul alegerilor va fi împotriva lui ? Va lua, în general, majoritatea parte la alegeri ? Orléans-ii au plecat în Franța. Este greu, aproape cu neputință să faci un pronostic într-o dramă al cărei erou este Krapulinski ³⁵⁷. În orice caz, prin această coup d'état **** situația mi se pare a fi mai degrabă ameliorată decât înrăutățită. Cu Bonaparte se poate termina mai lesne decât s-ar fi putut termina cu Adu-narea națională și cu generalii ei. Iar dictatura Adunării naționale bătea la ușă.

E delicioasă dezamăgirea lui Techow et Co., care considerau armata franceză pur și simplu les apôtres de la trinité démocratique, de la liberté, de l'égalité, de la fraternité. Les pauvres hommes!***** Iar domnii Mazzini și Ledru[-Rollin] pot acum și ei să se ducă liniștiți la culcare. Catastrofa a însemnat prăbușirea emigrației, care s-a dovedit a fi pour rien ***** în revoluție. Or, acești domni *au ho-târît* să suspende istoria mondială pînă la reîntorcerea lui Kossuth.

* Vezi volumul de față, p. 354, 357. — *Nota red.*

** — și nu este. — *Nota trad.*

*** — Acum. — *Nota trad.*

**** — lovitura de stat. — *Nota trad.*

***** — apostolii trinității democratice, ai libertății, egalității și fraternității. Bieții oameni ! — *Nota trad.*

***** — lipsită de importanță. — *Nota trad.*

Apropo ! Subscripția în favoarea acestuia din urmă a adus la Londra exact suma de 100 de pence, așa cum se citește — pence.

Salut.

Al tău
K. M.

Apropo ! Nu ți-am trimis cumva o scrisoare de-a lui Pieper, scrisă în franceză, adresată mie ? Dacă da, trimite-mi-o neîntârziat înapoi.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

134

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Ce fac marii bărbați în această eventful crisis ? * Se spune că L. Blanc ar fi arestat în Franța, dar, din păcate, probabil că nu este adevărat, nous connaissons notre petit bonhomme **. De altfel, de cînd cu insurecția de la Paris n-a ieșit nimic, sînt bucuros că prima furtună a trecut. Tout blasé qu'on est ***, în astfel de ocazii te cuprinde întrucitva vechea febră politică și în oarecare măsură ești totuși interesat în deznodămîntul unei asemenea istorii. Acum pot, cel puțin, să mă apuc din nou de rasele umane, de al căror studiu mă ocupam cînd s-a produs acest mare coup.

De altfel, cu toate acestea, vechea conștință **** nu vrea să revină nici aici, nici la Liverpool, și numai P. Ermen este acum tot atît de exuberant și plin de încredere în Napoleon, pe cît era, în urmă cu patru zile, de dejected și chapfallen *****. În general, bur-

* — criză plină de evenimente. — *Nota trad.*

** — îl cunoaștem noi pe omulețul nostru. — *Nota trad.*

*** — Oricît de blazat ai fi. — *Nota trad.*

**** — încredere. — *Nota trad.*

***** — demoralizat și descurajat. — *Nota trad.*

ghezii de aici sînt totuși prea deștepți ca să creadă într-o existență mai mult decît efemeră a acestei farse napoleoneene. Dar ce se va întîmpla cu tot acest rahat ? Napoleon va fi ales, în privința asta nu există nici o îndoială, burghezia nu are altă alegere, și, de altfel, cine va verifica buletinele de vot ? Greșelile de aritmetică la numărări în favoarea aventurierului sînt foarte tentante, și întreaga josnicie a claselor posedante franceze, ploconirea lor servilă în fața celui mai mic succes, lingușirea pe lingă o *pouvoir quelconque* * au ieșit de data asta la iveală mai evident decît oricînd. Dar cum vrea să guverneze măgarul ăsta ? El va primi mai puține voturi ca în 1848, *c'est clair* **, poate 3 sau 3^{1/2} milioane în total ; pentru credit asta înseamnă o înfrîngere primejdioasă. Nici o reformă financiară sau fiscală nu este posibilă, în primul rînd din lipsă de bani, în al doilea rînd pentru că un dictator militar le poate înfăptui numai în cazul unor războaie externe victorioase, oû la *guerre paie la guerre* ***, dar în timp de pace nu numai că nu există surplusuri, dar trebuie să se cheltuiască mult mai mult pentru armată ; în al treilea rînd, pentru că Napoleon este prea prost. Ce-i rămîne de făcut ? La *guerre* ? ****. Dar împotriva cui, poate împotriva Angliei ? Sau, poate, despotismul militar obișnuit, care în timp de pace trebuie să ducă inevitabil la o nouă revoluție militară și la formarea în cadrul armatei a unor partide de felul celor din Adunarea națională ? Nu există nici o soluție, farsa trebuie să se termine printr-un eșec. Și dacă va mai surveni și o criză comercială, atunci să vezi !

Că L[udovic]-N[apoleon] clocește ceva „măreț”, nu mă îndoiesc nici o clipă. Dar sînt curios ce absurditate o să fie asta. Dezvoltarea ideilor napoleoneene va atinge culmi foarte înalte, dar, ciocnindu-se de cele mai obișnuite obstacole, va suferi un eșec total.

Ceea ce reiese cît se poate de limpede din toată afacerea asta este că roșii au abdicat, au abdicat total. Ar fi absurd să le căutăm acum o justificare pentru faptul că n-au opus rezistență în masă. Lunile următoare vor arăta dacă Franța a intrat într-o asemenea apatie încît e nevoie de cîțiva ani liniștiți pentru a crea roșilor posibilitatea unui nou 1848. Dar, pe de altă parte, cum se poate asigura această liniște ?

Eu văd numai două ieșiri din această porcărie :

Sau fracțiunile partidului ordinii, reprezentate în armată, vor lua locul „anarhiștilor”, adică vor crea o asemenea anarhie încît pînă la urmă roșii și Ledru-R[ollin] vor apărea în rol de salvatori,

* — putere oarecare. — *Nota trad.*

** — asta e limpede. — *Nota trad.*

*** — cînd războiul plătește războiul. — *Nota trad.*

**** — Războiul ? — *Nota trad.*

așa cum a apărut acum L[udovic]-Napoleon, sau L[udovic]-N[apoleon] va desființa impozitul pe băuturi și se va lăsa convins să introducă unele reforme burgheze, dar de unde va lua el bani și putere pentru asta, este greu de spus. În acest caz, foarte puțin probabil, poate că s-ar putea menține.

Qu'en penses-tu ? *

Al tău

F. E.

Manch[ester], 10 decembrie 1851

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx“,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

135

Engels către Marx la Londra

Manch[ester], 11 dec[em]brie 1851

Dragă Marx,

Alăturat îți înapoiez scrisoarea lui R[einhardt], precum și cea a lui P[ieper], pe care am reținut-o un timp pentru chestia din Köln.

Din grandioasa expediție a celor 700 de vagabonzi la Paris, pe care ziarele au anunțat-o solemn, se pare că nu va ieși nimic ; micul L. Blanc, judecând după noile urlete de durere apărute azi în „Daily News“, se află și el, deocamdată, în siguranță, chiar dacă, după cum se vede, nu este la Londra. Prima lui jeluire a fost dumnezeiască în comparație cu cea de astăzi. Peuple français... noble fierté... courage indomptable... éternel amour de la liberté... honneur au courage malheureux ** — și apoi omulețul nostru face un demi-tour à droite *** și predică încrederea reciprocă și unirea între popor și burghezie. Vide Proudhon : Appel à la Bourgeoisie,

* — Ce crezi despre asta ? — *Nota trad.*

** — Popor francez... nobilă mândrie... curaj neimblinzit... eternă dragoste de libertate... cinste vitejilor înfrinți. — *Nota trad.*

*** — o întoarcere pe jumătate la dreapta. — *Nota trad.*

pag. 2*. Și aceste raționamente! Dacă insurgenții au fost învinși, aceasta s-a întâmplat pentru că ei n-au fost le vrai peuple ** ; le vrai peuple nu poate fi învins ; și dacă le vrai peuple n-a luptat, aceasta s-a întâmplat pentru că el n-a vrut să lupte pentru Adunarea națională ; aici s-ar putea, desigur, obiecta că, dacă le vrai peuple ar fi ieșit învingător, ar fi devenit el însuși dictator, dar, fiind luat prin surprindere, nu s-a putut gândi la aceasta și, apoi, a fost atît de des înșelat !

Aceasta este vechea plată logică democrată, la care s-a recurs foarte mult după fiecare înfrîngere a partidului revoluționar. Le fait est *** , după părerea mea, că, dacă de data aceasta proletariatul nu s-a luptat în masă, este pentru că a fost pe deplin conștient de propria lui apatie și neputință și se va supune cu resemnare fatalistă ciclului repetat — republică, imperiu, restaurație și din nou revoluție pînă cînd, trecînd prin cîtiva ani de mizerie sub stăpînirea unei ordini cît mai desăvîrșite, va aduna din nou forțe proaspete. Eu nu spun că lucrurile se vor petrece întocmai, dar cred că aceasta a fost intuiția care a predominat în rîndurile poporului parizian marți **** și miercuri, precum și după instituirea votului secret și retragerea burgheziei, care a avut loc după aceasta, vineri. Este absurd să se spună că nu a fost un moment prielnic pentru popor. Dacă proletariatul va aștepta pînă cînd problema lui va fi ridicată chiar de guvern, pînă cînd va avea loc o ciocnire în cadrul căreia conflictul să apară într-o formă mai netă și mai precisă decît în 1848, poate să aștepte mult și bine. Ultima oară, problema proletariatului și burgheziei a fost pusă într-o formă destul de categorică cu prilejul legii electorale din 1850, dar atunci poporul a preferat să nu se bată. Aceasta, precum și permanenta invocare a anului 1852 constituie în sine o dovadă de somnolență care ne dă suficient temei să facem pronosticuri destul de proaste și pentru anul 1852, exceptînd cazul unei crize comerciale. Dar acum, după desființarea votului universal, după izgonirea proletariatului de pe arena publică, să ceri partidelor oficiale să pună în așa fel problema încît să convină proletariatului înseamnă să ceri prea mult. Și cum se prezentau lucrurile în februarie ?***** Atunci poporul s-a ținut hors de cause***** , ca și acum. Și nu se poate nega că, dacă partidul revoluționar începe să lase

* Vezi Proudhon. *Apel către burghezie*, p. 2. — *Nota trad.* (P. J. Proudhon. „Idea generală a revoluției în secolul al XIX-lea”. — *Nota red.*).

** — adevăratul popor. — *Nota trad.*

*** — Fapt este. — *Nota trad.*

**** 2 decembrie 1851. — *Nota red.*

***** februarie 1848. — *Nota red.*

***** — deoparte. — *Nota trad.*

să-1 scape momentele de cotitură hotărâtoare în dezvoltarea revoluționară, ținându-se deoparte, sau dacă se amestecă, dar nu iese învingător, se poate considera cu toată certitudinea că, pentru un timp, el nu mai e bun de nimic. Witness * — insurecțiile care au urmat după termidor și după 1830³⁵⁸, iar domnii care strigă acum în gura mare că le vrei peuple așteaptă momentul favorabil riscă să ajungă cu timpul în aceeași situație ca și neputincioșii iacobini în 1795—1799 și republicanii în 1831—1839 și să se compromită serios.

De asemenea, nu se poate nega că puternica impresie produsă de instituirea votului secret asupra burgheziei, a micii burghezii și, au bout du compte **, și *asupra multor proletari* (lucru care reiese din toate comunicatele) aruncă o lumină ciudată asupra curajului și perspicacității parizienilor. Mulți, evident, nici nu s-au gândit cît de absurd pune L[udovic]-N[apoleon] problema și care sînt garanțiile că voturile vor fi corect numărate ; dar cei mai mulți și-au dat seama de înșelătorie și totuși au căutat să se amăgească, spunîndu-și că totul este all right ***, *numai ca să aibă un pretext să nu se bată*.

Judecînd după scrisoarea lui R[einhardt], după noile dezvoltări zilnice ale nelegiuirilor soldaților și îndeosebi ale exceselor la care se dedau pe bulevarde împotriva tuturor civililor, indiferent dacă sînt muncitori sau burghezi, roșii sau bonapartiști, judecînd după știrile tot mai frecvente despre insurecții locale chiar și în cele mai îndepărtate colțuri ale țării, unde nimeni nu se aștepta la o rezistență, judecînd după scrisoarea fostului deputat francez și comerciant **** apărută în numărul de ieri al ziarului „Daily News”, se pare că apelul la peuple ***** va lua o întorsătură neplăcută pentru Bonaparte. Cercurile largi ale burgheziei din Paris pare-se că nu prea le este pe plac acest nou guvern cu legile privitoare la deportare promulgate de el. Teroarea militară se dezvoltă prea repede și prea fără rușine. Două treimi din Franța se află sub stare de asediu. Eu cred că, după toate acestea, cercurile largi ale burgheziei nu vor participa de loc la alegeri, că întreaga farsă a votării nu va duce la nici un rezultat, pentru că în toate locurile nesigure, unde adversarii lui L[udovic]-N[apoleon] vor participa în masă la vot, jandarmii vor provoca intenționat ciocniri cu alegătorii pentru a obține casarea alegerilor în aceste circumscipții. În acest caz L[udovic]-N[apoleon] va declara Franța en état d'aliénation mentale ***** și va proclama ar-

* — Dovadă. — *Nota trad.*

** — în cele din urmă. — *Nota trad.*

*** — în ordine. — *Nota trad.*

**** — comerciant. — *Nota trad.*

***** — apelul către popor. — *Nota trad.*

***** — în stare de alienare mintală. — *Nota trad.*

mata singurul salvator al societății. Atunci toată potlogăria va ieși la iveală și totodată se va contura limpede figura lui L[u]dovic-N[apoleon]. Dar tocmai în timpul acestei povești electorale, lucrurile ar putea lua o întorsătură foarte neplăcută dacă în general ne-am mai putea aștepta *atunci* la o rezistență serioasă împotriva unui guvern consolidat.

Individul are asigurat un milion de voturi de la funcționari și soldați. În țară sînt o jumătate de milion, dacă nu mai mulți, de bonapartiști. O jumătate de milion, dacă nu mai mulți, de orășeni fricoși vor vota pentru el. O jumătate de milion de țărani prostănaci, un milion se va adăuga la numărătoarea voturilor — toate acestea fac $3\frac{1}{2}$ milioane; mai mult n-a avut nici bătrînul Napoleon în imperiul său, care includea tot malul stîng al Rinului și Belgia, deci care avea cel puțin 32 000 000 de locuitori. De ce nu s-ar mulțumi el cu atît pentru început? Și dacă ar obține acest număr, avînd împotriva lui, să zicem, chiar un milion, burghezia va trece curînd de partea lui. Dar poate că nu va obține cele $2\frac{1}{2}$ milioane și poate — deși aceasta ar însemna să avem pretenții prea mari la cînstea funcționarilor francezi — nu va reuși să obțină să i se adauge cifra de un milion la numărătoarea voturilor. În orice caz, foarte multe depînd de măsurile pe care va fi nevoit să le ia în această perioadă. De altfel, cine-i poate împiedica pe funcționari să arunce în urnele de vot cîteva sute de oui * înainte de începerea votării? Il n'y a plus de presse **, nu va avea cine să verifice.

În orice caz, este rău pentru Krapülinski că fondurile încep din nou să scadă, iar pentru L. Blanc că trebuie să recunoască Anglia ca o țară liberă.

Peste cîteva luni roșilor li se va prezenta din nou ocazia să arate de ce sînt în stare, poate chiar la alegeri; dar dacă și atunci vor voi să aștepte — sînt pierduți; în acest caz, nici chiar în momentul celei mai puternice crize comerciale nu se vor alege decît cu o chelfăneală serioasă, care-i va înlătura pentru cîteva ani de pe arenă. Ce mai rămîne din această adunătură dacă și să se bată s-a dezobișnuit?

Pieper s-a întors la Londra? Aș vrea să-i dau un comision pentru Frankfurt în legătură cu niște cărți, dar nu știu dacă mai este încă la Brighton sau nu.

Lucrul cel mai rău este că acum vei avea greutăți cu Löwenthal. Ar fi fost mai bine dacă contractul ar fi fost încheiat.

* — da. — *Nota trad.*

** — Nu mai există presă. — *Nota trad.*

Liverpool Market — quiet at yesterdays prices ; Manchester Market — firm. Some overtrading going on to the Levant. German buyers continue keeping out of the Market *.

Al tău

F. E.

Publicat pentru prima oară
in : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

136

Engels către Marx la Londra

Dragă Marx,

Alăturat îți trimit o scrisoare de la Weydemeyer, pe care am primit-o astăzi la prinz. Veștile sînt, deocamdată, foarte bune, ziarul lui Heinzen ** este gata să-și dea duhul, iar W[eydemeyer] are de pe acum posibilitatea de a scoate un săptămînal ³⁵⁹. Dar cererea lui de a i se trimite pînă vineri seara un articol este cam exagerată, mai ales în condițiile actuale. Și totuși, tocmai acum oamenii sînt dornici să citească o analiză a evenimentelor din Franța și explicații în legătură cu acestea, și, dacă s-ar putea spune ceva deosebit de interesant pe această temă, succesul publicației ar putea fi asigurat chiar de la primul număr. Dar tocmai în aceasta constă greutatea, și eu, ca de obicei, las tot greul pe tine ; în ceea ce mă privește sînt gata să scriu despre orice, în afară de coup de tête *** a lui Krapulinski ****. În orice caz, tu poți să-i scrii despre aceasta un articol diplomatic care să lase posibilitatea unei reevaluari, dar care să fie epocal. Eu nu știu încă ce voi face, dar, în

* — Piața din Liverpool — calm, prețurile — cele de ieri ; piața din Manchester — fermă. O parte din surplus pleacă spre Orientul Apropiat. Cumpărătorii germani continuă să nu apară pe piață. — *Nota trad.*

** „Deutsche Schnellpost”. — *Nota red.*

*** — faptă nesăbuită. — *Nota trad.*

**** Ludovic Bonaparte. — *Nota red.*

orice caz, voi încerca ceva. Pe Schapper nu-l pot trimite *, în primul rînd, primul capitol a ieșit slab și, în al doilea rînd, nu m-am mai ocupat de loc de el ; de cînd istoria a început să scrie romane comice, concurența e prea periculoasă. Deocamdată voi introduce în plan ceva mai multe scene comice și apoi am să mă apuc din nou de treaba asta — dar pentru W[eydemeyer] nu este de loc potrivit și, afară de asta, el vrea articole semnate de noi. Scrie-mi neîntîrziat ce ai de gînd să faci, le temps presse ** ; vaporul de sîmbătă nu poate sosi la New York înainte de Anul nou, și aceasta este rău, și mai rău este că ni s-a dat un termen atît de scurt.

W[eydemeyer] ar trebui să nu se bage în chestiunile americane pînă cînd nu va învăța să scrie corect termenii lor. Este păcat că nu are acum timp să caute să se orienteze și să învețe puțin limba engleză. „Aboluționiștii” *** i-ar oferi lui Heinzen o temă grasă. Cît despre Weerth, mă voi întîlni cu el mîine sau poimîine și voi vedea ce poate face el. Săptămîna viitoare, poate chiar sîmbătă seara, voi fi la Londra și vom putea discuta despre toate ; pînă atunci ne rămîne numai întrebarea ce putem trimite pentru primul număr ; asta nu se poate amîna, așa că te rog să-mi scrii neîntîrziat ce ai de gînd să faci.

Judecînd după această scrisoare, Weyd[emeyer] pare să fie cam „necopt” în treburile comerciale ; în această privință îi voi da indicațiile necesare. El nu-și cunoaște încă de loc cititorii.

Lupus poate și el să se pună imediat în mișcare și să se gîndească ce poate face pentru primul număr, W[eydemeyer] va întîmpina mari greutăți în privința materialului.

Ce spui de titlurile franceze, care ieri au costat 101,50 franci, cu 1¹/₂⁰/₁₀ peste paritate, aceasta îi va aduce lui L[udovic]-N[apoleon] mai multe voturi decît toate minciunile din ziarele vîndute. Îi vin în ajutor și excesele țărănilor din sud și din centru. În parte, aceste știri sînt, cu siguranță, adevărate, și nici nu te puteai aștepta la altceva din partea neamului ăsta de barbari. Pe ei guvernul etc. nu-i interesează de loc, în primul rînd ei vor să dărîme casa percepteurului și a notarului și să le siluiască soțiile, iar pe ei, dacă le cad în mîină, să-i omoare în bătăi. Au fond **** chestiunea nu prezintă prea mare importanță, iar acești domni sînt pedepsiți pe merit, dar asta îi împinge în brațele lui Napoleon pe toți aceia care

* Este vorba de articolul despre Schapper (vezi volumul de față, p. 356.).

— *Nota red.*

** — timpul nu așteaptă. — *Nota trad.*

*** Aluzie la greșeala lui Weydemeyer : „aboluționiștii”, în loc de „aboluționiștii”. — *Nota red.*

**** — În fond. — *Nota trad.*

ar avea ceva de pierdut. Într-adevăr, invazia barbarilor din interior, dacă va avea vreodată loc, promite să se transforme într-un spectacol foarte vesel, îndeosebi pentru aceia sub a căror guvernare vor avea loc asemenea istorii plăcute. Creșterea cursului titlurilor, *acum*, fără îndoială, nu mai este o manevră a guvernului, ci expresia fricii, manifestate prin încrederea în L[udovic]-N[apoleon], de care e cuprinsă marea finanță în fața perspectivei de a fi jupuită de vie, pe care i-o prezintă în culori atît de vii sincerul „Constitutionnel”.

Așadar, scrie-mi imediat în legătură cu W[eydemeyer].

Al tău

F. E.

[Manchester], 16 decembrie 1851

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

Partea a doua

**Scrisori ale lui K. Marx și F. Engels
către diferite persoane**

Februarie 1842 — decembrie 1851

1842

1

Marx către Arnold Ruge³⁶⁰
la Dresden

Trier, 10 februarie [1842]

Dragă prietene !

Îmi permit să vă propun un mic articol pentru „Deutsche Jahrbücher” sub forma unei critici suplimentare a instrucțiunilor cu privire la cenzură *, pe care v-o alăturtez.

Dacă articolul este indicat pentru revista dv., vă rog să nu comunicați *numele meu nimănui, cu excepția lui Wigand*, și să-mi trimiteți *imediat prin poștă* numărul din „Deutsche Jahrbücher” cu articolul respectiv, căci, *atîta timp* cît stau la Trier, sînt complet rupt de lumea publicistică.

Accelerarea tipăririi ar fi, bineînțeles, în interesul cauzei dacă nu cumva cenzura nu cenzurează cenzura mea.

În cazul cînd nu aveți încă un critic pentru superinteligenta carte a lui Vatke „despre păcat”³⁶¹ — dacă nu ar fi atît de afurisit de inteligentă, ai putea fi tentat să spui că e stupidă —, elanul meu critic vă stă la dispoziție.

De asemenea, ar merita, eventual, să ne mai ocupăm o dată de lucrarea lui Bayer despre „spiritul moral”³⁶². Critica lui Feuerbach a fost un serviciu prietenesc³⁶³. Pe cît de respectabile sînt convingerile morale ale lui Bayer, pe atît de slabă, ba chiar imorală, este lucrarea lui.

Aș fi foarte bucuros dacă i-ați comunica lui *Wigand* că manuscrisul meu îi va parveni peste cîteva zile. Cînd a sosit scrisoarea lui *Bauer* **, prin care-mi cerea să trimit, *în sfîrșit*, manuscrisul, eram bolnav la pat și de aceea mi-a fost predată abia acum cîteva zile. Fiind ocupat cu articolul pe care vi-l alăturtez, n-am putut face corecturile necesare.

* K. Marx. „Observații în legătură cu recente instrucțiuni cu privire la cenzura prusiană”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 3--27. — Nota trad.). — Nota red.

** Bruno Bauer. — Nota red.

Acum cînd am terminat cu lucrările mai voluminoase, e de la sine înțeles că „Deutsche Jahrbücher” poate dispune de tot ceea ce sînt în stare să fac.

Cu sinceră considerație,
Marx

Adresa mea este : Dr. Marx, Trier ; a se preda consilierului de stat von Westphalen.

Publicat pentru prima oară
în „Documente des Socialismus”,
Ed. I, 1902

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

2

Marx către Arnold Ruge la Dresden

Trier, 5 martie [1842]

Dragă prietene !

Sînt întru totul de acord cu planul unei culegeri „Anekdota philosophica”³⁶⁴ ; de asemenea, consider că ar fi mai bine să indici și *numele* meu printre colaboratori. O asemenea acțiune demonstrativă *exclde*, prin însuși caracterul ei, orice anonimat. Domnii aceștia trebuie să se convingă că avem conștiința curată.

În condițiile reînvierii subite a cenzurii saxone îmi va fi, desigur, absolut cu neputință să public lucrarea mea „Tratat despre *arta creștină*”, care trebuia să apară ca partea a doua la „Trîmbițele”³⁶⁵. Ce ar fi dacă ați insera-o, într-o redactare modificată, în „Anekdota” ? Puternicul spirit de opoziție față de cenzură care stăpînește acum mințile oamenilor va permite, poate, ca, pe măsură ce se adună material, „Anekdota” să fie publicată sub formă de fascicule. Un alt articol, pe care l-am scris tot pentru „Deutsche Jahrbücher”, reprezintă o critică a dreptului natural al lui Hegel, în măsura în care este vorba de *orînduirea de stat internă*³⁶⁶. Miezul îl constituie combaterea *monarhiei constituționale*, acest hibrid care se contrazice de la un cap la altul și se desființează singur. Res publica * e absolut imposibil să fie tradus în germană. Aș tri-

* — Stat, republică (sensul inițial : treburi publice). — *Nota trad.*

mite imediat ambele articole de probă dacă nu ar trebui să le copiez pe curat și, în parte, să fac unele corecturi. Viitorul meu socru, d-l von Westphalen, a fost trei luni pe patul de moarte, iar alaltăieri s-a sfârșit din viață. De aceea, în tot acest timp mi-a fost imposibil să fac ceva.

Despre celelalte, data viitoare.

Cu sinceră considerație,

al dv.

Marx

Apropo. În manuscrisul despre cenzură * am scris din neatenție : „cenzura tendinței și cenzura tendențioasă”. De fapt trebuia să fie : „cenzura tendinței și tendința cenzurii”.

V-aș ruga să-mi trimiteți răspunsul direct prin poștă la Trier.

Bauer a fost suspendat din funcție, după cum spune în scrisoarea primită chiar acum ³⁶⁷, par lit de justice **.

Publicat pentru prima oară
în „Documente des Socialismus”,
Bd. I, 1902

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

3

Marx către Arnold Ruge la Dresden

Trier, 20 martie [1842]

Dragă prietene !

Novicii sînt cei mai evlavioși, așa cum o dovedește ad oculos *** Saxonia.

Lui Bauer i s-a întimplat o dată la Berlin, cu Eichhorn, o scenă asemănătoare aceleia survenite între dv. și ministrul de interne. Figurile oratorice ale acestor domni seamănă ca două picături de apă. Numai un lucru diferă — faptul că filozofia duce o discuție inte-

* K. Marx. „Observații în legătură cu recentele instrucțiuni cu privire la cenzura prusiană”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 3—27. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

** — aici : din ordinul regelui. — *Nota red.*

*** — în mod evident. — *Nota trad.*

ligibilă cu înțelepciunea de stat a acestor ticăloși umflați, iar în această discuție puțin fanatism nu strică. Nimic nu e mai greu decât să-i faci pe acești zei pămînteni să accepte că există credință în adevăr și convingeri spirituale. Acești dandy de stat sînt atît de sceptici, niște filfizoni atît de înrăiți, încît nu pot crede nici în iubirea adevărată, dezinteresată. Cum ne-am putea apropia de acești roués * fără ceea ce în cercurile înalte se numește fanatism ? Un locotenent din gardă îl consideră un fanatic pe orice îndrăgostit care are intenții cinstite. Și atunci din cauza asta să nu ne mai căsătorim ? E uimitor cum credința în animalizarea omului a devenit o credință guvernamentală și un principiu guvernamental. Dar aceasta nu vine în contradicție cu religiozitatea, căci divinizarea animalelor este, poate, forma cea mai consecventă a religiei și s-ar putea ca în curînd să fim nevoiți să vorbim nu despre antropologia religioasă, ci despre zoologia religioasă.

Încă de pe vremea cînd eram tînăr și naiv știam că ouăle care sînt ouate la Berlin nu sînt ouăle Ledei, ci ouă de gîscă. Ceva mai tîrziu am înțeles că sînt ouă de crocodil ; așa, de pildă, cel mai proaspăt ou de crocodil este pretinsa desființare — la propunerea Adunării stărilor din Renania — a acelor îngrădiri nelegale la care a fost supusă legislația franceză în legătură cu înalta trădare etc., precum și cu infrațiunile comise de funcționari ³⁶⁸. Dar, de data aceasta, cînd e vorba de hotărîri legale obiective, acest hocus-pocus este atît de prostesc, încît chiar și cei mai proști juriști renani l-au priceput imediat. În plus, Prusia și-a exprimat cu o totală naivitate convingerea că, dacă procesele ar avea un caracter public, ar fi puse în joc prestigiul funcționarilor prusieni și încrederea în ei. Este o mărturisire totală. Toate scrierile noastre renane cu privire la caracterul public al proceselor și la notorietate au un viciu fundamental. Prostănacii cinstiți demonstrează fără încetare că acestea nu sînt niște instituții politice, ci instituții pur juridice, că ele reprezintă dreptul, și nu lipsa de drepturi. Ca și cum despre asta ar fi vorba ! Ca și cum tot răul acestor instituții n-ar consta tocmai în faptul că reprezintă dreptul ! Eu aș vrea să dovedesc contrariul, și anume că Prusia nu poate introduce caracterul public al proceselor și notorietatea, deoarece tribunalele libere nu sînt compatibile cu un stat neliber. Tot așa ar trebui să i se aducă elogiul Prusiei pentru cucernicia ei, căci un stat transcendent nu se poate lipsi de o religie pozitivă, cum un pungaș rus nu se poate lipsi de iconiță.

---

* — șireți. — *Nota trad.*

Bülrow-Cummerow, după cum puteți vedea din zierele chineze, își pune condeiul să cocheteze cu plugul său³⁶⁹. O, această cochetă rurală care se împodobeste cu flori artificiale ! Cred că ar trebui să ne bucure apariția unor scriitori cu o poziție atât de pămîntescă — stînd pe ogor, ei au, desigur, o poziție pămîntescă —, și ar trebui să ne bucure mai ales dacă pe viitor plugul ar gîndi și ar scrie în locul condeiului, iar condeiul, drept răsplată, ar presta el claca. Poate că în condițiile actualei uniformități a guvernelor germane, lucrurile vor ajunge aici, dar cu cît sînt mai uniforme guvernele, cu atât mai neuniforme sînt astăzi filozofii, și să sperăm că armata neuniformă o va învinge pe cea uniformă.

Ad rem *, căci la noi, germani onorabili, cu o înaltă ținută morală, politica ** fac parte din formalia ***, ceea ce l-a făcut încă pe Voltaire să tragă concluzia că la noi există cele mai serioase manuale de drept public.

Astfel, în ceea ce privește problemele concrete, eu socot că articolul „despre arta creștină”, care s-a transformat acum în articolul „despre religie și artă cu referiri speciale la arta creștină”, trebuie complet remaniat, deoarece tonul „Trîmbițelor”, pe care l-am urmat cu conștiinciozitate : „*Cuvîntul tău este făclie pentru pașii mei și luminează pentru cărările mele. Porunca ta mă face mai înțelept decît vrăjmașii mei, fiindcă ea pururea este cu mine și el, domnul, cu glas de tunet, va vesti din Sion*” **** —, acest ton al „Trîmbițelor”, forma hegeliană de expunere, greoaie, trebuie înlocuită cu o formă de expunere mai liberă și deci mai bine fundamentată. Peste cîteva zile voi pleca la Köln, unde îmi voi stabili noul domiciliu³⁷⁰, deoarece apropierea profesorilor de la Bonn îmi este de nesuportat. Cine va voi să stea mereu de vorbă cu puturoși spirituali, cu oameni care învață numai ca să găsească noi impasuri în toate colțurile lumii ?

Așadar, din pricina acestor împrejurări n-am putut trimite critica filozofiei hegeliene a dreptului pentru fascicula ce urmează să apară din „Anekdota”, căci am scris-o și pentru „Trîmbițe” ; promit să trimit articolul despre arta religioasă la mijlocul lunii aprilie, dacă puteți să așteptați pînă atunci. Pe mine, acest lucru m-ar

* — La obiect. — *Nota trad.*

** — chestiunile politice. — *Nota trad.*

*** — chestiunile formale. — *Nota trad.*

**** Biblia. Psaltirea, p. 105 și 98. — *Nota red.*

bucura cu atît mai mult, cu cît examinez problema dintr-un nou point de vue * și dau ca supliment un epilog despre romantici. Pînă atunci voi fi cît mai activ, cum spune Goethe, voi continua munca la această lucrare și voi aștepta hotărîrea dv. V-aș ruga să-mi scrieți la Köln, unde mă voi afla la începutul lunii viitoare. Întrucît acolo nu am încă un domiciliu stabilit, vă rog să-mi trimiteți scrisoarea pe adresa lui Jung.

În lucrare a trebuit în mod inevitabil să vorbesc despre esența generală a religiei ; în această privință vin oarecum în contradicție cu Feuerbach, contradicție care se referă nu la principiu, ci la formularea lui. În orice caz, din aceasta religia nu are nimic de cîștigat.

Despre Köppen n-am mai auzit de mult nimic. Nu v-ați adresat încă lui Christiansen la Kiel ? Eu îl cunosc numai din a sa istorie a dreptului roman³⁷¹, în care se vorbește cite ceva despre religie și filozofie în general. Se pare că este un cap strașnic, deși, cînd se apucă să filozofeze propriu-zis, scrie îngrozitor de confuz și de formal. Poate că acum a început să scrie într-o limbă omenească. Dar, în general, pare să fie à la hauteur des principes **.

Mi-ar face mare plăcere să vă văd aici, pe Rin.

Al dv.

Marx

Chiar acum am primit o scrisoare de la Bauer — îmi scrie că vrea să plece din nou în nord, avînd naivitatea să creadă că acolo va putea să-și ducă mai bine procesul împotriva guvernului prusian. Berlinul e prea aproape de Șpandau. În orice caz, e bine că Bauer nu lasă lucrurile să meargă de la sine. După cum am aflat de la viitorul meu cumnat ***, un aristocrat comme il faut ****, pe cei de la Berlin îi supără mai ales la bonne foi ***** a lui Bauer.

Publicat pentru prima oară
în „Documente des Socialismus”,
Bd. I, 1902

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — punct de vedere. — *Nota trad.*

** — la înălțimea principiilor. — *Nota trad.*

*** Ferdinand von Westphalen. — *Nota red.*

**** — așa cum trebuie să fie. — *Nota trad.*

***** — buna-credință. — *Nota trad.*

4

Marx către Arnold Ruge
la Dresden

Bonn, 27 aprilie [1842]
la mecanicul Krämer

Dragă [...] *

Nu trebuie să vă pierdeți răbdarea dacă articolele mele vor mai întârzia câteva zile, dar realmente *numai câteva* zile. Bauer v-a comunicat probabil verbal că luna aceasta, din cauza a tot felul de complicații din afară, mi-a fost aproape imposibil să lucrez.

Totuși, sînt aproape gata. Vă voi trimite patru articole: 1) „Despre arta religioasă”, 2) „Despre romantici”, 3) „Manifestul filozofic al școlii istorice a dreptului”, 4) „Filozofii pozitivi” ³⁷², pe care i-am zgîndărit puțin. Aceste articole sînt legate prin conținutul lor.

Articolul despre arta religioasă îl primiți într-o formă foarte prescurtată, deoarece, pe neobservate, a luat proporții, ajungînd aproape la dimensiunile unei cărți, și m-am antrenat în tot felul de cercetări care îmi vor lua încă mult timp.

Am renunțat la planul de a mă stabili la Köln, căci viața de acolo mi se pare prea zgomotoasă, iar un număr mare de prieteni buni nu te duce la desăvîrșire în filozofie.

La „Rheinische Zeitung” am trimis un articol mare despre ultima noastră dietă renană **, cu o introducere ironică despre „Preussische Staats-Zeitung”. În legătură cu dezbaterile despre presă revin din nou la problema cenzurii și a libertății presei, prîindu-le din alte puncte de vedere.

Așadar, Bonnul rămîne, deocamdată, reședința mea — și, de altfel, ar fi păcat dacă n-ar rămîne aici nimeni care să stîrnească furia sfinților.

Ieri a venit din Greifswald Hasse, la care niciodată nu m-au impresionat decît cizmele mari de preot de țară. Și a și vorbit ca o cizmă de preot de țară; fără să aibă nici un fel de cunoștințe, el se pregătește să scoată o lucrare în mai multe volume despre anostul Anselm de Canterbury, la care a trudit zece ani de zile ³⁷². După părerea lui, actuala orientare critică este un fenomen vre-

* În manuscris numele a fost șters de o mină necunoscută. — Nota red.

** K. Marx. „Dezbaterile celei de-a 6-a diete renane”. De un renan. *Primul* articol. Dezbaterile în legătură cu libertatea presei și cu publicarea proceselor verbale ale dietei. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 30—85. — Nota trad.). — Nota red.

melnic, care trebuie biruit, vorbește despre religiozitate ca despre un produs al experienței de viață, prin care înțelege, probabil, binecuvîntata sa prolificitate și burta sa mare, deoarece burțile mari fac tot felul de experiențe și, spune Kant, dacă o ia prin dos, se ajunge la un p..., dacă o ia în sus se ajunge la inspirație religioasă. O, acest cucernic Hasse, cu constipația sa religioasă!

Ce ne-am mai amuzat aici de cele aflate din scrisorile dv. în legătură cu Vatke — pe care „nu-l trage inima”. Superinteligentul și diplomatul Vatke, căruia i-ar place atât de mult să devină cel mai mare critic și cel mai mare credincios, care le știe pe toate întotdeauna cel mai bine, acest Vatke pentru un partid nu are inimă, iar pentru celălalt nu are cap. Hic jacet * Vatke, al cărui exemplu remarcabil arată unde duce pasiunea pentru jocul de cărți și pentru muzica religioasă.

Fichte, care aici se înveșmîntă în mantia nepopularității sale, a răspîndit zvonul, cam dubios, că ar fi chemat la Tübingen. Facultatea nu vine în întîmpinarea dorinței sale — de a-l reține printr-o majorare de salariu.

Sack, cu cele mai cucernice intenții, pleacă la Berlin, pentru a specula nebunia fratelui său și a obține să fie numit în locul lui.

Pretutindeni numai războaie și desfrîu, spune Thersit, și dacă universității de aici războaie nu i se pot reproșa, cel puțin de desfrîu nu duce lipsă.

Nu vreți să vă realizați proiectul unei călătorii pe Rin ?

Al dv.

Marx

Publicat pentru prima oară
în „Documente des Socialismus”,
Bd. I, 1902

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

5

Engels către Arnold Ruge la Dresden

Stimate d-le doctor !

Vă trimit un articol pentru „Jahrb[ücher]”³⁷⁴. Lucrarea despre Dante am lăsat-o, deocamdată, la o parte. V-aș fi trimis articolul mai devreme dacă timpul mi-ar fi permis-o cît de cît.

* — Aici zace. — *Nota trad.*

Scrisoarea dv. a sosit după multe peregrinări. Întrebați de ce nu am trimis la „Jahrb.“ articolul „Schelling și revelația“ ? 1) Pentru că aveam de gînd să scriu o carte de 5—6 coli și numai în cursul tratativelor cu editorul am fost nevoit să mă rezum la un volum de 3½ coli ; 2) pentru că pînă acum „Jahrb.“ se situa încă pe o poziție rezervată față de Schelling ; 3) pentru că cei de aici m-au sfătuit să nu-l mai atac pe Sch[elling] într-o revistă, ci mai bine să scot de la început o broșură împotriva lui. Tot eu am scris și „Schelling — filozof întru Hristos“.

Țin să vă spun că eu nu sînt doctor și nu voi putea deveni niciodată, nu sînt decît un negustor și un artilerist regalo-prusac³⁷⁵ ; de aceea vă rog să mă scutiți de acest titlu.

Sper să vă trimit în curînd un nou manuscris, iar pînă atunci vă salut cu tot respectul.

F. Engels (Oswald)

Benlin, 15 iunie 1842
Dorotheenstrasse, 56

Publicat pentru prima oară
în „Archiv für die
Geschichte des Sozialismus
und der Arbeiterbewegung“
Jg. 11, 1925

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

6

Marx către Arnold Ruge la Dresden

Trier, 9 iulie [1842]

Dragă prietene !

Dacă evenimentele nu ar constitui o justificare pentru mine, nu aș mai încerca să mă scuz. E de la sine înțeles că socot o cinste să colaborez la „Anekdota“, și numai niște neplăcute împrejurări obiective m-au împiedicat să trimit articolele.

Din aprilie pînă astăzi am reușit să lucrez cel mult, poate, patru săptămîni, și chiar și asta cu întreruperi. Șase săptămîni a trebuit să mi le petrec la Trier din cauza unui nou deces. Restul timpului mi l-am irosit și mi-a fost înveninat de tot felul de cioro-

văieli neplăcute de familie. Familia mi-a pus în cale o serie de piedici, din a căror cauză, cu toată bunăstarea ei, un timp m-am aflat într-o situație extrem de grea. N-am de gând să vă plictisesc cu relatarea tuturor acestor mizerii pe care le-am avut de înfruntat; și încă este o adevărată fericire că mizeriile vieții sociale îl fac pe un om de caracter să nu se poată înfuria din pricina neplăcărilor personale. În acest timp am scris pentru „Rheinische Zeitung”, căruia trebuia de mult să-i trimit articolele etc. etc. V-aș fi informat mai demult despre aceste intermezzo-uri dacă n-aș fi sperat în fiecare zi că-mi voi termina lucrarea. Peste câteva zile plec la Bonn și nu mă apuc de nimic altceva pînă cînd nu termin lucrarea pentru „Anekdotă”. Se înțelege că în această situație n-am putut să lucrez, în special, la articolul „Despre artă și religie”, cu meticulozitatea pe care o reclamă această temă.

De altfel, să nu credeți că aici, pe Rin, trăim într-un Eldorado politic. E nevoie de cea mai mare tenacitate pentru a conduce un ziar cum este „Rheinische Zeitung”. Cel de-al doilea articol al meu despre Landtag, în care este vorba de tulburările din cadrul bisericii, a fost respins de cenzură³⁷⁶. În acest articol arătam că apărătorii statului s-au situat pe punctul de vedere al bisericii, iar apărătorii bisericii pe punctul de vedere al statului. Această istorie este cu atît mai neplăcută pentru „Rheinische Zeitung”, cu cît proștii de catolici din Köln s-au lăsat prinși în cursă, iar abonații ar putea fi atrași în acțiunea de apărare a episcopului. De altfel nici nu vă puteți închipui cît de josnici sînt acești asupritori și cît de prostește procedează cu catirii de ortodocși. Dar lucrurile s-au terminat cu bine. Prusia a sărutat papucul papei în văzul întregii lumi, iar automatele noastre guvernamentale trec pe stradă fără să roșească. „Rheinische Zeitung” a făcut o reclamație în legătură cu acest articol. În general, pentru ziar începe acum lupta. Autorul articolelor de fond din „Kölnische Zeitung”, Hermes, ex-redactor al publicației politice de altădată „Hannoversche Zeitung”, a trecut de partea creștinismului, împotriva ziarelor filozofice din Königsberg și Köln. Dacă cenzorul nu-mi joacă iar o festă, în următorul supliment va apărea răspunsul meu *. Pe Rin partidul religios este cel mai periculos. În ultimul timp, opoziția prea s-a obișnuit să facă opoziție în cadrul bisericii.

Cunoașteți ceva amănunte despre așa-numiții „liberi”³⁷⁷? Articolul din „Königsberger Zeitung”³⁷⁸ a fost, în cel mai bun caz, nediplomatic. Una este să te declari adept al emancipării, asta e un

* K. Marx. „Articolul de fond din nr. 179 al lui «Kölnische Zeitung»”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 115—116. — Nota trad.). — Nota red.

lucru cinstit, și alta e să trîmbițezi dinainte propaganda ta, asta sună a lăudăroșenie și il înfurie pe filistin. Și apoi, gîndiți-vă la acești „liberi”, la un Meyen etc. Dar, bineînțeles, dacă există un oraș potrivit pentru asemenea treburi, acesta e Berlinul.

Cu Hermes din Köln va trebui, probabil, să intru într-o polemică de durată. Oricît de ignorant, de superficial și de trivial ar fi individul ăsta — și tocmai datorită acestor calități, el este purtătorul de cuvînt al filistinismului —, am de gînd să pun capăt pălăvrăgelilor lui. Mediocritatea nu trebuie să se mai bucure de privilegiul intangibilității. Hermes o să mă sîcîie și cu „liberii”, despre care, din păcate, nu știu nimic precis. E un noroc că Bauer se află la Berlin. El, cel puțin, nu admite „prostii”, și singurul lucru care mă neliniștește în această poveste (dacă este adevărată, și nu o născocire premeditată a gazetarilor) este posibilitatea ca banalitatea berlineză să transforme acțiunea bună întreprinsă de ei într-o acțiune ridicolă și că, deși e vorba de o treabă serioasă, nu voi evita diversele „prostii”. Cine a trăit atîta timp printre acești oameni cît am trăit eu nu va socoti că temerile mele sînt nefondate.

Cum stau lucrurile cu „Jahrbücher” ?

Întrucît dv. vă aflați în centrul noutăților filozofice și teologice, aș dori foarte mult să-mi dați unele informații în legătură cu situația actuală. Aici, ce-i drept, vedem mișcarea limbilor ceasornicului care indică orele, dar nu și pe a minutarelor.

Bătrînul Marheineke a considerat, pare-se, necesar să dovedească întregii lumi, pe bază de documente, totala neputință a bătrînului hegelianism³⁷⁹. Votul lui este un vot rușinos.

Oare saxonii nu vor ridica în acest Landtag problema cenzurii ?
Frumos constituționalism !

În speranța că voi primi în curînd vești de la dv.

Al dv. Marx

Rutenberg îmi împovărează conștiința. L-am dus la redacția lui „Rheinische Zeitung”, dar e complet incapabil. Mai devreme sau mai tîrziu va fi dat afară.

Ce mă sfătuiți să fac dacă poliția superioară a cenzurii nu va încuviința tipărirea articolului despre arhiepiscop ? Publicarea lui este necesară din pricina : 1) Landtagului nostru ; 2) a guvernului ; 3) a statului creștin. Să-l trimit eventual lui Hoffmann și Campe ? Pentru „Anekdota”, după părerea mea, nu merge.

7

Engels către Arnold Ruge
la Dresden

Stimate domn !

De data aceasta vă scriu pentru a vă comunica că nu vă voi trimite nimic.

Am luat hotărîrea ca pentru un timp să renunţ complet la activitatea publicistică şi, în schimb, să studiez mai mult. Cauzele care m-au determinat sînt evidente. Sînt tînăr şi autodidact în filozofie. Am suficiente cunoştinţe ca să-mi formez o anumită convingere şi, la nevoie, s-o pot susţine, dar nu suficiente ca să fac acest lucru într-adevăr cu succes. Faţă de mine oamenii se vor arăta mai exigenţi, deoarece sînt „un comis-voiajor filozof” şi nu mi-am cumpărat cu o diplomă de doctor dreptul de a filozofa. Cînd voi scrie din nou ceva şi de data asta sub numele meu³⁸⁰, sper să satisfac aceste exigenţe. În plus, nu pot să-mi pierd prea mult timpul acum, întrucît în curînd va trebui, probabil, să consacru din nou mult timp afacerilor comerciale. Pînă acum activitatea mea publicistică, subiectiv privită, a constat numai în încercări, din al căror rezultat trebuie să mă conving dacă posibilităţile mele native îmi permit să contribuie în mod eficient la progres şi să ia parte activă la mişcarea contemporană. Pot fi mulţumit de rezultat şi consider acum că este de datoria mea ca printr-un studiu, pe care îl continui cu şi mai multă plăcere, să-mi însuşesc tot mai mult şi acele daruri cu care omul nu se naşte.

Sper că în octombrie, cînd mă voi întoarce pe meleagurile mele natale, pe Rin³⁸¹, mă voi întîlni cu dv. la Dresden şi vom vorbi mai pe larg despre aceasta. Pînă atunci vă doresc toate cele bune şi vă rog să vă gîndiţi din cînd în cînd la mine.

Al dv.

F. Engels

Berlin, 26.7.1842

Aţi citit răspunsul lui Jung³⁸² ? Socot că e lucrul cel mai bun din tot ce a scris pînă acum. De altfel, în prezent celălalt Jung *, de

* Georg Jung. — *Nota red.*

la „Rhein[ische] Zeitung“ din Köln, se află aici, și cînd se va înapoia, peste cîteva săptămîni, vă va face o vizită.

Publicat pentru prima oară
în „Die Internationale“,
H. 26, 1920

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

8

Marx către Dagobert Oppenheim la Köln

[Bonn, în jurul lui 25 august 1842]

Dragă Oppenheim !

Vă trimit alăturat un manuscris al lui Ruge. Nr. 1 probabil că nu va merge ; nr. 2, despre problemele saxone, îl veți putea, eventual, folosi ³⁸³.

Trimiteți-mi articolul lui Mayer despre *organizarea municipală* apărut în „Rheinische Zeitung“ și, dacă e posibil, toate articolele lui Hermes *împotriva evreilor* ³⁸⁴, iar eu mă voi strădui să vă trimit cît mai repede un articol care, chiar dacă nu oferă o soluție definitivă a acestei probleme, o îndreaptă totuși pe un alt făgaș.

Credeți că articolul despre Hanovra ³⁸⁵ va merge ? Încercați, cel puțin, să publicați curînd un mic început. Important nu este atît acest articol, cît o serie întregă de lucrări serioase ale hanovrezilor, pe care, în acest caz, vi le-aș putea promite. Autorul articolului mi-a scris ieri :

„Nu cred că lupta mea împotriva opoziției ar putea prejudicia difuzarea ziarului în Hanovra ; dimpotrivă, acolo aproape toată lumea a ajuns la convingerea că punctul de vedere expus de mine trebuie considerat ca just“.

Dacă în această problemă concepțiile dv. coincid cu ale mele, trimiteți-mi și articolul „Juste-milieu“ ³⁸⁶ ca să scriu o critică. Problema trebuie examinată cu calm. În primul rînd considerațiile teoretice cu caracter absolut general se potrivesc mai curînd pentru o revistă de știință decît pentru un ziar. O teorie justă trebuie explicată și dezvoltată, aplicînd-o la condițiile concrete, pe baza situației existente.

Dar, de vreme ce așa stau lucrurile, trebuie să avem în vedere două chestiuni. De fiecare dată cînd vom începe o polemică cu alte ziare, mai devreme sau mai tîrziu, ni se va putea scoate ochii cu această istorie. O demonstrație atît de fățișă împotriva bazelor actualei orînduiri de stat poate atrage după sine înăsprirea cenzurii și chiar suspendarea ziarului. Așa a pierit și ziarul „Tribüne” din Germania de sud. În orice caz vom ridica pe mulți împotriva noastră, poate chiar pe cei mai mulți dintre oamenii practici liber-cugetători, care și-au asumat greaua sarcină de a cuceri libertatea pas cu pas, în limitele constituției, în timp ce noi, instalați în jilțul comod al abstracției, le demonstrăm la ce contradicții ajung. E drept, autorul articolului „Juste-milieu” ne provoacă să-i facem o critică; dar 1) știm cu toții cum ripostează guvernele la asemenea provocări; 2) nu e destul ca cineva să spună că e gata să accepte critica, pentru care oricum nu i-ar cere nimeni permisiunea; problema e dacă a ales terenul potrivit. Ziarele încep să fie un teren potrivit pentru asemenea probleme numai atunci cînd ele au devenit problemele unui stat real, probleme practice.

Eu socot necesar ca nu colaboratorii să conducă „Rh[einische] Zeitung”, ci, dimpotrivă, ziarul să-i conducă pe ei. Articolele de felul celui amintit oferă un prilej admirabil pentru a trasa colaboratorilor un plan de acțiune bine precizat. Autorul singur nu poate cuprinde totul, așa cum poate face acest lucru ziarul.

Dacă punctul meu de vedere nu corespunde cu al dv., sînt dispus — în cazul că dv. considerați acest lucru indicat — să inserez această critică în „Anekdotă” ca un supliment la articolul meu împotriva doctrinei lui Hegel despre monarhia constituțională * Dar cred că ar fi mai bine dacă ziarul ar fi propriul său medic.

În așteptarea unui răspuns grabnic.

Al dv.

Marx

Publicat pentru prima oară
în : Hansen, „Rheinische
Briefe und Akten”,
Bd. I, Essen, 1919

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* Vezi volumul de față, p. 380. — Nota red.

9

Marx către Arnold Ruge ³⁸⁷
la Dresden

Köln, 30 noiembrie [1842]

Dragă prietene !

Scrisoarea mea de astăzi se limitează la „tulburările” în legătură cu „liberii”.

După cum ați aflat, cenzura ne ciopârțește zilnic, fără cruțare, ziarul, care adeseori abia-abia poate apărea. Din cauza asta, o mulțime de articole ale „liberilor” au căzut. În plus, și eu mi-am permis să resping un număr de articole nu mai mic decât cel respins de cenzor, deoarece Meyen și compania ne-au trimis o sumedenie de mîzgălituri, lipsite de orice sens și cu pretenția de a răsturna lumea, scrise neglijent și drese cu puțin ateism și comunism (pe care acești domni nu l-au studiat niciodată). Cît timp a fost Rutenberg, cu totala lui lipsă de spirit critic, de independență și de talent, oamenii aștia s-au obișnuit să considere „Rh[einische] Z[ei]tung” organul lor de presă, care nu le iese din cuvînt, eu însă am hotărît să nu mai admit polologhiile astea în vechea manieră. Pierderea citorva producții inestimabile ale „libertății” — o libertate care se străduiește îndeosebi „să fie liberă de orice rațiune” — a fost, așadar, prima cauză care a dus la întunecarea cerului berlinez.

Rutenberg, căruia i s-a luat deja conducerea rubricii germane (unde activitatea lui consta, mai ales, în punerea semnelor de punctuație) și căruia, *numai în urma insistențelor mele*, i s-a încredințat provizoriu rubrica franceză, acest Rutenberg, datorită nemaipomenitei prostii a Providenței noastre de stat, a avut norocul să-și cîștige reputația de periculos, deși pentru nimeni, în afară de „Rheinische Zeitung” și de sine însuși, nu prezintă vreun pericol. Ni s-a cerut în mod categoric să-l înlăturăm pe Rutenberg. Providența prusiană — acest despotism prussien, le plus hypocrite, le plus fourbe * — i-a scutit pe editori de o măsură neplăcută, iar noul martir, Rutenberg, care a și învățat să-și înfățișeze cu oarecare virtuozitate — prin fizionomia, ținuta și felul de a vorbi — conștiința lui de martir, profită de prilejul ivit. Scrie în toate colțurile lumii, scrie la Berlin că el este *principiul exilat* al lui „Rheinische Zeitung”, iar ziarul începe să adopte

* — despotism prusian, cel mai ipocrit, cel mai viclean. — *Nota trad.*

altă poziție față de guvern. Toate acestea nu mai au nevoie de vreo explicație. Dar și această împrejurare a adus după sine demonstrații din partea eroilor libertății pe malurile râului Spree, „ale cărui ape murdare spală sufletele și diluează ceaiul” *.

La aceasta, în sfârșit, s-a adăugat atitudinea dv. și a lui H[erwegh] față de „liberi”, care a umplut paharul răbdării acestor olimpici mînioși ³⁸⁸.

Acum cîteva zile am primit o scrisoare de la micul Meyen, a cărui categorie favorită este, pe bună dreptate, *a trebui*. În această scrisoare îmi pune întrebări în legătură cu atitudinea mea : 1) față de d-ta și H[erwegh], 2) față de „liberi”, 3) față de noul principiu al redacției, precum și atitudinea față de guvern. Am răspuns imediat și i-am spus deschis părerea despre lipsurile lucrărilor lor, în care pentru ei libertatea există mai degrabă sub forma licențioasă sansculottistă și, totodată, comodă, decît în conținutul ei *liber*, adică independent și profund. Le-am cerut să vină cu mai puține raționamente vagi, fraze răsunătoare, pline de mulțumire de sine și autoadmirație și să vădească mai multă precizie, mai multă atenție față de activitatea concretă, o mai bună cunoaștere a stării de lucruri. Am afirmat că, după părerea mea, este deplasat, ba chiar și imoral să introduci prin contrabandă teze comuniste și socialiste, adică o nouă concepție despre lume, în criticile de teatru ocazionale etc. și le-am cerut cu totul altă analiză, o analiză mai profundă a comunismului, dacă e vorba să fie analizat. Apoi le-am pretins să critice mai mult religia în legătură cu critica rînduielilor politice, decît rînduielile politice în legătură cu religia, deoarece aceasta corespunde în mai mare măsură principalelor sarcini ale unui ziar și nivelului cititorilor ; căci religia, ca atare, e lipsită de conținut, ea nu se hrănește din cele cerești, ci din cele pămîntești, și prin distrugerea realității deformate, a cărei expresie teoretică este religia, aceasta va pieri de la sine. În sfârșit, le-am propus, dacă vor să vorbească de filozofie, să facă mai puțină paradă de *firma* „ateism” (ceea ce amintește de copiii care îi asigură pe toți cei ce vor să-i asculte că nu le e frică de căpcăun) și mai bine să răspîndească conținutul filozofiei în rîndurile poporului. Voilà tout **.

Ieri am primit o scrisoare insolentă de la Meyen, care nu primise încă scrisoarea mea și care mă asaltează cu tot felul de întrebări : 1) trebuie să declar de partea cui mă situez în disputa d-tale cu Bauer, de care nu știu absolut nimic ; 2) de ce nu am

* Vers parafrazat din poezia lui Heine „Pacea” („Marea Nordului”, ciclul I).
— Nota red.

** — Asta-i tot. — Nota trad.

admis cutare și cutare lucru și mă amenință cu acuzația de conservatorism ; 3) ziarul nu trebuie să dea dovadă de moderație, ci este dator să acționeze *în modul cel mai extremist*, adică să cedeze liniștit câmpul de luptă poliției și cenzurii, în loc să caute să-și mențină pozițiile într-o luptă pe care publicul nu o observă, dar care nu este totuși mai puțin îndârjită și pătrunsă de sentimentul datoriei. La sfârșit îmi anunță în termeni jignitori logodna lui Herwegh etc. etc.

Din toate acestea te izbește nemaipomenita vanitate a unui om care nu înțelege că pentru a salva un organ politic pot fi sacrificați câțiva pierde-vară berlinezi și care, în general, nu se gîndește decît la interesele cliii sale. În plus, omulețul nostru se umfla în pene ca un păun, se bătea plin de importanță cu pumnul în piept, punea mina pe spadă, flecărea cîte ceva despre partidul „său”, mă amenința că voi fi tratat fără cruțare, declama à la marchizul de Posa, numai că ceva mai prost etc.

Deoarece acum trebuie să suportăm de dimineața pînă seara chinurile îngrozitoare la care ne supune cenzura, corespondența cu ministerul, petițiile către Oberprezident³⁸⁹, acuzațiile ce ni se aduc în Landtag, lamentările acționarilor etc. etc., iar eu rămîn la postul meu numai pentru că socot o datorie ca, atît cît îmi este cu putință, să împiedic violența să-și ducă planurile la îndeplinire, — vă puteți închipui că sînt cam iritat și de aceea i-am răs-puns destul de tăios lui M[eyen]. E posibil deci ca „liberii” să se retragă pentru un timp. De aceea vă rog stăruitor să ne ajutați prin articole scrise de dv. și să-i determinați și pe prietenii dv. să scrie.

Al dv.

Marx

Publicat pentru prima oară
în „Documente des Socialismus”,
Bd. I, 1902

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1843

10

Marx către Arnold Ruge
la Dresden

Köln, 25 ianuarie [1843]

Dragă [...] *

Ați aflat, probabil, că „Rhein[ische] Zeit[ung]” a fost interzis, că a fost condamnat, i s-a pronunțat sentința de moarte. Ultimul termen este sfârșitul lunii martie. Până la execuție ziarul este supus unei cenzuri duble. Cenzorul nostru **, un om de treabă, se află sub cenzura lui von Gerlach, Regierungsprezidentul de aici, un neghiob de o docilitate slugarnică. Când sînt gata tipărite, numerele ziarului nostru trebuie prezentate la poliție pentru a fi mirosite, și dacă nasul de copoi simte vreun iz necreștin sau neprusian, ziarul nu poate apărea.

La interzicerea ziarului au contribuit mai multe împrejurări speciale: difuzarea lui pe scară largă; articolul meu „Justificarea corespondentului din valea Moselei”, care a atins serios niște oameni de stat foarte sus-puși; încăpăținarea noastră de a nu da numele celui care ne-a trimis proiectul de lege cu privire la căsătorie³⁹⁰; convocarea Landtagului, în jurul căreia am fi putut face agitație; în sfârșit, critica făcută de noi în legătură cu interzicerea publicațiilor „L[eipzig]er A[llgemeine] Z[eitung]” *** și „D[eu]tsche J[ah]rbücher”.

Rescriptul ministerial care va apărea zilele acestea în ziare este și mai slab — dacă e cu puțință — decît cele anterioare. Ca motive se dau:

1) *Minciuna* că noi *nu am fi avut* autorizație, ca și cînd în Prusia, unde nici măcar un ciine nu poate trăi fără a fi înregistrat la poliție, „Rheinische Zeitung” ar fi putut apărea, fie și numai o zi, fără această oficială condiție vitală.

* În manuscris numele a fost șters de o mină necunoscută. — *Nota red.*

** Wiethaus. — *Nota red.*

*** K. Marx. „Interzicerea lui «Leipziger Allgemeine Zeitung»”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 169—171. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

2) Instrucțiunile cenzurii din 24 decembrie urmăreau introducerea unei cenzuri a *tendinței*. Prin *tendință* se înțelegea *închipuirea*, credința romantică a oamenilor că dispun de o libertate care realiter * nu le era îngăduită. Dacă iezuitismul rațional, care domnea sub vechiul regim, a avut o fizionomie chibzuită, aspră, acest iezuitism romantic are nevoie, mai ales, de *putere de imaginație* ca rechizită principală. Presa aflată sub cenzură trebuie să învețe să trăiască cu iluzia libertății, precum și cu iluzia celui om minunat **, care îngăduie cu noblețe această iluzie. Dar dacă instrucțiunile cenzurii cereau o cenzură a *tendinței*, rescriptul ministerial explică acum că *interzicerea, suspendarea* a fost născocită la Frankfurt pentru o *tendință cum nu se poate mai proastă*. Cenzura ar exista numai pentru a împiedica abaterile de la *tendința cea bună*, deși instrucțiunile susțin tocmai contrarul, și anume că *se îngăduie abateri de la tendința cea bună*.

3) Vechea flecăreală despre felul prost de a gândi, despre teoria lipsită de conținut și alte palavre etc.

Pe mine toate acestea nu m-au surprins. Știți care a fost de la bun început părerea mea despre instrucțiunile cenzurii. Eu nu văd aici decît o singură consecință, în suspendarea lui „Rheinische Zeitung” eu nu văd decît un *progres* al conștiinței politice și de aceea abandonez această chestiune. În plus, am început să mă sufoc în această atmosferă. Îmi repugnă să îndeplinesc o funcție de sclav, chiar și în numele libertății; îmi repugnă să încep cu acul în loc să lovesc cu ciomagul. M-am săturat de ipocrizie, de prostie, de samavolnicie grosolană, m-am săturat să mă plec, să mă strecor, să dau din coate, să despici firul în patru. Așadar, guvernul m-a pus din nou în libertate.

După cum v-am mai scris cîndva, am rupt-o cu familia ***, și cît timp trăiește mama nu am nici un drept asupra averii mele. În afară de aceasta, m-am logodit și nu pot, nu trebuie și nu vreau să părăsesc Germania fără logodnica mea****. De aceea mi-ar plăcea foarte mult dacă, de exemplu, mi s-ar oferi posibilitatea să lucrez, împreună cu Herwegh, ca redactor la „D[eutscher] B[ote]”³⁰¹, la Zürich. În Germania nu mai pot întreprinde nimic. Aici te alterezi tu însuși. De aceea v-aș fi foarte recunoscător dacă mi-ați da un sfat și mi-ați expune considerentele dv. în această chestiune.

* — în realitate. — *Nota trad.*

** Friedrich-Wilhelm al II-lea. — *Nota red.*

*** Vezi volumul de față, p. 388. — *Nota red.*

**** Jenny von Westphalen. — *Nota red.*

În prezent scriu niște lucrări care aici, în Germania, nu pot satisface nici cenzura, nici vreun editor, și, în general, nu există nici o posibilitate de a fi publicate. Aștept cît mai curînd un răs-puns de la dv.

Al dv.

Marx

Publicat pentru prima oară
în „Documente des Socialismus”,
Bd. I, 1902

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

11

Marx către Arnold Ruge la Dresden

Köln, 13 martie [1843]

Dragă prietene !

De îndată ce se va ivi vreo posibilitate, o șterg direct la Leipzig. Chiar acum am stat de vorbă cu Stucke, căruia se pare că majoritatea oamenilor de stat din Berlin i-au impus grozav. D-l Stucke e un om foarte binevoitor.

În ceea ce privește planul³⁹² nostru, vă spun dinainte care este convingerea mea. Cînd a fost cucerit Parisul, unii l-au propus la domnie pe fiul lui Napoleon *, cu instituirea unei regențe, alții pe Bernadotte, alții, în sfîrșit, pe Ludovic-Filip. Dar Talleyrand a răspuns : „Sau Ludovic al XVIII-lea, sau Napoleon. Acesta e un principiu, toate celelalte sînt intrigi”.

Tot așa și eu sînt gata să spun aproape despre toate celelalte, în afară de Strasbourg (sau, cel mult, de Elveția), că sînt nu un principiu, ci o intrigă. Cărțile de peste 20 de coli nu sînt lucrări pentru popor. Singurul lucru la care ne-am putea încumeta aici ar fi reviste lunare.

Chiar dacă s-ar da din nou autorizație pentru editarea lui „Deutsche Jahrbücher”, am obține, în cel mai bun caz, o copie slabă a revistei decedate, și acum acest lucru nu mai este suficient. Dimpotrivă, „Deutsch-Französische Jahrbücher” ar fi un

* Ducele de Reichstadt. — *Nota red.*

principiu, un eveniment plin de consecință, ceva care poate stîrni entuziasmul. Asta e, bineînțeles, părerea mea, care nu e cea mai competentă, iar în rest mă las în seama forțelor eterne ale destinului.

În sfîrșit, întrucît treburile la ziar mă silesc să termin scrișoarea, mai vreau să vă împărtășesc *planurile* mele *personale*. De îndată ce încheiem contractul, plec la Kreuznach, mă căsătoresc și rămîn acolo o lună, sau mai mult, la mama logodnicei mele *, căci, oricum, înainte de a ne apuca de lucru, trebuie să avem cîteva lucrări gata pregătite. Cu atît mai mult aș putea, dacă e nevoie, să petrec cîteva săptămîni la Dresden, întrucît toată procedura prealabilă — anunțurile în vederea căsătoriei etc. — necesită o grămadă de timp.

Pot să vă spun, fără pic de romantism, că sînt îndrăgostit pînă peste urechi și foarte serios. Sînt logodit de peste șapte ani, și pentru mine logodnica mea a dus o luptă dintre cele mai grele, care i-a zdruncinat aproape sănătatea, pe de o parte, cu rudele ei pietist-aristocrate, care au același cult pentru „domnul din ceruri” ca și pentru „domnul din Berlin”, pe de altă parte, cu propria mea familie, în care s-au aciuat cîteva popi și alți dușmani de-ai mei. De aceea logodnica mea și cu mine a trebuit să înfruntăm ani de-a rîndul mai multe conflicte inutile și grele decît multe alte persoane, de trei ori mai în vîrstă, care vorbesc mereu de „experiența lor de viață” (expresia favorită a prietenului nostru „Juste-milieu” **).

Apropo ! Am primit o replică anonimă la articolul lui Prutz împotriva noului anuar din Tübingen ³⁹³. După scris l-am recunoscut pe *Schwegler*. De dv. spune că sînteți un instigator smintit, de Feuerbach — un zeflemist superficial, de Bauer — o minte complet lipsită de spirit critic. Ah, șvabii ăștia ! Șvabii ! Ce mai ghivoci o să iasă !

În legătură cu frumoasa dv. plîngere, scrisă într-un autentic stil popular, am publicat, fiindcă n-am avut o critică mai bună, iar eu n-am dispus de timp liber, articolul superficial al lui Pfützner, din care am tăiat jumătate ³⁹⁴. Numitul nu aprofundează destul problema, și schimonoselile lui îl fac ridicol mai degrabă pe el decît pe dușmanul său.

Al dv.
Marx

* Karoline von Westphalen. — *Nota red.*

** Edgar Bauer. — *Nota red.*

De cărțile pentru Fleischer am făcut rost. Corespondența d-tale, plasată la începutul culegerii, este interesantă³⁹⁵. Ceea ce scrie Bauer despre Ammon este copios³⁹⁶. Articolul „Durerile și bucuriile conștiinței teologice”³⁹⁷ mi se pare o redare nu prea reușită a capitolului din „Fenomenologie” : „Conștiința nefericită”. Aforismele lui Feuerbach nu mă satisfac numai în măsura în care insistă prea mult asupra naturii și prea puțin asupra politicii. Aceasta însă este singura asociere prin care filozofia actuală poate deveni adevărată. Dar se va întâmpla, probabil, ca în secolul al XVI-lea, când alături de entuziaștii naturii existau și entuziaștii statului. Cel mai mult mi-a plăcut critica făcută bunului „Literarische Zeitung”³⁹⁸.

Probabil că ați citit autoapănera lui Bauer³⁹⁹. După părerea mea, niciodată n-a scris atât de bine.

În ceea ce privește „Rh[einische] Z[eitung]”, în nici un caz nu rămân. Mi-e imposibil să scriu în condițiile cenzurii prusiene sau să trăiesc în atmosfera prusiană.

Chiar acum a venit la mine șeful comunității izraelite din localitate și m-a rugat să întocmesc o petiție către Landtag în favoarea evreilor și o voi face. Oricât mi-ar fi de nesuferită credința izraelită, punctul de vedere al lui Bauer mi se pare prea abstract. Trebuie să facem atâtea breșe în statul creștin câte sînt cu puțință și să introducem, prin contrabandă, raționalul atât cît depinde de noi. În orice caz, trebuie să încercăm acest lucru, și *înverșunarea* crește cu fiecare petiție respinsă cu brutalitate.

Publicat pentru prima oară
în „Documente des Socialismus”,
Bd. I, 1902

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

12

Marx către Ludwig Feuerbach⁴⁰⁰ la Bruckberg

Kreuznach, 3 octombrie 1843

Stimate domn !

Dr. Ruge v-a comunicat acum câteva luni, cînd a trecut prin Bruckberg, planul nostru de a edita revista „Deutsch-Französische

Jahrbücher" și, totodată, i-ați făgăduit colaborarea dv. Lucrurile au avansat și s-a hotărât ca revista să fie tipărită și editată la Paris, iar primul număr să apară pînă la sfîrșitul lunii noiembrie.

Înainte de sosirea mea la Paris, care va avea loc peste cîteva zile, nu pot să nu vă fac o mică vizită *epistolară*, întrucît nu am avut posibilitatea să vă cunosc personal.

Dv. ați fost unul dintre primii scriitori care s-au pronunțat pentru o alianță științifică între germani și francezi. De aceea veți fi, desigur, printre primii care vor sprijini o acțiune al cărei scop este realizarea acestei alianțe. Planul este de a publica promiscue * lucrări ale autorilor germani și francezi. Cei mai buni autori din Paris s-au declarat de acord. Am fi foarte bucueroși dacă am primi vreun articol de la dv. și probabil că aveți ceva gata.

Din prefața dv. la ediția a doua a „Esenței creștinismului” pot trage concluzia aproape certă că vă ocupați de o lucrare amplă despre Schelling sau că, cel puțin, aveți în petto ceva despre acest lăudăros⁴⁰¹. Asta ar fi, într-adevăr, un debut glorios.

Schelling este, după cum știți, al 38-lea membru al Uniunii germane. Întreaga poliție germană se află la dispoziția lui, lucru de care am avut o dată posibilitatea să mă conving eu însumi, în calitate de redactor la „Rheinische Zeitung”. Instrucțiunile cenzurii nu lasă să apară nici un rînd îndreptat împotriva sfîntului Schelling. De aceea, în Germania, Schelling poate fi criticat numai în cărți de peste 21 de coli, iar cărțile de peste 21 de coli nu sînt cărți pentru popor. Lucrearea lui Kapp este demnă de toată lauda, dar este prea amănunțită și concluziile, în mod stîngaci, nu sînt trase direct din fapte. Totodată, guvernării noștri au găsit mijlocul de a anula efectul unor asemenea lucrări. Nu e voie să se scrie despre ele. Sînt trecute sub tăcere sau se inserează cîteva cuvinte pline de dispreț în legătură cu ele în puținele publicații oficiale în care apar recenzii. Marele Schelling însuși se face că nu știe nimic despre această critică și, printr-o zarvă *fiscală* în legătură cu ciorba bătrînului Paulus⁴⁰², a reușit să distragă atenția de la cartea lui Kapp. A fost o lovitură diplomatică de maestru!

Și acum închipuiți-vă că Schelling ar fi demascat la Paris în fața tuturor scriitorilor francezi. Asta nu s-ar putea să nu-i rănească vanitatea, guvernul prusian s-ar simți teribil de lezat; ar fi o lovitură suveranității lui Schelling pe plan extern, iar un mo-

* — alternativ. — Nota trad.

narh *vanitos* ține mai mult la *suveranitatea sa pe plan extern* decît pe plan intern.

Cu cită abilitate i-a prins domnul Schelling în plasă pe francezi, mai întîi pe slabul eclectic *Cousin*, după aceea chiar și pe genialul *Leroux*. Căci, lui Pierre Leroux și celor ca el, Schelling le apare încă drept omul care a pus realismul rațional în locul idealismului transcendent, gîndirea în carne și oase în locul gîndirii abstracte, filozofia universală în locul filozofiei de breaslă a Romanticilor și misticilor francezi, Schelling le spune: „Eu sînt unirea dintre filozofie și teologie“, materialiştilor francezi: „Eu sînt unirea dintre carne și idee“, scepticilor francezi: „Eu sînt distrugătorul dogmaticii“, într-un cuvînt: „Eu... sînt Schelling!“

Schelling a știut să unească nu numai filozofia cu teologia, dar și filozofia cu diplomația. El a făcut din filozofie o știință diplomatică generală, o diplomație pentru orice împrejurare. De aceea criticarea lui Schelling este un mod indirect de criticare a întregii noastre politici, în special a politicii prusiene. Filozofia lui Schelling este politica prusiană sub specie *philosophiae* *.

Ați face acțiunii întreprinse de noi, dar în și mai mare măsură adevărului, un mare serviciu dacă ați scrie chiar acum, pentru primul număr, o caracterizare a lui Schelling. Dv. sînteți omul cel mai indicat, pentru că sînteți *tocmai opusul lui Schelling*. *Gîndirea tinerească, sinceră* a lui Schelling — trebuie să recunoaștem părțile bune ale adversarului nostru, pentru a cărei realizare n-a avut însă nici o însușire în afară de imaginație, nici o energie în afară de vanitate, nici un stimulent în afară de opiu, nici un organ în afară de o receptivitate femeiască, ușor iritabilă —, această gîndire tinerească, sinceră a lui Schelling, care la el a rămas un vis fantastic de tinerețe, la dv. a devenit o calitate reală, adevărată, serioasă, bărbătească. De aceea Schelling este *caricatura* dv. *anticipată*, și de îndată ce autenticul pornește împotriva caricaturii, aceasta trebuie să se risipească ca o ceață. De aceea consider că adversarul necesar, firesc al lui Schelling, adversarul indicat de Maiestățile lor natura și istoria, sînteți dumneavoastră. Lupta dv. împotriva lui este lupta adevăratei filozofii împotriva filozofiei imaginare.

Sperînd că veți fi de acord cu acest lucru, am certitudinea că voi primi un articol de la dv.⁴⁰³. Adresa mea este: „D-lui Mäurer.

* — sub forma filozofiei. — *Nota trad.*

Rue Vaneau Nr. 23 à Paris, pentru dr. Marx". Soția mea, deși nu vă cunoaște, vă trimite salutări. Nici nu vă închipuiți câte adeptे aveți printre reprezentantele sexului frumos.

Al dv.
Dr. Marx

Publicat pentru prima oară,
în formă prescurtată,
în : K. Grün. „Ludwig
Feuerbach in seinem Briefwechsel
und Nachlass, sowie in seiner
Philosophischen Charakterentwicklung“,
Bd. I, Leipzig und Heidelberg, 1874

Se tipărește după manuscris.
Tradus din limba germană

Publicat pentru prima oară
în întregime

13

Marx către Julius Fröbel ⁴⁰⁴ la Zürich

Paris, 21 noiembrie 1843.
rue Vaneau, nr. 31, Faub. St. Germain

Dragă prietene !

Chiar acum am primit scrisoarea dv., dar ea prezintă unele semne foarte ciudate.

1) Lipsește *tot* ce ați anexat, după cum spuneți, cu excepția *articolului lui Engels*. Dar și acesta e incomplet și, prin urmare, nu poate fi folosit. Începe cu nr. 5.

2) Scrisorile pentru Mäurer și pentru mine au fost în plicul pe care îl anezex, cu ștampila din St. Louis. În același plic se aflau și cele câteva pagini ale lui Engels.

3) Scrisoarea lui Mäurer, care se afla, ca și a mea, în plicul alăturat, deschis, era, de asemenea, însemnată de o mină străină. Anezex foaia cu însemnarea.

Așadar, există două posibilități.

Sau guvernul francez a interceptat și a deschis scrisorile și pachetul dv. În acest caz să ne returnați adresele anexate. Și nu numai că vom intenta un proces poștei franceze, dar vom publica

imediat acest lucru în toate ziarele de opoziție. În orice caz ar fi mai bine dacă ați trimite toate pachetele pe adresa unei edituri franceze. De altfel, nu credem că guvernul francez a comis această *mîrșăvie*, de care pînă acum numai guvernul austriac era capabil.

Rămîne, prin urmare, a doua *posibilitate*, și anume că *Bluntschli* al d-tale și consorții au pus la cale această lovitură de copoi. Dacă așa stau lucrurile, 1) dv. trebuie să intentați un proces împotriva elvețienilor și 2) *Mäurer*, în calitate de *cetățean francez*, trebuie să înainteze un protest la minister.

În legătură cu problema în sine, acum e necesar:

α) să i se interzică deocamdată lui *Schüller* să publice materialul menționat, deoarece acesta trebuie să constituie perla primului nostru număr*.

β) trimiteți tot conținutul pe adresa lui *Louis Blanc*: rue *Taitbout*, nr. 2 sau nr. 3.

γ) Ruge nu a sosit încă. Nu pot, desigur, să încep tipărirea pînă nu vine el. Am fost nevoit — după mari *embarras des débats*** — să resping articolele care mi-au fost trimise pînă acum de oamenii de aici (*Hess*, *Weill* etc.). Dar Ruge va veni, probabil, la sfîrșitul acestei luni. Dacă vom primi pînă atunci și materialul pe care ni l-ați promis, vom putea începe tipărirea. Le-am scris lui *Feuerbach****, *Kapp* și *Hagen*. *Feuerbach* a și răspuns.

δ) Olanda mi se pare locul cel mai indicat, dacă nu cumva între timp spionii dv. au și anunțat guvernul.

Dacă elvețienii dv. au comis această infamie, îi voi ataca nu numai în „*Réforme*”, „*National*”, „*Démocratie pacifique*”, „*Siècle*”, „*Courrier*”, „*Presse*”, „*Charivari*”, „*Commerce*” și „*Revue indépendante*”, dar și în „*Times*” și, dacă vreți, într-o broșură scrisă în limba franceză.

Trebuie să-i facem pe acești pseudorepublicani să simtă că nu au de-a face cu ciobani și cu calfe de croitor.

Cît despre *sediul*, voi căuta, întrucît intenționez să mă mut într-o nouă locuință, să găsesc un local care să fie aproape de casă. Asta va fi cel mai indicat și sub raportul muncii și sub raport bănesc.

Vă rog să mă iertați pentru lipsa de cursivitate a acestei scrisori. De indignare nu pot să scriu.

Al dv.

Marx

* „*Deutsch-Französische Jahrbücher*”. — *Nota red.*

** — lungi discuții. — *Nota trad.*

*** Vezi volumul de față, p. 400—403. — *Nota red.*

În tot cazul, oricine au fost aceia care ne-au jucat acest renghi, fie ei doctrinarii de la Paris sau bătăranii din Elveția, îi vom convinge pe *Arago* și pe *Lamartine* să facă o interpelare în Cameră. Dacă domnii vor scandal, ut scandalum fiat*. Vă rog să-mi răspundeți cât mai repede, deoarece lucrurile nu mai suportă aminare. Întrucît Măurer este *cetățean francez*, dacă această farsă a fost pusă la cale de cei din Zürich, ea ar însemna o violare a dreptului internațional, lucru care nu trebuie să li se ierte acestor ciobani.

Publicat pentru prima oară
în „Voprosi istorii KPSS” nr. 4, 1958

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

---

* — scandal să fie. — Nota trad.

1844

14

Marx către redacția lui „Allgemeine Zeitung”
la Augsburg

Declarație

Diversele zvonuri difuzate de ziarele germane cu privire la încetarea apariției lui „Deutsch-Französische Jahrbücher” mă determină să declar că, din considerente economice, editura elvețiană a renunțat pe neașteptate la această întreprindere, ceea ce a făcut ca în viitorul apropiat editarea revistei să nu mai poată continua ⁴⁰⁵.

Karl Marx

Paris, 14 aprilie 1844

Publicat în suplimentul special al lui
„Allgemeine Zeitung” din 20 aprilie 1844

Se tipărește după textul ziarului
Tradus din limba germană

15

Marx către Ludwig Feuerbach
la Bruckberg

Paris, 11 august [1844],
rue Vaneau, 38

Stimate domn !

Profit de ocazie și îmi permit să vă trimit un articol în care am schițat câteva elemente ale criticii filozofiei dreptului *. Deși terminasem mai demult această lucrare, am modificat-o pentru a o

* *K. Marx*. „Contribuții la critica filozofiei hegeliene a dreptului. Introducere”. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 413—427. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

face mai accesibilă. Nu acord o prea mare importanță acestui articol, dar sînt bucuros că am prilejul să vă asigur de deosebita prețuire și — permiteți-mi să folosesc acest cuvînt — dragoste pe care v-o port. Cărțile dv. „Filozofia viitorului”, ca și „Esența credinței”⁴⁰⁶, deși nu sînt prea voluminoase, prezintă totuși o mai mare importanță decît întreaga literatură germană actuală luată la un loc.

Prin aceste scrieri, dv. ați dat socialismului — nu știu dacă intenționat — o bază filozofică, și de la bun început comuniștii au interpretat în acest sens lucrările dv. Unitatea oamenilor cu oamenii, bazată pe deosebiri reale existente între ei, noțiunea de specie umană, care a fost adusă din sfera abstracțiunilor pe un teren real, — ce altceva este aceasta dacă nu noțiunea de *societate*!

Se află în pregătire două traduceri ale cărții dv. „Esența creștinismului”: una în limba engleză, cealaltă în limba franceză; ambele sînt aproape gata pentru tipar. Prima va apărea la Manchester (sub îngrijirea lui Engels), a doua la Paris⁴⁰⁷ (traducerea este făcută de francezul dr. Guerrier și de comunistul german Ewerbeck, ajutați de un stilist francez) *.

În momentul de față francezii se vor arunca imediat asupra acestei cărți, deoarece ambele partide — popii, pe de o parte, voltairienii și materialisții, pe de altă parte — așteaptă cu înfrigurare un ajutor din afară. De remarcat este că, spre deosebire de secolul al XVIII-lea, sentimentul religios s-a răspîndit acum în rîndurile păturii de mijloc și ale clasei de sus, pe cînd ireligiozitatea — o ireligiozitate proprie omului care se simte om — a coborît în rîndurile proletariatului francez. Ar trebui să participați la una din întrunirile muncitorilor francezi pentru a vă convinge de prospețimea feciorelnică și de noblețea acestor oameni istoviți de muncă. Proletarul englez înregistrează și el succese uriașe, dar îi lipsește cultura francezilor. De asemenea, nu pot să nu relev meritele teoretice ale meseriașilor germani din Elveția, Londra și Paris. Numai că meseriașul german este încă prea mult meseriaș.

Dar, în orice caz, din rîndurile acestor „barbari” ai societății noastre civilizate istoria pregătește elementul practic pentru emanciparea omului.

Niciodată contrastul dintre caracterul francezilor și caracterul nostru, al germanilor, nu mi-a apărut într-o formă atît de pregnantă, de izbitoare ca în lucrarea fourieristă, care începe cu următoarele cuvinte: „*L'homme est tout entier dans ses passions*”. „*Avez-vous jamais rencontré un homme qui pensât pour penser, qui se ressouvint pour se ressouvenir, qui imaginât pour imaginer?*”

* În manuscris acest paragraf este între paranteze drepte. — *Nota red.*

qui *voulait pour vouloir*? cela vous est-il jamais arrivé à vous même? ... non, évidemment non!" * 408

De aceea, principala forță motrice, atât a naturii cît și a societății, este *atracția magică, pasionată*, lipsită de reflecție și „tout être, homme, plante, animal ou globe a reçu une somme de forces en rapport avec sa mission dans l'ordre universel" **.

De aici rezultă că „les attractions sont proportionnelles aux destinées" ***.

Oare toate aceste teze nu-ți lasă impresia că francezul intenționat ar opune pasiunea sa lui actus purus**** a gândirii germane? Oamenii nu gîndesc de dragul de a gîndi etc.

Cît de greu le vine germanilor să iasă dintr-o unilateralitate contradictorie a demonstrat-o din nou, în revista sa critică „Literatur-Zeitung", din Berlin, vechiul meu prieten Bruno Bauer, de care acum însă mă simt tot mai înstrăinat. Nu știu dacă ați citit acest număr. Multe din cele scrise acolo reprezintă o polemică nedeclarată împotriva dv.

Caracterul acestei „Literatur-Zeitung" se reduce la următoarele: „Critica" se transformă într-un fel de ființă transcendentă. Acești berlinezi nu se consideră oameni care se ocupă de critică, ci critici care, pe lingă altele, au și nefericirea de a fi oameni. De aceea, ei nu recunosc decît o singură necesitate reală, necesitatea de a face critică teoretică. De aceea, ei reproșează unor oameni ca Proudhon că pornesc de la o „necesitate" „practică". De aceea, această critică se transformă într-un spiritualism pesimist și plin de prețiozitate. Conștiința sau conștiința de sine este considerată singura calitate umană. Iubirea, de exemplu, este tăgăduită, deoarece iubita n-ar fi, chipurile, decît un „obiect". A bas***** cu obiectul! De aceea, această critică se consideră singurul element activ al istoriei. Ei i se opune întreaga omenire ca masă, o masă inertă, care prezintă importanță numai ca antipod al sufletului. De aceea se consideră cea mai mare crimă ca un critic să fie stăpînit de sentimente sau pasiuni; criticul trebuie să fie un σοφός***** ironic și glacial.

* — „Omul se dezvăluie în întregime în pasiunile sale. Ați întîlnit vreodată un om care să gîndească de dragul de a gîndi, care să-și amintească de dragul de a-și aminti, care să imagineze de dragul de a imagina? care să vrea de dragul de a voi? Dv. personal vi s-a întîmplat vreodată așa ceva?... nu, desigur că nu!". — Nota trad.

** — „Tot ce există — om, plantă, animal sau globul — a primit o sumă de forțe în raport cu misiunea ce o are de îndeplinit în ordinea universală". — Nota trad.

*** — „Forțele de atracție sînt proporționale cu destinele". — Nota trad.

**** — activitate pură. — Nota trad.

***** — Jos. — Nota trad.

***** — înțelept. — Nota trad.

Și Bauer declară *textual* :

„Criticul nu împărtășește nici suferințele, nici bucuriile societății ; el nu cunoaște nici prietenia, nici dragostea, nici ura, nici invidia ; el tronează în singurătate, în care râsună din când în când hohotele de rîs ale zeilor olimpici la vederea acestei lumi anapoda”⁴⁰⁸.

Tonul publicației „Literatur-Zeitung” a lui Bauer este un ton de *dispreț* imparțial, și Bauer reușește acest lucru cu atît mai lesne, cu cît folosește rezultatele obținute de dv. și, în general, de întreaga noastră epocă pentru a le atribui altora. Bauer se mulțumește să dezvăluie contradicțiile și se retrage apoi satisfăcut cu un „hm” plin de dispreț. El declară că, fiind prea spiritualizată, critica *nu dă* nimic. Ba, mai mult, el își exprimă de-a dreptul speranța că „nu e departe vremea cînd întreaga omenire în declin se va ridica în bloc împotriva criticii” — iar *critica* este *el și compania* — ; „atunci ei vor sorta această masă în diferite grupe, cărora le vor da un testimonium paupertatis”^{*}.

Se pare că împotriva lui *Hristos*, Bauer a luptat dintr-un sentiment de *rivalitate*. Voi publica o mică broșură împotriva acestei denaturări a criticii. Pentru mine ar fi *extrem de prețios* dacă ați binevoi să-mi comunicați pînă atunci părerea dv. și, în genere, aș fi fericit să primesc cît mai curînd un semn de viață de la dv. Meseriașii germani de aici, adică cei care sînt comuniști, în total cîteva sute de oameni, au audiat în tot cursul verii acesteia, de două ori pe săptămînă, prelegerile despre lucrarea dv. „Esența creștinismului”, ținute de conducătorii lor conspirativi^{**}, și au dat dovadă de o surprinzătoare receptivitate. Fragmentul dintr-o scrisoare a unei doamne germane, apărut în foiletonul numărului 64 al ziarului „Vorwärts”, a fost reprodus, fără știrea autoarei⁴¹⁰, dintr-o scrisoare a soției mele, care se află acum în vizită la Trier, la mama ei^{***}.

Cu cele mai bune urări

Al dv.

Karl Marx

Publicat pentru prima oară
în „Probleme ale păcii
și socialismului” nr. 2, 1958

Se tipărește după *manuscris*
Tradus din limba germană
și franceză

* — certificat de paupertate. — *Nota trad.*

** Ai Ligii celor drepti. — *Nota red.*

*** Karoline von Westphalen. — *Nota red.*

16

Marx către Julius Campe ⁴¹¹
la Hamburg

[Paris, 7 octombrie 1844]

[...] Dacă Heine se mai află la Hamburg, vă rog să-i transmiteți mulțumirile mele pentru versurile trimise. Până acum nu am publicat anunțul privitor la apariția lor, deoarece vreau să anunț și prima parte — baladele [...]

Publicat pentru prima oară
în „Das Goldene Tor”, Jg. 2,
Nr. 11/12, 1947

Se tipărește după textul
apărut în revistă
Tradus din limba germană

17

Marx către Heinrich Börnstein
la Paris

[Paris, toamna anului 1844]

Stimate domn !

V-aș fi foarte obligat dacă ați afla, cel mai tirziu pînă marți, dacă Frank consimte sau nu să-și asume editarea broșurii împotriva lui Bauer *.

Mi-e *absolut indiferent* ce hotărîre ia. Oricînd pot găsi un editor în străinătate. Dar această broșură, în care *fiecare* cuvînt este important, ar fi mai bine dacă s-ar tipări sub ochii mei și aș putea să fac chiar eu corecturile.

În orice caz, vă rog să-mi răspundeți neîntîrziat.

La rîndul meu, voi fi oricînd bucuros să vă fac un contra-serviciu.

Al dv. devotat

Dr. Marx

---

* K. Marx și F. Engels. „Sfînta familie”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 3—238. — Nota trad.) — Nota red.

P.S. Întrucît broşura este îndreptată *împotriva lui Bauer* şi, în general, nu conţine prea multe lucruri inacceptabile pentru cenzură, nu cred că difuzarea ei în Germania ar întîmpina mari greutăţi.

Publicat pentru prima oară
în „Der Kampf”, Jg. XXI, 1928

Se tipăreşte după manuscris
Tradus din limba germană

18

Marx către Heinrich Börnstein
la Paris

[Paris, toamna anului 1844]

Stimate domn !

Înapoiăţi-mi colile din Feuerbach de îndată ce le tipăriţi ⁴¹².

Al dv. devotat

Marx

Publicat Pentru prima oară
în : K. Marx şi F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipăreşte după manuscris
Tradus din limba germană

19

Marx către Heinrich Börnstein
la Paris
(Copie)

[Paris, decembrie 1844]

Stimate domn !

Mi-e imposibil să vă trimit critica lui Stirner mai devreme de

săptămîna viitoare. De aceea dați la cules numărul de probă fără
manuscrisul meu; în schimb, Bürgers vă va trimite un articol.
Săptămîna viitoare veți primi articolul meu.

Al dv. devotat

Marx

Publicat pentru prima oară
în „Katalog des Antiquariats
L. Liepmannssohn“, Berlin, 1924

Se tipărește după copie
Tradus din limba germană

1845

20

Marx către Arnold Ruge
la Paris

[Paris, ianuarie] 1845

D-lui dr. Ruge,

Din surse demne de încredere am aflat că la prefectura poliției s-a dat o ordonanță prin care dv., mie și altor câțiva ni se cere să părăsim Parisul în 24 de ore și Franța în cel mai scurt termen ⁴¹³. Amănunte puteți afla de la Börnstein. Am considerat necesar să vă informez pentru eventualitatea că nu cunoașteți această noutate.

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în „Periodikum für wissenschaftlichen
Sozialismus“, H. 3, 1959

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

21

Marx către Heinrich Heine
la Paris

Paris, 12 ianuarie 1845

Dragă prietene !

Sper că mâine voi mai avea timp să te văd. Plec luni *.

Chiar acum a fost la mine editorul Leske. El scoate la Darmstadt o revistă trimestrială ** nesupusă cenzurii, la care colaborăm : eu, Engels, Hess, Herwegh, Jung *** etc. M-a rugat să-ți propun

* 15 ianuarie. — *Nota red.*** „Rheinische Jahrbücher“. — *Nota red.**** Georg Jung. — *Nota red.*

și d-tale să colaborezi cu poezie sau proză. Sînt convins că nu vei refuza, căci trebuie să folosim orice prilej pentru a ne introduce în Germania.

Dintre toți oamenii de care sînt nevoit să mă despart, despărțirea de Heine mă doare cel mai mult. Tare mi-ar plăcea să te iau cu mine. Salutări soției d-tale din partea mea și a soției mele.

Al d-tale

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în „Archiv für die Geschichte
des Sozialismus und der
Arbeiterbewegung”, Jg. 9, 1921

Se tipărește după textul
apărut în culegere

Tradus din limba germană

22

Marx către Heinrich Heine la Paris

Bruxelles [24 martie 1845]
rue Pachecho vis-à-vis du
hôpital St. Jean, nr. 35

Dragă Heine !

Te rog să mă ierți dacă, din cauza interminabilelor formalități vamale, nu pot să-ți scriu acum decît cîteva rînduri.

Püttmann din Köln m-a însărcinat să te rog să trimiți cîteva poezii (eventual și Flota germană a d-tale⁴⁴) pentru „Analele” care apar, *fără a fi supuse cenzurii*, la Darmstadt. Le poți trimite pe adresa mea. Ultimul termen — sper însă că ai ceva gata — este de 3 săptămîni.

Soția mea vă transmite, d-tale și soției d-tale, multe salutări. Alaltăieri am fost la Administration de la sûreté publique * de aici, unde a trebuit să dau o declarație în scris că nu voi publica nimic în Belgia în legătură cu politica curentă.

Renouard și Börnstein au tipărit lucrarea d-tale „O poveste de iarnă” la Paris, indicînd ca loc de tipărire New York, și au

* — siguranță. — Nota trad.

pus-o în vânzare aici, la Bruxelles. Se pare însă că această rețipărire abundă în greșeli de tipar. Altă dată mai mult.

Al d-tale

Marx

Publicat pentru prima oară
în „Archiv für die Geschichte
des Sozialismus und der
Arbeiterbewegung“ Jg. 9, 1921

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

23

Marx către Löwenthal la Frankfurt am Main

Bruxelles, 9 mai [1845]
rue de l'Alliance hors de la porte Louvain, nr. 5
Adresse : M. Reinhard

Stimate domn !

Vă rog să trimiteți *imediat*, în numele și în contul meu, la Paris (puteți trage din nou o poliță asupra mea, în care să includeți și cheltuielile pentru expedierea acestei sorisori) trei exemplare din „Sfânta familie” d-lui *Herwegh*, rue Barbet-Jouy, Faub. St. Germain, d-lui *Heine*, rue du Faub. Poissonnière, nr. 46, și d-lui *Bernays*, 12, rue de Navarin. Primesc din toate părțile scrisori în care oamenii se plîng că la *Paris* nu se găsește nici un exemplar.

Al dv.

Dr. Marx

Puteți trage chiar acum polița asupra mea, dar vă rog încă o dată să trimiteți *imediat* exemplarele respective.

[*Post-scriptum scriis de Engels*]

D-lui *Herwegh*, rue Barbet-Jouy, Faubg. St. Germain,
d-lui *H. Heine*, rue du Faubourg Poissonnière 46, amîndoi la
Paris,
precum și d-lui *Bernays*, 12, rue de Navarin, Paris.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

24

Engels către Marie Engels
la Barmen

Dragă Marie,

Spre marele meu regret, trebuie să te anunț astăzi că nu voi putea veni la nunta ta din cauza greutăților pe care le-am întâmpinat cu pașaportul. Miercurea trecută am fost la Administration de la sûreté publique * și am cerut un pașaport pentru Prusia. După o oarecare așteptare și interminabile discuții în legătură cu emigrarea mea și cu faptul că nu pot primi pașaport de la ambasadorul prusian, mi s-a spus în cele din urmă că sînt prea de curînd venit și de aceea nu pot primi pașaport. Dacă aș fi locuit aici o vreme mai îndelungată, atunci el, d-l Hody, directorul poliției, ar fi avut dreptul să-mi dea pașaport, dar în condițiile date n-o poate face. De altfel, străinii care se stabilesc aici vin de obicei cu pașapoarte care sînt valabile cel puțin un an sau șase luni, și el are instrucțiuni, e adevărat, să vizeze pașapoarte, dar nu să elibereze pașapoarte străinilor. De altfel, dacă aș avea ceva relații, aș primi, desigur, pașaport la Ministerul de Externe. De fapt am asemenea relații, și anume un medic german, care mi-a promis că-mi va obține el pașaport în cazul cînd mi se vor face greutăți. Dar doctorul ăsta s-a căsătorit și el acum două săptămîni și a plecat în voiaj de nuntă la stațiunile balneare valone. S-a înapoiat joi, și abia aseară am reușit să mă întîlnesc cu el. S-a arătat foarte dispus să mă ajute, dar mi-a spus că nu poate merge la minister decît azi dimineață, așa că mai devreme de poimîine, luni, nu aș putea primi pașaportul și, prin urmare, ar trebui să-mi amîn călătoria pe luni seara sau marți dimineața. I-am spus că nu pot să aștept atît de mult, dar mi-a declarat din nou că mai devreme nu-mi poate face rost de pașaport; de altfel, mi-a promis să mai încerce o dată. Azi dimineața mi-a trimis un bilet prin care mă anunța că s-a interesat și că nu-mi poate procura pașaportul înainte de luni, poate abia luni seara. I-am răspuns imediat că, în acest caz, nu mai e nevoie să se obosească, deoarece trebuie să renunț definitiv la călătorie.

Și tu și ceilalți veți înțelege că, ținînd seama de toate celelalte împrejurări, n-aș face decît să-mi atrag neplăceri dacă aș

* — siguranța. — *Nota trad.*

încerca să trec granița fără pașaport. Nici d-l Hody nu m-a sfătuit să fac acest lucru, deoarece certificatul meu de emigrație este valabil pour sortir de la Prusse, mais pas pour y rentrer *. Așa înțit, oricît de rău mi-ar părea, sînt nevoit să rămîn aici și să sărbătoresc nunta ta singur, numai cu gîndul. Dar poți fi sigură că toată ziua mă voi gîndi la tine și la Emil ** și urările mele cele mai bune vă vor însoți în timpul cununiei și al voiajului vostru, chiar dacă nu am posibilitatea de a vi le exprima personal. Ceea ce vă doresc în primul rînd este ca dragostea, care v-a unit și care a făcut ca relațiile dintre voi să fie atît de frumoase, de omenești și de morale, cum puține am văzut, să vă însoțească de-a lungul întregii vieți, să vă ajute să suportați mai ușor toate vicisitudinile soartei și să vă aducă ferioirea. Mă bucur din toată inima de căsătoria voastră, deoarece știu că veți duce o viață fericită și că, după ce vă veți lega prin căsătorie, nu vă veți decepționa unul pe celălalt. Te rog să crezi că dintre numeroasele urări care vi se vor face, nici una nu va fi mai sinceră, mai cordială și mai caldă decît a mea ! Tu știi că întotdeauna te-am iubit cel mai mult dintre toți frații și surorile mele, că în tine am avut întotdeauna cea mai mare încredere — de aceea mă vei crede fără a mai fi nevoie de alte asigurări, fără a fi nevoie de multe vorbe. Vă doresc, încă o dată, ca dragostea voastră să rămînă mereu aceeași și vă mai doresc ceva — ai ghicit : Să fiți fericiți !

Cred că voi primi în curînd o scrisoare de la Mrs. Blank, deoarece eu sper că Mrs. Blank se va interesa în aceeași măsură de mine ca și Fräulein Engels. În orice caz, nădăjduiesc că vă voi vedea pe amîndoi în vara aceasta la Ostende sau în Anglia, după o nuntă fericită și o călătorie fericită. Pînă atunci rămîneți cu bine.

Transmiteți tuturor calde salutări.

Al tău devotat

Friedrich

Bruxelles, sîmbătă, 31 mai 1845

Publicat pentru prima oară
în „Deutsche Revue”, Jg. 45,
Bd. 4, 1920

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — pentru a ieși din Prusia, dar nu și pentru a mă reîntoarce acolo. —
Nota trad.

** Emil Blank. — *Nota red.*

25

Engels către Julius Campe
la Hamburg

Stimate domn,

Din scrisoarea dv. îmi dau seama că v-ați făcut o părere greșită despre orientarea lucrării pe care v-am propus-o spre editare. Nu intenționăm cîtuși de puțin să apărăm nici taxele vamale protecționiste, nici libertatea comerțului, ci vrem să aducem o critică ambelor acestor sisteme de pe punctul nostru de vedere. Punctul nostru de vedere este comunist; și acest punct de vedere l-am susținut în „Deutsch-Franz[ösische] Jahrbücher”, în „Sfinta familie”, în „Rhein[ische] Jahrbücher” etc.; de pe acest punct de vedere este scrisă și cartea mea „Situția clasei muncitoare din Anglia”. După cum înțelegeți și dv., acest punct de vedere nu permite nici un fel de amestec al cenzurii și, de aceea, nu putem consimți la un astfel de amestec. Dacă nu stăruieți în intenția de a prezenta cartea la cenzură și sînteți dispus să vă angajați la această editare, vă rugăm să ne anunțați pînă ce nu ne luăm alte obligații.

Cu toată considerația, al dv.

F. Engels

Bruxelles, 14 octombrie 1845
7, rue de l'Alliance

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1846

26

Engels către Emil Blank
la Londra

Dragă Emil

Fii, te rog, bun și trimite-mi *neîntârziat* 6 l. st. sau vreo 150 de franci. Ți-i restituți peste o săptămână sau două. Bătrînul * nu mi-a trimis banii pe care trebuia să-i primesc la 1 aprilie — vrea, probabil, să-i aducă el cînd vine la botezul copilului tău. Or, eu am depus la Casa de amanet lucruri în valoare de 150 de franci și trebuie să le scot înainte de a veni părinții. De aceea am nevoie imediat de această sumă. Porcăria asta se datorește faptului că toată iarna nu am cîștigat nici un groș cu munca mea publicistică și a trebuit s-o duc, împreună cu soția mea, aproape exclusiv din banii primiți de acasă, și n-au fost prea mulți. Acum mi s-au adunat un număr destul de mare de manuscrise, terminate în întregime sau pe jumătate, așa că nu cred că o să mi se mai întîmple asemenea lucruri. Așadar, trimite-mi banii. Ți-i voi restituți de îndată ce voi primi de acasă.

Zilele acestea a fost pe aici fratele tău Fritz. Ieri dimineața a plecat acasă. În încheiere, te rog încă o dată să nu pomenești nici un cuvînt sur le contenu de cete lettre ** și te salut.

Al tău

F.

7, rue de l'Alliance St. Josse-ten-Noode
Brux[elles], 3 aprilie 1846

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* Friedrich Engels-senior, tatăl lui Engels. — *Nota red.*

** — despre conținutul acestei scrisori. — *Nota trad.*

27

Marx către Heinrich Heine
la Paris

Dragă Heine !

Profit de plecarea aducătorului acestor rînduri, d-l Annenkov, un rus foarte amabil și cult, pentru a-ți transmite cele mai calde salutări.

Acum cîteva zile mi-a căzut întîmplător în mină un mic pamflet împotriva d-tale — ediția postumă a scrisorilor lui Börne ⁴¹⁵. Niciodată n-aș fi crezut că Börne este atît de lipsit de gust, de meschin și de trivial, dacă n-aș fi văzut aceste rînduri scrise negru pe alb. Iar postfața lui Gutzkow etc. — ce mîzgălitură jalnică ! Voi publica într-una din revistele germane o critică amănunțită a cărții d-tale despre Börne ⁴¹⁶. Nu cred că în vreuna din perioadele istoriei literaturii să i se fi făcut unei cărți o primire mai grosolană decît aceea pe care măgarii creștini-germani au făcut-o cărții d-tale, și doar de grosolănie nu a dus lipsă nici o perioadă istorică a Germaniei.

Dacă mai ai să-mi spui ceva „special“ despre cartea d-tale, să-mi comunici cît mai repede.

Al d-tale

K. Marx

rue de l'Alliance, 5, hors de la Porte de Louvain
Bruxelles [în jurul lui 5 aprilie 1846]

Publicat pentru prima oară
în „Archiv für die Geschichte
des Sozialismus und der
Arbeiterbewegung“, Jg. 9, 1921

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

28

Marx către Pierre-Joseph Proudhon
la Paris

Dragă Proudhon !

De cînd am părăsit Parisul, mi-am propus de multe ori să vă scriu, dar, pînă acum, împrejurări independente de voința mea

m-au împiedicat s-o fac. Vă rog să mă credeți că singura cauză a tăcerii mele au constituit-o treburile cu care eram supraaglomerat și greutățile pe care le implică schimbarea domiciliului etc.

Și acum să intrăm în medias res*! Împreună cu doi prieteni ai mei, Friedrich Engels și Philippe Gigot (amîndoi locuiesc la Bruxelles), am organizat o corespondență permanentă cu comuniștii și socialiștii germani, în cadrul căreia vor fi discutate problemele științifice, precum și problemele legate de editarea unor scrieri cu caracter popular și de propagandă socialistă care se poate desfășura în Germania pe această cale⁴¹⁷. Dar principalul scop al corespondenței noastre este de a stabili o legătură între socialiștii germani și socialiștii francezi și englezi, de a ține la curent pe străini cu ceea ce este nou în mișcarea socialistă din Germania și a-i informa pe germanii din Germania asupra progreselor realizate de socialism în Franța și în Anglia. În felul acesta vor putea ieși la iveală divergențele de păreri și se va crea posibilitatea unui schimb de idei și a unei critici imparțiale. Acesta este pasul pe care trebuie să-l facă mișcarea socială în expresia ei *literară* pentru a se debarasa de *mărginirea națională*. Și, fără îndoială, în momentul acțiunii, fiecare va fi cît se poate de interesat să cunoască starea de lucruri din străinătate la fel de bine ca și pe aceea din țara lui.

În afară de comuniștii din Germania, vom fi în corespondență și cu socialiștii germani aflați la Paris și la Londra. Legăturile cu Anglia au și fost stabilite; în ceea ce privește Franța, sîntem cu toții de părere că n-am putea găsi alt corespondent mai indicat decît dv.⁴¹⁸ Știți, desigur, că pînă în prezent englezii și germanii v-au prețuit mai mult decît propriii dv. compatrioți.

Așadar, după cum vedeți, nu este vorba decît de stabilirea unei corespondențe regulate și de asigurarea posibilității de a urmări dezvoltarea mișcării sociale din diverse țări, ceea ce va duce la rezultate importante și multilaterale, care nu ar putea fi niciodată obținute prin eforturile unui singur om.

Dacă acceptați propunerea noastră, cheltuielile reprezentate de taxele poștale pentru scrisorile adresate dv., precum și pentru scrisorile expediate de dv. vor fi achitate de aici. Colectele de bani din Germania sînt destinate pentru acoperirea cheltuielilor de corespondență.

Scrisorile trebuie să le adresați aici d-lui Philippe Gigot, 8, rue Bodenbroek, care semnează și scrisorile trimise din Bruxelles.

Nu mai e nevoie să spun că toată această corespondență reclamă cea mai perfectă conspirativitate din partea dv. În Ger-

* — în miezul lucrurilor. — *Nota trad.*

mania prietenii noștri trebuie să acționeze cu foarte multă precauție ca să nu se compromită.

Răspundeți-ne imediat și primiți asigurările sincerei mele prietenii.

Al dv.

Karl Marx

Bruxelles, 5 mai 1846

P. S. Țin să vă previn împotriva d-lui Grün din Paris. Acest om nu e altceva decât un aventurier literar, un fel de șarlatan care vrea să facă negustorie cu idei moderne. El încearcă să-și ascundă ignoranța în fraze bombastice și pline de aroganță, dar nu reușește decât să se facă de rîs cu *galimatias* al său. În plus, acesta este un om *periculos*. Abuzează de relațiile pe care, datorită insolentei sale, le are cu autori cunoscuți, ca să-și facă din ei un pedestal, comproțindu-i astfel în ochii publicului german. În cartea sa despre „socialiștii francezi” îndrăznește să se numească profesor (*Privatdozent* — titlu academic în Germania) al lui Proudhon, căruia pretinde că el i-a explicat principalele axiome ale științei germane, și își bate joc de lucrările acestuia. Feriți-vă de acest parazit. Poate, cu altă ocazie, vă voi mai vorbi despre acest individ.

[Nota lui Philippe Gigot]

Profit de prilejul pe care mi-l oferă această scrisoare pentru a vă asigura că sînt bucuros că voi avea posibilitatea de a corespunda cu un om atît de ilustru ca dv. Pînă atunci,

rămîn al dv.

Philippe Gigot

[Nota lui Engels]

În ceea ce mă privește, nu pot decât să-mi exprim speranța că dv., d-le Proudhon, veți primi propunerea făcută și veți consimți cu dragă inimă să ne acordați sprijinul. Vă rog să fiți încredințat de adîncă prețuire pe care v-o port și care mi-a fost insuflată de lucrările dv.

Rămîn al dv.

Friedrich Engels

29

Engels și Marx către Moses Hess
la KölnOstende, 27 iulie 1846
rue St. Thomas, 11

Dragă Hess,

După cum vezi, nu-ți mai scriu din Bruxelles. Până la 10 august voi rămâne aici, iar pe data de 11, probabil, voi pleca de la Bruxelles spre Paris. Marx mi-a trimis aici scrisoarea ta. Voi face bucuros tot posibilul pentru a o trece pe soția ta * clandestin peste graniță, totuși este cam prost că n-are pașaport. Întrucît am plecat din Bruxelles cu cîteva zile înainte de sosirea ei, nu știu despre toată această poveste nimic în afară de ce am aflat din scrisoarea ta. Repet, voi face tot ce îmi va sta în putință.

Al tău

Engels

[Bruxelles, în jurul lui 28 iulie 1846]

Dragă Hess !

La aceste rînduri ale lui Engels, pe care ți le transmit, trebuie să mai adaug că soția ta *se simte foarte bine*. Seiler o servește ca un cavaler credincios și i-a făcut cunoștință cu Vogler și cu soția acestuia, cu care este aproape zilnic împreună.

Soția mea nu poate face nimic, întrucît e foarte suferindă și cea mai mare parte a timpului și-o petrece în pat.

Al tău

M.

Tocmai voiam să expediez scrisoarea cînd am citit în „Kölnische Zeitung” anunțul cu privire la articolul tău despre Ruge. Întrucît tipărirea lucrării ** noastre mai poate fi mult tîrăgănată, te sfătuiesc să iei înapoi capitolul despre Ruge⁴¹⁹. Îl vei putea folosi aproape în întregime.

Le-am scris celor din Westfalia să-i trimită manuscrisul lui Daniels. Dacă nu l-a primit încă, cere să-ți trimită articolul despre Ruge ție direct.

* Sibylle Hess. — *Nota red.*** K. Marx și F. Engels. „Ideologia germană”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 3, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 9—572. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

Ce fol de carte este asta a lui Heinzen ? ⁴²⁰ Și ce scrie despre tine Dottore Graziano ? ⁴²¹ Să-mi scrii despre toate astea.

Publicat pentru prima oară
în : „40 Jahre «Rheinische
Zeitung»“, Köln, 1911

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

30
Marx către Karl Wilhelm Leske
la Darmstadt
(Ciornă)

[Bruxelles], 1 august [1846]

Stimate domn !

La scrisoarea dv. în care îmi împărtășiți unele temeri în legătură cu editarea ⁴²², v-am răspuns *imediat*. În ceea ce privește întrebarea cu privire la „caracterul științific“, v-am răspuns : cartea are un caracter științific, dar nu în sensul pe care-l atribuie guvernul prusian etc. acestui cuvânt. După cum vă amintiți, în prima dv. scrisoare erați foarte îngrijorat din cauza avertismentului primit din partea autorităților prusiene și a percheziției la care ați fost supus de către poliție. V-am scris imediat că voi căuta o altă editură.

Am primit de la dv. și o a doua scrisoare, în care, pe de o parte, declarați că ați renunțat la editare, iar pe de altă parte cereți ca avansul să vă fie restituit sub forma unui ordin de plată asupra noului editor.

La această scrisoare nu v-am răspuns, întrucât socoteam că în scurt timp voi fi în măsură să vă dau un răspuns *pozitiv*, adică să vă scriu că am găsit alt editor. De ce s-au târăgănat lucrurile, veți afla acum. Am acceptat propunerea dv. cu privire la restituirea *avansului ca ceva de la sine înțeles*, și de asta vă puteți convinge din faptul că în singurul loc unde am făcut demersuri în vederea editării am declarat de la început că, în cazul acceptării manuscrisului, trebuie să vi se plătească 1 500 fr. *Oricând* vă pot aduce o *dovadă* în acest sens. De altfel, *Engels* și *Hess* sint martori.

Pe de altă parte, după cum vă amintiți, nici în timpul tratativelor de la Paris și nici în contractul scris ⁴²³ nu s-a prevăzut nimic în privința formei mai mult sau mai puțin revoluționare pe care o pot da lucrării mele — dimpotrivă, pe atunci socoteam că trebuie să scoatem ambele volume în același timp, deoarece

aparitia *primului* volum ar putea atrage după sine interzicerea sau confiscarea celui de-al doilea. *Heinrich Bürgers* din Köln era de față și poate confirma acest lucru. Prin urmare, din punct de vedere *juridic* nu aveai *dreptul* să punei noi condiții sau să refuzați editarea, iar în ce mă privește nu sînt obligat, din punct de vedere *juridic*, nici să restitui avansul, nici să accept propunerile dv., nici să fac modificări în lucrarea mea. Nu mai e nevoie să spun că nici un moment nu m-am gîndit să invoc, în relațiile cu dv., argumente de ordin *juridic*, cu atît mai mult cu oît, prin contract, nu erați obligat să-mi acordați un avans și trebuia să consider, și am considerat, acest lucru ca un gest *pur prietenesc*. Așa cum și pînă în prezent, cu toate pierderile bănești importante, i-am eliberat adeseori pe *editori* de obligațiile lor contractuale, a căror respectare le-o puteam impune *juridic* (de exemplu, pe Wigand și Fröbel cu ocazia editării lui „Deutsch-Französische Jahrbücher” și pe alți editori, după cum vă veți putea convinge imediat), nici de data aceasta nu mi-a trecut *nici un moment* prin minte să pricinuiesc vreunui editor o pagubă fie și numai de un pfennig, chiar dacă din punct de vedere *juridic* aveam *dreptul* s-o fac. Ar fi cu totul de neînțeles de ce aș face o excepție *tocmai* cu dv., care ați fost atît de amabil cu mine.

În ceea ce privește tărăgănarea răspunsului, trebuie să vă spun următoarele :

Cîțiva capitaliști din Germania au acceptat editarea mai multor lucrări ale mele, ale lui Engels și ale lui Hess ⁴²⁴. Există chiar perspectiva înființării aici a unei edituri mari, în toată regula, care să nu țină seamă de nici un considerent de ordin polițienesc. Totodată, prin intermediul unui prieten * al acestor domni mi s-a făgăduit editarea lucrării mele „*Critica economiei politice*” etc. Acest prieten a rămas la Bruxelles pînă în mai, pentru a duce în siguranță peste graniță manuscrisul *primului* volum al lucrării redactate de mine, în colaborare cu Engels etc. ** Urma apoi să ne comunice în mod definitiv din Germania dacă „*Economia politică*” a fost acceptată sau nu. N-am primit vești, sau am primit numai niște vești foarte vagi și abia foarte de curînd, după ce cea mai mare parte din manuscrisul volumului al II-lea al acestei lucrări ** fusese expediată în Germania, acești domni mi-au scris, în sfîrșit, că din toată povestea n-a ieșit *nimic* din cauză că și-au angajat capitalul în altă parte. De aceea am întîrziat cu răspunsul definitiv pe care trebuia să vi-l trimit. După ce lucrurile s-au lămurit,

* Joseph Weydemeyer. — *Nota red.*

** K. Marx și F. Engels. „Ideologia germană”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 3, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 9—572. — *Nota trad.*)
— *Nota red.*

m-am înțeles cu d-l *Pirscher* din Darmstadt, care se afla aici, să vă transmită o scrisoare din partea mea.

Din pricina acestei lucrări, asupra căreia convenisem cu capi-taliștii germani, am întrerupt redactarea „Economiei”, pentru că am considerat că este foarte important ca expunerea pozitivă a temei să fie precedată de o lucrare polemică îndreptată împotriva filozofiei germane și împotriva *socialismului german* de până acum. Aceasta este necesar pentru a pregăti publicul în ceea ce privește punctul de vedere al „Economiei” mele, care se situează pe o poziție diametral opusă științei germane de până acum. Menționez, în treacăt, că e vorba de lucrarea polemică despre care, într-una din scrisorile mele, v-am scris că trebuie s-o termin înainte de publicarea „Economiei”.

Atît despre asta.

La ultima dv. scrisoare răspund următoarele :

I. Consider ca *un lucru de la sine înțeles* ca, dacă nu editați lucrarea, să primiți înapoi avansul *în modul stabilit de dv.*

Totodată este de la sine înțeles că, dacă *onorariul* primit din partea unui alt editor va fi mai mic decît onorariul pe care l-am stabilit cu dv., va trebui să suportați pierderea în aceeași măsură ca și mine, întrucît din cauza dv., și nu dintr-a mea a trebuit să recurg la alt editor.

II. Sînt speranțe ca lucrarea mea să fie editată. Alaltăieri am primit o scrisoare din Germania prin care am fost înștiințat că vor să înființeze acolo o *editură pe acțiuni* pentru lucrările comuniste și că această editură este dispusă să înceapă cu editarea lucrării mele. Consider însă că lucrurile nu sînt încă destul de sigure, așa că, la nevoie, mă voi adresa și altor editori.

III. Întrucît manuscrisul, aproape terminat, al primului volum din lucrarea mea zace aici de multă vreme, nu-l voi da la tipar înainte de a-l mai revedea o dată, atît sub raportul conținutului cît și al stilului. Se înțelege că un scriitor care lucrează încontinuu, după șase luni nu mai poate tipări *fără nici o schimbare* ceea ce a scris înainte cu șase luni.

La aceasta se mai adaugă și faptul că lucrarea „*Fiziocrații*” în două volume în folio⁴²⁵ a apărut abia la *sfîrșitul lui iulie* și nu va sosi aici decît peste cîteva zile, deși apariția ei a fost anunțată încă în timpul cît mă aflam la Paris. Acestei lucrări trebuie să i se dea acum atenție sub toate aspectele.

Cartea mea va fi atît de mult prelucrată, încît va putea apărea chiar și sub firma dv. Dar, bineînțeles, aveți toată posibilitatea ca, după ce vedeți manuscrisul, să-l editați sub o firmă străină.

IV. În privința termenului, lucrurile se prezintă astfel: din

pricina stării proaste a sănătății mele sînt nevoit să plec în august la Ostende pentru o cură de băi de mare. În afară de aceasta sînt ocupat cu editarea celor două volume ale lucrării menționate mai sus *. De aceea în august nu voi reuși să fac prea mult.

Revizuirea pentru tipar a primului volum va fi gata la sfîrșitul lui noiembrie. Al doilea volum, care are un caracter mai mult istoric, poate urma curînd după primul.

V. Într-o scrisoare anterioară v-am scris că, în parte datorită materialului nou pe care l-am adăugat în Anglia⁴²⁶, în parte datorită necesităților ivite în cursul elaborării, manuscrisul se va mări cu mai mult de 20 de coli de tipar peste numărul de coli convenit.

Dar întrucît contractul a fost deja încheiat, am hotărît, după cum vă amintiți din scrisoarea mea anterioară, să mă mulțumesc cu onorariul *stabilit*, deși numărul colilor a crescut cu aproximativ o treime. Dacă aș fi publicat separat noul material, aceasta ar fi dăunat cărții. N-am ezitat nici un moment, fiind gata să suport pagube comerciale dacă acest lucru este în interesul lucrării. N-am vrut nici să rup contractul, nici să aduc prejudicii cărții.

Dar cum, potrivit scrisorii dv. anterioare, mi se oferă posibilitatea să reînnoiesc contractul, trebuie să introduc o nouă condiție, și anume: toate colile de tipar care depășesc numărul stabilit să-mi fie plătite la același tarif. Mi se pare că această revendicare este cu atît mai îndreptățită cu cît cîștigul meu de pe urma lucrării va fi foarte neînsemnat dacă ținem seama că pentru elaborarea ei am făcut o călătorie în Anglia, am stat acolo și am cumpărat o mulțime de cărți scumpe.

În încheiere îmi exprim dorința ca lucrarea mea — dacă acest lucru poate fi făcut în condiții cît de cît rezonabile — să apară în editura dv., deoarece mi-ați arătat multă bunăvoință și prietenie.

La nevoie aș putea să vă dovedesc, pe baza unui mare număr de scrisori care mi-au parvenit din Germania și din Franța, că această lucrare este așteptată de public cu multă nerăbdare.

Al dv.

Dr. Marx

Vă rog să-mi scrieți⁴²⁷ *neîntîrziat* pe adresa: à Mr. Lannoy. Au Bois Sauvage, Plaine St. Gudule Nr. 12, Bruxelles.

Publicat pentru prima oară
în: K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* K. Marx și F. Engels. „Ideologia germană”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 3, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 9—572. — Nota trad.) — Nota red.

31

Marx către Pavel Vasilievici Annenkov
la Paris

Bruxelles, 28 decembrie [1846],
rue d'Orléans 42, Fbg. Namur

Dragă d-le Annenkov !

Ați fi primit de mult răspunsul meu la scrisoarea dv. din 1 noiembrie dacă librarul meu nu mi-ar fi trimis abia săptămîna trecută cartea d-lui Proudhon „Philosophie de la misère”. Am parcurs-o în două zile, ca să vă pot comunica imediat părerea mea. Deoarece am citit-o foarte repede, nu pot intra în amănunte, ci vă pot împărtăși numai impresia generală pe care a produs-o asupra mea. Dacă doriți, aș putea intra în amănunte într-o altă scrisoare.

Vă mărturisesc sincer că lucrarea mi se pare în general proastă, chiar foarte proastă. Și dv. zeflemisiți în scrisoarea dv. acel „dram de filozofie germană” cu care d-l Proudhon face paradă în această lucrare informă și pretențioasă ⁴²⁸, dar considerați că expunerea economică n-a fost contaminată de otrava filozofiei. De altfel nici eu nu mă gîndesc să pun greșelile din expunerea economică pe seama filozofiei d-lui Proudhon. D-l Proudhon face o critică greșită a economiei politice nu pentru că profesează o filozofie ridicolă, ci ne oferă o filozofie ridicolă fiindcă n-a înțeles rînduilele sociale actuale în înlănțuirea [engrènement] lor — ca să mă servesc de un termen pe care d-l Proudhon îl împrumută, ca și mulți alți termeni, de la Fourier.

De ce vorbește d-l Proudhon despre Dumnezeu, despre rațiunea universală, despre rațiunea impersonală a omenirii, rațiune care nu greșește niciodată, care a fost dintotdeauna egală cu ea însăși, despre care ajunge să-ți faci o reprezentare justă pentru a fi în posesiunea adevărului? De ce recurge la un hegeleanism diluat, dîndu-și aere de gînditor profund?

El însuși ne dă cheia pentru dezlegarea enigmei. D-l Proudhon vede în istorie o anumită serie de dezvoltări sociale; el găsește în istorie realizarea progresului; în sfîrșit, el crede că oamenii, luați ca indivizi, nu știau ce fac, că se înșelau asupra propriei lor mișcări, cu alte cuvinte că dezvoltarea lor socială apare, la prima vedere, ca ceva distinct, separat, independent de dezvoltarea lor individuală. El nu poate explica aceste fapte, și atunci ipoteza manifestării rațiunii universale îi este binevenită. În lipsa unei

judecăți sănătoase, nimic nu e mai ușor decât să inventezi cauze mistice, adică să îndrugi fraze absurde.

Dar, recunoscînd că nu pricepe nimic din dezvoltarea istorică a omenirii — și d-l Proudhon recunoaște acest lucru atunci cînd recurge la cuvinte răsunătoare ca: rațiune universală, dumnezeu etc. —, nu recunoaște el oare implicit și în mod inevitabil că e incapabil să priceapă *dezvoltarea economică* ?

Ce este societatea, oricare ar fi forma ei ? Ea este produsul interacțiunii oamenilor. Sînt oare oamenii liberi să aleagă o formă socială sau alta ? Cîtuși de puțin. Luați un anumit stadiu de dezvoltare a forțelor de producție ale oamenilor și veți avea o formă corespunzătoare de schimb (commerce) și de consum. Luați anumite trepte de dezvoltare a producției, a schimbului, a consumului și veți avea o formă corespunzătoare de orînduire socială, de organizare a familiei, a stărilor sau claselor, într-un cuvînt o societate civilă corespunzătoare. Luați o anumită societate civilă și veți avea un regim politic corespunzător, care nu este altceva decît expresia oficială a acestei societăți. Iată ce nu va pricepe d-l Proudhon niciodată, căci el își închipuie că face mare lucru cînd apelează, împotriva statului (état), la societatea civilă, adică cînd apelează la societatea oficială împotriva sintezei oficiale a societății.

Este de prisos să adaug că oamenii nu-și aleg în mod liber *forțele lor de producție* — care constituie baza întregii lor istorii —, căci orice forță de producție este o forță dobîndită, produsul unei activități anterioare. Forțele de producție sînt, așadar, rezultatul energiei aplicate a oamenilor, dar însăși această energie este limitată de condițiile în care se află oamenii, de forțele de producție deja dobîndite, de forma socială existentă înaintea lor, pe care nu ei o creează, care este produsul generației anterioare. Prin simplul fapt că fiecare generație nouă găsește forțele de producție dobîndite de generația anterioară, care-i servesc drept materie primă pentru o producție nouă, se creează în istoria oamenilor o înlanțuire, se formează istoria omenirii, care este cu atît mai mult istoria omenirii, cu cît se dezvoltă mai mult forțele de producție ale oamenilor, și, prin urmare, relațiile lor sociale. Concluzia care se impune este următoarea : istoria socială a oamenilor nu este altceva decît istoria dezvoltării lor individuale, fie că ei sînt sau nu conștienți de acest lucru. Relațiile lor materiale formează baza tuturor relațiilor lor. Aceste relații materiale nu sînt altceva decît formele necesare în care se realizează activitatea lor materială și individuală.

D-l Proudhon confundă ideile cu lucrurile. Oamenii nu renunță niciodată la ceea ce au dobândit, dar aceasta nu înseamnă că ei nu renunță niciodată la forma socială în cadrul căreia au dobândit anumite forțe de producție. Dimpotrivă, din momentul în care felul relațiilor (commerce) lor nu mai corespunde forțelor de producție dobândite, pentru a nu fi lipsiți de rezultatul obținut, pentru a nu pierde roadele civilizației, oamenii sînt siliți să-și modifice toate formele sociale moștenite. Întrebuințez aici cuvîntul *commerce* în sensul său cel mai larg, așa cum spunem în limba germană „Verkehr” *. De pildă, privilegiile, instituția jurandei și a corporațiilor, întregul sistem de reglementare din evul mediu erau singurele relații sociale care corespundeau forțelor de producție dobândite și stării societății preexistente, din care izvorîseră aceste instituții. La adăpostul sistemului corporatist și al reglementării lui au fost acumulate capitaluri, s-a dezvoltat comerțul maritim, au fost întemeiate colonii, și oamenii ar fi pierdut toate aceste roade dacă ar fi vrut să păstreze formele la adăpostul cărora ele s-au copt. De aceea s-au produs două lovituri de trăsnet: revoluția din 1640 și cea din 1688. Toate formele economice vechi, relațiile sociale corespunzătoare lor, regimul politic care era expresia oficială a vechii societăți civile, — toate acestea au fost sfărîmate în Anglia. Prin urmare formele economice în cadrul cărora oamenii produc, consumă, fac schimb sînt forme *trecătoare și istorice*. O dată cu dobîndirea unor noi forțe de producție, oamenii își schimbă modul lor de producție, iar o dată cu modul de producție ei schimbă toate relațiile economice, care nu erau decît relațiile necesare ale acestui mod de producție determinat.

Tocmai acest lucru nu l-a înțeles d-l Proudhon și cu atît mai puțin l-a demonstrat el. Incapabil să urmărească mersul real al istoriei, d-l Proudhon ne servește în loc de aceasta o fantasmagorie care are pretenția de a fi dialectică. El nu simte nevoia să ne vorbească despre secolele al XVII-lea, al XVIII-lea și al XIX-lea, căci la el istoria se desfășoară în domeniul nebulos al imaginației, situîndu-se deasupra timpului și spațiului. Într-un cuvînt, aceasta nu este istorie, ci o vechitură hegeliană răsufletă; nu este o istorie profană — istoria oamenilor —, ci o istorie sacră — istoria ideilor. Potrivit concepției sale, omul nu este decît unealta de care se servește ideea sau rațiunea eternă pentru a se dezvolta. *Evoluția* despre care vorbește d-l Proudhon este evoluția așa cum are loc în simul mistic al ideii absolute. Dacă smulgeți vîlul acestui limbaj mistic, veți constata că d-l Proudhon nu face decît să ne înfățișeze ordinea în care categoriile economice se înșiră în capul său.

* — „relații”. — Nota trad.

Nu-mi va fi greu să vă dovedesc că această ordine este ordinea unui cap foarte confuz.

D-l Proudhon își începe cartea cu o disertație despre *valoare*, tema sa favorită. De astă dată nu voi intra în amănunte asupra acestei părți a lucrării.

Seria evoluțiilor economice ale rațiunii eterne începe cu *diviziunea muncii*. Pentru d-l Proudhon diviziunea muncii este ceva foarte simplu. Oare regimul castelor n-a fost o anumită diviziune a muncii? Dar regimul corporațiilor n-a fost și el o altă formă de diviziune a muncii? Iar diviziunea muncii din perioada manufacturieră, care în Anglia începe pe la mijlocul secolului al XVII-lea și se termină către sfârșitul secolului al XVIII-lea, nu se deosebește oare fundamental de diviziunea muncii din cadrul mării industrii moderne?

D-l Proudhon pătrunde atât de puțin în esența lucrurilor, încît pierde din vedere pînă și chestiunile pe care nu le uită nici economiștii profani. Cînd vorbește despre diviziunea muncii, el nu simte nevoia să vorbească despre *piața* mondială. Ei bine, nu trebuie oare diviziunea muncii din secolul al XIV-lea și al XV-lea, cînd încă nu existau colonii, cînd America nu exista încă pentru Europa, cînd Asia orientală exista numai prin mijlocirea Constantinopolului, să se deosebească în mod fundamental de diviziunea muncii din secolul al XVII-lea, cînd existau deja colonii dezvoltate?

Dar asta nu-i totul. Întreaga organizare internă a popoarelor, toate relațiile lor internaționale sînt ele oare altceva decît expresia unei anumite diviziuni a muncii? Și nu trebuie oare să se schimbe toate acestea de îndată ce intervine o schimbare în diviziunea muncii?

D-l Proudhon a priceput atât de puțin problema diviziunii muncii, încît nu pomenește nici măcar de separarea orașului de sat, care în Germania, bunăoară, s-a produs începînd din secolul al IX-lea pînă în secolul al XII-lea. Această separare trebuie să fie, așadar, pentru d-l Proudhon o lege eternă, imuabilă, de vreme ce el nu cunoaște nici originea, nici dezvoltarea ei. În toată cartea sa ne vorbește ca și cum acest produs al unui anumit mod de producție ar dura cît lumea. Tot ce ne spune d-l Proudhon despre diviziunea muncii nu e decît un rezumat, și încă unul foarte superficial, foarte incomplet al celor spuse înaintea lui de Adam Smith și de mulți alții.

A doua evoluție [a rațiunii eterne] sînt *mașinile*. Legătura dintre diviziunea muncii și mașini este cu totul mistică la d-l Proudhon. Fiecare fel de diviziune a muncii își are uneltele de producție specifice. Începînd de la mijlocul secolului al XVII-lea

și pînă la mijlocul secolului al XVIII-lea, de pildă, oamenii nu făceau totul cu mîna. Ei posedau unelte, și chiar unelte foarte complicate, ca : bancul de lucru, corabia, pîrghia etc. etc.

De aceea nimic nu-i mai ridicol decît să prezinți apariția mașinilor ca o urmare a diviziunii muncii în general.

Adaug, în treacăt, că de vreme ce d-l Proudhon n-a priceput originea istorică a mașinilor, el n-a priceput nici dezvoltarea lor. Putem spune că pînă în 1825 — epoca primei crize generale — nevoile consumului creșteau în genere mai repede decît producția și că dezvoltarea mașinilor a fost urmarea necesară a nevoilor pieței. Începînd din 1825, inventarea și folosirea mașinilor nu este decît rezultatul războiului dintre patroni și muncitori. Dar și acest lucru este valabil numai pentru Anglia. Cît privește națiunile europene, ele au fost silite să folosească mașinile din cauza concurenței pe care le-o făceau englezii atît pe propria lor piață, cît și pe piața mondială. În sfîrșit, în ceea ce privește America de Nord, introducerea mașinilor a fost determinată atît de concurența celorlalte popoare, cît și de lipsa mîinii de lucru, cu alte cuvinte de disproporția dintre nevoile industriale ale Americii de Nord și densitatea populației ei. Din aceste fapte puteți conchide de cîtă perspicacitate dă dovadă d-l Proudhon evocînd fantoma concurenței ca pe o a treia evoluție, ca pe o antiteză a mașinilor !

În sfîrșit, este în genere o pură absurditate să faci din *mașini* o categorie economică alături de diviziunea muncii, de concurență, de credit etc.

Mașina este tot atît de puțin o categorie economică ca și boul care trage plugul. Actuala *folosire* a mașinilor este una din relațiile actualului nostru sistem economic, însă modul de folosire a mașinilor nu trebuie confundat cu mașinile înseși. Praful de pușcă rămîne praf de pușcă, indiferent dacă ne servim de el pentru a răni un om sau pentru a-i vindeca rănile.

D-l Proudhon se întrece însă pe sine însuși cînd creează în mintea sa concurența, monopolul, impozitul sau polița, balanța comercială, creditul și proprietatea în ordinea în care le citez aici. În Anglia aproape toate instituțiile de credit au existat la începutul secolului al XVIII-lea, încă înainte de inventarea mașinilor. Creditul public a constituit doar un nou mijloc de a majora impozitele și de a satisface noile nevoi create prin venirea la putere a burgheziei. În sfîrșit, *proprietatea* este ultima categorie în sistemul d-lui Proudhon. În lumea reală, dimpotrivă, diviziunea muncii și toate celelalte categorii ale d-lui Proudhon sînt relații sociale care în totalitatea lor formează ceea ce se numește astăzi *proprietate*; considerată în afara acestor relații, proprietatea burgheză nu e

decît o iluzie metafizică și juridică. Proprietatea unei alte epoci, proprietatea feudală se dezvoltă în cadrul unor relații sociale complet diferite. Prezintă proprietatea ca pe o relație de sine stătătoare, d-l Proudhon comite mai mult decît o simplă greșeală metodologică : prin aceasta el dovedește în mod limpede că nu a sesizat legătura care unește toate formele producției *burgheze*, că nu a înțeles caracterul *istoric* și *trecător* al formelor de producție dintr-o epocă determinată. D-l Proudhon, care nu vede în instituțiile noastre sociale niște produse ale dezvoltării istorice, care nu înțelege nici originea, nici dezvoltarea lor, nu le poate critica decît în mod dogmatic.

De aceea, pentru a explica dezvoltarea, d-l Proudhon este nevoit să recurgă la o *ficțiune*. El își închipuie că diviziunea muncii, creditul, mașinile etc., toate au fost inventate pentru a servi ideea lui fixă, ideea de egalitate. Explicația lui e de o naivitate delicioasă. Toate aceste lucruri au fost inventate special în vederea egalității, dar, din nefericire, ele s-au întors împotriva ei. La aceasta se reduce întregul său raționament. Cu alte cuvinte, el pornește de la o ipoteză arbitrară, și, întrucît dezvoltarea reală și ficțiunea sa se contrazic la tot pasul, trage concluzia că aici există o contradicție. El ascunde însă faptul că contradicția există numai între ideile sale fixe și mișcarea reală.

Astfel d-l Proudhon, datorită mai ales faptului că nu are destule cunoștințe în domeniul istoriei, n-a înțeles că oamenii, dezvoltînd forțele lor de producție, adică trăind, dezvoltă între ei anumite relații și că caracterul acestor relații se schimbă în mod inevitabil o dată cu transformarea și creșterea acestor forțe de producție. El n-a înțeles că *categoriile economice* sînt numai niște *abstracții* ale acestor relații reale, că ele sînt adevăruri numai atîta timp cît există aceste relații. Astfel d-l Proudhon repetă greșeala economiștilor burghezi, care văd în aceste categorii economice legi eterne, și nu legi istorice, care sînt valabile numai pentru o anumită treaptă de dezvoltare istorică, pentru un anumit stadiu de dezvoltare a forțelor de producție. De aceea, în loc să considere categoriile politice-economice drept abstracții ale relațiilor sociale reale, trecătoare, istorice, d-l Proudhon, datorită unei intervertiri mistice, nu vede în relațiile reale decît întruchipări ale acestor abstracții. Iar abstracțiile înseși sînt formule care existau de la începutul începuturilor, în stare latentă, în sinul lui Dumnezeu-tatăl.

Aici bunul nostru domn Proudhon este cuprins de puternice convulsii intelectuale. Dacă toate aceste categorii sînt emanații ale inimii lui Dumnezeu, dacă ele sînt viața ascunsă și eternă a oamenilor, cum de e posibilă, în primul rînd, o dezvoltare, și, în al doilea

rînd, cum se face că d-l Proudhon nu este conservator? Aceste contradicții evidente el le explică printr-un întreg sistem de antagonisme.

Pentru ilustrarea acestui sistem de antagonisme să luăm un exemplu.

Monopolul este bun, pentru că este o categorie economică, deci o emanație a lui Dumnezeu. Concurența este bună, căci și ea este o categorie economică. Dar ceea ce nu este bun este realitatea monopolului și realitatea concurenței. Și mai rău este faptul că monopolul și concurența se devorează reciproc. Ce-i de făcut? Dat fiind că aceste două idei eterne ale lui Dumnezeu se contrazic, d-lui Proudhon i se pare evident că în sînul lui Dumnezeu există și o sinteză a acestor două idei, în care racilele monopolului sînt echilibrate de concurență, și viceversa. Din lupta dintre aceste două idei va rezulta pînă la urmă numai latura lor bună. Trebuie numai să-i smulgem lui Dumnezeu această idee secretă și apoi s-o aplicăm, și totul va fi în perfectă ordine; trebuie numai să dezvăluim formula sintetică ascunsă în negura rațiunii impersonale a omeniirii. D-l Proudhon nu pregetă nici o clipă să-și asume rolul de revelator.

Dar îndreptați-vă o clipă privirea asupra vieții reale. În viața economică actuală veți găsi nu numai concurența și monopolul, dar și sinteza lor, care nu este o *formulă*, ci o *mișcare*. Monopolul produce concurența, concurența produce monopolul. Totuși această ecuație, departe de a înlătura dificultățile situației actuale, cum își închipuie economiștii burghezi, are drept rezultat o situație și mai grea, și mai încurcată. Prin urmare, dacă transformi baza pe care se întemeiază relațiile economice actuale, dacă distrugi *modul* de producție actual, distrugi nu numai concurența, monopolul și antagonismul dintre ele, dar și unitatea lor, sinteza lor, mișcarea în care concurența și monopolul se echilibrează realmente.

Acum vă voi da un exemplu de dialectică așa cum o înțelege d-l Proudhon.

Libertatea și sclavajul formează un antagonism. Nu e nevoie să vorbesc nici de laturile bune și nici de cele rele ale libertății. Cît privește sclavajul, nu e nevoie să vorbesc despre laturile lui rele. Singurul lucru care trebuie explicat este latura bună a sclavajului. Nu e vorba de sclavajul indirect, de sclavajul proletariatului; e vorba de sclavajul direct, de sclavajul negrilor din Surinam, din Brazilia, din statele sudice ale Americii de Nord.

Sclavajul direct este pivotul industriei noastre de azi, ca și mașinile, creditul etc. Fără sclavaj nu ar exista bumbac; fără bumbac nu ar exista industria modernă. Sclavajul este acela care a dat valoare coloniilor, iar acestea au creat comerțul mondial, și

comerțul mondial este condiția necesară pentru existența marii industrii mecanizate. De aceea, înaintea negoțului cu negri, coloniile n-au dat lumii vechi decât foarte puține produse și n-au schimbat decât prea puțin fața lumii. Sclavajul este deci o categorie economică de cea mai mare importanță. Fără sclavaj, America de Nord, țara cea mai avansată, s-ar fi transformat într-o țară patriarhală. Ștergeți America de Nord de pe harta lumii și veți ajunge la anarhie, la decadența completă a comerțului și a civilizației moderne. Or, a face să dispară sclavajul ar însemna ca America să fie ștearsă de pe harta lumii. Așadar, sclavajul, fiind o categorie economică, a existat de la începutul lumii la toate popoarele. Popoarele moderne l-au mscat numai în propria lor țară, dar l-au introdus fără mască în lumea nouă. Ce atitudine să adopte bunul domn Proudhon după aceste reflecții asupra sclavajului? El caută sinteza libertății și a sclavajului, adevărata cale de mijloc, cu alte cuvinte echilibrul dintre sclavaj și libertate.

D-l Proudhon a înțeles foarte bine că oamenii fabrică postavul, pînza, mătăsurile — într-adevăr, o mare ispravă să înțelegi atîta lucru! Ceea ce n-a înțeles însă d-l Proudhon este faptul că oamenii produc — corespunzător forțelor lor de producție — și *relațiile sociale* în cadrul cărora produc postavul și pînza. Și mai puțin a înțeles d-l Proudhon faptul că oamenii, care produc relațiile sociale corespunzătoare producției lor materiale, creează totodată și *ideile, categoriile*, adică expresia abstractă, ideală, a acestor relații sociale. Prin urmare, categoriile sînt tot atît de puțin eterne ca și relațiile a căror expresie sînt. Ele sînt produse istorice și trecătoare. Pentru d-l Proudhon, dimpotrivă, abstracțiile, categoriile sînt cauza primară. După părerea lui, ele, și nu oamenii, făuresc istoria. *Abstracția, categoria ca atare*, adică ruptă de oameni și de activitatea lor materială, este, firește, nemuritoare, invariabilă, imuabilă; ea nu este decât o creație a rațiunii pure, ceea ce nu înseamnă altceva decât că abstracția ca atare este abstractă. Minunată *tautologie!*

Astfel relațiile economice, considerate drept categorii, sînt pentru d-l Proudhon niște formule eterne, care nu au un început și nici nu cunosc vreo dezvoltare.

Cu alte cuvinte, d-l Proudhon nu afirmă de-a dreptul că *viața burgheză* este pentru el un *adevăr etern*. El o spune pe ocolite, zeificînd categoriile care exprimă sub formă de idei relațiile burgheze. Prin faptul că produsele societății burgheze i se înfățișează sub formă de categorii, de idei, el le consideră drept niște creații eterne, ivite spontan, înzestrate cu o viață proprie. În felul acesta el nu depășește orizontul burghez. Operînd cu ideile burgheze și pornind de la premisa că ele sînt adevăruri eterne, el caută sinteza

acestor idei, echilibrul lor, și nu vede că modul lor actual de a se echilibra este singurul posibil.

În fond d-l Proudhon nu face decît ceea ce face orice burghez cumsecade. Oricare din ei îți va spune că concurența, monopolul etc. în principiu, adică considerate ca noțiuni abstracte, sînt singurele temelii ale vieții, dar că în practică ele lasă mult de dorit. Ei vor cu toții concurența, dar fără consecințele nefaste ale concurenței. Ei vor cu toții imposibilul, adică condițiile de viață burgheze, dar fără consecințele care decurg inevitabil din aceste condiții. Nici unul din ei nu pricepe că modul de producție burghez este o formă istorică și trecătoare la fel ca și modul de producție feudal. Această eroare provine din faptul că pentru ei omul-burghez este singura bază posibilă a oricărei societăți, că ei nu-și pot închipui o orînduire socială în care omul să fi încetat de a fi burghez.

D-l Proudhon este deci în mod inevitabil *doctrinar*. Mișcarea istorică care revoluționează lumea actuală se reduce pentru el la problema de a descoperi echilibrul just, sinteza a două idei burgheze. Om abil, el descoperă cu multă ingeniozitate gîndul ascuns al lui Dumnezeu, unitatea celor două idei izolate, care sînt izolate numai pentru că d-l Proudhon le-a izolat de viața practică, de producția actuală, care este îmbinarea realităților exprimate de aceste idei. În locul marii mișcări istorice care ia naștere din conflictul dintre forțele de producție deja dobîndite ale oamenilor și relațiile lor sociale, care nu mai corespund acestor forțe de producție ; în locul războaielor cumplite care se pregătesc între diferitele clase ale unei națiuni și între diferitele națiuni ; în locul acțiunii practice și revoluționare a maselor, singura care poate rezolva aceste conflicte ; în locul acestei mișcări largi, continue și complicate, d-l Proudhon pune mișcarea primitivă (le mouvement cacadauphin) din capul său. Așadar, istoria o făuresc savanții, oamenii capabili să-i subtilizeze lui Dumnezeu gîndul său ascuns. Oamenilor simpli nu le rămîne decît să aplice revelațiile acestora.

Înțelegeți acum de ce d-l Proudhon este un dușman declarat al oricărei mișcări politice. Pentru el rezolvarea problemelor actuale nu constă în acțiunea publică, ci în circuitele dialectice din capul său. Deoarece pentru el categoriile sînt forțele motrice, pentru a schimba categoriile nu e nevoie să schimbi viața practică, ci invers. Trebuie schimbate categoriile, ceea ce va avea drept consecință schimbarea societății existente.

În dorința sa de a împăca contradicțiile, d-l Proudhon nici nu-și pune măcar întrebarea dacă n-ar trebui cumva răsturnată însăși baza acestor contradicții. El se aseamănă întru totul politica-

nului doctrinar care vrea să păstreze și regele, și Camera deputaților, și Camera pairilor ca părți integrante ale vieții sociale, ca niște categorii eterne, cu singura deosebire că d-l Proudhon este în căutarea unei formule noi pentru echilibrarea acestor forțe, al căror echilibru constă tocmai în mișcarea actuală, în care una din aceste forțe este când învingătoarea, când sclava celeilalte. Astfel, în secolul al XVIII-lea o mulțime de capete mediocre s-au străduit să găsească formula justă care să ducă la un echilibru între stările sociale, nobilime, rege, parlamente etc., și peste noapte n-a mai existat nici rege, nici parlament, nici nobilime. Modul de a menține echilibrul just în acest antagonism a fost răsturnarea tuturor relațiilor sociale care stăteau la baza acestor rînduieli feudale, ca și la baza antagonismului dintre aceste rînduieli feudale.

Deoarece d-l Proudhon așază de o parte ideile eterne, categoriile rațiunii pure, iar de cealaltă parte oamenii și viața lor practică, care, după părerea lui, reprezintă aplicarea acestor categorii, veți găsi la el, din capul locului, un *dualism* între viață și idei, între suflet și trup, dualism care se repetă sub multe forme. Vedeți deci că acest antagonism nu este altceva decît incapacitatea d-lui Proudhon de a pricepe originea pămînteană și istoria profană a categoriilor pe care le zeifică.

Scrisoarea mea este și așa prea lungă ca să mă mai pot opri asupra acuzațiilor ridicole pe care le aduce d-l Proudhon comunismului. Pentru moment veți admite că un om care n-a înțeles rînduielile actuale ale societății poate cu atît mai puțin să înțeleagă mișcarea care tinde să le răstoarne și manifestările literare ale acestei mișcări revoluționare.

Singurul punct asupra căruia sînt absolut de acord cu d-l Proudhon este aversiunea lui față de sentimentalismul socialist. Încă înaintea lui mi-am atras multe dușmăni persiflînd socialismul gregar, sentimental, utopic. Dar nu-și face oare d-l Proudhon iluzii ciudate cînd opune sentimentalismul său de mic-burghez — mă refer la perorațiile sale despre căsnicie, dragostea conjugală și alte banalități asemănătoare — sentimentalismului socialist, care la Fourier, de pildă, este mult mai profund decît platitudinile pretențioase ale bunului nostru Proudhon? El însuși își dă atît de bine seama de totala netemeinicie a argumentelor sale, de completa sa incapacitate de a vorbi despre asemenea lucruri, încît își iese din fire, vociferează, e cuprins de irae hominis probi*, spumegă, înjură, denunță, acuză de infamie, blestemă, se bate cu pumnii în piept și se laudă în fața lui Dumnezeu și a oamenilor că nu are nimic comun cu infamiile socialiste! El nu critică sentimentalismul

* — minia omului cinstit. — *Nota trad.*

socialist sau ceea ce consideră el ca atare. Ca un adevărat sfânt, ca un papă, el aruncă anatema asupra sărmanilor păcătoși și proslăvește mica burghezie și mizerabilele iluzii idilice, patriarhale ale căminului familial. Și aceasta nu e cîtuși de puțin întîmplător. D-l Proudhon este din creștet pînă-n tălpi filozoful, economistul micii burghezii. Într-o societate înaintată, *mic-burghezul* devine în mod necesar, prin însăși situația sa, pe de o parte socialist, iar pe de altă parte economist; cu alte cuvinte el este orbit de granddoarea marii burghezii și simpatizează cu suferințele poporului. El este în același timp burghezul și poporul. În forul său interior el se mîndrește că e imparțial, că a găsit echilibrul just, care are pretenția că se deosebește de calea de mijloc. Un astfel de mic-burghez zeifică *contradicția*, căci contradicția este esența ființei sale. El însuși nu e altceva decît întruchiparea contradicției sociale. El trebuie să justifice în teorie ceea ce este în practică, și d-lui Proudhon îi revine meritul de a fi interpretul științific al micii burghezii franceze; acesta constituie un merit real, căci mica burghezie va fi o parte integrantă a tuturor revoluțiilor sociale care vor veni.

Mi-ar fi părut bine să vă pot trimite împreună cu această scrisoare și cartea mea despre economia politică ⁴²⁹, dar pînă-n prezent mi-a fost imposibil să public această lucrare precum și critica făcută filozofilor și socialiștilor germani, despre care v-am vorbit la Bruxelles. Nici nu vă puteți închipui ce greutatea întîmpină în Germania publicarea unei asemenea lucrări, în primul rînd din partea poliției și, în al doilea rînd, din partea editorilor, care sînt ei înșiși reprezentanții interesați ai tuturor orientărilor pe care le atac eu. Iar în ceea ce privește propriul nostru partid, nu numai că este slab, dar, în plus, o bună parte din partidul comunist german e pornită împotriva mea fiindcă mă opun utopiilor și perorațiilor ei.

Al dv. devotat

Karl Marx

P.S. Mă veți întreba, poate, de ce vă scriu într-o franceză proastă, și nu într-o germană bună. Fac acest lucru fiindcă este vorba de un autor francez.

V-aș fi foarte recunoscător dacă nu ați întîrzia prea mult cu răspunsul, ca să mă conving că ați înțeles cele scrise de mine în această franceză barbară.

Publicat pentru prima oară
în limba franceză
în : М. М. Стасюлевичъ в его
современники в их
переписке, т. III, стр. 1912

Se tipărește după textul apărut
în carte

Tradus din limba franceză

1847

32

Marx către Roland Daniels
la Köln

[Bruxelles], 7 martie [1847]

Dragă Daniels !

Este posibil ca *tu* sau *altcineva dintre voi, cei din Köln*, să primiți o scrisoare de la Hess referitoare la unele probleme ale c[omu-
nism]ului. Te rog insistent ca *nici unul* dintre voi să nu răspundă
pînă cînd nu vă trimit documente și scrisori prin W *. În orice
caz, *insist* din nou *să vii aici*. Trebuie să-ți comunic chestiuni im-
portante, despre care nu pot scrie prin poștă. Dacă nu poți veni *tu*,
atunci să vină H. Bürgers pentru cîteva zile. Cel care va veni, tu
sau înlocuitorul tău, va locui la mine. Vezi mai sus. Pe [...] **

Așadar, trebuie să veniți la *Mecheln* tu sau H. B[ürgers] cît
mai curînd posibil.

Expediază scrisoarea alăturată lui *Zulauff* la Elberfeld, Grün-
strasse.

Nu veni la *Bruxelles*, ci la *Mecheln*, și anunță-mă cu o zi
înainte cînd veniți, tu sau Bürgers.

Poți să-ți amîni pentru cîteva zile îndeletnicirile tale bur-
gheze ***.

Al tău

Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* Probabil Georg Weerth. — *Nota red.*

** Continuarea scrisorii lipsește. Următoarele rînduri sînt adăugate sus,
pe marginea scrisorii. — *Nota red.*

*** Ultima frază și semnătura sînt adăugate pe marginea din stînga a
scrisorii. — *Nota red.*

33

Marx către Georg Herwegh
la Paris

27 iulie [1847]
Bruxelles, Fbg. d'Ixelles,
rue d'Orléans 42

Dragă Herwegh !

Engels a sosit chiar acum de la Paris pentru a rămâne câteva săptămîni aici. Ne-a relatat următoarea anecdotă, în legătură cu care te rog să mă lămurești cît mai curînd posibil.

Bernays îi spune lui Ewerbeck : Herwegh a fost la mine și a spus că Marx l-a primit atît de amical, încît se părea că vrea ceva de la el. Și Bernays l-a autorizat pe E[werbeck] să transmită mai departe acest bon mot *.

Bineînțeles că această bîrfeală nu m-ar fi putut face să pun mîna pe condei dacă nu ar fi căpătat o oarecare publicitate printre cunoștințele mele din Paris.

Te rog să-mi răspunzi neîntîrziat dacă este adevărat sau nu.

Al tău
Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

34

Marx către Georg Herwegh ⁴³⁰
la Paris

Bruxelles, 8 august [1847]

Dragă Herwegh !

Mă grăbesc să confirm primirea scrisorii tale. Din conținutul ei m-am convins de ceea ce știam dinainte, că totul nu este decît

* -- vorbă de duh. — *Nota trad.*

o birfeală mîrșavă. Ți-am cerut aceste cîteva rînduri pentru a-i putea arăta lui Engels negru pe alb ce înseamnă clevetirea mic-burgheză la care se dedau germanii din Paris. Te asigur că de cînd am plecat din Paris, cu toate măsurile de prevedere pe care mi le-am luat pentru a fi de negăsit și de neabordat, aceste cumetre bătrîne mă urmăresc pretutindeni cu flecăreala lor. Pe imbecilii ăștia nu-i poți ține la distanță decît printr-o grosolanie dusă la extrem.

Regret numai că ți-am tulburat sihăstria cu fleacurile astea. — Caracteristic pentru aceste cumetre bătrîne este că-s gata să mușamalizeze și să cocoloșească orice luptă reală de partid și, în schimb, consideră drept activitate revoluționară vechiul obicei german de a birfi și de a băga zizanii. Les malheureux!* Aici, la Bruxelles, sîntem cel puțin scutiți de această misere.

Legeția prusiană de aici l-a urmărit și l-a supravegheat îndeaproape pe Bornstedt pentru a-l prinde cu vreun păcat. În cele din urmă a reușit. L-a denunțat și i-a aruncat pe cap trei procese : 1) unul fiscal pentru contravenție la legea timbrului, 2) unul politic, pentru că ar fi scris în ziarul său ** că Ludovic-Filip ar trebui ucis, 3) un proces de calomnie intentat de un aristocrat belgian, d-l Osy, pe care B[ornstedt] l-a învinuit, pe bună dreptate, că face speculă cu cereale.

Toate aceste trei procese nu au nici un temei, și efectul lor cel mai sigur va fi că vor compromite și mai mult legeția prusiană, care și așa nu se bucură de prea multă considerație. Ce-o privește pe ea Ludovic-Filip, Osy și legea belgiană a timbrului ?

Chiar judecătorul de instrucție a afirmat că toate aceste procese sînt pour le roi de Prusse***. Pe de altă parte, „Brüsseler-Zeitung“ — care, în pofida numeroaselor lui lipsuri, are totuși unele merite, și, mai ales acum, oînd B[ornstedt] s-a declarat gata să facă orice concesii în favoarea noastră, ar fi putut deveni și mai bun —, este amenințat deodată de un dezastru financiar. Cum s-au purtat nobilii germani în această împrejurare ? Editorii l-au înșelat pe B[ornstedt], știind că el nu-i poate urmări în justiție. Opoziția de toate nuanțele, în loc să-l sprijine cît de cît, din punct de vedere

* — Nenorociții. — Nota trad.

** „Deutsche-Brüsseler-Zeitung“. — Nota red.

*** — textual : „în folosul regelui Prusiei“ ; la figurat : „de pomană“, „pentru ochii frumoși“. — Nota trad.

publicistic sau financiar, a găsit că este mai comod să afirme că numele lui Bornstedt constituie o piedică pentru ei. Oamenii ăștia vor găsi întotdeauna un pretext pentru a nu face nimic ! Ba nu le place bărbatul, ba nevasta, ba tendința, ba stilul, ba formatul, ba spun că difuzarea este legată de oarecare riscuri etc. Domnii ăștia așteaptă să le pice în gură pară mălăiață. Dacă există un singur ziar de opoziție, nesupus cenzurii, căruia guvernul îi face tot felul de greutăți și al cărui redactor, ca urmare a esenței înseși a acestei întreprinderi, este mai receptiv la tot ce este progresist, n-ar trebui să profite de această ocazie ? și dacă ziarul nu este considerat destul de bun, să caute să-l îmbunătățească ? Dar nu, germanii noștri au totdeauna o mie de maxime înțelepte în petto * pentru a demonstra de ce trebuie să lase această ocazie nefolosită. Orice prilej de a întreprinde ceva îi pune în încurcătură.

Cu manuscrisele mele, lucrurile stau cam tot așa ca și cu „Brüsseler Zeitung“, și, în plus, măgarii ăștia îmi scriu zi de zi ca să mă întrebe de ce nu public nimic, și apoi îmi reproșează că prefer să scriu în franceză decât să nu scriu deloc. Încă multă vreme va trebui să ispășim vina de a ne fi născut teutoni.

Cu bine. Calde salutări ție și soției tale din partea mea și a soției mele.

La Paris vei mai primi o erată la mizgălitura mea în franceză **. Fără erată unele passus *** sînt ininteligibile.

De îndată ce vei avea o oră liberă și nu vei avea ceva mai bun de făcut, scrie-mi.

Al tău
Marx

Publicat pentru prima oară
în : „Briefe von und an Georg
Herwegh“, 1896

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — gata pregătite. — *Nota trad.*

** *K. Marx*. „Mizeria filozofiei“. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 65—179. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

*** — pasaje. — *Nota trad.*

35

Marx către Moses Hess
la Bruxelles

[Bruxelles], 2 septembrie [1847]

Dragă Hess !

Treci astăzi pe *Chaussée d'Etterbeck*, la Grand Salon, numit și Palais royal.

Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

36

Engels către Lucien Jottrand *
la Bruxelles

[Bruxelles, 30 septembrie 1847]

Monsieur !

Fiind obligat să părăsesc Bruxelles-ul pentru câteva luni, mă găsesc în imposibilitatea de a îndeplini funcțiile cu care adunarea din 27 septembrie ⁴³¹ a binevoit să mă însărcineze.

De aceea vă rog să chemați un democrat german stabilit la Bruxelles să asiste la lucrările comisiei însărcinate să organizeze o asociație democratică internațională.

Îmi permit să vă propun pe acela dintre democrații germani din Bruxelles pe care, dacă ar fi putut asista, adunarea l-ar fi ales în funcția ce, în lipsa lui, mi s-a făcut cinstea de a mi se încredința. Mă refer la d-l Marx, care, potrivit intimei mele convingeri, este cel mai îndreptățit să reprezinte democrația germană în comisie.

* Vezi volumul de față, p. 91. — *Nota red.*

Așadar, nu d-l Marx mă va înlocui pe mine, ci mai curînd eu i-am ținut locul d-lui Marx la adunare.

Primiți asigurarea profunde mele considerații.

Rămîn al dv. devotat
Friedrich Engels

D-l Marx, care în timpul adunării nu a fost la Bruxelles, locuiește în rue d'Orléans 42, Faubourg de Namur.

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel
zwischen F. Engels und
K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris:
Tradus din limba franceză.

37

Marx către Georg Herwegh la Paris

Bruxelles, 26 octombrie [1847]
rue d'Orléans 42, Fbg. Namur

Dragă Herwegh !

Vroiam să-i dau lui Engels o scrisoare pentru tine, dar în ziua plecării lui am avut atîtea treburi, încît am uitat de ea.

Contesa Hatzfeldt m-a rugat, de asemenea, să-ți scriu cîteva rînduri prin care să te rog s-o primești. Cred că între timp ai făcut cunoștință cu ea. Pentru o *germană*, femeia asta a dovedit multă energie în duelul cu soțul ei.

Aici, la Bruxelles, am întemeiat două asociații democratice legale.

1) Asociația muncitorilor germani⁴³², care numără pînă acum aproape 100 de membri. În cadrul acestei asociații se discută într-o manieră absolut parlamentară și, în afară de aceasta, se organizează distracții în comun cu cîntece, declamații, teatru etc.

2) O asociație mai puțin numeroasă, democratică-cosmopolită, din care fac parte belgieni, francezi, polonezi, elvețieni și germani⁴³³.

Dacă mai vii odată pe aici, vei vedea că în mica Belgie chiar și în ceea ce privește propaganda nemijlocită se poate face mai

mult decît în marea Franță. În plus, convingerea mea este că activitatea publică, oricît ar fi de modestă, exercită o influență deosebit de înviorătoare asupra fiecăruia dintre noi.

Este foarte posibil să avem de înfruntat șicane din partea poliției, deoarece la cîrma statului se află un guvern *liberal*, și liberalii nu se dezmint. Dar o scoatem noi la capăt cu ei. Aici nu e ca la Paris, unde străinii se găsesc izolați în fața guvernului.

Intrucît în actualele condiții din Germania este absolut exclus să folosim editurile existente, în înțelegere cu cîțiva germani din Germania am luat inițiativa fondării unei reviste lunare pe acțiuni. În Provincia renană și în Baden au și fost subscribe un număr de acțiuni. Vom începe de îndată ce se va fi adunat o sumă suficientă de bani pentru editarea revistei pe un răstimp de trei luni.

Dacă vom reuși să strîngem fondurile necesare, vom putea înființa aici o tipografie proprie, care va putea fi folosită și pentru tipărirea unor lucrări independente.

Acum aș vrea să știi de la tine :

1) Dacă nu vrei să subscrii și tu cîteva acțiuni (o acțiune costă 25 de taleri).

2) Dacă nu vrei să colaborezi și tu și deci să figurezi pe prima pagină a revistei în calitate de colaborator.

Pentru că oricum de mult îmi ești dator o scrisoare, te rog să-ți birui de data asta aversiunea ta pentru corespondență și să-mi răspunzi *cît mai curînd*. Totodată, te rog să-l întrebi pe *Bakunin* pe ce cale, la ce adresă și prin ce modalitate pot să-i trimit o scrisoare lui *Tolstoi* ?

Soția mea îți trimite ție și soției tale calde salutări.

Aventura cu legația prusiană din Paris este, într-adevăr, o dovadă că furia neputincioasă a „părintelui poporului” nostru a crescut.

Cu bine.

Al tău

Marx *

Publicat pentru prima oară
în : Briefe von und an Georg
Herwegh, 1896

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* Adresa scrisă de Jenny Marx : „D-lui Doctor Gottschalk, medic, la Köln” este ștearsă ; dedesubt, Karl Marx a scris : „Dragă Herwegh ! Din eroare era cît p-aci să punem pe scrisoare această adresă greșită”.

38

Marx către Pavel Vasilievici Annenkov
la Paris

Londra, 9 decembrie [1847]

Dragă Annenkov !

Considerente de partid, despre care nu vă pot scrie mai amănunțit acum, m-au determinat să plec la Londra ⁴³⁴. Am profitat de această călătorie și pentru a stabili o legătură între Asociația democratică din Bruxelles și cartiștii englezi și am vorbit în fața acestora la un miting ⁴³⁵. Poate că ați citit unele relatări în legătură cu aceasta în ziarele engleze și franceze.

Dar când am plecat în această călătorie — și voi fi nevoit să mai rămân câteva zile aici — mi-am lăsat familia într-o situație extrem de grea și absolut fără ieșire. Nu numai că soția și copiii mei sînt bolnavi, dar mă aflu în momentul de față într-o situație materială atît de critică, încît soția mea este literalmente asaltată de creditori și trebuie să facă față unor greutăți bănești extrem de mari.

Cum am ajuns la o asemenea criză, nu e greu de explicat. Manuscrisele mele în limba germană * nu se publică în întregime, iar partea din ele care se publică am dat-o pe gratis numai ca să vadă lumina tiparului. Broșura mea împotriva lui Proudhon ** s-a vîndut foarte bine. Dar abia de paști voi primi o parte din bani.

Ceea ce primește soția mea nu e suficient, iar cu mama duc de multă vreme tratative pentru a obține măcar o parte din averea mea. Se pare că se întrezăresc unele șanse în această privință. Dar în momentul de față asta nu mă ajută cu nimic.

În situația aceasta, pe care nu mă jenez să v-o expun deschis, dacă ați putea trimite soției mele 100—200 de franci, realmente m-ați salva de cele mai mari neplăceri. Această sumă o voi putea restitui abia după ce voi reuși să-mi reglementez relațiile cu părinții.

Dacă îmi puteți satisface această rugămintă, vă rog să trimiteți banii pe vechea mea adresă : d-lui Karl Marx, Bruxelles, Faubourg

* *K. Marx și F. Engels*. „Ideologia germană”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 3, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 9—572. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

** *K. Marx*. „Mizeria filozofiei”. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 65—179. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

Namur, rue d'Orléans 42. Dar din conținutul scrisorii dv., soția mea nu trebuie să bănuiască că v-am scris eu din Londra. Mai târziu vă voi explica motivul.

Sper că data viitoare vă voi putea scrie despre lucruri mai plăcute.

Al dv.
K. Marx

Publicat pentru prima dată
în „Letopisi marksizma”
nr. 6, 1928, în limba rusă

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1848

39

Engels către Emil Blank
la Londra

Dragă Emil

După glorioasa revoluție din februarie și după ce în Belgia revoluția din martie nici n-a izbucnit, săptămîna trecută am sosit din nou aici. I-am scris mamei ca să-mi trimită banii necesari pentru a mă întoarce peste cîteva zile în Germania, unde vrem să scoatem din nou „Rheinische Zeitung” *. Mama este foarte nerăbdătoare să mă vadă din nou în Germania, în parte fiindcă își inchipuie că aici lucrurile vor ajunge din nou la împușcături și se teme să n-o pătesc și eu, în parte fiindcă, în general, ar vrea să mă întorc acasă. Dar, totodată, îmi scrie :

„Cum să-ți trimit banii, drept să-ți spun, nu știu, pentru că Fould l-a anunțat acum cîteva zile pe tata că nu mai efectuează nici un fel de operații, și cîteva polițe absolut sigure trimise de tata i-au fost înapoiate și protestate. Scrie-mi deci în ce fel să-ți trimit banii”.

Cel mai simplu ar fi să-mi trimiți tu 20 l. st. în bancnote, care aici sînt la mare preț, bătrînul urmînd să ți le ramburseze imediat. Așa aș putea primi repede banii și aș putea pleca. În caz contrar, ar trebui să mai stau aici vreo săptămîină pînă cînd aș primi banii din Barmen sau din Engelskirchen. Așadar, chiar astăzi scriu la Barmen să ți se ramburseze 20 l. st. și te rog să aranjezi lucrurile așa cum ți-am spus mai sus, deoarece polițele nu mai sînt bune de nimic.

Poți tăia bancnotele în jumătate, primele jumătăți să mi le trimiți astăzi pe adresa : 19, rue de la Victoire, Paris, iar celelalte jumătăți a doua zi pe numele d-rei Félicité André, aceeași stradă și același număr. În felul acesta evităm furtul la poștă.

Aici lucrurile merg foarte bine : burghezii, înfrînți la 24 februarie și 17 martie, ridică din nou capul și înjură teribil republica. Dar consecința va fi că asupra lor se va abate o furtună, alta decît

---

* „Neue Rheinische Zeitung”. — *Nota red.*

cele de pînă acum. Dacă indivizii ăștia vor mai persevera în ne-rușinarea lor, în curînd poporul o să spînzure pe unii dintre ei. În guvernul provizoriu își au oamenii lor, și anume pe flecarul Lamar-tine, căruia de asemenea în curînd i se va pune mîna în gît. Muncitorii de aici — 200 000—300 000 de oameni — nu recunosc pe nimeni în afară de Ledru-Rollin, și au dreptate. El este mai hotărît și mai radical decît toți. Și Flocon este foarte bun. Am fost de cîteva ori pe la el, și acum mă voi duce din nou. E un om foarte cinstit.

Cu marea cruciadă ⁴³⁶ pentru cucerirea republicii germane, care se pregătește aici, nu avem nimic comun.

Salutări cordiale lui Marie * și celor mici și răspunde ne-intîrziat.

În mare grabă

Al tău

Friedrich

Paris, 26 martie 1848

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

40

Engels către Emil Blank la Londra

Dragă Emil

Astăzi am primit primele patru jumătăți ale celor 4 bancnote de 5 l. st. și te rog să-mi trimiți *imediat* și celelalte jumătăți, căci trebuie să plec cît mai repede cu putință. Îți mulțumesc foarte mult pentru promptitudinea cu care mi-ai venit în ajutor în emergency **. Abonamentul tău la „Rheinische Zeitung” *** a fost înregistrat.

În ceea ce privește partidele de aici, există, de fapt, trei partide mari, ca să nu mai socotim partidele mici (legitimistii și bonapartiștii

* Marie Blank. — *Nota red.*

** — la nevoie. — *Nota trad.*

*** „Neue Rheinische Zeitung”. — *Nota red.*

care se ocupă numai de intrigi și sînt niște simple secte fără influență în popor ; unele dintre ele sînt bogate, dar nu au nici o șansă de victorie). Aceste trei partide sînt, în primul rînd, cele care au învins la 24 februarie, adică marii burghezi, speculanții de bursă, bancherii, fabricanții și marii comercianți, vechii conservatori și liberali. În al doilea rînd, micii burghezi, pătura de mijloc, masa Gărzii naționale, care la 23 și 24 februarie a trecut de partea poporului, „radicalii înțelepți”, care s-au dat de partea lui Lamartine și a ziarului „National”. În al treilea rînd, poporul, muncitorii parizieni, care acum, cu ajutorul forțelor armate, țin în mînă Parisul.

Între marii burghezi și muncitorii există o opoziție directă. Micii burghezi au un rol mediator, dar cu totul lamentabil. Aceștia din urmă dețin însă majoritatea în guvernul provizoriu (Lamartine, Marrast, Dupont de l'Eure, Marie, Garnier-Pagès și, într-o oarecare măsură, Crémieux). Ei și, împreună cu ei, guvernul provizoriu oscilează în permanență. Cu cît situația este mai calmă, cu atît guvernul și partida mic-burgheză înclină mai mult de partea marii burghezii. Cu cît situația e mai alarmantă, cu atît se apropie de muncitori. De exemplu, recent, cînd burghezii s-au obrăznicit din nou pînă într-atît încît au organizat chiar o procesiune a Gărzii naționale, cu 8 000 de oameni care s-au îndreptat spre primărie, pentru a protesta împotriva unui decret al guvernului provizoriu, și anume împotriva măsurilor energice luate de Ledru-Rollin, ei au reușit într-adevăr să intimideze majoritatea guvernului, și mai ales pe moliul Lamartine, care l-a dezavuat în mod public pe Ledru. A doua zi însă, la 17 martie, 200 000 de muncitori s-au îndreptat spre primărie pentru a-și exprima încrederea lor necondiționată în Ledru-Rollin și au silit majoritatea guvernului și pe Lamartine să retracteze. Așadar, în momentul de față adepții ziarului „Réforme” (Ledru-Rollin, Flocon, L. Blanc, Albert, Arago) au din nou superioritate. Dintre toți membrii guvernului ei reprezintă mai mult decît oricare alții interesele muncitorilor și sînt comuniști fără să bănuiască acest lucru. Din păcate, micul Louis Blanc se compromite foarte mult din cauza vanității și a planurilor lui nebunești. În curînd se va face de nis rău de tot. Dar Ledru-Rollin se poartă foarte bine.

Nenorocirea e că guvernul, pe de o parte, e nevoit să facă promisiuni muncitorilor, iar pe de altă parte nu poate să respecte nici una dintre ele, pentru că nu are curajul să-și asigure mijloacele bănești necesare în acest scop, recurgînd la măsuri revoluționare împotriva burgheziei: impozite progresive ridicate, impozite pe succesiune, confiscarea proprietății tuturor emigranților, interzicerea exportului de bani, înființarea unei bănci de stat etc. Oamenii de la „Réforme” sînt lăsați să facă promisiuni, dar apoi, prin hotărîri

conservatoare dintre cele mai absurde, sînt puși în imposibilitatea de a îndeplini cele promise.

În Adunarea națională a intervenit un singur element nou : țărani, care constituie $\frac{5}{7}$ din națiunea franceză și care sînt de partea partidului mic-burghez, a „National”-ului. E foarte posibil ca acest partid să învingă, ca adepții ziarului „Réforme” să cadă, și atunci va izbucni din nou o revoluție. S-ar putea, de asemenea, ca deputații, aflîndu-se la Paris, să-și dea seama cum stau lucrurile aici și să înțeleagă că numai adepții lui „Réforme” se pot menține vreme îndelungată la putere. Dar asta este puțin probabil.

Aminarea alegerilor cu două săptămîni înseamnă și ea o victorie a muncitorilor parizieni asupra partidului burghez.

Adepții lui „National” — Marrast și compania — și-au creat o reputație proastă și în alte privințe. Ei trăiesc pe picior mare și fac rost prietenilor lor de palate și posturi grase. Cei de la „Réforme” sînt cu totul altfel. Am fost de vreo două ori pe la bătrînul Flocon. Omul acesta continuă să locuiască într-o locuință sărăcăcioasă la etajul al V-lea, fumează tutun prost cu o pipă veche de lut, și singurul lucru pe care și l-a cumpărat este un halat nou. Felul lui de viață a rămas tot atît de republican ca și pe vremea cînd era încă redactor la „Réforme”; e tot atît de prietenos, de afectuos și de sincer. E unul dintre cei mai cinști oameni pe care-i cunosc.

Nu de mult am luat masa la Tuileries, în saloanele prințului de Joinville, cu bătrînul Imbert, care emigrase la Bruxelles, iar acum e administrator al palatului Tuileries. În camerele lui Ludovic-Filip zac acum răniții pe covoare și fumează din pipele lor scurte. În sala tronului portretele lui Soult și Bugeaud au fost smulse de pe pereți și sfîrtecate, iar portretul lui Grouchy a fost tăiat în bucăți.

Acum, în sunetele „Marsiliezei”, trece pe lîngă noi cortegiul funerar al unui muncitor mort de pe urma rănilor. Îl conduc cel puțin 10 000 de oameni din Garda națională și cetățeni înarmați, iar, în calitate de membri ai gărzii naționale călare, tinerii eleganți de pe Chaussée d’Antin au fost nevoiți să însoțească cortegiul. Burghezii spumegă de furie văzînd că unui muncitor oarecare i se aduce un ultim omagiu cu atîta pompă.

Al tău

F. E.

Paris, 28 martie 1848

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

41

Marx și Engels către Adalbert von Bornstedt și alții
la Paris

Copie *

Ca răspuns la nota pe care d-nii Bornstedt și alții ⁴³⁷ au depus-o astăzi-dimineață la Marx declarăm următoarele :

1) Marx nu intenționează cîtuși de puțin să dea cuiva explicații în legătură cu vreunul din articolele apărute în vreun ziar german.

2) Marx nu intenționează cîtuși de puțin să dea explicații unui comitet sau unor delegații ale Asociației democratice germane cu care el nu are nimic comun.

3) Dacă domnii Bornstedt și Herwegh cer explicații în numele lor *personal*, și nu în calitate de membri ai vreunui comitet sau ai vreunei asociații, d-lui Bornstedt i s-a mai spus o dată într-o discuție particulară, iar altă dată în public — cui trebuie să se adreseze.

Paris, 1 aprilie 1848
22, rue Neuve Saint Augustin
D-lor Bornstedt etc.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după copia
scrisă de Engels
Tradus din limba germană

42

Marx și Engels către Étienne Cabet
la Paris

Stimate cetățene !

În ultimele două zile ale șederii noastre la Paris am trecut de câteva ori pe la dv., dar la redacția dv. era întotdeauna atît de multă lume, încît din lipsă de timp nu ne-am putut permite să ne

* Scrisă de Engels. — Nota red.

Funeralele lui „Rheinische Zeitung“ 489
(caricatură contemporană)

Caricatura regelui Prusiei Friedrich Wilhelm IV,
făcută de Friedrich Engels in anul 1848

așteptăm rîndul. De aceea regretăm că sîntem nevoiți să plecăm fără a fi avut o ultimă întrevvedere cu dv.

D-l *Ewerbeck*, care vă va înmîna această scrisoare, s-a angajat să ne trimită adresa la care vă putem scrie.

Nu ne îndoim nici un moment că în curînd vă vom putea comunica vești bune în legătură cu dezvoltarea mișcării comuniste în Germania.

Pînă atunci vă rog să primiți asigurarea considerației noastre.

Ai dv. devotați
K. Marx, F. Engels

Paris, 5 aprilie 1848

Publicat pentru prima oară
în „*Science and Society*”,
vol. IV, nr. 2, 1940, în limba engleză

Se tipărește după manuscrisul
lui Engels

Tradus din limba franceză

43

Engels către Emil Blank la Londra

Dragă Emil

Am ajuns cu bine aici. Întregul Barmen așteaptă să vadă ce voi face. Oamenii își închipuie că voi proclama imediat republica. Filistinii tremură cuprinși de o teamă nelămurită, și nici ei înșiși nu știu de ce se tem. În orice caz își închipuie că sosirea mea va grăbi rezolvarea multor probleme. C. și A. E[rm]en tremurau vizibil astăzi cînd mi-am făcut apariția în biroul lor. Nu mă amestec, bineînțeles, în nimic, ci aștept liniștit evenimentele.

Panica e aici de nedescris. Burghezi pretind încredere, dar de încredere nici pomeneală. Cei mai mulți, după cum spun chiar ei, luptă pentru existență. Dar din situația asta muncitorii nu capătă de mîncare și, din cînd în cînd, se răzvrătesc puțin. Domnește o demoralizare generală, ruină, anarhie, desperare, teamă, furie, entuziasm constituțional, ură împotriva republicii etc. și, într-adevăr, în momentul de față, cei mai chinuiți și mai înspăimîntați sînt bogătașii. În plus toți exagerează, mint, înjură, sînt furioși, că poți

să-ți pierzi mințile. Cel mai liniștit bürger este un adevărat enragé *. Dar ce se vor mai minuna cînd se vor porni cartiștii pe lucru. Demonstrația ⁴³⁸ e un fleac. Prietenul meu G. Julian Harney — căruia te rog să-i expediezi scrisoarea anexată pe adresa 9, Queen Street Brompton — peste două luni va fi în locul lui Palmerston. I'll bet you twopence and in fact any sum **. Cu mama ta și a mea totul e în regulă. Este așteptat fratele tău Heru[ann]. Anna se află la Hamm. Salut-o pe Marie *** și pe copii. Pe curînd.

Al tău

F.

Barmen, 15 aprilie 1848

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

44

Engels către Emil Blank la Londra

Dragă Emil

Sîmbăta trecută am sosit aici, la Köln. „Rheinische Zeitung” **** va apare începînd cu data de 1 iunie. Dar pentru a nu ne lovi de la început de greutăți, în prealabil trebuie să facem la Londra unele pregătiri, cu care vrem să te însărcinăm pe tine, căci nu avem pe altcineva acolo.

1) Fă-ne rost de un abonament la un newsman ***** oarecare — din ziua primirii acestei scrisori pînă la 1 iulie — la „The Telegraph” (daily paper *****) și la „The Economist”, weekly

* — turbat. — *Nota trad.*

** — Sint gata să pariez cu tine pe două pence și, în general, pe orice sumă. — *Nota trad.*

*** Marie Blank. — *Nota red.*

**** „Neue Rheinische Zeitung”. — *Nota red.*

***** — agent de presă. — *Nota trad.*

***** — cotidian. — *Nota trad.*

paper *. Acest newsman, a cărui adresă ne-o poți comunica pentru ca pe viitor să nu te mai deranjăm pe tine, să ne trimită zilnic aceste publicații într-un pachet sau sub banderolă, cum se trimit de obicei ziarele, pe adresa : d-lui W. Clouth, St. Agatha, 12, Cologne, per Ostend.

2) Te rog să expediezi scrisorile alăturate.

3) Achită costul abonamentului la ambele publicații și plătește taxele pentru această scrisoare etc.; totalul cheltuielilor comunică-le imediat la biroul lui „Neue Rh[einische] Zeitung”, St. Agatha 12, Köln, și menționează cui trebuie plătită suma respectivă, lucru care se va face fără întârziere.

Capitalul necesar pentru editarea ziarului a fost adunat. Totul merge bine, lipsesc numai ziarele, și atunci vom putea începe. „Times” îl primim deja, și în prima lună dintre publicațiile engleze n-avem nevoie decât de cele două pomenite mai sus. Dacă întâmplător dai în alt ziar peste ceva care merită atenție și ni-l vei trimite, vom fi foarte bucuroși. Toate cheltuielile îți vor fi, desigur, rambursate imediat. Ar fi de dorit să primim și ziare care dau informații amănunțite cu privire la comerț, situația economică etc. Scrie-mi și mie ce ziare apar acum la Londra, ca să știu despre ce este vorba.

Pe Marie, bineînțeles, n-am văzut-o, căci a trebuit să plec înainte de sosirea ei. Dar am să mă duc odată pe acolo, după ce lucrurile vor fi puse pe roate. De altfel, Barmenul e mai plicticos ca oricând și stăpinit de o ură generală față de fărîma de libertate pe care o au. Măgarii ăștia își închipuie că întreaga omenire există numai pentru ca ei să obțină profituri grase și, cum lucrul ăsta merge greu acum, țipă cit îi ține gura. Dacă vor libertate, trebuie să plătească. Și francezii și englezii au plătit, dar cei din Barmen socotesc că trebuie să primească totul pe gratis. Aici lucrurile stau ceva mai bine, dar nu cu mult. Prusienii se poartă ca și pînă acum, polonezii sînt înfierăți cu apă tare, și în clipa cînd îți scriu, *prusienii bombardează orașul Mainz*, pentru că garda civilă a arestat cîțiva soldați beți care făceau scandal. Adunarea națională suverană din Frankfurt aude împușcăturile, dar se pare că n-are de gînd să întreprindă ceva. La Berlin, Camphausen stă și nu face nimic, iar reacțiunea, funcționarii și clica nobiliară devin pe zi ce trece mai neobrăzate și zgîndăresc poporul; poporul se răzvrătește, iar inactivitatea și

* — săptămînal. — Nota trad.

neputința lui Camphausen ne duc la noi revoluții. Așa arată astăzi Germania ! Cu bine.

Al tău

F. E.

Köln, 24 mai 1848
14, Höhle, Köln

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

45

Engels către Karl Friedrich Köppen la Berlin

Dragă Köppen

Alăturat îți înapoiez articolul. Ți l-aș fi trimis mai devreme, dar adresa d-tale s-a pierdut în tevatura mutării⁴⁴⁰ și din cauza multelor treburi legate de aceasta.

Marx ți-a spus, desigur, că în nopțile de insomnie ale exilului ne aminteam foarte adesea de d-ta. Te rog să mă crezi că dintre toți berlinezii numai la d-ta ne gîndeam cu plăcere. Après tout *, au fost frumoase aceste nopți de insomnie ale exilului și mă gîndesc cu nostalgie la ele în ambianța acestei plicticoase farse filistine care se numește revoluția germană ! Trebuie însă să te jertfești pentru scumpa patrie, și cea mai mare jertfă constă în a te întoarce în această patrie și a scrie articole de fond pentru un public neghiob. Sănătate !

Tout à vous **

F. Engels

Köln, 1 septembrie 1848

Publicat pentru prima oară
în „L'Humanité” nr. 6 093
din 28 august 1920 în limba franceză

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — La urma urmei. — *Nota trad.*

** — Al d-tale. — *Nota trad.*

46

Marx către Eduard Müller-Telling
la Viena

[Köln, 5 decembrie 1848]

Dragul meu Telling,

Ți-am fi trimis numerele * care-ți lipsesc, dar pe cele mai multe nu le avem nici noi. Eu totuși mai încerc să fac rost pentru d-ta de exemplarele cerute.

În ceea ce privește foiletonul d-tale, te rog să mă scuzi dacă, din cauză că sînt peste măsură de ocupat, nu l-am citit pînă acum. În cazul cînd nu va fi indicat pentru ziarul nostru, ți-l vom înapoia.

În legătură cu *adresele*, toate scrisorile d-tale au sosit. Din precauție scrie pe numele *d-lui Werres, Unter Huthmacher 17*. Adresa aceasta este în afară de orice suspiciune.

În momentul de față ziarul nostru a rămas sans sou **. Dar abonații [...] ***. Măgarii aștia au înțeles, în cele din urmă, că prezicerile noastre se împlinesc întotdeauna; dacă guvernul nu ne suprimă, la începutul lunii ianuarie vom ieși din această situație și atunci voi face tot posibilul ca să-ți trimit banii pentru munca d-tale. Corespondențele d-tale sînt, incontestabil, cele mai bune din toate cîte le primim; ele corespund întru totul orientării noastre, și, întrucît din ziarul nostru sînt reproduse de ziare franceze, italiene și engleze, d-ta ai avut o contribuție importantă la luminarea publicului european.

Nu-ți pot descrie sacrificiile bănești pe care a trebuit să le fac și răbdarea de care a trebuit să dau dovadă pentru a menține ziarul. Germanii sînt niște măgari fără minte.

---

* „Neue Rheinische Zeitung”. — *Nota red.*

** — fără nici un ban. — *Nota trad.*

*** În acest loc în manuscris este un cuvînt indescifrabîl. În ziarul „Volksstimme” a apărut cuvîntul „träumen” (a visa) în paranteze și cu semnul întrebării. — *Nota red.*

Transmite din partea mea salutări călduroase soției d-tale și te rog să primești asigurarea prieteniei mele nedezmințite.

Al d-tale

Marx

Publicat pentru prima oară
în „Volksstimme” nr. 247
din 22 octombrie 1897

Se tipărește după textul apărut
în ziar

Tradus din limba germană

47

Engels către Asociația din Vevey în numele Comisiei centrale a asociațiilor muncitorilor germani din Elveția ⁴⁴¹

Către Asociația din Vevey

Prieteni, frați,

În numele Comisiei centrale alese de congres, răspundem la scrisoarea voastră din 7 decembrie⁴⁴². Întrucît congresul a arătat care sînt principiile ce trebuie să stea la baza unificării diferitelor asociații, nu ne mai oprim asupra reproșurilor pe care le aduceți Asociației din Zürich⁴⁴³ și trecem direct la diferitele puncte din scrisoarea voastră referitoare la centralizarea inițiată.

În primul rînd voi cereți congresului să ia în considerație și voturile pe care unele asociații le dau prin scrisori, și în sprijinul acestei cereri invocați principiul democratic. Congresul a dezbătut această problemă, a cumpănit argumentele aduse de voi, dar a ajuns la hotărîrea că nu poate fi de acord cu ele, deoarece în acest caz n-ar mai fi, în general, nevoie de nici un congres, ci ar fi suficient ca asociațiile să trimită scrisori Comisiei centrale, care n-ar trebui decît să numere voturile și să anunțe rezultatele. Cam acesta a fost modul de legătură între asociații, din care pînă acum nu a ieșit nimic, în timp ce congresul a reușit, fără prea multă greutate, să pună lucrurile la punct în cîteva zile, și asta

pentru că în câteva ore, prin viu grai, se obțin mai multe rezultate și se ajunge mai ușor la o înțelegere decât printr-o corespondență de ani de zile. Asociațiile care nu trimit deputați nu pot lua parte la *lucrările* congresului, nu pot auzi ce argumente se aduc pro și contra, nu-și pot da seama în ce fel aceste argumente determină în ultimă instanță rezultatul votării, de aceea, bineînțeles, nu pot nici să voteze. Altminteri, ar fi imposibil să se obțină vreodată o majoritate. Chiar dacă voi socotiți acest lucru nedemocratic, totuși noi considerăm că în nici un stat democratic din lume oamenii nu ar fi de acord cu părerea voastră în această problemă, ci ne-ar susține pe noi : în America, în Elveția, în Franța, precum și în toate celelalte democrații anterioare se respecta întotdeauna principiul ca asociațiile care nu trimit delegați să nu participe la vot. De altfel, luând asupra sa toate cheltuielile legate de trimiterea delegaților, congresul s-a îngrijit ca pe viitor orice asociație să-și poată trimite reprezentantul ; Asociația din Lausanne, care nu a avut nici ea mijloace pentru a trimite un delegat, a numit pe un cetățean din Berna ca reprezentant și i-a trimis instrucțiuni ⁴⁴⁴.

Este, desigur, regretabil că pînă acum în Elveția nu s-a observat prea multă unitate între asociații, de asemenea, tot atît de regretabil este și faptul că au fost făcute atît de multe propuneri contradictorii cu privire la asociația centrală. Tocmai de aceea propunerea Asociației din Zürich cu privire la convocarea unui congres a fost o idee foarte bună. Statutul preliminar elaborat de această asociație a fost, bineînțeles, numai un proiect care urmează să fie aprobat de congres și care, după cum vedeți din copia anexată a proceselor-verbale, a suferit schimbări considerabile. Acum însă, cînd în urma consfătuirii reprezentanților a 10 asociații diferite s-a făcut măcar începutul, acum ar fi foarte de dorit ca asociațiile nereprezentate la congres să se alăture asociației centrale create și să facă unele concesii, așa cum aproape toate asociațiile care și-au trimis reprezentanții au făcut concesii în legătură cu unul sau altul din punctele lor de vedere și s-au supus hotărîrilor majorității. Fără concesii reciproce nu vom ajunge niciodată la un rezultat.

Propunerea voastră de a declara Asociația militară „Ajută-te singur” ⁴⁴⁵ asociație centrală a fost luată cu toată seriozitatea în

discuție, dar a fost respinsă. Asociația militară „Ajută-te singur” este o organizație interzisă potrivit legilor în vigoare aici (legea cu privire la voluntari) și, de aceea, dacă alte asociații i s-ar alătura *în calitate de asociații*, ar fi și ele amenințate să fie dizolvate și să li se confiște averea. Mai departe, Asociația militară intenționează să ia asupra sa numai organizarea militară, și nu consideră de datoria sa să reprezinte asociațiile și în problemele propagandei social-democrate și ale corespondenței cu Germania. Comitetul central din Berlin și Comitetul muncitoresc din Leipzig⁴⁴⁶ nu ar risca să întrețină corespondență cu Asociația militară nici chiar pe teme inofensive, deoarece asta ar însemna să se expună primejdiei de a fi dizolvate, iar membrii ei arestați; la rîndul său, Asociația militară nu ar putea purta o corespondență regulată cu aceste comitete, deoarece și-ar atrage cele mai sălbatice represiiuni din partea autorităților elvețiene. Noi tindem, în primul rînd, la o organizație centralizată, care să nu ofere autorităților nici un pretext pentru dezlănțuirea unor noi persecuții împotriva emigranților, căreia să nu i se poată reproșa nimic și deci să-și poată îndeplini sarcinile. De altfel, și deputatul din Biel * a fost de aceeași părere și s-a pronunțat împotriva preluării de către conducerea Asociației militare a funcțiilor de asociație centrală. Dar, bineînțeles, oricine are dreptul să adere la Asociația militară. Ar fi de dorit însă să nu i se alătore *ca asociație*, pentru ca, în cazul dezlănțuirii unor noi persecuții, să nu aibă de suferit asociațiile, ci doar persoane izolate.

Răspunzînd la toate problemele în ordinea în care au fost abordate în scrisoarea voastră, vă invităm ca în legătură cu celelalte hotărîri ale congresului să consultați procesele-verbale anexate și, în numele și din însărcinarea congresului, vă chemăm să vă alăturați la asociația centrală a asociațiilor germane și să ne comunicați cît mai curînd hotărîrea voastră în această privință.

Vă sfătuim încă o dată : cedați în problemele secundare, pentru a putea salvarda problemele principale, așa cum au făcut și o vor face și alții. Alăturați-vă nucleului unificării, creat de o serie de asociații cu prețul unui sacrificiu de bani și de timp și care poate da rezultate numai dacă vom fi strîns uniți, dacă vom

---

* Julius Standau. — *Nota red.*

uita cele întâmplate și nu vom îngădui să se ajungă la o ruptură din cauza unor neînsemnate divergențe de opinii.

Salut și frăție !

Din însărcinarea congresului
Comisia centrală

Berna [în jurul lui 25] decembrie 1848

Adresa noastră : D-lui N. Berger,
Käfiggässlein nr. 109, Berna.

Publicat pentru prima oară
în „Beiträge zur Geschichte der
Deutschen Arbeiterbewegung”, H. 4, 1960

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

48

Marx către consilierul de poliție Wilhelm Stieber la Berlin (Ciornă)

[Köln, în jurul lui 29 decembrie 1848]

Redacția a primit scrisoarea dv.⁴⁴⁷ și a publicat rectificarea primită din Frankfurt. În ceea ce privește amenințarea dv. de a ne da în judecată pentru calomnie, ea nu dovedește decît că nu cunoașteți Code pénal⁴⁴⁸, deoarece paragraful referitor la calomnie din acest cod nu se poate aplica la corespondența publicată în nr. 177. Pentru a vă liniști, vă comunicăm că această corespondență ne-a fost trimisă de unul dintre deputații * din Frankfurt înainte ca „N[eue] Pr[euussische] Z[eitung]” să publice aceeași știre. Am considerat că activitatea desfășurată de dv. anterior în Silezia nu este în contradicție cu conținutul corespondenței amintite, deși, pe de altă parte, ni se părea ciudat că ați renunțat la situația dv. mai rentabilă și mai onorabilă de la Berlin pentru una precară și ambiguă, dar *legală*.

În ceea ce privește asigurările pe care ni le dați în legătură cu activitatea dv. din Silezia, vom căuta să vă punem la dispoziție materialul respectiv — publice sau privatim **, cum doriți.

* Probabil Friedrich Wilhelm Schlöffel. — *Nota red.*

** — oficial sau în particular. — *Nota trad.*

Pentru lecția pe care ne-o dați în scrisoarea dv. cu privire la democrație și la organele democratice de presă vă iertăm, avînd în vedere că acestea sînt lucruri noi pentru dv.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXX, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

49

Engels către conducerea Uniunii
din martie din Frankfurt pe Main ⁴⁴⁹
În numele Comisiei centrale
a asociațiilor muncitorești din Elveția

Către Uniunea din martie din Frankfurt pe Main

Cetățeni,

În zilele de 9, 10 și 11 ale acestei luni, asociațiile germane din Elveția au ținut aici, la Berna, un congres la care a fost înfăptuită unificarea permanentă a acestor asociații și s-a hotărît ca Asociația din Berna ⁴⁵⁰ să devină asociație districtuală.

Prin prezenta, subsemnata Comisie centrală vă aduce la cunoștință înfăptuirea acestei unificări.

Mai departe, comisia vă face cunoscut că congresul a hotărît să intre în corespondență cu Uniunea din martie. O colaborare mai strînsă cu aceasta din urmă este exclusă în virtutea articolului I al statutului nostru general, potrivit căruia asociațiile elvețiene se pronunță categoric pentru republica social-democratică ⁴⁵¹.

Apoi am fost însărcinați să vă comunicăm că congresul a condamnat cu hotărîre măsurile luate de puterea centrală imperială împotriva Elveției ⁴⁵². Aceste măsuri — pe cît de nedrepte, pe atît de ridicole — nu numai că compromit Germania în ochii întregii Europe, dar nouă, muncitorilor germani din Elveția, ne aduc un prejudiciu serios, deoarece ne periclitează situația materială și ne pun pe noi, democrații germani, într-o situație falsă față de prietenii noștri, democrații din Elveția.

Sperăm că vreunul dintre deputați membru al Uniunii din martie, cu prima ocazie, va face cunoscut așa-numitei Adunări naționale⁴⁵³ acest punct de vedere oficial al muncitorilor germani din Elveția.

Așteptăm să ne trimiteți material și scrisori.

Salut și frăție

*Comisia centrală a asociațiilor
muncitorilor germani din Elveția*

Berna, decembrie 1848

D-lui Trützschler,
deputat la Frankfurt pe Main

Publicat pentru prima oară
în „Beiträge zur Geschichte der
deutschen Arbeiterbewegung”, H. 4, 1960

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

1849

50

Marx către Eduard Müller-Telling
la Ratibor

Köln, 15 ianuarie [1849]

Dragă Telling !

Dumneata calculezi întotdeauna greșit ziua de primire a poștei, deoarece îți închipui că poșta din Austria și din Berlin sosește aici regulat ; or, ea întârzie întotdeauna cu o zi-două și sosește foarte neregulat. Prima dumitale scrisoare din Viena am primit-o pe data de 10 seara. În ziua de 11 am trimis imediat la *Oderberg* o scrisoare poste-restante, care conținea 50 de taleri în bancnote. Prin urmare, d-ta trebuie, în orice caz, să te întorci la *Oderberg* ca să primești acești bani.

Ziarele le vei primi dacă, atunci când te întorci din *Oderberg*, îmi scrii imediat unde ți-ai stabilit temporar domiciliul.

Sper că, în pofida relei-voințe pe care o vădește *Geiger*, în 2-3 zile îți vei rezolva, în sfârșit, chestiunea pașaportului. Dar trebuie să-mi comunici, de asemenea, locul unde prietenul nostru din *Berlin* trebuie să-ți trimită pașaportul.

Dacă ești nevoit să eviți Viena, ceea ce ar constitui o pierdere de neînlocuit pentru ziar * — și în acest caz trebuie să-ți găsești un înlocuitor pentru corespondențele zilnice —, cred că *Breslau* ** este locul cel mai potrivit pentru a te stabili. Deseori mă gândesc cu durere la soția dumitale, care merita o soartă mai liniștită.

Îți trimit alăturat un număr din „*N[eue] Rh[einische] Z[ei]tung*“, care, datorită articolului de fond despre maghiari *** , te va interesa, sper.

* „*Neue Rheinische Zeitung*“. — *Nota red.*

** Denumirea poloneză — *Wroclaw*. — *Nota trad.*

*** *F. Engels*. „*Lupta din Ungaria*“. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. *Opere*, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 181—193. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

Scrie-mi cât mai curînd. În Franța, la primăvară, va începe din nou hora. Infamia republicii burgheze a ajuns prea repede la „înflorirea păcatelor ei“.

Al d-tale
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXIX, 1946

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

51

Marx către Ernst Dronke la Paris

Köln, 3 februarie [1849]

Dragă Dronke !

La scrisoarea ta, despre care m-a anunțat Engels, îți răspund pe scurt următoarele :

1) În ceea ce privește sosirea ta aici : Ți-am scris : „Să nu vii în Germania pînă cînd nu-ți scriu eu“, cînd m-a anunțat *Kratz* că chestiunea ta încă nu s-a lămurit.

2) Mai tîrziu i-am scris lui Kapp, și nu ție, deoarece Kapp mă bombarda cu scrisori amenințătoare. Dispoziția de plată pe care i-am dat-o lui Kapp, Korff nu a onorat-o. Încă înainte de aceasta am declarat la o ședință a acționarilor că ori pleacă Korff, ori trebuie să plec eu de la ziar*. În plus, tocmai în *timpul ăsta*, Plasman a pus un nou sechestru pe banii sosiți prin poștă, și ziarul era — așa cum a recunoscut chiar și Engels cînd a fost aici⁴⁵⁴ — zilnic la un pas de faliment.

3) Cît despre povestea cu Meyerbeer, nu știu absolut nimic. Înțelegi că, în situația în care zețarii se răzvrăteau în fiecare zi din cauza cîtorva taleri, n-aș fi desconsiderat 150 de taleri.

4) În ceea ce privește scrisoarea mea referitoare la Kapp, am avut dreptate. În momentul cel mai greu, Kapp amenința să treacă la atacuri publice. Dacă te vei pune în situația noastră de atunci, vei înțelege cât eram de minios. În ceea ce privește comentariile lui Weerth, [care], (de altfel, nu se refereau la tine,

* „Neue Rheinische Zeitung“. — *Nota red.*

ci la *Imandt* care scria într-una aici), abia acum am luat cunoștință de ele.

5) Cît despre cei 25 de taleri, ți-au fost trimiși la 14 ianuarie, în prezența unor martori, pe adresa lui Ewerbeck. Mîine vom primi explicații din partea poștei locale în legătură cu aceasta. N[ota] bene: În aceeași perioadă *Kapp* a primit 15 taleri de la mine.

6) În ceea ce privește faptul că nu ai primit răspuns din partea mea, *Lupus** poate confirma că ți-am scris foarte des.

7) Dacă ți-am scris vreodată pe un ton iritat, motivele au fost următoarele: a) am avut foarte mari greutăți cu ziarul și toți corespondenții și creditorii lui se năpusteau asupra mea; b) într-o scrisoare către *Freiligrath*, *Imandt* afirma că tu, *Kapp* etc. mă înjurați într-una, iar nobilul *Beust* — dacă nu mă înșel, *Beust* (nu știu exact) — trimitea scrisori similare.

În cîteva zile ziarul sau va *perii*, sau se va *consolida*, și atunci îți vom trimite imediat bani. Acum nu avem *de loc* bani. Po-vestea cu cei 25 de taleri trebuie lămurită.

Că în tot acest timp te-am considerat ca pe unul dintre redactorii ziarului, se vede atît din noul comunicat apărut în diferite ziare, cît și din faptul că am publicat articolul tău despre expulzarea din Londra a emigrantului din Frankfurt pe Main cu mențiunea „Köln”⁴⁵⁵.

Al tău
Marx

[*Post-scriptum*] lui *W. Wolff*]

Intru totul de acord cu cele de mai sus.

Al tău
Lupus

Publicat pentru prima oară
în: *K. Marx și F. Engels. Opere*,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

52

Engels către Daniel Fenner von Fenneberg

Stimate domn!

V-aș fi răspuns mai demult dacă în problema dv. n-ar fi trebuit să consult în prealabil diverse persoane. Eu socot că nu este

* *Wilhelm Wolff*. — *Nota red.*

indicat să apăreți aici în mod oficial ; în dorința lui de a avansa, directorul poliției de aici este capable de tout *, lucru de care ne-am convins chiar astăzi din exemplul unui emigrant polonez expulzat de aici fără nici un motiv. Apoi, v-aș sfătui, întrucît pașaportul dv. nu este întru totul *ireproșabil*, să alegeți oricare altă rută spre Paris, în afară de aceea care trece prin Köln și Bruxelles. Prin Köln ați mai putea trece, dar la granița belgiană ați fi cu siguranță arestat și, probabil, numai după mai multe zile de închisoare ați fi transportat cu duba arestaților spre granița franceză. Și mie mi s-a întîmplat acest lucru acum 5 luni⁴⁵⁶, și în fiecare zi primim știri despre infamii de acest fel comise de belgieni față de emigranți. Riscați chiar ca aceste canalii să vă ia toți banii, cum i-au făcut emigrantului von Hochstetter, și să nu primiți înapoi nici un bănuț.

Dacă vă pot fi de folos în altă problemă, vă stau cu plăcere la dispoziție.

Al dv.

F. Engels

Köln, 1 martie 1849

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

53

Marx către colonelul Engels la Köln (Ciornă)

D-lui colonel și comandant-adjunct Engels

Stimate domn !

Alaltăieri au venit acasă la mine doi subofițeri din compania a 8-a a Regimentului 16 de infanterie ca să stea de vorbă cu mine. Eu eram plecat la Düsseldorf, de aceea nu au fost primiți.

* — capabil de orice. — *Nota trad.*

Ieri după-amiază acești doi domni au venit din nou și au cerut să stea de vorbă cu mine.

I-am poftit să intre într-o cameră, unde i-am urmat și eu imediat. I-am invitat pe acești domni să ia loc și i-am întrebat ce doresc. Mi-au declarat că vor să afle numele celui care a scris articolul apărut în nr. 233 al lui „N[eue] Rh[einische] Z[eitung]” din 28 februarie împotriva domnului căpitan von Uttenhoven⁴⁵⁷. Le-am răspuns acestor domni : 1) că articolul respectiv nu mă privește, deoarece a apărut sub linie și, prin urmare, se consideră un anunț ; 2) că ei pot publica o ripostă în mod gratuit ; 3) că sînt liberi să dea ziarul în judecată. Ca răspuns la afirmația lor că acest anunț constituie o ofensă pentru întreaga companie a 8-a, le-am spus că numai semnăturile tuturor membrilor companiei a 8-a mă pot convinge că această declarație corespunde adevărului și că, de altfel, acest lucru nu are nici o importanță.

Atunci domnii subofițeri mi-au declarat că dacă nu divulg numele „acestui om”, dacă „nu-l predau”, ei nu-i vor mai putea „stăpîni pe oamenii lor” și s-ar putea ca „lucrurile să se sfirșească rău”.

Le-am răspuns acestor domni că prin amenințări și prin intimidare nu pot obține nimic de la mine. După aceea au plecat mormăind ceva printre dinți.

Disciplina trebuie să fi slăbit foarte mult și respectul pentru ordinea legală trebuie să fi dispărut complet dacă companiile, ca niște bande de tîlhari, își trimit delegați la diverși cetățeni pentru ca, prin amenințări, să-i oblige să mărturisească un lucru sau altul. Nu-mi este limpede mai ales sensul frazei : „Nu-i vom mai putea stăpîni pe oamenii noștri”. Oare acești „oameni” au propria lor jurisdicție, oare acești „oameni” dispun și de alte mijloace de apărare în afara celor legale ?

Vă rog, domnule colonel, să întreprindeți o anchetă pentru a lămuri acest incident și să-mi explicați această ciudată pretenție. N-aș vrea să fiu nevoit să recurg la publicitate.

Köln, 3 martie [1849]

54

Marx către colonelul Engels
la Köln
(Ciornă)

[Köln, în jurul lui 5 martie 1849]

D-lui colonel și comandant Engels

Stimate domn !

Fiind convins că niște subofițeri din armata regală prusiană nu-și vor tăgădui cuvintele spuse fără martori, nu m-am gândit să chem pe cineva care să fie *martor* la convorbirea amintită *. Cît privește pretinsa mea declarație că „*tribunalele nu-mi pot face nimic*”, lucru de care s-au putut convinge *de curînd*, chiar și adversarii mei politici vor fi de acord că și în cazul cînd mi-ar fi trecut prin cap o asemenea nerozie, nu aș fi spus-o în fața unei terțe persoane. Și nu recunosc domnii subofițeri că le-am explicat că ceea ce se tipărește *sub linie* nu mă privește absolut de loc și, în general, eu răspund numai pentru acea parte a ziarului pe care o semnez ? Așadar, nici n-am avut prilejul să vorbim despre poziția *mea* față de tribunale.

Renunț cu atît mai bucuros la cererea de a continua cercetarea, cu cît pe mine nu mă interesa pedepsirea acestor domni subofițeri, ci voiam numai ca ofițerii lor să le atragă atenția asupra limitelor atribuțiilor lor.

În ceea ce privește amabila observație pe care o faceți în încheiere, „*Neue Rheinische Zeitung*”, prin faptul că a trecut sub tăcere fricțiunile care au loc în ultimul timp chiar între militari, a arătat în ce măsură ține seama de actuala stare de spirit agitată.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

---

* În manuscris sînt șterse cuvintele : deși întîmplător se afla atunci la mine unul dintre redactorii de la „*Neue Rheinische Zeitung*”. — *Nota red.*

55

Marx către Joseph Weydemeyer⁴⁵⁸
la Frankfurt pe Main

[Bingon, 1 iunie 1849]

Dragă Weydemeyer !

În numele *meu* și al lui *Freiligrath*, te rog să dai în judecată pe editorul care a reprodus, fără autorizație, poezia lui *Freiligrath* și să ceri, totodată, și despăgubiri.

Împuternicitul meu este *St. A. Naut* din Köln, căruia te rog să-i scrii în această chestiune.

Vale faveque.

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

56

Marx către Joseph Weydemeyer
la Frankfurt pe Main

Paris, 13 iulie [1849]
45, rue de Lille
Adresse : M. Ramboz

Dragă Weydemeyer !

Probabil că Dronke ți-a scris deja că trebuie să plasezi exemplarele roșii ale ziarului⁴⁵⁹ la orice preț.

Mă află aici cu familia *sans le sou**. Și totuși mi s-a oferit ocazia ca în câteva săptămâni să pot câștiga 3 000—4 000 de franci. Broșura mea împotriva lui Proudhon**, pe care acesta a încercat, prin toate mijloacele, s-o desființeze, începe să aibă succes aici, și nu depinde decât de mine să strecor recenzii despre ea în cele

* — fără un ban. — *Nota trad.*** K. Marx. „Mizeria filozofiei”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 65—179. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

mai importante ziare, astfel încît o a doua ediție să devină necesară. Dar pentru a avea un avantaj de pe urma acestui lucru, ar trebui să cumpăr toate exemplarele care se mai găsesc la Bruxelles și la Paris, devenind astfel propriétaire * unic.

Dacă aş avea 300—400 de taleri, aş putea să fac această operație și, totodată, să mă întrețin aici în prima perioadă. Tu m-ai putea, eventual, ajuta în felul următor :

O doamnă din Rheda, cu care și Lünig este în legătură, i-a trimis lui Carl Post 1 000 de taleri pentru „N[eue] Rh[einische] Z[eitung]”, dar cînd ziarul și-a încetat apariția și i-a retras. Nu am putea-o convinge, prin intermediul tău, să ne avanseze această sumă ? Socot că sînt cu atît mai îndreptățit să primesc acest sprijin, cu cît am investit în „Neue Rheinische Zeitung”, care doar a fost o acțiune de partid, peste 7 000 de taleri.

Dacă poți, ocupă-te de această chestiune, dar fără să vorbești nimănui despre ea. Țin să-ți spun că dacă nu primesc ajutor de undeva sînt perdu **, căci mi-am adus și familia aici, iar ultima bijuterie a soției mele a luat deja drumul Muntelui de pietate.

Răspunde-mi cît mai repede.

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

57

Engels către Jenny Marx

la Paris

Dragă doamnă Marx,

Probabil că și pe dv. și pe Marx vă miră că de atîta timp nu v-am dat nici un semn de viață. En voici les causes ***. În ziua în care i-am scris lui Marx (din Kaiserslautern) a sosit știrea că Homburgul a fost ocupat de prusieni și, prin urmare, legătura cu

* — proprietar. — *Nota trad.*

** — pierdut. — *Nota trad.*

*** — Iată cauzele. — *Nota trad.*

Parisul este întreruptă. Nu mai puteam trimite scrisoarea și am plecat la Willich. La Kaiserslautern m-am ținut deoparte și n-am participat în nici un fel la această soi-disant * revoluție⁴⁰⁰; dar cînd au venit prusienii, n-am putut rezista ispitei de a lua parte la acțiunile militare. Singurul ofițer bun de ceva era Willich, de aceea m-am dus la el și am devenit adjutantul lui. Am participat la patru bătălii, dintre care două — în special cea de la Rastatt⁴⁰¹ — au fost destul de serioase. M-am convins că mult lăudatul curaj în atac este calitatea cea mai obișnuită pe care o are omul. Șuieratul gloanțelor este un fleac și, deși am avut prilejul să văd destulă lașitate, în toată durata campaniei n-am văzut nici zece oameni care să dea dovadă de lașitate în luptă. În schimb „cîtă vitejie prostească”! În sfîrșit, am scăpat cu bine din toate primejdiile și au bout du compte** nu e rău că unul dintre colaboratorii lui „N[eue] Rh[einische] Z[eitung]” a luat parte la lupte, deoarece toată pleava democrată se afla în Baden și Palatinat, iar acum se laudă cu fapte eroice pe care nu le-a săvîrșit. Iarăși s-ar fi spus că domniile de la „Neue Rheinische Zeitung” sînt prea lași ca să lupte. Dar dintre toți domniile democrați, nici unul, în afară de mine și de Kinkel, nu a luat parte la lupte. Acesta a intrat în detașamentul nostru ca trăgător și s-a purtat destul de bine. În prima luptă la care a participat a fost rănit ușor la cap și a căzut prizonier.

După ce detașamentul nostru a acoperit retragerea armatei din Baden, cu 24 de ore după toate celelalte detașamente, am trecut în Elveția și ieri am sosit aici, la Vevey⁴⁰². În timpul campaniei și al marșului prin Elveția nu am avut posibilitatea să scriu nici măcar un rînd. Acum însă mă grăbesc să vă dau vești despre mine și să vă scriu cît mai repede, mai ales că undeva, în Baden, am auzit că Marx ar fi arestat la Paris. Noi n-am văzut de loc ziare și de aceea nu am putut afla nimic. De asemenea, nu am putut verifica dacă e adevărat sau nu. De aceea, vă închipuiți cît sînt de îngrijorat; vă rog foarte mult să-mi răspundeți cît mai repede care este soarta lui Marx pentru a mă liniști. N-am auzit ca zvonul despre arestarea lui M[arx] să se fi confirmat și de aceea tot mai sper că nu e adevărat. În privința lui Dronke și Schapper n-am aproape nici o îndoială că sînt arestați. Așadar, dacă Marx mai este în libertate, trimiteți-i această scrisoare, rugîndu-l să-mi răspundă imediat. Dacă la Paris nu se simte în siguranță, aici, în Waadtland, ar putea trăi foarte liniștit. Guvernul însuși își spune roșu și partizane de la révolution perma-

* — așa-zisa. — Nota trad.

** — în ultimă instanță. — Nota trad.

nente *. La fel și la Geneva. Acolo se află Schily din Trier, care a fost unul dintre comandanții detașamentului din Mainz.

De îndată ce primesc ceva bani de acasă voi pleca, probabil, la Lausanne sau la Geneva și acolo voi vedea ce voi face mai departe. Detașamentul nostru, care a luptat curajos, mă plictisește și aici nu am ce face. Willich în luptă este viteaz, are sînge rece, acționează inteligent, rapid și se orientează bine, dar în afara luptei este plus ou moins ** un ideolog ⁴⁶³ anost și un „adevărat socialist”. Majoritatea oamenilor din detașament cu care se putea sta de vorbă s-au împrăștiat care-ncotro.

Dacă aș avea siguranța că Marx este liber! De multe ori m-am gîndit că sub gloanțele prusiene eram mult mai puțin expus primejdiei decît erau ai noștri în Germania și, mai ales, Marx la Paris. Așadar, vă rog să-mi alungați cit mai repede această nesiguranță. Tout à vous ***.

Engels

Vevey, Canton de Vaud, 25 iulie 1849

Adresa : F. Engels, refugiu allemand ****, Vevey, Suisse
(dacă se poate, în plic pînă la Thionville sau Metz)

Publicat pentru prima oară
în : „Der Briefwechsel zwischen
F. Engels und K. Marx”,
Band. I, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

58

Marx către Ferdinand Freiligrath ⁴⁶⁴ la Köln

[Paris], 31 iulie [1849]

Dragă Freiligrath !

Trebuie să-ți mărturisesc că purtarea lui Lassalle mă surprinde foarte mult. Eu m-am adresat lui personal și, cum într-o

* — adept al revoluției permanente. — *Nota trad.*

** — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

*** — Cu totul al dv. — *Nota trad.*

**** — emigrant german. — *Nota trad.*

anumită împrejurare i-am împrumutat și eu bani contesei *, iar, pe de altă parte, cunoșteam atașamentul lui Lassalle față de mine, nu m-am putut nicidecum aștepta că voi fi astfel compromis. Dimpotrivă, l-am rugat să păstreze cea mai mare discreție. Prefer mizeria cea mai neagră unei cerșetorii publice. I-am scris în legătură cu aceasta.

Nici nu pot să-ți spun cât mă înfurie istoria asta.

Parlons de politique **, căci asta ne distrage de la toate ciorovăielile personale. În Elveția lucrurile se complică tot mai mult și acum mai ridică și italienii problema Savoiei. Se pare că Austria intenționează, în cel mai rău caz, să se despăgubească pe seama Italiei de insuccesele din Ungaria. Dacă Franța ar îngădui incorporarea Savoiei de către Austria, aceasta ar face ca actualul guvern francez să-și frîngă gîtul. Majoritatea din Camera franceză se află într-un proces de vădită descompunere. Aripa de dreapta se scindează în filipiștii *** puri, în legitimiștii care votează cu filipiștii și în legitimiștii puri, care, în ultimele zile, au votat cu cei de stînga. Planul lui Thiers & Co. este de a-l face pe Ludovic-Napoleon consul pe 10 ani, pînă la majoratul contelui de Paris, care urmează apoi să-i ia locul. Dacă l'Assemblée **** va reintroduce, ceea ce este aproape sigur, les droits ***** asupra băuturilor, va ridica împotriva ei pe toți viticultorii. Fiecare dintre măsurile ei reacționare îndepărtează de ea o nouă parte a populației.

Dar în momentul de față problema principală o constituie Anglia. Nu trebuie să ne amăgim în privința așa-zisului partid al păcii, al cărui șef recunoscut este Cobden. De asemenea, nu trebuie să ne amăgim nici în privința „entuziasmului dezinteresat” vădit de englezi față de Ungaria, organizînd mitinguri în toată țara.

Partidul păcii nu este decît un *travesti al partidului free-trade*. Același conținut, același țel, aceiași șefi. Așa cum free-traderii atacau aristocrația înăuntrul țării, zdrobindu-i baza materială prin desființarea legii cerealelor și a legii navigației, așa o atacă acum pe linia politicii ei externe, a legăturilor ei europene, încercînd să distrugă Sfînta Alianță. Free-traderii englezi sînt niște burghezi radicali, care urmăresc o ruptură radicală cu aristocrația pentru a stăpîni nestingheriți. Ei scapă însă din ve-

* Sophie von Hatzfeldt. — *Nota red.*

** — să vorbim de politică. — *Nota trad.*

*** — adepții lui Ludovic-Filip. — *Nota red.*

**** — Adunarea națională. — *Nota trad.*

***** — impozitele. — *Nota trad.*

dere că, în felul acesta, malgré eux *, aduc în scenă poporul și îl împing la putere. Exploatarea popoarelor nu printr-un război medieval, ci printr-unul comercial — asta urmărește partidul păcii. Intervenția lui Cobden în problema maghiară a fost determinată nemijlocit de considerente de ordin practic. În momentul de față, Rusia încearcă să obțină un împrumut. Cobden, reprezentantul burgheziei industriale, interzice burgheziei financiare să încheie această tranzacție, iar în Anglia industria domină băncile, în timp ce în Franța băncile domină industria.

Cobden a dat rușilor o lovitură mai teribilă decât Dembinski și Görgey. El a dat în vileag situația lamentabilă a finanțelor lor. Ea este, spune Cobden, the most wretched nation **. Minele siberiene nu aduc statului decât 700 000 l. st. anual; impozitul pe rachiu îi aduce de zece ori mai mult. E drept că rezervele de aur și argint din pivnițele Băncii din Petersburg reprezintă 14 000 000 l. st., dar ele servesc ca acoperire metalică pentru o emisiune de bancnote de 80 000 000 l. st. De aceea, dacă țarul recurge la rezervele din pivnițele băncii, el depreciază banii de hirtie și provoacă o revoluție în Rusia. Așadar, colosul absolutist nu poate face nici o mișcare — exclamă infumuratul burghez englez — dacă nu primește împrumutul nostru, iar noi nu-i dăm nimic. Noi ducem încă o dată, pe cale pur burgheză, războiul burgheziei împotriva absolutismului feudal. Vițelul de aur este mai puternic decât toți ceilalți viței instalați pe tronurile lumii. În problema Ungariei, free-traderii englezi sînt, desigur, și direct interesați. În locul politicii prohibitive, promovată pînă acum de Austria, — o convenție comercială și un fel de free-trade cu Ungaria. Ei sînt convinși că, datorită schimbului comercial, vor recupera cu cîștig și cu dobîndă sumele pe care, în mod incontestabil, le furnizează în secret Ungariei.

Această atitudine a burgheziei engleze față de despotismul continental reprezintă reversul campaniei duse împotriva Franței din 1793 pînă în 1815. Evoluția aceasta merită să i se acorde cea mai mare importanță.

Calde salutări, ție și soției tale, din partea mea și a soției mele.

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară în întregime
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — fără voia lor. — *Nota trad.*

** — cea mai săracă națiune. — *Nota trad.*

59

Marx către Joseph Weydemeyer
la Frankfurt pe Main

[Paris, în jurul lui 1 august 1849]

Dragă Weydemeyer !

Am aflat de la Dronke că n-a ieșit nimic cu doamna * din Westfalia. Nu-i nimic.

Acum spune-mi în ce fel crezi tu că pot fi publicate broșurile ?

Aș vrea să încep cu broșura despre *salariu*, din care în „N[eue] Rhe[inische] Z[eitung]” n-a apărut decît începutul **. La această broșură aș scrie o mică introducere politică cu privire la actualul statu-quo. Crezi că Leske e. g. *** ar fi de acord ? Dar, în cazul acesta, în momentul în care primește manuscrisul, ar trebui să plătească imediat, și să plătească avantajos, căci știu că broșura aceasta se va vinde foarte bine și chiar de pe acum foarte mulți sînt dispuși să și-o comande. Actuala mea situație financiară nu-mi permite să lichidez le vieux compte **** cu Leske.

Dacă Leske se va convinge după aceea că lucrurile au ieșit bine, putem continua în același fel.

De la Engels am primit ieri o scrisoare *****. El se află în Elveția și a participat, ca adjutant al lui Willich, la patru bătălii.

Deasupra capului meu mai atîrnă sabia lui Damocles ; asupra expulzării mele nici nu s-a revenit ***** și nici nu a fost dusă la îndeplinire.

Oricît de proastă este în momentul de față situația pentru noi personal, eu fac totuși parte dintre cei satisfaits. Les choses marchent très bien *****, și Waterloo-ul prin care a trecut democrația oficială trebuie considerat o victorie. Guvernele, din grația lui Dumnezeu, iau asupra lor sarcina de a ne răzbuna împotriva burgheziei și de a o pedepsi.

* Vezi volumul de față, p. 470—471. — *Nota red.*

** K. Marx. „Muncă salariată și capital”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 441—472. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

*** — exempli gratia (de exemplu). — *Nota trad.*

**** — vechea socoteală. — *Nota trad.*

***** Vezi volumul de față, p. 471—473. — *Nota red.*

***** Vezi volumul de față, p. 136, 138—139, 140. — *Nota red.*

***** — mulțumiți. Lucrurile merg foarte bine. — *Nota trad.*

Într-una din aceste zile îți voi trimite, probabil, un mic articol în legătură cu situația din Anglia pentru ziarul tău *. În momentul de față, tema asta mă plictisește cum nu se mai poate, deoarece am mai abordat-o în câteva scrisori personale.

Sorie-mi *direct* pe adresa mea : 45, rue de Lille, Monsieur Ramboz.

Salutări ție și soției tale, din partea mea și a soției mele, care este très souffrante, conséquence naturelle de son état par trop intéressant. Adieu mon cher ** și răspunde-mi cât mai curînd.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în „Die Gesellschaft“, Jg. VII, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

60

Marx către Joseph Weydemeyer la Frankfurt pe Main

[Paris, mijlocul lunii august 1849]

Dragă Weydemeyer !

Accept bucuros propunerea lui Rühl ⁴⁶⁵ dacă el își asumă întreaga parte comercială, la care eu nu mă pricep și pentru care el va primi un comision.

Dar, în primul rînd, nu am nici un proprietar de tipografie la îndemîină care să avanseze sumele necesare.

În al doilea rînd, listele de subscripție mi se par de prisos. Prin anunțurile în „Westdeutsche“, în celelalte ziare renane, precum și în alte ziare, s-ar ajunge la același rezultat. Acest lucru ar trebui să fie anunțat mai ales în ziarele din Berlin, Hamburg, Leipzig și Breslau.

Știrea în legătură cu ziarul tău *** este foarte îngrijorătoare. Îi voi scrie zilele astea bunului bătrîn Naut, care a condus afa-

* „Neue Deutsche Zeitung“. — *Nota red.*

** — este foarte suferindă, consecința firească a poziției interesante în care se găsește. La revedere dragul meu. — *Nota trad.*

*** „Neue Deutsche Zeitung“. — *Nota red.*

cerile ziarului „N[eue] Rh[einische] Z[ei]tung”, și îți voi comunica rezultatul.

Ai fi primit demult articolul meu *, dar soția și toți copiii mei au fost bolnavi și o săptămână am fost transformat într-un fel de infirmier.

Salutări cordiale soției tale.

Aștept cât mai curînd răspunsul tău.

Al tău

K. M.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

61

Engels către Jakob Schabelitz la Basel

Dragă Schabelitz,

Îți sînt foarte recunoscător pentru promptitudinea cu care mi-ai transmis scrisoarea ce mi-a fost adresată. Întrucît nu mi se pot trimite scrisorile direct, iar altă adresă n-am avut, am fost nevoit să te deranjez pe tine. S-ar putea să mai primești încă una sau două scrisori pentru mine și sper că vei fi atît de bun să mi le transmiți.

Acum locuiesc la Lausanne și îmi scriu memoriile din timpul farsei revoluționare din Baden-Palatinat **. Mă cunoști prea bine pentru a crede că am participat politicește la această afacere, sortită de la bun început eșecului. La Karlsruhe și la Kaiserslautern făceam liniștit haz de greșelile și de lipsa de hotărîre a guvernelor provizorii, refuzînd orice numire. Numai cînd au venit prusienii, am plecat la Offenbach la Willich și, în calitate de adjutant al acestuia, am făcut toată campania. Aflîndu-mă cînd la statul-major, cînd în fața inamicului, fiind tot timpul în corespon-

* Vezi volumul de față, p. 476. — *Nota red.*

** *F. Engels.* „Campania germană pentru constituția imperiului”. (Vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 115—211. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

dență cu comandamentul suprem, întreținând în permanență legătura cu d'Ester, care, în calitate de „camarilă roșie”, îmoldea guvernul să meargă înainte, luând parte la diferite lupte și, în cele din urmă, la bătălia de la Rastatt, am avut posibilitatea să văd multe și să aflu multe. Tu știi că am destul simț critic ca să nu împărtășesc iluziile ultrarepublicanilor de rînd și să observ lășitatea conducătorilor, ascunsă în dosul unor fraze răsunătoare.

Lucrarea mea, așa cum se potrivește pentru „N[eue] Rh[einische] Z[eitung]”, dă acestei istorii o altă interpretare decît o dau celelalte povestiri pe această temă, a căror apariție este așteptată. Ea va dezvălui unele afaceri murdare și va conține multe lucruri noi în legătură cu evenimentele, aproape necunoscute pînă acum, din Palatinat. Nu va fi o lucrare mare, vreo 4—6 coli.

Pînă acum nu am avut nici o clipă de liniște pentru a mă gândi la un editor. N-aș vrea să trimit manuscrisul în Germania. Există riscul de a fi sustras la poștă. Și cum în Elveția am puține relații în lumea editorială, m-am gîndit să te întreb dacă nu ar fi cumva bătrînul tău * unul dintre editorii potriviți pentru asemenea lucrări și — N.B. — dintre aceia care plătesc. Am nevoie de bani, il faut que l'on vive **. Nu mai e nevoie să-ți spun că se va citi cu ușurință și că în Germania va fi cumpărată (nu este pasibilă de a fi confiscată, le sujet n'y prête pas ***), o garanție oferă numele meu. Deci, dacă se poate încheia o afacere cu papa al tău, mă bizui pe tine; iar dacă nu, nu e nici o nenorocire. În acest caz, te-aș ruga să-mi recomanzi altă combinație, eventual și cu un editor german, deoarece nici în Germania nu am relații în lumea editorială.

Așadar, scrie-mi cît mai repede posibil și primește calde salutări de la

al tău

F. Engels

8, place de la Palud,
Lausanne, 24 august 1849

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* Schabelitz-senior, tatăl lui Jakob Schabelitz. — *Nota red.*

** — omul trebuie să trăiască. — *Nota trad.*

*** — subiectul nu oferă nici un motiv. — *Nota trad.*

62

Engels către Joseph Weydemeyer
la Frankfurt pe Main

Dragă Weydemeyer

Post tot discrimina rerum*, după atâtea arestări în Hessen și Palatinat⁴⁶⁶, după trei săptămîni de trîndăvie la Kaiserslautern, după o campanie glorioasă de o lună, în timpul căreia eu, pentru variație, m-am încins cu spada și am devenit adjutantul lui Willich, după o lună plictisitoare de cantonament împreună cu detașamentul emigranților în cantonul Waadt, am ajuns, în sfîrșit, să stau pe propriile-mi picioare aici, la Lausanne. În primul rînd, mă voi apuca să scriu o istorie comică a întregii acestei povești din Baden-Palatinat**. Dar, cum nu mai am nici o legătură cu Germania și nu știu care orașe se află sub stare de asediu și care nu, nu știu cărui editor să mă adresez. Nu mai cunosc pe nimeni din lumea lor. Acolo, la fața locului, tu îți poți mai bine da seama care editor ar fi dispus să înceapă tratative în vederea editării unei asemenea lucrări, care, desigur, nu prezintă nici un pericol și nu este amenințată de confiscare sau de vreun proces. Poate că la Frankfurt se găsește un astfel de editor. Dar trebuie să aibă bani. Fii bun și scrie-mi cit mai repede posibil despre acest lucru, ca să pot lua imediat măsurile respective.

Pe Becker al vostru cel roșu*** l-am văzut de curînd la Geneva foarte bine dispus. Își petrece timpul prin cînciumile periferice cu omul poporului Esselen și cu alți blajini diis minorum gentium****.

Salutări cordiale soției tale și tuturor cunoștințelor

de la al tău

Engels

Lausanne, 25 august 1849,
8, place de la Palud

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* După atâtea vicisitudini ale sorții. (*Virgiliu. „Eneida“, Cîntul I. -- Nota red.*)

** F. Engels. „Campania germană pentru constituția imperiului“. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 115—211. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

*** Herman Becker. — *Nota red.*

**** — textual : zei mai mici ; în sens figurat : mărimi de mîna a doua. — *Nota trad.*

63

Marx către Ferdinand Freiligrath
la Köln

5 septembrie [1849], Londra.

Dragă Freiligrath !

Adresa : Karl Blind, 18 Roberts Street,
Peterson's Coffeehouse, Grosvenor Square ;
scrisoarea pentru mine s-o pui în plic separat *.

Nu pot să-ți scriu decît cîteva rînduri, pentru că de 4—5 zile sufăr de un fel de cholerină și mă simt nespus de moleșit.

Soția mea mi-a scris să te înștiințez că a primit scrisoarea ta împreună cu cei 100 de franci anexați. Imaginează-ți pînă la ce ticăloșie poate ajunge poliția pariziană : au început să-i facă mizerii și soției mele, care numai cu mare greutate a obținut permisiunea să rămînă la Paris pînă la 15 septembrie, dată pînă la care fusese închiriată locuința noastră.

Sînt acum, într-adevăr, într-o situație foarte grea. Soția mea este gravidă în ultimele luni, la 15 trebuie să plece din Paris și nu știu de unde să găsesc banii necesari pentru călătoria ei și pentru instalarea noastră aici.

Pe de altă parte, am perspective serioase de a întemeia aici o revistă lunară, dar timpul nu așteaptă și primele săptămîni sînt într-adevăr cele mai grele.

Lassalle, pare-se, se simte ofensat din pricina scrisorii pe care ți-am scris-o ție, precum și a alteia adresată lui. N-am avut nici-decum această intenție și i-aș mai fi scris dacă în starea mea actuală scrisul unei scrisori nu ar însemna un adevărat chin.

De îndată ce-mi voi reveni, îți voi scrie amănunțit despre situația politică. Sper că în curînd voi primi cîteva rînduri de la tine. Calde salutări soției tale, lui Daniels etc.

de la al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în „Die Neue Zeit”,
Ergänzungshefte, Nr. 12, 1911—1912

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* În manuscris, această frază are două sublinieri marginale. — Nota red.

64

Engels către George Julian Harney
la Londra

Dragul meu Harney

Ai primit, desigur, cele câteva rînduri pe care ți le-am trimis prin colonelul Willich. Îți scriu pentru a te anunța și a-l anunța, prin tine, și pe Marx că astăzi dimineață am sosit în Genova, iar dacă vîntul și vremea vor fi favorabile, mâine dimineața mă imbarc pe goeleta engleză „*Cornish Diamond*”, al cărei căpitan este Stevens, în direcția Londra. Călătoria mea va dura aproximativ 4 sau 5 săptămîni, așa încît pe la mijlocul lunii noiembrie voi fi la Londra.

Sînt foarte fericit că am avut atît de repede posibilitatea de a mă smulge din această blestemată atmosferă polițienească. Nu am văzut efectiv niciodată o poliție atît de bine organizată ca aceasta de aici, din Piemont.

Al d-tale

F. Engels

Genova, 5 octombrie 1849

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

65

Marx către Louis Bauer
la Londra
(Ciornă)

Londra, 30 noiembrie [1849]

Domnule doctor !

Ca urmare a relațiilor ostile care s-au stabilit între cele două asociații din care facem parte și după atacurile dv. directe împotriva Comitetului emigranților⁴⁰⁷ de aici (în orice caz, împotriva colegilor și prietenilor mei din acest comitet), trebuie să între-

rupem relațiile noastre personale dacă nu vrem ca purtarea noastră să fie interpretată de către ambele părți ca o fățarnicie. Aseară, în prezența soției mele, am considerat că nu se cuvine să-mi spun părerea în legătură cu acest conflict.

Exprimându-mi profunda recunoștință pentru serviciile dv. medicale, vă rog să-mi trimiteți nota dv.

Al dv. devotat

Dr. K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

66

Marx către Joseph Weydemeyer la Frankfurt pe Main

Londra, 19 decembrie [1849],
4, Anderson Street, Kings Road Chelsea

Dragă Weydemeyer,

Nici nu știu de când nu ți-am mai scris. Această tăcere îndelungată se explică prin greutatea de tot felul și prin sumedenia de treburi pe care le am, precum și prin aceea că, în general, mă urnesc greu când e vorba de scrisori. În sfârșit, post tot discrimina rerum *, am reușit să pun pe picioare revista mea **, respectiv am găsit la Hamburg un tipograf *** și un expeditor. Încolo, totul se va face din fonduri personale. Prost este că în Germania durează întotdeauna foarte mult pînă când se ajunge la tipărire. Sint aproape sigur că nu vor apărea mai mult de trei, sau poate numai două numere lunare, și va izbucni un incendiu mondial; atunci nu va mai fi posibil să ne ocupăm nici măcar provizoriu de economia politică.

* — după atâtea vicisitudini ale sorții. (*Virgiliu*. „Eneida”. Cîntul I. — *Nota red.*.)

** „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. — *Nota red.*

*** I.E.M. Köhler. — *Nota red.*

Cum tu locuiești în Germania și cunoști mai bine decât noi toate amănunțele, poate îți vei face timp să trimiți pentru revista noastră, într-o formă scurtă și concisă — numai trăsăturile fundamentale —, o expunere despre situația din Germania de sud și despre tot ce se întâmplă acolo.

Apoi, te rog să publici în ziarul vostru * înștiințarea ane-
xată **, dar numai după ce va apărea în „Kölnische Zeitung“
anunțul dat de agentul de librărie din Hamburg. O copie ai putea
evenual s-o trimiți în *Westfalia*. După cum ai să-ți dai seama din
anunț, pe lângă difuzarea prin intermediul librarilor, vrem să re-
curgem și la un alt mijloc de difuzare: tovarășii noștri de partid
vor face abonamente și ne vor trimite listele de abonați. Deocam-
dată sîntem nevoiți să fixăm un preț destul de ridicat și să sta-
bilim un număr de coli nu prea mare. Dacă, mulțumită unei difuzări
mai largi, fondurile noastre vor crește, aceste neajunsuri vor putea
fi înlăturate.

Ce zici de ciorovăielile dintre Proudhon, Blanc și Pierre Leroux?

Willich, ca și Engels, Wolff cel roșu *** și Weerth îți trimit
salutări.

În momentul de față, aici, în Anglia, are loc o mișcare extrem
de importantă. Pe de o parte, a început agitația protecționiștilor,
care se bazează pe populația rurală fanatică — consecințele libe-
rului corn trade **** au început să se manifeste tocmai așa cum am
prevăzut cu ani în urmă *****. Pe de altă parte, free-traderii trag
în continuare concluzii politice și economice din sistemul lor,
acționînd în domeniul politicii interne ca financiar și parliamentary
reformers *****, iar în domeniul politicii externe în calitate de
peace-party *****. Și, în sfîrșit, cartiștii, care, acționînd îm-
preună cu burghezia împotriva aristocrației, au dezlănțuit, tot-
odată, din nou, cu o energie sporită, lupta propriului lor partid
împotriva burghezilor. Dacă, așa cum sper, și nu fără temei, în
locul whigilor vor forma guvernul toryi, conflictul dintre aceste
partide va lua proporții uriașe, iar forma exterioară a agitației va

* „Neue Deutsche Zeitung“. — *Nota red.*

** K. Marx și F. Engels. „Înștiințare în legătură cu apariția lui «Neue-
Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue»“. (Vezi K. Marx și F. Engels.
Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 5—6. — *Nota trad.*). —
Nota red.

*** Ferdinand Wolff. — *Nota red.*

**** — comerț cu cereale. — *Nota trad.*

***** K. Marx. „Discurs asupra liber-schimbismului“. (Vezi K. Marx și
F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 447—460.
— *Nota trad.*). — *Nota red.*

***** — adepți ai reformei financiare și parlamentare. — *Nota trad.*

***** — partid al păcii. — *Nota trad.*

deveni mai furtunoasă și mai revoluționară. Un alt eveniment care pe continent nu se observă încă este apropierea unei foarte puternice crize industriale, agrare și comerciale. Dacă pe continent revoluția va fi amânată pînă cînd va izbucni această criză, Anglia va fi, probabil, de la bun început, chiar și împotriva voinței ei, o aliată a continentului revoluționar. O izbucnire mai timpurie a revoluției, dacă nu va fi provocată nemijlocit de intervenția rusă, ar fi, după părerea mea, o nenorocire, deoarece tocmai acum, cînd comerțul se dezvoltă din ce în ce mai mult, masele muncitoare din Franța, Germania etc., precum și toți micii negustori etc. sînt, poate, revoluționari în vorbe, dar, desigur, nu și en réalité *.

Soția mea, știi probabil, a dăruit lumii un nou cetățean **. Mă roagă să-ți transmit ție și soției tale calde salutări. Transmite-i soției tale un oald salut și din partea mea.

Să-mi sorii cit mai curînd,

Al tău

K. Marx

Apropo : n-ai putea să-mi faci rost de adresa cetățeanului Hentze ? ***

Cunoști, desigur, din ziare neroziile faimosului P. P. Heinzen. Pe individul ăsta revoluția din Germania l-a distrus. *Pînă la* această revoluție lucrările lui erau oarecum en vogue, parce que le petit bourgeois et le commis-voyageur s'amüsèrent à lire imprimés en pleins caractères les bêtises et les rodomontades qu'ils débitaient eux-mêmes mystérieusement chez le marchand de vin entre le fromage et le biscuit ****. Acum vrea să se reabiliteze, compromițîndu-i în ochii guvernului pe ceilalți emigranți care trăiesc în Elveția și Anglia și au luat parte activă la revoluție. Provoacă scandaluri și caută să-și cîștige o aureolă rentabilă de martir, amenințînd că foarte curînd va înghiți la un déjeuner à la fourchette ***** o sută thousand of millions of men *****.

Publicat pentru prima oară
in : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — în realitate. — *Nota trad.*

** Henrich Guido Marx. — *Nota red.*

*** Partea din scrisoare care urmează s-a păstrat numai în copie, scrisă de o mîină necunoscută. — *Nota red.*

**** — deoarece micului burghez și comis-voiajorului le făcea plăcere să citească negru pe alb neroziile și timpeniile pe care ei înșiși le debitau cu un aer misterios la restaurant între brînză și desert. — *Nota trad.*

***** — un mic dejun frugal. — *Nota trad.*

***** — mii de milioane de oameni. — *Nota trad.*

67

Engels către Jakob Schabelitz

la Basel

Dragă Schabelitz

Am primit scrisoarea ta și nu ți-am răspuns din Lausanne din diferite motive, dar mai ales din cauza înconjurului lumii pe care l-am făcut în călătoria mea de la Genova la Londra și care m-a ținut pe mare cinci săptămîni. Nu i-am predat atunci manuscrisul * lui Bamberg, deoarece am vrut să-l tipăresc fie sub formă de broșură, fie, dacă n-aș fi reușit acest lucru, în revista noastră **, a cărei editare se și proiectase pe atunci. În momentul de față, revista aceasta a fost creată și în ianuarie va apărea în Germania primul ei număr, lucru pe care l-ai aflat, probabil, din anunțul prematur apărut în „Berner Zeitung”. Am fi foarte bucuroși dacă tu sau bătrînul tău *** v-ați ocupa de difuzarea revistei în Elveția și ați lucra direct cu noi. Reprezentantul nostru din Hamburg v-ar trimite exemplarele, iar voi ați putea deschide un fel de agentură generală pentru Elveția. Noi, în orice caz, preferăm să avem de-a face numai cu firme serioase, iar pe omul care a dat anunțul în Berna nu-l cunosc. Comunică-mi, eventual, dacă ne putem bizui pe el. Gîndește-te cum s-ar putea aranja aceste lucruri și comunică-mi condițiile. Dar, în orice caz, calculele și achitarea, cel puțin în ceea ce privește abonații permanenți, trebuie să se facă la fiecare trei luni. În asemenea condiții lucrează și reprezentantul nostru din Hamburg.

Te rog să publici anunțul **** alăturat în „National Zeitung”, și dacă din cînd în cînd vei avea nevoie de un anunț pentru a umple un spațiu gol, să-l folosești pe acesta în primul rînd.

---

* *F. Engels*. „Campania germană pentru constituția imperiului”. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 115—211. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

** „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. — *Nota red.*

*** Schabelitz-senior, tatăl lui Jakob Schabelitz. — *Nota red.*

**** *K. Marx* și *F. Engels*. „Înștiințare în legătură cu apariția lui «Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue»”. (Vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 5—6. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

Primul număr va cuprinde, în afară de introducerea generală (scrisă de Marx), primul din articolele mele cu privire la campania pentru constituția imperiului, articolul micului Wolff * despre ultimele zile ale parlamentelor din Frankfurt și Stuttgart, o cronică a evenimentelor, scrisă de Marx și de mine, și, dacă se va putea, și prima dintre prelegerile despre economia politică pe care le ține Marx aici, la Asociația muncitorilor ⁴⁶⁸. În afară de acestea, diverse mărunțișuri și, eventual, încă un articol scris de Wolff cel roșu **. Wolff, Marx, Weerth și cu mine ne aflăm acum aici ; dacă va fi cu puțință, în curînd va sosi și Lupus.

În general, aici toate bune. Struve și Heinzen țin pretutindeni intrigi împotriva Asociației muncitorilor și împotriva noastră, dar fără succes. Împreună cu câțiva tînguitori ⁴⁶⁹ moderați alungați din asociația noastră, ei au înființat un club separat, în care Heinzen își varsă necazul stîrnit de învățătura nefastă a comunistilor ⁴⁷⁰.

Scrie-mi cît mai curînd în legătură cu afacerea de care ți-am vorbit.

Al tău

F. Engels

Londra, 6, Macclesfield Str.

Dean Str., Soho,

22 decembrie 1849

Felicitări anticipate de Anul nou.

Fii atît de bun și trimite-mi *neîntîrziat* „Raportul cu privire la campania din Baden” al lui *Mieroslowski*, „Jurnalul etc.” al lui *Daul*, porcăria lui Becker și Esselen ⁴⁷¹ și alte lucrări apărute la Baden care prezintă importanță pentru istoria campaniei, adică lucruri care nu conțin declamații, ci *fapte*. Costul îl poți trece fie în contul meu, fie în contul viitoarelor tranzacții cu „Neue Rheinische Zeitung” ⁴⁷².

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* Wilhelm Wolff (Lupus). — *Nota red.*

** Ferdinand Wolff. — *Nota red.*

*** „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. — *Nota red.*

1850

68

Marx către Eduard Müller-Telling⁴⁷²

la Londra

(Copie)

[Londra], 1 ianuarie 1850

Dragă Telling

Engels, Seiler, Weerth, Willich și cu mine nu vom lua parte la adunarea fixată pentru 3 ianuarie, printre altele, din următoarele motive :

1) Lista invitațiilor emigranți politici e întocmită arbitrar. Astfel, de pildă, numele lui K. Schramm și F. Wolff nu figurează.

2) Nu este atras nici unul dintre muncitorii care de ani de zile au stat în fruntea democrației germane din Londra.

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după copia
scrisă de Engels

Tradus din limba germană

69

Marx către Ferdinand Freiligrath

la Köln

Londra, 10 ianuarie [1850]

Dragă Freiligrath !

Îți scriu astăzi numai câteva rînduri, într-o chestiune urgentă.

Atît pentru „Revue” a noastră, cît și pentru transformarea ei treptată într-o revistă bilunară sau săptămînală și apoi, în funcție

de împrejurări, din nou într-un cotidian, precum și pentru celelalte scopuri *propagandistice*, avem nevoie de bani. Bani se pot găsi numai în America, unde toți acești semirevoluționari — de teapa unui Anneke, care a șters-o în mod rușinos din Palatinat și care s-a dovedit a nu fi nici măcar un bun militar — culeg fructe de aur.

De aceea am hotărît să-l trimitem imediat pe *K. Schramm* în America în calitate de emisar. Pentru o călătorie de durată, așa cum o proiectăm, avem nevoie de cel puțin 150 de taleri. Te rugăm să colectezi în cel mai scurt timp posibil banii necesari în acest scop și, în plus, să ne trimiți scrisori de recomandăție pentru Schramm, ca editor responsabil al lui „*Neue Rheinische Zeitung*”. (În urma evadării lui curajoase din fortăreața Wesel a fost redat partidului nostru.)

În legătură cu banii i-am scris și lui G. Jung.

Aștept pe curînd răspunsul tău.

Al tău

K. Marx

Chartiștii de aici și réfuégiés * francezi vor da și ei mandate emisarului nostru.

Este o chestiune care privește Liga.

În scrisorile tale de recomandăție, dragă Freiligrath, trebuie să expui limpede care este situația lui „*Neue Rheinische Zeitung*” în Germania și importanța lui revoluționară.

Publicat pentru prima oară
în : *K. Marx și F. Engels. Opere*,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

70

Marx către Joseph Weydemeyer ⁴⁷³
la Frankfurt pe Main

Londra, 4 februarie 1850

Dragă Weydemeyer !

Am întîrziat cu răspunsul la scrisoarea ta, deoarece timp de două săptămîni am fost serios bolnav.

* — emigranții. — *Nota trad.*

Revista * va apărea săptămîna viitoare. În ea am publicat și articolul tău. Așteptăm continuarea. Apariția revistei a întîrziat din pricina bolii mele. De fapt, noi intenționăm să scoatem două numere împreună, dar editorul s-a opus din considerente comerciale, pe deplin întemeiate. A fost nevoie să se facă din nou schimbări, și asta a coincis cu boala mea.

Ți se vor trimite din Köln două sute de exemplare. Două din ele te rog să le trimiți lui K. Bieringer la Höchst, lângă Frankfurt. El a făcut aici această comandă. Ai grijă să primești și banii pentru ele.

Însărcinarea pe care i-ai dat-o lui Telling am îndeplinit-o eu. El nu e de loc potrivit pentru funcția de corespondent din Anglia. La Viena mai puteam să ne mulțumim cu pălăvrăgeli, dar aici problemele trebuie să fie studiate. Altă dată îți voi scrie mai pe larg.

Al tău

K. Marx

Salutări cordiale soției tale din partea mea și a soției. La Hamburg s-au și comandat vreo 1 500 de exemplare.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după textul
volumului XXV
Tradus din limba rusă

71

Engels către Eduard Müller-Telling la Londra

Dragă Telling,

Am primit bilețelul ⁴⁷⁴ dv. atît de tîrziu, încît, oricît aș fi vrut, mi-ar fi fost foarte greu să vă obțin un bilet pentru balul de astăzi. Și cum, în afară de aceasta, dv., deși ați fost primit în rîndurile asociației, nu ați primit carnetul de membru și nu ați participat la nici o ședință, iar nu mai departe decît alaltăieri o persoană aflată într-o

* „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. — *Nota red.*

situație similară a fost exclusă din asociație, îmi este, și din aceste considerente, cu totul imposibil să vă îndeplinesc dorința.

Tout à vous *

Engels

[Londra], joi dimineața,
[7 februarie 1850]

Publicat pentru prima oară
în : Tellering. „Vorgeschmach in
die künftige deutsche Diktatur
von Marx und Engels. Köln, 1850

Se tipărește după copia
scrisă de Tellering,
confruntată cu textul broșurii
Tradus din limba germană

72

Engels către Comitetul emigranților maghiari la Londra (Ciornă)

[Londra, sfirșitul lunii februarie 1850]

Către Comitetul emigranților maghiari din Londra

Cetățenii Kilinski și Ryschka s-au adresat Comitetului ⁴⁷⁵ emigranților germani, rugînd să fie ajutați. Cînd li s-au cerut documentele, ei au prezentat două adevărîțe eliberate de d-l Fr. Pulszky, ale căror copii le anexăm aici ⁴⁷⁶. Judecînd după aceste adevărîțe, ei nu sînt emigranți germani, ci maghiari, și au fost înregistrați aici de către autoritățile competente pentru serviciul militar maghiar; de aceea ei aparțin de resortul comitetului maghiar, și nu german. Or, ei afirmă că au primit de la acest comitet 10 șilingi și au fost avertizați că nu vor mai primi alt ajutor. Întrucît este cu totul inadmisibil ca acești oameni să fie lăsați pe stradă, fără nici un sprijin, ne permitem să vă întrebăm dacă cele comunicate de ei sînt adevărate și dacă nu cumva comitetul maghiar are motive speciale să refuze ajutorarea celor doi cetățeni sus-amintiți.

(Se anexează copia adevărîțelor)

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — cu totul al dv. — *Nota trad.*

73

Engels către Julius Schuberth și Theodor Hagen
la Hamburg
și către Stephan Adolph Naut⁴⁷⁷
la Köln
(Ciornă)

[Londra], 4 martie 1850

1) Schuberth. La scrisoare s-a răspuns. Numărul al doilea *, așa cum s-a promis, nu trebuie să coste mai scump decât primul. În ceea ce privește cele 450 de exemplare, acum, în primul trimestru, nu trebuie să se modifice nimic. În ceea ce privește trimestrul al doilea, să se facă propuneri. Înțelegerea cu privire la retribuirea lui Köhler nu are nici o legătură cu aceasta. — Comunicările lui Sch[uberth] cu privire la succes contrazic afirmațiile lui anterioare și rapoartele primite de noi. În viitor să nu se mai scoată nimic din revistă fără să fim întrebați. Pentru numărul trei poate rămâne: „Pentru republică să mori!” ** 50 de exemplare vor fi trimise aici. Corespondența din Germania de sud nu mai poate fi publicată.

2) Hagen. Același lucru ca și lui Schuberth. Tipograful *** să fie în permanență controlat și să i se ceară o adeverință în scris în privința tirajului. Corespondența din Germania de sud nu mai poate fi publicată. — El trebuie să se ridice energic împotriva cerințelor cenzurii și să pună pe prima pagină numele său, în calitate de editor responsabil. Dacă se ivesc greutăți în legătură cu secțiunea a patra a „Campaniei germane pentru constituția imperiului”, trebuie să mi se comunice imediat.

3) Naut. Pentru lucrările tipografice același preț ca la Hamburg ; pentru Eisen — 25%, pentru Köln — 50%, la toate celelalte exemplare incluzându-se și celelalte cheltuieli, cu excepția cheltuielilor pentru expedierea prin poștă din Londra și pentru anunțurile comandate de noi.

* „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. — *Nota red.*

** *F. Engels*. „Campania germană pentru constituția imperiului”. Secțiunea a 4-a. (Vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 172—211. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

*** Köhler. — *Nota red.*

Tipograful trebuie să livreze 5 coli în 10 zile și să stabilească despăgubiri pentru încălcarea contractului.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

74

Marx către Eduard Müller-Telling
la Londra
(Ciornă)

Londra, 12 martie 1850

Pentru scrisoarea adresată de dv. ieri Asociației muncitorilor v-aș provoca la duel dacă ați mai fi demn să-mi dați satisfacție după necinstitele atacuri calomnioase la care v-ați dat împotriva lui Engels și după ce conducerea asociației a luat hotărârea, pe deplin întemeiată, de a vă exclude⁴⁷⁸. Aștept o întâlnire cu dv. pe alt teren pentru a vă smulge masca fățarnică a fanatismului revoluționar, sub care ați reușit pînă acum să vă ascundeți interesele meschine, ura, vanitatea nesatisfăcută, nemulțumirea și necazul că oamenii nu recunosc măreția geniului dv. (nerecunoaștere care a început cu căderea dv. la examen).

Dacă v-ați gândi cît de cît, v-ați da seama că eu, chiar dacă aș fi obligat, în calitate de *martor*, să comunic un fapt care vă agravează vina, aș face tot posibilul pentru a evita scandalul. Un asemenea scandal m-ar compromite de două ori : în ochii Asociației muncitorilor, căreia eu v-am recomandat, și în ochii publicului, pentru care nu existați decît datorită colaborării la *ziarul meu* *.

Scrisorile dv. către mine — și ele pot fi date publicității în orice moment — arată că ați încercat în fel și chip să-mi impuneți rolul de „dalai-lama al democrației și de stăpîn al viitorului”. Dar cum puteți dovedi că eu am acceptat vreodată acest rol stupid ? Singurul lucru pe care mi l-ați putea reproșa este că nu am rupt-o de la bun început cu dv. și nu v-am demascat în fața celorlalți după povestea cu Klapka, despre al cărui caracter compromițător v-am vorbit atunci deschis, în prezența martorilor. Recunosc că am dat dovadă de slă-

* „Neue Rheinische Zeitung”. — *Nota red.*

biciune. Numai declarația lui Becker *, care se baza pe mărturia lui Freiligrath și a lui Hagen, că înainte cu o lună de apariția broșurii dv. împotriva lui „Westdeutsche Zeitung” ⁴⁷⁹ v-ați oferit din nou colaborarea la acest ziar și, mai ales, atacurile dv. calomnioase, cu totul neîntemeiate, împotriva lui Engels m-au convins că ceea ce mi s-a părut o acțiune nesăbuită, izolată a fost una dintre verigile unui întreg sistem. În orice caz, ați procedat inteligent că nu ați venit aseară, când ați fost pentru ultima oară convocat de Willich, deși el v-a chemat la dorința exprimată de dv. Știați la ce vă puteți aștepta de la o confruntare cu mine.

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

75

Marx către Joseph Weydemeyer la Frankfurt pe Main

Londra, 9 aprilie [1850]

4, Anderson Street, Kings Road, Chelsea

Dragă Weydemeyer !

Ți-aș fi foarte recunoscător dacă mi-ai scrie *neîntârziat* cum stau lucrurile cu vânzarea lui „Neue Rheinische Zeitung” ** și dacă nu s-ar putea să primim curînd banii. Dv., care trăiți într-un oraș de provincie din Germania (Kleindeutschland), nu vă puteți face o idee despre condițiile de viață de aici.

Numărul trei va apărea pe data de 10, luna aceasta. Individul acela din Hamburg ***, nu știm încă din ce motive, a târăgănat îngrozitor lucrurile. Acum vom pune capăt acestei situații.

Comitetul emigranților, de asemenea, m-a însărcinat să adresez un apel comitetului dv. Avem acum pe cap 60 de emigranți și se mai așteaptă cîteva sute, care au fost expulzați din Elveția.

* Herman Becker. — *Nota red.*

** „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. — *Nota red.*

*** — probabil Hagen. — *Nota red.*

De aceea, în curînd vom epuiza toate fondurile din casă pentru emigranți și atunci oamenii se vor trezi din nou în stradă.

Cele mai calde salutări soției tale.

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în „Die Gesellschaft“, Jg. VII, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

76

Engels către Julius Schuberth
la Hamburg
(Ciornă)

[Londra, în jurul lui 11 aprilie 1850]

Pentru Schuberth :

1. Că acum, după expedierea numărului trei *, așteptăm în *timpul cel mai scurt* socoteala definitivă pentru exemplarele vindute din cele trei numere și *rectificarea soldului*. Dacă acest lucru nu se poate face înainte de 15 aprilie, să ne scrie. În orice caz, să anunțe imediat cîte exemplare s-au tipărit din numărul trei și cîte din ele au difuzarea asigurată. Să nu se tipărească decît cîteva sute de exemplare peste numărul a cărui difuzare este asigurată.

2. Întrucît Sch[uberth] nu consideră necesar ca d-l Hagen să figureze în calitate de editor responsabil, *în nici un fel de împrejurări el nu poate schimba vreun cuvînt în manuscris*. Prin scrisoarea de față declarăm că dacă totuși acest lucru se va întîmpla, vom rupe imediat orice legătură cu el. Hagen este însărcinat să urmărească să nu se facă nici un fel de schimbări.

3. Întrucît Sch[uberth], *în poșta* instrucțiunilor noastre, i-a trimis lui Naut nu 450, ci 300 de exemplare, Naut trebuie să ia exemplarele care îi lipsesc din cele 150 pe care Sch[uberth] i le-a trimis lui Eisen. Sperăm că de acum înainte lui Naut i se vor trimite exemplarele *în același timp* cu cele pentru Eisen. Dacă vom

* „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue.“ — Nota red.

mai primi plingeri, vom fi nevoiți să luăm alte măsuri. De asemenea, sperăm că pe viitor, imediat ce vor ieși de sub tipar, 50 de exemplare vor fi trimise cu primul vapor spre Londra.

(Se va scrie o scrisoare către Hagen și va fi anexată la scrisoarea către Schub[erth].)

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris.
Tradus din limba germană

77

Engels către Joseph Weydemeyer la Frankfurt pe Main

Dragă Weydemeyer

Fii atît de bun și publică în „Neue D[eu]tsche Z[eit]un[g]” declarația anexată *. Încercările „marilor bărbați” de aici de a-și face din nou o situație pe spinarea emigranților, precum și manevrele la care se dedau în această direcție în toate ziarele împiedică trimiterea banilor aici. Noi am primit deja circa 120—130 l. st. pentru emigranți și le-am împărțit. Ceilalți au adunat summa summarum 2 l.st. și 15 ș., iar acum vor să joace rolul de apărători ai emigranților „neajutorați”. Dacă nu primim bani acum, peste o săptămînă cei 50—60 de emigranți ai noștri se vor trezi în stradă fără o lețcaie.

Astă-seară acești mari bărbați vor să țină o adunare a emigranților și să discute despre ceea ce se poate face. Noi le dăm toată libertatea. Acolo se vor rosti din nou, bineînțeles, cuvîntări sforăitoare și se vor întocmi planuri grandioase, dar bani pentru emigranți nu vor ieși. De altfel, după toate probabilitățile, vor ajunge la un eșec, deși nici unul dintre noi nu va lua parte la adunare.

---

* K. Marx și F. Engels. „Declarația comitetului emigranților”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 327—329. — Nota trad.). — Nota red.

Marx așteaptă cu nerăbdare răspuns la ultima lui scrisoare, pe care ți-a trimis-o cu vreo două săptămîni în urmă *.

Transmite salutări cordiale soției tale și nevestei lui Lüning.

Al tău
F. Engels

6, Macclesfield St., Soho,
Londra, 22 aprilie 1850

Publicat pentru prima oară
în „Die Gesellschaft”, Jg. VII, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

78

Engels către Joseph Weydemeyer la Frankfurt pe Main

Dragă Weydemeyer

Astăzi a sosit scrisoarea ta către Marx împreună cu 5 l. st. pentru fondul emigranților și bilețelul pentru mine. Între timp ai primit, probabil, două scrisori conținînd declarațiile, apelul și raportul Comitetului emigranților⁴⁸⁰. Publică-le cît mai curînd posibil și fă tot ce poți în cercul tău pentru a aduna bani în folosul emigranților. Restul îl vei afla din scrisoarea anexată către Dr[onke]. Poate s-ar putea strînge ceva bani în Franconia, Nürnberg, Bayreuth etc. „Neue Rheinische Zeitung” s-a vîndut acolo destul de bine. Dacă ai pe cineva căruia să-i scrii la München, scrie și acolo. Îți dai seama că acum, cînd măgarul ăsta de Struve și compania caută să ajungă din nou în ziare, în ajunul revoluției, folosindu-se în acest scop de emigranți, pentru noi este o chestiune de onoare să-i sprijinim în continuare măcar pe emigranții noștri și să nu admitem ca cei mai buni dintre noii veniți să cadă în labele acestor măgari.

Am crezut că amîndouă numerele următoare ale lui „Revue” ți-au parvenit — al doilea de vreo cinci săptămîni, iar al treilea cel puțin cu cîteva zile în urmă. Se vede că măgarul ăsta de Naut nu ți le-a trimis! Chiar astăzi i-am scris o scrisoare în termeni

* Vezi volumul de față, p. 494. — *Nota red.*

foarte duri și i-am cerut să ți le trimită imediat. Numărul al treilea se află la el, probabil, de o săptămână. Să nu scrii nici o critică despre revistă pînă cînd nu primești numărul al treilea, în care se termină prima serie de articole*.

Cu bine, al tău

F. E.

Londra, 25 aprilie [1850]

Chiar acum am aflat că ticăloșii ăștia de Struve, Telling, Schramm**, Bauer*** (din Stolpe) și alții răspîdesc prin diverse ziare germane zvonul că comitetul**** nostru mănîncă banii emigranților. Calomniile astea sînt răspîndite și în scrisori. Tu, probabil, n-ai citit nicăieri despre acest lucru, altminteri ai fi luat de mult atitudine în apărarea noastră. Tu știi că pe noi toți revoluția ne-a costat bani și că n-am primit de pe urma ei nici măcar o centimă. Nici chiar „N[eue] Pr[eu]ssische] Z[ei]tung” etc. n-a îndrăznit vreodată să ne reproșeze asemenea lucruri. Numai păduchioșii de democrați, „marii bărbați” impotenți ai micii burghezii, s-au dovedit destul de ticăloși ca să răspîndească asemenea infamii. Comitetul nostru a făcut în trei rînduri decontarea banilor și, de fiecare dată, i-am rugat pe cei ce ne trimiteau bani să numească împuterniciții care să verifice registrele și chitanțele. Care alt comitet a făcut acest lucru? Avem chitanță pentru fiecare centimă. Nici unul dintre membrii comitetului n-a primit vreo centimă din banii trimiși și nici n-a cerut vreodată, oricîte greutate materiale ar fi avut. Nici unul dintre prietenii noștri apropiați nu a primit vreodată mai mult decît oricare alt emigrant, și nici unul dintre cei care aveau vreo sursă de venit nu a primit vreun sou.

Dacă Dr[onke] nu mai este la Frankfurt, deschide scrisoarea, citește-o și trimite-i-o.

Publicat pentru prima oară
în „Die Gesellschaft”, Jg. VII, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* F. Engels. „Campania germană pentru constituția imperiului”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 115—211. — Nota trad.) — Nota red.

** Rudolph Schramm. — Nota red.

*** Louis Bauer. — Nota red.

**** Comitetul social-democrat al emigranților. — Nota red.

79

Engels și Marx către F. Pardigon
la Londra
(Ciornă)

Dragă Pardigon,

Chiar acum am aflat că asociația dv. intenționează să supună spre examinare programul său Asociației germane din Greek Street ⁴⁸¹ și s-o întrebe dacă este sau nu de acord cu el.

După convorbirea noastră de sîmbătă nu putem da crezare acestei știri. Căci dacă dv. sau asociația dv. ne-ați fi spus că un anumit individ sau un anumit grup de indivizi sînt niște nemernici de rînd, noi, pur și simplu, i-am fi dat pe ușă afară, fără să-i mai întrebăm dacă sînt de acord cu programul nostru.

V-am spus că liderii acestei asociații sînt niște șarlatani și niște escroci. Escrocii și șarlatanii semnează orice. Ei ar semna și manifestul nostru dacă am accepta propunerile lor repetate cu privire la unificare și armonie.

Veți înțelege că dacă o asemenea propunere ar fi acceptată de asociația dv., pentru noi ar fi o datorie de onoare să rupem imediat orice legătură cu membrii Asociației din Rathb[one] Place.

Salut și frăție

F. Engels

K. Marx

Londra, 6 mai 1850

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după
manuscrisul lui Engels

Tradus din limba franceză

80

Engels către Theodor Schuster
la Frankfurt pe Main

D-lui Th. Schuster la Frankfurt pe Main

Am primit prin d-l Weydemeyer din Frankfurt 10 l. st., trimise în numele Comitetului emigranților din Frankfurt pe adresa d-lui

Stiebel, care locuiește aici ; vă confirmăm primirea și înregistrarea lor și vă mulțumim.

V-am fi foarte recunoscători dacă ne-ați putea trimite și pe viitor bani, din Frankfurt sau din împrejurimile lui, pentru emigranții aflați aici. Numărul emigranților continuă să crească în fiecare zi, și cele 10 l.st. amintite mai sus abia ajung o săptămână pentru acoperirea celor mai imperioase nevoi curente. Am început să primim tot mai puțini bani, iar, pe de altă parte, acum emigranții care trebuie ajutați au aproape numai profesioni care aici nu prea sînt cerute sau nu sînt cerute de loc.

Salut și frăție

Comitetul social-democrat al emigranților

S[ecția] S[trăinătate]

F. Engels

secretar

Londra, 13 mai 1850

Vă rog să trimiteți toate contribuțiile prin d-l Weydemeyer, pe numele d-lui Marx sau al d-lui K. Pfänder, la adresa 21, King Street, Soho Square, London.

Publicat pentru prima oară
în „Die Gesellschaft”, Jg. VII, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

81

Marx către Joseph Weydemeyer la Frankfurt pe Main

[Londra], 8 iunie * [1850]

Dragă Weydemeyer !

Ce se aude cu „Revue” a noastră ? Mai ales, ce s-aude cu banii ? Problema devine cu atît mai stringentă, cu cît autoritățile prusiene fac aici tot felul de demersuri pe lingă guvernul englez

* În original : mai. — *Nota red.*

pentru a obține să fiu exilat și din Anglia. Dacă n-aș sta aici sans le sou *, m-aș fi retras într-un fund de țară, și guvernul m-ar fi pierdut din vedere.

Ce se aude cu „numărul roșu” ⁴⁸² ? Din America au sosit comenzi pentru el. Câte exemplare s-au vândut ? Câte exemplare ți-au rămas ?

Ziarul vostru ia parte, după cum se vede, alături de celelalte ziare, la conspiration du silence ** împotriva lui „Revue”. Înțeleg, desigur, că pentru cititorii lui „N[eue] D[eutsche Zeitung]”, Raveaux prezintă mai mult interes.

Salutări lui Dronke și soției tale.

Al tău

K. M.

64, Dean Street, Soho

Publicat pentru prima oară
în „Die Gesellschaft”, Jg. VII, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

82

Marx către Joseph Weydemeyer la Frankfurt pe Main

Londra, 27 iunie [1850]
64, Dean Street, Soho Square

Dragă Weydemeyer !

Trimite banii lui Naut. Tipul ăsta e un măgar cinstit. Am să-ți explic totul cu alt prilej. Să nu iei în nume de rău scrisorile scrise pe un ton iritat de soția mea ***. Alăptează, și situația noastră de aici este atât de grea, încât trebuie s-o iertăm dacă își iese din fire.

* — fără un ban. — *Nota trad.*

** — conspirația tăcerii. — *Nota trad.*

*** Vezi volumul de față. p. 562—567. — *Nota red.*

Critica lui L[üning] — am văzut articolele 1 și 2 ⁴⁸³ — dovedește că nu înțelege ceea ce și-a propus să critice. Poate am să-i dau câteva lămuriri în „Revue” a noastră.

Ziua de astăzi este foarte importantă. S-ar putea ca astăzi să cadă guvernul. Atunci va începe aici o mișcare cu adevărat revoluționară. Se prea poate ca noi să fim primele jertfe ale torylor. S-ar putea ca atunci să fie dusă la îndeplinire expulzarea noastră, care e de mult proiectată.

Al tău
K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

83

Marx către președintele unei adunări a emigranților din Londra (Ciornă)

Cetățene președinte,

În timp ce toate potăile burgheziei au atacat revoluția din iunie ⁴⁸⁴, eu am apărât deschis aceste zile îngrozitoare, care pentru mine înseamnă cea mai măreață manifestare a luptei clasei muncitoare împotriva clasei capitaliștilor.

Dacă astăzi voi lipsi de la această sărbătoare a emigranților, este pentru că, din pricina stării proaste a sănătății, mi-e absolut cu neputință să vin, dar inima mea este alături de voi.

Salut și frăție
Karl Marx

[Londra], 30 iunie [1850]

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba franceză

84

Marx către Karl Blind
la Paris
(Ciornă)

Londra, 17 iulie 1850

Dragă Blind !

Tăcerea noastră îndelungată se explică printr-o neînțelegere. Noi am crezut că cea de-a doua Adresă a Organului central * și-a fost predată cu șase săptămîni sau cu două luni în urmă [de către] ** emisarul nostru Klein, și am așteptat răspunsul tău. [Acum] ** reiese că Klein n-a lăsat așa ceva la Bruxelles.

Scrie-mi cît mai repede posibil și în plic separat pe numele [...] ** Avem de gînd să convocăm aici peste cîteva (8) săptămîni un congres ⁴⁸⁵. Ce [păreră ai] despre povestea din Holstein ? Vom trimite mai întîi un emis[ar...]** a lucrat acolo doi ani și cunoaște bine...** toți oamenii și întreaga situație.

Despre treburile mele personale și despre numeroasele peripecii pe care... ** , altă dată.

De data aceasta, mă adresez ție într-o problemă personală [...] ** în care, dacă-ți va fi posibil, n-ai să-mi refuzi sprijinul. M-am înțeles cu familia mea să-mi reglementeze afacerile bănești[...] ** săptămîină în Olanda cu unchiul meu Philips. [În acest] ** scop trebuia să plec personal în Olanda[...] ** boala soției mele [a împiedicat] ** tot timpul această călătorie. Iar acum abia peste cîteva săptămîni pot pleca, deoarece ambele fiice ale unchiului meu își celebrează nunta acolo la scurt interval una după alta, astfel că problemele de afaceri vor putea fi aranjate abia peste cîteva săptămîni.

Între timp eu, avînd în vedere această poveste, am dat o poliță de 20 l. st. (500 fr.) pe baza acestui aranjament, aici, la Londra, unei firme comerciale. Termenul poliței expiră luni sau miercuri. Dacă nu o pot rîscumpăra, mă amenință o[...] ** publică, ceea ce, în condițiile actualei situații a partidului de aici și avînd în vedere relațiile mele cu ambasada prusiană și cu guvernul englez, [ar putea] ** avea consecințe foarte neplăcute.

* K. Marx și F. Engels. „Adresa Organului central către Liga comunistilor. Iunie 1850”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 331—338. — Nota trad.). — Nota red.

** Manuscrisul deteriorat. — Nota red.

De curînd am aflat că *Goegg* dispune în momentul de față la Paris de un capital important. Te rog scrie-i *imediat*, prezintă-i pe scurt situația și întreabă-l dacă nu-mi poate da un împrumut, pe baza unei creanțe sau a unei polițe. Periculum in *œnora* *.

Pînă cînd nu-mi aranjez treburile în Olanda, n-am literalmente un șiling.

Sper că vei face tot ce-ți va sta în putință.

Al tău

K. Marx

Londra, 64, Dean Street, Soho

Publicat pentru prima oară
în limba originalului în „International
Review for Social History”,
vol. IV, 1939

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

85

Marx către Joseph Weydemeyer la Frankfurt pe Main

29 octombrie 1850
Londra, 64, Dean Street, Soho

Dragă Weydemeyer !

Te rog să-mi faci următorul serviciu :

Împrumută de la Schuster sau de la altcineva banii necesari pentru răscumpărarea argintăriei mele de la casa de amanet din Frankfurt, *vinde* apoi argintăria unui giuvaergiu sau altcuiva din Frankfurt, plătește-i omului care ți-a împrumutat banii pentru răscumpărare și trimite-mi aici restul.

Nici tu, nici omul acela nu riscați nimic în acest caz : dacă nu reușești să vinzi lucrurile la un preț mai bun, le poți depune din nou la casa de amanet.

Pe de altă parte, situația mea de aici e de așa natură, încît trebuie cu orice preț să-mi procur bani ca să pot să-mi continui munca.

Singurele lucruri pe care te rog să le depui din nou la casa de amanet, întrucît pentru vînzare, oricum, nu prezintă vreo valoare,

* — Orice întîrziere e primejdioasă. — *Nota trad.*

sînt : 1) o mică cupă de argint ; 2) o farfurie de argint ; 3) o furculiță și un cuțit într-o cutie — numai lucruri de-ale micuței Jenny *.

Aprob întru totul planul tău de a scrie o economie politică populară și îmi exprim numai dorința să-l duci cît mai curînd la îndeplinire. Transmite calde salutări soției tale din partea mea și a soției mele.

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

86

Marx către Hermann Becker la Köln

2 decembrie [1850]
64, Dean Street, Soho, Londra

Dragă Becker !

Știu că te-ai simțit foarte jignit din pricina unei scrisori pe care i-am trimis-o lui Bürgers. Dar în această scrisoare, scrisă într-o stare de iritare, nu am vrut nicidecum să te jignesc nici pe tine, nici pe ceilalți prieteni ai mei din Köln. Cred că această explicație te va satisface și, fără să mai revin asupra trecutului, pot trece la propunerile pe care vreau să ți le fac.

1) Știi cît de lamentabil a condus d-l Schubert publicația noastră „Revue”. Cred că zilele acestea ultimele două numere vor ieși de sub tipar. Aș vrea să continui această publicație sub forma unor numere trimestriale (începînd din februarie), cîte 20 de coli la fiecare trei luni. Volumul mai mare ar permite publicarea unui material mai variat. Ai putea prelua editarea ? Și în ce condiții ?

2) Unul dintre prietenii ** mei a tradus cartea mea împotriva

* Jenny Marx, fiica cea mai mare a lui Marx. — *Nota red.*
** Wilhelm Pieper. — *Nota red.*

lui Proudhon * din franceză în germană și a scris o prefață. Îți pun aceeași întrebare ca mai sus.

3) Am schițat un plan, potrivit căruia am putea oferi cititorilor, sub formă de fascicule, o serie de mici broșuri de literatură socialistă. Înainte de martie nu se poate începe acest lucru. Dacă ești de acord să te ocupi de această chestiune, s-ar putea pregăti între timp unele lucrări. Cred că, după recenta sa experiență consolatoare în materie de haute politique **, publicul german va fi nevoit by and by *** să acorde o atenție binevoitoare adevăratului conținut al luptei contemporane.

Te rog să-mi răspunzi cât mai curînd.

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol.
XXIX, 1946

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

87

Engels către Emil Blank la Barmen

Dragă Emil,

Am primit pachetul și îți mulțumesc pentru promptitudinea cu care ai procurat țigările de foi. S-au bucurat de aprecierea generală. Indispensabilii, de asemenea, sînt buni.

Acum cîteva zile am primit o scrisoare de la tata. El înclină mai mult spre Gottfr[ied] Ermen și, în cazul unei rupturi, are de gînd să continue cu el ; cu P[eter] nu vrea, în ruptul capului, să rămînă împreună mai mult decît este necesar. În privința firmei fr[ăților] E[rmen], voi culege toate informațiile posibile. Fără îndoială că au făcut afaceri importante, și G[ottfried] E[rmen] susține că au avut, în medie, un venit de 600 l.st. anual, iar în ultimii ani și mai mult. Într-o asemenea afacere ar fi greu ca, în anii cu venit

* K. Marx. „Mizeria filozofiei”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 65—179. — Nota trad.) — Nota red.

** — politica înaltă. — Nota trad.

*** — treptat. — Nota trad.

mediu, să pierzi bani. Au nevoie de un capital mic, și de un asemenea capital dispun, iar marfa lor — fir de calitate inferioară, pentru cusut și croșetat — se vinde mult mai bine decât mărfurile de calitate superioară, a căror vânzare scade tot mai mult.

Bilanțul pe anul 1849—1850 nu a fost încă făcut și domnește o totală neorînduială în ceea ce privește debitul și creditul. Pare-se că tata a insistat din nou ca bilanțul să fie pus în ordine și, după cîte am auzit, miine se vor apuca de treaba asta.

D-l Peter a sosit la Manchester ieri seara sau azi dimineața. A cerut să fie chemat bătrînul Hill — Peter s-a instalat la un hotel, la două case de biroul nostru —, a fost foarte amabil, au vorbit despre lucruri indiferente, dar la birou, cel puțin pînă acum, nu s-a arătat. Dacă are de gînd să-mi facă șicane, n-o să-i meargă. Tata nu vrea să se amestece în cearta dintre frați și nici eu n-o voi face. Dar Gottfr[ied] este acum între ciocan și nicovală și e nevoit să țină cu mine; o să-mi povestească tot fără să fie nevoie să-l întreb ceva.

Dacă P[eter] E[rmen] va lua asupra sa conducerea biroului — și, în cele din urmă, se pare că așa va fi —, mă va stingheri foarte mult la verificarea registrelor. Pînă acum puteam face acest lucru numai 4 zile pe săptămînă, în dinner-hours *, cînd rămîneam singur, dar el are obiceiul la dinner-hours să se învîrtească prin birouri. Totuși, ceea ce e mai important, am reușit să fac extrase din registre și nu-mi rămîne decît să compar, operație foarte complicată, prețurile la care ne vînd mărfurile fr[ății] E[rmen] cu prețurile corespunzătoare de pe piață și să verific vechile facturi etc. pentru a vedea dacă nu găsesc ceva. Peste cîteva zile îi voi trimite tatii toate conturile fr[ăților] E[rmen] pe anul 1849—1850, clasificate și puse în ordine, precum și cele de la spălătoriile Ermenilor, ca să vadă cum se pricep acești domni să facă afaceri cu capitalul lui.

Costul țigărilor trece-l în socoteala tatii — așa e cel mai simplu. Transmite calde salutări lui Marie, lui Hermann și copiilor.

Al tău

Friedrich

M[ancheste]r, 3 decembrie 1850

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — orele mesei. — *Nota trad.*

1851

88

Marx către Hermann Becker ⁴⁸⁶
la Köln

[Londra, în jurul lui 1 februarie 1851]

...M-ai obliga foarte mult dacă mi-ai trimite scrisorile lui Willich *. Pe de o parte, și nouă, celor de aici, de pe rîurile Babiloniei **, trebuie să ni se dea posibilitatea de a lua parte la rîsetele voastre homerice. Iar pe de altă parte, omul acesta se folosește de „pretinsa” lui legătură cu tine pentru a se lăuda cu ea în fața străinilor și, totodată, pentru a ne aduce învinuiri. În sfîrșit, consider necesar ca tu, fie prin mine, fie direct, să-i trimiți un bilet în care să-i declari, într-o formă politicoasă, că refuzi să mai întreții corespondență cu el, întrucît la Londra umorul nu implică pentru el absolut nici o primejdie, pe cînd voi, la Köln, l-ați putea plăti scump, și nu numai voi, ci și tovarășii noștri de partid din Germania, asupra cărora ar putea avea repercusiuni. Și ce ar putea fi mai fatal, și totodată mai ridicol, decît să fii răstignit pe cruce din cauza unei fantezii care i s-a năzărit unui „dulgher” ⁴⁸⁷...

Publicat pentru prima oară
în : „Anklageschrift gegen
P. G. Roeser, J. H. G. Bîrgers,
P. Nothjung, W. J. Reiff, H. H. Becker,
R. Daniels, C. W. Otto, A. Jacobi,
J. J. Klein, F. Freiligrath”, Köln, 1852

Se tipărește după textul cărții
Tradus din limba germană

* Vezi volumul de față, p. 178—180. — *Nota red.*

** Biblia. Psaltirea, psalmul 137, versetul 1. — *Nota red.*

89

Marx către Hermann Becker ⁴⁸⁸ la Köln

Londra, 8 februarie 1851

...apropo ! În sfârșit, Willich și Schapper împreună cu Barthélemy etc. au reușit, printr-o nemaipomenită lăudăroșenie în legătură cu influența lor în Germania și prin nemaipomenite calomnii la adresa noastră, să-l prostească într-atît pe Louis Blanc, încît să-l facă să se unească cu aceste „lepădături” pentru a organiza un banchet în cinstea revoluției din februarie și, împreună cu ei, să lanseze un program al serbării și un fel de manifest. Micuțul a căzut în cursă din cauza vanității lui, întrucît a vrut să-i arate lui Ledru-Rollin că și el are o suită germano-francezo-polonezo-maghiară. Acum lucrurile sînt din nou en pleine déroute *. Micuțului îi e teamă că degeaba s-a compromis și s-a făcut vinovat de o perfidie inutilă împotriva noastră, deși din 1843 exista un fel de alianță între noi, chiar dacă nu prea strînsă.

Și știi prin ce impune Willich, în primul rînd, prietenilor săi ? Prin *uriașa influență de care se bucură la Köln*. De aceea, cu atît mai necesar este să-mi trimiți scrisorile ; trebuie să se pună o stavilă acțiunilor „dulgherului”. Cu bine...

Publicat pentru prima oară
în : „Anklageschrift gegen
P. G. Roeser, J. H. G. Bürgers,
P. Nothjung, W. J. Reiff, H. H. Becker,
R. Daniels, C. W. Otto, A. Jacobi,
J. J. Klein, F. Freiligrath”, Köln, 1852

Se tipărește după textul cărții
Tradus din limba germană

90

Marx către Hermann Becker ⁴⁸⁹ la Köln

[Londra], 28 februarie [1851]

Dragă Becker,
Sper că ai primit „Rheinische Zeitung”. Nu înțeleg tăcerea ta.
Dacă mi-ai fi trimis *scrisorile lui Willich*, pe care ți le-am cerut,

* — într-o debandadă totală. — *Nota trad.*

n-ar mai fi trebuit să-ți comunic mîrșăviile de mai jos. Sînt totuși nevoit să te rog *să-mi trimiți neîntîrziat aceste scrisori...* Știrea de mai jos ți-o transmit ca s-o citești tuturor prietenilor noștri, care trebuie s-o răspîndească în întreaga Germanie.

Este vorba de banchetul care a avut loc la Londra, la 24 februarie, sub președinția bravului cavaler *Willich*, la care doi dintre prietenii și tovarășii noștri de partid * au fost primiți „à la Haynau” **.

Pentru a înțelege faptele expuse mai jos, sînt necesare următoarele lămuriri preliminare :

Emigranții francezi, ca și toți ceilalți, erau împărțiți în mai multe grupuri. Apoi au întemeiat o asociație comună în Church Street, care trebuia să aibă un caracter *filantropic* — ajutorarea emigranților. Politica era eliminată din această asociație. Astfel s-a creat un teren neutru pentru toate nuanțele din cadrul emigrației franceze. Aici intrau, în același timp, Ledru-Rollin și Louis Blanc, montagnarzi și cabetiști, blanquiști etc.

Se apropia 24 februarie. Știți că în vederea unei asemenea ocazii de a-și da importanță, francezii se pregătesc tot atît de îndelung, discută și examinează evenimentul pe toate fețele, ca o femeie înainte de a naște. Asociația din Church Street a convocat o adunare generală pentru a pregăti sărbătorirea acestei „glorioase” zile. La ea au luat parte L. Blanc și Ledru-Rollin. Micuțul Blanc — nota bene, el nu poate improviza, își scrie discursurile și le învață pe dinafară în fața oglinzii — s-a ridicat și a ținut un discurs iezuit, întocmit cu iscusință, foarte cizelat, în care a încercat să demonstreze că această asociație, care are un caracter filantropic, nu poate organiza un banchet *politic* și, prin urmare, nici festivitatea în cinstea revoluției din februarie. Ledru-Rollin l-a contrazis. În focul polemicii, pe micuțul Blanc l-a luat gura pe dinainte și a mărturisit că, întrucît *Ledru și Mazzini nu l-au primit în Comitetul central european* ⁴⁹⁰, nici el nu va participa împreună cu ei la un banchet. I s-a răspuns că banchetul nu-l dă Comitetul central european, ci Asociația din Church Street, în care sînt reprezentate toate nuanțele emigrației franceze.

A doua zi, această asociație a primit o scrisoare de la L. Blanc, în care acesta anunța că intenționează să dea un contrabanchet grandios... ⁴⁹¹

* Konrad Schramm și Wilhelm Pieper. — *Nota red.*

** Snpșiți în bătaie (ca și Haynau cu ocazia vizitei sale în Anglia). — *Nota red.*

Astfel, Louis Blanc l-a atras pe Harney și, împreună cu el, pe o parte din adepții săi, să ia parte la acest banchet. Fundamentul englez era pus. Dar mai lipsea fundalul continental, care să aibă, ca și Comitetul central european, toate culorile curcubeului. În acest scop, Louis Blanc și-a îndreptat ochii de cunoscător asupra caricaturii comitetului mazzinian, asupra *comitetului Willich-Schapper-Barthélemy-Vidil și compania*.

Cîteva cuvinte despre apariția și caracterul acestui comitet și despre diferitele lui asociații-codite.

Cînd Willich și Schapper, împreună cu adepții lor, au fost excluși din Ligă *, ei s-au unit cu Vidil și Barthélemy și cu lepădăturile emigrației poloneze, maghiare și italiene și au obligat toată această adunătură să-i recunoască drept Comitet central european... Schapper și Willich, care sperau, bineînțeles, că, de la distanță, acest mozaic murdar, lipsit de gust și jalnic poate fi luat drept o operă de artă, mai urmăreau și un scop special. Ei voiau să dovedească comuniștilor din Germania că emigrația europeană îi urmează pe ei, și nu pe noi, și că — indiferent dacă Germania vrea sau nu acest lucru — ei sînt hotărîți să pună mîna pe putere cu prima ocazie...

Pentru a-și urzi intriga împotriva lui Church Street, L. Blanc nu s-a sfiit să stabilească legături cu această clică, pe care o desconsideră. Ei, bineînțeles, au fost încîntați. În sfîrșit, și-au cucerit o poziție. Deși acești domni vor să-i excludă din asociația lor pe toți publiciștii, de îndată ce un publicist cu renume își oferă serviciile, ei îl apucă cu amîndouă mîinile. Schapper și Willich vedeau apropiindu-se ziua triumfului lor... atunci comuniștii germani nu se vor mai opune și, plini de căință se vor întoarce sub aripa lor ocrotitoare.

Banchetul a avut loc la Islington pe data de 24 februarie. Au fost de față doi dintre prietenii noștri, *Schramm* și *Pieper*... S-a dat citire cuvintelor de salut. L. Blanc a citit cuvîntul de salut al delegaților săi, Landolphe pe cel al deputatului Greppo (un al doilea nu s-a mai putut obține de la Paris), un polonez a citit cuvîntul de salut al cîtorva dintre tovarășii săi de idei din Paris, iar marele Willich, care *prezida*, a citit cuvîntul de salut din La Chaux-de-Fonds. Din Germania n-au reușit să primească nimic... ⁴⁹²

Acum trebuie să faceți tot ce vă stă în putință pentru a-i stigmatiza în fața proletariatului german și, în general, oriunde e posibil, pe acești calomniatori lași, pe acești bandiți ticăloși.

* Liga comuniștilor. — Nota red.

În acest scop trebuie să-mi trimiteți imediat scrisorile lui Willich.

Publicat pentru prima oară
în : „Anklageschrift gegen
P. G. Roeser, J. H. G. Bürgers,
P. Nothjung, W. J. Reiff, H. H. Becker,
R. Daniels, C. W. Otto, A. Jacobi,
J. J. Klein, F. Freiligrath“, Köln, 1852

Se tipărește după textul cărții
Tradus din limba germană

91

Marx către Hermann Becker ⁴⁹³
la Köln

[Londra], 9 aprilie 1851

Dragă Becker,

Alăturat îți trimit o amuzantă mizgălitură din școala lui Kinkel. P[entru] L[igă] s-au strîns aici 15 șilingi. Mai lipsesc 10 șilingi ; suma aceasta a fost subscrisă, dar banii nu s-au primit încă. Voi acționa așa cum îmi recomanzi. Trece o liră în contul meu. Un membru care a subscris 5 șilingi nu-i poate plăti din pricina înrăutățirii situației sale materiale...

Publicat pentru prima oară
în : „Anklageschrift gegen
P. G. Roeser, J. H. G. Bürgers,
P. Nothjung, W. J. Reiff, H. H. Becker,
R. Daniels, C. W. Otto, A. Jacobi,
J. J. Klein, F. Freiligrath“, Köln, 1852

Se tipărește după textul cărții
Tradus din limba germană

92

Engels către Wilhelm Wolff
la Zürich

[Manchester, 1 mai 1851]

Dragă Lupus,

După data scrisorii tale, pe care mi-a adus-o Marx (a fost la Manchester acum câteva zile ⁴⁹⁴), constat cu groază că a fost expe-

diată cu aproape o lună în urmă. De altfel, Marx mi-a spus că ți-a răspuns imediat.

În ceea ce privește planurile tale cu America, să ți le scoți din cap. N-are rost să pleci acolo ; la Londra ai să găsești numai decît ceva, căci tu știi engleza. Oamenii care au cunoștințe atît de temeinice în domeniul limbilor vechi sînt foarte căutați acolo, mai ales dacă au certificate. Chiar și niște tipi cu totul neînsemnați au obținut posturi foarte bune. Povestea cu ziarul american e o șarlatanie. Crezi că dacă ar fi ceva serios, individul ăsta și-ar aduce un redactor din Europa și ar aștepta atîta timp ? Cine știe cum stau lucrurile și ce a ieșit pînă acum din toată povestea asta. Ai putea să aștepti pînă la calendele grecești avansul pentru cheltuielile de drum. Dar chiar și în cazul cel mai bun nu merită să pleci pentru asta pînă la Chicago ; un tăietor de lemne obișnuit primește mai mult de 4 dolari pe săptămînă și, pe deasupra, au dreptul la un preaviz pe o săptămînă, care acolo e foarte răspîndit !

[...] * Sper că i-ai primit deja ; de îndată ce-i primești, fă-ți bagajele, scoate pașaport pentru Londra și îmbarcă-te. Văd că ziarele de pe continent scriu că guvernul englez n-ar mai lăsa să intre emigranți. Prostii ! Nu te lăsa indus în eroare și nu crede, chiar dacă poliția spune că trebuie să obții viza ambasadorului englez din Berna. N-ai nevoie de nimic de acest fel. Îți trebuie numai viza de tranzit prin Franța, prin urmare viza ambasadorului francez, pe care ți-o obțin elvețienii. Treci liniștit prin Franța și sosești aici. Chiar în cazul cînd francezii te-ar trimite la Havre, iar de acolo te-ar pune să te îmbarci pentru America — și de la ei te poți aștepta la asta —, n-ai decît, la Havre, să te urci pur și simplu în vaporul care pleacă spre Southampton sau Londra. Tu știi doar că aici nimeni nu este oprit la graniță, și, în pofida tuturor acestor baliverne ale presei reacționare, sper să te văd la Londra în timpul expoziției⁴⁹⁵. Repet, nu te lăsa indus în eroare și, indiferent care ar fi împrejurările, tu să insiști că vrei să mergi la Londra. Dacă guvernul francez îți va face greutăți în privința tranzitului și dacă ai bani, ar fi chiar mai bine să mergi pe ruta pe care am ales-o eu [...] ** Scrie-i lui Lorenzo Chiozza[...] ** o scrisoare cît se poate de politicoasă, spune-i că i-ai aflat adresa de la unul din concetățenii lui și roagă-l să aibă amabilitatea să-ți comunice dacă acolo există acum un vas care pleacă spre Anglia și ce fel de vas (cu pînze sau cu abur), precum și data aproximativă cînd pleacă acest vas. Roagă-l, de asemenea, să-ți comunice numele căpitanilor. Atunci ai putea să iei legătura

* Manuscrisul deteriorat ; începutul paragrafului lipsește. — *Nota red.*

** În acest loc manuscrisul este deteriorat. — *Nota red.*

în scris cu acești căpitani (scrisoarea s-o adresezi pe vapor) sau să te duci direct acolo. Pe mine călătoria, inclusiv masa, m-a costat 6 pfunzi (150 de franci francezi). S-ar putea ca tu să ieși mai ieftin. Călătoria pînă la Genova n-o să te coste mult dacă pînă la Torino — și pînă acolo regiunea e minunată — faci o bună parte din drum pe jos prin Geneva și Mont Cenis sau alegi un drum mai scurt — peste Marele St. Bernhard (Martigny-Ivrea). De la Torino aproape pînă la poalele Apeninilor ai cale ferată. Sau un drum pe jos și mai scurt : peste Reusstal, Furka, Simplon, direct la Alessandria. Toate aceste drumuri sînt foarte frumoase. Pentru călătoria pe mare vremea e acum minunată (domină vînturile de răsărit), iar voiajul pe Marea Mediterană va fi foarte interesant. Caută să călătorești, în măsura posibilului, pe vase englezești. Cred că în total va costa 250 de franci, 300 în orice caz vor ajunge. Problema e dacă cei din Köln îți pot obține acești bani. Dar, orice ar fi, trebuie să vii în Anglia. Chiar acum îi comunic lui Marx ca să mai scrie o dată la Köln în privința banilor. Dacă n-ai primit încă banii, nu strică să-i mai scrii o dată lui Daniels sau lui Bürgers.

Cît despre biletele din Anglia pînă la New York, sînt al naibii de scumpe ; pasagerii de clasa a treia o duc de obicei foarte prost ; acum se discută în parlament un asemenea caz ; cabina de clasa I costă de regulă 15—20 de lire sterline. Toate acestea le-am aflat pe cînd intenționam și noi să plecăm mai departe. Clasa a II-a pe vapoarele din Southampton e bună și ieftină. Fac curse și unele vapoare cu elice, pe care, dacă reușești să le prinzi, poți călători cu clasa a II-a ieftin și repede. În orice caz, sper că vei veni și vei rămîne aici, unde ai mai multe șanse decît în America, și, apoi, odată ajuns acolo, nu-i chiar atît de ușor să vii înapoi. În America e groaznic : Heinzen e considerat cel mai mare om, și chiar acum burtoșul Struve colindă întreaga țară inundînd-o cu spurcăciunile lui. Să ia dracu publicul de acolo ! Mai bine sclav la galere în Turcia decît ziarist în America.

Scrie imediat și vino cît mai curînd.

Al tău

F. E.

F. Engels

Adresa : Ermen și Engels, Manchester

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

93

Marx către Roland Daniels ⁴⁹⁶
la Köln

[Londra, mai 1851]

...Comuniștii trebuie să demonstreze că numai în condițiile relațiilor comuniste adevărurile tehnologice cucerite pot fi transpuse în practică...

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscrisul
scrisorii lui Daniels
către Marx din 1 iunie 1851
Tradus din limba germană

94

Engels către Joseph Weydemeyer ⁴⁹⁷
la Frankfurt pe Main

Manchester, 19 iunie 1851

Dragă Hans,

Chiar acum Marx mi-a transmis o scrisoare de la tine, din care, în sfârșit, am aflat adresa ta exactă. O căutam de multă vreme, deoarece voiam să te întreb următoarele :

De când sînt aici, la Manchester ⁴⁹⁸, am început să studiez pe rupte științele militare ; aici am găsit material destul de bogat — cel puțin pentru început. Uriașa importanță pe care o va căpăta latura militară în viitoarea mișcare, o veche înclinație, corespondențele mele pentru ziar * cu privire la războiul maghiar, în sfârșit glorioasa mea aventură din Baden ⁴⁹⁹ — toate acestea m-au determinat să lucrez în această direcție și vreau să obțin măcar atîtea cunoștințe în acest domeniu încît să-mi pot permite să fac unele aprecieri teoretice fără a mă compromite prea mult. Materialul care se găsește aici referitor la războaiele napoleoniene și, în parte, la

* „Neue Rheinische Zeitung”. — *Nota red.*

războaiele revoluționare presupune cunoașterea a o mulțime de amănunte, pe care nu le cunosc sau le cunosc foarte superficial și asupra cărora fie că nu găsești nici o explicație, fie că găsești unele foarte superficiale și chiar pe acestea numai cu multă greutate. În general, situația de autodidact nu înseamnă mare lucru și, dacă nu studiezi problemele sistematic, nu obții rezultate serioase. Ca să înțelegi mai bine de ce am propriu-zis nevoie, îți voi aminti că — lăsînd, bineînțeles, la o parte avansarea mea în grad la Baden — în Landwehrul regalo-prusian ⁵⁰⁰ n-am depășit gradul de subofițer, de aceea, ca să înțeleg detaliile campaniilor militare, îmi lipsește veriga de legătură care se obține în Prusia prin examenul pentru gradul de locotenent la diverse arme. Desigur că nu e vorba de detalii de instrucție etc., de care nu am nicidecum nevoie, căci miopia mea, așa cum m-am convins acum definitiv, mă face inapt pentru serviciul activ. Este vorba mai mult de o însușire a cunoștințelor elementare, necesare în diversele domenii ale științei militare. Detaliile îmi sînt necesare în măsura în care sînt indispensabile pentru înțelegerea și aprecierea justă a faptelor istorice militare. Așa, de pildă, e necesară cunoașterea tacticii elementare, a teoriei fortificației, sub raport mai mult sau mai puțin istoric, care să cuprindă diversele sisteme începînd de la Vauban și terminînd cu sistemele moderne de forts détachés *, cunoașterea fortificațiilor de cîmp și a altor lucrări de geniu, cum ar fi, de pildă, diversele feluri de poduri etc. ; mai departe — o istorie generală a științei militare și a modificărilor necesitate de dezvoltarea și perfecționarea armelor și a modului lor de întrebuințare. Apoi am nevoie de cunoștințe temeinice de artilerie, căci am uitat multe, și unele lucruri nici nu le-am știut ; mai am nevoie și de alte materiale care acum nu-mi vin în minte, dar care ție, desigur, îți sînt cunoscute.

Te rog să-mi indici izvoarele pentru toate aceste probleme elementare, ca să mi le pot procura neîntîrziat. Și anume : aș avea nevoie de cărți din care, pe de o parte, să-mi pot face o idee despre actuala situație generală a diferitelor ramuri militare, iar pe de altă parte despre deosebiriile dintre diversele armate moderne. Așa, de pildă, aș vrea să mă informez asupra diferitelor construcții de afeturi ale tunurilor de cîmp etc., asupra diferitelor structuri și organizări ale diviziilor, ale corpurilor de armată etc. Îndeosebi aș dori să primesc toate informațiile posibile și în legătură cu orga-

* — forturi detașate. — *Nota trad.*

nizarea armatelor, cu aprovizionarea, infirmeriile militare și cu materialul necesar oricărei armate.

Acum înțelegi cam de ce anume am nevoie și ce fel de cărți trebuie să-mi indici. Am impresia că, în privința unor astfel de manuale, literatura militară germană dispune de lucrări mai utile decât cea franceză sau engleză. Se înțelege de la sine că pe mine mă interesează lucrurile practice, existente în realitate, și nu sisteme sau plăsmuiri ale unor genii nerecunoscute. În ceea ce privește artileria, cel mai bun ar fi, cred, manualul lui Bem⁵⁰¹.

În privința istoriei războaielor din epoca modernă — istoria epocilor anterioare mă interesează mai puțin, și, apoi, pentru asta îl am pe bătrînul Monteucculi — dispun aici, desigur, de izvoare franceze și engleze. Dintre acestea din urmă, în special istoria războiului din Spania a g[eneralului]-l[ocotenent] William Napier, care este cu mult mai bună decât toată istoriografia militară citită de mine pînă acum. Dacă nu o cunoști și poți să ți-o procuri acolo, merită s-o citești („History of the War in the Peninsula and the South of France”, 6 volume). Dintre lucrările germane n-am nici una, or, de unele dintre ele trebuie să-mi fac rost; în primul rînd mă gîndesc la Willisen și Clausewitz. Ce au scris ei și ce merită atenție din punct de vedere teoretic și istoric? De îndată ce voi mai progresa, mă voi apuca să studiez sistematic istoria campaniilor din 1848—1849, în special cea italiană și cea ungară. Cunoști vreun raport mai mult sau mai puțin oficial sau unul cit de cit serios în legătură cu campania din Baden publicat de partea prusiană?

Mai departe, ai putea să-mi indici niște hărți speciale ale Germaniei, bune și nu prea scumpe, dar indicate pentru studiul campaniilor începînd din 1792 (în special ale Württembergului, Bavariei, Austriei în 1801—1809, ale Saxoniei, Turingiei, Prusiei în 1806—1807 și 1813, Franței de nord-est în 1814, Lombardiei, Ungariei, Schleswig-Holsteinului, Belgiei). Aici am marele atlas al lui Stieler, dar e cu totul insuficient. Am planurile de luptă din 1792—1814; ele sînt reproduse în atlas ca anexă la cartea lui Alison „Istoria Europei” începînd de la revoluția franceză, dar am descoperit că multe din aceste planuri sînt greșite. Există în Germania asemenea atlase nu prea scumpe și de nădejde?

Pe d-l Jomini, pe care francezii îl ridică atîta în slăvi, îl cunoști mai bine? Eu nu-l cunosc decât prin intermediul d-lui Thiers, care, după cum se știe, l-a copiat într-un mod scandalos. Acest mic

Thiers e unul dintre cei mai nerușinați mincinoși care au existat vreodată, și nu e bătălie despre care să fi dat cifre exacte. Și cum ulterior d-l Jomini a șters-o la ruși, a avut, desigur, motive să înfățișeze faptele de la bravoure française * în proporții mai puțin supraomenești decît d-l Thiers, la care întotdeauna un francez biruie doi adversari.

Voilà ** o grămadă de întrebări. În afară de asta sper că persecuțiile la care sînt supuși acum evreii în Germania nu vor lua amploare. Dar arestarea lui D[anie]ls mă pune pe gînduri. Aici vor, pare-se, să facă percheziții, ca să ne implice și pe noi, dar asta nu-i chiar atît de simplu și, după toate probabilitățile, nu va duce la nici un rezultat, deoarece la noi nu vor găsi nimic.

În ceea ce privește planul de înființare la Londra a unui birou de litografie pentru America *** îți va scrie, desigur, Marx. Realizarea acestui proiect costă aici foarte mult dacă vrei să-l faci ca lumea, și ziarele americane sînt în marea lor majoritate extrem de nesigure. Lupus **** și Freiligrath sînt la Londra, și eu am fost acolo la începutul lunii și am stat două săptămîni.

Intrucît, judecînd după toate indiciile, vei veni și tu curînd aici, ar fi foarte bine dacă ai putea face un aranjament cu unul sau mai multe ziare și reviste în privința unor corespondențe etc. La Londra acest lucru e foarte avantajos, dar, firește, locurile la ziarele care plătesc bine sînt ocupate. În plus, se mai pune întrebarea ce fel de presă există acum în Germania.

Capitano Willich continuă să trăiască în cazarmă, pe seama și cu ajutorul cazarmei. Ce spui, n-am putea să-i opunem ceva asemănător de proporții grandioase ?

Scrie-mi curînd, al tău

F.E.

Adresa : Ermen și Engels,
Manchester

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — de vitejie franceză. — *Nota trad.*

** — Iată. — *Nota trad.*

*** Vezi volumul de față, p. 283. — *Nota red.*

**** Wilhelm Wolff. — *Nota red.*

95

Marx către Joseph Weydemeyer
la Frankfurt pe Main

[Londra], 27 iunie 1851

Dragă Hans !

Nu știu dacă fac bine trimițându-ți o scrisoare prin Fabricius. Ce garanții am că omul ăsta nu va fi prins la graniță, căci a luat de aici un geamantan întreg cu scrisori ?

Deși din planul american făcut de tine nu iese nimic — probabil că Engels ți-a scris despre acest lucru * —, totuși nu-ți rămîne altceva de făcut decît să vii aici să ne dai o mîină de ajutor. Poate aici se va găsi ceva, o activitate comună —, pentru a avea un venit, desigur, car il faut vivre **.

Acum știu dintr-o sursă *demnă de încredere* că arestarea prietenilor noștri este rezultatul unor trădări și denunțuri. Convingerea mea *intimă* e că la mirșăvia asta au participat domnii Willich și Schapper cu banda lor de ticăloși. Ți dai seama cît de important e pentru acești „mari bărbați” in partibus *** să-i îndepărteze din Germania pe cei care, după părerea lor, le barează drumul spre tron. Măgarii ăștia nu înțeleg că sînt considerați niște măgari și că în cel mai bun caz sînt tratați cu dispreț.

Cu toată morala sa ipocrită, cinstit-filistină și ascetic-spartană de subofițer, Willich este un cît se poate de ordinar — notează-ți bine *cît se poate de ordinar* — chevalier d'industrie, un pillier d'estaminet **** și, în plus, — pentru asta nu garantez, deși mi-a spus-o un filistin respectabil — un *trișor*. Individul ăsta stă toată ziua prin cîrciumi, dar, desigur, în cîrciumi *democratice*, unde consumă pe gratis și în loc de plată aduce cu sine invitați. Aici își debitează frazele stereotipe despre viitoarea revoluție, în care acest cavaler a încetat el însuși de a mai crede, repetîndu-le într-una în cele mai diferite împrejurări și întotdeauna cu același succes. Individul ăsta e un *linge-blide* de cea mai ordinară speță, dar toate astea sînt făcute, bineînțeles, sub un paravan patriotic.

* Vezi volumul de față, p. 518. — *Nota red.*** — căci omul trebuie să trăiască. — *Nota trad.**** — in partibus infidelium — în afara realității, în străinătate (textual : „în țara necredincioșilor, completare la titulatura episcopilor catolici numiți în funcțiile pur nominale de episcopi în țările necreștine). — *Nota trad.***** — o secătură, un stilp de cafenea. — *Nota trad.*

Tot comunismul acestui individ se reduce la hotărîrea lui de a duce o viață liberă, în comunitate cu alți cavaleri rătăcitori, pe spinarea publicului. Întreaga activitate a acestui om se reduce la bîrfelile și minciunile lansate pe socoteala noastră prin cîrciumi și la lăudăroșenia cu legăturile lui din Germania, pe care nu le are, dar în care cred tovarășii lui: „măscăriciul central” A. Ruge⁵⁰², bădăranul Heinzen, cabotinel afectat și teologul beletrist Kinkel. Cu legăturile astea se laudă și în fața francezilor.

Apropo. În timp ce Adonisul popesc, de care am vorbit mai sus, tocește pragul caselor în toate bourgeois circles *, unde este hrănit și răsfățat etc. etc., continuă să întrețină în secret legături interzise cu Schapper și Willich, ca să rămînă în contact și cu „partidul muncitoresc”. Tipul ăsta ar vrea să fie totul pentru toți. În toate seamănă uluitor de mult cu F[ried]r[ich] W[ilhelm] al IV-lea, care nu este decît un Kinkel pe tron și se distinge prin aceeași vorbărie insipidă.

Dacă mă întrebi din ce vei trăi aici, îți voi răspunde: mergi pe urmele viteazului Willich. El nu seamănă, nu culege, și cu toate astea tatăl ceresc îl hrănește.

Și acum serios vorbind: dacă e primejdios pentru tine să rămii în Germania, atunci trebuie să vii aici. Dacă poți trăi liniștit în Germania, atunci, desigur, ar fi mai bine să rămii, căci acolo forțele tale sînt mai necesare decît aici.

Al tău

K. M.

Apropo. Comerțul exterior al Angliei constituie cel puțin^{1/3} din totalul comerțului ei și, după abrogarea taxelor vamale la cereale, chiar mai mult. Dar toată argumentarea d-lui Christmann ** nu face doi bani. Pinto încă a arătat⁵⁰³ că, dacă pentru un anumit lucru sînt necesare $\frac{10}{10}$, ultima $\frac{1}{10}$ este tot atît de importantă ca și celelalte $\frac{9}{10}$. Chiar dacă am presupune că comerțul exterior al Angliei ar constitui numai $\frac{1}{4}$ (ceea ce nu e adevărat), nu încapă îndoială că fără această $\frac{1}{4}$ celelalte $\frac{3}{4}$ nu pot exista, și cu atît mai puțin pot exista $\frac{4}{4}$, care alcătuiesc cifra 1.

Democrații s-au obișnuit de multă vreme să nu piardă nici o ocazie ca să se compromită, să se facă ridicoli și s-o primească pe cocoșă. Dar neputința acestor „infiniment petits” *** nu s-a manifestat niciodată atît de pregnant ca în publicația pe care o scot democrații „centrali” de aici — Ruge, Haug, Ronge etc. Sub titlul

* — cercuri burgheze. — *Nota trad.*

** Este vorba de A. Christ. — *Nota red.*

*** — „mărimi infinit de mici”. — *Nota trad.*

răsunător „Der Kosmos” (Freiligrath îi spune pe bună dreptate „Das Kosmos”) apare o porcărie săptămînală ; o asemenea platitudine nerușinată n-a produs, probabil, niciodată limba germană — și asta înseamnă ceva. Nici măcar fișucile democratice editate în parohiile bisericăști din orașele germane de provincie n-au emanat niște gaze atît de urît mirositoare.

Ar fi bine, poate, dacă ar mai fi liniște cîtiva ani, pentru ca toată această democrație a anului 1848 să aibă timp să se descompună complet. Cît de lipsite de orice talent sînt guvernele noastre, ele sînt totuși niște adevărate lumina mundi* în comparație cu acești măgari mediocri și îngîmfați.

Adio !

De obicei, de la 9 dimineața pînă la 7 seara stau la British Museum. Materialul la care lucrez este atît de afurisit de vast, încît, cu toate eforturile mele, nu voi reuși să-l termin mai devreme de 6—8 săptămîni. În plus, mereu apar tot felul de piedici de ordin practic, inevitabile în condițiile mizerabile în care trebuie să zacem aici. Dar „în pofida tuturor, a tuturor” **, lucrurile se apropie de sfîrșit. Trebuie să se termine odată, orice ar fi. Acești „simpletons” *** democrați, cărora le vine revelația „de sus”, n-au, desigur, nevoie să facă asemenea eforturi. De ce s-ar chinui acești norocoși cu studiul materialului economic și istoric ? Doar *totul e atît de simplu*, după cum obișnuia să-mi spună nobilul Willich. Totul e atît de simplu ! Da, în aceste capete goale ! N-am pomenit tipi mai simpli !

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

96

Engels către Ernst Dronke la Geneva

Dragă Dronke

De mult timp n-ai mai primit nici o veste de la noi — în primul rînd, pentru că după moartea lui Galeer nu am avut adresa

* — (aici) spirite luminate. — *Nota trad.*

** Cuvinte din poezia lui Freiligrath „În pofida tuturor”. — *Nota red.*

*** — prostănaci. — *Nota trad.*

ta, iar apoi, cînd ne-ai dat adresa lui Schuster, aici se spunea că vei veni curînd în Anglia. Dar cum Lupus e de o lună la Londra, iar despre tine nu se aude nimic, trebuie să presupunem că mai rămîi acolo cîtva timp.

Despre evenimentele care au avut loc la Londra toamna trecută ești informat⁵⁰⁴. Ceea ce nu ți s-a comunicat de aici ai aflat, probabil, din documentele publicate în acea perioadă. De aceea, pentru a te pune au fait * cu starea de lucruri de aici, trebuie să-ți comunic numai unele întîmplări din ultima perioadă.

Cum din noiembrie 1850 locuiesc la Manchester, iar Marx nu vorbește prea bine engleza, legăturile cu Harney și cu cartiștii au cam slăbit. De acest lucru au profitat Schapper, Willich, L. Blanc, Barthélemy etc. — într-un cuvînt toată banda germano-franceză, nemulțumită, pe de o parte, de noi, pe de altă parte de comitetul⁵⁰⁵ lui Ledru-Mazzini — pentru a-l atrage pe Harney la un banchet în cinstea lui 24 februarie, lucru care le-a reușit. La acest banchet au avut loc următoarele întîmplări ciudate :

1. Doi dintre ai noștri ** care se aflau acolo, printre care și Schramm, au fost dați afară de adunătura de emigranți germani. Lucrurile au luat o întorsătură serioasă și era cît p-aci să se ajungă la judecată, dar noi am aplanat chestiunea, după ce celor insultați li s-a dat satisfacție. Acest incident a făcut ca pentru un timp să fim în relații încordate cu Harney, care nu s-a purtat prea frumos cu această ocazie. În schimb, Jones, un om complet diferit de Harney, e cu totul de partea noastră și, în momentul de față, face propagandă „Manifestului” *** printre englezi.

2. D-l Willich, în lipsa unui cuvînt de salut din Germania, a citit unul din Elveția pe care era și semnătura ta. De aici noi nu putem, desigur, ști prin ce înșelăciune sau prin ce fals a ajuns numele tău pe acest document. În orice caz, după ce vei face cercetările de rigoare, trebuie să ne transmiți toate informațiile necesare. În compte rendu **** cu privire la banchet a fost publicat, printre altele, și acest cuvînt de salut care poartă semnătura ta. Îți poți închipui ce-au mai jubilat văzînd că printre cei semnați se găsește și un redactor de la „N[eue] Rh[einische] Z[eitung]”.

3. Povestea cu toastul lui Blanqui. Barthélemy, ca pretins blanquist, l-a rugat pe Blanqui să trimită un toast pentru banchet, și Blanqui a trimis un splendid atac împotriva întregului guvern

* — la curent. — *Nota trad.*

** Wilhelm Pieper și Konrad Schramm. — *Nota red.*

*** K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 461—500. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

**** — raport. — *Nota trad.*

provizoriu, inclusiv Blanc et Comp. Barthélemy, năucit ca de o lovitură de trăsnet, l-a prezentat, și s-a luat hotărîrea să nu fie dat publicității. Dar Blanqui știa cu cine are de-a face, și textul toastului a apărut în ziarele pariziene, chiar în timpul cînd avea loc banchetul, stricînd tot efectul. Micul escroc sentimental L. Blanc a declarat în „Times”, iar întregul comitet — Willich, Schapp[er], L. Bl[anc], Barthélemy, Vidil etc. — în „Patrie” că n-au știut nimic despre toast. Dar la acest comunicat „Patrie” a adăugat că Antoine, cumnatul lui Blanqui, căruia ziarul i-a cerut informații, a trimis toastul d-lui Barthélemy, unul dintre semnatarii declarației, și chitanța de primire se află în mîna sa. După aceea, Barthélemy a declarat că toate acestea sînt adevărate, că ia toată vina asupra lui, că a mințit — toastul l-a primit, dar nu l-a dat publicității ca să nu distrugă armonia. Din nefericire însă, în același timp fostul căpitan de dragoni Vidil a declarat că recunoaște totul : Barthél[emy] a prezentat comitetului textul toastului, și comitetul a hotărît să nu fie dat publicității. Îți poți închipui cum s-a compromis toată această bandă ! Noi am tradus toastul în germană și l-am difuzat în 30 000 de exemplare în Germania și în Anglia ⁵⁰⁶.

În timpul mobilizării ⁵⁰⁷ din noiembrie, în temeiul unor scrisori falsificate, Willich a ajuns la un asemenea entuziasm, încît a vrut să revoluționeze lumea cu ajutorul Landwehrului prusian. Dispunem de documente și de proiecte revoluționare cum nu se poate mai comice în acest sens. La momentul oportun vor fi folosite. În primul rînd se preconiza eradicarea „elementelor scriitoricești” și proclamarea dictaturii țaranilor mobilizați din Eifel. Malheureusement il n'en fut rien *.

De atunci acești mari bărbați, care au încheiat o alianță între ei și și-au garantat unul altuia dreptul la dominație și nemurire, se străduiesc să-și cucerească cît de cît o poziție. Totul e zadarnic. Trebuie să se mulțumească cu faptul că nici una dintre perchezițiile și arestările efectuate în Germania nu a fost o urmare a legăturilor întreținute cu ei.

Noi însă avem satisfacția că ne-am desprins de toată această plebe flecară, confuză și neputincioasă a emigrației londoneze și, în sfîrșit, putem din nou să lucrăm nestînjeniți. Acum putem trata cu o totală indiferență ticăloșiile fără număr la care se dedă această adunătură. Am fost întotdeauna mai presus de această adunătură și, ori de cîte ori a avut loc o mișcare serioasă, am dominat-o, experiența practică căpătată după 1848 ne-a învățat foarte mult, iar perioada liniștită de după 1850 am folosit-o în mod util, ca să con-

* — Din nefericire, n-a ieșit nimic. — *Nota trad.*

tinuăm să tocim. Când va interveni ceva, vom avea asupra lor o și mai mare superioritate, și în domenii la care nici nu se gîndesc. Pe lîngă toate celelalte, mai avem un mare avantaj față de ei: toți sînt carieriști, iar noi nu. E inexplicabil cum se poate ca, după toate experiențele trăite, să mai existe asemenea neghiobi a căror ambiție supremă să fie ca le lendemain mème de la première insurrection victorieuse * — pe care ei o numesc revoluție — să intre în orice guvern, și după vreo lună să fie călcați în picioare sau compromiși și dați la o parte, așa cum s-a întîmplat cu Blanc și cu Flocon în 1848. Închipuie-ți un guvern Schapper-Gebert-Meyen-Haude-Willich! Din păcate, sărmanii de ei nu vor avea niciodată o asemenea satisfacție; din nou se vor trezi la coadă și, în această situație, vor mai reuși să creeze o oarecare zăpăceală în orașele mici și în rîndurile țaranilor.

Tu, de fapt, ce faci la Geneva? Se spune că ești soț și tată și, totodată, în relații foarte prietenești cu Moses ** — din interes față de Mosesoaia. Alții spun că toate acestea sînt numai bîrfeli, dar pentru noi, care ne aflăm la o distanță de zece grade latitudine, e greu să judecăm. Freiligrath este și el la Londra și scoate un nou volum de poezii. Weerth locuiește la Hamburg și, ca și mine, pînă la viitoarea încăierare, face corespondență comercială. Din călătoria lui în Spania n-a adus nimic, nici măcar o blenoragie. De altfel, luna aceasta vine la Londra. Wolff cel roșu a trecut prin diverse faze ale irlandofilismului, ale[...] *** burgheze, ale nebuliei și prin alte stări interesante și a abandonat definitiv rachiul pentru half and half ****. Père Marx se duce zilnic la bibliotecă și își sporește în chip uluitor atît cunoștințele, cît și familia. Iar eu beau rom și apă, tocesc, mă ocup cu fire de bumbac și mă plictisesc. Acestea sînt pe scurt treburile noastre personale.

Intrucît arestările din Germania ne determină să căutăm din nou, prin toate mijloacele, să restabilim legăturile și să preluăm unele însărcinări care fuseseră încredințate altora, trebuie să-mi scrii cît mai curînd cum stau lucrurile în Elveția. Așadar, răspunde imediat. Dacă dorești și alte lămuriri, indică-mi ce anume vrei să

* — chiar a doua zi după prima insurecție victorioasă. — *Nota trad.*

** Hess. — *Nota red.*

*** Indescifrabil. — *Nota red.*

**** — jumătate porter, jumătate bere. — *Nota trad.*

știi. Trimite scrisorile pe adresa mea — care of Messrs Ermen & Engels, Manchester — via Calais.

Al tău
F. Engels

Manchester, 9 iulie 1851

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV. 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

97

Marx către Joseph Weydemeyer⁵⁰⁸ la Zürich

[Londra], 2 august 1851
28, Dean Street, Soho

Dragă Weydemeyer !

Chiar acum am primit de la Engels scrisoarea ta și mă grăbesc să-ți răspund. Aș fi vrut, desigur, foarte mult — dacă nu a fost posibil să te rețin aici — cel puțin să te văd și să vorbesc cu tine înainte de plecare.

Dar dacă te-ai hotărât să pleci în America, acesta e momentul cel mai favorabil pentru a găsi acolo o sursă de existență, precum și pentru a fi de folos partidului nostru.

E aproape sigur că vei primi un post de redactor la „New Yorker Staatszeitung”. Înainte acest post i-a fost propus lui Lupus*. Îți anexez o scrisoare a lui către Reichhelm, un coproprietar al ziarului. Asta-i tot în legătură cu chestiunile practice. Dar să nu pierzi vremea.

În altă ordine de idei : în „Schnellpost” din New York, d-l Heinen împreună cu onorabilul Ruge îi atacă în fiecare săptămână pe comuniști, în special pe mine, pe Engels și pe alții. Toate canalele democratice de aici folosesc acest ziar ca o groapă în care își aruncă guano-ul ; pe acesta, ce-i drept, nu cresc nici grâne, nici fructe, în schimb buruieni cresc din abundență. În sfârșit : Heinen face mizerii lui „Staatszeitung”, care nici măcar unui asemenea dușman nu-i poate veni de hac.

* Wilhelm Wolff. — *Nota red.*

Oricare ar fi politica pe care o promovează „Staatszeitung” în ceea ce privește America, în domeniul politicii europene vei avea la voix libre*. Heinzen, în general, se dă acolo drept un mare scriitor. Presa americană va fi bucuroasă că vine la ei un om care să-i dea peste nas acestui flecar lăudăros.

Dacă vei fi redactor, noi îți vom acorda tot sprijinul în munca ta. Din păcate, corespondentul din Londra al lui „St[aats]-zeitung” este golanul și măgarul de Seiler. Și lui Ruge, membru al guvernului european, trebuie să i se închidă gura.

Articolul tău împotriva lui Christ este bun. Nu am de făcut nici o modificare, țin să relev numai că în cartierele industriale, într-adevăr, muncitorii se căsătoresc pentru a stoarce bani exploataindu-și copiii. E trist, dar e adevărat.

Îți poți închipui în ce situație jalnică mă aflu. Soția mea se prăpădește dacă mai continuă mult așa. Veșnicele griji, lupta cum nu se poate mai meschină pentru viața de zi cu zi îi secătuiesc puterile. La acestea se mai adaugă ticăloșia dușmanilor mei, care n-au încercat încă niciodată să mă atace pe teme concrete și caută să se răzbune pentru propria lor neputință, răspîndind neînchipuite infamii pe socoteala mea și terfelindu-mi reputația. Willich, Schapper, Ruge și o sumedenie de alte lepădături democratice și-au făcut din asta o specialitate. Cum vine cineva de pe continent, se și apucă să-l prelucreze pentru ca, la rîndul lui, să se ocupe și el de treaba asta.

Zilele trecute „celebrul” referendar Schramm** a întilnit o cunoștință pe stradă și numaidecît a început să-i șoptească: oricum s-ar sfîrși revoluția, toată lumea este de acord că Marx este perdu***. Rodbertus, care are cele mai mari șanse de succes, va da imediat ordin să fie împușcat. Și așa procedează toți. Eu, bineînțeles, îmi bat joc de toată această mirșăvie și nu mă las stînjedit nici o clipă în munca mea, dar îți dai seama că soției mele, care e suferindă, care de dimineață pînă seara se frămîntă cu tot felul de griji, ducînd o viață lipsită de bucurii, și al cărei sistem nervos e zdruncinat, nu-i face prea bine, căci nu există zi ca, prin diverși bîrfitori imbecili, să nu ajungă pînă la ea miasele pestilențiale ale mocirlei democratice. Este pur și simplu de necrezut cît de lipsiți de tact pot fi unii oameni în această privință.

* — mină liberă. — Nota trad.

** Rudolph Schramm. — Nota red.

*** — pierdut. — Nota trad.

De altfel, aici nici vorbă nu e de partide. Marii bărbați, în ciuda *pretinselor* lor divergențe, nu fac decît să-și confirme unul altuia importanța. Nici o revoluție n-a aruncat la suprafață o gloată mai găunoasă.

Dacă vei fi la New York, să treci pe la A. Dana de la „New York Tribune” și să-i transmiți salutări din partea mea și a lui Freiligrath. Ți-ar putea fi de folos. De îndată ce ajungi acolo, scrie-mi imediat, dar tot pe adresa lui Engels, căci lui îi e mai ușor să suporte spezele poștale. În orice caz mai aștept să-mi scrii câteva rînduri înainte de a pleca pe mare. Cînd vine soția ta, transmite-i toate cele bune din partea mea și a soției mele.

Dacă poți rămîne la New York, nu vei fi chiar atît de departe de Europa, și cum în Germania presa este cu desăvîrșire oprimată, lupta prin presă se poate duce numai acolo.

Al tău

K. Marx

P.S. Chiar acum am aflat că marii bărbați, Ruge și clica lui, Kinkel și clica lui, Schapper, Willich și clica lor, precum și intermediarii dintre acești mari bărbați, Fickler, Goegg și clica lor, au creat o uniune-burete. Cunoști povestea țaranului care a vîndut fiecare baniță de grâu sub preț. Dar, spunea el, cantitatea va scoate paguba. Așa spun și omuleții ăștia neputincioși : numărul va escamota neputința. De altfel, cimentul care leagă acest aluat este ura împotriva „clicii lui «N[eue] Rh[einische] Z[eitung]»”, și în special împotriva mea. Cînd sînt o duzină la un loc, sînt niște tipi grozavi.

Dacă nu te poți înscăuna la „Arbeiterzeitung” din New York — ceea ce, bineînțeles, ar fi cel mai bine — dacă, așadar, vei fi nevoit să tratezi cu „Staatszeitung”, ferește-te de prietenul tău *Kapp*, care e mare și tare acolo. Avem dovezi concrete că individul ăsta — nu știu din ce motive — e principalul intrigant împotriva noastră.

Adieu mon cher *

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — Adio, dragul meu. — *Nota trad.*

98

Engels către Wilhelm Wolff
la Londra

Manchester, 6 august [18]51

Dragă Lupus

Chiar astăzi mă voi informa despre d-l Kendall și mâine îți voi comunica ce am aflat în legătură cu el. Dacă mă duc imediat la el, înainte ca tu să fi primit un răspuns în care ți-ar da să înțelegi că contează pe tine, asta l-ar face să mă primească foarte rece și să nu-mi spună tot ce e necesar. Gentlemaniiăștia sînt foarte formalisți. Hain s-a dus nu demult la Kendall ăsta să-i ceară un post și s-a referit la mine, dar K[endall] nici măcar nu s-a obosit să-mi ceară referințe despre el. Dacă după acest episod aș insista din nou pe lângă K[endall], asta n-ar putea decît să-ți dăuneze. De îndată ce primești un răspuns de la el, comunică-mi ce ți-a scris — mă voi duce imediat, voi afla ceea ce te interesează și voi face tot posibilul să-i cîștig bunăvoința în favoarea ta. Desigur, dacă Hassenpflug n-ar fi lansat un mandat de arestare împotriva ta, ai fi imediat angajat. Dar va merge și așa. Dacă ți-aș putea obține aici un post oarecare, ar fi strașnic, dar, din păcate, am prea puțini cunoscuți în acest line *, și, în afară de aceasta, profesori particulari se iau aici numai pentru studiul limbilor moderne, iar profesori din aceștia sînt suficienți. De altfel voi vedea dacă nu reușesc să-l pun în mișcare pe Watts — el ia parte la educational movement ** și acum are o sumedenie de legături.

Al tău

F. E.

Pe viitor să lipești mai bine plicurile — scrisoarea ta a venit $\pm$ *** deschisă.

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris.
Tradus din limba germană

* — domeniu. — *Nota trad.*** — mișcare de educație. — *Nota trad.**** — mai mult sau mai puțin. — *Nota trad.*

99

Engels către Joseph Weydemeyer⁵⁰⁹ la Zürich

Dragă Weydemeyer

Îți mulțumesc foarte mult pentru datele pe care mi le-ai comunicat. Îți voi fi foarte îndatorat dacă vei reuși să mai obții și alte date de la Hoffstetter⁵¹⁰. Dar am crezut că tu îți mai amintești titlurile unor manuale și ale altor cărți de școală militară ; am nevoie îndeosebi de lucrurile cele mai obișnuite și mai generale care sînt cerute la examenele de sublocotenent și de locotenent și de aceea în toate cărțile sînt considerate ca fiind știute. Pe Decker⁵¹¹ mi l-am procurat încă în Elveția într-o traducere franceză proastă și fără planuri, dar Marx a pierdut această carte și e puțin probabil s-o mai găsească. De atlas am să-mi fac rost, dar îmi mai trebuie și o hartă a Ungariei. Văd că statul-major austriac a publicat mai multe lucrări de acest fel. Spune-mi dacă harta ta este din acestea și cît costă. În cazul cel mai rău, tot este mai folositoare decît marele Stieler. Pentru Baden și în special pentru granița de pe Rin dintre Baden și Elveția am hărți destul de bune din timpul campaniei⁵¹². Prin Weerth, care locuiește acum din nou la Hamburg, voi afla prețurile și voi hotărî atunci ce să cumpăr. Dar, repet, aș fi foarte bucuros dacă mi-ai procura unele informații.

E foarte prost că pleci în America. Dar, ca să spun drept, nu știu ce altceva te-aș putea sfătui din moment ce în Elveția nu poți găsi ceva potrivit. La Londra nu-i ușor să te descurci, Lupus n-a găsit încă nimic. Își caută și el un post acolo, și mă străduiesc și eu să-i găsesc ceva aici, dar pînă acum fără succes. În muzică este o concurență teribilă. Après tout * New Yorkul nu este chiar atît de departe de Anglia și mai ales de Manchester ; vapoarele fac curse regulate, străbătînd acest drum de miercuri și pînă sîmbăta următoare ; călătoria durează rareori zece zile în cap. La New York îl vei întîlni și pe micul Becker ** cel roșu. El a fost în ultimul timp expeditorul lui „Arbeiterzeitung“, dar nu știu dacă mai e acolo, deoarece de mult n-am mai auzit nimic despre el. Ultima lui adresă era : 24, North William Street, upstairs *** ; dacă nu-i cunoști adresa actuală, o poți cu siguranță afla la Lièvre, Shakespeare

* — La urma urmei. — *Nota trad.*

** Probabil, Max Joseph Becker. — *Nota red.*

*** — ultimul etaj. — *Nota trad.*

Hôtel, sau la „Staatszeitung“. La New York, de altfel, este foarte mult de făcut și se simte acut lipsa unui reprezentant permanent al partidului nostru care să fie și bine pregătit sub raport teoretic. Vei întilni tot felul de elemente ; cea mai mare greutate de care te vei lovi este faptul că germanii, pe care i-ai putea folosi și care au o oarecare valoare, se americanizează repede și nu mai vor să se întoarcă în patrie. În plus, trebuie să se țină seama de condițiile speciale din America — ușurința cu care surplusul de populație se scurge la sate, creșterea inevitabil rapidă și într-un ritm tot mai accelerat a prosperității țării, datorită căreia orînduirea burgheză le apare ca un beau idéal * etc. Dintre germanii de acolo, cei care intenționează să se întoarcă sînt în cea mai mare parte niște tipi decăzuți, care au tras foloase de pe urma revoluției, à la Metternich și Heinzen ; ăștia sînt pe cît de jalnici pe atît de neînsemnați. De altfel, vei găsi la New York toate scursorile patriei Imperiale ⁵¹³. Dar nu mă îndoiesc că vei rezista acolo. În afară de New York, o localitate acceptabilă e St. Louis ; Philadelphia și Boston sînt niște cuiburi infecte. Ar fi minunat dacă ai putea pune mîna pe ziar. Dacă nu, caută să te aranjezi la „New Yorker Staatszeitung“, care ne este foarte favorabil și ale cărui corespondențe din Europa au fost tot timpul sub controlul nostru.

Cel mai bine e să trimiți scrisorile de acolo pe adresa mea. În cazul acesta spezele poștale le va suporta firma.

Despre cazarmă prea multe n-am mai auzit, în afară doar că Willich s-a certat cu banda asta și a plecat din cazarmă. După cum îmi scrie Marx, scheletul armatei viitorului a fost distrus **, și Willich s-a pomenit fără Besançon. Quelle horreur !*** Dar W[illich] ăsta nu e numai un prost, e și un om mîrșav, perfid și răutăcios ; răutatea lui, pusă în slujba unei colosale, inimaginabile vanități și autoadmirații, nu cunoaște nici o limită. N-am întilnit niciodată un asemenea mincinos. Te rog să mă crezi că literalmente niciodată n-am auzit un adevăr ieșind din gura lui. Nu-ți poți închipui ce a făcut din acest individ ideea fixă că el este omul al cărui geniu militar, politic și social-organizatoric trebuie să ducă revoluția la victorie și la desăvîrșire. Desigur, această manie a crescut treptat. Îl socot în stare de orice mîrșăvie, totuși nu cred că de data asta a săvîrșit de-a dreptul o trădare. Povestea cu Hamburgul s-a petrecut altfel ; trădătorul nu este Bruhn — singurul agent de acolo al lui W[illich] și Schapper. Se spune că Haupt a pălăvrăgit, dar nu pot crede acest lucru.

* — frumos ideal. — *Nota trad.*

** Vezi volumul de față, p. 273—274. — *Nota red.*

*** — Ce îngrozitor ! — *Nota trad.*

Lăsăm această bandă, bineînțeles, să facă tot ce vrea — întreaga ei activitate se limitează, desigur, la lăudăroșenie, la făurirea unor planuri smintite și la înjurături la adresa noastră. Toate acestea sînt complet indiferente. Nu este nevoie s-o supraveghem, acest lucru îl face pentru noi poliția prusiană. La cîrciuma lui Schärttner, unde își au ei sediul, nu se rostește un cuvînt care să nu fie raportat poliției.

În orice caz, să mai îmi scrii o dată înainte de a pleca. Dă-mi numele vasului cu care călătorești, ca să pot afla din ziarele de aici ziua cînd sosești la New York. Din New York comunică-mi imediat adresa. — Adresa lui Marx e 28, Dean Street, Soho Square, London.

Multe salutări.

Al tău

F. Engels

Manchester, 7 august 1851

Ai mai auzit ceva de Dronke? Este încă la Geneva, adresa i-o poți afla de la Schuster.

Publicat pentru prima oară
în: K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

100

Marx către Hermann Ebner⁵¹⁴ la Frankfurt pe Main (Copie)

[Londra, a doua jumătate a lunii
August 1851]

...Ați citit, probabil, în diverse ziare germane articolul, reprodus din publicația *semigubernamentală* „Lithographische Correspondenz”, în care emigrația germană oficială din Londra anunță cititorilor înfrățirea ei, constituirea ei într-o organizație unitară. Întreaga democrație dornică de înțelegere se împarte în trei clici: clica lui Ruge, clica lui Kinkel și clica de nedescris a lui Willich. Între aceste trei clici planează zei intermediari: publiciști mărunți ca Meyen, Faucher, Oppenheim etc., foștii conciliatori⁵¹⁵ berlinezi, în sfîrșit Tausenau cu cîțiva austrieci.

Începem, cum se și cuvine, cu A. Ruge, a cincea roată la căruța democrației centrale europene⁵¹⁶. E drept, A. Ruge nu a venit la Londra ca un bărbat acoperit cu lauri. Despre el se știa numai că într-un moment critic a șters-o din Berlin și mai târziu i-a solicitat zadarnic lui Brentano funcția de ambasador la Paris; că în decursul întregii perioade a revoluției, ori de câte ori se răspindeau iluzii, el le îmbrățișa fără să clipească și, într-un moment de entuziasm, a făcut chiar descoperirea că actualele conflicte se rezolvă cel mai ușor „prin formula *Dessau*”. Așa numea el farsa regal-constituțional-democratică a micului stat model. Dar era ferm hotărât să ajungă la Londra un mare bărbat. Așa cum a procedat întotdeauna, a făcut diligențe pentru a stabili o legătură cu unul din ziarele democratice de provincie din Germania și să aibă astfel posibilitatea de a informa nestînjenit pe cititorii germani despre importanța sa persoană. De data aceasta sorții au căzut pe „*Bremer Tages-Chronik*”. Acum Ruge putea să-și continue operațiile. Întrucât vorbește o franceză stricată, nimeni nu-l poate împiedica să se prezinte străinilor drept cel mai important bărbat al Germaniei, Mazzini însă l-a apreciat numaidecît, foarte just, drept un *homme sans consequence* *, căruia îi poate porunci fără jenă să contrasemneze manifestele sale în numele germanilor. Așa a devenit A. Ruge a cincea roată la căruța guvernului provizoriu al Europei și, cum s-a exprimat cîndva Ledru-Rollin: *l'homme de Mazzini* **, A. Ruge a simțit că și-a depășit propriul său ideal. Dar acum trebuia să le dea lui Mazzini și Ledru-Rollin impresia de forță și să le arate că în balanță urmează să se arunce mai mult decît un nume dubios. A. Ruge se hotărî să săvîrșească trei fapte mari. Împreună cu d-nii Haug, Ronge, Struve și Kinkel a înființat un așa-numit comitet central german⁵¹⁷. A fondat o revistă intitulată modest „*Der Kosmos*” și, în sfîrșit, a lansat un împrumut de zece milioane de franci ce urma să fie subscris de poporul german, căruia, ca o compensație, i-a garantat cucerirea libertății. Cele zece milioane nu au fost subscrise, „*Kosmos*” și-a dat obștescul sfîrșit, iar comitetul central s-a descompus în elementele sale inițiale. „*Kosmos*” a apărut numai de trei ori. Stilul clasic al lui Ruge i-a pus pe fugă pe cititorii profani. Totuși, datorită revistei „*Kosmos*”, A. Ruge a putut să-și expună pe hîrtie mirarea că regina nu l-a invitat pe el la castelul Windsor, ci pe d-l von Radowitz, să-și întocmească el însuși scrisori de salut din Germania, „în calitate de guvern provizoriu”, și să dea prilej credulilor săi prieteni să-și exprime anticipat regretul că la înapoierea sa în patrie „tre-

* — om fără importanță. — *Nota trad.*

** — omul lui Mazzini. — *Nota trad.*

burile de stat" îl vor împiedica să întrețină orice relații particulare mai intime.

Nici n-a apărut bine apelul pentru subscrierea la împrumutul de zece milioane, semnat de d-nii Ruge, Ronge, Haug, Struve, Kinkel⁵¹⁸, și dintr-odată s-a răspândit zvonul că în City ar circula o listă de subscripție pentru a-l trimite pe Struve în America ; pe de altă parte, „Kölnische Zeitung” a publicat o declarație a doamnei Johanna Kinkel în sensul că soțul ei nu a semnat acest apel și a și ieșit din comitetul central abia format.

Întreaga înțelepciune politică a d-lui Struve dinainte și după revoluția din martie s-a limitat, după cum se știe, la propovăduirea „urii împotriva suveranilor”. Totuși, la Londra s-a văzut nevoit să-și ofere articolele, contra bani sunători, ziarului * german al ducelui Karl von Braunschweig și chiar să se supună înaltei cenzuri a d-lui duce însuși. Lui Mazzini i s-a relatat acest lucru, și când d-l Struve a vrut să-și vadă numele strălucind sub circulara europeană, Mazzini i-a interzis acest lucru. Struve și-a scuturat praful de pe picioare și, cuprins de o mare mînie față de comitetul central, a plecat la New York pentru a aclimatiza acolo ideea lui fixă, inevitabilul său „Deutscher Zuschauer”.

În ceea ce-l privește pe Kinkel, acesta, ce-i drept, așa cum a birfit A. Ruge în ziarul newyorkez „Schnellpost”, nu a semnat apelul, dar l-a aprobat ; planul apelului a fost întocmit chiar în camera lui, s-a obligat să trimită el însuși un număr de exemplare în Germania, și a ieșit din comitetul central numai pentru că nu el, ci generalul Haug a fost ales președinte. A. Ruge și-a însoțit această informație cu atacuri vehemente la adresa „vanității” lui Kinkel, pe care l-a numit un *Beckerath democrat*, precum și cu insinuări la adresa d-nei Johanna Kinkel, căreia îi sînt deschise asemenea ziare rău famate cum este „Kölnische Zeitung”.

Așadar, comitetul central democrat s-a redus la d-nii Ruge, Ronge și Haug ; chiar și A. Ruge și-a dat seama că, cu această sfîntă treime, nu numai că nu se poate crea o lume nouă, dar, în general, nu se poate crea nimic. Totuși, neobositul Ruge nu voia încă să admită că a pierdut jocul. Pentru acest mare bărbat important era, în general, să facă și să întreprindă ceva care să-i dea aerul unui om preocupat de combinații politice profunde și, în primul rînd, să-l îndreptățească să-și dea importanță, să alerge de colo-colo, să ducă tratative, să se ocupe cu trîncăneli și notițe în ziar pline de mulțumire de sine. Spre norocul lui, la Londra a sosit Fickler. Acesta, ca și ceilalți germani din sud, Goegg și Siegel, era dezgustat de manierele pretențioase ale d-lui Kinkel ; Siegel nu era de loc dispus

* „Deutsche Londoner Zeitung”. — *Nota red.*

să se supună comandamentului suprem al lui Willich, și nici Goegg nu voia să adopte planurile acestuia de a crea o lume mai bună. În sfârșit, toți trei cunoșteau prea puțin istoria filozofiei germane pentru a nu-l considera pe Ruge un gânditor remarcabil, erau prea naivi pentru a nu se lăsa amăgiți de falsa lui simplitate, și niște filistini prea cinștiți pentru a nu lua au sérieux * tot tărăboiul așa-numitei emigrații. După cum scrie unul dintre ei ** într-o scrisoare către redacția ziarului newyorkez „Schnellpost”, ei au hotărît să încerce să se unească cu celelalte clici, pentru a restabili prestigiul muribun- dului comitet central. Dar, se plînge același corespondent, sînt puține speranțe ca această intenție bună și pioasă să fie realizată ; Kinkel continuă să urzească intrigi ; împreună cu salvatorul ***, cu biograful **** său și cu cîțiva locotenenți prusieni a înființat un comitet, care urmează să acționeze în culise, să se extindă încetul cu încetul în secret, să pună stăpînire pe cît posibil pe banii democrației și apoi dintr-odată să pornească o activitate fățișă în calitate de partid puternic al lui Kinkel. Or, aceasta nu este nici cinstit, nici drept, nici rațional. Ruge nu s-a putut abține de a da, chiar în același număr al ziarului, unele lovituri pe la spate „mar- tirului absolut”. În aceeași zi în care ziarul newyorkez aducea această birfeală la Londra, a avut loc prima festivitate oficială a înfrățirii clicilor adverse. Și nu numai atît. Prin ziarul newyorkez „Schnellpost”, A. Ruge recrutează în America oameni care să subscrie la nefericitul împrumut european. Kinkel, care a dezavuat în „Kölnische Zeitung” această întreprindere ridicolă, îndeamnă publicul, pe cont propriu, în ziarele de peste ocean, să subscrie la împrumut, adăugînd că banii trebuie trimiși omului care se bucură de cea mai mare încredere ; se înțelege de la sine că acest om este el.

Pentru început a cerut un acout de 500 l.st., pentru a fabrica banii de hirtie revoluționari. Ruge nu pierde vremea și anunță prin „Schnellpost” că el, A. Ruge, este casierul comitetului central democrat și la el se pot găsi obligații gata pregătite ; așadar, cine are de pierdut 500 l.st. e mai bine să-și procure pentru această sumă obligații gata confecționate, decît să cumpere obligații încă inexistente. Și redacția ziarului „Schnellpost” declară destul de fățiș că, dacă d-l Kinkel nu renunță la manevrele sale, va fi considerat dușman al revoluției. În sfârșit, în timp ce Ruge își depunea la „Schnellpost” porția sa de birfeală săptămînală, se prezenta în

* — în serios. — *Nota trad.*

** Goegg. — *Nota red.*

*** Karl Schurz. — *Nota red.*

**** Adolph Strodtmann. — *Nota red.*

coloanele acestui ziar drept omul viitorului și se cinstea atribuindu-și toate rangurile care se cuvin celei de-a cincea roată la căruță, Kinkel scria în „New Yorker Staatszeitung”, concurentul direct al lui „Schnellpost” :

„După cum vedeți, de partea cealaltă a Oceanului Atlantic războiul este dus după toate regulile artei, în timp ce de partea aceasta oamenii își dau unul altuia sărutul lui Iuda”.

Dacă mă întrebați cum se face că un A. Ruge, un om care în practică s-a dovedit întotdeauna complet incapabil, iar în teorie e de mult sfârșit și nu se distinge decît printr-un stil clasic confuz, cum se face că mai poate juca un rol, voi remarca, în primul rînd, că rolul lui este o curată minciună gazetărească, pe care el se străduiește s-o răspîndească și de al cărei adevăr vrea să se convingă el însuși și să-i convingă și pe ceilalți prin tenacitatea lui extraordinară și prin tot felul de mijloace meschine. În ceea ce privește însă poziția lui în rîndurile așa-zisei emigrații de aici, este tocmai ceea ce i se potrivește, deși el nu-i decît o rigolă în care se scurg toate contradicțiile, inconsecvențele și mărginirea acestei democrații. În calitate de reprezentant clasic al nebulozității ideologice și al confuziei caracteristice emigrației, în calitate de Confucius al ei, își ocupă pe drept postul pe care îl are în rîndurile ei.

Din cele de mai sus ați văzut cum Kinkel ba o ia înainte, ba rămîne în urmă, ba pornește o acțiune, ba o dezavuează — în funcție de direcția spre care, după părerea lui, se îndreaptă sentimentele poporului. Într-un articol pentru efemerul „Kosmos” s-a entuziasmat îndeosebi în fața unei oglinzi uriașe expuse la Palatul de cristal⁵¹⁹. Acesta este omul: oglinda este elementul lui vital. În primul rînd și în fond, el e un actor. Ca martir par excellence al revoluției germane, aici, la Londra, el a primit onorurile cuvenite celorlalte victime căzute în luptă. Dar, lăsîndu-se plătit și onorat oficial de burghezia liberal-estetică, în spatele acestei burghezii, el întreține legături interzise cu fracțiunea extremistă, reprezentată de Willich, a emigranților dornici de înțelegere, gîndind că în felul acesta își asigură deopotrivă delectarea cu prezentul burghez și dreptul la viitorul revoluționar. În timp ce aici trăiește în condiții care, în comparație cu situația lui anterioară de la Bonn, pot fi considerate strălucite, scrie la St. Louis că locuiește și trăiește așa cum se cuvine unui reprezentant al săracilor. Așadar, în raporturile cu burghezia respectă eticheta statornicită, și în același timp face reverențe respectuoase proletarietului. Dar întrucît la el puterea imaginației domină glasul rațiunii, nu poate evita grosolăniile și aroganța parvenitului, ceea ce îndepărtează de el pe filistinii de treabă din rîndurile emigrației. Se spune că în momentul de față intenționează

să facă un turneu în Anglia pentru a citi în diverse orașe prelegeri în fața negusturilor germani, a primi omagii și a transplanta în nordica Anglie privilegiul de a culege două recolte pe an, pe care-l au de obicei numai țările sudice. Kinkel se înșală dacă se consideră un ambițios. El nu e decît un vanitos la maximum, și soarta n-ar putea să-i joace acestui fabricant de vorbe goale, de altfel nepriemjdios, o festă mai grozavă decît dacă i-ar îndeplini dorințele și l-ar pune într-o situație serioasă. În acest caz ar suferi un fiasco total și iremediabil.

În sfîrșit, despre Willich mă mulțumesc să vă comunic părerea cunoscuților lui. Toți îl consideră un fantezist mărginit. Îi contestă talentul și de aceea îl proclamă un „caracter” *. El e mulțumit de această poziție și se folosește de ea cu mai multă șiretenie prusiană decît era de așteptat. Acum îi cunoașteți pe marii bărbați ai viitorului.

În general, masa emigrației oficiale e formată, cu foarte puține excepții, din nulități; fiecare dintre ei se socoate o unitate dacă împreună cu ceilalți formează o duzină. Așa se explică veșniciele lor încercări de a se uni și a se contopi, care eşuează în permanență din pricina unor certuri mărunte, a intrigilor, ticăloșiei și rivalității acestor petits grands hommes **, dar sînt mereu luate de la capăt. În timp ce se împrăscă cu noroi unul pe altul în revistele nord-americeane, ei socot că în fața Germaniei trebuie să se prezinte ca un front unic și, adunați într-un mare conglomerat de intrigi, își închipuie că în felul acesta creează efectul unei forțe și corpus venerabile ***, Mereu se conving ei înșiși că le lipsește ceva pentru a impune oamenilor; de aceea se ocupă cu recrutarea organizată a fiecărui emigrant nou sosit. Eforturile lor de a-l face pe Freiligrath, pe care acum îl pedepsesc cu tăcerea, să se depărteze de Marx și de a-l atrage de partea lor au fost pe cit de insistente, pe atît, bineînțeles, de sterile. Pentru a-l cîștiga de partea Ligii celor drepti, Kinkel a încercat toate mijloacele, iar A. Ruge i s-a adresat chiar în scris. Acum, desigur, Freiligrath, ca și W. Wolff și alți emigranți care se țin departe de toate aceste intrigi, nu face parte din „emigrație ca atare”. Încă un nume! Dacă acești capușini ai revoluției, acești călugări cerșetori, ar avea ceva de dat, ar da un regat pentru încă un nume și, îndeosebi, pentru un nume atît de popular cum este cel al lui Freiligrath. Carieriști și vînători de popularitate — din aceștia e formată întreaga masă a emigrației. Domnii ăștia cred

* Aluzie la un vers din capitolul XXIV al poemului satiric de Heine „Atta Troll” — „Chiar dacă... talent n-are — e un caracter”. — *Nota red.*

** — mici oameni mari. — *Nota trad.*

*** — o organizație demnă de respect. — *Nota trad.*

că revoluția este iminentă și trebuie, bineînțeles, să se pregătească pentru ea. Astfel, membrii Adunării imperiale au organizat în Elveția o coaliție asemănătoare, în cadrul căreia viitoarele posturi au și fost împărțite după principiul ierarhic, în ordine numerică. Și s-a dat o luptă aprigă pentru a se stabili cine trebuie să reprezinte nr. 17 sau nr. 18.

Vă mirați că acești domni fac din semiguvernamentalul „Lithographische Correspondenz” un „Moniteur” al lor. Nu vă veți mai mira dacă vă voi spune că unul dintre scribii lui mizgălește regulat în „Neue Preussische Zeitung”, altul slugărește la publicația rusofilă „Morning Chronicle” etc. etc. Dar acest lucru nu se face nicidecum fără știrea emigrației oficiale. Mai mult, prima lor adunare generală a fost deschisă dându-se citire unui articol din „Lithographische Correspondenz”. Ei dispuneau de aproximativ 50 de oameni, la a doua adunare acest număr s-a redus la mai puțin de jumătate. Sămînța discordiei a încolțit din plin în rîndurile acestor oameni dornici de înțelegere, care, de altfel, reprezentau numai „virturile emigrației”, după cum s-a exprimat confidențial unul dintre ei. Din vulgul profan al emigranților-muncitori nu era nimeni. Dacă emigrația înfrățită are un punct comun, acesta e ura ei fanatică împotriva lui Marx, ură capabilă s-o împingă la orice prostie, orice josnicie, orice intrigă pentru a-și potoli sentimentul de ciudă și de iritare pe care i-o provoacă această bête noire*. Domnii ăștia n-au considerat sub demnitatea lor să intre în legătură chiar și cu Beta sau Bettziech, fost colaborator la „Gesellschafter” al lui Gubitz, și, prin intermediul acestui mare scriitor și patriot, au insinuat în organul de presă al veselului cărciumar Louis Drucker că Marx ar fi spion, pe motiv că e cumnat cu ministrul prusian von Westphalen. Singura dată cînd d-l von Westphalen a avut ceva de-a face cu Marx a fost atunci cînd, prin sechestrarea tipografiei lui Becker și arestarea lui H. Becker la Köln, a împiedicat editarea unei culegeri de articole ale lui Marx pe care Becker începuse s-o scoată și din care apăruse un volum, precum și atunci cînd a împiedicat editarea unei reviste care se afla tocmai sub tipar. Ura împotriva lui Marx a crescut și mai mult în urma publicării de către guvernul saxon a unei Adrese⁵²⁰ a comuniștilor al cărei autor era considerat Marx. De altfel, Marx, care de cîțiva ani e complet absorbit de elaborarea unei critici și istorii a economiei politice, nu are, ca și Freiligrath și prietenii lor comuni, nici timp și nici chef să răspundă la clevetirile emigrației înfrățite.

Dar cu cît sînt ignorați mai mult, cu atît acești mopși ai viitorului latră mai furioși. Gustav Julius, mort de timpuriu, un om cu

* — sperietoare (textual: animal negru). — Nota trad.

gîndire critică și cu cultură științifică, pe care emigrația de asemenea și-l revendică acum, era atît de plictisit de intrigile lor goale și prostesti, încît cu cîteva săptămîni înainte de moarte a trimis unui ziar nord-german o descriere amănunțită a emigrației ; acesta însă a refuzat s-o publice...

Publicat pentru prima oară în „Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs“, Bd. 9, Wien, 1956

Se tipărește după copia scrisorii, făcută de o mină necunoscută

Tradus din limba germană

101

Marx către Joseph Weydemeyer ⁵²¹ la Zürich

[Londra], 11 septembrie [1851]
28, Dean Street, Soho

Dragă Weydemeyer !

Lupus i-a scris cunoscutului său de la „Staatszeitung“ în legătură cu tine. Rău e numai că nu de mult s-a oploșit acolo d-l Kinkel. Pe de altă parte, s-a întîmplat și un lucru bun : ziarul d-lui Heinzen, „Schnellpost“ din New York, a fost nevoit să se declare în stare de faliment. Domnii Hoff și Kapp încearcă acum să fondeze un nou ziar pe acțiuni. În orice caz, acum este un moment prielnic pentru speculațiile de presă.

Marii bărbați de aici s-au certat definitiv. Se comportă de parcă ar fi urmașii lui Alexandru și trebuie să împartă între ei imperiul macedono-asiatic, les drôles * !

Dacă aș fi avut mai multe relații aici, aș fi căutat să-ți obțin un post de inginer feroviar sau așa ceva. Din păcate, n-am nici un fel de legături. Or, eu sînt convins că în acest domeniu s-ar putea găsi de lucru aici. E prost că toți sîntem short of money ** și tu nu ai mijloace ca să poți sta cîtva timp aici și să te poți orienta. Dar, dacă reușești, într-adevăr, să-ți realizezi planul cu New Yorkul, în cazul unei revoluții, tu acolo vei găsi, desigur, mai ușor mijloace ca să te întorci în Europa decît noi ca să plecăm de aici.

* — caraghioșii. — *Nota trad.*

** — stîmtoarați cu banii. — *Nota trad.*

Și totuși îmi bat capul să gădesc o posibilitate să te instalez aici, căci dacă pleci peste ocean, ce garanții am că nu-ți pierzi urma pe undeva prin Far West * ! Or, noi avem atât de puține forțe, că trebuie să păstrăm oamenii capabili pe care-i avem.

În afară de asta, ți-ai ales o vreme proastă, nepotrivită pentru călătorie. Dar il n'y a rien à faire contre la nécessité des choses **. Sînt convinși că, cel puțin, dacă te duci acolo, nu vei trăi în mizeria în care trăim noi toți aici. Și de acest lucru trebuie să ținem seama.

D-l Mazzini a avut și el prilejul să se convingă că epoca noastră este epoca dizolvării guvernului provizorii „democratice”. După o luptă înverșunată, minoritatea a ieșit din Comitetul italian ***. Ea reprezintă, pare-se, partea cea mai înaintată.

Eu consider politica lui Mazzini fundamental greșită. Îndemnînd Italia să rupă imediat cu Austria, el acționează numai în interesul Austriei. Pe de altă parte, el uită că ar trebui să se adreseze țăranilor, acestei părți asuprite de veacuri a Italiei, și, prin faptul că uită acest lucru, pregătește noi resurse contrarevoluției. D-l Mazzini nu cunoaște decît orașele cu nobilimea lor liberală și cu citoyens éclairés ****. Nevoile materiale ale populației rurale italiene — stoarsă de vlagă și dusă în mod sistematic, ca și țărănimia irlandeză, la o totală istovire și abrutizare — sînt prea mărunte pentru frazeologia avîntată a manifestelor lui cosmopolite-neocatolice-ideologice. Dar, fără îndoială, e nevoie de mult curaj pentru a declara burgheziei și nobilimii că primul pas spre independența Italiei trebuie să-l constituie deplina eliberare a țăranilor și transformarea sistemului de arendă pe jumătate în proprietate burgheză liberă. Mazzini, după cît se pare, socoate că un împrumut de zece milioane de franci are o mai mare importanță revoluționară decît atragerea de partea sa a zece milioane de oameni. Mi-e foarte teamă că, în momentul critic, chiar guvernul austriac va schimba forma de proprietate asupra pămîntului în Italia și va face o reformă „galițiană” ⁵²².

Spune-i lui Dronke că am să-i scriu peste cîteva zile. Calde salutări ție și soției din partea soției mele și a mea. Mai gîndește-te dacă n-ar fi bine să încerci să te stabilești aici.

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* — vestul îndepărtat. — *Nota trad.*

** — nu poți face nimic împotriva necesității. — *Nota trad.*

*** Vezi volumul de față, p. 323. — *Nota red.*

**** — cetățeni luminați. — *Nota trad.*

102

Marx către Amalie Daniels ⁵²³
la Köln

[Londra, între 4 și 8 octombrie 1851]

Dragă d-nă Daniels !

Desigur, nu mai e nevoie să spun cât de mult m-a impresionat arestarea soțului dv. și despărțirea voastră. Ceea ce mă liniștește este convingerea că organele judecătorești nu vor putea trăgăna prea mult această chestiune și vor trebui s-o aducă spre judecare în fața curții cu juri. Sint încredințat că dv. și soțul dv. sînteți destul de tari pentru a înfrunta vicisitudinile sorții. V-aș fi foarte recunoscător dacă i-ați da aducătorului acestor rînduri următoarele cărți pentru mine...

Publicat pentru prima oară
în „Kölnische Zeitung” nr. 275
din 27 octombrie 1852

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

103

Marx către Joseph Weydemeyer
la New York

28, Dean Street, Soho
Londra, 16 octombrie 1851

Dragă Weydemeyer !

I-am scris chiar eu lui A. Charles Dana, unul dintre redactorii lui „New York Tribune”, și i-am trimis o scrisoare de recomandație pentru tine din partea lui Freiligrath. De aceea, tu nu trebuie decît să te duci la el și să te referi la noi.

Mă întrebi de un îndreptar statistic. Îți recomand — întrucît conține și explicații economice — „The Commercial Dictionary” by MacCulloch 1845. Există și cărți mai noi, de exemplu, lucrările de statistică ale lui MacGregor ⁵²⁴, care sînt, poate, cele mai bune din Europa. Dar sînt foarte scumpe. Le găsești, desigur, în una din

bibliotecile newyorkeze. MacCulloch însă este un îndreptar pe care trebuie să-l aibă orice ziarist.

Pentru Anglia, special, se mai poate recomanda : Porter : „The Progress of the Nation”. New edition 1851.

Pentru istoria comerțului, în primul rînd :

Tooke : „History of Prices”, 3 volume, pînă în 1848. Pentru America de Nord îndeosebi : MacGregor, care a întocmit o statistică specială a Statelor Unite.

Pentru Germania : baronul von Reden : „Vergleichende Kulturstatistik”. Pentru Franța : Moreau ⁵²⁵.

Mai am o însărcinare pentru tine. Fostului preot catolic german Koch, despre care poți întreba la „Staatszeitung”, unde scrie din cînd în cînd, i-am trimis, la cererea lui, 20 de exemplare din „Manifest” (în germană) și un exemplar în traducerea engleză, rugîndu-l să publice această traducere sub formă de broșură cu o notă introductivă a lui Harney ⁵²⁶. De atunci d-l Koch n-a dat nici un semn de viață. Roagă-l, în primul rînd, să-ți explice această tăcere, foarte suspectă după ce a insistat atît de mult, și, în al doilea rînd, ia traducerea engleză de la el și vezi dacă nu poate fi editată sub formă de broșură — cu alte cuvinte, să fie publicată, difuzată și vîndută. E de la sine înțeles că eventualul cîștig îți va rămîne ție, noi nu pretindem decît 20—50 de exemplare.

Dronke sosește aici pe data de 23 curent.

Scrie-mi cît mai curînd. Salutări din partea mea, a soției și a tuturor prietenilor ție și soției tale.

Sper că ai suportat bine călătoria pe mare și că îți merge bine în United States.

Al tău

K. Marx

[Post scriptum] doamnei Jenny Marx]

Transmiteți-i scumpei dv. soții că în tot timpul acesta m-am gîndit cu cea mai sinceră simpatie și cu îngrijorare la ea. Cît de greu trebuie să-i fi fost în această lungă călătorie pe mare cu doi copii mici ! Sper că aceste rînduri nu vor sosi cu mult înaintea dv. la New York, unde, desigur, veți reuși să găsiți temporar o patrie.

De la Edgar *, de cînd a plecat, în aprilie, nu avem nici o veste. S-a imbarcat la Bremen pe vasul cu pînze „Reform”, al căpitanului Ammermann, intenționa să debarce la Galveston și, la început, să se stabilească la Neubraunfels. Poate că din New York reușiți, dragă d-le Weydemeyer, să-i dați de urmă. Tăcerea lui e cu atît mai de neînțeles, cu cît știe că biata noastră măicuță **, atît de singură, este lipsită acum, din cauza paraliziei mîinii drepte, de cea din

* Edgar von Westphalen. — Nota red.

** Karoline von Westphalen. — Nota red.

urmă mîngiere pe care i-a lăsat-o soarta — corespondența cu oamenii ce-i sînt dragi.

Vă urez toate cele bune. Salutări cordiale de la

Jenny Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

104

Marx către Joseph Weydemeyer la New York

31 octombrie 1851
28, Dean Street, Soho, London

Dragă Weydemeyer !

Îți trimit încă o scrisoare care să te ajungă din urmă în America. După o matură examinare a problemei împreună cu Lupus am ajuns la concluzia că putem face împreună o afacere.

În primul rînd. Fostul „Neue Rheinische Zeitung” nu era prea răspîndit în America. Dacă poți să găsești vreun burghez sau poți măcar să obții creditul necesar de la un proprietar de tipografie și de la un negustor de papetărie, cred că ar fi rentabil să se editeze — în formă de cărți mici, de felul celor editate de Becker * la Köln — o bibliotecă de buzunar cu articolele lui „Neue Rheinische Zeitung” ; de exemplu : „Miliardul silezian” al lui W. Wolff, articolele lui Engels cu privire la Ungaria ⁵²⁷, articolele mele despre burghezia prusiană **, unele din foiletoanele lui Weerth etc. Dacă nu ți le poți procura acolo, îți voi trimite aceste articole de aici, și-ți voi indica totodată pe care dintre ele le consider mai potrivite. Tu ar trebui să scrii o mică prefață generală pentru această „Bibliotecă de buzunar a lui «Neue Rheinische Zeitung»”, precum și adnotări sau o postfață la unele volume dacă socoți necesar.

În al doilea rînd. În aceeași formă și cu note explicative ai putea edita articolele mele și ale lui Engels împotriva lui K. Heinzen,

* Hermann Becker. — *Nota red.*

** K. Marx. „Burghezia și contrarevoluția”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 111—117. — *Nota trad.*). — *Nota red.*

apărute în „Deutsche-Brüsseler-Zeitung” *. Cred că s-ar difuza foarte bine.

Profitul realizat după scăderea cheltuielilor de producție îl vom împărți.

In al treilea rînd. Am primit din America o serie de întrebări și de comenzi privind cele șase numere ale publicației mele „Revue”, dar nu le-am dat curs, căci nu am încredere în escrocii de acolo. Ai putea da un anunț că aceste numere pot fi procurate de la tine, dar, bineînțeles, mai întii trebuie să ai un număr convenabil de comenzi, pentru ca noi să le trimitem de aici.

In al patrulea rînd. În biblioteca de buzunar de care am vorbit mai sus ai putea, ca și noi de altfel, să incluzi la momentul oportun pamflete de actualitate scrise de noi. Din punct de vedere pecuniar e mai sigur și mai comod, bineînțeles, să începi cu un material pe care-l ai deja gata. În micile tale prefețe și postfețe ai putea duce polemica necesară cu cei de stînga și cei de dreapta.

Așadar, îți propun să te faci editor de cărți. Pentru asta ai nevoie de mai puține fonduri decît pentru un ziar, iar sub raport politic ai atinge același scop. Ai scăpa de pregătirile îndelungate pe care le cere apariția unui ziar și care-ți iau o grămadă de timp.

Cred că dacă-i expui cum trebuie planul acesta lui Reich, care are bani, va fi de acord să se asocieze la această afacere.

Calde salutări familiei din partea familiei mele, a lui Freiligrath, Lupus etc.

Al tău

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

105

Marx către Adolf Cluss⁵²⁸
la Washington

[Londra, începutul lui decembrie 1851]

...Unul dintre cei mai buni prieteni ai noștri, Joseph Weydemeyer, se află acum la New York. Ia imediat legătura cu el. Nu-i

* F. Engels. „Comuniștii și Karl Heinzen”; K. Marx. „Critica moralizatoare și morala critică”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 310—326; 333—362. — Nota trad.). — Nota red.

cunosc încă adresa, dar dacă trimiți o scrisoare la „Staatszeitung“ sau la „Abendzeitung“ cu siguranță c-o va primi. El te poate lămuri în privința tuturor chestiunilor de partid. În societatea de la New York ⁵²⁹ îți va fi de folos, iar tu l-ai putea ajuta să-și facă o situație în America. Scrie-i că eu ți-am cerut să iei legătura cu el...

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscrisul scrisorii
lui Cluss către Weydemeyer din
20 decembrie 1851

Tradus din limba germană

106

Marx către Hermann Ebner ⁵³⁰ la Frankfurt pe Main

[Londra, 2 decembrie 1851]

...De d-l Kinkel știți că își continuă turneul prin Statele Unite ⁵³¹. Până acum a strâns aproximativ 12000 de dolari, dar s-a ferit cu multă grijă să vorbească despre adevărata atitudine a diferitelor fracțiuni ale emigrației față de această chestiune; lucrul acesta se vede și din faptul că s-a adresat chiar și prietenilor mei personali și prin diverse tertipuri a obținut într-adevăr sprijinul lor. El a trimis ziarelor următorul program stupid :

„Către prietenii poporului.

Tirania rușinoasă și nedreptatea despoților germani au atins punctul culminant. Toate instituțiile libere cucerite în lupta revoluționară de la 1848 au fost nimicite de forța brutală a monarhilor. A sosit momentul când pentru poporul oprimat este un drept și o datorie să scoată sabia și să lupte pentru cele mai sfinte drepturi pe care ființa supremă le-a acordat deopotrivă tuturor oamenilor. Ura împotriva despoților, care au ucis mișelește sau au aruncat în închisori pe toți cei care și-au ridicat mâna sau glasul pentru o reformă republicană și pentru libertatea celor oprimați, este pe punctul de a se dezlănțui vijelios și e foarte probabil ca în primăvara următoare soarele să lumineze cea mai desperată luptă pe care au purtat-o vreodată oamenii împotriva asupritorilor lor. Italia va lupta până când tirania va fi măturată de pe fața pământului și libertatea va fi proclamată în toate provinciile Lumii vechi. Dacă America a oferit

un exemplu nobil în 1776, Europa este gata să pășească pe urmele tinerei și nobilei ei surori de pe meleagurile lui Columb. Pentru a atinge acest scop mult rivnit — mai ales în Germania —, republicanii (?) germani de seamă, în prezent emigranți la Londra, s-au unit în vederea realizării unui împrumut național, promițând că vor depune toate eforturile pentru ca, după instaurarea republicii, să achite împrumutul și să plătească în întregime dobânda. Toți prietenii libertății din această țară sint acum chemați să-și dea benevol sprijinul pentru atingerea acestui scop. Fără bani nu se poate face nimic. De aceea, de simpatizanții republicanismului depinde în mare măsură realizarea acestui proiect.

Baltimore, octombrie, 1851. Dr. G. Kinkel. Din însărcinarea Comitetului din Londra" *.

D-l Gottfried a găsit în Statele Unite un singur adversar zelos în persoana lui K. Heizen, care reprezintă clica Ruge-Fickler. Dar ostilitatea unui palavragiu vulgar cum este Heizen nu poate fi decît în avantajul celui împotriva căruia e îndreptată. Printre garanții împrumutului kinkelian figurează *oficial* trei exlocotenenți prusieni — Schimmelpfennig, Willich, Techow —, studiosus ** Schurz, contele O[tto] Reichenbach și mediocrul literat berlinez Meyen. Dar în mod *confidențial* Kinkel a obținut și semnătura lui Löwe von Calbe (mai bine s-ar numi Kalb von Löwe) ***, fostul președinte al surogatului de parlament imperial din Stuttgart ⁵³². Acest Löwe este posesorul unui document de la Stuttgart care-l împuternicește să convoace parlamentul imperial oricînd și oriunde dorește. Prin urmare, pentru Kinkel, care intenționează să se întoarcă în Germania în calitate de guvern provizoriu, era important să-l atragă de partea lui pe acest bărbat, pentru a da „stăpînirii” lui un „fundament juridic”.

Al doilea garant secret este dr. d'Ester. Numeroșii lui *creditori* din Germania vor afla, desigur, cu satisfacție că el garantează dobînda la împrumutul de două milioane al lui Kinkel și totodată, în calitate de ministru de finanțe, va administra cei 20 000 de dolari care s-au strîns. D-l d'Ester vrea să-i jupoaie nestinjenit pe țărani în calitate de medic de țară în Elveția (se spune că are acolo o situație mai bună decît la Köln, unde era asaltat de creditori, nu de pacienți) și, totodată, să aibă deschise marile porți care duc spre cerurile guvernelor revoluționare. De aceea și-a dat garanția numai sub pecetea stăinei. Dar dacă va fi nevoit să susțină *în mod public* ceea ce, după vechiul lui obicei, „toarce pe ascuns”, asta nu ne va strica.

* În original, textul apelului este în limba engleză. — *Nota trad.*

** — student (ironic). — *Nota trad.*

*** Joc de cuvinte: „Löwe” — „leu”; „Kalb” — „vișel”. — *Nota trad.*

Din cele ce v-a comunicat cîndva Freiligrath v-ați putut da suficient seama de caracterul d-lui Gottfried Kinkel. Așa că n-o să vă mire dacă veți afla că în Statele Unite „minciuna” a fost „marele” și, în ultimă instanță, unicul său mijloc. Astfel, de pildă, un prieten mi-a scris printre altele :

„Kinkel cochetează foarte insistent cu Ledru-Rollin, care a promis prietenilor săi cu autoritate din Germania că, de îndată ce Kinkel, precum și Löwe vor veni la cirna țării, va trimite armate peste hotare pentru a duce un război de propagandă. Cu Mazzini, Kinkel, după cum spune, va stabili legătura de îndată ce va fi plin de bani și, în felul acesta (!), va deveni *egalul* (!) lui”.

Dar, după cum știți, Ledru se află în legătură cu comitetul *ostil* lui Kinkel, și pe emisarul lui K[inkel] l-a dat pe usă afară. În ceea ce-l privește pe Mazzini însă, pentru a lămuri lucrurile e suficient să spunem următoarele : cu aproximativ 14—15 luni în urmă, marele Gottfried Kinkel l-a trimis la Mazzini pe foarte neînsemnatul exlocotenent Schimmelpfennig, care a declarat că el, S[chimmelpfennig], va întreprinde, din însărcinarea lui K[inkel], o călătorie cu o misiune specială în Germania. Or, printre altele, pentru asta e nevoie în primul rînd de bani. Mazzini i-a dat 1 000 de franci bani peșin și 4 000 de franci sub formă de obligații ale împrumutului „de stat” mazzinian, cu condiția ca cei 1 000 de franci să i se înapoieze în decurs de un an și, în același termen, să fie acoperită jumătate din valoarea obligațiilor împrumutate. Schimmelpfennig s-a întors din Germania, unde a înghițit foarte multe sticle de vin, dar nici un „tiran”. Anul a trecut. Dar nici Kinkel, nici emisarul lui K[inkel] nu au venit la Mazzini. După cîteva săptămîni, același S[chimmelpfennig] și-a făcut din nou apariția la M[azzini], dar nu pentru a-i plăfi datoria, ci pentru a-i propune încă o dată o alianță cu Gottfried. Adevărul e că Gottfried tocmai primise 160 l. st. din New Orleans, și cum, după părerea lui, singurul lucru care-i lipsise pentru a fi un „bărbat mare” erau cîteva lire, acum se considera egalul lui Mazzini. Mazzini însă era de altă părere și a declarat că el își are în Germania oamenii *lui* (Ruge și Co.) și că refuză alianța cu d-l Gottfried. Kinkel însă e imperturbabil și profundément convaincu * că dacă cei 160 l. st. nu l-au făcut încă „egalul” lui M[azzini], cu ajutorul celor 20 000 de d[olari] această minune se va săvîrși cu siguranță. Fericiți cei ce cred.

Succesul lui K[inkel] în Statele Unite se explică în parte prin faptul că el însuși avea o idee tot atît de puțin clară despre desfășurarea evenimentelor ca și masa de acolo, care a simțit în el un

* — imperturbabil și profund convins. — *Nota trad.*

suflet înrudit, în parte prin minciunile lui și prin încercările de a ascunde ceea ce reprezintă *în realitate*. D-l Kinkel și Co. vor să aleagă un comitet revoluționar format din șapte membri, fiecare dintre aceștia urmînd să primească un anumit minister, de exemplu : d'Esther — finanțele, Kinkel — ministerul elocvenței și al politicii înalte, Techow — ministerul de război, Willich — ministerul *rechi-zițiilor*, la care se pricepe, Meyen — ministerul instrucțiunii publice etc. Fiecare din cei șapte face parte dintr-unul din aceste comitete pentru a informa în permanență comitetul superior, septarhia. După cum vedeți, această organizație e constituită exact după planul guvernului provizoriu francez, numai că septarhia își are reședința în afara granițelor Germaniei, iar poporul ei constă dintr-un club care numără 50—100 de membri.

D-l Kinkel a declarat categoric că *nu* va folosi banii adunați în America pentru a acorda sprijin emigranților. Și-a luat chiar și o obligație în acest sens. Vă dați seama că acesta nu este decît un șiretlic ca să nu fie obligat să împartă banii cu păturile de *jos* ale emigranților, ci să-i mînînce el *singur*. Asta și face, și pe măsură ce va crește comoara o va face și mai mult în felul următor :

1. Cei șapte septarhi și cele șapte ministere ale lor trebuie plătiți, adică toate creaturile lui Kinkel, Willich etc., precum și acești domni înșiși iau deci partea leului din acești bani, sub pretext că activează pentru revoluție. D-l Willich, de exemplu, de doi ani trăiește din cerșetorie publică.

2. Acești domni scot buletine litografiate pe care le trimit *gratuit* ziarelor. Jalcicii literați Meyen, Oppenheim, studiosus Schurz etc. mai iau o parte din bani sub formă de onorarii de autor.

3. Alți mari bărbați, ca Schimmelpfennig, Schurz etc., primesc, la rîndul lor, salariu ca „emisari”.

Așadar, vedeți că prin întregul plan se urmăresc două scopuri : să se înlătore de la împărțirea acestor bani masa emigranților care trăiesc în mare mizerie (muncitori etc.), iar pe de altă parte să se creeze d-lui Kinkel și creaturilor lui *sinecuri* sigure, care să aducă și profit politic — și toate acestea sub pretextul folosirii banilor *numai* în scopuri revoluționare. Ar fi, bineînțeles, foarte bine dacă s-ar aduce *la cunoștința publicului larg* aceste speculații financiare pe care le-a pus la cale studiosus Schurz.

Înainte de a încheia mai vreau să fac unele scurte observații în legătură cu *Kossuth*. Kossuth a vădit un mare talent în acțiunile sale și, în general, a fost plin de tact în atitudinea față de publicul englez. Dar situația nu era chiar atît de simplă cum și-a închipuit-o acest om din Răsărit. Pe de o parte, a exagerat cu lîngușirea burgheziei și a ridicat în slăvi într-o manieră orientală asemenea insti-

tuții cum este, de pildă, City din Londra cu *organizarea sa municipală*, pe care chiar și „Times” o atacă zilnic, ca fiind public nuisance *. Pe de altă parte și-a ridicat împotriva partidul cartist, care, prin cel mai talentat reprezentant al lui, Ernest Jones, îl atacă cu o înverșunare cu care numai pe Haynau l-ar fi putut ataca. Și, în orice caz, Kossuth a fost lipsit de tact când, după ce și-a interzis orice manifestare în favoarea vreunui *partid*, acum s-a alăturat unui *partid*. În cele din urmă, Kossuth s-a convins că entuziasmul și banii peșin se află în raport invers proporțional. Până acum tot entuziasmul stîrnit de împrumutul său nu i-a adus nici 800 l. st.

Cu această ocazie emigrația noastră democrată s-a făcut din nou de rîs, așa cum are obiceiul. Kossuth nu a catadicsit să răspundă la salutul ei. Vanitosul filfizon și plicticosul pigmeu L. Blanc a avut fericirea de a primi un răspuns la salutul său, dar un răspuns în care Kossuth dezavuează direct socialismul.

Rămîn al dv. devotat

K. Marx

Publicat pentru prima oară
în : „Mitteilungen des österreichischen
Staatsarchivs”.
Bd. 9, Wien, 1956

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

107

Engels către Marie Blank la Londra

Dragă Marie,

Scrisoarea ta am primit-o sîmbătă, singura zi a săptămînii cînd nu reușesc niciodată să scriu o scrisoare particulară, deoarece în ziua asta închidem biroul la amiază ; altminteri ai fi primit mai devreme răspunsul meu.

Îmi pare foarte rău că în ultimul timp ai avut atîția bolnavi în casă, dar mă bucur să aud că lucrurile merg spre bine ; sper că la sosirea mea și Hermann și micuța Titi vor fi complet restabiliți. Ai fi putut să-mi scrii și mie despre toate astea, căci eu,

* — rău public. — *Nota trad.*

dacă nu primesc nici o scrisoare, îmi închipui că totul merge bine; și apoi îmi erai datoare o scrisoare, ca răspuns la scrisoarea prin care ți-am înapoiat, vara trecută, cheia de la locuința ta.

În tot acest timp m-am simțit bine, ca de obicei, numai de cînd s-a stricat vremea mă simt cam plictisit, căci nu mai pot ieși afară din oraș, ceea ce aici, în Manchester, e pur și simplu o necesitate. De cîteva zile am niște simptome care-mi sînt cunoscute; prevestesc revenirea durerilor de dinți, care m-au chinuit iarna trecută și care sînt cu atît mai neplăcute pentru mine, cu cît mă împiedică să-mi fac băile obișnuite etc. Totuși, sper că toate acestea vor trece fără prea multe neplăceri — în orice caz nău am de gînd să mă amărăsc dinainte pentru niște dureri pe care încă nu le am.

Pînă la sfîrșitul acestei săptămîni vreau să-mi aranjez treburile curente, și fiindcă la noi oricum e o perioadă de acalmie, voi căuta să plec de aici sîmbătă seara. Cum toate trenurile sosesc la Londra sau seara prea tîrziu, sau dimineața prea devreme și nu voi putea pleca imediat spre Camberwell, mă voi odihni puțin la hotelul Euston, iar duminică before dinner time* voi fi la voi. În orice caz duminică la ora prînzului mă puteți aștepta la Grove dacă duminică dimineața nu primești o scrisoare de la mine în care să-ți dau alte indicații.

Cît despre francezi, măgarii ăștia pot face ce vor, mi-e totuna.

Calde salutări lui Emil, Hermann și copiilor tăi. După descrierea pe care mi-ai făcut-o sînt foarte curios să-ți cunosc noile servitoare. Nota bene: dacă duminică o să mai ai mult bother** în casă, astfel încît venirea mea ca și deranjul pe care ți l-aș face să nu fie oportune, te rog să-mi scrii și să-mi dai un ordin expres cînd să mă prezint, voi fi de o punctualitate ireproșabilă.

Toujours*** al tău

Friedrich

Manchester, luni 15 decembrie 1851

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

* — înainte de masă. — *Nota trad.*

** — sîcțială. — *Nota trad.*

*** — Mereu. — *Nota trad.*

108

Engels către Jenny Marx
la Londra

Dragă d-nă Marx,

Am primit amindouă scrisorile dv. * și drept răspuns mă grăbesc să vă comunic că, bineînțeles, fiecare dintre noi va trimite separat articolele sale, deoarece altminteri am avea toate șansele ca nici unul din ele să nu ajungă la timp pe vapor⁵³³. Scrisorile trebuie să fie la Londra la poștă pînă vineri seara la orele 5 sau 6. Voi vedea ce voi reuși să termin — în ultimul timp patria m-a plictisit atît de mult, încît nu mai știu nimic despre ea. În orice caz, ceva voi trimite. „Manifestul” ** englez și numerele din „Schnellpost” din New York care se mai găsesc aici le voi aduce cu mine. Spuneți-i lui Marx să nu uite să-i scrie lui Weyd[emeyer] și să-l roage să-i ceară cît mai repede lui Dana numerele respective din „Tribune” și să le trimită aici, ca să pot continua lucrul ***.

Nu știu încă precis cînd am să pot pleca, probabil abia sîmbătă dimineața. Sper însă să sosesc cel mai tîrziu sîmbătă seara la 6, sau poate chiar la 11 dimineața. Pînă atunci salutări cordiale dv. și familiei dv. de la al dv.

F. Engels

[Manchester], joi seara
[18 decembrie 1851]

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* Vezi volumul de față, p. 568—569. (a doua scrisoare nu s-a păstrat). — Nota red.

** K. Marx și F. Engels. „Manifestul Partidului Comunist” (traducerea engleză). — Nota red.

*** Este vorba de seria de articole ale lui Engels „Revoluție și contra-revoluție în Germania”. — Nota red.

109

Marx către Joseph Weydemeyer⁵³⁴
la New York[Londra], 19 decembrie 1851
28, Dean Street, Soho

Dear * Weydemeyer !

Alaltăieri am primit, respectiv Engels a primit, scrisoarea ta. În primul rînd, cele mai sincere urări de Anul nou ție și soției tale. Asemenea și din partea soției mele.

Acum stau și lucrez la articolul pentru tine. Mi-ai dat prea tîrziu comanda ca s-o pot îndeplini astăzi. Marți (23 decembrie) ți se vor trimite de aici : 1. „*Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte*” de K. Marx, 2. „*Lovitura de stat din Franța*” de F. Wolff, 3. „*Nemesis*” de Wilhelm Wolff. Engels îți va trimite articolul său — cred că despre Prusia — poate chiar cu poșta de astăzi. *Frei-ligrath* nu are nimic gata, dar te împuternicește să-i menționezi numele printre colaboratorii tăi. Cu *Weerth* se duc tratative. Cu *Eccarius* de asemenea.

Acum poți să te stabilești du moins ** pentru un an în Statele Unite. În a doua din mai 1852⁵³⁵ „*povestea*” n-o să aibă loc.

Cred că ai să aștepti cu editarea primului număr *** pînă la sosirea articolelor sus-menționate. Diferența nu e decît de 5 zile. Poți să anunți că în numerele următoare lucrarea mea : „*Ultimele revelații ale socialismului, sau «Ideea generală a revoluției în secolul al XIX-lea» a lui P. J. Proudhon. Critică de Karl Marx*”⁵³⁶ va apărea sub forma unei serii de articole.

Scrie imediat la : „*Adolf Cluss, M. S. Navy Yard, Washington D.C.*”. Noi i-am și scris despre tine. E unul dintre cei mai buni și mai talentați oameni ai noștri ; el îți poate fi de mare folos în general, și mai ales la pregătirea și întemeierea revistei tale.

Nu uita următoarele :

Du-te la Dana, cere-i numerele din „*Tribune*” în care au apărut articolele mele **** și trimite-mi-le *imediat*. Nu am mai primit nici o veste de la el și de aceea am încetat să-i mai scriu. Lucra-

* — Dragă. — *Nota trad.*** — cel puțin. — *Nota trad.**** Al ziarului „*Revolution*”. *Nota red.***** Este vorba de seria de articole ale lui Engels „*Revoluție și contra-revoluție în Germania*”, publicate în ziarul „*New York Daily Tribune*” sub semnătura lui Marx. — *Nota red.*

rea a fost de atîta timp întreruptă, încît trebuie să mă uit prin revistă ca să pot scrie în continuare, lucru pe care trebuie să-l fac, fie și numai din considerente pecuniare.

De îndată ce va apărea revista ta, va trebui nu numai să ne-o trimiți regulat, dar și să ne trimiți un număr suficient de exemplare pentru a le difuza ca numere de probă.

Tout à Toi *.

Al tău

K. Marx

Dacă încă nu te-ai legat printr-un contract, nu cumpăra de la ghinionistul Weitling „Arbeiterrepublik”. Poate ți-ai cîștiga două sute de straubingeri, dar ai pierde publicul larg de cititori. Nici-odată nu e bine să începi sub o denumire veche. E o rîgle générale **.

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

110

Marx către Ferdinand Freiligrath⁵³⁷ la Londra

[Londra], 27 decembrie 1851
28, Dean Street, Soho

Prințe maur *** !

Îți trimit alăturat o scrisoare de la Ebner.

De asemenea, astăzi am primit iarăși o scrisoare de la Weydemeyer. Printre altele scrie :

„Zilele acestea a sosit un trimis al «Asociației pentru agitație» de la Londra, cu scopul de a activa împotriva împrumuturilor lui

* — Cu totul al tău. — *Nota trad.*

** — regulă generală. — *Nota trad.*

*** Aluzie la poezia lui Freiligrath „Prințul maur”. — *Nota red.*

Kinkel. Domnii ăștia își închipuie probabil că aici, în America, toți s-au împărțit în kinkelieni și antikinkelieni, fiindcă o mină de emigranți au făcut mult zgomot pentru nimic. Din pricina spectacolului Kossuth, Kinkel a fost de mult uitat, și cele câteva mii de d[olari] pe care a reușit să-i adune nu merită, de fapt, să se facă atîta caz.

Pot să-ți aranjez vînzarea lui «Revue» aici. De asemenea s-ar putea publica aici un număr de poezii noi ale lui Freiligrath*.

După ce W[eydemeyer] mai insistă o dată asupra chestiunilor noastre, scrie :

„Dar, în primul rînd, trimite o poezie de-a lui Freiligrath : asta atrage cel mai mult”.

Să nu rămii nepăsător, să scrii un cîntec de Anul nou în cinstea Lumii noi. Îmi face impresia că în actualele împrejurări este într-adevăr mai ușor să scrii în versuri decît în proză, fie patetic, fie umoristic. Dacă ai încerca vreodată să transpui într-o formă literară umorul, propriu maiestății tale africane în viața particulară, sînt sigur că ai avea succes și în acest gen. Căci, așa cum foarte bine a remarcat soția ta, în tine zace un mare mucălit.

Ți-aș trimite scrisoarea lui W[eydemeyer], dar trebuie să i-o arăt mai întîi lui Engels, care va rămîne, probabil, aici pînă joi ; el spera să te găsească în sinul „sinagogii” marșea trecută.

Societatea s-a mutat acum pe „Farringdon Street, City, Market House, la W. J. Masters. Wine et Spirit Merchant”*. De acum înainte ședințele vor avea loc joia la ora 9. Societatea socoate — și pe drept cuvînt — că noua ei reședință se află în raionul tău⁵³⁹.

Russell l-a concediat pe Palmerston⁵³⁹, 1) pentru a apărea în fața lui Napoleon în chip de erou constituțional și 2) pentru a face o concesie Rusiei și Austriei. Eu nu împărtășesc părerea unora că acest fapt ar putea avea în primul rînd o influență asupra soartei emigranților în general și a soartei noastre în special ; totuși îl consider prevestitorul unui an foarte agitat, sub raport politic, pentru Anglia. După cum spune Engels, city-merchants** sînt și ei de părerea noastră că criza, întîrziată din pricina a tot felul de evenimente (de pildă, și temerile politice, și prețurile ridicate la bumbac de anul trecut etc.), va izbucni cel mai tîrziu

* — Negustor de vin și rachiu. — *Nota trad.*

** — negustorii din City. — *Nota trad.*

toamna viitoare. Și après les derniers événements je suis plus convaincu que jamais, qu'il n'y aura pas de révolution sérieuse sans crise commerciale *.

Salutări familiei tale din partea familiei mele.

Cu evlavie

Maurul

Publicat pentru prima oară
în întregime în : K. Marx și F. Engels.
Opere, ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

---

* — după ultimele evenimente sînt mai convins ca oricînd că o revoluție serioasă nu poate avea loc fără o criză comercială. — *Nota trad.*

Anexe

1

Marx către Leopold I, rege al Belgiei,
la Bruxelles

Sire,

Subsemnatul Karl Marx, doctor în filozofie, în vîrstă de douăzeci și șase de ani, din Trier, Regatul Prusiei, avînd intenția să mă stabilesc cu soția și copilul în țara Maiestății Voastre, îndrăznesc să vă rog supus să-mi dați permisiunea de a-mi fixa domiciliul în Belgia ⁵⁴⁰.

Am cîntea de a fi cu adînc respect servitorul supus al Maiestății Voastre,

dr. Karl Marx

Bruxelles, 7 februarie 1845
24, Place du petit sablon

Publicat pentru prima oară
în „L'Europe Nouvelle”
nr. 346 din 1924

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba franceză

2

Marx către Oberbürgermeister Görtz
la Trier

Bruxelles, 17 octombrie [1845]
Rue de l'Alliance 5, hors de la
Porte du Louvain

Excelență,

Rog supus onorata administrație regală regională din Trier să-mi acorde sprijin pentru a obține un permis de emigrare în

Statele Unite ale Americii de Nord. Certificatul meu de scutire de serviciul militar regalo-prusian⁵⁴¹ se află sau la Oberbürgermeisterei la Trier, sau la administrația regală regională.

Al înălțimii voastre devotat,

dr. Karl Marx

Publicat pentru prima oară
în : H. Schiel. „Die Umwelt
des jungen Karl Marx“, Trier, 1954

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

3

Marx către Oberbürgermeister Görtz la Trier

*Înălțimii sale d-lui Görtz,
Landrat regal prusian și Oberbürgermeister !*

Excelență,

La onoratul dv. răspuns din ziua de 8 luna aceasta țin să precizez că cererea mea din ziua de 17 luna trecută, privind renunțarea la cetățenia regalo-prusiană, în legătură cu emigrarea în Statele Unite ale Americii de Nord, s-a referit numai la persoana mea, dar vă rog s-o extindeți și asupra familiei mele *dacă acest lucru este necesar pentru obținerea autorizației.*

Al Excelenței voastre devotat,

dr. Karl Marx

Bruxelles, 10 noiembrie 1845

Publicat pentru prima oară
în : H. Schiel. „Die Umwelt
des jungen Karl Marx“, Trier, 1954

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

4

Jenny Marx către Joseph Weydemeyer
la Hamm

Paris, joi [16 martie 1848]

Hotel Manchester, rue Grammont nr. 1

Dragă d-le Weydemeyer !

Soțul meu, care are iarăși atât de multă treabă și alergătură prin acest oraș gigantic, vă transmite prin mine rugămintea de a publica în „Westphälisches Dampfboot” știrea că aici — lucru pe care d-l Lüning îl știe foarte bine — s-au constituit mai multe asociații germane, dar Clubul muncitorilor *germani*, în fruntea căruia sînt germanii din Londra — Schapper, Bauer *, Moll — și germanii din Bruxelles — Marx, Wolff **, Engels, Wallau, Born (aflați prin Harney și Jones în directă legătură cu cartiștii englezi) —, nu are nimic comun cu Asociația democrată germană, în frunte cu Börnstein, Bornstedt, Herwegh, Volk, Decker etc.⁵⁴², o asociație care a înălțat steagul negru-roșu-auriu (în această privință și Bundestagul i-a luat-o înainte), ține discursuri despre papa Blücher și este instruită pe secții de către ofițeri prusieni în retragere. În fața *Franței* și a Germaniei e absolut necesară o delimitare categorică de această asociație compromițătoare pentru germani. Dacă „Dampfboot” nu apare prea curînd, alcătuiți pe baza acestor date un mic articol pentru unul din ziarele germane pe care le aveți acum la dispoziție în sud. Căutați să răspîndiți cît mai mult această informație prin ziarele germane.

Aș fi vrut să vă scriu mai multe despre interesanta mișcare de aici, care crește din minut în minut (în seara aceasta prin fața primăriei orașului au defilat 400 000 de muncitori). Numărul demonstrațiilor crește tot mai mult. Dar sînt atât de ocupată cu treburile gospodăriei și cu cei trei micuți ai mei ***, încît nu am

* Heinrich Bauer. — *Nota red.*** Ferdinand Wolff. — *Nota red.**** Jenny, Laura și Edgar. — *Nota red.*

timp decît să vă trimit de departe calde salutări dv. și scumpei dv. soții.

Salut et fraternité *.

A dv. citoyenne și vagabonde **

Jenny Marx

Publicat pentru prima oară
 in : K. Marx și F. Engels. Opere,
 ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
 Tradus din limba germană

5

Konrad Schramm către Joseph Weydemeyer la Frankfurt pe Main

Londra, 8 ianuarie 1850

Dragă Weydemeyer,

La rugămintea lui Marx, care e aglomerat pînă peste cap cu lucru, vă scriu în legătură cu apariția primului număr din „Revue”. De răspîndirea lui „Revue” se vor ocupa editorii și, în plus, în orașele mai mari — agenții. Tipărirea etc. se va face la Hamburg, iar de acolo revista va fi trimisă agenților. Primul număr va apărea cu puțină întîrziere ; celelalte vor urma curînd unul după altul, astfel încît numărul din martie va apărea probabil la începutul lunii. Cînd editarea publicației „Revue” va fi în oarecare măsură pusă la punct, va apărea de două ori pe lună. Vă rog să inserați *imediat* anunțul, chiar dacă „Kölnische Zeitung” nu l-a primit încă. În ceea ce privește articolele dv. sud-germane, Marx ar vrea să le primească cît mai curînd pentru numărul din februarie ; nu este chiar atît de important ca articolele să cuprindă cele mai noi fapte ; oricum lucrul acesta nu se poate face : eu socot că cel mai bine ar fi ca informațiile să se încheie cu data de 15 a fiecărei luni, și manuscrisul să fie trimis în așa fel încît să poată ajunge aici pînă pe data de 19 sau 20 a fiecărei luni. Încă ceva — vă rog să modificați prețul în anunț de la 24 la 25 de groși de argint sau 20 de groși de aur ; ultimul preț e mai potrivit, de aceea a și fost propus de librari. Probabil că la Frankfurt dv. vă veți situa în fruntea mișcării de sprijinire a lui „Revue”, iar în privința

* — Salut și frăție. — *Nota trad.*

** — cetățeană și pribeagă. — *Nota trad.*

Jenny Marx
(Fotografie din tinerețe)

cheltuielilor pentru agenții auxiliari, pentru diversele alergături etc. ne vom socoti ulterior. Cîte exemplare să vă trimit?

Deocamdată, aici nu prea sînt noutăți. Struve și Heinzen se țin într-una de scandaluri și se compromit la maximum pe ei și întreaga emigrație germană. De altfel, acești doi dictatori s-au luat de păr — se spune că Struve ar fi furat o idee (?) a lui Heinzen! Lui Bruhn, căruia te rog să-i transmiți salutări, îi voi scrie curînd și atunci îi voi povesti în amănunt despre chestiunile de aici.

Nu aveți nevoie de un corespondent de la Londra? V-aș putea trimite fără întîrziere cele mai importante știri din parlament, care ar prezenta, desigur, interes. Eu urmăresc în permanență mișcarea engleză pentru reforma financiară⁵⁴³ și v-aș putea ține au courant * cu aceste evenimente. Într-una din zilele următoare vă voi trimite o corespondență de probă, și cînd veți avea ocazia îmi veți putea spune dacă doriți să primiți articole de la mine și cît veți plăti pentru ele. Aici, în Anglia, trebuie să ai bani ca să-ți plătești friptura și berea.

Tinărul comunist care și-a făcut apariția în familia lui Marx a primit numele de Henry Edward Guy Fawkes. S-a născut în ziua aniversării conspirației prafului de pușcă⁵⁴⁴ și de aceea i-au dat numele Guy Fawkes. Deocamdată băiețelul ăsta îi exasperează pe toți cu urletele lui, dar cu timpul va deveni, desigur, rezonabil.

Salutări cordiale din partea tuturor cunoscuților.

Cu salutări prietenești.

Al dv.

K. Schramm

[Post-scriptumul lui Karl Marx]

Dragă Weydemeyer!

Îți [trimit] ** chitanța de la Casa de amanet⁵⁴⁵. Fii atît de bun și reinnoiește-o, iar banii pentru cheltuielile respective să-i reții din plata abonamentelor. Calde salutări soției tale, precum și ție din partea soției mele.

K. Marx

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris

Tradus din limba germană

* — la curent. — *Nota trad.*

** În acest loc manuscrisul este deteriorat. — *Nota red.*

6

Jenny Marx către Joseph Weydemeyer
la Frankfurt pe Main

Londra, 20 mai [1850]

Dragă d-le Weydemeyer !

A trecut aproape un an de cînd am fost primită cu atîta prietenie de către dv. și scumpa dv. soție, de cînd m-am simțit atît de bine în casa dv., și în tot acest răstimp n-am dat nici un semn de viață. La scrisoarea atît de prietenoasă a soției dv. n-am răspuns și n-am rupt tăcerea nici cînd am primit vestea nașterii copilului dv. Adeseori mă simțeam și eu apăsată de această tăcere, dar de cele mai multe ori nu eram în stare să scriu, și chiar și acum îmi vine greu, foarte greu.

Dar împrejurările m-au silit să pun mîna pe condei. Vă rog să *ne trimiteți cît se poate de urgent banii pe care i-ați încasat* sau pe care îi încasați pentru „*Revue*”. Avem *foarte, foarte mare nevoie* de ei. Nimeni nu ne poate desigur imputa că am făcut vreodată caz de sacrificiile pe care le-am făcut ani de zile ; publicul cunoaște puțin sau nu cunoaște de loc chestiunile noastre personale. Soțul meu este foarte susceptibil în această privință și preferă să-și sacrifice ultimul bănuț decît să recurgă la cerșetoria democratică, cu care se ocupă marii bărbați oficiali. Dar ceea ce putea aștepta din partea prietenilor săi, îndeosebi a celor din Köln, era un sprijin activ, energic acordat lui „*Revue*” a lui. Și se putea aștepta la acest sprijin din partea celor din Köln mai ales fiindcă ei știau cîte sacrificii a făcut el pentru „*Neue Rheinische Zeitung*”. În loc de aceasta, revista s-a dus de ripă din cauza neglijenței și a dezordinii în administrarea ei. Și nu se știe ce i-a dăunat mai mult : neglijența editorului sau a celor care conduc afacerea, precum și a cunoscuților din Köln, sau în general comportarea democraților.

Aici soțul meu a fost aproape turtit de grijile cele mai meschine pentru existență, care au luat forme atît de revoltătoare, încît a fost nevoie de toată energia lui, de toată demnitatea lui calmă, senină și stăpînită ca să nu se lase doborît în această luptă de zi cu zi, de ceas cu ceas. Dv., dragă domnule Weydemeyer, știți ce sacrificii a făcut soțul meu pentru ziar * ; el a investit

* „*Neue Rheinische Zeitung*”. — *Nota red.*

mii de taleri numerar și, împins de filistinii democrați care altfel ar fi trebuit să acopere ei datoriile, a devenit proprietarul ziarului într-o perioadă în care existau puține șanse să-l poată menține. Pentru a salva onoarea politică a ziarului și onoarea cetățenească a cunoscuților din Köln, a luat asupra sa tot greul, a cedat mașina sa de tipografie, a cedat toate încasările, ba la plecare a mai împrumutat și 300 de taleri pentru a plăti chiria localului de curând închiriat, pentru a achita onorariile restante ale redactorilor etc., deși el urma să fie expulzat.

Dv. știți foarte bine că nu ne-am păstrat nimic; am venit la Frankfurt să-mi amanetez argintăria, singurul lucru pe care-l mai aveam; apoi mi-am vândut mobila la Köln, căci eram în pericol să mi se sechestreze rufele și tot restul pentru datorii. Când a început nenorocita perioadă a contrarevoluției, soțul meu a plecat la Paris. Eu l-am urmat împreună cu cei trei copii *. Nici n-a apucat să se instaleze bine la Paris, și a fost din nou expulzat, iar mie și copiilor ni s-a refuzat prelungirea termenului de ședere. Din nou l-am urmat pe soțul meu, peste Canal. După o lună s-a născut cel de-al patrulea copil al nostru **. Numai dacă ați cunoaște Londra și situația de aici ați putea înțelege ce înseamnă să ai trei copii și să-l naști pe cel de-al patrulea. Numai pentru chirie trebuia să plătim 42 de taleri lunar. La toate acestea am fi putut face față cu banii de care dispuneam. Dar micile noastre resurse au secăt de îndată ce a apărut „Revue”. Deși exista o înțelegere, banii nu soseau sau soseau numai sume mici, izolate, așa că ne-am trezit în cea mai îngrozitoare situație.

Am să vă descriu o *singură* zi din viața noastră și veți vedea că sînt, cred, puțini refugiați care au trecut prin asta. Deoarece doicile cer aici sume exorbitante, m-am hotărît să-mi alăptez *singură copilul*, deși am în permanență dureri groaznice în piept și spate. Bietul îngerăș sugea o dată cu laptele atîtea griji și atîta amărăciune înăbușită, încît era veșnic bolnav, zbătîndu-se zi și noapte în dureri atroce. De cînd s-a născut, nu a dormit mai mult de 2—3 ore pe noapte. În ultimul timp s-au mai adăugat și niște convulsii groaznice, așa încît copilășul se zbătea în permanență între viața asta mizerabilă și moarte. Chinuit de dureri, sugea atît de tare, încît mi-a rănit sînul; de multe ori singele se prelingea în gurița lui tremurătoare. Într-una din zile, cum ședeam așa cu copilul, m-am pomenit cu gazda noastră, căreia îi plătiserăm în decursul iernii peste 250 de taleri și cu care convenisem prin contract ca restul de bani să nu-i plătim ei, ci proprietarului casei,

* Jenny, Laura și Edgar. — *Nota red.*

** Heinrich Guido. — *Nota red.*

care încă mai înainte îi pusese sechestrul pe lucruri. Acum contesta contractul și cerea să-i dăm și cele cinci lire sterline pe care le mai datoram. Cum pe moment nu aveam acești bani (scrisoarea lui Naut a sosit prea târziu), au venit doi portărei care au sechestrat bruma de lucruri pe care le aveam : paturi, rufe, haine, totul, chiar și leagănul bietului băiețuș și jucăriile mai bune ale fetițelor, care asistau la această scenă cu obrajii scăldați în lacrimi. M-au amenințat că în două ore vor ridica totul — rămineam pe dușumeaua goală, cu copiii tremurând de frig și cu pieptul bolnav. Schramm, prietenul nostru, a dat fuga în oraș să facă rost de bani. Dar caii de la birja pe care o luase au scăpat ; el a sărit din trăsură și a fost adus plin de sânge înapoi acasă, unde eu ședeam și plîngeam, înconjurată de copiii zgribuliți de frig.

A doua zi trebuia să părăsim casa. Era frig, o vreme ploioasă, posomorită ; soțul meu umbla după o locuință, dar cînd auzea că avem patru copii, nimeni nu voia să ne primească. În sfîrșit, un prieten ne-a ajutat să plătim chiria, iar eu am vîndut la repezeală toate paturile ca să pot achita farmacistul, brutarul, măcelarul și lăptarul, întrucît aceștia, alarmați de scandalul cu sechestrul, s-au năpustit asupra mea cu notele de plată. Paturile vîndute au fost scoase în fața ușii și încărcate într-o căruță — cînd ce să vezi ? Era târziu, soarele apusese de mult, și în Anglia legea interzice transportul lucrurilor la această oră. Deodată apare gazda însoțită de doi polițiști, spune că ne bănuiește că le-am luat și lucruri de-ale lor și ne învinuiește că am avea intenția să fugim peste graniță. În mai puțin de 5 minute în fața ușii noastre s-au adunat peste 200—300 de oameni, toată drojdia din Chelsea. Paturile au fost aduse înapoi și abia a doua zi au putut fi predate cumpărătorului. În sfîrșit, după ce ne-am vîndut toate lucrurile pe care le aveam și am plătit pînă la ultima lețoaie, ne-am mutat cu scumpii noștri micuți în cele două cămăruțe în care locuim și acum, la Hotelul german, 1 Leicester Street, Leicester Square, unde ni s-a făcut o primire omenească și unde plătim 5½ l. st. pe săptămîină.

Vă rog să mă iertați, dragă prietene, dacă v-am descris atît de pe larg și cu atîtea amănunte o sîngură zi din viața noastră de aici ; e o lipsă de disoreție, știu, dar în seara asta o parte din amarăciunea strînsă în inima mea s-a scuns prin degetele mele tremurătoare în această scrisoare, și apoi trebuia să-mi deschid o dată inima în fața unuia dintre cei mai vechi, mai buni și mai credincioși prieteni ai noștri. Să nu credeți că aceste suferințe mărunte m-au ingenuncheat ; știu foarte bine că nu sîntem singuri în lupta noastră, că soarta a fost bună cu mine și mă pot număra printre puținii fericiți, atîta timp cît îl am alături de mine

pe scumpul meu soț, sprijinul vieții mele. Singurul lucru care într-adevăr mă doare și face să-mi singereze inima este faptul că soțul meu a trebuit să treacă prin atâtea necazuri meschine, când ar fi fost nevoie de atât de puțin ca să fie ajutat. Și el, care a sărit cu atita drag și cu toată inima în ajutorul altora, la nevoie n-a fost ajutat. Dar să nu credeți, așa cum am mai spus, dragă d-le Weydemeyer, că avem vreo pretenție la cineva, *chiar dacă am primi vreun ajutor de la cineva, soțul meu este încă în stare să-l restituie din mijloacele sale*. Singurul lucru pe care soțul meu ena în drept să-l ceară de la cei cu care a împărțit atâtea gânduri frumoase, atâtea sentimente înălțătoare, care au găsit la el un sprijin moral, era să dea dovadă de mai multă energie practică, să acorde un sprijin mai activ lui „Revue” a lui. Am mândria și îndrăzneala să afirm acest lucru. Puținul ăsta erau datoni să-l facă pentru el. Nu știu, oare soțul meu n-a cîștigat pe drept 10 groși de argint pentru truda lui? *Cred că nimeni n-a rămas păgubit*. Asta mă doare. Dar soțul meu gîndește altfel. Niciodată, nici în momentele cele mai cumplite, nu și-a pierdut încrederea în viitor, nici umorul lui robust și era pe deplin mulțumit cînd mă vedea bine dispusă și pe scumpii noștri copii făcînd tot felul de giumbuşlucuri în jurul meu. El nu știe, dragă d-le Weydemeyer, că v-am scris atât de amănunțit despre situația noastră, de aceea vă rog să nu-i pomeniți de aceste rînduri. El știe numai că v-am rugat, în numele lui, să grăbiți, pe cît posibil, încasarea și expedierea banilor. Sînt convinsă că veți face uz de aceste rînduri așa cum vă va dicta prietenia *discretă și plină de tact* pe care ne-o purtați.

La revedere, dragă prietene! Transmiteți scumpei dv. soții cele mai sincere urări de bine, și pe micuțul dv. îngeraș sărutați-l din partea unei mame care a vărsat lacrimi amare la căpățîiul pruncului ei. Dacă soția dv. alăptează singură, să nu-i spuneți nimic despre această scrisoare. Știu ce influență poate avea orice emoție și cît îi dăunează micuțului. Cei trei copii mai mari cresc minunat, în ciuda tuturor necazurilor. Fetele sînt drăguțe, înfloritoare, vesele și pline de viață, iar grăsunul nostru băiețaș e un muocalit fără pereche și gata de cele mai năstrușnice șotii. Toată ziulica spiridușul ăsta cîntă cît îl ține gura cîntece comice cu un patos grozav, și cînd, cu o voce răsunătoare, intonează *Marsilieza* lui Freiligrath :

„O, iunie, vino și adu-ne fapte,

Căci după fapte noi tînjește inima în piepturi !”

răsună casa. Poate că această lună, ca și cele două nefericite

predecesoare ale ei, are menirea istorică de a porni lupta uriașă în care ne vom da din nou mâna cu toții.

Cu bine !

Publicat în „Die Neue Zeit”,
Ed. 2, nr. 27 din 1906—1907

Se tipărește după manuscris,
confruntat cu textul apărut
în revistă

Tradus din limba germană

7

Jenny Marx către Joseph Weydemeyer la Frankfurt pe Main

[Londra, în jurul lui 20 iunie 1850]

Dragă domnule Weydemeyer !

Soțul meu e extrem de surprins că ați putut trimite banii lui Naut, precum și că suma obținută pentru exemplarele numărului roșu * ați trimis-o altcuiva decât lui.

Întregul sistem de difuzare a lui „Revue” trebuie, fără îndoială, schimbat. Deocamdată, soțul meu m-a rugat să vă scriu să nu-i trimiteți nimic d-lui N[aut], ci toți banii, chiar și sumele cele mai mici (în taleri prusieni), să-i trimiteți aici. Condițiile în care trăim aici se deosebesc de cele din Germania. Locuim cu toții, 6 oameni, într-o cămăruță și un cabinet foarte mic, și plătim mai scump decât pentru cea mai mare casă din Germania, și, în plus, trebuie să plătim săptămînal. Vă puteți închipui în ce situație ne trezim dacă primim numai 1 Reichstaler cu o zi mai târziu. Pentru noi toți se pune aici problema pîinii cea de toate zilele. Așadar, nu așteptați dispoziții de la d-l N[aut] și de la alții. Apoi, soțul meu mă roagă să vă transmit că nu socoate indicat ca Lîning să-l critice ** — mai bine atacuri vehemente, dar nu o recunoaștere. Soțul meu nici nu s-a așteptat să i se facă o critică profundă, ci numai o recenzie simplă, așa cum publică toate ziarele despre reviste și broșuri. Și ziarul dv. publică asemenea recenzii cînd

* Ultimul număr al lui „Neue Rheinische Zeitung”, din 19 mai 1849. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, p. 502. — *Nota red.*

vrea să prezinte cititorilor o lucrare sau alta și să contribuie la popularizarea ei. În asemenea cazuri se dau și unele mici extrase corespunzătoare. Asta nu cere multă muncă.

Calde salutări scumpei dv. soții și dv. de la

Jenny Marx

Publicat pentru prima oară
în : K. Marx și F. Engels. Opere,
ed. I rusă, vol. XXV, 1934

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

8

Jenny Marx către Friedrich Engels la Manchester

Londra, 19 decembrie [1850]

Dragă d-le Engels !

Din însărcinarea lui Karl îți expediez astăzi șase exemplare din „Neue Rheinische Zeitung” *. Harney, care se simte ceva mai bine, te roagă să-i trimiți un exemplar lui Helen Macfarlane. Închipuie-ți că nemernicul de Schuberth nu vrea să-i dea lui Eisen 300 de exemplare decât cu bani peșin, iar măgarul de Naut a luat-o razna de tot. Din cauza asta Karl trebuie să scrie o sumedenie de scrisori, și d-ta știi ce înseamnă aceasta pentru el. Bulla de excomunicare din Köln împotriva lui Willich și Co. a sosit aseară împreună cu noul statut⁵⁴⁶, circularele etc. De data aceasta cei din Köln au fost extrem de energici și de activi și s-au ridicat cu toată hotărârea împotriva acestei bande de ticăloși. Închipuie-ți că lui Willich nu i-a ajuns rușinea cu primul manifest al lui Fanon-Caperon ** ; acești mari bărbați au scris o a doua epistolă, și Willich a mers pînă acolo încît i-a trimis lui Becker cel roșu *** trei decrete, pentru a le preda Landwehrului din Köln, în care el le dă de aici ordin să se răzvrătească, să proclame în fiecare companie un guvern provizoriu, să destituie toate autoritățile civile

* „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, p. 146—148. — *Nota red.*

*** Hermann Becker. — *Nota red.*

și militare și, la nevoie, să le impuște. Iar Landwehrul din Köln s-a instalat din nou comod la vatra părintească, zace prin circiumi și îndrugă palavre pe malurile răcoroase ale Rinului. Dacă W[illich] nu e bun de trimis la balamuc, nu știu cine mai e. Schapper și-a făcut rost de un pașaport din Hamburg pentru a prelua chiar el sarcina de emisar al lui Haude. Noroc, Hipopotamule !

Dronke a scris și el. Soția lui Moses * l-a convins din nou pe soțul ei că el este conducătorul gomuniștilor. Dar în curînd vei veni aici și vei putea să vezi și să auzi toate acestea. Într-o noapte caperoniștii l-au atacat pe Wolff cel roșu ** și l-au bătut. Wolff cel roșu l-a dat în judecată pe Wengler. A doua zi după pronunțarea sentinței, Willich l-a răscumpănat cu 20 de șilingi.

Cu toții ne bucurăm că vei veni curînd aici.

A d-tale

Jenny Marx

[La adresă]

Către Frederic Engels, Esquire,
70, Great Ducie Street

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

9

Jenny Marx către Friedrich Engels la Manchester

[Londra, 11] ianuarie 1851

Dragă d-le Engels !

Din însărcinarea soțului meu îți trimit o scrisoare pentru Weerth. Trimite-i-o, te rog, împreună cu scrisoarea d-tale. Wolff cel roșu a făcut o pereche de ghete noi cu mașinuțe, cetățeanul

* Hess. — *Nota red.*

** Ferdinand Wolff. — *Nota red.*

Liebknecht devine pe zi ce trece mai „serios și mai virtuos”. Schramm își oîntă tristețea, și nu mai este de văzut. Copiii îi trimit salutări lui Engels, iar soțul meu își îngroapă zilele la bibliotecă.

Salutări cordiale,

Jenny Marx

Publicat pentru prima oară
în : Marx-Engels. Gesamtausgabe.
Dritte Abteilung, Bd. 1, 1929

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

10

Jenny Marx către Friedrich Engels la Manchester

[Londra, 17 decembrie 1851]

Dragă d-le Engels !

Maurul m-a rugat să-ți răspund de urgență câteva cuvinte în legătură cu scrisoarea lui Weydemeyer pe care ne-ai trimis-o *. El vrea pînă vineri să-ți trimită un articol despre mirșăviile din Franța ** și te întrebă dacă n-ai putea expedia în America un articol umoristic despre porcăria germană, în special despre Prusia, pe care o prosteste Austria etc. Din înalt ordin al stăpînirii mă adresez de asemenea cu o cerere insistentă către Freiligrath. Sîntem cu toții foarte bucuroși că te vom vedea curînd la noi. Colonelul Musch și surorile *** îți trimit un cald salut și eu de asemenea.

Jenny Marx

Publicat pentru prima oară

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

* Vezi volumul de față, p. 374. — *Nota red.*

** K. Marx. „Opsi-prezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217. — *Nota trad.*) — *Nota red.*

*** Edgar, Jenny și Laura Marx. — *Nota red.*

Adnotări

- 1 Aceasta este prima scrisoare a lui Engels către Marx pe care o cunoaștem. Engels a scris-o la scurtă vreme după întoarcerea sa din Anglia. La sfârșitul lunii august 1844 în drum spre Germania, el s-a oprit la Paris, unde a rămas 10 zile. În acest răstimp a avut loc întâlnirea lui istorică cu Marx, întâlnire care a marcat începutul activității lor științifice comune și al luptei lor revoluționare pentru cauza proletariatului. Ajungând la o înțelegere deplină în toate domeniile teoretice, întemeietorii marxismului au început să scrie prima lor lucrare comună, împotriva tinerilor hegelieni. Inițial ei intenționau să intituleze lucrarea „Critica criticii critice. Împotriva lui Bruno Bauer & Co.”. Dar, în timp ce lucrarea se afla sub tipar, Marx i-a adăugat titlul „Sfânta familie”. — 5.
- 2 La cererea guvernului prusian, în toamna anului 1844, Bernays, unul dintre redactorii publicației germane „Vorwärts!”, editată la Paris, a fost deferit justiției de autoritățile franceze, condamnat la închisoare și amendat pentru vina de a fi criticat regimul reacționar din Prusia. — 6.
- 3 Este vorba de „*Deutsch-Französische Jahrbücher*” — apărută la Paris în limba germană sub redacția lui K. Marx și A. Ruge. A apărut numai un singur număr, dublu, în februarie 1844. În acest număr au fost publicate lucrările lui K. Marx: „Contribuții la problema evreiască” și „Contribuții la critica filozofiei hegeliene a dreptului. Introducere”, precum și lucrările lui F. Engels: „Schiță a unei critici a economiei politice” și „Situția Angliei. «Past and Present» by Thomas Carlyle” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 382—412, 413—427, 544—571, 572—598). Aceste lucrări marchează trecerea definitivă a lui Marx și Engels pe pozițiile materialismului și comunismului. Principala cauză a încetării apariției revistei au constituit-o divergențele principiale dintre Marx și radicalul burghez Ruge. — 6.
- 4 În noiembrie 1842, Engels a părăsit Germania. Timp de aproape doi ani a stat în Anglia, unde a lucrat la filatura de bumbac din Manchester, al cărei coproprietar era tatăl său. În același timp Engels a studiat relațiile economice și politice din Anglia, condițiile de trai și de muncă ale muncitorilor englezi și a cunoscut îndeaproape mișcarea cartistă. La începutul lunii septembrie 1844, Engels s-a întors în Germania. — 6.
- 5 „*Vorwärts!*” — publicație germană; a apărut la Paris de două ori pe săptămână din ianuarie pînă în decembrie 1844. Sub influența lui Marx, care din vara anului 1844 a participat direct la redactarea publicației, aceasta a

- inceput să capete un caracter comunist; în coloanele ei erau aspru criticate rînduielele reacționare din Prusia. La cererea guvernului prusian, guvernul Guizot a dispus, în ianuarie 1845, expulzarea lui Marx și a altor colaboratori ai publicației respective; ca urmare „Vorwärts!” și-a încetat apariția. — 7.
- 6 Engels se referă aici la lucrarea proiectată de Marx „Critica politicii și a economiei politice”. Marx, care de la sfîrșitul anului 1843 se ocupa cu studiul economiei politice, și-a propus chiar în primăvara anului 1844 să publice o critică a economiei politice burgheze de pe pozițiile materialismului și ale comunismului. Din manuscrisele lui de atunci s-a păstrat numai partea cunoscută sub titlul „Manuscrise economice-filozofice din 1844” (vezi K. Marx și F. Engels. „Kleine ökonomische Schriften Bucherei des Marxismus-Leninismus”, Band 42, S. 42—166). Marx și-a întrerupt pentru un timp preocupările sale legate de economia politică ca să lucreze la „Sfînta familie” și le-a reluat abia în decembrie 1844. S-au păstrat numeroase conpecte, extrase și notițe făcute de Marx în 1845—1846 în timpul studierii lucrărilor unor economiști englezi, francezi etc. Dar nici de data aceasta nu a reușit să-și realizeze planul. Editorul Leske, cu care la 1 februarie 1845 (vezi adnotarea 432) Marx a încheiat un contract în vederea editării unei lucrări în două volume intitulate „Critica politicii și economiei politice”, a reziliat contractul în februarie 1847. — 7.
- 7 În decembrie 1844, Engels a publicat în anuarul „Deutsches Bürgerbuch” articolul „Descrierea coloniilor comuniste de dată mai recentă și care mai ființează încă” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 547—562). Acest articol despre coloniile întemeiate în S.U.A. în spiritul ideilor comunismului utopic de către Owen și adepții lui reprezintă traducerea în limba germană a materialelor publicate în organele de presă engleze „The New Moral World”, „The Northern Star” și „The Morning Chronicle”. — 8.
- 8 Divergențele dintre Marx și Engels, de o parte, și radicalul burghez Arnold Ruge, de cealaltă parte, au început din timpul editării revistei „Deutsch-Französische Jahrbücher”, care a apărut sub redacția lui Marx și Ruge. Cauza acestor divergențe o constituie negarea de către Ruge a comunismului ca o concepție revoluționară despre lume, totala deosebire dintre vederile lui Marx și cele ale tînărului hegelian Ruge, adept al idealismului filozofic. Ruptura definitivă dintre Marx și Ruge s-a produs în martie 1844. Atitudinea ostilă a lui Ruge față de lupta revoluționară a maselor s-a manifestat deosebit de pregnant în timpul răscoalei țesătorilor silezieni din vara anului 1844. Marx a înfierat atitudinea filistină-burgheză a lui Ruge în coloanele publicației „Vorwärts!” în articolul: „Note critice pe marginea articolului «Regele Prusiei și reforma socială. De un prusian»” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 428—446). — 9.
- 9 *Uniunile pentru îmbunătățirea situației clasei muncitoare* au fost înființate în 1844—1845 într-o serie de orașe din Prusia din inițiativa burgheziei liberale germane, speriată de răscoala țesătorilor silezieni din vara anului 1844; scopul înființării lor a fost abaterea muncitorilor germani de la lupta pentru interesele lor de clasă. În pofida strădaniilor burgheziei și ale cercurilor conducătoare de a da acestor uniuni un caracter inofensiv, filantropic, crearea lor a stimulat creșterea spiritului politic activ al maselor populare de la orașe și a îndreptat atenția cercurilor sociale largi din Germania asupra problemelor sociale. Mișcarea în scopul înființării Uniunilor pentru îmbunătățirea situației clasei muncitoare a luat o amploare deosebită în orașele

industriale din Provincia renană, unde contradicțiile dintre burghezie și proletariat ajunseseră deosebit de acute și unde exista deja o opoziție democrată radicală împotriva absolutismului prusian.

Reprezentanții intelectualității democrat-revoluționare au folosit pe scară largă adunările de constituire a uniunilor și de discutare a statutelor lor, pentru a răspîndi ideile progresiste, pentru a opune rezistență influenței clerului și a burgheziei liberale. Aceste adunări, precum și uniunile ca atare au devenit astfel o arenă a luptei între interesele sociale și de clasă opuse, luptă care a reflectat înviiorarea vieții politice din Germania în ajunul revoluției burgheze. În primăvara anului 1845, guvernul prusian, speriat de cursul, nedorit, pe care îl luase activitatea uniunilor, s-a grăbit să-i pună capăt prin neratificarea statutelor și interzicerea întrunirilor. Deși au avut o existență de scurtă durată, uniunile au contribuit la delimitarea forțelor sociale și politice din Germania și la educarea politică a maselor populare. — 9.

- 10 La crearea Uniunilor pentru îmbunătățirea situației clasei muncitoare la Köln, în noiembrie 1844, au participat activ foștii editori și colaboratori ai lui „Rheinische Zeitung”, Jung, d’Ester, Compes, precum și alți reprezentanți ai intelectualității democrat-radicală și socialiste. La întrunirea din 10 noiembrie 1844 de la Köln a fost înființată Asociația generală pentru ajutor și cultură, care și-a propus drept scop „organizarea muncitorilor, apărarea intereselor muncitorilor împotriva puterii capitalului” etc. În pofida opoziției liberalilor burghezi, a fost aprobat un statut democratic care prevedea participarea activă a muncitorilor la activitatea asociației. Ulterior s-a produs o separare definitivă între elementele democrat-radicală și burghezia liberală; aceștia din urmă, sub conducerea lui Camphausen, au părăsit asociația și au depus toate eforturile pentru a grăbi interzicerea ei de către autorități.

La *Elberfeld*, la 17 noiembrie 1844, în cadrul unei adunări cu o asistență numeroasă a fost constituită o asociație culturală populară, ai cărei organizatori au avut de la bun început de luptat împotriva incercărilor clerului din localitate de a-și subordona asociația și de a da activității acesteia un caracter religios. Engels și prietenii săi s-au străduit să folosească întrunirile și comitetul asociației în scopul răspîndirii concepțiilor comuniste; în cuvîntările lor ei au demascat intrigile clericilor și caracterul fals al filozofiei burgheze (vezi „Două cuvîntări rostite la Elberfeld”, K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 563—585). Statutul asociației nu a fost confirmat de autorități, iar asociația și-a încetat existența în primăvara anului 1845. — 9.

- 11 Engels se referă la proiectul său de a scrie o istorie socială a Angliei, pentru care strînsese material în timpul șederii lui în această țară (noiembrie 1842—august 1844). Inițial Engels intenționa să consacre un capitol special din această lucrare situației muncitorilor din Anglia; lămurindu-se asupra rolului deosebit al proletariatului în societatea burgheză, Engels s-a hotărît să dedice situației clasei muncitoare din Anglia o lucrare de sine stătătoare. „Situația clasei muncitoare din Anglia”, pe care a și scris-o după întoarcerea sa în Germania din septembrie 1844 pînă în martie 1845. Din conșpectele făcute de Engels în iulie și august 1845, cit și din scrisorile adresate de editorul Leske lui Marx la 14 mai și 7 iulie 1845 reiese că în primăvara și vara anului 1845 Engels a continuat să lucreze la cartea despre istoria socială a Angliei. El nu a abandonat această idee pînă la sfîrșitul anului 1847, după cum reiese dintr-o notiță din „Deutsche-Brüsseler-Zeitung” nr. 91 din 14 noiembrie 1847. Dar, dintr-o serie de motive, Engels n-a reușit să termine această carte. — 10.

- 12 Engels nu a scris o broșură despre List, dar într-una din „Cuvântările rostite la Elberfeld” (la 15 februarie 1845) a criticat concepțiile adepților din Germania ai protecționismului și în primul rând ale lui List (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 563—585). — 10.
- 13 În lucrarea „Ideologia germană” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 3, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 13—463), Marx și Engels fac o analiză amănunțită a cărții lui Max Stirner și critică esența reacționară a concepțiilor lui filozofice, economice și sociologice. — 10.
- 14 Este vorba de revista „Berliner Monatsschrift” în care a apărut o recenzie a lui Kaspar Schmidt (adevăratul nume al lui Max Stirner) la romanul scriitorului francez Eugène Sue „Misterele Parisului”; acest roman, apărut la Paris în 1842—1843, a fost scris în spiritul iluziilor sociale mic-burheze și sentimentale. — 10.
- 15 „Liberii” („Die Freien”) — denumirea unui cenaclu de literați tineri hegelieni din Berlin, care a existat în prima jumătate a deceniului 1840—1850 și al cărui nucleu îl formau Bruno Bauer, Edgar Bauer, Eduard Meyen, Ludwig Buhl, Max Stirner și alții. Vezi în volumul de față, p. 394—395 critica făcută de Marx „Liberilor” în 1842. „Liberii”, ruși de realitatea vieții și absorbiți de controverse abstracte, filozofice, s-au dezis în 1843—1844 de radicalism și au alunecat pe panta unui idealism subiectiv plat, vulgar, lansind teoria potrivit căreia numai aleșii, purtătorii „spiritului” și ai „criticii pure” sînt făuritorii istoriei, în timp ce masele, poporul nu ar fi decît un material inert, un balast în procesul istoriei. În prima lor lucrare comună, „Sfînta familie” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 3—238), Marx și Engels au demascat ideile dăunătoare, reacționare ale tinerilor hegelieni, care și-au intitulat concepțiile „critica critică”. — 12.
- 16 Vorbind de „démocratie pacifique”, Engels se referă la concepțiile epigonilor școlii lui Fourier care editau ziarul „La Démocratie pacifique” și care au dat învățăturii lui Fourier un pronunțat caracter sectarist-dogmatic. Marx și Engels au criticat în repetate rînduri „fourierismul diluat”, răspîdit de acest ziar, care în esență exprima concepțiile burgheziei filantropice. — 12.
- 17 Un fragment din această scrisoare a fost publicat pentru prima oară de F. Mehring în articolul „Din scrisorile lui Engels către Marx” („Die Neue Zeit”, Bd. 2, No. 44, 1900—1901). — 14.
- 18 Este vorba de broșura lui Moses Hess „Ultimii filozofi”, apărută la Darmstadt în 1845, care era îndreptată împotriva cărții lui Stirner „Unicul și proprietatea sa”. În această broșură Hess critica concepțiile filozofice ale lui Stirner de pe pozițiile „adevăratului socialism” (vezi adnotarea 50). — 14.
- 19 Este vorba de analele „Deutsches Bürgerbuch für 1845”, editate la Darmstadt în decembrie 1844 de H. Püttmann. Orientarea generală a acestor anale a fost determinată de colaborarea reprezentanților „adevăratului socialism” german. Totuși în anale s-au publicat și lucrări ale unor reprezentanți ai mișcării democate revoluționare ca Wilhelm Wolff și poetul Georg Weerth, precum și o descriere a coloniilor comuniste din Anglia și America făcută de Engels (vezi adnotarea 7). — 14.

- 20 „*Gesellschaftsspiegel*” — revistă lunară al cărei redactor era Moses Hess ; a apărut între 1844 și 1845 la Elberfeld. La început Engels a participat la organizarea acestei publicații, dar nu a făcut parte din redacția ei. În revistă au apărut articole ale „adevăraților socialiști”. — 15.
- 21 Sub acest pseudonim a apărut în „*Vorwärts!*”, în a doua jumătate a anului 1844, ciclul de poezii „*Lebenslieder*” („Cîntece despre viață”) și articolul „*Handwerksunterricht*” („Despre instruirea meșteșugarilor”). — 15.
- 22 „*Rheinische Jahrbücher zur gesellschaftlichen Reform*” — revistă germană editată de H. Püttmann ; la început a fost concepută ca o revistă trimestrială, dar au apărut numai două numere : primul în august 1845 la Darmstadt, al doilea la sfîrșitul anului 1846 în mica localitate Belle-Vue, la granița germano-elvețiană. În primul număr au fost publicate cuvîntările rostite de Engels la adunările ținute la Elberfeld în zilele de 8 și 15 februarie 1845 („Două cuvîntări rostite la Elberfeld”), iar în numărul al doilea articolul „Sărbătoarea națiunilor la Londra” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 563—585 și 640—652. Totuși orientarea generală a anelelor era determinată de participarea reprezentanților „adevăratului socialism” ; de aceea, Marx și Engels, în lucrarea lor „Ideologia germană” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 3, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 475—509) au criticat aspru anelele.
- Legile cu privire la presă în vigoare într-o serie de state germane scuteau de cenzura preliminară numai publicațiile care aveau mai mult de 20 de coli de tipar. „*Rheinische Jahrbücher*” era una dintre aceste publicații, ceea ce nu a împiedicat însă poliția marelui ducat Hessen ca, sub pretext că conducerea publicației „complota”, să confişte primul număr și să interzică continuarea editării ei. — 15.
- 23 Este vorba de proiectul lui Engels de a scrie o carte cu privire la istoria socială a Angliei (vezi adnotarea 11). — 15.
- 24 „*Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe*” — cotidian ; a apărut la Köln de la 1 ianuarie 1842 pînă la 31 martie 1843. Ziarul a fost fondat de reprezentanții burgheziei renane cu orientare opoziționistă față de absolutismul prusian. La acest ziar au fost atrași în calitate de colaboratori și unii tineri hegelieni. Din aprilie 1842 Marx a devenit colaborator al ziarului și din octombrie al aceluiași an — unul dintre redactorii lui. În „*Rheinische Zeitung*” au apărut și o serie de articole ale lui Engels. În timpul cît Marx a fost redactor al lui „*Rheinische Zeitung*”, ziarul a căpătat un caracter democrat-revoluționar tot mai pronunțat. Guvernul a supus ziarul unei cenzuri deosebit de severe, iar apoi l-a interzis. — 16.
- 25 Este vorba de lucrarea proiectată de Marx „Critica politicii și a economiei politice” ; vezi adnotarea 6. — 16.
- 26 „*Telegraph für Deutschland*” — revistă literară la care a colaborat Engels din martie 1839 pînă în 1841. În numerele 203 și 204 din decembrie 1844 a apărut articolul lui A. Ruge „An einen Patrioten”. — 17.
- 27 Pentru prima oară această scrisoare a fost publicată în formă prescurtată de F. Mehring în articolul „Din scrisorile lui Engels către Marx” („*Die Neue Zeit*”, Bd. 2, No. 44, 1900—1901). — 19.
- 28 Marx a fost expulzat din Franța pentru activitate redacțională la publicația „*Vorwärts!*”. Guvernul francez a emis ordinul de expulzare în ianuarie 1845,

- in urma presiunilor făcute de Prusia. La 3 februarie 1845 Marx a părăsit Parisul și a plecat la Bruxelles. — 19.
- 29 Este vorba de înființarea la Köln, în noiembrie 1844, a Asociației generale pentru ajutor și cultură (vezi adnotarea 10). — 21.
- 30 „*Cabinetul negru*” — instituție secretă care funcționa pe lângă departamentul poștei din Franța, Prusia, Austria și o serie de alte state și care se ocupa cu perustrarea corespondenței; asemenea cabinete au luat ființă pe vremea monarhiilor absolute din Europa. — 22.
- 31 Engels se referă la lucrarea neterminată a lui Fourier „*Section ébauchée des trois unités externes*”, apărută postum în revista fourieristă „*La Phalange*” în 1845. În aceeași revistă a fost publicat și manuscrisul lui Fourier despre cosmogonie. — 23.
- 32 W. Godwin. „*An Enquiry Concerning Political Justice, and its Influence on General Virtue and Happiness*”, vol. I, II, London, 1793 („*Studiu cu privire la dreptatea politică și la influența ei asupra virtuții și prosperității generale*”). — 24.
- 33 Raportul asupra adunărilor de la Elberfeld din zilele de 8 și 15 februarie 1845 la care a luat cuvîntul și Engels a fost publicat în 1845 în primul număr al revistei „*Rheinische Jahrbücher*”, editată de H. Püttmann. Critica concepțiilor lui List se află în cea de-a doua „*Cuvîntare rostită la Elberfeld*” de Engels (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 576—585). — 26.
- 34 Caricatura făcută de F. Engels reprezintă, de la stînga spre dreapta, pe Arnold Ruge, Ludwig Buhl, Karl Nauwerck, Bruno Bauer, Otto Wigand, Edgar Bauer, Max Stirner, Eduard Meyen, două persoane necunoscute și Karl Friedrich Köppen (în uniformă de locotenent). Bruno Bauer calcă în picioare „*Rheinische Zeitung*”. Pe perete este înfățișată o ghilotină, iar în colțul stîng o veveriță (aluzie la jocul de cuvinte: Eichhorn — numele ministrului prusian al cultelor, instrucțiunii și medicinei, și „*Eichhörchen*” — veveriță). — Intre 28—29.
- 35 Este vorba de reorganizarea băncii prusiene efectuată de guvernul lui Frederic Wilhelm al IV-lea în 1846; banca a fost transformată în societate pe acțiuni, deși conducerea ei a continuat să rămînă în mina guvernului. Scopul acestei reforme, consolidată prin decretul din 5 octombrie 1846, se reducea la crearea unor condiții favorabile atragerii capitalurilor particulare pentru acoperirea datoriilor guvernului prusian (vezi articolul lui Engels „*Problema băncii Prusiei*” în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 22). — 30.
- 36 Engels s-a mutat la Paris la 15 august 1846 din însărcinarea Comitetului comunist de corespondență din Bruxelles pentru a răspîndi comunismul în rîndurile muncitorilor — în primul rînd în rîndul membrilor comunității din Paris a Ligii celor drepiți (vezi adnotările 39 și 49) —, pentru a organiza comitetul de corespondență și pentru a lupta împotriva adepților lui Weitling, Proudhon și ai „*adevăratului socialism*”. În vremea aceea o parte din meșteșugarii germani care trăiau la Paris se aflau sub influența comunismului utopic egalitarist al lui Weitling. O deosebită influență a avut asupra lor și K. Grün, care a folosit adunările muncitorilor pentru a răspîndi ideile „*adevăratului socialism*” și utopiile mic-burgheze ale lui Proudhon. Activitatea lui Engels a contribuit mult la îndepărtarea majorității membrilor comu-

nităților din Paris ale Ligii celor dreپți de weitlingianism, de „adevărutul socialism” și de proudhonism. — 31.

- 37 Este vorba de încercarea de a se edita manuscrisul lui Marx și Engels „Ideologia germană” în Westfalia cu ajutorul editorilor din localitate — „adevărataii socialiști” I. Meyer și R. Rempel. Tratativile duse de J. Weydemeyer au început în mai 1846. Într-o scrisoare adresată lui R. Rempel la 2 iulie 1846, care nu s-a păstrat, Marx și Engels condamnă cu severitate tărăgănelile, tertipurile și pretextele capitaliștilor din Westfalia. Drept răspuns, Meyer și Rempel au refuzat definitiv să finanțeze tipărirea „Ideologiei germane” și a oricărei alte literaturi socialiste germane sub pretext că le lipsesc mijloacele bănești necesare. Adevărata cauză a refuzului era însă faptul că chiar editorii erau reprezentanți ai acelei orientări pe care Marx și Engels o combăteau în lucrarea lor. — 31.
- 38 K. Grün. „Die soziale Bewegung in Frankreich und Belgien. Briefe und Studien”, Darmstadt, 1845 („Mișcarea socială în Franța și Belgia. Scrisori și studii”). — 32.
- 39 Este vorba de Comitetul comunist de corespondență creat de Marx și Engels la începutul anului 1846 la Bruxelles, după al cărui model trebuiau să fie constituite grupe socialiste în Germania, Franța, Anglia și în alte țări. Scopul comitetelor de corespondență, care, după părerea lui Marx și Engels, trebuiau să pregătească terenul pentru crearea unui partid proletar internațional, era unitatea ideologică și organizatorică a socialiștilor și a muncitorilor înaintați din diferite țări, precum și lupta împotriva curentelor străine proletariatului din mișcarea muncitorească. Luând măsuri pentru organizarea comitetelor de corespondență la Londra, Paris și în diferite regiuni din Germania, Marx și Engels au căutat să atragă în aceste comitete socialiști și comuniști de seamă din țările Europei. După cum reiese din scrisoarea lui Harney către Engels din 30 martie 1846 și din scrisorile lui Schapper către Marx din 6 iunie și 17 iulie 1846, la Londra a fost organizat un comitet de corespondență în care au intrat conducătorii aripii de stînga a cartiștilor, precum și membri ai Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra, condusă de Schapper. Marx și Engels au încercat să atragă în aceste comitete și pe Cabet, Proudhon și alți socialiști francezi (vezi volumul de față, p. 420—422.). Totuși încercarea nu a reușit, după cum reiese dintr-o scrisoare adresată de Proudhon lui Marx la 17 mai 1846. În Germania legătura cu muncitorii silezieni o ținea Wilhelm Wolf; din Kiel scria la Bruxelles Georg Weber, iar din Westfalia — Joseph Weydemeyer; în Provincia renană, formal, nu a fost creat un comitet de corespondență, cu toate acestea cu socialiștii din Elberfeld s-a purtat corespondență prin intermediul lui Naut și Kottgen, iar comuniștii din Köln Daniels, Bürgers și d'Ester au corespondat cu regularitate cu Marx și Engels. — 32.
- 40 Engels se referă aici la primul capitol din volumul I al lucrării „Ideologia germană”, scrisă de Marx și Engels, capitol consacrat criticii concepțiilor filozofice ale lui L. Feuerbach (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 3, București, Editura politică, 1962, ediția a II-a, p. 11—72). Lucrul la acest capitol a continuat, pare-se, și în a doua jumătate a anului 1846, dar pînă la urmă nu a fost terminat. — 32.
- 41 Este vorba de articolul lui Hugh Doherty „La question religieuse” („Problema religioasă”) — al zecelea din seria de articole ale acestui autor; articolul a fost publicat în revista „La Phalange”, vol. IV, 1846, p. 136—163. — 33.

- 42 În componența Comitetului comunist de corespondență, înființat la Bruxelles la începutul anului 1846 de Marx și Engels (vezi adnotarea 39), au intrat, în afară de Marx și Engels, W. Wolff și socialistul belgian Ph. Gigot.
- Engels, care a plecat la Paris pe la mijlocul lunii august 1846 din însărcinarea Comitetului comunist de corespondență din Bruxelles, informa cu regularitate comitetul asupra activității sale prin scrisori trimise pe numele lui Marx. Scrisoarea de față este prima din această serie. — 35.
- 43 Este vorba de comunitățile din Paris ale Ligii celor drepți (vezi adnotarea 49), conduse de A. H. Ewerbeck. În aceste comunități intrau meseriașii germani care locuiau la Paris, mai cu seamă croitorii, care formau o comunitate separată, precum și tăbăcarii și timplarii.
- Weitlingienii* — adepții teoriei, propagată de Wilhelm Weitling, a comunismului utopic egalitar foarte răspândit în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea în rîndul meseriașilor germani, mai ales în rîndul croitorilor care locuiau la Paris. La începutul deceniului al 5-lea, pînă la apariția comunismului științific, weitlingianismul a avut într-o anumită măsură un rol progresist. Dar prin faptul că nega necesitatea unei lupte politice active a proletariatului și recomanda metode de luptă sectariste, complotiste, comunismul weitlingian a devenit curînd o frînă în dezvoltarea conștiinței de clasă a muncitorilor germani. Tot mai mult au început să iasă la iveală trăsăturile reacționare ale teoriei lui Weitling, care a căpătat treptat o nuanță religioasă-creștină. Adepții lui Weitling, care aveau o atitudine de suspiciune față de „învățați”, adică față de intelectualii revoluționari, au început să se limiteze în activitatea lor practică la proiectele de creare a comunelor, în parte împrumutate de la fourieriști, și la mici experimente în genul organizării unor cantine etc. În mai 1846 Marx, Engels și adepții lor au rupt legăturile cu Weitling. În timpul șederii sale la Paris, în 1846—1847, Engels a început, prin discuții sistematice, perseverente, să explice muncitorilor caracterul eronat și vătămător al concepțiilor lui Weitling și să arate că numai comunismul științific este expresia deplină a intereselor de clasă ale proletariatului. — 35.
- 44 În 1846—1847 Pierre Leroux a publicat în „Revue Sociale” seria de articole „Lettres sur le fouriérisme” („Scrisori despre fourierism”). Engels se referă la articolele al treilea și al patrulea din această serie — „Saint-Simon și Fourier” și „Plagiatul lui Fourier”, publicate în numerele din august și septembrie 1846 ale revistei. — 35.
- 45 Este vorba de lucrările: Ch. Fourier. „Théorie des quatre mouvements et des destinées générales”; Oeuvres complètes, 2 éd., t. 1, Paris 1841 („Teoria celor patru mișcări și a destinelor generale”). Prima ediție a cărții a apărut anonim la Lyon în 1808.
- „Lettres d'un habitant de Genève à ses contemporains” („Scrisorile unui locuitor din Geneva către contemporanii săi”) — o lucrare a lui Saint-Simon, scrisă în 1802 și apărută anonim la Paris în 1803. — 35.
- 46 Este vorba de revoluția din iulie 1830 din Franța. — 36.
- 47 Engels se referă la apelul lui Otto Wigand „Către Arnold Ruge”, apărut ca introducere la primul număr al revistei „Die Epigonen”. — 36.
- 48 W. Weitling. „Garantien der Harmonie und Freiheit”, Vivis, 1842. („Garantiile armoniei și libertății”). — 38.

49 Este vorba de *Liga celor drepți* — organizație secretă a muncitorilor și meseriașilor germani, înființată în a doua jumătate a deceniului al 4-lea al secolului al XIX-lea în urma sciziunii din cadrul Ligii republicane-democrate a celor năpăstuiți; mai târziu a căpătat un caracter internațional. Concepțiile membrilor Ligii celor drepți, care reflectau caracterul semimeșteșugăresc al proletariatului german din vremea aceea, au fost influențate de comunismul vulgar egalitar al lui Weitling, iar mai târziu de „adevăratul socialism” și de utopiile mic-burgheze ale lui Proudhon. Statutul Ligii, adoptat în 1838 sub influența asociațiilor secrete din Franța, avea un caracter semiconspirativ. Un anumit număr de membri ai Ligii formau o comunitate (Gemeinde), comunitățile se uneau într-o circumscripție (Gau), iar întreaga Ligă era condusă de Camera poporului (Volkshalle). Reședința Camerei poporului a fost la început la Paris, iar apoi la Londra. Comunități ale Ligii au existat în Germania, Franța, Elveția și Anglia. Cel care devenea membru al Ligii trebuia să depună jurământ că va păstra secretele Ligii. Încălcarea acestui jurământ era aspru pedepsită. Istoria Ligii celor drepți din 1839 până în 1846 este plină de lupte ideologice intestinale. Conducătorii Ligii, înlăturând concepțiile socialismului utopic și mic-burghez, pe la mijlocul deceniului al 5-lea au început să fie tot mai mult influențați de comunismul științific al lui Marx și Engels. Aproximarea treptată a conducătorilor Ligii de întemeietorii comunismului științific a dus la intrarea lui Marx și Engels în Ligă. La începutul lunii iunie 1847 a avut loc la Londra Congresul Ligii celor drepți, în cadrul căruia Liga a fost reorganizată și a primit denumirea de Liga comunistilor. În legătură cu istoria Ligii celor drepți, vezi lucrarea lui Marx „Domnul Vogt” și articolul lui Engels „Cu privire la istoria Ligii comunistilor” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 479—481 și Opere, vol. 21, București, Editura politică, 1965, p. 207—224). — 39.

50 Vorbind despre „comunismul croitorilor”, Engels se referă la weitlingianism (vezi adnotarea 43).

Karl Grün, care între 1846 și 1847 se găsea la Paris, a răspindit printre muncitorii germani concepțiile sentimentale mic-burgheze ale „adevăratului socialism” și a elogiat peste măsură ideile reformatoare mic-burgheze ale lui Proudhon. „Adevăratul socialism”, răspindit în Germania începând din 1844, era o expresie a ideologiei reacționare a micii burghezii germane. Ideile pseudosocialiste ale „adevăratului socialism”, cu renunțarea lor la activitatea politică, la lupta pentru democrație, cu cultul iubirii și al „umanității” abstracte, combinate cu șovinism, filistinism și lașitate politică, erau deosebit de vătămătoare în Germania deceniului al 5-lea al secolului al XIX-lea, când principalele sarcini le constituiau unificarea forțelor democratice în lupta împotriva absolutismului și a rinduielilor feudale și concomitent crearea unei mișcări independente a proletariatului pe baza luptei de clasă revoluționare. În 1846—1847 Marx și Engels au criticat aspru „adevăratul socialism”. — 39.

51 Este vorba de lucrarea lui P. J. Proudhon „Système des contradictions économiques, ou Philosophie de la misère”, T. I—II, Paris, 1846 („Sistemul contradicțiilor economice, sau Filozofia mizeriei”). În 1847 Grün a scos la Darmstadt o traducere în limba germană a primului volum al acestei cărți: „Philosophie der Staatsökonomie oder Nothwendigkeit des Elends” („Filozofia economiei politice, sau necesitatea mizeriei”). — 40.

52 Vorbind de *labour-bazars* sau *labour-markets* — bazare muncitorești, Engels se referă la Labour Exchange Bazars (Bazare pentru schimbul produselor **muncii**), înființate în diferite orașe din Anglia de către asociațiile coopera-

- tiste muncitorești; în 1832 această mișcare era condusă de R. Owen, care a creat la Londra primul bazar de acest fel; la aceste bazine, produsele muncii se schimbau contra „bani-muncă” de hirtie, a căror unitate de măsură o alcătuiă ora de muncă. Aceste întreprinderi, care reprezentau o încercare utopică de a organiza schimbul fără bani în condițiile economiei capitaliste de mărfuri, au dat curînd faliment. — 41.
- 53 *Straubingeri* — calfe drumețe din Germania. Marx și Engels îi numeau astfel pe meseriașii germani care se mai aflau, în mare măsură, sub puterea înapoiatelor principii de breaslă și a prejudecăților și care se hrăneau cu iluziile mic-burghize reacționare despre posibilitatea reîntoarcerii de la marea industrie capitalistă la mica producție meșteșugărească. — 41.
- 54 Engels se referă la scrisoarea lui Proudhon către Marx din 17 mai 1846, în care îi răspundea la propunerea de a participa la activitatea comitetelor de corespondență. Vezi „Correspondance de P. J. Proudhon”, T. II, Paris, 1875, p. 198—202. — 41.
- 55 Engels a fost indus în eroare de către C. Bernays și H. Börnstein, lucru pe care l-a relevat el însuși mai târziu într-o scrisoare către Marx trimisă la 15 ianuarie 1847 (vezi volumul de față, p. 73). În notele publicate în „Allgemeine Zeitung” era vorba de spionul țarist I. N. Tolstoi, și nu de moșierul liberal G. M. Tolstoi, pe care Marx și Engels îl cunoscuseră la Paris. — 42.
- 56 În nr. 57 din „Journal des Économistes” din august 1846 a fost publicată recenzia lui Th. Fix la volumele I și II ale cărții lui K. Biedermann „Unsere Gegenwart und Zukunft” („Prezentul și viitorul nostru”). — 44.
- 57 Recenzia la cartea lui F. Engels „Situația clasei muncitoare din Anglia” a apărut fără semnătură în „Journal des Économistes” nr. 56 din iulie 1846. — 45.
- 58 Este vorba de recenzia lui Th. Fix la broșura lui G. Julius: „Bankwesen. Ein neues Gespenst in Deutschland”, Leipzig, 1846 („Sistemul bancar. O nouă fantomă în Germania”); recenzia a apărut în „Journal des Économistes” nr. 58 din septembrie 1846. — 45.
- 59 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. 1, Stuttgart, 1913. („Corespondența dintre F. Engels și K. Marx”). — 45.
- 60 Engels se referă la lucrarea lui L. Feuerbach „Das Wesen der Religion” („Esența religiei”), publicată în primul număr al revistei „Die Epigonen” pe 1846. — 46.
- 61 După încercarea nereușită a lui Marx și Engels și a prietenilor lor de a edita „Ideologia germană” în Westfalia cu sprijinul lui Rempel și Meyer (vezi adnotarea 37), Marx i s-a adresat lui Weydemeyer, cerînd ca manuscrisul să fie trimis din Westfalia la Köln, lui Daniels. — 46.
- 62 Este vorba de proiectul unui grup de participanți la mișcarea socialistă din Köln (Bürgers, d’Ester, Hess) de a înființa o editură pentru publicarea și răspîndirea literaturii socialiste și comuniste. Acest proiect a apărut în iulie-august 1846, după încercarea nereușită de a publica „Ideologia germană”. Pentru finanțarea acestei edituri, care trebuia creată ca o societate pe acțiuni, s-a propus atragerea citorva reprezentanți ai burgheziei germane care simpatizau cu ideile socialiste. În legătură cu acest proiect, care pînă la urmă nu a putut fi realizat, vezi volumul de față, p. 51—53 — 46.

- 63 În iulie 1846, în revista „Das Westphälische Dampfboot” a fost publicată „Circulara împotriva lui Kriege” elaborată de Marx și Engels (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 1—16). Redactorul acestei reviste, O. Lünig, unul dintre reprezentanții „adevăratului socialism” german, a modificat circulara în mod tendențios, introducând completări proprii, iar în unele locuri schimbând în mod arbitrar textul. Deși s-a străduit să atenueze lupta principială din cadrul partidului prin fraze sentimentale, Lünig a fost totuși nevoit să recunoască într-o notă că publicarea „Circularii împotriva lui Kriege” constituie și o autocritică a revistei. — 46.
- 64 Engels se referă la apelul Asociației culturale de la Londra către proletariatul german, apel lansat în septembrie 1846.
Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra a fost înființată în februarie 1840 de K. Schapper, J. Moll, H. Bauer și alți militanți ai Ligii celor drepți (vezi adnotarea 49), cu scopul de a-i instrui din punct de vedere politic pe muncitori și de a propaga în rândurile lor ideile socialiste. Rolul conducător în această asociație deschisă a revenit membrilor Ligii secrete a celor drepți și mai târziu comunităților locale ale Ligii comunistilor. În a doua jumătate a deceniului al 5-lea al secolului al XIX-lea Asociația culturală a căpătat un caracter internațional. În cadrul asociației și-au făcut educația politică mulți membri ai Ligii comunistilor care au devenit ulterior militanți de seamă ai mișcării comuniste și muncitorești. În 1847 și 1849—1850 Marx și Engels au depus o activitate intensă în cadrul asociației. La 17 septembrie 1850 Marx, Engels și unii dintre tovarășii lor de idei s-au retras din asociație ca urmare a faptului că în lupta dintre majoritatea organului central al Ligii comunistilor, condusă de Marx și Engels, și minoritatea sectar-aventuristă (fracțiunea Willich-Schapper), asociația s-a situat de partea minorității. De la sfârșitul deceniului al 6-lea, Marx și Engels au luat din nou parte la activitatea Asociației culturale. Asociația a dăinuit pînă în 1918, cînd a fost interzisă de guvernul englez. — 47.
- 65 Este vorba de regele danez Cristian al VIII-lea, al cărui guvern a reprimat mișcarea națională din Schleswig-Holstein. Pînă la revoluția din 1848, mișcarea națională a populației germane din ducatele Schleswig și Holstein nu a depășit cadrul unei opoziții liberale moderate. După caracterul ei era o mișcare separatistă, tinzînd la crearea unui alt stătuț german în nordul Germaniei. În timpul revoluției din 1848—1849 situația s-a schimbat. Sub influența evenimentelor revoluționare din Germania, mișcarea națională din Schleswig și Holstein a căpătat caracterul unei mișcări de eliberare. Lupta pentru separarea Schleswigului și Holsteinului de Danemarca a făcut parte integrantă din lupta tuturor forțelor progresiste din Germania pentru unificarea națională a țării și a fost susținută cu hotărîre de Marx și Engels. — 48.
- 66 *Droit d'aubaine* (dreptul statului asupra bunurilor nesuccesorale) — obicei feudal, rîspîndit în Franța evului mediu și în alte țări, potrivit căruia regele își însușea averea străinilor decedați în caz că nu existau moștenitori. — 49.
- 67 Este vorba de o serie de pamflete anonime împotriva lui Rothschild apărute în Franța (autorul unuia dintre pamflete a fost muncitorul G. Dairnvaell). Atitudinea ostilă față de unul dintre cei mai mari magnați financiari ai Franței dovedește creșterea tot mai mare a opoziției politice împotriva regimului monarhiei din iulie. În ceea ce privește broșura lui Bernays împotriva lui Rothschild, scrisă în 1846 în limba germană și publicată în Elveția, broșura menționată de Engels, ea nu a putut fi găsită. — 51.

- 68 Din această scrisoare a lui Engels s-a păstrat numai un fragment. Engels critică aici proiectul de înființare a editurii pentru publicarea literaturii socialiste și comuniste (vezi adnotarea 62). — 51.
- 69 Engels se referă aici la tratativele în legătură cu editarea lucrării „Ideologia germană” (vezi adnotarea 37). — 53.
- 70 În numerele 26, 27 și 29 ale ziarului newyorkez „Der Volks-Tribun” din 27 iunie, 4 și 18 iulie 1846, au fost publicate: un fragment din scrisoarea lui Weitling către Kriege și o serie de declarații făcute de adepții lui Kriege: „Bescheidene Erwiderung” („Răspuns modest”), „An unsere Freunde” („Către prietenii noștri”) și „Adresse der deutschen Socialreformer” („Adresa social-reformiștilor germani”); aceste documente conțineau atacuri împotriva lui Marx, Engels și a altor membri ai Comitetului comunist de corespondență de la Bruxelles. — 57.
- 71 Este vorba de revoluția de la Geneva care a început în octombrie 1846; în urma revoluției au venit la putere reprezentanții burgheziei radicale, fapt care a contribuit la unirea cantoanelor elvețiene înaintate în lupta împotriva unificării cantoanelor catolice reacționare — Sonderbundul. — 61.
- 72 Despre Liga celor dreپți, vezi adnotarea 49. — 62.
- 73 Este vorba de revoluția populară din Portugalia din 1846—1847, împotriva regimului reacționar din țară. Revoluția a fost reprimată cu cruzime de ramura domnitoare în Portugalia a dinastiei Coburg cu sprijinul intervenționiștilor englezi și spanioli. — 63.
- 74 Engels se referă la a doua circulară împotriva lui Kriege, scrisă de Marx. Textul acestui document nu a putut fi găsit pînă acum. — 64.
- 75 „Fraternal democrats” („Frăția democrată”) — asociație democratică internațională întemeiată la Londra în 1845 de către reprezentanții aripii stîngi a cartismului (Harney și Jones) și de emigranții revoluționari (membri ai Ligii celor dreپți etc.), cu scopul de a se stabili legături strînse cu mișcarea democratică din diferite țări. Marx și Engels au luat parte la pregătirea adunării democraților aparținînd diferitelor națiuni, care a avut loc la 22 septembrie 1845 și în cadrul căreia a fost de fapt întemeiată această asociație. Ei au întreținut legături permanente cu asociația „Fraternal democrats”, străduindu-se să educe pe membrii ei — mai ales nucleul proletar al asociației, care în 1847 a intrat în Liga comuniștilor — în spiritul internaționalismului proletar și al comunismului științific și prin intermediul acestei asociații să influențeze din punct de vedere ideologic cartismul. Concepțiile lipsite de maturitate teoretică ale membrilor asociației au fost criticate de Marx și Engels. După înfrîngerea cartiștilor în 1848, activitatea asociației a slăbit considerabil, iar în 1853 s-a dizolvat definitiv.
- Scrisoarea lui Engels către Harney nu a putut fi găsită. — 66.
- 76 Această scrisoare a lui Engels a fost trimisă lui Marx o dată cu scrisoarea lui Bernays din 2 noiembrie 1846. — 66.
- 77 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară, mult prescurtată, în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 67.
- 78 Scrisoarea către Gigot menționată de Engels nu a putut fi găsită pînă acum. — 67.

- 79 Între 30 septembrie și 2 octombrie în cartierul Saint-Antoine din Paris au avut loc tulburări muncitorești din cauza urcării prețului la piine. Muncitorii au atacat brutăriile și au ridicat baricade. S-au produs ciocniri între muncitori și unitățile militare. — 67.
- 80 Este vorba de relațiile dintre Marx, Engels și conducătorii Ligii celor drepti din Londra (K. Schapper, J. Moll, H. Bauer), care în noiembrie 1846 au lansat un apel către toți membrii Ligii. În acest document, alături de o serie de idei juste, se găseau și concepții naive și eronate, în special atitudinea suspicioasă, adoptată sub influența lui Weitling, față de „învățați”, adică față de teoreticieni, de intelectualitatea revoluționară. Autorii acestui document considerau că unicul mijloc pentru încetarea luptei ideologice și a divergențelor din cadrul mișcării comuniste este un congres comunist internațional, propus de ei pentru luna mai 1847. Elaborind acest plan fără știrea lui Marx și Engels, conducătorii din Londra ai Ligii celor drepti au acționat în contradicție cu Comitetul comunist de corespondență de la Bruxelles, în jurul căruia se grupaseră pe atunci adepții comunismului științific. Marx și Engels erau de părere că convocarea unui asemenea congres trebuie să preceadă consolidarea organizațiilor existente ale comuniștilor germani, precum și întărirea legăturii lor internaționale, în primul rind cu cartiștii englezi și aripa lor stângă condusă de Harney, care organizase Comitetul de corespondență din Anglia. Totodată Marx și Engels explicau neobosit principiile comunismului științific și criticau cu asprime diferitele sisteme ale socialismului utopic și mic-burgez. Conducerea din Londra a Ligii celor drepti, după ce s-a convins de justetea concepțiilor lui Marx și Engels, le-a propus, la sfârșitul lunii ianuarie 1847, să intre în Ligă, să ia parte la reorganizarea ei și să elaboreze programul Ligii, care trebuia să aibă la bază principiile comunismului științific. Marx și Engels au acceptat. — 69.
- 81 Apelul Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra adresat în martie 1845 lui Ronge, conducătorul orientării burgeze a „catolicismului german”, dovedește lipsa de maturitate teoretică a conducătorilor asociației și ai Ligii celor drepti, care, pe vremea aceea, se aflau sub influența ideilor lui Weitling și a „socialismului creștin”. În acest document se emitea ideea că religia creștină într-o formă „purificată” și reformată poate servi cauzei comunismului.
- Despre apelul Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra către Schleswig-Holstein, vezi volumul de față, p. 47. — 69.
- 82 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară cu omisiuni în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 73.
- 83 Engels se referă la teoria socialistului utopist englez Bray cu privire la schimbul de produse ale muncii fără intermediul banilor. Marx critică concepțiile lui Bray în lucrarea „Mizeria filozofiei” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 65—179). — 75.
- 84 Este vorba de volumul al II-lea al lucrării „Ideologia germană”, consacrat criticii la adresa „adevăratalui socialism” german (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 3, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 475—511). Engels a continuat lucrul la acest volum până în aprilie 1847; ca rezultat ne-a rămas manuscrisul „Adevărații socialiști” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 247—291). Judecând după sfârșitul acestui manuscris, se presupune că lucrarea a rămas neterminată. — 75.

- 85 Articolul lui Engels despre cartea lui K. Grün „Über Goethe vom menschlichen Standpunkte“ („Despre Goethe din punct de vedere omenesc“) a fost scris la începutul anului 1847 și a stat la baza celui de-al doilea studiu din seria de studii critice ale lui Engels „Socialismul german în versuri și proză“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 205—246). Inițial Engels intenționa să prelucreze acest articol pentru volumul al II-lea al „Ideologiei germane“, în completarea capitolelor consacrate criticii „adevărataului socialism“. — 76.
- 86 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară, mult prescurtată, în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 76.
- 87 Respectiva lucrare a lui Engels nu a fost găsită până în prezent. — 77.
- 88 Este vorba de lucrarea lui Engels cu privire la problema constituției Germaniei (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 41—59), scrisă în martie-aprilie 1847. Engels a propus ca lucrarea să apară în Germania sub formă de broșură. Din cauza arestării editorului C. G. Vogler, broșura nu a mai fost tipărită (vezi volumul de față, p. 82—83). — 79.
- 89 *Comuniștii materialişti* — membri ai Asociației complotiste secrete a comuniștilor materialişti, întemeiată în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea de muncitorii francezi. Ei se aflau sub influența lui Théodore Dézamy, reprezentant al orientării revoluționare și materialiste din cadrul comunismului utopic francez. Procesul membrilor Asociației comuniștilor-materialişti a avut loc în iulie 1847 și s-a încheiat cu condamnarea lor la închisoare pe termen lung. — 79.
- 90 Este vorba de apariția în 1846 a primului volum al lucrării lui Louis Blanc „Histoire de la Révolution française“ („Istoria Revoluției franceze“). — 81.
- 91 Fragmentul din scrisoarea de față a fost publicat pentru prima oară în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx“, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 82.
- 92 Este vorba de caricatura făcută de Engels în legătură cu mesajul tronului rostit de regele prusian Frederic Wilhelm al IV-lea cu prilejul deschiderii Dietei reunite de la Berlin din 11 aprilie 1847 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 31). Această caricatură a apărut ca supliment special la „Deutsche-Brüsseler-Zeitung“ din 6 mai 1847. — 82.
- 93 „Deutsche-Brüsseler-Zeitung“, fondat de emigranții politici germani de la Bruxelles, a apărut din ianuarie 1847 până în februarie 1848. La început orientarea ziarului a fost determinată de tendința redactorului lui, democratul mic-burghez Bornstedt, de a concilia diferitele curente din tabăra democraților și radicalilor. Începând însă din vara anului 1847, datorită faptului că Marx, Engels și tovarășii lor de idei au început să publice în coloanele lui, ziarul s-a transformat tot mai mult într-un exponent al ideilor revoluționare democratice și comuniste. În septembrie 1847, Marx și Engels, devenind colaboratori permanenți ai ziarului, au început să influențeze nemijlocit orientarea lui, concentrând de fapt în ultimele luni ale anului 1847 conducerea redacției în mina lor. Sub conducerea lui Marx și Engels, ziarul a devenit organul de presă al Ligii comuniștilor, partidul revoluționar în curs de formare al proletariatului. — 82.

94 Este vorba de călătoria proiectată a lui Marx pentru a participa la primul Congres al Ligii comuniștilor.

Liga comuniștilor — prima organizație comunistă internațională a proletariatului. Crearea Ligii comuniștilor a fost precedată de uriașă muncă a lui Marx și Engels pentru a înfăptui unitatea ideologică și organizatorică a socialiștilor și a muncitorilor înaintați din diferite țări și pentru a înlătura influența exercitată de ideile socialismului sectar, mic-burghez asupra membrilor Ligii celor drepți, predecesoarea Ligii comuniștilor (vezi adnotarea 49). Conducerea din Londra a Ligii celor drepți, convinsă de justețea concepțiilor lui Marx și Engels, le-a propus la sfârșitul lunii ianuarie 1847 să intre în Ligă, să ia parte la reorganizarea acesteia și să elaboreze programul Ligii, care urma să se bazeze pe principiile enunțate de ei. Marx și Engels au acceptat.

La începutul lunii iunie 1847 a avut loc la Londra Congresul Ligii celor drepți, considerat în istorie primul Congres al Ligii comuniștilor. La lucrările congresului a participat Engels, ca delegat al comunităților din Paris, și W. Wolff, ca delegat al comuniștilor din Bruxelles. La congres organizația și-a schimbat denumirea în Liga comuniștilor; vechea lozincă confuză „Toți oamenii sint frați” a fost înlocuită cu lozincă internaționalistă de luptă a partidului proletariatului „Proletari din toate țările, uniți-vă!” Congresul i-a eliminat din Ligă pe adepții lui Weitling, de asemenea a examinat Statutul Ligii comuniștilor, la elaborarea căruia a luat parte activă Engels. În noul Statut au fost stabilite cu precizie scopurile finale ale mișcării comuniste și au fost înlăturate punctele care dădeau Ligii celor drepți un caracter conspirativ; la baza organizării Ligii comuniștilor au fost puse principiile democratice. Statutul a fost adoptat definitiv în decembrie 1847, la cel de-al II-lea Congres al Ligii comuniștilor (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 573—592).

Activitatea Ligii comuniștilor a durat până în noiembrie 1852. Liga comuniștilor a avut un rol istoric important ca școală a revoluționarilor proletari, ca germen al partidului proletar, ca precursor al Asociației Internaționale a Muncitorilor (Internaționala I). — 82.

95 La sfârșitul lunii iulie 1847, Engels a plecat de la Paris la Bruxelles, unde a rămas până la mijlocul lunii octombrie și a propagat împreună cu Marx ideile comunismului științific în comunitatea locală și în circumscripția Ligii comuniștilor, precum și în organizațiile muncitorești și democratice. Această scrisoare a fost scrisă de Engels în timpul călătoriei făcute de Marx la rudele lui din Olanda pentru a reglementa chestiunile sale financiare. — 84.

96 *Asociația muncitorilor germani* a fost înființată de Marx și Engels la Bruxelles la sfârșitul lunii august 1847, în scopul lămuririi politice a muncitorilor germani care locuiau în Belgia și al propagării ideilor comunismului științific în rindurile lor. Sub conducerea lui Marx și Engels și a tovarășilor lor de idei, asociația a devenit centrul legal de unire a proletarilor revoluționari germani din Belgia. Cele mai bune elemente ale asociației au intrat în comunitatea de la Bruxelles a Ligii comuniștilor. Asociația a avut un rol de seamă în înființarea Asociației democratice de la Bruxelles (vezi adnotarea 97). Asociația muncitorilor germani de la Bruxelles și-a încetat activitatea la scurtă vreme după revoluția burgheză din februarie 1848 din Franța, în urma arestării și expulzării majorității membrilor ei de către poliția belgiană. — 84.

97 La banchetul internațional al democraților din Bruxelles din 27 septembrie 1847, despre care e vorba în scrisoarea lui Engels, s-a hotărât înființarea Asociației democratice. Engels a fost ales în comitetul de organizare.

- Asociația democrată*, întemeiată la Bruxelles în toamna anului 1847, reunea în rândurile ei pe proletarii revoluționari, mai ales emigranți revoluționari germani, precum și elementele înaintate ale democrației burgheze și mic-burgheze. Marx și Engels au avut un rol activ în crearea asociației. La 15 noiembrie 1847 Marx a fost ales vicepreședinte, iar ca președinte — democratul belgian L. Jottrand. Datorită influenței lui Marx, Asociația democrată de la Bruxelles a devenit unul dintre cele mai importante centre ale mișcării democratice internaționale. Totuși, după expulzarea lui Marx din Bruxelles, la începutul lunii martie 1848, și după reprimarea de către autoritățile belgiene a elementelor celor mai revoluționare, activitatea Asociației democratice a căpătat tot mai mult un caracter limitat, pur local, și în 1849 a încetat efectiv. — 85.
- 98 Este vorba de biroul de corespondență înființat de S. Seiler la Bruxelles. În acest birou a activat și W. Wolff. — 87.
- 99 Este vorba de discursul rostit de G. Weerth, prietenul și tovarășul de idei al lui Marx și Engels, ținut la Congresul internațional al economiștilor în problema liberului schimb. Congresul a avut loc la Bruxelles între 6—18 septembrie 1847. Weerth a ținut discursul la 18 septembrie. În articolul său „Congresul de la Bruxelles în legătură cu problema libertății comerțului” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 300—309), Engels face un raport amănunțit despre ședințele congresului. — 87.
- 100 Este vorba de înțelegerea cu Bornstedt din septembrie 1847 cu privire la colaborarea permanentă a lui Marx și Engels la „Deutsche-Brüsseler-Zeitung”. În ultimele luni ale anului 1847, ziarul a devenit în fapt organul de presă al Ligii comuniștilor. — 88.
- 101 Engels se referă la o ședință a comunității din Bruxelles a Ligii comuniștilor, comunitate care a luat ființă la 5 august 1847 pe baza Comitetului comunist de corespondență. Președinte al comunității a fost ales Marx. — 92.
- 102 Este vorba de Dieta reunită prusiană, care s-a deschis la Berlin la 11 aprilie 1847. Deoarece Dieta a refuzat să aprobe guvernului prusian un împrumut de stat, a fost dizolvată de regele Frederic Wilhelm al IV-lea în luna iunie a aceluiași an. — 94.
- 103 Engels se referă la discursul pe care Marx intenționa să-l rostească la congresul internațional al economiștilor în legătură cu problema liberului schimb; congresul a avut loc la Bruxelles între 16—18 septembrie 1847. Marx și Engels au participat la lucrările congresului. Marx s-a pregătit să ia cuvântul, dar organizatorii congresului, temându-se de conținutul revoluționar al discursului, s-au grăbit să incheie dezbaterile. Discursul pe care Marx intenționa să-l rostească a fost publicat la 29 septembrie în ziarul din Bruxelles „Atelier Democratique”. Textul discursului lui Marx tradus în germană de J. Weydemeyer, a fost publicat parțial în 1848 sub titlul „Protecționistii, adepții liberului schimb și clasa muncitoare” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 297—299). — 95.
- 104 Engels se referă la o întâmplare senzațională — ducele de Praslin, mareșal al Franței, și-a ucis soția în august 1847. Crima acestui înalt demnitar a stîrnit indignarea cercurilor largi ale populației franceze. — 95.
- 105 Este vorba de biroul de corespondență (vezi adnotarea 98). — 97.

- 106 După primul Congres al Ligii comuniștilor (vezi adnotarea 94), în cadrul căruia s-a dezbătut problema adoptării programului Ligii, Comitetul central din Londra al Ligii comuniștilor (Schapper, Bauer și Moll) a trimis circumscripțiilor și comunităților Ligii proiectul unui „catehism comunist” (sub formă de întrebări și răspunsuri). Acest document, care purta amprenta influenței socialismului utopic, nu i-a mulțumit pe Marx și Engels, așa cum nu i-a mulțumit nici proiectul „corectat”, elaborat la Paris de „adevăratul socialist” M. Hess. În opoziție cu acest proiect, Engels a alcătuit un proiect de program propriu „Principiile comunismului” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 363—362 și volumul de față, p. 334—362). — 98.
- 107 Marx se referă la călătoria lui S. Born la Londra, unde între 29 noiembrie și 8 decembrie 1847 a avut loc cel de-al II-lea Congres al Ligii comuniștilor (vezi și volumul de față, p. 107). — 98.
- 108 Este vorba despre articolul lui K. Heinzen „Ein «Repräsentant» des Kommunismus” („Un «reprezentant» al comunismului”), apărut în „Deutsche-Brüsseler-Zeitung” nr. 84 din 21 octombrie 1847. Acest articol este o ripostă la lucrarea polemică a lui Engels, publicată în același ziar, „Comuniștii și Karl Heinzen” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 310—326). La sfârșitul lunii octombrie 1847 Marx i-a răspuns lui Heinzen în articolul „Critica moralizatoare și morala critică. Contribuție la istoria culturii germane. Împotriva lui Karl Heinzen” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 333—362). — 98.
- 109 Engels se referă la răspunsul dat de liderul cartist O'Connor celor șase ziare radicale engleze, care au dus împotriva lui o campanie de calomnii. Răspunsul a apărut în „The Northern Star” la 23 octombrie 1847. Amănunte în legătură cu aceasta pot fi găsite în articolul lui Engels „Programul agrar al cartiștilor” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 383—385). — 99.
- 110 În „Deutsche-Brüsseler-Zeitung” din octombrie-noiembrie 1847 a fost publicată seria de articole ale lui M. Hess „Die Folgen einer Revolution des Proletariats” („Urmările unei revoluții a proletariatului”). — 99.
- 111 Este vorba de încercarea lui Engels de a publica în „La Réforme” textul discursului pe care Marx intenționa să-l țină la congresul internațional al economiștilor de la Bruxelles (vezi adnotarea 103, precum și K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 297—299 și 306—309). — 100.
- 112 Este vorba de alegerile de delegați din partea circumscripției Paris pentru Congresul al II-lea al Ligii comuniștilor. — 101.
- 113 Despre banchetul din Lille și despre atitudinea antidemocratică a reprezentanților partidului liberal și ai ziarului „National” la acest banchet, vezi articolul lui Engels „Sciziunea din lagărul adepților reformei. «La Réforme» și «Le National». Succesele democrației” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 410—413). — 102.
- 114 La 29 noiembrie 1847 a avut loc la Londra un miting internațional organizat de asociația „Fraternal democrats” (vezi adnotarea 75) cu prilejul aniversării revoluției poloneze din 1830. Marx a transmis acestei asociații adresa Asociației democratice din Bruxelles cu privire la stabilirea de relații mai strânse

- intre cele două organizații. La miting Marx și Engels au ținut discursuri despre Polonia (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 414—416). — 102.
- 115 Este vorba de Congresul al II-lea al Ligii comuniștilor, care s-a ținut la Londra între 29 noiembrie și 8 decembrie 1847; la lucrările congresului au luat parte Marx și Engels. La discuțiile care au durat mai multe zile ei au apărut principiile comunismului științific, aprobate în unanimitate de congres. Din însărcinarea Congresului al II-lea, Marx și Engels au elaborat documentul-program — „Manifestul Partidului Comunist”, publicat în februarie 1848 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 461—500). — 104.
- 116 Engels se referă la Congresul de la Bruxelles al economiștilor, la care a luat cuvântul G. Weerth (vezi adnotarea 99). — 107.
- 117 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară cu mari omisiuni în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. Tonul ironic de la începutul scrisorii lui Engels a fost determinat de atitudinea incorectă a „adevăratului socialist” Hess. Ca răzbunare pentru lupta lui Engels împotriva influenței „adevăraților socialiști” asupra muncitorilor germani din Paris, Hess a pornit o campanie de calomnii împotriva lui Engels, străduindu-se să atragă de partea sa cercurile mic-burgheze din Bruxelles și insinuând că Engels i-ar fi distrus viața de familie. — 108.
- 118 Engels se referă la volumul al II-lea al lucrării lui Jules Michelet „Histoire de la Révolution française” („Istoria Revoluției franceze”), care a apărut la Paris în 1847. — 110.
- 119 Este vorba de Comisiile unite — organul consultativ al stărilor sociale din Prusia, ales de Landtagurile provinciilor chiar dintre membrii lor. Articolul menționat de Engels nu a fost găsit. — 111.
- 120 La Sagra, Ramon de. „Organisation du travail. Questions préliminaires à l'examen de ce problème”, Paris, 1848 („Organizarea muncii. Chestiuni preliminare pentru examinarea acestei probleme”). — 112.
- 121 Este vorba de o notă apărută fără semnătură în „La Réforme” din 19 ianuarie 1848; nota informa despre discursul lui Marx asupra liber-schimbismului rostit în ședința din 9 ianuarie a Asociației democratice de la Bruxelles (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 447—460).
Engels se referă la corespondența lui apărută sub titlul „Mouvement chartiste” („Mișcarea cartistă”) în „La Réforme” din 10 și 19 ianuarie 1848 (vezi Marx-Engels Gesamtausgabe. Erste Abteilung Band 6, S. 576—582), în care reproduce adresa asociației „Fraternal democrats” și raportul cu privire la mitingul cartiștilor, publicate în „The Northern Star”. — 113.
- 122 La sfârșitul lunii ianuarie 1848, fiind expulzat din Franța pentru activitate revoluționară în rindul muncitorilor parizieni, Engels s-a reîntors la Bruxelles. — 114.
- 123 La 3 martie 1848 Marx a primit un ordin semnat de rege prin care i se cerea să părăsească Belgia în 24 de ore. În noaptea de 4 martie, în timp ce Marx se pregătea de plecare, poliția a pătruns în locuința sa din Bruxelles și l-a arestat. La 4 martie a fost arestată și soția sa. După 18 ore de arest, Marx și familia sa au fost constrinși să părăsească neîntirziat Belgia; la invitația

lui Flocon, membru în guvernul provizoriu al Republicii Franceze, Marx s-a îndreptat spre Franța. — 114.

- 124 La 3 martie 1848 a avut loc la Köln o demonstrație de masă organizată de comunitatea locală a Ligii comuniștilor (vezi adnotarea 125). În numele participanților la demonstrație, Gottschalk a prezentat magistratului o petiție prin care revendica libertăți democratice și apărarea drepturilor muncitorilor. Demonstrații au fost risipiți de armată. Conducătorii demonstrației — Gottschalk, Willich și Anneke — au fost arestați și deferiți justiției; în urma unei amnistii regale, toți trei au fost eliberați la 21 martie 1848. Evenimentele din 3 martie de la Köln au constituit prologul revoluției burghezo-democratice din martie din Prusia și din alte state germane. — 115.
- 125 La Köln exista încă înainte de revoluția din martie 1848 o comunitate a Ligii comuniștilor din care făceau parte d'Esther, Daniels, Bürgers („vechi prieteni” ai lui Marx și Engels), precum și Anneke, Gottschalk, Willich și alții. O mare parte dintre ei se aflau sub influența „adevăraților socialiști”. — 115.
- 126 În 1797, în ținuturile de pe malul stîng al Rinului, cucerite de armata Republicii franceze, s-a produs o mișcare în favoarea constituirii unei republici renane. Participanții la această mișcare, republicani dintr-o serie de orașe renane (printre care și Köln), năzuiau la separarea definitivă de Imperiul german a teritoriilor de pe malul stîng al Rinului, la lichidarea relațiilor feudale pe acest teritoriu și la aplicarea reformelor burgheze-democratice. Cu aprobarea comandantului suprem al armatei franceze, generalul Hoche, în septembrie 1797 a fost întocmit proiectul Republicii renane (Cisrhenanische Republik) după modelul Republicii batave și al Republicii cisalpine. Însă tendințele agresive tot mai accentuate ale politicii externe a guvernului burghez francez, al Directoratului au împiedicat realizarea acestui plan. În octombrie 1797, în urma tratatului de pace de la Campo Formio încheiat între Franța și Imperiul austriac, teritoriul situat pe malul stîng al Rinului a revenit Franței. — 115.
- 127 Tedesco, membru al Ligii comuniștilor, precum și o serie de alți democrați belgieni au fost arestați spre sfîrșitul lunii februarie 1848 ca participanți la mișcarea republicană din Belgia, desfășurată sub influența revoluției franceze burgheze-democratice din februarie. — 115.
- 128 Este vorba de constituirea Comitetului central al Ligii comuniștilor la Paris. Imediat după izbucnirea revoluției din februarie în Franța comitetul Ligii de la Londra a predat, la sfîrșitul lunii februarie 1848, conducerea acesteia comitetului local de la Bruxelles în frunte cu Marx. După expulzarea lui Marx din Bruxelles, reședința noului Comitet central a devenit, la începutul lunii martie, Parisul, unde se stabilise Marx. Din a doua jumătate a lunii martie pînă la începutul lunii aprilie 1848 Comitetul central a organizat înapoierea în patrie a cîtorva sute de muncitori germani, în majoritate membri ai Ligii comuniștilor, pentru a participa la revoluția din Germania, care începuse. Platforma politică a Ligii comuniștilor în această revoluție au constituit-o „Revendicările Partidului Comunist în Germania”, formulate de Marx și Engels la sfîrșitul lunii martie (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 5, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 3—5). — 117.
- 129 Este vorba de Asociația democrată germană înființată la Paris după revoluția din februarie 1848. În fruntea acestei asociații se aflau democrații mic-burghezi Herwegh, Bornstedt și alții, care făceau agitație pentru crearea unei

legiuni de voluntari alcătuite din emigranți germani. Ei socoteau că, invadind Germania, vor începe acolo revoluția și vor instaura o orînduire republicană. Marx și Engels s-au împotrivit cu hotărîre acestui plan aventurist. După ce a trecut granița, în aprilie 1848, legiunea lui Herwegh a fost înfrîntă pe teritoriul badenez de trupele statelor din sudul Germaniei.

Negru, roșu și aurii — culori devenite simbolul unității Germaniei; lozincă unității a fost folosită de democrații mic-burghezi pentru a chema la instaurarea unei federații a statelor germane autonome, asemănătoare Confederației elvețiene. — 119.

130 Oficioul „Le Moniteur Belge”, din Bruxelles, din 12 martie 1848 a publicat o notă tendențioasă cu privire la expulzarea lui Marx din Belgia (vezi adnotarea 123). Faptele erau denaturate și se încerca justificarea măsurilor nelegale luate de autoritățile belgiene. La 19 martie 1848 în ziarul democrat belgian „Le Débat Social” a apărut o dezmințire a acestei note. — 119.

131 Engels a plecat din Bruxelles la Paris în jurul datei de 21 martie 1848. — 121.

132 La începutul lunii aprilie 1848, Marx și Engels s-au întors din emigrație în Germania pentru a participa la revoluția care începuse. După ce au luat cunoștință de situația din Germania, Marx, Engels și tovarășii lor de idei s-au convins că, avînd în vedere starea de înapoiere a Germaniei, izolarea și insuficiența dezvoltare a conștiinței politice a muncitorilor, cei două-trei sute de membri ai Ligii comunistilor răspînđiți în toată țara nu puteau exercita o influență simțitoare asupra maselor populare largi. Legat de aceasta, Marx și Engels au considerat necesar să desfășoare o activitate în cadrul extremei stîngi, de fapt aripa proletară, din mișcarea democratică. Ei au recomandat adepților lor să intre în organizațiile democratice pentru a putea apăra în cadrul lor pozițiile proletariatului revoluționar, pentru a critica inconsecvența și șovăielile democrațiilor mic-burghezi și pentru a-i determina la acțiuni hotărîte. Totodată Marx și Engels au atras atenția adepților lor asupra organizării de asociații ale muncitorilor, asupra necesității educării politice a proletariatului și a creării premiselor pentru formarea unui partid proletar cu caracter de masă. La 11 aprilie Marx și Engels au sosit la Köln și au trecut imediat la pregătirea editării unui mare cotidian politic „Neue Rheinische Zeitung”, care a devenit centrul conducător și îndrumător al membrilor Ligii comunistilor. În jurul datei de 15 aprilie Engels a plecat la Barmen, Elberfeld și în alte orașe din Provincia renană atît pentru a plasa acțiunile ziarului, cit și pentru a organiza noi comunități ale Ligii comunistilor. — 122.

133 Marx se referă la acțiunile cotidianului „Neue Rheinische Zeitung”, pe care Marx, Engels și adepții lor le-au pșasat în aprilie-mai 1848 în diferite orașe din Germania.

„*Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie*” — a apărut zilnic la Köln, sub redacția lui Marx, de la 1 iunie 1848 și pînă la 19 mai 1849. Din redacție făceau parte: Engels, W. Wolff, G. Weerth, F. Wolff, E. Dronke, F. Freiligrath și H. Bürgers.

Organ de presă combativ al aripii proletare a democrației, „*Neue Rheinische Zeitung*” a avut rolul de educator al maselor populare, ridicîndu-le la luptă împotriva contrarevoluției. Articolele de fond, care defineau poziția ziarului în cele mai importante probleme ale revoluției germane și ale celei europene, erau scrise, de regulă, de Marx și de Engels.

Poziția fermă și intransigentă a ziarului, internaționalismul lui combativ, demascarea politicii guvernului prusian și a autorităților locale din Köln — toate acestea au atras după sine, încă din primele luni de existență ale lui

„Neue Rheinische Zeitung”, persecutarea ziarului de către presa feudal-monarhistă și liberal-burgheză, precum și de către guvern. După evenimentele din Köln din luna septembrie, autoritățile militare au declarat la 26 septembrie 1848 starea de asediu în oraș și au interzis apariția unei serii de publicații democratice, printre care și „Neue Rheinische Zeitung”. În septembrie 1848 membrii redacției, Engels, Dronke și Ferdinand Wolff, amenințați cu arestarea, au trebuit să părăsească temporar orașul Köln; Wilhelm Wolff a reușit să se ascundă și să scape de urmărirea poliției. După ridicarea stării de asediu din Köln, „Neue Rheinische Zeitung” a început să apară din nou la 12 octombrie. Ferdinand Freiligrath a devenit membru al redacției în octombrie 1848

În pofida tuturor persecuțiilor și a piedicilor puse de autorități, care s-au intensificat îndeosebi după lovitura de stat contrarevoluționară din Prusia din noiembrie-decembrie 1848, „Neue Rheinische Zeitung” a apărut cu curaj interesele democrației revoluționare, interesele proletariatului. În mai 1849, în condițiile ofensivei generale a contrarevoluției, guvernul prusian, profitând de faptul că Marx nu fusese repus în drepturile de cetățean prusian, a emis un ordin de expulzare a lui din Prusia. În urma expulzării lui Marx și a persecuțiilor împotriva celorlalți redactori ai lui „Neue Rheinische Zeitung”, ziarul și-a încetat apariția. Ultimul număr, nr. 301, al lui „Neue Rheinische Zeitung”, tipărit cu cerneală roșie, a apărut la 19 mai 1849. În cuvîntul de rămas bun adresat muncitorilor, redactorii ziarului declarau că „ultimul lor cuvînt va fi întotdeauna și pretutindeni: eliberarea clasei muncitoare!” — 122.

- 134 Este vorba de prospectul publicației „Neue Rheinische Zeitung”, care nu a fost găsit pînă acum. — 122.
- 135 Este vorba de adunarea acționarilor lui „Neue Rheinische Zeitung” care a avut loc la Köln în mai 1848, înainte de a se începe editarea ziarului. Acționarii din alte orașe, care nu au putut participa personal la această adunare, au trimis mandate pe numele redactorilor ziarului sau al altor persoane din Köln. — 125.
- 136 La sfîrșitul lunii septembrie 1848, Engels a trebuit să părăsească orașul Köln, unde era amenințat să fie arestat și deferit justiției de către autoritățile prusiene pentru activitate revoluționară (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 5, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 569). După o scurtă ședere în Belgia, de unde a fost expulzat în Franța, și după ce a mers pe jos din Paris spre sud-vestul Franței, Engels a ajuns la sfîrșitul lunii octombrie 1848 în Elveția. A rămas cîteva zile la Geneva, apoi, la începutul lunii noiembrie, s-a îndreptat spre Lausanne, apoi spre Berna, unde s-a stabilit pînă la înapoierea sa în Germania, la mijlocul lunii ianuarie 1849. — 126.
- 137 Apariția lui „Neue Rheinische Zeitung” și a unei serii de alte publicații democratice a fost interzisă la 26 septembrie 1848, cînd autoritățile locale, speriate de avîntul mișcării revoluționar-democratice din Köln, au declarat starea de asediu. Împotriva lui Marx, Engels și a altor redactori ai lui „Neue Rheinische Zeitung” a fost intentat un proces pentru că au participat la adunările populare din Köln. După ridicarea stării de asediu, Marx, luptînd cu mari greutăți financiare și organizatorice, a început, în octombrie 1848, să reediteze ziarul. El și-a cheltuit toți banii de care dispunea pentru a achita datoriile și a acoperi cheltuielile impuse de ziar (vezi volumul de față, p. 562—563). — 126.
- 138 În august-septembrie 1848 Marx a întreprins o călătorie la Berlin și Viena pentru a obține mijloace în vederea editării în continuare a lui „Neue

- Rheinische Zeitung". După tratative duse cu democrații polonezi, Marx a obținut de la Wladislaw Kościelski 2 000 de taleri. — 127.
- 139 La începutul lunii iulie 1848 lui Marx i s-au dresat acte de dare în judecată pentru publicarea în „Neue Rheinische Zeitung” a articolului „Arestări” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 5, București, Editura politică, 1963, p. 183—186), care demasca represiunile la care se dedau autoritățile prusiene împotriva militanților democrați. La începutul lunii octombrie 1848 procuratura din Köln a pornit la urmărirea judiciară a lui Marx și a celorlalți redactori ai lui „Neue Rheinische Zeitung” pentru publicarea seriei de foiletoane anonime „Leben und Taten des berühmten Ritters Schnapphanski” („Viața și faptele renumitului cavalier Schnapphanski”), al căror autor era G. Weerth. La sfârșitul lunii octombrie 1848, procuratura din Köln a intentat încă o acțiune împotriva lui Marx ca redactor-șef al ziarului în care a apărut apelul democratului mic-burghez F. Hecker. Procesul împotriva lui Marx, Engels și a editorului responsabil al lui „Neue Rheinische Zeitung”, Korff, a avut loc la 7 februarie 1849 și s-a încheiat cu achitarea lor. — 127.
- 140 Marx se referă la nota redacțională publicată în ediția specială a lui „Neue Rheinische Zeitung” nr. 155 din 29 noiembrie 1848. — 128.
- 141 În articolul „Proudhon”, scris pentru „Neue Rheinische Zeitung”, dar rămas nepublicat la vremea sa (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 623—626), Engels amintește de lucrarea lui Marx „Mizeria filozofiei”. — 128.
- 142 La începutul lunii decembrie 1848 Engels a scris articolul „Consiliul național” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 92—109), în care se subliniază caracterul local și limitat al vieții politice din Elveția, pe vremea aceea un exemplu de republică federativă burgheză. — 128.
- 143 K. Heinzen. „Die Helden des deutschen Kommunismus”, Bern, 1848 („Eroii comunismului german”). — 129.
- 144 Căutînd să aducă neîntîrziat la cunoștința cititorilor toate evenimentele importante ale revoluției germane și europene, redacția lui „Neue Rheinische Zeitung” adeseori scotea un supliment sau a doua ediție a ziarului, iar cînd se primeau noi știri importante se adăugau suplimente speciale și ediții speciale sub formă de foi volante. — 129.
- 145 A. Gottschalk și F. Anneke, eliberați din închisoare la sfârșitul lunii martie 1848 (vezi adnotarea 124), au fost arestați din nou la 3 iulie 1848 din cauza discursurilor ținute la 25 iunie la adunarea Asociației muncitorilor din Köln, ai cărei conducători erau; la 23 decembrie 1848 au fost achitați de Curtea cu juri din Köln. — 129.
- 146 La 25 septembrie 1848 procuratura din Köln a deschis o acțiune judiciară împotriva lui Engels, Wolff și H. Bürgers, redactori ai lui „Neue Rheinische Zeitung”, pentru activitate conspirativă împotriva orînduirii existente și pentru discursurile ținute la adunările populare din Köln. După declararea stării de asediu la Köln (vezi adnotarea 137), Engels a fost nevoit să părăsească orașul. La 3 octombrie, neținînd seama de faptul că starea de asediu la Köln fusese ridicată, procurorul a emis un mandat de arestare împotriva lui Engels. Engels s-a întors la Köln abia la mijlocul lunii ianuarie 1849. — 129.

- 147 „Prusia octroiată” — așa denumește ironic Engels Prusia de după lovitura de stat contrarevoluționară din 5 decembrie 1848, cînd Adunarea națională prusiană a fost dizolvată și a fost publicată așa-numita constituție octroiată („acordată” de rege). — 132.
- 148 Este vorba de corespondența cu titlul „Documentul Uniunilor din martie”, publicată în „*Neue Rheinische Zeitung*” nr. 181 din 29 decembrie 1848.
 Uniunile din martie erau filialele din diferite orașe ale Germaniei ale Uniunii centrale din martie, organizată la Frankfurt pe Main la sfîrșitul lunii noiembrie 1848 de către membrii aripii stîngi a Adunării naționale de la Frankfurt. Conducătorii Uniunilor din martie, denumite astfel în cinstea revoluției din martie 1848 din Germania, democrației mic-burghezi Fröbel, Simon, Ruge, Vogt și alții, înlocuiau acțiunea revoluționară cu fraze, recurgeau în mod laș la tot felul de paliative și dădeau dovadă de nehotărîre, de incapacitate de a lupta împotriva contrarevoluției. Într-o serie de lucrări de-ale lor, Marx și Engels au criticat cu vehemență activitatea Uniunilor din martie și pe conducătorii lor mic-burghezi. — 132.
- 149 Este vorba de articolul lui H. Bürgers „D-1 von Ladenberg și învățătorii”, publicat în „*Neue Rheinische Zeitung*” nr. 182 din 30 decembrie 1848. Continuarea articolului, deși promisă de redacția ziarului, nu a fost publicată. — 132.
- 150 Engels se referă probabil la „Înștiințarea în legătură cu abonamentele la «*Neue Rheinische Zeitung*» pe primul trimestru al anului 1849” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 637—638. — 132.
- 151 De la mijlocul lunii aprilie pînă la începutul lunii mai 1849 Marx a întreprins o călătorie prin mai multe orașe din nord-vestul Germaniei și din Westfalia. El s-a întîlnit cu membri ai Ligii comuniștilor și cu democrați, s-a interesat de situația revoluționară din diferite localități și a luat măsuri pentru a obține fonduri în vederea editării în continuare a lui „*Neue Rheinische Zeitung*”. În timpul absenței lui Marx, ziarul a fost condus de Engels. — 133.
- 152 După suspendarea lui „*Neue Rheinische Zeitung*”, Marx și Engels au plecat, în a doua jumătate a lunii mai 1849, la Frankfurt pe Main, unde au încercat să-i determine pe deputații mic-burghezi ai Adunării naționale la acțiuni hotărîte de apărare a cuceririlor revoluției. De acolo, Marx și Engels au pornit spre sud-vestul Germaniei, unde izbucnise insurecția pentru apărarea constituției imperiului. Apoi, la începutul lunii iunie Marx a plecat la Paris ca mandatar al Comitetului central al democraților, iar Engels a rămas pentru scurtă vreme la Kaiserslautern, pe atunci reședința guvernului provizoriu din Palatinat. De acolo a plecat la Offenbach pentru a se înrola în armata revoluționară din Baden-Palatinat (vezi amănunte în lucrarea lui Engels „Campania germană pentru constituția imperiului”, K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 115—211).
- Scrisoarea de față a fost publicată pentru prima oară, într-o formă prescurtată, în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 134.
- 153 Marx se referă la reprezentanții diplomați ai guvernului provizoriu din Baden-Palatinat, format în primăvara anului 1849 în timpul insurecției pentru apărarea constituției imperiului, care a avut loc în Germania de sud-vest. Constituția adoptată de Adunarea națională de la Frankfurt la 28 martie 1849 a fost respinsă de o serie de state germane, printre care și Prusia. În mai 1849

- au izbucnit insurecții în Saxonia, Prusia renană, Baden și Palatinat sub lozincă apărării constituției. Dar Adunarea națională de la Frankfurt nu a dat insurgenților nici un sprijin. În iulie 1849 mișcarea a fost definitiv reprimată. Engels apreciază această mișcare revoluționară în lucrările sale „Campania germană pentru constituția imperiului” și „Revoluție și contra-revoluție în Germania” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 115—211 și K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113). Despre misiunea diplomatică a lui Blind la Paris și eșecul ei vezi articolul lui Marx și Engels „Despre Karl Blind” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 17, București, Editura politică, 1963, p. 278—280). — 135.
- 154 *Montagnarii* sau Muntele (Montagne) — partidul democraților-republicani mic-burghezi în frunte cu Ledru-Rollin — s-au grupat în jurul ziarului „La Réforme”; reprezentanții acestui partid au constituit în 1849 o fracțiune importantă în Adunarea legislativă. — 135.
- 155 Este vorba de *Comitetul central al democraților din Germania*, ales la al doilea Congres al democraților care a avut loc la Berlin la sfârșitul lunii octombrie 1848. La începutul lunii iunie 1849 Marx, care aștepta declanșarea unor evenimente revoluționare decisive în Franța, a fost trimis la Paris cu un mandat din partea Comitetului central al democraților pentru a reprezenta partidul revoluționar german în fața socialiștilor și democraților francezi. — 135.
- 156 După înfringerea insurecției din Baden-Palatinat, Engels, împreună cu detașamentul de voluntari în rândul căruia luase parte la acțiunile de luptă împotriva trupelor prusiene, a trecut granița în Elveția la 12 iulie 1849, iar la 24 iulie a plecat la Vevey (cantonul Waadt), unde a rămas timp de o lună (vezi volumul de față, p. 471—473). — 136.
- 157 La sfârșitul lunii august 1849 Engels a început să scrie lucrarea sa „Campania germană pentru constituția imperiului” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 115—211). — 137.
- 158 Tratatивele menționate în scrisoare s-au încheiat în decembrie 1849 cu fondarea revistei „*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*”, editată de Marx și Engels pînă în noiembrie 1850. Revista a fost organul teoretic și politic al Ligii comuniștilor, o continuare a lui „*Neue Rheinische Zeitung*”, scos de Marx și Engels în timpul revoluției din 1848—1849. Din martie și pînă în noiembrie 1850 au apărut în total 6 numere, dintre care un număr dublu (5—6). Revista era redactată la Londra și tipărită la Hamburg. Majoritatea materialelor (articole, cronici, recenzii) erau scrise de Marx și Engels, care atrăseseră ca colaboratori la revistă și pe adepții lor W. Wolff, J. Weydemeyer și G. Eccarius. Dintre lucrările de seamă ale întemeietorilor marxismului, în această publicație au apărut: „Luptele de clasă în Franța. 1848—1850” de Marx, „Campania germană pentru constituția imperiului” și „Războiul țărănesc german” de Engels. În lucrările publicate în această revistă s-a făcut bilanțul revoluției din 1848—1849, s-a dezvoltat teoria și tactica partidului proletar revoluționar. Revista și-a încetat apariția din pricina persecuțiilor polițienești din Germania și a lipsei de fonduri. În scrisoarea de față Marx se referă la ultimul număr al revistei, numărul 5—6. — 137.
- 159 La 13 iunie 1849 partidul mic-burghez Muntele a organizat la Paris o demonstrație pașnică de protest împotriva încălcării Constituției Republicii Franceze de către președinte și de către majoritatea Adunării legislative. Această

demonstrație a fost împărțiată fără greutate de armată și a confirmat falimentul democrației mic-burgeze în Franța (vezi amănunte în articolul lui Marx „13 iunie” și lucrarea sa „Luptele de clasă în Franța. 1848—1850”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 585—587 și Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 9—113). După împărțirea demonstrației de la 13 iunie au început represiunile împotriva democraților, inclusiv a străinilor. — 138.

- 160 Marx se referă la scindarea majorității din Adunarea legislativă franceză, partidul ordinii (vezi adnotarea 269), în fracțiuni monarhiste rivale.

Majorarea cu 45 de centime la un franc la toate impozitele directe, aprobată de guvernul provizoriu francez la 16 martie 1848, a provocat mari nemulțumiri în rândurile țărănimii — principala masă a contribuabililor. Ca urmare a acestei politici a republicanilor burgezi, mare parte din țărănime s-a îndepărtat de revoluție și la alegerile prezidențiale din 10 decembrie 1848 a votat pentru Ludovic Bonaparte.

La mijlocul lunii august 1849, sub presiunea deputaților monarhiști, a fost decretată suspendarea pe două luni a lucrărilor Adunării legislative din Franța. Adunarea și-a reluat activitatea la mijlocul lunii octombrie 1849. — 138.

- 161 În iunie-iulie 1849 Engels a luat parte la luptele revoluționare din Baden și Palatinat (vezi volumul de față, p. 471—473). Amănunte în legătură cu aceasta vezi și în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 115—211.

În mai 1849 Engels a condus pregătirea insurecției din Elberfeld (vezi articolul său „Elberfeld” în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 558—560). — 140.

- 162 La sfârșitul lunii august 1849, Marx a venit la Londra, unde a rămas pînă la sfârșitul zilelor sale. În toamna anului 1849 s-au adunat la Londra majoritatea militanților care conduceau Liga comuniștilor și a fost reorganizat Comitetul central al Ligii. În noiembrie 1849 a sosit la Londra Engels. În această perioadă principalele eforturi ale lui Marx și Engels au fost îndreptate spre refacerea organizației inițiale a Ligii și înviorarea activității ei. În „Adresa organului central către Liga comuniștilor” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 263—273), scrisă de Marx și Engels în martie 1850, a fost făcut bilanțul revoluției din 1848—1849 și a fost trasată sarcina creării unui partid al proletariatului de sine stătător, care să nu depindă de democrația mic-burgeză.

La mijlocul lunii noiembrie 1850, Engels a părăsit Londra pentru a se duce la Manchester, unde și-a reluat activitatea la firma „Ermen & Engels”, determinat fiind îndeosebi de dorința de a-l sprijini pe Marx din punct de vedere material și de a-i da posibilitatea să continue elaborarea teoriei sale economice. De atunci Marx și Engels au întreținut o corespondență regulată, scriindu-și zilnic. — 142.

- 163 Föxchen (Fawksy) — fiul lui Marx, Heinrich Guido, născut la 5 noiembrie 1849. I s-a dat numele după Guy Fawkes, erou din „complotul prafului de pușcă” de la 5 noiembrie 1605; complotiștii — catolici englezi — intenționau să arunce în aer clădirea parlamentului împreună cu membrii ambelor Camere și cu regele Iacob I. — 142.

- 164 Un fragment din această scrisoare a fost publicat pentru prima oară în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 142.

165 Este vorba de săptăminalul „*The Red Republican*”, scos de Harney, în care a fost publicată prima traducere engleză a „Manifestului Partidului Comunist”.

Taxa de timbru pe ziare — unul din impozitele pe ziare introdus în Anglia în 1712 cu scopul de a spori veniturile statului și mijloacele de luptă împotriva presei opoziționiste. Taxa de timbru urca enorm prețul de cost al ziarelor, limita răspîndirea lor și le făcea inaccesibile maselor largi. În 1836 parlamentul a fost nevoit să reducă taxa de timbru, iar în 1855 să o desființeze. — 143.

166 Este vorba de procesul pus la cale, după scindarea Ligii comuniștilor de către majoritatea Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra, împotriva adepților lui Marx — H. Bauer și K. Pfänder. Împrejurările în care s-a petrecut acest caz sînt expuse în următoarea declarație pentru presă făcută de Pfänder :

„*Către președintele Asociației culturale a muncitorilor de la Londra.*

La 17 septembrie noi (H. Bauer și cu mine în calitate de persoane imputernicite cu administrarea unei părți din banii asociației), am trimis, împreună cu cererea de ieșire din asociație, o scrisoare pe adresa asociației, la Great Windmill Street, în care ceream ca în ziua următoare să fie trimis Franz Bauer, a treia persoană imputernicită cu administrarea banilor, pentru a reglementa împreună chestiunile financiare. Au trecut mai multe zile fără a primi vreun răspuns. Mai tirziu H. Bauer a primit o scrisoare în care eram invitați să ne prezentăm în localul din Great Windmill Street. Firește, nu am dat curs acestei cereri impertinente. Două săptămîni mai tirziu asociația și-a repetat cererea, însoțind-o cu amenințări că totul s-ar putea termina prost etc. Ca răspuns la această nouă impertinență, H. Bauer și cu mine am hotărît că, în acest caz, vom plăti banii eşalonat. Prietenii noștri politici au acceptat această hotărîre cu atît mai mult cu cît se aflase că acești bani urmau să fie folosiți pentru trimiterea în Germania a unor emisari care să răspîndească calomniile stupide pe seama acelor care se retrăseseră din asociație, adică urmau să fie folosiți nestatutar și numai în interesele unor intriganți. În cele din urmă, a treia persoană imputernicită a sosit și împreună am stabilit că plata se va efectua eşalonat, la 1 decembrie 1850 urmînd să fie prima scadență. Totuși, fără să se țină seama de fixarea acestei date, am primit citație să ne prezentăm în fața instanței la 20 noiembrie. Ne-am prezentat și, bineînțeles, pretenția asociației de a i se expedia banii a fost respinsă. La 1 decembrie nu s-a prezentat nimeni din partea asociației pentru a primi suma de bani asupra căreia se convenise în particular. Dimpotrivă, în ziarele elvețiene, germane și americane au fost publicate declarații ale asociației în care eram învinuiți de delapidare. Cu cîteva săptămîni în urmă, unul din președinții asociației a venit la mine și mi-a spus că el a auzit că eu sînt de acord să plătesc banii. I-am răspuns că eu am fost întotdeauna gata s-o fac și că el este vinovat de faptul că am fost dat în judecată și s-a trecut la calomniere în presă, în loc să se respecte termenul legal de primire a banilor. Totuși trebuia să mă consult în prealabil cu H. Bauer. Acesta mi-a declarat că, întrucît asociația a pierdut procesul, potrivit legii el nu mai trebuie să plătească nici un ban acestei organizații și că, date fiind calomniile provocatoare ale asociației la adresa noastră, el intenționa să facă uz de drepturile lui legale. În ceea ce mă privește, asociația poate ridica oricînd de la mine 5 l. st. în schimbul unei chitanțe semnate de președinte, secretar și casier; cît despre suma de 18 șilingi și 4 pence reprezentînd cheltuielile de judecată, precum și onorarul pentru portretul lui Moll, pe care mi-l comandase asociația, la acestea renunț.

Londra, 21 ianuarie 1852

C. Pfänder

În ziua următoare cei trei reprezentanți amintiți mai sus ai asociației din Windmill Street au venit la mine, au primit banii în schimbul unei chitanțe, dar n-au pomenit nici un cuvânt despre faptele arătate în scrisoarea mea, și cu atît mai puțin despre faptul că Asociația s-a făcut vinovată față de mine.

C. Pfänder"

După cum reiese din scrisoarea lui Schabelitz către Marx din 6 martie 1852, acest document a fost publicat în „Schweizerische National-Zeitung”. — 143.

- 167 Scrisoarea de față a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 144.
- 168 Scrisoarea de față a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 145.
- 169 În *Great Windmill Street* era sediul Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra (vezi adnotarea 64), unde, după scindarea Ligii comuniștilor, s-au grupat adepții lui Willich-Schapper. În vara anului 1850, în cadrul Organului central al Ligii comuniștilor s-au ascuțit divergențele principale în problemele de tactică. Prin august 1850 Marx și Engels au ajuns la convingerea că, dat fiind avîntul economic general care începuse, nu era de așteptat ca în viitorul apropiat să izbucnească o nouă revoluție. De aici întemeietorii marxismului au tras concluzia că principala sarcină a Ligii comuniștilor în condițiile de ofensivă a reacțiunii este propagarea ideilor comunismului științific și pregătirea cadrelor de revoluționari proletari pentru viitoarele lupte revoluționare. Împotriva acestei analize lucide și a tacticii științific fundamentate s-au ridicat membrii Comitetului central al Ligii comuniștilor Willich și Schapper. Willich, Schapper și adepții lor își susțineau tactica sectară și aventuristă de dezlănțuire imediată a revoluției, fără să țină seama de situația reală din Europa. Divergențele ivite pe această temă în cadrul Comitetului central al Ligii s-au manifestat într-o formă destul de acută încă în cursul lunii august și în prima jumătate a lunii septembrie și au căpătat un caracter deosebit de pronunțat la ședința din 15 septembrie 1850, cînd s-a produs scindarea Ligii (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 595—600). Majoritatea Comitetului central, în frunte cu Marx și Engels, au condamnat cu hotărîre fracțiunea scizionistă Willich-Schapper. Tot în cadrul acestei ședințe, la propunerea lui Marx împuternicirile Comitetului central au fost transmise Comitetului circumscripției Köln. Pretutindeni comunitățile Ligii comuniștilor din Germania au aprobat hotărîrea majorității Comitetului central de la Londra. La 17 septembrie 1850 Marx, Engels și tovarășii lor de luptă s-au retras din Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra, întrucît majoritatea membrilor asociației au trecut de partea fracțiunii Willich-Schapper. Pe baza indicațiilor lui Marx și Engels, noul Comitet central din Köln a elaborat în decembrie 1850 un nou Statut al Ligii (vezi textul cu însemnările lui Marx în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 567—568). Persecuțiile polițieneste și arestarea membrilor Ligii au dus, în mai 1851, la încetarea efectivă a activității Ligii comuniștilor în Germania. La 17 noiembrie 1852, scurt timp după procesul comuniștilor de la Colonia, la propunerea lui Marx, Liga s-a dizolvat — 146.
- 170 Este vorba de Comitetul social-democrat al emigranților de pe lingă Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra; inițial acesta a fost creat în

septembrie 1849 sub denumirea de Comitetul pentru ajutorarea emigranților germani de la Londra, în a cărei componență a intrat Marx. Pentru a delimita elementele proletare de elementele mic-burghize din cadrul Comitetului emigranților de la Londra, la propunerea lui Marx și a altor conducători ai Ligii comuniștilor, la 3 decembrie 1849 acest comitet a fost transformat în Comitetul social-democrat al emigranților, în conducerea căruia au intrat Marx și Engels. Comitetul a avut un rol de seamă în restabilirea legăturii dintre membrii Ligii comuniștilor în anii 1849—1850. La mijlocul lunii septembrie 1850, după scindarea Ligii comuniștilor, cind majoritatea membrilor Comitetului emigranților au căzut sub influența fracțiunii Willich-Schapper, Marx, Engels și adepții lor au declarat că părăsesc această organizație (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 449). — 148.

171 Marx se referă la manifestul Comitetului central al democrației europene intitulat „Către germani” și publicat în organul de presă al acestui comitet „La Voix du Proscrit” din 17 noiembrie 1850.

Comitetul central al democrației europene a fost înființat în iunie 1850 la Londra, din inițiativa lui Mazzini. Din acest comitet au făcut parte și Ledru-Rollin, Darasz și Ruge. Comitetul reprezenta o organizație care reunea emigranți burgezi și mic-burgezi din diferite țări. Eterogenă atât prin componența, cât și prin pozițiile ei ideologice, această organizație n-a dăinuit multă vreme; din cauza încordării relațiilor dintre emigranții democrați italieni și francezi, Comitetul central al democrației europene s-a destrămat efectiv încă în martie 1852. — 148.

172 Este vorba de membrii Comitetului central al Ligii comuniștilor de la Köln, care s-a format în octombrie 1850, după scindarea Ligii comuniștilor. — 149.

173 Engels se referă la adepții metodelor antirevoluționare reformiste de realizare a țelurilor democratice și socialiste. În deceniile al 4-lea, al 5-lea și al 6-lea în Anglia erau numiți adepți ai „forței morale” și reprezentanții aripii drepte a mișcării cartiste, care năzuiau la o înțelegere cu burghezia. — 151.

174 La 5 ianuarie 1851 Marx a participat la ședința circumscripției Londra a Ligii comuniștilor, care a confirmat noul Statut. Statutul a fost alcătuit după indicația dată de Marx și Engels Comitetului central de la Köln al Ligii, după scindarea Ligii comuniștilor din septembrie 1850. Vezi textul Statutului în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 580—583. — 153.

175 Emigranții democrați germani Gross, Hine și Wilhelmi, din Cincinnati, s-au adresat spre sfârșitul anului 1850 lui Marx și Engels cu propunerea de a colabora gratuit la editarea așa-numitelor „pamflete progresiste”, precum și la organele de presă „Sozial-Democrat” și „Republik der Bauern”, proiectate de acești democrați. Marx și Engels au respins propunerea, văzînd în ea încercarea citorva emigranți de a specula situația lor grea pentru a se îmbogăți. — 159.

176 Marx face, probabil, aluzie la faptul că Müller-Telling era originar din Koblenz. — 159.

177 La sfârșitul lunii decembrie 1850 Engels a plecat pentru câteva zile de la Manchester la Londra, unde, împreună cu Marx și soția acestuia au participat la revelionul organizat de asociația „Fraternal democrats” (vezi adnotarea 75). În discursul pe care l-a rostit în acea seară, Engels a insistat pe larg asupra cauzelor înfrîngerii revoluției pe continent. — 160.

178 La 5 ianuarie 1851 a avut loc în incinta Institutului popular (People's Institut) din Manchester o adunare publică organizată de Consiliul cartiştilor în care predominau elementele reformiste (J. Leach, D. Donovan), foşti adepţi ai lui O'Connor, care din 1848 pornise pe calea unei înţelegeri cu radicalii burghezi. Iniţiatorii adunării intenţionau să combată influenţa reprezentanţilor aripii revoluţionare a cartiştilor, E. Jones şi G. I. Harney, care au avut un rol de seamă în conducerea Comitetului executiv de la Londra al Asociaţiei naţionale cartiste. Sprijiniţi de Marx şi Engels, Jones şi Harney au desfăşurat în vremea aceea o activitate energetică pentru reorganizarea partidului cartist pe baza recunoaşterii poziţiei de clasă independentă a proletariatului şi a proclamării deschise a ţelurilor socialiste ale mişcării. Aflind de convocarea adunării, E. Jones a plecat la Manchester. Tot atunci Harney i-a comunicat lui Engels intenţia lui Jones de a porni la adunare o discuţie cu adversarii săi (adeptii tacticii înţelegerii şi ai înlocuirii luptei revoluţionare a proletariatului cu activitatea cooperatistă) şi l-a rugat pe Engels să participe la miting şi să-l susţină pe Jones. După cum reiese din scrisoarea de faţă, Engels i-a îndepărtat lui Harney această rugămintă.

Discursul lui E. Jones la adunarea din 5 ianuarie 1851, în care critica cu asprime linia reformistă a conducătorilor Consiliului cartist din Manchester, a contribuit în mare măsură la scindarea organizaţiei cartiste din Manchester, care s-a produs la scurt timp după aceasta, şi la trecerea făţişă a unei părţi considerabile din membrii ei de rînd de partea aripii revoluţionare a cartismului.

În adunare s-au dus discuţii aprinse în problema raporturilor dintre Consiliul cartist din Manchester şi Comitetul executiv de la Londra. Bazîndu-se pe influenţa sa în consiliu, O'Connor a propus încă din noiembrie 1850 convocarea la Manchester a unei conferinţe cartiste, pentru a opune concepţiile sale liniei Comitetului executiv. Comitetul executiv a fost împotriva convocării unei conferinţe separate şi, pentru a clarifica atitudinea cartiştilor de rînd faţă de poziţia sa, a trecut la noi alegeri în decembrie 1850. Alegerile au dovedit că majoritatea organizaţiilor cartiste, cu excepţia Consiliului din Manchester, i-au sprijinit pe Harney şi Jones, care au fost din nou aleşi în Comitetul executiv. La adunarea din Manchester de la 5 ianuarie 1850, jumătate din participanţi, în pofida împotrivirii liderilor reformişti, s-au pronunţat pentru recunoaşterea noului Comitet executiv. — 160.

179 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă foarte prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 162.

180 Marx se referă la declaraţia calomnioasă a lui Oswald Dietz, membru al fracţiunii sectare-aventuriste Willich-Schapper, care a apărut în „Schweizerische National-Zeitung” din 7 ianuarie 1851. În această declaraţie Dietz acuză pe adepţii lui Marx H. Bauer şi K. Pfänder că şi-au însuşit banii care aparţineau Asociaţiei culturale a muncitorilor germani de la Londra (amănunte în legătură cu aceasta vezi la adnotarea 166). — 162.

181 Este vorba de articolul calomnios al lui A. Ruge, publicat în „Bremer Tages-Chronik” din 17 ianuarie 1851. Articolul conţinea atacuri duşmănoase la adresa lui „Neue Rheinische Zeitung” şi îndeosebi împotriva lui Marx şi Engels (vezi K. Marx şi F. Engels. Opere, vol. 7, Bucureşti, Editura politică, 1960, p. 505—506). — 162.

182 Este vorba de tratativele începute încă în decembrie 1850 între Marx şi H. Becker în legătură cu editarea lucrărilor lui Marx. În urma acestor tratative a

- apărut, la sfârșitul lunii aprilie 1851, prima fasciculă din „Gesammelte Aufsätze von Karl Marx”, I. Heft, Köln, 1851 („Opere complete ale lui Karl Marx”). Fascicula cuprindea articolul „Bemerkungen über die neuesten preussische Zensurinstruktion” („Observații asupra instrucțiunilor recente cu privire la cenzura prusiană”) și o parte din articolul „Die Verhandlungen des 6. rheinischen Landtags” („Dezbaterile celei de-a 6-a Diete renane”), scrise de Marx în 1842. Din cauza arestării lui H. Becker, editarea s-a întrerupt după apariția primei fascicule. — 162.
- 183 Este vorba de procesul pe care Marx intenționa să-l întenteze editorului Julius Schuberth din Hamburg pentru a-l determina să continue editarea revistei „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. — 162.
- 184 Este vorba de manifestul Comitetului central al democrației europene (vezi adnotarea 171) intitulat „Către popor ! Organizația democrației” și publicat în august 1850, purtând semnăturile lui Mazzini, Ledru-Rollin, Darasz și Ruge. Cu toate că manifestul cuprindea lozinci religioase, Ruge, care se declarase mai înainte ateu, l-a semnat. În articolul „A treia cronică internațională” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 457—504), Marx și Engels au criticat vehement acest manifest. — 163.
- 185 Este vorba de Comitetul central al democrației europene (vezi adnotarea 171). — 164.
- 186 „Amicii luminii” — curent religios apărut în 1841, îndreptat împotriva pietismului dominant în biserica oficială protestantă, care se caracteriza printr-un misticism și bigotism excesiv. Această opoziție religioasă a fost una din formele de manifestare a nemulțumirii burgheziei germane din deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea față de rânduielele reacționare din Germania. În 1846 mișcarea „Amicii luminii” a dus la constituirea așa-numitelor „Comunități libere”, care s-au separat de biserica oficială protestantă. — 164.
- 187 Cuvinte din articolul lui Ruge menționat mai sus și publicat în „Bremer Tages-Chronik” din 17 ianuarie 1851, în care se spune: „...„Konrad Schramm (a nu se confunda cu deputatul berlinez Rudolph Schramm”. — 164.
- 188 Este vorba de intenția lui Engels de a publica în organul de presă cartist „The Friend of the People”, condus de Harney, seria de articole îndreptate împotriva liderilor mic-burghezi din diferite grupe de emigranți — Mazzini, Ledru-Rollin, Ruge și alții. Dar, intrucît Harney îi susținea în acel timp pe democrații vulgari mic-burghezi, Engels a renunțat la această intenție în februarie 1851. Planul lui Engels de a elabora o lucrare satirică îndreptată împotriva emigranților mic-burghezi a fost realizat în mare măsură în pamfletul „Marii bărbați ai emigrației”, pe care l-a scris în 1852 împreună cu Marx (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358). — 165.
- 189 Răspunsul lui Marx și Engels la articolul calomnios al lui Ruge nu a fost publicat în „Weser-Zeitung”. Vezi textul declarației în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 505—506. — 165.
- 190 Vezi articolul lui Engels „Schiță a unei critici a economiei politice” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 544—571). — 168.
- 191 Vezi adnotarea 175. — 168.

- 192 Engels face aici o aluzie ironică la cuvintele din scrisoarea democratului mic-burghez Siegfried Weiss către Marx din 2 aprilie 1850. Propunându-i lui Marx să-l ia ca colaborator la „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”, Weiss scria : „Pana mea este caustică și plină de spirit”. — 168.
- 193 Este vorba de Conferința cartistă de la Manchester, convocată de adepții lui O'Connor în pofida împotrivirii Comitetului executiv al Asociației naționale cartiste (vezi adnotarea 178). Conferința s-a ținut între 26 și 30 ianuarie 1851 și a fost consacrată în special problemelor legate de relațiile dintre cartiști și celelalte partide și de organizarea asociațiilor cooperatiste. Poziția adoptată în aceste probleme de majoritatea participanților la conferință corespundea liniei reformiste a organizatorilor ei. La rugămintea lui Harney, F. Engels a participat la conferință pentru a-i putea informa pe reprezentanții aripii revoluționare a cartismului despre mersul și rezultatele ei.
- La conferință s-a rezolvat și problema trimerii de delegați la adunarea cartistă convocată de Comitetul executiv. Majoritatea conducătorilor reformiști ai conferinței (Leach, Mc Grath, Clark și alții) s-au pronunțat împotriva trimerii de delegați. Totuși, sub influența lui O'Connor, care conta pe succesul principiilor sale și în cadrul adunării, conferința a hotărât să trimită delegați la adunare.
- Adunarea cartistă, care a avut loc la Londra între 31 martie și 10 aprilie 1851, nu a mers totuși pe linia indicată de reformiști, așa cum socotea O'Connor. Adepții liniei proletare revoluționare a lui Harney și Jones au decis mersul lucrărilor. Principalul rezultat al adunării a fost adoptarea programului Asociației naționale cartiste. În pofida citorva lipsuri și formulări naive, programul reflecta progresul ideologic al cartismului sub influența teoriei comunismului științific. În program erau proclamate deschis țelurile socialiste ale mișcării cartiste. — 168.
- 194 *Adepții reformelor parlamentare și financiare* — sint radicalii burghezi care au intrat în Asociația națională pentru reforme parlamentare și financiare, creată de ei în 1849 cu scopul efectuării unei reforme electorale (așa-numita Cartă mică) și a unei reforme privind fixarea impozitelor. Opușind programul lor revendicărilor cartiștilor, radicalii burghezi urmăreau, în condițiile scăderii spiritului politic activ al clasei muncitoare din Anglia în urma eșecului demonstrației cartiștilor din 10 aprilie 1848, să scindeze mișcarea cartistă și să supună masele muncitoare influenței lor. Agitația radicalilor burghezi, sprijinită de Cobden și Bright, precum și de elementele reformiste ale cartiștilor în frunte cu O'Connor, nu a avut succes. Majoritatea cartiștilor au rămas credincioși Cartei poporului și în deceniul al 6-lea. În 1855 Asociația națională pentru reforme parlamentare și financiare s-a dizolvat. — 169.
- 195 Vezi adnotarea 188. — 175.
- 196 Despre *adeptii reformei financiare*, vezi adnotarea 194. — 175.
- 197 Este vorba de lucrarea : Louis Blanc. „Histoire de dix ans. 1830.—1840”. Prima ediție în cinci volume a apărut la Paris în 1841—1844. — 175.
- 198 „*Agresiunea papală*” a fost denumită în Anglia tendința papei Pius al IX-lea de a interveni activ în problemele catolicilor englezi. La 30 septembrie 1850 papa a dat o bulă cu privire la crearea în Anglia a unei serii de episcopate catolice și la numirea clericului catolic englez Wiseman ca episcop de Westminster și cardinal. Primul ministru al guvernului whig, Russell, erijându-se demagogic în apărător al intereselor naționale ale Angliei împotriva atacurilor papei, a făcut să treacă prin parlament în 1851 un decret care inter-

- zicea conferirea titlului de episcop unor clerici care nu țineau de biserica anglicană. Acest decret a rămas însă pe hirtie. — 176.
- 199 Este vorba de expoziția industrială din Londra — prima expoziție industrială-comercială universală — care a fost deschisă în mai-octombrie 1851. — 176.
- 200 *Burggravi* — așa au fost numiți, pentru pretențiile lor nejustificate la putere și pentru tendințele lor reacționare, cei 17 conducători orléaniști și legitimiști care au făcut parte în 1849 din comisia Adunării legislative însărcinate cu elaborarea noii legi electorale. Porecla a fost luată din drama istorică cu același nume a lui Victor Hugo, cu o temă inspirată din istoria Germaniei medievale. *Burggravi* se numeau în Germania persoanele desemnate de împărat ca cirmuitori ai orașelor și districtelor. — 176.
- 201 Despre asociația din Great Windmill Street, vezi adnotarea 169. — 177.
- 202 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 178.
- 203 În *Church Street* din Londra se afla sediul Asociației frățești a democraților-socialiști francezi, în care au intrat tot felul de elemente din rindurile emigranților francezi de la Londra; printre membrii asociației se numărau Ledru-Rollin și Louis Blanc. Asociația a fost creată în toamna anului 1850 și și-a propus drept scop să-i ajute materialicește pe emigranții politici francezi (vezi și volumul de față, p. 510).
- 24 februarie — aniversarea revoluției din februarie 1848 din Franța. — 179.
- 204 În ajunul revoluției din 1848, Willich, ofițer prusian, și-a dat demisia din armată și a lucrat ca dulgher la Köln. — 179.
- 205 În februarie 1851 partidul ordinii (bloc al partidelor monarhiste al legitimiștilor și al orléaniștilor), în coaliție cu partidul Muntelui a respins în Adunarea legislativă, cu o majoritate de 102 voturi, propunerea unei dotații în valoare de 1 800 000 de franci pentru președintele Ludovic-Napoleon. — 182.
- 206 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 182.
- 207 Engels face aluzie la faptul că reprezentantul partidului ordinii, Montalembert, a ținut în februarie 1851 un discurs în cadrul Adunării legislative, propunând o dotație în valoare de 1 800 000 de franci pentru președintele Ludovic-Napoleon (vezi și adnotarea 205). — 184.
- 208 Despre asociația „Fraternal democrats”, vezi adnotarea 75. — 185.
- 209 Vezi adnotarea 188. — 185.
- 210 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 187.
- 211 Este vorba de Comitetul central al democrației europene (vezi adnotarea 171). — 188.
- 212 *Comisia de la Luxembourg* — comisie guvernamentală pentru problemele muncitorești, care s-a întrunit în palatul Luxembourg din Paris, sub președinția

lui Louis Blanc, din 28 februarie 1848 până în 16 mai 1848. Activitatea acestei comisii, care era alcătuită din reprezentanți ai muncitorilor și ai patronilor, se reducea la arbitrajul în conflictele de muncă, care adeseori, din cauza tacticii de conciliere practicate de Louis Blanc, erau rezolvate în folosul patronilor. După acțiunea întreprinsă de masele populare la 15 mai 1848, guvernul a lichidat comisia de la Luxembourg.

Preparlamentul — adunare a oamenilor politici din statele germane care a avut loc la Frankfurt pe Main între 31 martie și 4 aprilie 1848. Majoritatea covârșitoare a delegaților la această adunare, care aparțineau curentului monarhist-constituțional, au respins propunerea făcută de minoritatea republicană-democrată de a instaura în Germania un regim federativ-republican și de a transforma preparlamentul într-un organ constituțional. La propunerea preparlamentului a fost constituită *Comisia celor 50*, care trebuia să asigure, de comun acord cu Bundestagul (organ contrarevoluționar al vechii Confederații germane), convocarea unei Adunări naționale pe întreaga Germanie. Preparlamentul a elaborat și proiectul „Principalelor drepturi și revendicări ale poporului german” — un document care formal proclama unele libertăți burgheze, dar care nu se atingea de bazele regimului semifeudal absolutist existent în Germania. — 189.

- 213 Marx se referă la criza guvernamentală din Anglia. În februarie 1851 primul ministru al guvernului whig, John Russell, a demisionat, deoarece încercarea sa de a se împotrivi propunerii unui membru al parlamentului, Locke King, cu privire la extinderea dreptului de vot în comitate asupra proprietarilor de loturi care aduc anual un venit mai mare de 10 l. st. eșuase. Întrucât Stanley, liderul torylor, nu a reușit să formeze un guvern, Russell și-a reluat în martie postul de prim-ministru. — 192.
- 214 Despre asociația din Great Windmill Street, vezi adnotarea 169. — 194.
- 215 Despre „Fraternal democrats”, vezi adnotarea 75. — 194.
- 216 Engels se referă la lucrarea lui Adolphe Thiers „Histoire du Consulat et de l'Empire” („Istoria Consulatului și a Imperiului”); editarea acestei lucrări în mai multe volume, din care primul a apărut la Paris în 1845, s-a terminat în 1862; R. Southey. „History of the Peninsular War” („Istoria războiului din Peninsula”), 3 vol. London, 1823—1832). — 198.
- 217 Vezi adnotarea 75. — 200.
- 218 La mijlocul lunii aprilie 1850, Marx și Engels, în numele Ligii comuniștilor, au încheiat o înțelegere cu emigranții francezi blanquiști de la Londra și cu reprezentanții aripii revoluționare a cartiștilor în vederea creării unei „Asociații internaționale a revoluționarilor comuniști”. A fost întocmită o convenție (scrisă de August Willich și semnată de Marx, Engels, Harney, Willich, Vidil și Adam) care cuprindea 6 articole (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 567—568). După scindarea Comitetului Central al Ligii comuniștilor, emigranții francezi blanquiști au trecut de partea minorității sectare aventuriste condusă de Willich și Schapper și, împreună cu ei, au înfăptuit o alianță strinsă cu emigranții democrați mic-burghezi. În aceste condiții Marx și Engels, împreună cu Harney, la începutul lunii octombrie 1850, au considerat oportun să rupă înțelegerea cu blanquiștii (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 450). — 201.

- 219 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 202.
- 220 Este vorba de scrisoarea trimisă lui Engels la Londra de Ferdinand Wolff la 25 februarie 1851. În această scrisoare, Wolff îi face cunoscut lui Engels proiectul său, evident, nerealizabil, de a scoate, în scopuri lucrative, un ghid în limba rusă pentru vizitatorii expoziției industriale universale de la Londra și îi cere părerea. — 202.
- 221 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 204.
- 222 *Bill-ul cu privire la străini* a fost adoptat de parlamentul englez în 1848, în urma evenimentelor revoluționare de pe continent și a demonstrației car-tiste din 10 aprilie 1848. Potrivit acestei legi, străinii puteau fi expulzați din Anglia în orice moment, în urma unei dispoziții a guvernului. Această lege a rămas în vigoare pînă în 1850.
Despre expoziția universală de la Londra, vezi adnotarea 199. — 205.
- 223 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 205.
- 224 Despre asociația din Church Street, vezi adnotarea 203. — 206.
- 225 La începutul lunii martie 1851, Engels a plecat pentru cîteva zile de la Manchester la Londra pentru ca, împreună cu Marx, să ia măsuri de demascare a democraților mic-burhezi — organizatori ai banchetului de la 24 februarie. — 207.
- 226 Marx se referă la declarația trimisă de Engels ziarului „The Times” din 5 martie 1851, în urma scrisorii calomnioase a lui Louis Blanc la adresa toas-tului lui Blanqui, publicată în „Times”. Declarația lui Engels nu a fost pu-blicată. Vezi textul declarației în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, Bucu-rești, Editura politică, 1960, p. 507—508.
Toastul lui Blanqui „Avis au peuple” — toast trimis de Auguste Blanqui, aflat în închisoarea de pe Belle-Isle, pentru „banchetul celor egali” — miting internațional care a avut loc la Londra la 24 februarie 1851. În toast Blanqui îi înfierează pe foștii membri ai guvernului provizoriu francez din 1848 — Ledru-Rollin, Louis Blanc, Lamartine — ca trădători ai poporului. Textul toas-tului lui A. Blanqui, pe care organizatorii banchetului l-au ascuns intenționat participanților la banchet, a fost publicat într-o serie de ziare franceze. Marx și Engels au tradus acest toast în limbile germană și engleză, însoțindu-l cu o pretață (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura po-litică, 1960, p. 584—586). — 207.
- 227 În „Friend of the People” nr. 14 din 15 martie 1851 a fost publicată decla-rația de protest a lui Schramm împotriva insultelor adresate lui și lui Pieper la banchetul din 24 februarie. — 207.
- 228 Despre asociația din Church Street, vezi adnotarea 203. Vorbind în paragraful următor despre Bommel — în legătură cu ajutorul bănesc pe care conta —, Marx se referă la orașul olandez Bommel, unde trăia unchiul său Phi-lips. — 208.
- 229 Vezi adnotarea 226. — 209.

- 230 Este vorba de deputații din Adunarea națională prusiană de la Berlin și din Adunarea națională de la Frankfurt pe Main a Confederației germane în perioada revoluției din 1848—1849 din Germania. — 211.
- 231 Vidil era unul din cei șase membri ai comitetului de organizare a banchetului de la 24 februarie care au votat pentru citirea toastului lui Blanqui. Ceilalți șapte membri ai comitetului au votat contra. — 212.
- 232 Este vorba de asedierea Saragosei de către trupele franceze din decembrie 1808 pînă în februarie 1809, în timpul războiului de eliberare a poporului spaniol de sub dominația napoleoneană. După o apărare eroică de două luni Saragossa a căzut. — 214.
- 233 Marx a scris începutul acestei scrisori pe ultima pagină a scrisorii lui Wilhelm Pieper adresată lui Engels la 22 martie 1851. Din însărcinarea lui Marx, Pieper reproducea în întregime în scrisoare textul apelului „Către germani”, publicat de Ruge, Struve, Haug, Ronge și Kinkel în martie 1851 în numele așa-numitului „Comitet pentru problemele germane” creat de ei în vremea aceea. Marx și Engels au inclus textul prescurtat al apelului în pamfletul lor „Marii bărbați ai emigrației” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 325—326). — 215.
- 234 Este vorba de așa-numitul „Comitet pentru problemele germane” (vezi adnotarea 233). — 216.
- 235 Este vorba de cartea lui G. Struve „Grundzüge der Staatswissenschaft”, Bd. 1—4 („Bazele științei politice”). Primele două volume au apărut în 1847 la Mannheim, iar volumele 3 și 4 în 1848 la Frankfurt pe Main. În afară de aceasta, Marx a aflat că Struve scrie o „Istorie universală”, pe care a publicat-o în cele din urmă la New York sub titlul „Weltgeschichte in neun Büchern” („Istoria universală în nouă volume”). — 216.
- 236 Este vorba de lucrarea: K. Rotteck und K. Welcker. „Das Staats-Lexikon. Encyclopädie der sämtlichen Staatswissenschaften für alle Stände”, Bd. 1—12, Altona, 1845—1848 („Lexicon politic. Enciclopedia științelor politice pentru toate stările”). — 216.
- 237 K. Rotteck. „Allgemeine Weltgeschichte für alle Stände, von den frühesten Zeiten bis zum Jahre 1831”, Bd. 1—4, Stuttgart 1831—1833 („Istoria universală pentru toate stările, începînd din cele mai vechi timpuri pînă în anul 1831”). — 216.
- 238 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă foarte prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 217.
- 239 Marx ironizează aici teza lui Proudhon că „timpul însuși reprezintă valoare”. Marx critică această teză a lui Proudhon în lucrarea sa „Mizeria filozofiei” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 116—120). — 219.
- 240 Marx se afla la Manchester la Engels pentru cîteva zile, aproximativ din 17 aprilie 1851. — 219.
- 241 *Cărțile albastre* (Blue Books) — denumire generală dată publicațiilor care cuprind materiale ale parlamentului englez și documente diplomatice ale Ministerului de Externe. Cărțile albastre, a căror denumire vine de la coapta lor albastră, au început să fie editate în Anglia încă din secolul

- al XVII-lea. Ele constituie principalul izvor oficial cu privire la istoria economică și diplomatică a acestei țări. În scrisoarea de față, Engels se referă la cartea „Correspondence relative to the Affairs of Hungary. 1847—1849. Presented to both Houses of Parliament by Command of Her Majesty. August 15, 1850”, London („Corespondență privind evenimentele din Ungaria. 1847—1849. Prezentată ambelor Camere ale parlamentului din ordinul Maiestății Sale”). — 220.
- 242 Este vorba de manuscrisul lui R. Daniels „Mikrokosmos. Entwurf einer physiologischen Anthropologie” („Microcosmos. Schiță de antropologie fiziologică”). Daniels, care se afla la Köln, i-a trimis lui Marx manuscrisul său pentru a-și da părerea. — 220.
- 243 Este vorba de traducerea în limba franceză a cărții lui Carl von Decker „Der kleine Krieg, im Geiste der neueren Kriegführung. Oder: Abhandlung über die Verwendung und den Gebrauch aller drei Waffen im kleinen Kriege”, Berlin und Posen, 1822 („Micul război în spiritul noului mod de ducere a războiului. Sau: Tratat asupra aplicării și folosirii celor trei feluri de arme în micul război”). Vezi volumul de față, p. 529. — 225.
- 244 Engels compară tactica politică a câtorva lideri ai partidului conservator-aristocrat, partidul tory — care după o rezistență înverșunată a făcut burgheziei diverse concesii —, cu tactica militară a lui Wellington în războiul din 1808—1814 din Peninsula Iberică, în timpul retragerii armatei engleze de sub comanda sa spre pozițiile fortificate din Torres Vedras (oraș în apropierea Lisabonei) în 1810. — 227.
- 245 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 228.
- 246 Marx se referă la nota publicată în februarie 1851 în „Republik der Arbeiter”, organul de presă al lui Weitling. Nota conținea atacuri murdare, calomnioase, la adresa lui Marx și Engels. — 228.
- 247 Vezi adnotarea 240. — 229.
- 248 *Trenurile parlamentare (Parliamentary trains)* — erau numite în mod ironic în secolul al XIX-lea, în Anglia, trenurile speciale de clasa a III-a introduse prin lege în 1844; potrivit acestei legi fiecare companie de căi ferate era obligată să pună zilnic în circulație cîte un asemenea tren pe toate liniile sale, cu o viteză de cel puțin 12 mile pe oră, iar costul biletului să nu depășească suma de 1 penny de fiecare milă. — 229.
- 249 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 230.
- 250 Este vorba de cartea „Mémoires du duc de Rovigo, pour servir à l'histoire de l'empereur Napoléon”, T. 1—8, Paris, 1828 („Memoriile ducelui de Rovigo, pentru a servi istoriei împăratului Napoleon”). Duce de Rovigo e titlul primit de Savary în 1807. — 230.
- 251 Vezi adnotarea 216. — 231.
- 252 Despre expoziția internațională de la Londra, vezi adnotarea 199. — 232.

- 253 Locțiitorul de primar din Köln, Schenk, salutind la 25 aprilie 1851 pe prințul Prusiei, care era în trecere prin Köln, în numele membrilor Consiliului municipal, și-a exprimat recunoștința pentru înăbușirea revoluției. În discursul de răspuns prințul Prusiei a declarat că orice mișcare revoluționară va fi înăbușită de armată și a cerut ca presa din Köln „să se îndrepte”, adică să treacă în întregime pe poziții reacționare. Discursul lui Schenk a stîrnit nemulțumire în rândurile majorității membrilor Consiliului municipal. — 232.
- 254 Despre prima fasciculă din „Gesammelte Aufsätze von Karl Marx”, vezi adnotarea 182. — 234.
- 255 Se pare că este vorba de așa-numitul „Comitet pentru problemele germane” (vezi adnotarea 233). — 234.
- 256 În această scrisoare Marx dă extrase din articolul „Electricity and agriculture”, publicat în nr. 17 și 18 ale revistei „The Economist” din 26 aprilie și 3 mai 1845. — 236.
- 257 Este vorba de „Notes to the People” — săptămînal englez, organ al cartiștilor; a apărut la Londra în 1851—1852, sub conducerea lui E. Jones. Prin trecerea lui Harney în tabăra democrației mic-burgeze, editarea acestui organ — purtătorul de cuvînt al aripii revoluționar-proletare a cartismului — a căpătat o însemnătate deosebită. Marx și Engels au sprijinit revista, luînd parte la redactarea și editarea ei; din iunie 1851 pînă în aprilie 1852 ei au publicat în această revistă o serie de articole. — 238.
- 258 Engels se referă la faptul că Wellington, principal împotriva desființării legilor cerealelor, a fost nevoit, în calitate de ministru fără portofoliu în guvernul Peel, să le abroge în 1846. Engels compară ironic această înfrîngere a lui Wellington cu înfrîngerea romanilor la trecătoarea Caudium (în apropierea orașului Caudium) în 321 î.e.n., în timpul celui de-al doilea război cu samniții. Samniții au înfrînt legiunile romane și le-au silit să treacă pe sub „furci”, cel mai mare afront pentru o armată învinsă. De aici expresia „a trece pe sub furcile caudine”, adică a suferi cea mai grea înjosire. — 239.
- 259 Engels se referă la demascarea de către Mazzini, care se afla în Anglia, a ministrului de interne englez James Graham; acesta a dat în 1844 un ordin prin care departamentul poștelor era însărcinat cu perlustrarea corespondenței emigranților revoluționari italieni. Măsurile luate de Graham au dus la descoperirea planurilor fraților Bandiera, adepții lui Mazzini din Italia, și la executarea lor. — 241.
- 260 Se pare că este vorba de membrii „Comitetului pentru problemele germane” (vezi adnotarea 233). — 243.
- 261 Editarea proiectată nu a putut fi realizată. — 243.
- 262 Scrisoarea de față a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. Marx pomenește aici de o scrisoare primită de la Engels care nu s-a păstrat. — 247.
- 263 Vezi adnotarea 233. — 247.
- 264 Vezi adnotarea 182. — 247.
- 265 Este vorba de întvederea dintre Nicolae I, prințul prusian Wilhelm, împăratul Austriei Franz Joseph I și miniștrii acestora în octombrie 1850 la

Varşovia. La această întrevedere Nicolaie I a apărut ca mediator între Prusia și Austria cu scopul de a reglementa relațiile dintre cele două țări, a căror luptă pentru hegemonie în Germania se intensificase după revoluția din 1848—1849 și, mai ales, în urma conflictului pe tema electoratului Hessen și ducatelor Schleswig și Holstein. În pofida tratatului de pace de la Berlin, încheiat în iulie 1850 între Prusia și Danemarca, prin care în Schleswig-Holstein se restabălea situația dinaintea de revoluție, Prusia a continuat să acorde sprijin ducatelor în lupta împotriva Danemarcei. Guvernul prusian s-a împotrivit cererii primului ministru al Austriei, Schwarzenberg, de a permite armatelor austriece să pătrundă în Schleswig-Holstein pentru a pacifica aceste ducate. Țarul Nicolaie I, care nu dorea ca Prusia să se întărească și era pentru menținerea unei Germanii feudale fărîmîțate, a lăsat să se înțeleagă la Varşovia că Austria poate conta pe sprijinul său. — 248.

266 Este vorba de răscoala care a izbucnit în aprilie 1851 în Portugalia împotriva regimului dictatorial reacționar instituit de guvernul Costa Cabral, care reprezenta cercurile monarhiste extremiste ale burgheziei și ale proprietarilor runciari. Răscoala s-a încheiat la mijlocul lunii mai 1851 cu fuga lui Costa Cabral și cu venirea la putere a protejatului cercurilor liberal-constituționale, mareșalul Saldanha. — 248.

267 În 1851 cercurile bonapartiste din Franța au cerut stăruitor revizuirea Constituției Republicii Franceze, adoptată la 4 noiembrie 1848, în special a articolelor potrivit cărora președintele era ales pe 4 ani și nu putea fi reales după o perioadă de alți 4 ani socotiți de la expirarea mandatului său. Bonapartiștii, lansind ideea schimbării acestor articole din constituție, voiau să asigure prelungirea mandatului lui Ludovic-Napoleon și instaurarea imperiului. Mai amănunțit despre aceasta, vezi articolul lui K. Marx „Constituția Republicii Franceze adoptată la 4 noiembrie 1848” în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 541—554. — 250.

268 Vezi adnotarea 222. — 250.

269 *Partidul ordinii* — coaliția celor două fracțiuni monarhiste din Franța: legitimiștii (adeptii dinastiei Bourbon) și orléaniștii (adeptii dinastiei Orléans). Acest partid al marii burghezii conservatoare a apărut în 1848; din 1849 pînă la lovitura de stat din 2 decembrie 1851 a ocupat o poziție conducătoare în Adunarea legislativă a celei de-a doua Republici. Clica lui Ludovic Bonaparte a speculat falimentul politicii antipopulare a partidului ordinii în scopuri bonapartiste. — 253.

270 În această scrisoare Engels nu analizează politica Germaniei față de Polonia în mod abstract, ci examinează o situație istorică foarte precisă care ar fi existat în condițiile în care în Germania s-ar fi dezvoltat și ar fi învins mișcarea revoluționar-democratică. Engels se referă și la posibilitatea unei revoluții populare împotriva țarismului din Rusia. Din scrisoare rezultă că linia politică recomandată aici de Engels pentru viitoarele guverne revoluționare din Germania și Rusia, în cazul victoriei revoluției în aceste țări, poate fi înfăptuită numai dacă mișcarea națională din Polonia însăși va depăși cadrul îngust al revendicărilor șleahiticilor nobili și dacă nu va ignora sarcina de eliberare a țărănimii poloneze de sub jugul feudal, așa cum s-a întimplat adesea în trecut. În articolul „Despre dreptul națiunilor la autodeterminare”, referindu-se la această scrisoare a lui Engels, V. I. Lenin scria că „în general, Marx și Engels au privit în mod strict critic problema națională, arătînd că ea are o importanță istoricește condiționată” (vezi

V. I. Lenin. Opere complete, vol. 25, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 324).

Cînd, după cîțiva ani, Marx și Engels s-au convins că în centrul și în răsăritul Europei se menține vechea stare de lucruri și că în Germania și în Rusia continuă să dăinuie regimuri contrarevoluționare, în timp ce în mișcarea națională poloneză se consolidează influența elementelor revoluționar-democratice, care au avut un rol de seamă în mișcarea de eliberare din 1863—1864, întemeietorii marxismului au manifestat, după cum spune V. I. Lenin „cea mai profundă și mai caldă simpatie pentru mișcarea poloneză” (vezi V. I. Lenin. Opere complete, vol. 25, București, Editura politică, 1964, ed. a doua, p. 324). — 254.

271 Aluzie ironică la urarea de Anul nou făcută de regele Frederic Wilhelm al IV-lea armatei prusiene în 1849. — 255.

272 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 258.

273 Vezi adnotarea 267. — 259.

274 Marx face aluzie la faptul că, în timpul alegerilor în Adunarea legislativă din mai 1849, ministrul afacerilor interne Léon Faucher a trimis prefectilor o comunicare telegrafică eronată, în care îi speria pe alegători cu repetarea zilelor din iunie, pentru a exercita asupra lor presiuni și a-i determina să voteze candidații de dreapta.

La 31 mai Adunarea legislativă franceză a adoptat o lege electorală reacționară care desființa votul universal. Potrivit acestei legi s-a introdus dreptul de vot numai pentru persoanele cu domiciliu stabil timp de cel puțin trei ani într-o localitate, precum și o serie de alte îngrădiri. Ca urmare a legii de la 31 mai, aproximativ 3 000 000 de oameni au pierdut dreptul de vot. — 259.

275 În pamfletul lui Marx și Engels „Marii bărbați ai emigrației”, în care de asemenea este inclus acest articol din revista „Der Kosmos”, se menționează că autorul articolului a fost soția lui Kinkel, Johanna Mockel (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 284). — 260.

276 După cum reiese din scrisoarea lui Engels către Weydemeyer din 19 iunie 1851 (vezi volumul de față, p. 518), în prima jumătate a lunii iunie 1851 Engels se afla la Londra. — 261.

277 Este vorba de adresa Comitetului central al Ligii Comuniștilor din 1 decembrie 1850 („Die Centralbehörde an den Bund”), elaborată de adepții lui Marx și Engels, în special de H. Bürgers. Autorii adresei, declarîndu-se solidari cu Marx și Engels, condamnă activitatea scizionistă a fracțiunii Willich-Schapper și subliniază importanța teoriei pentru dezvoltarea mișcării comuniste. În adresă se spune că Comitetul central din Köln, bazîndu-se pe propunerile circumscripției de la Londra, condusă de Marx și Engels, a Ligii comuniștilor, exclude din Liga comuniștilor pe toți membrii Uniunii separate, creată de Willich și Schapper. Totuși acest document nu dezvăluie adevărata cauză a scindării Ligii comuniștilor, făcînd vinovați de sciziune, în parte, și pe Marx, și adepții lui. Unele teze din adresă sînt neclare, au un caracter nedefinit. Vorbind de „clarobscurul raționamentului” lui Bürgers, Engels se referă la caracterul neprecis și șovăielnic al unor teze din adresă. Acest document a căzut în minile poliției la arestarea membrilor Ligii comuniștilor și a fost publicat, în iulie 1851, în „Dresdner Journal und Anzeiger” și în „Kölnische Zeitung”. — 263.

- 278 Despre asociația din Great Windmill Street, vezi adnotarea 169. — 263.
- 279 Este vorba de noul Statut al Ligii comuniștilor, elaborat de organul central al Ligii comuniștilor în decembrie 1850 (vezi adnotarea 174). — 263.
- 280 „Comunitățile libere” — comunități care s-au separat în 1846 de biserica protestantă oficială, sub influența mișcării „Amicilor luminii” (vezi adnotarea 186). — 263.
- 281 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 264.
- 282 Despre expoziția industrială și comercială universală de la Londra, vezi adnotarea 199. — 265.
- 283 Vezi adnotarea 277. — 266.
- 284 Este vorba de reacția cercurilor burgheze la arestarea membrilor Ligii comuniștilor din Köln. Pe reprezentanții acestor cercuri Marx îi numește ironic „tinguitorii” („Heuler”), în analogie cu denumirea pe care democrații republicani au dat-o constituționaliștilor burghezi în timpul revoluției din 1848—1849 din Germania. — 266.
- 285 Vezi adnotarea 186. — 267.
- 286 Engels se referă la corespondența din Leipzig din 6 iulie, publicată în „Allgemeine Zeitung” nr. 189 din 8 iulie 1851. Corespondența cuprinde referiri la „Dresdner Journal und Anzeiger”. — 272.
- 287 Vezi „Adresa organului central către Liga comuniștilor. Martie 1850” în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 263—273. — 272.
- 288 Vezi adnotarea 277. — 273.
- 289 Engels compară ironic apelul lui Mazzini către „Comitetul pentru problemele germane” cu „Epistola apostolului Pavel către romani” din Noul testament. — 274.
- 290 Vezi M. Stirner. „Der Einzige und sein Eigenthum”, Leipzig, 1845, p. 126. („Unicul și proprietatea sa”). — 276.
- 291 Vezi lucrarea lui K. Marx și F. Engels „A treia cronică internațională” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 457—504). — 278.
- 292 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 279.
- 293 Aluzie la cartea lui Stirner „Der Einzige und sein Eigenthum”. — 280.
- 294 Este vorba de lucrarea lui P. J. Proudhon „Idée générale de la Révolution au XIX siècle”, Paris 1851. — 282.
- 295 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 282.

- 296 Engels face aluzie la articolele și discursurile lui W. Wolff, în care acesta combătea pe adversarii revoluției din 1848—1849 din Germania, precum și la seria de articole „Miliardul silezian”, în care Wolff arăta situația extrem de grea a țărănimii sileziene și demasca jefuirea țăranilor de către iuncherii silezieni. Wolff era din Silezia și fusese ales deputat din partea Sileziei în Adunarea națională de la Frankfurt. — 284.
- 297 Planul lui Marx și Engels de a edita un buletin litografiat nu a fost realizat. — 284.
- 298 În jurul zilei de 8 august 1851, Marx a primit din partea lui Charles Dana, redactor la cotidianul burghez, pe vremea aceea progresist, „New-York Daily Tribune”, o propunere de a colabora la acest ziar. Marx a acceptat propunerea lui Dana. Colaborarea lui Marx la acest cotidian a început în august 1851 și a durat mai mult de 10 ani, până în martie 1862; la rugămintea lui Marx, un mare număr de articole pentru „New-York Daily Tribune” au fost scrise de Engels. Articolele lui Marx și Engels din „New-York Daily Tribune” tratau probleme stringente din politica internațională și internă, mișcarea muncitorească, dezvoltarea economiei în țările europene, expansiunea colonială, mișcarea de eliberare națională a țărilor asuprite și dependente și altele. În perioada reacțiunii din Europa, Marx și Engels au folosit acest ziar american, larg răspândit, pentru a dezvălui prin materiale concrete, raziile societății capitaliste, contradicțiile ei interne ireconciliabile, precum și pentru a arăta caracterul limitat al democrației burgheze.
- Redacția lui „New-York Daily Tribune” și-a permis de multe ori să facă schimbări în articolele lui Marx și Engels, să publice multe articole fără semnătura autorului sub formă de articole de fond; în nenumărate cazuri redacția a intervenit în textul articolelor. Aceste procedee ale redacției au determinat proteste repetate din partea lui Marx. Din toamna anului 1857, în urma crizei economice din S.U.A., care a avut repercusiuni și asupra situației financiare a ziarului, Marx a fost silit să-și reducă numărul articolelor sale pentru „New-York Daily Tribune”. La începutul războiului civil din S.U.A., Marx și-a întrerupt definitiv colaborarea la ziar; ceea ce l-a determinat pe Marx să rupă relațiile cu „New-York Daily Tribune” a fost consolidarea în cadrul redacției a partizanilor compromisului cu statele sclavagiste și abaterea ziarului de pe pozițiile sale progresiste. — 285.
- 299 Potrivit legendei, patricianul roman Menenius Agrippa i-a determinat pe plebeii răsculați în 494 î.e.n., care în semn de protest împotriva asupririi s-au retras pe Muntele sacru, să revină la Roma, povestindu-le cum părțile corpului omenesc s-au răzvrătit împotriva stomacului. Menenius Agrippa a comparat societatea din vremea sa cu un organism viu ale cărui brațe — plebeii — hrănesc stomacul acestui organism — patricienii. După cum desprinderea mâinilor de stomac ar însemna, inevitabil, moartea organismului, tot așa, prin analogie, refuzul plebeilor de a-și îndeplini obligațiile ar fi echivalat cu pieirea Imperiului roman. — 292.
- 300 Este vorba de articolul polemic al lui Karl Heinzen împotriva reprezentanților comunismului științific, publicat în „Deutsche-Brüsseler-Zeitung” (nr. 77 din 26 septembrie 1847), care l-a determinat pe Engels să-i dea o replică în articolul său „Comuniștii și Karl Heinzen” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 310—326). — 292.
- 301 La cererea lui Marx, Engels a făcut pentru el comentariul critic la cartea lui Proudhon, comentariu pe care i l-a trimis lui Marx la sfârșitul lunii

- octombrie 1851 (publicat în „Arhiva Marx și Engels”, vol. X, 1948 sub titlul redacțional „Analiza critică a cărții lui Proudhon «Ideea generală a revoluției în secolul al XIX-lea»”). — 297.
- 302 R. Price. „An Appeal to the Public, on the Subject of the National Debt”. London, 1772 („Apel către locuitori în problema datoriei publice”); R. Price „Observations on Reversionary Payments; on Schemes for providing Annuities for Widows, and for Persons in Old Age; on the Method of Calculating the Values of Assurances on Lives; and on the National Debt”, London, 1772. („Observații despre plățile cu prioritate, despre proiectele de asigurare a rentelor anuale pentru văduve și bătrâni, despre metoda de calculare a valorii asigurărilor pe viață și a datoriei publice”). — 298.
- 303 La cererea lui Marx, din august 1851 până în septembrie 1852, Engels scrie seria de articole „Revoluție și contrarevoluție în Germania” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—113). Din scrisoarea de față reiese că ideea lucrării „Revoluție și contrarevoluție în Germania” i-a fost sugerată lui Engels de Marx. Seria de articole „Revoluție și contrarevoluție în Germania” a fost publicată în „New-York Daily Tribune” între 25 octombrie 1851 și 23 octombrie 1852 sub semnătura lui Marx; abia în 1913, după publicarea corespondenței dintre Marx și Engels, s-a aflat că această lucrare a fost scrisă de Engels. — 300.
- 304 Școala istorică a dreptului — curent reacționar în știința istoriei și a dreptului, apărut în Germania la sfârșitul secolului al XVIII-lea. — 303.
- 305 Este vorba de Adunarea națională de la Frankfurt din 1848—1849, în care a fost deputat Wilhelm Wolff. — 303.
- 306 Marx se referă la foștii deputați ai Adunării naționale din Prusia, convocată la Berlin în timpul revoluției din mai 1848 pentru elaborarea, „în înțelegere cu coroana”, a unei constituții. — 305.
- 307 Despre Comitetul central al democrației europene, vezi adnotarea 171. — 303.
- 308 Despre Comitetul emigranților, vezi adnotarea 170. — 310.
- 309 Este vorba de Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra (vezi adnotarea 64 și 169). — 311.
- 310 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 312.
- 311 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 314.
- 312 Despre *conciliatori*, vezi adnotarea 306. — 315.
- 313 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 318.
- 314 Este vorba de două organizații mic-burgheze rivale ale emigranților: Uniunea agitatorică, în frunte cu Ruge, și Clubul emigranților, în frunte cu Kinke. — 319.

- 315 La sfârșitul lunii august 1851, pe baza unor zvonuri, a apărut în ziare o știre cu privire la expulzarea unui redactor de la „Kölnische Zeitung”, Brüggemann din Köln, pentru atitudine opoziționistă. Zvonurile s-au dovedit a fi neîntemeiate. — 320.
- 316 În septembrie 1851, în Franța s-au operat arestări printre membrii comunităților locale, aparținând fracțiunii Willich-Schapper, care în septembrie 1850 s-a desprins de Liga comuniștilor și a format o uniune separată (Marx și Engels au denumit-o ironic Sonderbund în analogie cu Sonderbundul elvețian — uniunea separată a cantoanelor catolice reacționare, desființată în 1847). Tactica conspirativă mic-burgheză adoptată de această fracțiune, care nu ținea seama de situația reală și urmărirea organizarea imediată a unei răscoale, a permis poliției franceze și celei prusiene, cu ajutorul provocatorului Julien Cherval (pe adevăratul lui nume Joseph Krämer), care a condus una dintre comunitățile din Paris, să înceneze așa-numitul complot germano-francez. În februarie 1852 cei arestați au fost învinuiți de pregătirea unei lovituri de stat. Provocatorul Cherval i s-a facilitat o evadare din închisoare. Incercările poliției prusiene de a dovedi participarea Ligii comuniștilor, condusă de Marx și Engels, la complotul germano-francez au eșuat lamentabil. Konrad Schramm, un membru al Ligii comuniștilor, arestat și el în septembrie 1851 la Paris, a fost pus curînd în libertate, din lipsă de probe. Vezi lucrările lui Marx „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 429—501) și „Domnul Vogt” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 14, București, Editura politică, 1963, p. 421—738). — 321.
- 317 După căderea Republicii din Roma, în iulie 1849, un mare număr de deputați ai Adunării constituante au emigrat în Anglia, unde au format, din rîndurile lor, Comitetul național italian provizoriu; din acest comitet au făcut parte Mazzini și adepții lui. Comitetul a fost imputernicit de alegătorii săi să contracteze împrumuturi în interesul cauzei naționale și să se preocupe de toate problemele referitoare la cetățenii italieni. — 323.
- 318 Marx se referă la politica guvernului austriac de folosire a contradicțiilor de clasă și naționale dintre țărănimia ucraineană din Galiția și nobilimea poloneză, în scopul înăbușării mișcării poloneze de eliberare națională. În iarna anului 1846, cînd în cîteva regiuni din Polonia s-a făcut încercarea de a declanșa o răscoală în scopul eliberării naționale a Poloniei și cînd, în același timp, a izbucnit răscoala din Galiția, autoritățile austriece au reușit să-i îndrepte pe țărani răsculați împotriva detașamentelor de insurgenți polonezi. După înăbușirea insurecției din Cracovia, a fost reprimată cu cruzime și răscoala țărănilor din Galiția. Guvernul austriac, care și în perioada evenimentelor revoluționare din 1848 a căutat să-și asigure sprijinul țărănimii galițiene în lupta împotriva mișcării poloneze de eliberare națională, a anunțat în primăvara aceluiași an lichidarea clăcii și a altor servituți feudale prestate de țărani galițieni. Totuși, aceasta era o reformă făcută pe jumătate, care lăsa neatinsă proprietatea funciară a moșierilor și li împovăra pe țărani cu sume de răscumpărare extrem de mari, a căror amortizare se întindea de-a lungul a zeci de ani. — 323.
- 319 Engels se referă la circulara adoptată în vara anului 1851 la congresul uniunii separate („Sonderbund”), convocat de fracțiunea Willich-Schapper după scindarea Ligii comuniștilor. Documentul reflectă planurile aventuriste ale liderilor „Sonderbundului” și ideile lor sectar-voluntariste de a organiza o revoluție în mod artificial, fără a ține seama de condițiile obiective. În septembrie 1851,

- în legătură cu arestarea unor membri din comunitatea pariziană a „Sonderbundului”, circulara a căzut în mâinile poliției și a fost publicată în presa franceză sub titlul „Instructions pour la Ligue, avant, pendant et après la révolution” („Instrucțiuni pentru Ligă, în ajunul, în timpul și după revoluție”). Extrase din circulară au apărut și în „Kölnische Zeitung” nr. 225 din 19 septembrie 1851. — 325.
- 320 Această scrisoare a fost publicată în formă foarte mult prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 325.
- 321 Engels se referă la scrisoarea lui Dronke către Marx trimisă de la Geneva în august 1851. În această scrisoare Dronke îi relatează lui Marx îndeosebi despre duelul său cu emigrantul rus N. I. Sazonov, despre planurile sale de a se statornici în Piemont, deoarece autoritățile elvețiene voiau să-l expulzeze, și despre intenția sa de a stringe banii de la datornici cu ajutorul lui Georg Weerth, care se afla pe atunci la Hamburg. — 326.
- 322 Vezi adnotarea 319. — 326.
- 323 Vezi lucrarea lui K. Marx și F. Engels „Prima cronică internațională” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 229—243). — 327.
- 324 Aluzie la faptul că Australia a servit drept exil pentru criminali. — 328.
- 325 Vezi adnotarea 319. — 330.
- 326 Articolul lui Techow „Contururile războiului iminent” a fost publicat în „New-Yorker Staatszeitung” din 6 septembrie 1851. — 330.
- 327 Potrivit legendei biblice, regele David a trimis pe Urie Heteul la comandantul său de oști Ioab cu o scrisoare în care îi ordona ca în timpul luptei să-l trimită pe Urie în locul cel mai periculos. Regele David a reușit să-l piardă pe Urie pentru a-i lua soția, pe Batșeba. — 335.
- 328 Este vorba de insurecția din Baden-Palatinat din mai—iulie 1849, în perioada revoluției din 1848—1849 în Germania. — 337.
- 329 În împrejurimile satului belgian *Risquons-Tout*, din apropierea graniței franceze, s-a produs la 29 martie 1848 ciocnirea dintre legiunea republicană belgiană, care se întorcea din Franța în patrie, și un detașament de soldați belgieni. Victoria a fost de partea acestora din urmă. Încercarea republicanilor belgieni de a înfăptui revoluția în Belgia printr-o invazie a eșuat în primul rînd datorită tacticii greșite sectare-aventuriste pe care au folosit-o aceștia (despre aceasta mai amănunțit vezi articolul lui Engels „Condamnările la moarte de la Anvers”, în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 5, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 424—427). — 339.
- 330 Marx se referă la declarația sa din 4 octombrie 1851, publicată în „Kölnische Zeitung” nr. 242 din 9 octombrie 1851 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 113). În această declarație Marx respinge născocirile calomnioase ale reacționarului „Allgemeine Zeitung” din Augsburg în care se afirma că Marx ar fi divulgat baronesei von Beck secrete politice în legătură cu activitatea Ligii comuniștilor, iar acestea, ajungînd la urechile guvernului, au constituit baza pentru arestarea membrilor Ligii. — 339.

- 331 La ședința Comitetului central al Ligii comuniștilor ținută la sfârșitul lunii august 1850, în perioada polemicii ascutite dintre Marx și Engels, de o parte, și Willich, de cealaltă parte, adeptul lui Marx și Engels Konrad Schramm l-a provocat pe Willich la duel. Duelul a avut loc la sfârșitul lunii septembrie în apropiere de Ostende și s-a încheiat cu o ușoară rănire a lui Schramm. — 340.
- 332 Este vorba de publicarea în „New-York Daily Tribune” a seriei de articole ale lui F. Engels „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. — 342.
- 333 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă foarte mult prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 343.
- 334 Vezi adnotarea 166. — 344.
- 335 Engels se referă la vizita făcută de regina Victoria la Manchester pe la mijlocul lunii octombrie 1851. — 345.
- 336 Așa îi numește în ironie Engels pe democrații mic-burghezi din Franța, care în Adunarea națională constituiau partidul Muntelui, făcând aluzie la încercarea nereușită a liderilor Muntelui de a organiza la Paris, la 13 iunie 1849, o demonstrație de masă. Demonstrația a fost împrăștiată de trupele guvernului. În timpul evenimentelor de la 13 iunie, liderii Muntelui și-au dovedit totala incapacitate de a conduce mișcarea revoluționară a maselor populare. — 346.
- 337 Este vorba de săptăminalul cartist „Notes to the People”. — 347.
- 338 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă foarte mult prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 347.
- 339 Aici este vorba de așa-numitul „împrumut revoluționar germano-american”, pe care Kinkel și alți lideri ai emigrației mic-burgheze au încercat, în 1851—1852, să-l lanseze în rîndurile emigranților germani și americani de origine germană. Scopul împrumutului era mobilizarea mijloacelor financiare în vederea declanșării neîntirziate a unei revoluții în Germania. Pentru a lansa împrumutul, în septembrie 1851 Kinkel a plecat în S.U.A. Încercarea de lansare a „împrumutului revoluționar” a eșuat. Marx și Engels au persiflat într-o serie de lucrări acest plan aventurist al lui Kinkel, socotindu-l o încercare dăunătoare și inutilă de a provoca în mod artificial o revoluție în perioada de înfringere a mișcării revoluționare. — 347.
- 340 Fuziunea curentului „Amicii luminii” (vezi adnotarea 186) cu curentul religios-opoziționist al „catolicismului german” s-a produs în 1850. — 348.
- 341 Guvernul prusian a căutat în fel și chip să prelungească cit mai mult detențiunea preventivă a membrilor Ligii comuniștilor arestați în mai 1851. De aceea Marx și Engels doreau ca, în interesul celor arestați, să se treacă cit mai degrabă la un proces public. — 355.
- 342 Între 5 și 15 noiembrie 1851 Marx se afla la Engels, la Manchester. — 355.
- 343 Este vorba de lucrarea „Gratuité du crédit. Discussion entre M. Fr. Bastiat et M. Proudhon”, Paris, 1850 („Gratuitatea creditului. Discuție între d-l Fr. Bastiat și d-l Proudhon). — 355.

- 344 După cum reiese din scrisorile lui Marx către Engels din 1 și 9 decembrie 1851 și din scrisoarea lui Engels către Marx din 16 decembrie, Engels scria pe atunci un pamflet în care demasca moravurile emigranților germani mic-burghezi de la Londra. Unul dintre eroii acestui pamflet trebuia să fie K. Schapper, pe atunci unul dintre conducătorii grupului sectar-aventurist și unul dintre inițiatorii scindării Ligii comuniștilor din septembrie 1850 (vezi adnotarea 169). Marx și Engels intenționau să publice acest pamflet fără semnătură în revista „Die Revolution”, a cărei editare o pregătea Weydemeyer la New York. Totuși, acest proiect nu a putut fi înlăptuit, în primul rând, deoarece, de la începutul anului 1852, Marx și Engels au lucrat la redactarea unor scrieri mari ca „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” și „Revoluție și contrarevoluție în Germania”. În afară de aceasta, în primăvara anului 1852 s-au accentuat tot mai mult divergențele dintre Willich și Schapper, precum și încercările lui Schapper de a se împăca cu Marx. În pamfletul scris în mai-iunie 1852 și intitulat „Marii bărbați ai emigrației” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358), Schapper nu mai figurează printre personaje, iar săgețile sînt îndreptate împotriva lui Ruge, Kinkel, Willich. — 356.
- 345 Engels se referă la faptul că în scrisoarea către Marx din 17 noiembrie 1851 Wilhelm Pieper a inclus poezii de Heinrich Heine. — 357.
- 346 G. W. F. Hegel. „Phänomenologie des Geistes”, Werke, Bd. II, 2. Aufl., Berlin, 1841, S. 54 („Fenomenologia spiritului”). — 358.
- 347 Scrisoarea de față a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în cartea „Der Briefwechsel zwischen F. Engels und K. Marx”, Bd. I, Stuttgart, 1913. — 360.
- 348 Marx s-a străduit să organizeze o campanie de protest împotriva arestării celor mai de văză militanți ai Ligii comuniștilor, împotriva procesului pe care-l pregătea poliția prusiană din Köln; totodată el urmărea să determine presa să renunțe la tăcere în problema arestațiilor din Köln. El a scris o serie de declarații în care a demascat acțiunile provocatoare ale autorităților prusiene și comportarea barbară față de cei arestați, trimițându-le la Paris pentru a fi publicate în presa franceză. În același timp el l-a rugat pe W. Wolff să scrie scrisori asemănătoare pentru America și Elveția, iar pe Engels pentru Anglia. Totuși, organizarea unei largi campanii de protest în presă nu a reușit, deoarece ziarele mic-burgheze și burgheze au refuzat să publice declarația în apărarea arestațiilor din Köln. — 361.
- 349 Declarațiile trimise de Marx și Engels redacției ziarului „Times” și altor ziare engleze, în care era demascată atitudinea samavolnică a guvernului prusian față de acuzații din Köln, nu au fost publicate. Ciorna declarațiilor făcute de K. Marx și F. Engels pentru „Times” a apărut în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 232—234. — 361.
- 350 Cu prilejul sosirii lui Kossuth în Anglia, în octombrie 1851, cartiștii au pregătit în cinstea lui un miting festiv la Londra, în Copenhagen House din Copenhagen Fields. Președintele comitetului cartist pentru organizarea primirii lui Kossuth, reformistul Thornton Hunt, a încercat să nu-l admită pe O'Connor la miting invocînd simptomele de nebulie manifestate de acesta. Atitudinea lui Hunt a stîrnit protestele vehemente ale cartiștilor, care-l simpatizau și-l compătimeau pe fostul lor lider. O'Connor a fost lăsat să participe la mitingul în cinstea lui Kossuth, care a avut loc la 2 noiembrie 1851.

- Căutînd să se justifice în fața masei cartiștilor, Hunt a publicat la 29 noiembrie 1851 în „Northern Star” o declarație demagogică în care se erija în apărător fervent al intereselor poporului, numindu-se comunist. Așa cum prevăzuse Marx, Hunt nu a fost ales în noul Comitet executiv al Asociației naționale cartiste. — 361.
- 351 „Notes to the People”, vol. II, 1851, p. 606. — 361.
- 352 Sfirșitul scrisorii lui Marx către Engels a fost scris pe pagina a 3-a a scrisorii lui Pieper către Marx trimisă din Bruxelles la 27 noiembrie 1851, și anume imediat sub textul scrisorii lui Pieper. — 362.
- 353 Este vorba de Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra (vezi adnotarea 64 și 169). — 362.
- 354 Această scrisoare a fost scrisă de Engels cu prilejul loviturii de stat bonapartistă de la 2 decembrie 1851, care a dus la instaurarea în Franța a regimului celui de-al doilea Imperiu, în frunte cu Napoleon al III-lea. Cîteva idei din această scrisoare și îndeosebi comparația ironică dintre lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 și lovitura de stat de la 9 noiembrie 1799 (18 brumar după calendarul republican), în urma căreia a fost instaurată dictatura militară a lui Napoleon Bonaparte, au fost dezvoltate de Marx în lucrarea sa „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217). — 362.
- 355 Cuvintele luate din discursul lui Changarnier, rostit în cadrul Adunării naționale franceze la 3 iunie 1851 ca răspuns la discursul rostit de Ludovic Bonaparte la Dijon, la 1 iunie 1851, care cuprindea amenințări camuflate la adresa Adunării. — 362.
- 356 Engels citează ironic cuvinte dintr-un discurs al lui Wilhelm Jordan, deputat de stînga în Adunarea Națională de la Frankfurt, discurs ținut într-una din ședințele Adunării din august 1848. — 364.
- 357 *Krapülinsky* — erau din poezia lui Heine „Doi cavaleri”, șlehtic scăpătat; numele Krapülinsky vine de la cuvîntul francez „crapule” care înseamnă mîncău, lacom, bețiv, precum și om josnic, ticălos. Aici se referă la Ludovic Bonaparte. — 367.
- 358 Este vorba de răscoalele muncitorilor parizieni de la 1 aprilie (12 germinal după calendarul republican) 1795 și 20—23 mai (1—4 prairial) ale aceluiași an, împotriva instaurării la 27 iulie 1794 (9 termidor) a regimului reacționar al termidorienilor, precum și de răscoalele muncitorilor din Lyon din 1831 și 1834, după revoluția din iulie 1830 din Franța. — 372.
- 359 Este vorba de intenția lui Weydemeyer de a edita la New York săptămînalul comunist „Die Revolution”. Marx și Engels au fost de acord să colaboreze cu regularitate la această revistă. Weydemeyer a reușit să scoată numai două numere ale săptămînalului în ianuarie 1852, după care revista și-a întrerupt apariția din cauza greutăților materiale. În mai și iunie 1852, Weydemeyer a reușit, cu sprijinul lui A. Cluss, să mai scoată încă două numere ale „revistei neperiodice” „Die Revolution”; în primul număr a fost publicată lucrarea lui Marx „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”, iar în al doilea — poezia lui F. Freiligrath împotriva lui Kinkel. — 374.
- 360 În iulie 1841, după ce a primit diploma de doctor în filozofie, Marx a plecat la Bonn, unde inițial intenționa să ocupe un post de docent la Universitatea

din Bonn. Din cauza politicii reacționare a guvernului prusian, care a înălțurat o serie de profesori progresiști din universitate, Marx a renunțat la ideea unei catedre universitare; el s-a îndreptat spre activitatea publicistică, propunându-și să propage în presă concepțiile democrat-revoluționare.

Din ianuarie pînă în martie 1842 Marx a rămas la Trier, la familia logodnicei sale Jenny von Westphalen.

Correspondența lui Marx cu A. Ruge din anul 1842 a fost strins legată de intenția sa de a colabora la publicațiile opoziționiste din acea vreme — revista „Deutsche Jahrbücher”, culegerea „Anekdoten zur neuesten deutschen Philosophie und Publicistik” și mai tirziu „Rheinische Zeitung”. — 379.

361 Marx se referă la cartea lui W. Vatke „Die menschliche Freiheit in ihrem Verhältnis zur Sünde und göttlichen Gnade” („Libertatea umană în relația ei cu păcatul și cu grația divină”) apărută la Berlin în 1841. — 379.

362 Este vorba de cartea lui K. Bayer „Betrachtungen über den Begriff des sittlichen Geistes und über das Wesen der Tugend” („Considerații asupra noțiunii de spirit moral și asupra esenței virtuții”), care a apărut la Erlangen în 1839. — 379.

363 Este vorba de recenzia lui L. Feuerbach, apărută în „Hallische Jahrbücher” din 1840, la cartea lui K. Bayer „Betrachtungen über den Begriff des sittlichen Geistes und über das Wesen der Tugend”. — 379.

364 Așa numește Marx într-o formă prescurtată culegerea în două volume „Anekdoten zur neuesten deutschen Philosophie und Publicistik”, editată de A. Ruge în Elveția. În această culegere au intrat articolele lui K. Marx „Observații în legătură cu recentele instrucțiuni cu privire la cenzura prusiană” și „Luther ca arbitru între Strauss și Feuerbach” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 3—27 și 28—29), precum și articole scrise de Bruno Bauer, Ludwig Feuerbach, K. F. Köpen, A. Ruge și alții. — 380.

365 Este vorba de cartea lui B. Bauer, apărută anonim, „Die Posaune des jüngsten Gerichts über Hegel, den Atheisten und Antichristen. Ein Ultimatum”, Leipzig, 1841 („Trîmbițele judecării de apoi împotriva lui Hegel, ateul și anticristul. Un ultimatum”). — 380.

366 Această critică a fost făcută de Marx în lucrarea scrisă în vara anului 1843 „Contribuții la critica filozofiei hegeliene a dreptului. Introducere” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 413—427). — 380.

367 În martie 1842 Bruno Bauer a fost înlăturat de către guvernul prusian de la Universitatea din Bonn, unde conferența în calitate de docent în teologie, din cauza concepțiilor sale ateiste și a prelegerilor sale liberal-opoziționiste. Scrisoarea lui B. Bauer menționată de Marx nu s-a păstrat. — 381.

368 Este vorba de decretul guvernamental din 18 februarie 1842 cu privire la revizuirea dispozițiilor anterioare ale guvernului prusian (decretele guvernamentale din 6 martie 1821 și din 2 august 1834) care, pentru litigiile de o anumită categorie, au înlocuit codul penal francez și curtea cu juri în vigoare în Provincia renană cu dreptul prusian și procedura judiciară secretă. Sub influența burgheziei din Provincia renană, guvernul prusian a trecut la revizuirea acestor decrete. Totuși, în decretul guvernamental din 18 februarie 1842 s-au păstrat o serie de îngrădiri care însemnau de fapt păstrarea în vigoare

a dreptului prusian pentru cazurile de înaltă trădare, pentru delikte comise de funcționari etc. — 382.

- 369 *Bülou-Cummerow*. „Preussen, seine Verfassung, seine Verwaltung, sein Verhältnis zu Deutschland”. I. Theil, Berlin, 1842. („Prusia, constituția ei, administrația ei, relațiile ei cu Germania.”)

Marx numește alegoric ziare *chinezești* ziarele oficiale din Germania de odinioară. — 383.

- 370 Marx nu a reușit să-și înfăptuiască planul de a pleca la Köln (vezi volumul de față, p. 387—388). În aprilie 1842 el s-a întors de la Trier la Bonn, unde a stat, cu întreruperi, pînă la mijlocul lunii octombrie a aceluiași an. — 383.

- 371 Este vorba de cartea lui J. Christiansen „Die Wissenschaft der römischen Rechtsgeschichte im Grundrisse”. T. I. Altona, 1838 („Elemente de istorie a dreptului roman”). — 384.

- 372 Din articolele enumerate aici de Marx numai unul a fost publicat în „Rheinische Zeitung”, și anume „Manifestul filozofic al școlii istorice a dreptului” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 86—94). Articolul „Filozofii pozitivi” a reprezentat, evident, analiza și critica unuia dintre curentele filozofiei germane de la sfîrșitul deceniului al 4-lea și începutul deceniului al 5-lea ale secolului al XIX-lea, cunoscut ca „filozofie pozitivă” (Ch. H. Weiss, I. H. Fichte-junior, A. Günther, F. Baader, mai tirziu și Schelling). Acest curent cu un caracter mistic-religios a debutat cu o critică la adresa filozofiei lui Hegel. „Filozofii pozitivi” au încercat să subordoneze filozofia religiei, s-au ridicat împotriva cunoașterii raționale și considerau revelația divină drept unicul izvor al cunoașterii „pozitive”. Ei considerau „negativă” orice filozofie care recunoștea drept izvor al ei cunoașterea rațională. — 385.

- 373 Prima parte a cărții lui F. R. Hasse „Anselm von Canterbury” a apărut în 1843, iar a doua — în 1852. — 385.

- 374 În această scrisoare Engels menționează articolul său „Alexander Jung. «Prelegeri despre literatura modernă a germanilor»” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 472—486), publicat în revista hegelienilor de stînga „Deutsche Jahrbücher”. — 386.

- 375 Din septembrie 1841 pînă în octombrie 1842, Engels a stat la Berlin, unde și-a făcut stagiul militar într-o brigadă de artilerie. În timpul liber Engels audia cursurile Universității din Berlin. — 387.

- 376 Articolul menționat de Marx în scrisoare nu s-a păstrat.

Sub numele de „disensiunile bisericesti” sau „disensiunile de la Köln” este cunoscut în Germania conflictul izbucnit între guvernul prusian și biserica catolică, în problema copiilor rezultați din căsătorii mixte (între catolici și protestanți) în legătură cu apartenența lor la o biserică sau alta. Conflictul a izbucnit în 1837, în urma arestării arhiepiscopului de Köln, învinuit de înaltă trădare pentru că refuzase să se supună regelui Frederic Wilhelm al III-lea al Prusiei. Acestui conflict i s-a pus capăt în timpul domniei lui Frederic Wilhelm al IV-lea prin capitularea guvernului prusian în fața Vaticanului. — 388.

- 377 Despre „*Liberii*”, vezi adnotarea 15. — 388.
- 378 Marx se referă la articolul apărut în „*Königsberger Zeitung*” nr. 138 din 17 iunie 1842, în care se arătau scopurile și sarcinile cenaclului „*Liberilor*”. Acest articol a fost reprodus în „*Rheinische Zeitung*” nr. 176 din 25 iunie 1842 sub titlul „*Din Berlin*”. — 388.
- 379 Este vorba de cartea lui Ph. K. Marheineke „*Einleitung in die öffentlichen Vorlesungen über die Bedeutung der Hegelschen Philosophie in der christlichen Theologie*”, Berlin, 1842 („*Introducere la prelegerile publice despre însemnătatea filozofiei hegeliene pentru teologia creștină*”). — 389.
- 380 Până la acea dată Engels își semna lucrările cu pseudonimul „*Oswald*” (vezi volumul de față, p. 387). — 390.
- 381 În octombrie 1842, după expirarea stagiului militar, Engels s-a întors de la Berlin la Barmen, iar în luna noiembrie a aceluiași an a plecat în Anglia, unde a rămas până în august 1844. — 390.
- 382 Este vorba de răspunsul lui A. Jung, publicat în „*Königsberger Literaturblatt*” din 20 iulie 1842, la articolul lui F. Engels „*Alexander Jung. «Prelegeri despre literatura modernă a germanilor»*”. — 390.
- 383 Articolul lui A. Ruge amintit în scrisoare a fost publicat în suplimentul la „*Rheinische Zeitung*” nr. 268 din 25 septembrie 1842 sub titlul „*Starea de lucruri din Saxonia*”. — 391.
- 384 Este vorba de articolul „*Cîteva cuvinte introductive la examinarea problemei: corespunde organizarea municipală renană cerințelor actuale?*”, care a apărut anonim în suplimentul la „*Rheinische Zeitung*” nr. 226 din 14 august 1842.
Este vorba de articolele lui C. H. Hermes publicate în „*Kölnische Zeitung*” din 1842 (în numerele 187, 211 și în suplimentul la nr. 235). — 391.
- 385 După cit se pare, este vorba de articolul „*Aspecte din Hannovera*”, apărut anonim în „*Rheinische Zeitung*” nr. 241 din 29 august 1842. — 391.
- 386 Este vorba de seria de articole „*Juste-Milieu*”, apărute fără semnătură în suplimentele lui „*Rheinische Zeitung*” la numerele 156, 228, 230, 233 și 235 din 5 iunie, 16, 18, 21 și 23 august 1842. Autorul acestor articole era tînărul hegelian Edgar Bauer. — 391.
- 387 În prima jumătate a lunii octombrie 1842, Marx a plecat la Köln și de la 15 octombrie a devenit redactor la „*Rheinische Zeitung*”. Sub conducerea sa, ziarul a căpătat o orientare democrat-revoluționară tot mai pronunțată. — 393.
- 388 În „*Rheinische Zeitung*” nr. 333 din 29 noiembrie 1842 a apărut o știre intitulată „*Din Berlin*”, în care se spunea: „*Herwegh și Ruge au declarat că «Liberii» cu romantismul lor politic, genialitatea și lăudăroșenia lor compromit cauza libertății și a partidului ei*”. — 394.
- 389 Pe la mijlocul lunii noiembrie 1842 a izbucnit un conflict acut între autoritățile prusiene și redacția lui „*Rheinische Zeitung*”. Marx, ca redactor al ziarului, a depus mari eforturi pentru a evita interzicerea iminentă a ziarului. Redactorului responsabil al ziarului, Joseph Renard, i-au fost prezentate, la 12 noiembrie, o serie de dispoziții în numele autorităților prusiene. În special s-a cerut ca publicația să adopte o orientare convenabilă guvernului. La

- 17 noiembrie, Marx a scris în numele lui Renard o scrisoare către oberprezidentul Provinciei renane, von Schaper, în care protesta împotriva noilor bariere puse de cenzură și împotriva intenției de a interzice ziarul. Apărînd orientarea opoziționistă a lui „Rheinische Zeitung”, Marx scria că această publicație „nu este un simplu amalgam neprincipal de referate aride și servilism, ci elucidează chestiunile de stat și instituțiile patriei în spiritul unei critici conștiente de țelul ei nobil”, că este o publicație „care va vorbi cu demnitate și fără teamă în graiul oamenilor liberi”. „Răspîndirea fără precedent de rapidă a acestei publicații — remarcă Marx — arată cît de bine a înțeles ea dorințele poporului”. La 19 ianuarie 1843 guvernul prusian a hotărît interzicerea lui „Rheinische Zeitung” cu începere de la 1 aprilie; pînă la data respectivă publicația a fost supusă unei cenzuri extrem de severe (vezi volumul de față, p. 396). — 395.
- 390 Marx se referă la proiectul de lege cu privire la divorț, elaborat în 1842. Pregătirea și dezbaterile acestui proiect de lege în cercurile guvernamentale au fost ținute în mare secret. Cu toate acestea, „Rheinische Zeitung” a publicat la 20 octombrie 1842 proiectul de lege, deschizînd astfel o largă dezbateră publică în paginile ziarelor opoziționiste. Marx a criticat acest proiect de lege în articolul „Proiectul de lege cu privire la divorț” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 165—168). — 396.
- 391 Este vorba de editarea, proiectată de G. Herwegh în 1842, la Zürich a unei reviste radicale intitulată „Der Deutsche Bote aus der Schweiz”, la care l-a invitat și pe Marx să colaboreze. Planul lui Herwegh nu s-a realizat însă; articolele diferiților autori destinate revistei au apărut în vara anului 1843 sub formă de culegere sub titlul „Einundzwanzig Bogen aus der Schweiz”. — 397.
- 392 Este vorba de planul de editare, care începuse să se contureze, a revistei „Deutsch-Französische Jahrbücher”. — 398.
- 393 Articolul lui R. Prutz intitulat „Die Jahrbücher der Gegenwart» și «Die Deutsche Jahrbücher»” a fost publicat în suplimentul la „Rheinische Zeitung” nr. 43 din 12 februarie 1843. Autorul articolului dovedea că, în ceea ce privește orientarea ei ideologică, revista „Jahrbücher der Gegenwart”, a cărei apariție fusese anunțată în ziare, nu putea fi socotită în nici un caz drept continuarea revistei „Deutsche Jahrbücher”. — 399.
- 394 Marx se referă la broșura publicată de Ruge (Braunschweig, începutul anului 1843), care cuprindea o plîngere împotriva interzicerii revistei „Deutsche Jahrbücher” de către guvernul saxon. Plîngerea era adresată Landtagului saxon. Pe broșură, în afara numelui lui Ruge, se mai găsește numele lui O. Wigand, un librar din Leipzig care edita lucrări ale scriitorilor radicali. Recenzia lui Pfützner la broșura lui Ruge și Wigand a apărut în suplimentele la „Rheinische Zeitung” nr. 71 și nr. 73 din 12 și respectiv 14 martie 1843. — 399.
- 395 Este vorba de corespondența lui Ruge cu cenzorii germani, publicată în primul volum din „Anekdoten”. — 400.
- 396 Este vorba de recenzia lui B. Bauer la cartea lui Ammon „Die Geschichte des Lebens Jesu” („Istoria vieții lui Iisus”) apărută în volumul al doilea din „Anekdoten”. — 400.

- 397 Articolul lui B. Bauer „Leiden und Freuden des theologischen Bewusstseins” a fost publicat în primul volum din „Anekdota”. — 400.
- 398 Marx se referă la articolul critic al lui Ruge „Das «christlichgermanische» Justemilieu. Die Berliner «litterarische Zeitung». 1842, Januar und Februar”, publicat în volumul al doilea din „Anekdota”. — 400.
- 399 Este vorba de cartea lui B. Bauer „Die gute Sache der Freiheit und meine eigene Angelegenheit”, Zürich und Winterthur, 1842 („Cauza dreaptă a libertății și propria mea cauză”). — 400.
- 400 În vara anului 1843 Marx a plecat de la Köln la Kreuznach, unde la 19 iunie a avut loc căsătoria sa cu Jenny von Westphalen. Din martie pînă în septembrie 1843, Marx a dus tratative cu Ruge pentru editarea peste graniță a revistei „Deutsch-Französische Jahrbücher”. Scrisoarea de față către Feuerbach este legată de intenția lui Marx de a atrage ca colaboratori la revistă reprezentanți înaintași ai intelectualității germane și franceze. La sfîrșitul lunii octombrie 1843, Marx s-a mutat la Paris, unde urma să fie editată revista. — 400.
- 401 Marx se referă la prefața cărții: Ludwig Feuerbach. „Das Wesen des Christenthums”. Zweite, vermehrte Auflage. Leipzig, 1843, S. XXIII (L. Feuerbach. „Esența creștinismului”). Totuși, Feuerbach, după cum reiese din scrisoarea sa de răspuns către Marx, din 25 octombrie 1843, atunci cînd amintește de cartea conținînd critica lui Schelling, care urma să apară, nu se referă la propria sa lucrare, ci la lucrarea prietenului și adeptului său Kapp. „Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling”, Leipzig, 1843. — 401.
- 402 Este vorba de cartea: H.E.G. Paulus. „Die endlich offenbar gewordene positive Philosophie der Offenbarung”. Darmstadt, 1843 („Filozofia pozitivă a revelației în sfîrșit revelată”). — 401.
- 403 În scrisoarea de răspuns din 25 octombrie 1843, Feuerbach, deși era cu totul de acord cu aprecierea politică dată de Marx filozofiei lui Schelling, a refuzat să scrie un articol despre Schelling pentru „Deutsch-Französische Jahrbücher”, pe motiv că era ocupat cu altă lucrare. — 402.
- 404 Această scrisoare se referă la împrejurările în care a apărut revista „Deutsch-Französische Jahrbücher”. — 403.
- 405 Revista „Deutsch-Französische Jahrbücher” a fost tipărită la Zürich în tipografia editorului Fröbel (vezi volumul de față, p. 403—404). În afară de cauzele arătate în scrisoarea de față, la încetarea editării revistei au contribuit foarte mult divergențele dintre Marx și Ruge (vezi adnotarea 8). — 406.
- 406 Marx se referă la cărțile lui L. Feuerbach „Grundsätze der Philosophie der Zukunft”, Zürich und Winterthur 1843 („Principiile filozofiei viitorului”) și „Das Wesen des Glaubens im Sinne Luthers. Ein Beitrag zum «Wesen des Christenthums»”, Leipzig, 1844 („Esența credinței în concepțiile lui Luther. Completare la «Esența creștinismului».”) — 407.
- 407 Traducerea în limba engleză se pare că nu a apărut. Traducerea în limba franceză a apărut în cartea: H. Ewerbeck. „Qu'est ce que la religion d'après la nouvelle philosophie allemande”, Paris, 1850 („Ce este religia conform noii filozofii germane”). — 407.

- 408 Este vorba de cartea: É. de Pompery. „Expositions de la science sociale, constituée par C. Fourier”, 2me éd., Paris, 1840, pp. 13, 29 („Expunere asupra științei sociale elaborate de C. Fourier”). — 408.
- 409 Afirmările lui Marx au fost luate din articolele publicate în „Allgemeine Literatur-Zeitung” nr. 5 și 6 din 1844. Marx critică aceste afirmații în capitolele VII și IX din „Sfânta familie” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 161—181, 237—238). — 409.
- 410 Marx se referă la o notă intitulată „Din scrisoarea unei doamne germane”, publicată fără semnătură în „Vorwärts!” nr. 64 din 10 august 1844. Această notă reprezintă un fragment dintr-o scrisoare a lui Jenny Marx către K. Marx. — 409.
- 411 Originalul acestei scrisori nu s-a păstrat. Fragmentul a fost publicat de Fr. Hirth în articolul „Heinrich Heine și Karl Marx” (în revista „Das Goldene Tor”, Jg. 2, nr. 11/12, 1947). — 410.
- 412 Este vorba de niște extrase din cartea lui Feuerbach „Esența credinței în concepția lui Luther”, apărute în „Vorwärts!” în august-octombrie 1844. — 411.
- 413 În legătură cu expulzarea lui Marx din Franța, vezi adnotarea 28. — 413.
- 414 Marx se referă, probabil, la versurile lui Heine „Marina noastră” (Poem nautic). — 414.
- 415 Este vorba de cartea lui L. Börne „Gesammelte Schriften” („Culegere de scrieri”), 2-te Auflage, Bd. XVIII, Hamburg, 1840. — 420.
- 416 Este vorba de cartea „Heinrich Heine über Ludwig Börne”, Hamburg, 1840. — 420.
- 417 Este vorba de înființarea Comitetului comunist de corespondență (vezi adnotarea 39). — 421.
- 418 În scrisoarea de răspuns către Marx din 17 mai 1846, Proudhon a refuzat propunerea de colaborare, declarând că el este împotriva metodelor revoluționare de luptă și împotriva comunismului. Vezi „Correspondance de P. J. Proudhon”, T. II, Paris, 1875, p. 193—202. — 421.
- 419 Este vorba de capitolul despre Ruge intitulat „Dottore Graziano, der Bajazzo der deutschen Philosophie” („Dottore Graziano, paiața filozofiei germane”), scris de M. Hess în prima jumătate a anului 1846 pentru „Ideologia germană”. Din cauza dificultăților întâmpinate în 1846 la editarea „Ideologiei germane”, Hess, într-o scrisoare adresată lui Marx în a doua jumătate a lunii iulie 1846, vorbește despre intenția sa de a edita acest capitol sub formă de broșură și îl roagă pe Marx, în caz că e de acord, să-i trimită manuscrisul. Scrisoarea de față este răspunsul lui Marx la această rugămintă. Capitolul lui Hess a fost publicat în „Deutsche-Brusseler-Zeitung” nr. 62 și 63 din 5 și 8 august 1847 sub titlul „Dottore Graziano's Werke. Zwei Jahre in Paris, Studien und Erinnerungen von A. Ruge” (Operele lui Dottore Graziano. Studii și amintiri ale lui A. Ruge). — 423.
- 420 Este vorba de culegerea „Die Opposition”, publicată de K. Heinzen la Mannheim în 1846. — 424.
- 421 Este vorba de A. Ruge și de lucrarea lui „Zwei Jahre in Paris. Studien und Erinnerungen”. Erster und zweiter Theil. Leipzig, 1846 („Doi ani la Paris. Studii și amintiri”. Partea întâi și a doua). — 424.

422 Este vorba de scrisoarea către Marx din 31 martie 1846 a editorului K. W. Leske cu privire la editarea lucrării concepute de Marx „Critica politicii și a economiei politice” (vezi adnotarea 6). Scrisoarea de față constituie răspunsul lui Marx din 29 iulie 1846 la scrisoarea lui Leske. — 424.

423 Este vorba de următorul contract încheiat între Marx și Leske :

„Între d-l dr. Marx, care se află în prezent la Paris, pe de o parte, și editura K. W. Leske din Darmstadt, pe de altă parte, a fost încheiat, cu data de astăzi, următorul contract :

§ 1. D-l dr. Marx acordă editurii K. W. Leske dreptul exclusiv de a edita lucrarea sa intitulată „Critica politicii și a economiei politice” în două volume, având peste 20 de coli de tipar în folio fiecare.

§ 2. Autorul, d-l Marx, se obligă să nu publice la altă editură vreo lucrare care ar putea concura cu cea amintită mai sus.

§ 3. La rindul ei, editura Leske se obligă să plătească d-lui dr. Marx ca onorar pentru întreaga lucrare suma de 3 000 de franci, și anume : prima jumătate din această sumă la predarea întregului manuscris, iar a doua jumătate după tipărire. În plus, editura se obligă să ofere autorului 12 exemplare gratuite.

§ 4. Editura începe să tipărească lucrarea imediat după primirea manuscrisului și se îngrijește de apariția ei într-o formă corespunzătoare.

§ 5. Tiraajul cărții „Critica politicii și a economiei politice” este fixat la 2 000 de exemplare.

§ 6. Acest contract este valabil numai pentru prima ediție. În cazul că va fi necesară o a doua ediție, se va încheia un alt contract. E de la sine înțeles că în cazul unei a doua ediții, editura Leske va fi preferată.

Acest contract este făcut în două exemplare și semnat de amândouă părțile.

Paris, 1 februarie 1845

Dr. Karl Marx
K. Leske”. — 424.

424 Marx se referă la tratativele cu întreprinzătorii din Westfalia Rempel și Meyer cu privire la editarea „Ideologiei germane” și la proiectul de a crea o editură comunistă pe acțiuni. În legătură cu aceasta, vezi adnotările 37 și 62. — 425.

425 „Physiocrates” — culegere de lucrări ale lui Quesnay, Du Pont de Nemours și ale altor fiziocrați, editată de E. Daire în 1846. — 426.

426 În timpul călătoriei făcute în Anglia împreună cu Engels, în iulie-august 1848, Marx a studiat în Biblioteca publică din Manchester operele economiștilor englezi. — 427.

427 În scrisoarea sa de răspuns din 19 septembrie 1846 Leske îi comunica lui Marx că, dată fiind cenzura severă și persecuțiile polițienești ale guvernului prusian, el renunță la editarea lucrării lui Marx. — 427.

428 Annenkov i-a scris lui Marx la 1 noiembrie 1846, în legătură cu lucrarea lui Proudhon „Système des contradictions économiques, ou Philosophie de la misère” („Sistemul contradicțiilor economice, sau Filozofia mizeriei”), următoarele : „Vă mărturisesc că însuși planul lucrării mi se pare mai degrabă rodul fanteziei unui om care a reușit să cerceteze o părticică din filozofia germană, decât rezultatul necesar al elaborării unei anumite teme și al dezvoltării ei logice”. — 428.

- 429 Despre lucrarea proiectată de Marx „Critica politicii și a economiei politice”, vezi adnotarea 6. — 438.
- 430 La această scrisoare există o notă a lui Jenny Marx adresată soției lui Herwegh. — 440.
- 431 Despre adunarea de la 27 septembrie 1847, vezi adnotarea 97. — 443.
- 432 Este vorba de Asociația muncitorilor germani de la Bruxelles (vezi adnotarea 96). — 444.
- 433 Este vorba de Asociația democrată de la Bruxelles (vezi adnotarea 97). — 444.
- 434 La sfârșitul lunii noiembrie 1847, Marx împreună cu Engels au venit la Londra pentru a participa la al doilea Congres al Ligii comunistilor (vezi adnotarea 115). — 446.
- 435 La 29 noiembrie 1847 Marx și Engels au vorbit la mitingul internațional de la Londra, organizat de asociația „Fraternal democrats” cu prilejul aniversării revoluției din 1830 din Polonia (vezi adnotarea 114). — 446.
- 436 Engels se referă la planul aventurist — de invazie a Germaniei din Franța — al legiunii republicane a emigranților (vezi adnotarea 129). — 449.
- 437 Autorii notei de la 1 aprilie — Bornstedt, Löwenfels, Börnstein, Volk și Mayer — i-au cerut lui Marx să comunice numele autorului articolului despre Asociația democrată germană publicat în „Thier'sche Zeitung”. — 452.
- 438 Este vorba de organizarea unei demonstrații cartiste de masă, la 10 aprilie 1848 la Londra, cu scopul prezentării unei petiții pentru adoptarea cartei poporului. Guvernul a interzis demonstrația. La Londra au fost concentrate armata și poliția pentru a o împiedica. Conducătorii cartiști, dintre care mulți șovăiau, au hotărât să renunțe la demonstrație și i-au îndemnat pe demonștranți să se împrăștie. — 454.
- 439 Caricatura a fost desenată în urma dispoziției guvernamentale de suspendare a lui „Rheinische Zeitung”. Cei trei ciocli de pe primul plan îi reprezintă pe cei trei miniștri prusieni care se ocupau cu probleme de cenzură: ministrul cultelor, al instrucțiunii și al medicinei. Eichhorn, desenat în chip de vereveriță cu rasă de călugăr (vezi adnotarea 34), ministrul justiției, Mühler, cu atributele justiției, legat la ochi, cu cîntar și sabie, și ministrul de interne, von Arnim, cu cap de lup. Sicriul în care zace „Rheinische Zeitung” este înconjurat de figuri alegorice care poartă botnițe și lanțuri și simbolizează presa opoziționistă. — Între 454—455.
- 440 De la începutul apariției sale, în iunie 1848, „Neue Rheinische Zeitung” a fost tipărit în tipografia W. Clouth din Köln, St. Agatha nr. 12, iar începînd cu numerele 88, 89 (sfârșitul lunii august 1848) ziarul a fost tipărit în tipografia J. W. Dietz, din Unter Hutmacher nr. 17. — 456.
- 441 Fiind silit să părăsească vremelnice Germania în urma persecuțiilor polițienești, Engels, în timpul șederii sale în diferite orașe din Elveția, mai ales la Lausanne și Berna, a stabilit legături strînse cu uniunile muncitorești și democrate locale. În decembrie 1848 a participat la primul Congres al uniunilor muncitorești germane din Elveția, în calitate de delegat al uniunii de la Lausanne (vezi adnotarea 444). — 458.

- 442 Este vorba de primul Congres al asociațiilor germane din Elveția, care a avut loc la Berna între 9 și 11 decembrie 1848. La acest congres au participat reprezentanți ai asociațiilor democratice și muncitorești dintr-o serie de orașe elvețiene. Congresul a adoptat Statutul Organizației asociațiilor germane din Elveția, potrivit căruia în fruntea organizației trebuia să fie o asociație centrală (pentru aceasta a fost aleasă asociația muncitorilor din Berna), iar conducerea curentă o avea Comisia centrală formată din cinci persoane. Dintre membrii Comisiei centrale, aleși la 14 decembrie, făcea parte F. Engels, ca secretar.
- În scrisoarea din 7 decembrie asociația din Vevey a obiectat împotriva unei serii de propuneri făcute Asociației naționale germane din Zürich și printre altele a propus ca noua organizație să fie condusă de Asociația militară din Biel (vezi adnotarea 445). Scrisoarea asociației din Vevey către congres a fost discutată în ședința acestuia din 10 decembrie 1848. Comisia centrală a fost însărcinată să răspundă la această scrisoare și să convingă asociația din Vevey să renunțe la revendicările ei și să participe la crearea noii organizații. — 458.
- 443 Este vorba de Asociația națională germană din Zürich, întemeiată în aprilie 1848, organizație democratică în a cărei componență au intrat reprezentanți ai intelectualității burghize și muncitori germani care locuiau în Elveția. Asociația se găsea sub influența democraților mic-burghezi (Fröbel, Ruge). În vara anului 1848, Asociația națională s-a alăturat Organizației asociațiilor democratice din Germania, creată în urma hotărârii primului Congres al democraților, ținut la Frankfurt pe Main. În august 1848 Asociația națională a adresat o chemare tuturor asociațiilor din Elveția pentru crearea unei organizații unificate și convocarea congresului. — 458.
- 444 Engels se afla la Berna din noiembrie 1848. La 8 decembrie 1848 Asociația muncitorilor din Lausanne i-a trimis lui Engels un mandat de delegat la Congresul de la Berna împreună cu instrucțiunile respective (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 635—636). Conducătorii Asociației din Lausanne, G. Schneeberger, Chr. Haaf și Bangert, au scris cu acest prilej Asociației muncitorilor din Berna, la 8 decembrie 1848 : „Noi nu putem trimite un delegat din cauza inactivității asociației din Vevey (care recunoaște ca organ central numai asociația din Biel). De aceea am hotărât să-i dăm imputerniciri prietenului nostru Engels. În cazul când el nu va participa, mandatul lui îi va reveni lui Fr. Frost”. — 459.
- 445 *Asociația militară* (Wehrbund) „*Ajută-le singur*” a fost întemeiată în toamna anului 1848 de cel mai de seamă militant al mișcării democratice și muncitorești, Johann Philipp Becker. Comitetul central al asociației se afla la Biel (cantonul Berna); aceștia i s-au alăturat asociații apărute în diferite orașe din Elveția și formate în mare parte din meseriași. Asociația militară a avut o orientare democratică mic-burgheză și și-a propus drept sarcină unificarea tuturor detașamentelor germane de voluntari din Elveția în scopul instaurării republicii în Germania. Această organizație s-a format, așa cum arată și numele ei, sub influența asociațiilor secrete din Franța și Italia și a avut un caracter conspirativ. Autoritățile elvețiene, sub presiunea Bundestagului german, l-au dat în judecată pe Becker și pe alți organizatori ai Asociației militare. Becker a fost condamnat să fie expulzat din cantonul Berna pe timp de un an. — 459.

- 446 Este vorba de Comitetul central al democraților din Germania, ales la al doilea Congres al democraților, care s-a ținut la Berlin între 26 și 30 octombrie 1848. În componența lui au intrat d'Estér, Reichenbach și Hexamer.
- Engels se referă la Comitetul central al muncitorilor germani, în frunte cu Stephan Born, care se afla la Leipzig. A fost ales la Congresul muncitorilor ținut la Berlin între 23 august și 3 septembrie 1848. Programul congresului, întocmit sub influența lui St. Born, pune în fața muncitorilor sarcina de a lupta pentru a obține satisfacerea anumitor revendicări îngust profesionale, îndepărtându-i astfel de la lupta revoluționară. — 460.
- 447 Este vorba de scrisoarea adresată de consilierul de poliție Stieber la 26 decembrie 1848 redacției lui „Neue Rheinische Zeitung” în legătură cu corespondența din Frankfurt pe Main, intitulată „Dr. Stieber” și publicată în nr. 177 din 24 decembrie al acestui ziar. În notă se făcea cunoscut că Stieber a plecat la Frankfurt pe Main pentru ancheta în legătură cu răscoala populară de la Frankfurt din septembrie 1848. În suplimentul la nr. 182 din 30 decembrie 1848 redacția a publicat o rectificare la această notă în care se arăta că Stieber s-a deplasat la Frankfurt pentru rezolvarea unor probleme personale. — 461.
- 448 *Code pénal* — codul penal adoptat în Franța în 1810 și introdus în regiunile din Germania din vest și de sud-vest cucerite de francezi ; alături de codul civil, el a rămas în vigoare în Provincia renană și după anexarea ei de către Prusia în 1815. — 461.
- 449 Această adresă a lui Engels către Uniunea din martie a fost scrisă de el, ca membru al Comisiei centrale, din însărcinarea Congresului de la Berna al asociațiilor germane din Elveția (vezi adnotarea 442). La ședința congresului din 10 decembrie 1848, în timp ce se discuta problema stabilirii unei legături cu Uniunea din martie (vezi adnotarea 148), a izbucnit lupta. Deși delegatul Asociației muncitorilor din Berna s-a opus unei corespondențe cu Uniunea din martie, motivînd că această organizație nu se situa pe poziții republicane, s-a hotărît să se elaboreze o adresă către Uniunea din martie. Textul acestui document a fost confirmat la ședința din 11 decembrie. La elaborarea adresei Engels trebuia să țină seama de hotărîrea congresului. El a reușit totuși ca în acest document oficial să exprime poziția revoluționarilor proletari și a lui „Neue Rheinische Zeitung” față de Uniunea din martie. Astfel, vorbind despre hotărîrile luate de Congresul de la Berna, el a subliniat că programul republican al noii Organizații a asociațiilor germane din Elveția face imposibilă o colaborare strînsă a acestei organizații cu Uniunea din martie. — 462.
- 450 *Asociația muncitorilor din Berna* a devenit în 1848 una din cele mai mari și mai influente asociații ale muncitorilor din Elveția și a avut un rol conducător pentru o serie de asociații mai mici ale muncitorilor din cantonul Berna. Asociația respecta programul republican-democrat, totuși era în mare măsură sub influența lui Weitling și Born. Asociația muncitorilor s-a dizolvat în primăvara anului 1849. — 462.
- 451 Potrivit articolului 1 din Statutul Organizației asociațiilor germane din Elveția, adoptat la Congresul de la Berna, scopul noii organizații era „să educe membrii organizației în spirit social-democrat și republican și să obțină prin mijloace legale ca principiile și instituțiile social-democrate și republicane să fie respectate de germani și traduse în viață”. — 462.

- 452 *Puterea centrală* provizorie, compusă din regentul imperial (arhiducele austriac Johann) și guvernul imperial, a fost creată din hotărârea Adunării naționale de la Frankfurt la 28 iunie 1848. Puterea centrală provizorie, care nu avea buget și nici armată proprie, care era lipsită de orice forță reală, a devenit executantul politicii contrarevoluționare a suveranilor germani. Despre pretențiile puterii centrale față de guvernul elvețian în legătură cu activitatea emigranților republicani germani în Elveția, vezi articolul lui F. Engels „Puterea centrală germană și Elveția” (în K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 50—59). — 462.
- 453 Este vorba de Adunarea națională, creată după revoluția din martie din Germania și care și-a început ședințele la 18 mai 1848 la Frankfurt pe Main. Principala sarcină a Adunării naționale consta în lichidarea fărâmițării politice a Germaniei și în elaborarea unei constituții pentru întreaga Germanie. Totuși, din cauza lașității și șovăielii burgheziei liberale și a nehotărârii și inconsecvenței aripilor stîngi mic-burgheze, Adunarea s-a temut să ia în mîinile ei puterea supremă în țară și nu s-a priceput să adopte o poziție hotărîită în principalele probleme ale revoluției germane din 1848—1849. Adunarea nu s-a hotărît să mobilizeze forțele poporului pentru a rezista atacului contrarevoluției și pentru a apăra constituția imperiului elaborată de ea; la 18 iunie 1849 Adunarea națională și-a întrerupt activitatea. — 463.
- 454 Engels a părăsit orașul Köln la sfîrșitul lunii septembrie 1848 (vezi adnotarea 136) și s-a întors acolo la mijlocul lunii ianuarie 1849. — 465.
- 455 „Înștiințare în legătură cu abonamentele la «Neue Rheinische Zeitung» pe primul trimestru al anului 1849” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 637—638).
- Marx se referă la corespondența „Alianța poliției din Europa” cu privire la expulzarea din Londra a emigrantului Wiedecker din Frankfurt, corespondență publicată cu mențiunea „Köln, 8 ianuarie” și semnată cu inițialele lui Dronke în „Neue Rheinische Zeitung” nr. 192 din 11 ianuarie 1849. — 466.
- 456 La începutul lunii octombrie 1848 Engels împreună cu Dronke, care după evenimentele din septembrie a fugit din Köln (vezi adnotarea 136 și 146), au venit la Bruxelles; la 4 octombrie amîndoi au fost arestați de poliția belgiană și trimiși la închisoare, apoi au fost duși sub escortă pînă la granița cu Franța, de unde s-au îndreptat spre Paris. — 467.
- 457 Este vorba de nota apărută fără semnătură în suplimentul la „Neue Rheinische Zeitung” nr. 233 din 28 februarie 1849, potrivit căreia căpitanul companiei 8 din Regimentul 16 infanterie, von Uttenhoven, cunoscut prin concepțiile sale reacționare, a fost învinuit de fraudă și speculă cu combustibilul statului. — 468.
- 458 La sfîrșitul lunii mai 1849 Marx și Engels au făcut o călătorie prin sud-vestul Germaniei, după încetarea apariției lui „Neue Rheinische Zeitung”, îndreptîndu-se din Palatinat spre Bingen. De aici Marx a plecat la Paris în primele zile ale lunii iunie (vezi adnotarea 152). — 470.
- 459 Este vorba de ultimul număr al lui „Neue Rheinische Zeitung”, nr. 301 din 19 mai 1849, tipărit cu cerneală roșie. — 470.
- 460 Engels se referă la campania germană pentru constituția imperiului (vezi adnotarea 153). — 472.

- 461 Este vorba de ultima bătălie dintre armata revoluționară badeneză și trupele prusiene, care s-a dat la 29 și 30 iunie 1849 la Rastatt. Restul armatei badeneze, asediată în fortăreața Rastatt, a capitulat abia la 23 iulie. — 472.
- 462 După înăbușirea insurecției din Baden și Palatinat, detașamentul în care lupta Engels a trecut granița în Elveția la 12 iulie 1849. — 472.
- 463 *Ideologi* îi numeau Marx și Engels pe acei filozofi, sociologi, istorici cărora le era proprie reprezentarea idealistă a rolului de sine stătător al ideii și care nu înțelegeau dependența gândirii, a conștiinței de realitatea materială. — 473.
- 464 Un fragment din această scrisoare a fost publicat pentru prima oară de F. Mehring în articolul „Freiligrath și Marx în corespondența lor” („Die Neue Zeit”, *Ergänzungshefte*, nr. 12, 1911—1912). — 473.
- 465 Este vorba de căutarea unui editor pentru seria de broșuri proiectate de Marx (vezi volumul de față, p. 476). — 477.
- 466 La sfârșitul lunii mai 1849 Marx și Engels au fost arestați de soldații din Hessen, care i-au bănuțit de participare la insurecția pentru apărarea constituției imperiului, și i-au trimis la Darmstadt, iar de acolo la Frankfurt pe Main. La Frankfurt pe Main au fost puși în libertate.
La începutul lunii iunie 1849 Engels a fost arestat de guvernul provizoriu din Palatinat la Kirchheimbolanden, fiind învinuit de propagandă împotriva guvernului. În ziua următoare Engels a fost eliberat la insistența lui d'Esther, membru în guvernul provizoriu. — 480.
- 467 Este vorba de Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra (vezi adnotarea 64) și de Uniunea democrată mic-burgheză înființată la Londra la sfârșitul lunii aprilie 1850. Organizatorii Uniunii democratice — democrații mic-burghezi Struve, Bobzin, Bauer (din Stolpe) și alții — au încercat să împiedice crearea unei organizații de sine stătătoare a proletariatului, urzind intrigi împotriva Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra. „Comitetul emigranților” — așa numește Marx Comitetul de ajutorare a emigranților germani de la Londra (vezi adnotarea 170). — 482.
- 468 Articolul lui W. Wolff, menționat de Engels, nu a fost publicat în primul număr din „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. În comunicarea făcută de redacție se arată că articolul lui W. Wolff „Ultimele zile ale parlamentului german” va fi publicat în numărul al doilea al revistei. Totuși, articolul lui W. Wolff „Adaos la schița «Din imperiu»”, dedicat „parlamentului ciuntit” din Stuttgart al Adunării naționale și regentei imperiale a apărut abia în numărul patru.
Este vorba de „Prima cronică internațională”, scrisă de Marx și Engels și publicată în primul număr al revistei (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 229—243).
Prelegerile de economie politică, ținute de Marx în cadrul Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra, nu au fost publicate în „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. — 487.
- 469 *Ținguiitorii* — vezi adnotarea 284. — 487.
- 470 Este vorba de Uniunea democrată a emigranților (vezi adnotarea 467). — 487.
- 471 „Rapports du Général Mieroslawski sur la campagne de Baden”, Berne, 1849 („Raportul generalului Mieroslawski asupra campaniei din Baden”). A. Daul „Tagebuch eines politischen Flüchtlings während des Freiheitskampfes in der

Rheinpfalz und Baden". St. Gallen, 1849 („Jurnalul unui emigrant politic în timpul luptei de eliberare din Palatinatul renan și Baden"). Joh. Phil. Becker und Chr. Essellen. „Geschichte der süddeutschen Mai-Revolution des Jahres 1849", Genf, 1849 („Istoria revoluției din Germania de sud din mai 1849"). — 487.

472 Această scrisoare a fost scrisă de Marx ca răspuns la scrisoarea lui Bamberger, Müller-Telling și Rudolf Schramm din 30 decembrie 1849 cu invitația de a participa la o adunare a emigranților germani. — 488.

473 Originalul acestei scrisori nu s-a păstrat. În volumul de față scrisoarea este reprodusă după textul traducerii ruse, publicate în volumul XXV, ediția I, Opere, K. Marx și F. Engels. — 489.

474 Această scrisoare a lui Engels este răspunsul la scrisoarea lui Müller-Telling din 5 februarie 1850, în care îl ruga să-i procure bilete la balul dat de Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra. Refuzul lui Engels a constituit pentru Telling un prilej de a urzi intrigi împotriva lui Marx și Engels și a Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra, sprijinită de ei. Vezi și volumul de față, p. 493—494. — 490.

475 Este vorba de Comitetul de ajutorare a emigranților germani de la Londra (vezi adnotarea 170). — 491.

476 La această scrisoare Engels a adăugat copiile următoarelor documente:
„Prin prezenta se confirmă că, în luna iulie 1849, d-l Karl Kilinski, împreună cu husarii unguri veniți din Sardinia, a fost trimis la Constanti-nopol și, întrucit nu mai avea posibilitatea să intre în armata de acolo, în februarie 1850 s-a întors la Londra.

Londra, 22 februarie 1850

Franzisehek Pulszky

Se adeverește prin prezenta că, în luna iulie 1849, d-l Martin Ryschki, împreună cu husarii unguri veniți din Sardinia, a fost trimis la Constanti-nopol și a intenționat să intre în armata ungară. Întrucit încheierea războiului l-a împiedicat să-și realizeze intenția, în februarie 1850 s-a întors la Londra.

Londra, 22 februarie 1850

Franzisehek Pulszky". — 491.

477 Acest document, scris pe o bucată de hirtie, reprezintă ciorna unei scrisori a lui Engels adresată unor arestați: Schubert și Hagen din Hamburg și Naut din Köln. — 492.

478 Scrisoarea lui Marx a fost scrisă în legătură cu intrigile democratului mic-burghez E. Müller-Telling împotriva lui Marx și Engels (vezi adnotarea 474).

La 3 martie, printr-o sentință a judecății onoarei, Telling a fost exclus din asociație, fapt împotriva căruia acesta a protestat într-o nouă scrisoare, care abunda în insinuări murdare și atacuri calomnioase la adresa lui Engels. Scrisoarea de față a lui Marx constituie un răspuns la toate aceste intrigi urzite de Telling. — 493.

479 Este vorba de broșura lui Telling „Westdeutscher Zeitungsjammer", Düsseldorf, 1850. — 494.

480 Se pare că Engels menționează aici următoarele documente: K. Marx și F. Engels. „Declarația Comitetului emigranților", K. Marx și F. Engels. „Adresa.

organului central către Liga comuniștilor. Martie 1850" și „Darea de seamă a Comitetului social-democrat al emigranților din Londra" (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 327—329, 263—273, 564—566). — 497.

481 Este vorba de organizația emigranților francezi blanquiști care locuiau la Londra. În numele Ligii comuniștilor, Marx și Engels au încheiat cu ei și cu reprezentanții aripii revoluționare a cartiștilor o înțelegere pe la mijlocul lunii aprilie 1850, în scopul creării unei asociații internaționale a revoluționarilor comuniști (vezi adnotarea 218).

Prin asociația din Greek-Street se înțelege Uniunea democrată (vezi adnotarea 467). — 499.

482 Despre „numărul roșu" al lui „Neue Rheinische Zeitung", vezi adnotarea 459. — 501.

483 Marx se referă la recenzie a lui Lünig, publicată în „Neue Deutsche Zeitung" nr. 148—151 din 22, 23, 25, 26 iunie 1850, cu privire la cele patru numere apărute ale lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue". În recenzie el acordă o atenție deosebită lucrării lui K. Marx „Luptele de clasă în Franța. 1848—1850" și lucrării lui F. Engels „Campania germană pentru constituția imperiului", însă expune trunchiat concepțiile lui Marx asupra dictaturii proletariatului și a lichidării deosebirilor de clasă. Marx a răspuns la această critică cu „Declarație către redactorul lui «Neue Deutsche Zeitung»" (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 349). — 502.

484 Este vorba de insurecția proletariatului parizian din 23—26 iunie 1848, pe care Lenin a considerat-o drept primul mare război civil dintre proletariat și burghezie. — 502.

485 Este vorba de proiectatul congres al Ligii comuniștilor (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 336—337). Congresul n-a putut fi convocat din pricina scindării Ligii comuniștilor, în septembrie 1850, și după aceea din pricina activității dezorganizatoare a grupului sectar Willich-Schapper (vezi adnotarea 169). — 503.

486 Originalul acestei scrisori nu s-a păstrat. Traducerea a fost făcută după fragmentul citat în actul de acuzare la procesul comuniștilor de la Köln. — 508.

487 Vezi adnotarea 204. — 508.

488 Originalul acestei scrisori nu s-a păstrat. Traducerea a fost făcută după fragmentul citat în actul de acuzare la procesul comuniștilor de la Köln. — 509.

489 Originalul acestei scrisori nu s-a păstrat. Traducerea a fost făcută după fragmentul citat în actul de acuzare la procesul comuniștilor de la Köln. — 509.

490 Vezi adnotarea 171. — 510.

491 Despre paragraful care lipsește în actul de acuzare se spun următoarele: „Mai departe se povestește cum L. Blanc a reușit să atragă, pentru a participa la banchet, pe prietenul său Harney împreună cu fracțiunea radicală a cartiștilor". — 510.

492 Despre paragraful care lipsește aici în actul de acuzare se spune mai departe că „sint descrise amănunțit batjocurile la care au fost supuși în aceste

- împrejurări cei doi prieteni ai lor care, potrivit celor relatate mai sus, făceau parte din Ligă". — 511.
- 493 Originalul acestei scrisori nu s-a păstrat. Traducerea a fost făcută după fragmentul citat în actul de acuzare la procesul comuniștilor de la Köln. — 512.
- 494 În legătură cu șederea lui Marx la Manchester, vezi adnotarea 240. — 512.
- 495 Despre expoziția industrială universală de la Londra, vezi adnotarea 199. — 513.
- 496 Originalul acestei scrisori nu s-a păstrat. Citatul a fost scos din scrisoarea de răspuns, din 1 iunie 1851, a lui Daniels către Marx. — 515.
- 497 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în revista „Die Neue Zeit”, Bd. 2, nr. 28, 1906—1907. — 515.
- 498 Despre mutarea lui Engels la Manchester, vezi adnotarea 162. — 515.
- 499 Despre participarea lui Engels la insurecția din Baden-Palatinat din 1849, vezi adnotarea 161. — 515.
- 500 Vezi adnotarea 374. — 516.
- 501 J. Bem. „Erfahrungen über die Congrevschen Brand-Raketen, bis zum Jahre 1819 in der königl. poln. Artillerie gesammelt”, Weimar, 1820 („Experiența folosirii rachetelor incendiare Congrev acumulate de artileria Regatului polonez pînă în anul 1819”). — 517.
- 502 Marx face aluzie la faptul că Ruge a intrat în Comitetul central al democrației europene (vezi adnotarea 171). — 520.
- 503 Este vorba de cartea lui A. Christ „Ueber den gegenwärtigen Stand der Frage der Schutzzölle”, Frankfurt am Main, 1851 („Despre starea actuală a problemei taxelor vamale protecționiste”).
[I. Pinto]. „Traité de la Circulation et du Crédit”, Amsterdam, 1771 („Tratat cu privire la circulație și credit”). — 520.
- 504 Engels se referă la scindarea Ligii comuniștilor și la retragerea lui Marx, Engels și a adepților lor din Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra (vezi adnotarea 169). — 522.
- 505 Este vorba de Comitetul central al democrației europene (vezi adnotarea 171). — 522.
- 506 Vezi adnotarea 226. — 523.
- 507 După înfrîngerea revoluției din 1848—1849, între Prusia și Austria s-a încins lupta pentru hegemonie în Germania. Austria tindea la restabilirea Confederației germane, care de fapt se destrămase în perioada revoluției; Prusia spera să-și asigure hegemonia prin formarea unei uniuni a statelor germane sub egida ei. În toamna anului 1850 lupta dintre Austria și Prusia s-a agravat în urma conflictului izbucnit între ele din cauza electoratului Hessen. Manifestările revoluționare din Hessen au oferit Austriei și Prusiei un prilej de a se amesteca în problemele interne ale electoratului, fiecare din părți revendicînd dreptul de a reprimă mișcarea. Ca răspuns la intrarea trupelor austriece în Hessen, guvernul prusian a declarat mobilizarea în noiembrie 1850 și, la rîndul său, și-a trimis acolo trupele. Sub presiunea țarului Nicolae I, Prusia a cedat însă Austriei fără mari împotriviri. — 523.

- 508 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă mult prescurtată în „Die Neue Zeit”, Bd. 2, nr. 28, 1906—1907. — 525.
- 509 Un fragment din această scrisoare a fost publicat pentru prima oară în „Die Neue Zeit”, Bd. 2, nr. 28, 1906—1907. — 529.
- 510 Joseph Weydemeyer s-a întâlnit în această perioadă la Zürich cu ofițerul elvețian Gustav von Hoffstetter, care în 1851 a publicat lucrarea militară „Tagebuch aus Italien 1849” („Însemnări din Italia anului 1849”). — 529.
- 511 Vezi adnotarea 243. — 529.
- 512 Este vorba de insurecția din sud-vestul Germaniei în apărarea constituției imperiului (vezi adnotarea 153). — 529.
- 513 Așa îi numește Engels, ironic, pe membrii Adunării naționale de la Frankfurt care se ocupau cu elaborarea constituției imperiului. — 530.
- 514 Această scrisoare a lui Marx către ziaristul Hermann Ebner din Frankfurt pe Main, ca și scrisoarea lui Marx către Ebner din 2 decembrie 1851, publicată în volumul de față (vezi p. 544—548), au apărut pentru prima oară în 1956 în „Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs”, Bd. 9 („Buletinul arhivei de stat austriece”). După cum reiese din alte materiale publicate în „Buletin”, Ebner, de îndată ce primea aceste scrisori, le preda poliției austriece, al cărui agent secret era, așa cum s-a stabilit mai târziu. Marx și Engels, evident, nu puteau cunoaște legăturile lui Ebner cu poliția. Documentele trimise de Ebner poliției austriece au ajuns apoi la Ministerul de Interne, iar mai târziu la Ministerul de Externe, de unde au fost predate arhivei de stat austriece. Prima scrisoare din arhiva austriacă s-a păstrat în copie scrisă de o mină necunoscută; a doua scrisoare este scrisă chiar de Marx. Din prima scrisoare lipsește atât începutul cât și sfârșitul, din a doua numai începutul. Pasajele respective au fost, probabil, scoase de Ebner când le-a predat poliției.
- Aceste scrisori, care dau în vileag intrigile emigrației mic-burgheze de la Londra, au fost trimise de Marx lui Ebner pentru ca acesta să le publice în vreun organ de presă, întrucât el avea relații cu multe ziare și reviste. De asemenea, Marx a căutat să dezmință în mod public calomniile răspândite pe seama revoluționarilor proletari de către diferitele clici de emigranți mic-burghezi. Mai târziu Marx și Engels au folosit materialul din aceste scrisori, dându-i amploare, în pamfletul „Marii bărbați ai emigrației”, pe care l-au scris în 1852 (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 249—358). — 531.
- 515 Vezi adnotarea 306. — 531.
- 516 Este vorba de Comitetul central al democrației europene (vezi adnotarea 171). — 532.
- 517 Este vorba de așa-numitul „Comitet pentru problemele germane” (vezi adnotarea 233). — 532.
- 518 Este vorba de apelul „Către germani”, lansat de așa-numitul „Comitet pentru problemele germane” (vezi adnotarea 233). — 533.
- 519 *Palatul de cristal* — clădire construită din metal și sticlă pentru prima expoziție industrială-comercială universală din 1851 de la Londra. — 535.

- 520 Se pare că este vorba de lucrarea lui K. Marx și F. Engels „Adresa organului central către Liga comuniștilor. Martie 1850” (vezi Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 263—273). — 537.
- 521 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Die Neue Zeit”, Bd. 2, nr. 28, 1906—1907. — 538.
- 522 Vezi adnotarea 318. — 539.
- 523 Această scrisoare a lui Marx este un post-scriptum la scrisoarea soției sale, Jenny Marx, către Amalie Daniels. În „Kölnische Zeitung”, după al cărui text este publicată scrisoarea, lipsește încheierea în care Marx enumeră cărțile de care avea nevoie. — 540.
- 524 Este vorba de lucrările: MacGregor. „The Resources and Statistics of Nations”, London, 1835 („Resursele și statistica națiunilor”); „Commercial Tariffs and Regulations, Resources, and Trade, of the Several States of Europe and America”, London, 1841—1850 („Tarifele comerciale și regulile, resursele și comerțul a diferite state din Europa și America”). — 540.
- 525 Se pare că este vorba de publicația oficială „Statistique générale de la France”, apărută sub îndrumarea lui A. Moreau. — 541.
- 526 Prefața lui Harney a precedat traducerea în limba engleză a „Manifestului Partidului Comunist”, publicat în nr. 21—24 din „Red Republican” din 9, 16, 23 și 30 noiembrie 1850. — 541.
- 527 Marx se referă la seria de articole ale lui Engels despre Ungaria (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 181—193, 217—218, 339—344, 565—574). — 542.
- 528 Originalul scrisorii lui Marx către Cluss nu s-a păstrat. Fragmentul de față a fost publicat după scrisoarea lui Cluss către Weydemeyer din 20 decembrie 1851. — 543.
- 529 La acest pasaj Cluss, în scrisoarea sa către Weydemeyer, a făcut următoarea observație: „Este vorba de împrumutul lui Kinkel, în care, din cauză că nu cunoșteam îndeajuns situația, m-am lăsat antrenat. Marx socotește că deocamdată nu trebuie să mă țin departe de această problemă”. Despre împrumutul lansat de Kinkel (așa-numitul „împrumut revoluționar germano-american”), vezi adnotarea 339. — 544.
- 530 În legătură cu această scrisoare a lui Marx către Ebner, vezi adnotarea 514. — 544.
- 531 Vezi adnotarea 339. — 544.
- 532 „Surogatul de parlament imperial” — așa numește Marx, în ironie, Adunarea națională de la Frankfurt după mutarea reședinței acesteia, la începutul lunii iunie 1849, la Stuttgart. Adunarea s-a mutat la Stuttgart fiind amenințată să fie alungată, după ce a fost părăsită de deputații conservatori și de un număr considerabil de deputați liberali. La 18 iunie „surogatul de parlament” a fost alungat de trupele württembergheze. — 545.
- 533 Este vorba de intenția lui Marx și Engels de a colabora la revista „Die Revolution” (vezi adnotarea 359). — 550.
- 534 Această scrisoare a fost publicată pentru prima oară într-o formă prescurtată în „Die Neue Zeit”, Bd. 2, nr. 29, 1906—1907. — 551.

- 535 În mai 1852 expirau imputernicirile prezidențiale ale lui Ludovic Bonaparte. În conformitate cu Constituția franceză din 1848, alegerea noului președinte trebuia să se facă la fiecare patru ani, în a doua duminică a lunii mai. — 551.
- 536 Revista „Die Revolution” a anunțat că va publica în curînd lucrarea lui Marx despre Proudhon. Dată fiind însă încetarea apariției revistei și din lipsa altor posibilități de publicare, Marx nu a mai scris această lucrare. — 551.
- 537 Un mic fragment din scrisoarea de față a fost publicat pentru prima oară în „Die Neue Zeit”, *Ergänzungshefte*, nr. 12 din 12 aprilie 1912. — 552.
- 538 Este vorba de schimbarea localului de întrunire a membrilor circumscripției Londra a Ligii comuniștilor. La începutul anului 1852, localul de întrunire a fost mutat încă o dată în Crown Street (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 465—466). — 553.
- 539 După lovitură de stat din 2 decembrie 1851 a lui Ludovic Bonaparte în Franța, Palmerston, pe atunci ministru de externe al Angliei, a aprobat, într-o discuție purtată cu ambasadorul francez la Londra, acțiunile uzurpatoare ale lui Ludovic Bonaparte. Palmerston a făcut acest pas fără să se înțeleagă în prealabil cu ceilalți membri ai cabinetului whig, ceea ce a dus la demisia lui, în decembrie 1851, deși, în principiu, guvernul englez era de acord cu punctul de vedere al lui Palmerston și a fost primul guvern din Europa care a recunoscut guvernul bonapartist din Franța. — 553.
- 540 Cererea lui Marx a rămas fără răspuns. La 22 martie 1845 Marx a fost constrîns să semneze o declarație că nu va publica în Belgia nimic referitor la politica curentă (vezi volumul de față, p. 414). — 557.
- 541 În 1838, Marx a fost scutit de serviciul militar fiind bolnav de plămîni, iar în 1841 a fost declarat inapt pentru serviciul militar. — 558.
- 542 Este vorba de Clubul muncitorilor germani, întemeiat la Paris, la începutul lunii martie 1848, din inițiativa conducătorilor Ligii comuniștilor. Statutul clubului a fost elaborat de Marx. Cu ajutorul acestei organizații, Marx și Engels s-au străduit să-i unească pe muncitorii emigranți germani aflați la Paris, să lămurească tactica proletariatului în revoluția burghezo-democratică și să contracareze încercările aventuriste ale democraților mic-burhezi de a invada Germania cu legiuni de voluntari. Clubul a desfășurat o importantă muncă de organizare a repatrierii individuale a muncitorilor germani în vederea participării lor la lupta revoluționară.
Despre *Asociația democrată germană*, vezi adnotarea 129. — 559.
- 543 Despre agitația pentru reforma financiară, vezi adnotarea 194. — 561.
- 544 Despre „complotul prafului de pușcă” de la 5 noiembrie 1605, vezi adnotarea 163. — 561.
- 545 Este vorba de chitanța pentru argintăria familiei Marx eliberată de casa de amanet din Frankfurt în vara anului 1849, cînd soția lui Marx, împreună cu copiii, l-a urmat în emigrație (vezi volumul de față, p. 563). — 561.
- 546 Este vorba de adresa organului central al Ligii comuniștilor din Köln către Ligă, de la 1 decembrie (vezi adnotarea 277). În acest document este condamnată activitatea fracțiunii Willich-Schapper. Alături de adresă și de alte documente, organul central a trimis circumscripției de la Londra Statutul Ligii comuniștilor (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 580—583). — 567.

Indice de lucrări și articole ale lui K. Marx și F. Engels citate sau menționate

Karl Marx

- Articolul de fond din nr. 179 al lui „Kölnische Zeitung” — apărut în „Rheinische Zeitung” din 10, 12 și 14 iulie 1842 (vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 95—115). — 388.
- Burghezia și contrarevoluția — apărut în „Neue Rheinische Zeitung” din 10, 15, 16 și 31 decembrie 1848 (vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 111—137). — 542.
- Contribuții la critica filozofiei hegeliene a dreptului — (vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 225—367). — 380, 383.
- Contribuții la critica filozofiei hegeliene a dreptului. Introducere — apărut în „Deutsch-Französische Jahrbücher” (vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 413—427). — 406.
- Critica moralizatoare și morala critică. Contribuție la istoria culturii germane. Împotriva lui Karl Heinzen — apărut în „Deutsche-Brüsseler-Zeitung” din 28 și 31 octombrie și din 11, 18 și 25 noiembrie 1847 (vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 333—362). — 98—99, 543.
- Declarație — apărut în „Kölnische Zeitung” din 9 octombrie 1851 (vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 113). — 340.
- Dezbaterile celei de-a 6-a diete renane. De un renan. Primul articol: Dezbaterile în legătură cu libertatea presei și cu publicarea proceselor-verbale ale dietei — apărut în „Rheinische Zeitung” din 5, 8, 10, 12, 15 și 19 ianuarie 1843 (vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 30—85). — 385.
- Discurs asupra liber-schimbismului rostit la ședința publică de la 9 ianuarie 1848 a Asociației democratice din Bruxelles (vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 447—460). — 113, 483.
  - Discours sur la question du libre échange, prononcé à l'Association Démocratique de Bruxelles, dans la séance publique du 9 janvier 1848. (Bruxelles 1848). — 113, 483.

- *Gesammelte Aufsätze*, Heft 1, Köln 1851 — volum editat de Hermann Becker. — 483.
- Interzicerea lui „Leipziger Allgemeine Zeitung” pe teritoriul statului prusian — apărut în „Rheinische Zeitung” din 1, 4, 6, 8, 10, 13 și 16 ianuarie 1843 (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 169—190). — 396.
- Justificarea corespondentului din valea Moselei — apărut în „Rheinische Zeitung” din 15 și 17 pînă în 20 ianuarie 1843 (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 191—222). — 396.
- Luptele de clasă în Franța. 1848—1850 — apărut în „Neue Rheinische Zeitung, Politisch-ökonomische Revue” în numerele 1, 2, 3, 5 și 6 din ianuarie pînă în martie și din mai pînă în octombrie 1850 (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 9—113). — 303.
- Manifestul filozofic al școlii istorice a dreptului — apărut în „Rheinische Zeitung” din 9 august 1842 (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 86—94). — 385.
- Mizeria filozofiei. Răspuns la „Filozofia mizeriei” a d-lui Proudhon (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 65—179). — 75, 77, 79, 93, 95, 111, 128—129, 303, 354—355, 442, 446, 506.
— *Misère de la philosophie. Réponse à la philosophie de la misère de M. Proudhon*. Paris — Bruxelles 1847. — 75, 77, 79, 93, 95, 111, 303, 354, 442, 446, 506.
- Muncă salariată și capital — apărut în „Neue Rheinische Zeitung” din 5 pînă în 8 și 11 aprilie 1849 (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 441—472). — 476.
- Observații în legătură cu recentele instrucțiuni cu privire la cenzura prusiană. De un renan — apărut în „Anekdoten...I”, din 1843 (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 3—27). — 379, 381.
- Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte — apărut în „Die Revolution. Eine Zeitschrift in zwangslosen Heften” 1, Heft 1852 (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 115—217). — 551, 568—569.
- Protecționistii, liber-schimbiștii și clasa muncitoare — apărut în broșura „Zwei Reden über die Freihandels- und Schutzzollfrage von Karl Marx”. Hamm, 1848, tradusă din limba franceză și prevăzută cu prefață și observații lămuritoare de J. Weydemeyer (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 297—299). — 94, 96, 101—102, 103.
- Reaparitia lui „Neue Rheinische Zeitung” — apărut în „Neue Rheinische Zeitung” din 12 octombrie 1848 (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 5, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 470). — 127—128.
- Scrisoare către redactorul ziarului „Réforme” — apărut în „La Réforme” din 8 martie 1848 (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 547—549). — 116.

Friedrich Engels

- Alexander Jung. Prelegeri despre literatura modernă a germanilor — apărut în „Deutsche Jahrbücher für Wissenschaft und Kunst” (vezi *K. Marx și*

- F. Engels*. Opere, vol. 1, București, Editura politică, ed. a II-a, 1960, p. 472—486). — 387.
- Analiza critică a cărții lui Proudhon „Idée générale de la révolution au XIX e siècle” (traducerea rusă în: *Arhiv Marksa i Engelsa*, tom. X, Moskva 1948, str. 5—34). — 344, 351, 353, 354.
  - Campania germană pentru constituția imperiului — apărut în „*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*” nr. 1, 2 și 3 din ianuarie pînă în martie 1850 (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 115—211). — 136, 378, 379, 485, 486.
  - Către clasa muncitoare a Marii Britanii (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 243—247). — 10.
    - To the working classes of Great-Britain. În: „*Die Lage der arbeitenden Klasse in England. Nach eigner Anschauung und authentischen Quellen*”. Leipzig 1845. — 10.
  - Comuniștii și Karl Heinzen — apărut în „*Deutsche-Brüsseler-Zeitung*” din 3 și 7 octombrie 1847 (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 310—326). — 88, 543.
  - Consiliul național — apărut în „*Neue Rheinische Zeitung*” din 10 decembrie 1848 (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 92—109). — 132.
  - Criza comercială în Anglia. Mișcarea cartistă. — Irlanda (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 327—329). — 98—99.
    - La crise commerciale en Angleterre — Mouvement chartiste. — Irlande — apărut în „*La Réforme*”, din 26 octombrie 1847. — 98—99.
  - Descrierea coloniilor comuniste de dată mai recentă și care mai ființează încă — apărut în „*Deutsches Bürgerbuch für 1845*” (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 547—562). — 8, 21, 46, 64.
  - Două cuvintări rostite la Elberfeld — apărut în „*Rheinische Jahrbücher zur gesellschaftlichen Reform*” vol. I, 1845 (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 563—585). — 27.
  - „*Kölnische Zeitung*” despre lupta maghiarilor — apărut în „*Neue Rheinische Zeitung*” din 18 februarie 1849 (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 339—344). — 542.
  - Lupta din Ungaria — apărut în „*Neue Rheinische Zeitung*” din 13 ianuarie 1849 (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 181—193). — 128, 130, 465, 542.
  - Majoritatea „mulțumită”. Proiectul de „reformă” al lui Guizot. Straniile vederi ale d-lui Garnier-Pagès. Cuvintarea d-lui Ledru-Rollin la banchetul democrat de la Chalon. Un congres democrat. Cuvintarea d-lui Flocon. Ziarele „*Réforme*” și „*National*” (vezi *K. Marx și F. Engels*. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 434—440). — 108.
    - The „satisfied” majority — Guizot’s scheme of „Reform” — Queer notions of M. Garnier-Pagès — Democratic banquet at Chalon-Speech of M. Ledru-Rollin — A democratic congress — Speech of M. Flocon —

- The „Réforme” and the „National”. În „The Northern Star” din 8 ianuarie 1848. — 108.
- Mișcările din 1847 — apărut în „Deutsche-Brüsseler-Zeitung” din 23 ianuarie 1848 (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 501—510). — 111.
- Mouvement chartiste (Anonym) — (*Marx-Engels Gesamtausgabe. Erste Abteilung. Band 6. S. 576—582*) — apărut în „La Réforme”, din 10 și 19 ianuarie 1848. — 111.
- Ordinul prusian de arestare a lui Kossuth — apărut în „Neue Rheinische Zeitung” din 28 ianuarie 1849 (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 217—218). — 542.
- Patronii și muncitorii din Anglia (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 330—332). — 96.
- Posibilitățile și perspectivele unui război al Sfintei Alianțe împotriva Franței în 1852 (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 509—540). — 226.
- Presa elvețiană — apărut în „Neue Rheinische Zeitung” din 17 ianuarie 1849 (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 194—199). — 131.
- Principiile comunismului (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 365—382). — 97—98, 104.
- Problema constituției Germaniei (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 41—59). — 71, 81, 82, 83.
- Proudhon (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 623—626). — 128—129.
- Revoluție și contrarevoluție în Germania (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 3—112).
- Seria de articole a apărut în „New York Daily Tribune” din 25 și 28 octombrie, 6, 7, 12 și 28 noiembrie 1851, 27 februarie, 5, 15, 18, 19 martie, 9, 17 și 24 aprilie, 27 iulie, 19 august, 18 septembrie, 2 și 23 octombrie 1852. — 301, 302, 304, 313, 322—325, 336, 360, 366, 550, 551.
- Sărbătoarea națiunilor la Londra (La aniversarea proclamării Republicii Franceze, 22 septembrie 1792) — apărut în „Rheinische Jahrbücher zur gesellschaftlichen Reform” 2. Band 1846 (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 640—652). — 344—350.
- Schelling, der Philosoph in Christo, oder die Verklärung der Weltweisheit zur Gottesweisheit. Für gläubige Christen, denen der philosophische Sprachgebrauch unbekannt ist. Berlin 1842. (*Marx-Engels Gesamtausgabe, Erste Abteilung, Band 2, S. 229—249*). — 387.
- Schelling und die Offenbarung. Kritik des neuesten Reaktionsversuchs gegen die freie Philosophie. Leipzig, 1842. (*Marx-Engels Gesamtausgabe, Erste Abteilung, Band 2. S. 181—227*). — 387.
- Schiță a unei critici a economiei politice — apărută în „Deutsch-Französische Jahrbücher” (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 544—571). — 6, 167.

- Scrisoare către redactorul ziarului „Northern Star” (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 542—546).
  - To the editor of the „Northern Star”. În „The Northern Star” din 25 martie 1848. — 115.
- Scrisoare către redactorul ziarului „The Times” (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 507—508).
  - To the ed. of the „Times”. — 207, 209.
- Situația Angliei. „Past and Present” by Thomas Carlyle, London, 1843 — apărut în „Deutsch-Französische Jahrbücher” (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 1, București, Editura politică, 1960, ed. a II-a, p. 572—598). — 6.
- Situația clasei muncitoare din Anglia. După observații proprii și izvoare autentice. Leipzig, 1845 (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 239—378). — 10, 16, 20, 23, 25, 418.
- Situația din Belgia (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 552—553). — 120—121.
- Socialismul german în versuri și proză. Articolul 2. Karl Grün, „Despre Goethe din punct de vedere omenesc”. Darmstadt, 1846 — apărut în „Deutsche-Brüsseler-Zeitung” din 21, 25 și 28 noiembrie precum și din 2, 5 și 9 decembrie 1847 (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 220—246). — 76.
- Ungaria — apărut în „Neue Rheinische Zeitung” din 19 mai 1849 (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 6, București, Editura politică, 1959, p. 565—574).
- Ziarele „La Réforme” și „Le National” — apărut în „Deutsche-Brüsseler-Zeitung” din 30 decembrie 1847 (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 424—426). — 542.

Karl Marx și Friedrich Engels

- Adresa organului central către Liga comuniștilor. Martie, 1850 (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 263—273). — 265, 266, 271.
- Adresa organului central către Liga comuniștilor. Iunie 1850 (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 331—338). — 503.
- A treia cronică internațională. Din mai pînă în octombrie 1850 — apărut în „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. Caietele 5 și 6 din mai pînă în octombrie 1850 (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 457—504). — 278.
- Circulară împotriva lui Kriege (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 1—16). — 46, 62, 64.
- Cuvînt înainte la traducerea germană a toastului lui A. Blanqui. Din textul toastului (Manifest) (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 584—586). — 209, 228.
- Darea de seamă a Comitetului social-democrat al emigranților din Londra — apărut în „Norddeutsche Freie Presse” din 10 mai 1850 (vezi *K. Marx și F. Engels. Opere*, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 569—570). — 496.

- Declarația comitetului emigranților — apărut în „Neue Deutsche Zeitung” din 28 aprilie 1850 (vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 327—329). — 496, 497.
- Declarație către redactorul lui „Neue Deutsche Zeitung” — apărut în „Neue Deutsche Zeitung” din 4 iulie 1850 (vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 349). — 501.
- Declarație împotriva lui A. Ruge (vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 505—506). — 168, 280.
- Despre Polonia. Discurs rostit la mitingul internațional de la Londra consacrat celei de-a 17-a aniversări a insurecției poloneze din 1830. 29 noiembrie 1847 — apărut în „Deutsche-Brüsseler-Zeitung” din 9 decembrie 1847 (vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 414—416). — 446.
- Ideologia germană. Critica filozofiei germane contemporane în persoana reprezentanților ei Feuerbach, B. Bauer și Stirner și a socialismului german în persoana diferiților lui profeți (vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 3, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 9—572). — 33, 46, 53, 57, 66, 70, 75, 77—79, 422, 423, 438, 445.
- Înștiințare în legătură cu apariția lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue” — apărut în „Westdeutsche Zeitung” din 9 ianuarie 1850 (vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 5—6). — 483—484, 487, 559.
- Manifestul Partidului Comunist — apărut în februarie 1848 la Londra (vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 4, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 461—500). — 540, 551.
  - Manifesto of the Communist Party. În „The Red. Republican” din 9, 16, 23 și 30 noiembrie 1850. — 540, 551.
- Prima cronică internațională — apărut în „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. 2. Heft. Februarie 1850 (vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 229—243). — 327, 496.
- Revendicările partidului comunist în Germania (Manifest) (vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 5, București, Editura politică, 1963, ed. a II-a, p. 3—5). — 120.
- Scrisoare către Adam, Barthélemy și Vidil (vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 450). — 191.
- Scrisoare către redactorul ziarului „Times” (vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 8, București, Editura politică, 1960, p. 232—234).
  - To the Editor of the „Times”. — 360.

Friedrich Engels și Karl Marx

- Sfânta familie sau critica criticii critice. Împotriva lui Bruno Bauer & Co. Frankfurt pe Main 1845, (vezi *K. Marx* și *F. Engels*. Opere, vol. 2, București, Editura politică, 1962, ed. a II-a, p. 3—238). — 6, 13, 15, 17, 23, 26—28, 358, 410, 415, 426.

Indice bibliografic

Cuprinzînd lucrările menționate de Marx și Engels

La lucrările citate de Marx și Engels au fost indicate, în măsura în care acest lucru a putut fi stabilit, edițiile presupuse că ar fi fost folosite de ei. În unele cazuri, în special acolo unde izvoarele bibliografice nu sînt precizate, nu se menționează ediția. Legile și documentele sînt indicate numai atunci cînd se citează din ele. Unele izvoare n-au putut fi identificate.

I. Opere și lucrări

Alison, Archibald: History of Europe from the commencement of the French revolution in M DCC LXXXIX to the restoration of the Bourbons in M D CCC XV. (Prima ediție în 10 volume: Edinburgh 1833—1842.) — 517.

[*Bastiat, Frédéric, et Pierre-Joseph Proudhon*:] Gratuité du crédit. Discussion entre M. Fr. Bastiat et M. Proudhon. Paris 1850. — 355.

Bauer, Bruno: Die gute Sache der Freiheit und meine eigene Angelegenheit. Zürich und Winterthur 1842. — 400.

[*Bauer, Bruno*:] Die Posaune des jüngsten Gerichts über Hegel den Atheisten und Antichristen. Ein Ultimatum. Leipzig 1841. — 380, 383.

Bayer, Karl: Betrachtungen über den Begriff des sittlichen Geistes und über das Wesen der Tugend. Erlangen 1839. — 379.

Becker, Joh[ann] Phil[ipp] und Christian] Esselen: Geschichte der süddeutschen Mai-Revolution des Jahres 1849. Genf 1849. — 487.

Bem, Joseph: Erfahrungen über die Congrevschen Brand-Raketen bis zum Jahre 1819 in der Königl. Polnischen Artillerie gesammelt und an Seine Kaiserliche Hoheit den Grossfürsten Constantin, General en Chef aller Königl. Polnischen Truppen, berichtet. Hrsg. von M. Schuh. Weimar 1820. — 517.

Blanc, Louis: Histoire de dix ans. 1830—1840. T. 1—5. Paris 1841—1844. — 175, 176, 190, 199.

— Histoire de la révolution française. T. 1—2. Paris 1847. — 81, 97, 116, 113, 199.

- Organisation du travail. 4me éd. Bruxelles 1845. (Prima ediție : Paris 1840.) — 93, 199.
- Pages d'histoire de la révolution de février 1848. Bruxelles 1850. (Prima ediție : Paris 1849.) — 199.
- [*Börne, Ludwig*] Ludwig Börne's Urtheil über H. Heine. Ungedruckte Stellen aus den Pariser Briefen. Als Anhang : Stimmen über H. Heine's letztes Buch, aus Zeitblättern. Frankfurt a M. 1840. — 420.
- Bülou-Cummerow [Ernst Gottfried Georg von]* : Preussen, seine Verfassung, seine Verwaltung, sein Verhältnis zu Deutschland. Berlin 1842. — 383.
- Capefigue* : Les cent jours. T. 1—2. Paris 1841. — 81.
- Christ, A.* : Über den gegenwärtigen Stand der Frage der Schutzzölle. Frankfurt a M. 1851. — 520.
- Christiansen, J.* : Die Wissenschaft der römischen Rechtsgeschichte im Grundrisse. Bd. 1. Altona 1838. — 384.
- Cicero, Marcus Tullius* : Epistolae. — 210.
- Daul, A.* : Tagebuch eines politischen Flüchtlings während des Freiheitskampfes in der Rheinpfalz und Baden. St. Gallen 1849. — 487.
- Decker, C[arl] von* : Der kleine Krieg, im Geiste der neueren Kriegführung. Oder : Abhandlung über die Verwendung und den Gebrauch aller drei Waffen im kleinen Kriege. Berlin und Posen 1822.
- La petite guerre, ou traité des opérations secondaires de la guerre ; traduit de l'allemand, avec des notes, par M. Ravichio de Peretsdorf, suivie de l'instruction secrète de Frédéric II. Bruxelles 1838. (Prima ediție în 3 volume : Paris 1827.) — 225, 529.
- Dureau de la Malle [Adolphe-Jules-César-Auguste]* : Économie politique des Romains. T. 1—2. Paris 1840. — 300, 301.
- Ewerbeck, Hermann* : L'Allemagne et les Allemands. Paris 1851. — 342, 345, 349.
- Feuerbach, Ludwig* : Grundsätze der Philosophie der Zukunft. Zürich und Winterthur 1843. — 407.
- Das Wesen des Christenthums. Leipzig 1841. — 11, 407, 409.
- Das Wesen des Christenthums. 2., vermehrte Aufl. Leipzig 1843. — 401.
- Das Wesen des Glaubens im Sinne Luther's. Ein Beitrag zum „Wesen des Christenthums“. Leipzig 1844. — 407, 411.
- Fourier, Charles* : Théorie des quatre mouvements et des destinées générales in : Oeuvres complètes, 2de éd. T. 1. Paris 1841. — 36.
- Freiligrath, Ferdinand* : Der Mohrenfürst (Ballade). — 247.
- Reveille (Gedicht). — 565.

- Godwin, William*: Enquiry concerning political justice, and its influence on morals and happiness. 2nd ed. Vol. 1—2. London 1796. (Prima ediție: London 1793.) — 24.
- Goethe, Johann Wolfgang von*: Der Fischer (Ballade). — 163.
- Totalität (Epigramm). — 46.
- Grün, Karl*: Die preussischen Landtags-Abschiede. Ein Wort zur Zeit. Birwinken 1846. — 31, 37, 38, 40.
- Grün, Karl*: Die soziale Bewegung in Frankreich und Belgien. Briefe und Studien. Darmstadt 1845. — 32, 422.
- Ueber Göthe vom menschlichen Standpunkte. Darmstadt 1846. — 76
- Gutzkow, Karl*: Börnes Leben. In: Gesammelte Werke von Ludwig Börne. Vollständig umgearbeitete Ausgabe. Sechster Band. Frankfurt a. M. 1845. — 420.
- Hasse, Friedrich Rudolf*: Anselm von Canterbury. 1. Teil: Das Leben Anselm's. Leipzig 1843. — 385.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich*: Phänomenologie des Geistes. Bamberg und Würzburg 1807. In: Werke. Band 2. Berlin 1832. (2. Aufl. Berlin 1841.) — 358, 400.
- Heine, Heinrich*: Atta Troll. — 162.
- Deutschland. Ein Wintermärchen. — 414.
- Unsere Marine. Ein nautisches Gedicht. — 414.
- Die Nordsee. 1. Zyklus: Frieden. — 394.
- Heinrich Heine über Ludwig Börne. Hamburg 1840. — 420.
- Heinzen, Karl*: Die Helden des deutschen Kommunismus. Dem Herrn Karl Marx gewidmet. Bern 1848. — 129.
- Hess, Moses*: Die letzten Philosophen. Darmstadt 1845. — 14.
- Homer*: Ilias. — 312.
- Horaz*: Ars poetica. — 56.
- Carmina. — 249.
- Johnston, Alexander Keith*: The physical atlas of natural phenomena: a series of maps and illustrations of the geographical distribution of natural phenomena. Edinburgh and London 1848. — 343.
- Johnston, James Finlay Wair*: Notes on North America agricultural, economical, and social. Vol. 1—2. Edinburgh and London 1851. — 343.
- Juvenal*: Satirae. — 180.
- Kapp, Christian*: Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling, ein Beitrag zur Geschichte des Tages von einem vieljährigen Beobachter. Leipzig 1843. — 401.

- La Sagra, Ramon de* : Organisation du travail. Questions préliminaires à l'examen de ce problème. Paris 1848. — 112.
- MacCulloch, J. R.* : A dictionary, practical, theoretical, and historical, of commerce and commercial navigation. London 1832. — 540.
- MacGregor, John* : Commercial statistics : a digest of the productive resources, commercial legislation, custom tariffs, navigation, port and quarantine laws and charges, shipping, imports and exports, and the moneys, weights and measures of all nations. Vol. 1—5, London 1844—1850. — 540.
- The resources and statistics of nation, exhibiting the geographical position and natural resources ; the area and population. London 1834. — 540.
- Progress of America. London 1847. — 540.
- Marheineke, Philipp* : Einleitung in die öffentlichen Vorlesungen über die Bedeutung der Hegelschen Philosophie in der christlichen Theologie. Berlin 1842. — 389.
- Mazzini, J[oseph]* : Italy, Austria, and the Pope. A letter to Sir James Graham, Bart. London 1845. — 241.
- Le Pape au dix-neuvième siècle. Bruxelles 1850. — 149.
- Michelet, J[ules]* : Histoire de la révolution française. T. 1—2. Paris 1847. — 110.
- [Mieroslawski, Ludwig von :]* Rapports du général Mieroslawski sur la campagne de Bade. Berne 1849. — 487.
- Moreau de Jonnés, Alex* : Statistique générale de la France. — 541.
- Napier, W[illiam] F[rancis] P[atrick]* : History of the war in the Peninsula and in the south of France, from the year 1807 to the year 1814. Vol. 1—6. London 1828—1840. — 198, 210, 227, 517.
- Die Opposition*. Herausgegeben von K. Heinzen. Mannheim 1846. — 424.
- Paulus, H[einrich] E[berhard] G[ottlob]* : Die endlich offenbar gewordene positive Philosophie der Offenbarung oder Entstehungsgeschichte, wörtlicher Text, Beurtheilung und Berichtigung der v. Schellingischen Entdeckungen über Philosophie überhaupt, Mythologie und Offenbarung des dogmatischen Christentums im Berliner Wintercursus von 1841—42. Darmstadt 1843. — 401.
- Physiocrates*. Quesnay, Dupont de Nemours, Mercier de la Rivière, Baudeau Le Trosne, avec une introd. sur la doctrine des physiocrates, des commentaires et des notices historiques, par Eugène Daire. 1e partie. Paris 1846. — 426.
- [Pinto, Isaac :]* Traité de la circulation et du crédit. Amsterdam 1771. — 520.
- Pompery, Édouard de* : Exposition de la science sociale, constituée par C. Fourier. 2me éd., revue et augmentée. Paris 1840. — 407—408.

- Porter, G[eorge] R[ichardson]*: The progress of the nation, in its various social and economical relations, from the beginning of the nineteenth century. A new ed. London 1851. — 541.
- Price, Richard*: An appeal to the public, on the subject of the national debt. A new ed. London 1774. (Prima ediție: London 1772.) — 298.
- Observations on reversionary payments; on schemes for providing annuities of widows, and for persons in old age; on the method of calculating the values of assurances on lives; and on the national debt. 3^d ed., London 1773. (Prima ediție: London 1771.) — 298.
- Proudhon, Pierre-Joseph* vezi [*Bastiat, Frédéric, et Pierre-Joseph Proudhon*]
- Proudhon, P[ierre-] J[oseph]*: Idée générale de la révolution au XIXe siècle. Paris 1851. — 282, 284, 285—291, 294—300, 313, 318, 322, 342, 345, 371.
- Système des contradictions économiques, ou Philosophie de la misère. T. 1—2. Paris 1846. — 41, 49, 61, 65, 72, 151, 428—438.
- Philosophie der Staatsökonomie oder Nothwendigkeit des Elends. Deutsch bearb. von Karl Grün. Bd. 1—2. Darmstadt 1847. — 41, 65.
- Reden, Friedrich von*: Vergleichende Kultur-Statistik der Gebiets- und Bevölkerungsverhältnisse der Gross-Staaten Europa's. Berlin 1848. — 541.
- Rodbertus [-Jagetzow, Johann Karl]*: Sociale Briefe an von Kirchmann. Dritter Brief: Widerlegung der Ricardo'schen Lehre von der Grundrente und Begründung einer neuen Rententheorie. Berlin 1851. — 249.
- Rotteck, Carl von*: Allgemeine Weltgeschichte für alle Stände, von den frühesten Zeiten bis zum Jahre 1831. Bd. 1—4. Stuttgart 1832—1833. — 216.
- Rotteck, Carl von, und Carl Welcker*: Das Staats-Lexikon. Encyklopädie der sämtlichen Staatswissenschaften für alle Stände. Bd. 1—12. Altona 1845—1848. — 216.
- Ruge, Arnold*: Zwei Jahre in Paris. Studien und Erinnerungen. Teil 1 u. 2. Leipzig 1846. — 423.
- Ruge, Arnold, und Otto Wigand*: An die Hohe Zweite Kammer der Sächsischen Ständeversammlung. Beschwerde über die durch ein Hohes Ministerium des Innern angeordnete und am 3. Januar 1843 ausgeführte Unterdrückung der Zeitschrift „Deutsche Jahrbücher für Wissenschaft und Kunst“. Braunschweig 1843. — 399.
- Saint-Simon [Claude-Henri de]*: Lettres d'un habitant de Genève à ses contemporains. (Prima ediție: anonym Paris 1803.) In: Oeuvres de Saint-Simon. Paris 1841. — 36.
- Sarrans, B[ernard] jeune*: Lafayette et la révolution de 1830, histoire des choses et des hommes de juillet. T. 1—2. Paris 1832. — 175.
- [*Savary, Anne-Jean-Marie-René, duc de*] Mémoires du duc de Rovigo, pour servir à l'histoire de l'empereur Napoléon. T. 1—8. Paris 1828. — 230, 231.
- Schiller, Friedrich von*: Die Sonntagskinder (Epigramm). — 341.

- Southey, Robert*: History of the Peninsular war. Vol. 1—3 London 1823—1832. — 198.
- Stieler's* Handatlas über alle Theile der Erde nach dem neuesten Zustande und über das Weltgebäude. (Prima ediție în 4 fascicole, Gotha 1817—1822; pină în 1850 au apărut 11 ediții revăzute.) — 517, 529.
- Stirner, Max*: Der Einzige und sein Eigenthum. Leipzig 1845. — 10, 14, 276, 280.
- Struve, Gustav von*: Grundzüge der Staatswissenschaft. Bd. 1—4. Mannheim, Frankfurt a. M. 1847—1848. — 216.
- Weltgeschichte in neun Büchern. (Prima carte a apărut în 1856 la New York.) — 216.
- Sue, Eugène*: Les mystères de Paris. (Publicat pentru prima oară: 1842/1843 în „Journal des Débats“.) — 25.
- Telling [Eduard von Müller-]*: Westdeutscher Zeitungsjammer. Düsseldorf 1850. — 493.
- Thiers, A[dolphe]*: Histoire du Consulat et de l'Empire. T. 1—11. Paris 1845—1851. (Ediția completă cuprinzând 20 volume a fost terminată în 1862.) — 198, 231.
- Tooke, Thomas*: A history of prices, and of the state of the circulation, from 1839 to 1847 inclusive. London 1848. — 174, 541.
- Vatke, Wilhelm*: Die menschliche Freiheit in ihrem Verhältnis zur Sünde und zur göttlichen Gnade. Berlin 1841. — 379.
- Vaulabelle, Achille de*: Histoire des deux restaurations jusqu'à la chute de Charles X. (Primul volum al lucrării în 4 volume a apărut în 1844 la Paris.) — 81.
- Vergil*: Aeneis. — 480, 483.
- Weitting, Wilhelm*: Garantien der Harmonie und Freiheit. Vivis 1842. — 38
- Die Menschheit, wie sie ist und wie sie sein sollte. o. O. 1838. — 38

II. Documente

- Adresse des Bildungs-Vereins in London an die deutschen Proletarier. London 1846. — 47.
- Adresse der deutschen Socialreformer zu Philadelphia an Hermann Kriege und die Socialreformer in New-York. În: Der Volks-Tribun, din 18 iulie 1846. — 57.
- An den Apostel Ronge. (Semnat de H. Bauer, Moll, Schapper, Lehmann.) În: Telegraph für Deutschland, Nr. 56, 1845. — 69.

- Aux démocrates des toutes les nations. (Semnat de Adam, Barthélemy, Caperon, Fanon, Gouté, Thierry, Vidil, Sawaskiewicz, Warskiroski, Dietz, Gebert, Mayer, Schärttner, Schapper, Willich, Molikoy, Simonyi.) In : Le Constitutionnel, din 18 noiembrie 1850. — 146—148, 151, 567.
- Aux Peuples ! Organisation de la démocratie. (Semnat de Ledru-Rollin, Darasz, Mazzini, Ruge.) In : Le Proscrit, Nr. 2, august 1850. — 164.
- Bescheidene Erwiderung auf die Beschlüsse der literarischen Repräsentanten des deutschen Kommunismus in Brüssel gegen den Volks-Tribun, Organ des jungen Amerika. In : Der Volks-Tribun, din 27 iunie 1846. — 57.
- Die Centralbehörde an den Bund. (Adresa Organului Central către Liga comunistilor din 1 decembrie 1850.) In : Dresdner Journal und Anzeiger, din 22 iunie 1851. — 263, 266, 273, 567.
- Code pénal, ou code des délits et des peines. Cologne 1810. — 129, 461.
- Le comité central démocratique européen, aux Allemands. (Semnat de Ledru-Rollin, Darasz, Mazzini, Ruge.) In : La Voix du Proscrit, din 17 noiembrie 1850. — 149.
- Correspondence relative to the affairs of Hungary. 1847—1849. Presented to both Houses of Parliament by Command of Her Majesty, August 15, 1850. London. — 219.
- Instructions pour la ligue, avant, pendant et après la révolution. (Tradus din limba germană.) In : La Patrie, din 17 septembrie 1851 (și în alte ziare franceze). — 330.
- Massregeln vor, während und nach der Revolution. (Extrase din originalul documentului menționat.) In : Kölnische Zeitung, din 19 septembrie 1851. — 325, 327, 330, 335.
- Statuten des Communistischen Bundes. (Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, București, Editura politică, 1960, p. 580—583.) In : Dresdner Journal und Anzeiger, din 22 iunie 1851. — 153, 263, 567.

III. Articole și studii ale unor autori menționați

- Antoine, Gustave : A M. le rédacteur du journal „La Patrie”. In : La Patrie, din 7 martie 1851. — 208, 523.
- Barthélemy, Emmanuel : Au rédacteur en chef du journal „La Patrie”. In : La Patrie, din 12 martie 1851. — 212, 523.
- Bauer, B. : Leiden und Freuden des theologischen Bewusstseins. In : Anekdoten... II, 1843. — 399.

- Besprechung des Buches von Ammon : Die Geschichte des Lebens Jesu mit steter Rücksicht auf die vorhandenen Quellen dargestellt. 1. Bd. Leipzig 1842. In : Anekdoten... II, 1843. — 399.
- [*Bauer, Edgar* :] Das Juste-Milieu. In : Rheinische Zeitung, din 5 iunie, 16, 18, 21 și 23 august 1842. — 392.
- Blanc, Louis* : To the editor of „The Daily News”. In : The Daily News, din 11 decembrie 1851. — 370.
- To the editor of „The Times”. In : The Times, din 5 martie 1851. — 523.
- Blanc, Louis, Barthélemy, Karl Schapper, August Willich* etc. : [Erklärung.] In : La Patrie, din 7 martie 1851. — 207, 212, 522—523.
- Blanc, Louis, Bernard le Clubiste* etc. : To the People. In : The Daily News, din 5 decembrie 1851. — 367.
- Blanqui, Louis-Auguste* : Avis au peuple. In : La Patrie, din 27 februarie 1851 (și in alte ziare franceze). — 207, 209, 213, 228, 235, 522.
- [*Bürgers, Heinrich* :] Hr. v. Ladenberg und die Volksschullehrer. Köln, 29 decembrie. In : Neue Rheinische Zeitung, din 30 decembrie 1848. — 132.
- Dietz, Oswald* : An die deutschen Arbeiter-Vereine. In : Schweizerische National-Zeitung, din 7 ianuarie 1851. — 162.
- Doherty, Hugh* : La question religieuse. In : La Phalange. T. 4. 1846. — 33.
- [*Dronke, Ernst* :] Allianz der europäischen Polizei. Köln, 8. Jan. In : Neue Rheinische Zeitung, din 11 ianuarie 1849. — 466.
- Eccarius, Johann Georg* : The last stage of bourgeois society. In : The Friend of the People, din 4, 11, 18 și 25 ianuarie 1851. — 181.
- Die Schneiderei in London oder der Kampf des grossen und des kleinen Capitals. In : Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue. Heft 5/6 ; din mai până în octombrie 1850. — 149.
- Feuerbach, Ludwig* : Das Wesen der Religion. In : Die Epigonen. Band 1, Leipzig 1846. — 33, 46, 54—57.
- [*Feuerbach, Ludwig* :] Besprechung des Buches von Karl Bayer ; Betrachtungen über den Begriff des sittlichen Geistes und über das Wesen der Tugend. Erlangen 1839. In : Hallische Jahrbücher..., Nr. 85—87 din 8—10 aprilie 1840. — 379.
- [*Fix, Theodor* :] Besprechung der Broschüre von G. Julius : Bankwesen. Ein neues Gespenst in Deutschland. Leipzig 1846. In : Journal des Économistes. T. 15, din septembrie 1846. — 44.
- Besprechung des Buches von Karl Biedermann : Unsre Gegenwart und Zukunft. 2 Bde. Leipzig 1846. In : Journal des Économistes. T. 15, din august 1846. — 44.
- Fourier, Charles* : Section ébauchée des trois unités externes. In : La Phalange. T. 1, 1845. — 24.

- [*Harney, George Julian* :] Vorbemerkung zur englischen Ausgabe des „Manifestes der Kommunistischen Partei“. In : *The Red Republican*, din 9 noiembrie 1850. — 541.
- Harney, Jones etc.* : Manifesto of the Fraternal Democrats. To the democracy of Europe. In : *The Northern Star*, din 2 octombrie 1847. — 102.
- Heinzen, Karl* : (im Artikel) Polemik. Karl Heinzen und die Kommunisten. In : *Deutsche-Brüsseler-Zeitung*, din 26 septembrie 1847. — 292, 293.
- Ein „Repräsentant“ der Kommunisten. In : *Deutsche-Brüsseler-Zeitung*, din 21 octombrie 1847. — 98.
- [*Hermes, Carl Heinrich* :] Köln, 5. Juli; Köln, 29. Juli : Letztes Wort an Hr. Philippson zu Magdeburg. In : *Kölnische Zeitung*, din 6, 30 iulie și 23 august 1842. — 391.
- Hess, M[oses]* : Dottore Graziano's Werke. Zwei Jahre in Paris. Studien und Erinnerungen von A. Ruge. In : *Deutsche-Brüsseler-Zeitung*, din 5 și 8 august 1847. — 423.
- Erklärung. In : *Kölnische Zeitung*, din 28 iulie 1846. — 423.
- Die Folgen einer Revolution des Proletariats. In : *Deutsche-Brüsseler-Zeitung*, din 14, 31 octombrie, 7 și 11 noiembrie 1847. — 99.
- Jones, Ernest* : What is Kossuth ? At last he has made his choice. In : *Notes to the People*. Vol. 2, Nr. 31, 1851. — 361.
- Jung, Alexander* : Ein Bonbon für den kleinen Oswald, meinen Gegner in den deutschen Jahrbüchern. In : *Königsberger Literatur-Blatt*, din 20 iulie 1842. — 390.
- [*Kinkel, Johanna* :] Bonn, 10. Mai (Extras dintr-o scrisoare a d-nei Kinkel). In : *Kölnische Zeitung*, din 13 mai 1851. — 247, 532.
- Kriege, Hermann* : Die kommunistischen Literaten in Brüssel und die kommunistische Politik. In : *Der Volks-Tribun*, din 20 și 27 iunie 1846. — 61, 62.
- Leroux, Pierre* : Lettres sur le fouriérisme. IIIe lettre : Saint-Simon et Fourier. IVe lettre : Le plagiat de Fourier. In : *Revue Sociale*, august, septembrie 1846. — 35.
- [*Lubliner, Ludwig* :] Notiz. In : *L'Emancipation*, din 7 martie 1848. — 114.
- [*Lüning, Otto* :] Der Volkstribun, redigiert von Hermann Kriege in New York (Introducere și comentariu la lucrarea lui Marx și Engels „Circulara împotriva lui Kriege“). In : *Das Westphälische Dampfboot*, iulie 1846. — 46, 47.
- [*Lüning, Otto* :] Besprechung der Nr. 1—4 der „Neuen Rheinischen Zeitung. Politisch-ökonomische Revue“. In : *Neue Deutsche Zeitung*, din 22, 23, 25 și 26 iunie 1850. — 502, 566.
- [*Marx, Jenny* :] Aus dem Briefe einer deutschen Dame. In : *Vorwärts!*, din 10 august 1844. — 409.

- [Mayer, Eduard :] Ein Wort als Einleitung zur Frage : entspricht die Rheinische Kommunal-Verfassung den Anforderungen der Gegenwart ? In : Rheinische Zeitung, din 14 august 1842. — 391.
- Mazzini, Joseph : Au Rédacteur. In : Journal des Débats politiques et littéraires, din 18 mai 1851. — 253.
- Republic and royalty in Italy. In : The Red Republican, din 29 iunie, 6, 13, 20, 27 iulie, 3, 10, 24, 31 august, 14, 28 septembrie, 12, 26 octombrie, 2, 9 noiembrie 1850. — 149, 152.
- O'Connor, Feargus Edward : To the editors of the „Nottingham Mercury“, the „Nonconformist“, the „Dispatch“, the „Globe“, the „Manchester Examiner“ and „Lloyds' Trash“. In : The Northern Star, din 23 octombrie 1847. — 99.
- [Piütznér :] Ueber die Broschüre an die hohe zweite Kammer der sächsischen Ständeversammlung. In : Rheinische Zeitung, din 12 și 14 martie 1843. — 399.
- [Prutz, Robert :] Die Jahrbücher der Gegenwart und die deutschen Jahrbücher. In : Rheinische Zeitung, din 12 februarie 1843. — 399.
- [Ruge, Arnold :] Aktenmässige Darlegung der Censurverhältnisse der Hallischen und Deutschen Jahrbücher in den Jahren 1839, 1841, 1842. In : Anekdoten... I, 1843. — 399.
- An einen Patrioten. In : Telegraph für Deutschland, decembrie 1844. — 17.
- Das „christlich-germanische“ Justemilieu. Die Berliner „literarische Zeitung“. 1842. Januar und Februar. In : Anekdoten... II, 1843. — 399.
- Sächsische Zustände. In : Rheinische Zeitung, din 25 septembrie 1842. — 391.
- Korrespondenz. London, den 13. Jan. In : Bremer Tages-Chronik, din 17 ianuarie 1851. — 162, 164, 166.
- Schmidt, Max : Besprechung des Buches von Eugène Sue : Les mystères de Paris. In : Berliner Monatsschrift. Erstes und einziges Heft. Mannheim 1844. — 10.
- Schramm, Conrad : To the editor of „The Friend of the People“. In : The Friend of the People, din 15 martie 1851. — 207, 210.
- Stechan, Gottlieb Ludwig : Hannover, 28. September. In : Zeitung für Norddeutschland, din 29 septembrie 1851. — 340.
- Techow, Gustav : Umriss des kommenden Krieges. In : New-Yorker Staatszeitung, din 6 septembrie 1851. — 330—338.
- Vidil, Jules : Monsieur le rédacteur. In : La Patrie, din 10 martie 1851. — 212, 213, 523.
- Weerth, Georg : Schutzzoll und Freihandel — welchen Einfluss üben sie auf die arbeitenden Klassen ? In : Die Ameise, din 15 octombrie 1847. — 87.

[*Weitling, Wilhelm* :] Aus einem Privatbriefe von Wilhelm Weitling an Hermann Kriege. In : Der Volks-Tribun, din 27 iunie 1846. — 57.

Wigand, Otto : An Arnold Ruge. In : Die Epigonen. Band 1, Leipzig 1846. — 36.

[*Wolff, Wilhelm* :] Nachträgliches „aus dem Reich“. In : Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue. Heft 4, April 1850. — 487.

[*Wolff, Wilhelm* :] Die Schlesische Milliarde. In : Neue Rheinische Zeitung, din 22, 25, 27, 29 martie, 5, 12, 13, 14 și 25 aprilie 1849. — 542.

IV. Articole anonime din ziare și reviste, studii și corespondențe

Allgemeine Literatur-Zeitung, Heft V, aprilie 1844 : Correspondenz aus Zürich. — 409.

— Heft VI, Mai 1844 : Correspondenz aus der Provinz. — 409.

Allgemeine Zeitung, din 21 iulie 1846 : Paris, 16. Juli. — 42.

— din 17 mai 1851 : Paris, 13. Mai. — 250.

— din 5 iulie 1851 : Der Communistenbund. — 266.

— din 8 iulie 1851 : Noch umfassendere Haussuchungen in Aussicht. Umfassende Geständnisse des Schneiders Nothjung. — 272.

— din 21 septembrie 1851 : Das revolutionäre Actenstück des Völkerbundes. — 330.

— din 30 septembrie 1851 : Neueste Posten. Köln, 26. Sept. — 339.

Berner Zeitung, din 28 decembrie 1849 : Anzeige über das Erscheinen der „Neuen Rheinischen Zeitung. Politisch-ökonomische Revue“. — 486.

Le Corsaire-Satan, din 16 și 17 august 1846. — 35.

The Daily News, din 25 februarie 1851 : Banquet des Égaux. — 213.

— din 8 mai 1851. — 241.

— din 1 septembrie 1851 : Remarkable case of fraud by an Austrian spy. — Sudden death of the impostor. — 319.

— din 10 decembrie 1851. — 372.

Le Débat Social, din 19 martie 1848 : Encore et toujours l'expulsion de M. Marx. — 121.

Deutsche Schnellpost, din 23 iulie 1851. — 292.

— din 13 august 1851. — 315—317.

- The Economist*, din 26 aprilie și 3 mai 1845 : Remarkable discovery — electricity and agriculture. — 236, 237, 243, 247.
- Frankfurter Journal*, din 9 mai 1851 : Köln, 8. Mai. — 261.
— din 23 mai 1851 : Köln, 20. Mai. — 250.
- La Fraternité*, august, noiembrie, decembrie 1845, aprilie, iunie, august 1846 : La civilisation. — 45.
- The Friend of the People*, Nr. 9 din 8 februarie 1851 : Honour to general Bem, the patriot and hero. — 184.
- Illustrierte Zeitung*, din 10 mai 1851. — 249.
- L'Indépendance belge*, din 19 noiembrie 1850. — 149.
- Journal des Débats politiques et littéraires*, din 19 mai 1851 : Message de Mazzini au Comité central de Londres. — 253.
- Journal des Économistes*, T. 14, Nr. 56, iulie 1846 : Besprechung des Buches von Friedrich Engels : Die Lage der arbeitenden Klasse in England. — 44.
- Kölnische Zeitung*, din 8 martie 1847. — 79.
— din 6 iunie 1849 : Briefe aus Baden und der Pfalz. IV. Dürkheim a.d. Haardt, 1. Juni. — 135.
— din 24 iunie 1851 : Der communistische Bund. — 263.
- Königl. Preuss. Staats- Kriegs- und Friedens-Zeitung*, din 17 iunie 1842. — 388.
- Le Moniteur Belge*, din 12 martie 1848. — 119, 121.
- Le National*, din 19 august 1848. — 37.
- Neue Preussische Zeitung*, din 17 iunie 1851 : Kreistags-Lieder. — 273.
- Neue Rheinische Zeitung*, din 29 noiembrie 1848 : Extra-Blatt zu Nr. 155 der „Neuen Rheinischen Zeitung“. Mittwoch, den 29. November. — 128.
— din 19 decembrie 1848 pină la 14 ianuarie 1849 : Bestellungen auf die „Neue Rheinische Zeitung“ für das nächste Quartal, Januar bis März 1849. — 132, 466.
— din 24 decembrie 1848 : Dr. Stieber. Frankfurt, 21. Dez. — 461.
— din 29 decembrie 1848 : Ein Aktenstück des Märzvereins. Heidelberg, 26. Dez. — 132.
— din 30 decembrie 1848 : Stieber. Frankfurt, 25. Dez. — 461.
— din 28 februarie 1849 : Köln, 24. Februar. — 468.
- The Northern Star*, din 22 noiembrie 1851 : Treatment of Mr. O'Connor at the Kossuth metropolitan demonstration. — 361.

La Patrie, din 28 noiembrie 1850. — 148.

— din 12 martie 1851. — 212.

La Réforme, din 19 ianuarie 1848. — 113.

Die Republik der Arbeiter, februarie 1851 : Korrespondenzen, Paris, den 2. Januar 1851. — 228.

Rheinische Zeitung, din 29 august 1842 : Aus dem Hannoverschen, 25. August. — 391.

The Sun, din 17 mai 1851. — 249.

Trier'sche Zeitung, din 20 decembrie 1846. — 75.

— din 6 iulie 1851 : Eine Polizei-Ente ? — 267.

Der Volks-Tribun, din 4 iulie 1846 : An unsere Freunde. — 57.

Indice de reviste și ziare menționate

Abendzeitung vezi *New-Yorker Abendzeitung*.

Aftonbladet — gazetă de seară, apare din 1830 la Stockholm ; în secolul al XIX-lea organ al burgheziei liberale. — 71.

Allgemeine Literatur-Zeitung — publicație lunară, apărută din decembrie 1843 până în octombrie 1844 în Charlottenburg, editată de tânărul hegelian Bruno Bauer. — 25, 409.

Allgemeine Preussische Staats-Zeitung — fondat în 1819 la Berlin ; în deceniul al 5-lea organ semioficial al guvernului prusian. — 385.

Allgemeine Zeitung — cotidian, fondat în 1798, apărut din 1810 până în 1882 la Augsburg ; a avut o orientare conservatoare. — 42, 250, 266, 272, 339, 406.

Anekdotă zur neuesten deutschen Philosophie und Publicistik — culegere în două volume, editată de A. Ruge în 1843, în Elveția ; în această culegere au apărut două articole ale lui Marx. — 380, 383, 389, 392.

Die Arbeiterzeitung — apărut din 1851 până în 1852 la New York, editat de emigranții germani. — 283, 527.

Arbeiterrepublik vezi *Die Republik der Arbeiter*.

L'Assemblée nationale — cotidian, apărut din 1848 până în 1857 la Paris ; a reprezentat orientarea monarhist-legitimistă. — 212.

L'Atelier. Organe spécial de la classe laborieuse, rédigé par des ouvriers exclusivement — publicație lunară, apărută din 1840 până în 1850 la Paris ; organ al meșteșugarilor și muncitorilor aflați sub influența ideilor socialismului creștin. Din redacție făceau parte și reprezentanți ai muncitorilor aleși periodic la 3 luni. — 36, 94—96.

L'Atelier Démocratique — publicație săptăminală pentru muncitori, a apărut din 1846 până în 1847 la Bruxelles ; în 1847 redactor a fost Louis Heilberg. — 86, 87.

Athenäum. Zeitschrift für das gebildete Deutschland — publicație săptăminală, apărută (sub acest titlu) în 1841 la Berlin ; organ al tinerilor hegelieni. — 248.

- Berliner Monatsschrift. Erstes und einziges Heft* — apărut în 1844 la Mannheim, editat de tinărul hegelian Ludwig Buhl. — 10—11.
- Berliner Zeitungs-Halle* — cotidian, apărut din 1846 la Berlin, editat de Gustav Julius ; organ al democrației mic-burgheze. — 78.
- Berner-Zeitung* — apărut (sub acest titlu) din ianuarie 1845 până în noiembrie 1872 ; în deceniul al 5-lea organ al partidului radical. — 132.
- Le Bon Sens* — cotidian, apărut din 1832 până în 1839 la Paris ; organ al opoziției constituționale. — 71.
- Bremer Tages Chronik. Organ der Demokratie* — publicație apărută ca o continuare a lui „Tageschronik“ ; din 1849 până în 1850 editat de democratul mic-burghez Dulon ; în 1851 Arnold Ruge a colaborat la această publicație. — 162, 164, 165, 238.
- Brüsseler-Zeitung* vezi *Deutsche-Brüsseler-Zeitung*.
- Le Charivari* — publicație satirică, apărută din 1832 la Paris ; a avut o orientare burghezo-republicană, în timpul monarhiei din iulie a atacat cu sarcasm guvernul ; în 1848 a trecut de partea contrarevoluției — 177, 404.
- Chronicle* vezi *The Morning Chronicle*.
- Le Commerce* — cotidian, apărut (sub acest titlu) din 1837 până în 1848 la Paris ; a avut o orientare liberală. — 404.
- Le Constitutionnel* — cotidian, apărut din 1815 până în 1870 la Paris ; în deceniul al 5-lea a fost organul aripii moderate a orleaniștilor ; în perioada revoluției din 1848—1849 a susținut concepțiile burghezei contrarevoluționare grupată în jurul lui Thiers ; după lovitura de stat din 2 decembrie 1851 a lui Ludovic Bonaparte s-a transformat într-un ziar bonapartist. — 79, 198, 207, 376.
- Le Corsaire-Satan* — publicație satirică, apărută (sub acest titlu) din 1844 până în 1847 la Paris. — 32, 42.
- Le Courrier Suisse* — publicație, apărută din martie 1840 până în iunie 1853 la Lausanne ; a avut o orientare reacționară. — 404.
- The Daily News* — cotidian, apărut (sub acest titlu) din 1846 până în 1930 la Londra ; organ liberal al burgheziei industriale. — 213, 319, 370, 372.
- Dampfboot* vezi *Das Westphälische Dampfboot*.
- Le Débat Social, organe de la démocratie* — publicație săptăminală, apărută din 1844 până în 1849 la Bruxelles ; organ al radicalilor și democraților burghezi. — 119, 121.
- Débats* vezi *Journal des débats politiques et littéraires*.
- La Démocratie pacifique* — cotidian, apărut din 1843 până în 1851 la Paris sub conducerea redacțională a lui Victor Considérant ; organ al adepților lui Fourier. — 33, 71, 113.

- Deutsche-Brüsseler-Zeitung* — ziar fondat de emigranții politici germani la Bruxelles, a apărut din ianuarie 1847 pînă în februarie 1848. Începînd din septembrie 1847 Marx și Engels au devenit colaboratori permanenți la acest ziar și au exercitat o influență nemijlocită asupra orientării lui. — 82, 98, 108, 111, 292, 442.
- Deutsche Jahrbücher für Wissenschaft und Kunst* — revistă, apărută (sub acest titlu) din iulie 1841 pînă la suspendarea ei în ianuarie 1843 la Leipzig; editată de Arnold Ruge și Theodor Echtermeyer ca organ literar-filozofic al tinerilor hegelieni. — 379, 380, 386, 396, 398.
- Deutsche Londoner Zeitung* — publicație săptămînală, apărută din aprilie 1845 pînă în februarie 1851 ca organ al emigranților germani în Anglia; a fost sprijinită materialicește de ducele detronat Karl von Braunschweig; redactor a fost democratul mic-burghez Louis Bamberger; între 1849—1850 publicația a publicat îndeosebi articole ale lui Karl Heinzen, Gustav Struve și ale altor democrați mic-burghezi. — 100.
- Deutsche Schnellpost für Europäische Zustände, öffentliches und sociales Leben Deutschlands* — publicație, apărută din 1843 pînă în 1851 la New York ca organ al emigranților germani mic-burghezi în S.U.A.; din 1848 pînă în 1851 redactorul publicației a fost Karl Heinzen, în 1851 a făcut parte din redacție și Arnold Ruge. — 192, 235, 282, 285, 315, 325, 374, 525, 538, 550.
- Deutsche Tribüne* — publicație, apărută din iulie 1831 pînă în februarie 1832, la început la München și apoi la Homburg; reprezenta interese burgheze-radicală; a fost suspendată. — 392.
- Deutscher Zuschauer* — publicație săptămînală, apărută din decembrie 1846 pînă în aprilie 1848 la Mannheim și din iulie pînă în decembrie 1848 la Basel, editată de democratul mic-burghez Gustav Struve; a avut o orientare radicală. — 192, 533.
- Deutsches Bürgerbuch für 1845* — anuar pe 1845 editat la Darmstadt de G. Püttman în decembrie 1844 și pe 1846 — în vara anului 1846 la Mannheim. În acest anuar au apărut două articole ale lui Engels. — 14, 20, 47.
- Deutsch-Französische Jahrbücher* — vezi adn. 3. — 6, 17, 37, 39, 168, 398, 406, 425.
- The Economist* — publicație săptămînală, fondată în 1843 la Londra; organ al marii burghezii industriale pentru probleme economice și politice. — 237, 247, 319, 343, 454.
- L'Emancipation* — cotidian, apare din 1830 la Bruxelles, organ al cercurilor catolice-clericale. — 114.
- Die Epigonen* — revistă, apărută din 1846 pînă în 1848 la Leipzig, editată de Otto Wigand ca revistă de filozofie a tinerilor hegelieni. — 32, 36, 54—56.
- Frankfurter Journal* — cotidian, fondat în secolul al XVII-lea, a apărut pînă în 1903 la Frankfurt pe Main; spre mijlocul secolului trecut a adoptat o orientare burgheză-liberală. — 260.

- La Fraternité de 1845. Organe du communisme* — publicație lunară pentru muncitori, a apărut din ianuarie 1845 până în februarie 1848 la Paris; a susținut ideile lui Babeuf. — 45.
- The Friend of the People* — publicație săptăminală, apărută din decembrie 1850 până în iulie 1851 la Londra, editată de George Julian Harney; organ al carțiștilor. — 150, 175, 183, 184, 282.
- Gemeinnütziges Wochenblatt des Gewerb-Vereins zu Köln* — a apărut din 1836 până în 1855; din 1842 până în 1843 a apărut ca supliment la „*Rheinische Zeitung*”; în 1845 Karl d'Ester a fost unul dintre redactori. — 16.
- Der Gesselschafter oder Blätter für geist und Herz* — publicație apărută din 1817 până în 1848 la Berlin; a avut o orientare liberală. — 537.
- Gesellschaftsspiegel. Organ zur Vertretung der besitzlosen Volksklassen und zur Beleuchtung der gesellschaftlichen Zustände der Gegenwart* — vezi adn. 16. — 15, 22, 24, 82.
- Hannoversche Zeitung* — cotidian, fondat în 1842; organ al guvernului hanovrez. — 388.
- The Illustrated London News* — publicație săptăminală, apare din 1842. — 248, 250.
- Illustrierte Zeitung* — publicație săptăminală apărută din 1843 până în 1944 la Leipzig; spre jumătatea secolului al XIX-lea a avut o orientare moderat liberală. — 249.
- L'Indépendance belge* — cotidian, fondat în 1831 la Bruxelles; organ al liberalilor. — 145, 149.
- Jahrbücher* vezi *Deutsche Jahrbücher für Wissenschaft und Kunst*.
- Jahrbücher* vezi *Deutsch-Französische Jahrbücher*.
- Jahrbücher der Gegenwart* — publicație săptăminală, apărută din iulie 1843 până în 1848 la Stuttgart și Tübingen sub conducerea redacțională a teologului Albert Schweigler. — 399.
- Journal des Débats politiques et littéraires* — cotidian, fondat în 1789 la Paris, în timpul monarhiei din iulie ca ziar al guvernului a fost organul burgheziei orleaniste; în timpul revoluției din 1848 a susținut concepțiile burgheziei contrarevoluționare, iar după lovitura de stat din decembrie 1851 a devenit organul opoziției orleaniste moderate. — 79, 177, 250, 255, 349.
- Journal des Économistes. Revue mensuelle d'économie politique, et des questions agricoles, manufacturières et commerciales* — publicație lunară, apărută din 1841 până în 1943 la Paris. — 44.
- Journal des Österreichischen Lloyd* — cotidian, apărut din 1836 până în 1854 la Viena; organ semioficial. — 323.

- Karlsruher Zeitung* — cotidian, fondat în 1757; în timpul campaniei pentru constituția imperiului din 1849 a apărut ca organ al guvernului provizoriu din Baden. — 135.
- Kölnische Zeitung* — cotidian, apărut (sub acest titlu) din 1802 pînă în 1945; în deceniul al 5-lea a fost organul burgheziei liberale, adoptînd o poziție dușmănoasă față de mișcarea revoluționar-democrată; în timpul revoluției din 1848—1849 și în perioada de reacțiune care a urmat, ziarul a apărut politica lășă, trădătoare a burgheziei prusiene liberale. — 61, 132, 248, 326, 423, 560.
- Königliche Preussische Staats-Kriegs-und Friedens-Zeitung* — cotidian, apărut (sub acest titlu) din 1752 pînă în 1850 la Königsberg; în deceniul al 5-lea ziar burghez progresist. — 388.
- Königsberger Zeitung* vezi *Königl-Preuss, Staats-Kriegs-und Friedens-Zeitung*.
- Der Kosmos* — publicație săptămînală, apărută în 1851 la Londra ca organ al emigranților germani democrați mic-burghezi, editat de Ernst Haug; colaboratori au fost Gottfried Kinkel, Arnold Ruge, Johannes Ronge, Heinrich Bernhard Oppenheim și Karl Tausenau. În total au apărut șase numere. — 238, 259, 521.
- Közlöny, hivatalos lap* — cotidian, apărut din 1848 pînă în 1849 la Budapesta, Debrecin și Seghedin ca organ de presă al lui Kossuth. — 222.
- Kreuz-Zeitung* vezi *Neue Preussische Zeitung*.
- Leipziger Allgemeine Zeitung* — cotidian, apărut din 1837, pînă la 1 aprilie 1843; la începutul deceniului al 5-lea, ziar burghez progresist. A fost suspendat în Prusia prin hotărîrea guvernului dată la 28 decembrie 1842. — 396.
- Literarische Zeitung* — publicație săptămînală, apărută din 1834 pînă în 1849 la Berlin; a fost finanțat de guvernul prusian. — 400.
- Literatur-Zeitung* vezi *Allgemeine Literatur-Zeitung*.
- Lithographische Correspondenz* vezi *Preussische Lithographische Correspondenz*.
- Lloyd* vezi *Journal des Osterreichischen Lloyd*.
- The London Telegraph* — cotidian, apărut în 1848 la Londra; a avut o orientare-burgheză liberală. — 454.
- Mannheimer Abendzeitung* — cotidian, apărut din 1842 pînă în 1849; fondat de Karl Grün; a avut o orientare radicală. — 135.
- Le Moniteur Belge. Journal officiel* — cotidian, fondat în 1831 la Bruxelles; organ al guvernului belgian. — 121.
- The Morning Chronicle* — cotidian, apărut din 1770 pînă în 1862 la Londra; organ al whigilor, la începutul deceniului al 6-lea organ al peeliștilor și mai tirziu al conservatorilor. — 212.
- Le National* — cotidian, apărut din 1830 pînă în 1851 la Paris; în deceniul al 5-lea organ al republicanilor burghezi moderați. — 42, 74, 95, 132, 253, 349, 450.

National-Zeitung vezi *Schweizerische National-Zeitung*.

Neue Deutsche Zeitung. Organ der Demokratie — cotidian, apărut de la 1 iulie 1848 pînă la 1 aprilie 1849 la Darmstadt și apoi pînă în 1850 la Frankfurt pe Main; redactorii ziarului au fost Otto Lüning, Joseph Weydemeyer și Georg Günther. — 476, 501, 566.

Neue Preussische Zeitung — cotidian, apare din iunie 1848 la Berlin ca organ al camarilei contrarevoluționare de la curte și al iuncherimii prusiene; cunoscut și sub denumirea de „Kreuz-Zeitung”. — 273, 303, 498.

Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie — vezi adn. 133. — 132, 244., 283, 448, 465, 471, 562.

Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue — vezi adn. 158. — 140, 247, 354, 481, 509, 560.

New-York Daily Tribune — vezi adn. 298. — 285, 313, 365, 527.

New-Yorker Abendzeitung — apărut în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea, editat de emigranții germani. — 360, 361.

New-Yorker Staatszeitung — cotidian, apărut din 1834, ziar german democrat; ulterior organ al partidului democrat al S.U.A. — 280.

Norddeutsche Zeitung — vezi *Zeitung für Norddeutschland*.

The Northern Star — publicație săptămînală, apărută din 1837 pînă în 1852, la început la Leeds iar din noiembrie 1844 la Londra; fondatorul și redactorul publicației era Feargus Edward O'Connor; în deceniul al 5-lea a fost condusă de George Julian Harney; organ principal al cartiștilor; din 1845 pînă în 1848 în această publicație au apărut mai multe articole ale lui Engels. — 108, 121.

Notes to the People — publicație săptămînală, apărută din 1851 pînă în 1852 la Londra sub conducerea redacțională a lui Ernest Jones. Marx și Engels au sprijinit această revistă a cartiștilor, au participat la redactarea și editarea ei și din iunie 1851 pînă în aprilie 1852 au publicat în ea mai multe articole. — 238, 284.

Pariser Horen — publicație lunară, apărută în 1847 la Paris sub conducerea redacțională a lui German Mäurer; a avut o orientare burgheză-democratică. — 58.

La Patrie — cotidian, fondat în 1841 la Paris; în 1850 a susținut interesele coaliției monarhiste ale așa-numitului partid al ordinii; după lovitura de stat din 2 decembrie 1851, organ al bonapartiștilor. — 149, 212.

Le Père Duchêne — publicație apărută din 1790 pînă în 1794 la Paris sub conducerea redacțională a lui Jacques-René Hébert; a exprimat opinia maselor semiproletare de la oraș în timpul revoluției franceze. — 273.

La Phalange. Revue de la science sociale — apărută din 1832 pînă în 1849 la Paris; de mai multe ori și-a schimbat titlul, volumul, formatul și regularitatea apariției; organ al adepților lui Fourier. — 33.

La Presse — cotidian, apărut din 1836 la Paris; în timpul monarhiei din iulie a avut un caracter opoziționist; în 1848—1849 era organul republicanilor bur-

- ghezi, în 1849 a sprijinit pentru scurt timp pe bonapartiști; după lovitura de stat din 2 decembrie 1851 ziarul a avut o atitudine critică față de-al doilea imperiu; din 1836 pînă în 1857 Émile Girardin a fost redactorul ziarului. — 104, 349.
- Preussische Lithographische Correspondenz* — apărut la Berlin; organ semi-oficial al ministerului prusian pentru afacerile externe. — 292, 318.
- Preussische Staats-Zeitung* vezi *Allgemeine Preussische Staats-Zeitung*.
- Prometheus. Organ zur sozialen Reform* — revistă scoasă în toamna anului 1846 la Herisau în Elveția de Hermann Püttman. (Probabil a apărut numai numărul dublu 1 și 2 din care cele mai multe exemplare trimise în Germania au fost confiscate; apoi revista a fost suspendată de autoritățile germane). — 46.
- Le Proscrit. Journal de la république universelle* — publicație lunară a Comitetului Central al democrației europene, editată în 1850 la Paris (au apărut două numere); din redacție făceau parte Ledru-Rollin, Joseph Mazzini, Ernst Haug, Étienne Arago, Albert Darasz, Louis-Charles Delecluze, Stanislaw Worcell. (La sfîrșitul lui octombrie 1850 a devenit publicația săptămînală „La Voix du Proscrit. Organ de la république universelle” și a apărut pînă în septembrie 1851 la Saint-Amand.) — 317.
- The Red Republican* — publicație săptămînală, apărută din iunie pînă în noiembrie 1850 sub conducerea redacțională a lui Julian Harney; organ al cartiștilor. — 150.
- La Réforme* — cotidian, apărut din 1843 pînă în 1850 la Paris; organ al grupării democraților și republicanilor mic-burghezi, în frunte cu Ledru-Rollin, la care s-au raliat socialiștii mic-burghezi sub conducerea lui Louis Blanc; din octombrie 1847 pînă în ianuarie 1848 Engels a publicat mai multe articole în acest ziar. — 95, 100, 191.
- Die Republik der Arbeiter* — publicație săptămînală, apărută din 1850 pînă în 1855 la New York, editată de Wilhelm Weitling; a exprimat opiniile adepților comunismului egalitar utopic. — 228.
- Die Revolution* — publicație săptămînală, editată în 1852 la New York de Joseph Weydemeyer; din cauza greutăților financiare au apărut numai două numere (în ianuarie 1852); în mai și iunie 1852 Weydemeyer cu sprijinul lui Adolf Cluss a reușit să mai scoată două numere ale revistei sub titlul „Die Revolution. Eine Zeitschrift in zwanglosen Heften”. — 374.
- Revue* vezi *Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*.
- La Revue indépendante* — publicație lunară socială-politică, apărută din noiembrie 1841 pînă în februarie 1848 la Paris; redactorii ei erau Pierre Leroux, George Sand și Louis Viardot; se afla sub influența socialismului utopic. — 404.
- Revue Sociale, ou Solution pacifique du problème du prolétariat* — publicație lunară, apărută din octombrie 1845 pînă în 1850 la Boussac și Paris sub conducerea redacțională a lui Pierre Leroux; organ al socialiștilor creștini. — 36.

- Reynolds' Newspaper* — publicație săptăminală fondată în 1850 la Londra de George William Mac-Arthur Reynold; a avut o orientare radicală; la începutul deceniului al 6-lea i-a sprijinit pe cartiști. — 361.
- Rheinische Jahrbücher zur gesellschaftlichen Reform* — vezi adn. 22. — 26, 413, 418.
- Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe* — vezi adn. 24. — 16, 385, 401.
- Rheinischer Beobachter* — cotidian, apărut din 1844 până la începutul lui 1848 la Köln; a avut o orientare conservatoare. — 70.
- Schnellpost* vezi *Deutsche Schnellpost für Europäische Zustände, öffentliches und sociales Leben Deutschlands*.
- Schweizerische National-Zeitung* — cotidian, apărut din 1842 până în 1858 la Basel. — 162, 306.
- Le Siècle* — cotidian, apărut din 1836 până în 1939 la Paris; în deceniul al 5-lea al secolului trecut a împărtășit opiniile acelei părți a micii burghezii care revendica numai reforme constituționale moderate; în deceniul al 6-lea organ al republicanilor moderați. — 349.
- Staatszeitung* — vezi *New-Yorker Staatszeitung*.
- Star* vezi *The Northern Star*.
- The Sun* — cotidian, apărut din 1798 până în 1876 la Londra; a avut un caracter burghez-liberal. — 249.
- Tages-Chronik* — vezi *Bremer Tages-Chronik. Organ der Demokratie*.
- Telegraph für Deutschland* — vezi adn. 26. — 17.
- The Telegraph* vezi *The London Telegraph*.
- The Times* — cotidian, fondat la 1 ianuarie 1785 la Londra sub titlul „Daily Universal Register”, apare de la 1 ianuarie 1788 sub numele „The Times”; cel mai mare ziar englez de orientare conservatoare. — 200, 361, 455.
- Tribun* vezi *Der Volks-Tribun*.
- Tribune* — vezi *New-York Daily Tribune*.
- Tribüne* vezi *Deutsche Tribüne*.
- Trier'sche Zeitung* — fondat în 1757 la Trier, a apărut sub acest titlu din 1815; la începutul deceniului al 5-lea organ burghez radical, spre jumătatea deceniului al 5-lea a intrat sub influența „adevăraților” socialiști. — 75, 267.
- Veilchen. Hermlose Blätter für die moderne Kritik* — publicație săptăminală, apărută din 1846 până în 1847 la Bautzen; organ al „adevăraților” socialiști. — 75.

- Der Volks-Tribun* — publicație săptăminală, apărută din 5 ianuarie până în 31 decembrie 1846 la New York, sub conducerea redacțională a lui Hermann Kriege. Organ al „adevăraților” socialiști germani. — 57, 58, 62.
- Vorwärts!* — vezi adn. 5. — 13, 16, 429.
- Weser-Zeitung* — apărut din 1844 până în 1930 la Bremen; a susținut opinia burgheză-liberală. — 165.
- Westdeutsche Zeitung* — apărut din 25 mai 1849 până la 21 iulie 1850 la Köln, editat de Hermann Becker; a avut o orientare democrată mic-burgheză. — 477, 493.
- Das Westphälische Dampfboot* — publicație lunară, apărută din ianuarie 1845 până în decembrie 1846 la Bielefeld și din ianuarie 1847 până în martie 1848 la Paderborn; sub conducerea redacțională a lui Otto Lüning; organ al „adevăraților” socialiști. — 559.
- Zeitung für Norddeutschland* — ziar de dimineață, apărut din 1848 până în 1872 la Hanovra; a avut o orientare liberală. — 340.

Indice de nume *

A

Adam — muncitor-pielar francez, blanquist, membru al societăților revoluționare secrete în perioada Monarhiei din iulie; în 1850 membru al comitetului Asociației franceze a emigranților-blanquiști din Londra. — 148, 150, 178, 187.

Adelung, Johann Cristoph (1732—1806) — filolog german, autor al mai multor lucrări cu privire la etimologia și gramatica limbii germane. — 39.

Ahrens, Heinrich — muncitor german, adept al lui Weitling, unul dintre militanții activi ai Ligii celor dreپti de la Paris. — 38.

Albert (Martin, Alexandre) (1815—1895) — muncitor francez, socialist, unul dintre conducătorii societăților revoluționare secrete în perioada Monarhiei din iulie; în 1848 membru al guvernului provizoriu. — 450.

Alexandru I (1777—1825) — țar al Rusiei (1801—1825). — 231.

Alexandru Macedon (356—323 î.e.n.) — vestit comandant de oști și om de stat din antichitate; din 336 rege al Macedoniei. — 538.

Alison, Sir Archibald (1792—1867) — istoric și economist englez, tory. — 517.

Allard — democrat francez. — 117.

Allsop, Thomas (1795—1880) — agent de bursă englez, publicist, a aderat la cartism; în 1858 a finanțat atențatul lui Orsini asupra lui Napoleon al III-lea. — 346.

Ammon, Christoph Friedrich von (1766—1850) — teolog german, protestant. — 400.

André, Félicité — persoană cunoscută de Engels la Paris în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea. — 448.

Anneke, Friedrich (1818—1872) — ofițer de artilerie prusian, scos din armată în 1846 pentru convingerile sale politice; membru al comunității din Köln a Ligii comunistilor; în 1848 unul dintre întemeietorii Uniunii muncitorilor din Köln; redactor al lui „Neue Kölnische Zeitung”, membru al Comitetului districtual al democraților din Renania; în 1849 locotenent-colonel în armata revoluționară din Baden-Palatinat; ulterior a participat la războiul civil din S.U.A. de partea statelor din nord. — 115, 129, 489.

Annenkov, Pavel Vasilievici (1812—1887) — moșier liberal rus, literat; în cursul deselor sale călătorii în străinătate l-a cunoscut pe Marx. — 42, 420, 428—438, 446—447.

---

* Cu asterisc sînt notate numele de familie ale adresanților lui Marx și Engels în volumul de față.

- Anselm de Canterbury* (1033—1109) — teolog din evul mediu, reprezentant al scolasticii din perioada ei de început. — 385.
- Antoine, Gustave* — emigrant francez la Londra la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea; cumnatul lui Auguste Blanqui. — 208, 523.
- Arago, Dominique-François* (1786—1853) — astronom, fizician și matematician francez; om politic burghez; în perioada Monarhiei din iulie membru al Camerei deputaților, republican; în 1848 membru al guvernului provizoriu, a luat parte la reprimarea insurecției din iunie a proletariatului parizian. — 405, 450.
- Argout, Antoine-Maurice-Apollinaire, conte de* (1782—1858) — om de stat francez, în 1830—1834 a ocupat o serie de posturi ministeriale; director al Băncii Franței (1834—1857). — 367.
- Arminius* (Armin) (17 î.e.n. — 21 e.n.) — conducător al cherusilor, a condus lupta triburilor germanice împotriva romanilor. A zdrobit în anul 9 e.n. armata romană condusă de Varus în Pădurea Teutoburgică. — 39, 342.
- Attila* (m. 453) — regele hunilor (433—453). — 147.
- B
- Baedeker, Julius Theodor* (1814—1880) — editor și librar progresist german; în 1845—1846 a editat revista „Gesellschaftsspiegel”. — 7, 20, 23.
- Baillut* — democrat belgian, în 1848 casierul Asociației democratice din Bruxelles. — 118.
- Bakunin, Mihail Aleksandrovici* (1814—1876) — publicist și revoluționar rus, a participat la revoluția din 1848—1849 din Germania; unul dintre ideologii anarhismului; membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor; în 1872, la Congresul de la Haga, a fost exclus din Asociația Internațională a Muncitorilor pentru activitate dezorganizatoare. — 8, 17, 42, 81, 445.
- Bamberger, Louis* — emigrant german la Londra în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea, redactor al lui „Deutsche Londoner Zeitung”. — 145, 162, 211, 218, 279—281, 283, 285, 340, 355, 486.
- Bamberger, Simon* — bancher din Londra, tatăl lui Louis Bamberger. — 218, 279, 281.
- Barbaroux, Charles-Jean* (1767—1794) — militant al revoluției burgheze din Franța de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, girondin. — 37.
- Barbès, Armand* (1809—1870) — revoluționar francez, democrat mic-burghez, în perioada Monarhiei din iulie unul dintre conducătorii Societății secrete a anotimpurilor; a luat parte activă la revoluția din 1848. În 1848 a fost ales deputat în Adunarea națională constituantă; condamnat la închisoare pe viață pentru participare la acțiunea din 15 mai 1848, a fost amnistiat în 1854; curînd după amnistiere a emigrat și s-a retras din viața politică. — 181.
- Baroche, Pierre-Jules* (1802—1870) — om politic și jurist francez, bonapartist; înainte și după lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a făcut parte din diferite guverne. — 176.
- Barrot, Camille-Hyacinthe-Odilon* (1791—1873) — om politic burghez francez; în timpul Monarhiei din iulie s-a situat în fruntea opoziției dinastice liberale; din decembrie 1848 pînă în octombrie 1849 prim-ministru; s-a sprijinit pe blocul contrarevoluționar al fracțiunilor monarhiste. — 102, 138, 363.
- Bartels, Adolphe* (1801—1862) — publicist mic-burghez belgian, democrat;

- din 1844 pînă în 1846 redactor al ziarului „Débat Social”. — 85, 87, 92.
- Bartels, Jules** — avocat belgian, democrat mic-burghez; fratele lui Adolphe Bartels. — 87.
- Barthélemy, Emmanuel** (aprox. 1820—1855) — muncitor francez, blanquist, membru al societăților revoluționare secrete în timpul Monarhiei din iulie; a luat parte la insurecția din iunie 1848 de la Paris, apoi a emigrat în Anglia; unul dintre conducătorii Asociației franceze a emigranților blanquiști din Londra; a aderat la fracțiunea sectară Willich-Schapper; în 1855, fiind acuzat de omor, a fost executat. — 146, 148, 151, 177, 179, 183, 188, 194, 200, 201, 209, 212—213, 215, 327.
- Bastiat, Frédéric** (1801—1850) — economist francez, a propovăduit armonia între clase în societatea capitalistă; „exponentul cel mai plat al apologeticii economiei politice vulgare și care, de aceea, o putea reprezenta cel mai bine” (Marx). — 355.
- Bastide, Jules** (1800—1879) — om politic și publicist burghez francez, unul dintre redactorii ziarului burghez-republican „Le National” (1836—1846); ministru de externe și deputat în Adunarea națională constituantă (mai—decembrie 1848). — 63.
- Bauer, Bruno** (1809—1882) — filozof idealist german, publicist, a studiat istoria religiilor; unul dintre cei mai de seamă tineri hegelieni, radical burghez; după 1866 național-liberal. — 6, 17, 25, 78, 342, 379, 381, 384, 389, 394, 399, 400, 408—409.
- Bauer, Edgar** (1820—1886) — publicist german, tinăr hegelian; după revoluția din 1848—1849 a emigrat în Anglia; după amnistia din 1861 funcționar prusian; fratele lui Bruno Bauer. — 6, 17, 25, 341, 391, 399.
- Bauer, Heinrich** — militant de seamă al mișcării muncitorești germane, unul dintre conducătorii Ligii celor drepți, membru al Organului central al Ligii comuniștilor; de profesiune cizmar; în 1851 a emigrat în Australia. — 117, 143, 146, 162, 344, 559.
- * **Bauer, Louis** — medic german, în 1848 deputat în Adunarea națională prusiană din partea districtului Stolpe (aripa stîngă); în 1849 a plecat la Londra, unde a aderat la cercurile burgheze ale emigranților germani. — 305, 306, 308, 482, 498.
- Bayard, Pierre du Terrail, seigneur de** (aprox. 1475—1524) — cavaler francez; datorită vitejiei și nobleței sale a fost numit „Cavalerul fără de teamă și fără de prihană”. — 178.
- Bayer, Karl** (1806—1883) — filozof idealist german. — 379.
- Beck, Wilhelmine** (m. 1851) — aventurieră austriacă — se dădea drept baroneasă și informatoare politică a lui Kossuth; agentă a poliției austriece și a celei engleze. — 220, 319.
- Becker, August** (1814—1871) — publicist german, membru al Ligii celor drepți din Elveția, adept al lui Weitling; a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania; la începutul deceniului al 6-lea a emigrat în S.U.A., unde a colaborat la presa democrată. — 38.
- * **Becker, Hermann Heinrich** („Becker cel Roșu”) (1820—1885) — jurist și publicist german, unul dintre conducătorii Ligii muncitorilor și patronilor din Köln, membru al Comitetului districtual al democraților din regiunea renană; editorul lui „Westdeutsche Zeitung” (mai 1849—iulie 1850); din 1850 membru al Ligii comuniștilor, unul dintre inculpați în procesul comuniștilor de la Köln (1852); mai tirziu național-liberal. — 131, 162, 164, 179, 180, 208, 215, 234, 247, 258, 261, 480, 494, 505—512, 537, 542, 567.

- Becker, Johann Philipp** (1809—1886) — perier, a participat la mișcarea democratică din deceniile al 4-lea și al 5-lea din Germania și Elveția; ca ofițer în armata elvețiană a participat la războiul împotriva Sonderbundului; a participat activ la revoluția din 1848—1849; în timpul insurecției din Baden-Palatinat a comandat miliția populară din Baden; după înfrângerea revoluției a emigrat din Germania; în deceniul al 7-lea, unul dintre conducătorii renumiți ai Asociației Internaționale a Muncitorilor; a participat la toate congresele acestei Asociații. A corespondat cu Carol Farcaș, căruia i-a trimis la 1 ianuarie 1869 carnetul de primire în Internațională, împreună cu alte zece documente de primire a noi membri; redactor al revistei „Der Vorbote” (1866—1871); prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 229, 487.
- Becker, Max Joseph** (m. 1896) — inginer din Renania, democrat mic-burghez, în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat, după înfringerea căreia a emigrat în Elveția, iar mai târziu în S.U.A. — 192, 529.
- Beckerath, Hermann von** (1801—1870) — bancher german, unul dintre liderii burgheziei liberale renane; în 1848 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (centrul de dreapta); în august-septembrie 1848 ministru de finanțe în guvernul imperial. — 273, 533.
- Bem, Józef** (1795—1850) — general și luptător pentru libertate polonez; unul dintre conducătorii răscoalei din Polonia din 1830—1831; în octombrie 1848 a luat parte la apărarea Vienei revoluționare; în 1849 a fost unul dintre comandanții armatei revoluționare ungare. A militat pentru unirea forțelor revoluționare române și maghiare. Ulterior a intrat în armata turcă. — 180, 181, 184, 517.
- Bentham, Jeremy** (1748—1832) — sociolog englez, teoretician al utilitarismului. „Un geniu al prostiei burgheze” (Marx). — 10, 25.
- Béranger, Pierre-Jean de** (1780—1857) — unul dintre cei mai de seamă poeți democrați francezi, autorul unor satire politice. — 36.
- Bergendorff, Gustav Adolph** (1813—1869) — istoric și publicist german, democrat mic-burghez; a participat la revoluția din 1848—1849; în 1850 a emigrat din Germania. — 21.
- Bernbach, Adolph** (1821—1875) — jurist la Köln, democrat, deputat în Adunarea națională de la Frankfurt; martor al apărării în procesul comuniștilor de la Köln (1852), a fost în corespondență cu Marx, ulterior liberal. — 271, 275.
- Bernadotte, Jean-Baptiste-Jules** (1763—1844) — mareșal francez; mai târziu rege al Suediei și Norvegiei sub numele Carol al XIV-lea (1818—1844). — 398.
- Bernard, Simon-François** (1817—1862) — om politic francez, republican; a emigrat în Anglia; în 1858 a fost acuzat de guvernul francez de complicitate la atentatul lui Orsini împotriva lui Napoleon al III-lea, dar Tribunalul penal suprem englez (Old Bailey) l-a achitat. — 367.
- Bernays, Karl Ludwig** (1815—1879) — publicist radical german, în 1844 redactor la ziarul emigranților germani din Paris „Vorwärts!”, care apărea cu colaborarea nemijlocită a lui Marx; după revoluția din 1848—1849 a emigrat în S.U.A. — 6, 16, 17, 23, 31, 33, 34, 38, 40, 42, 46, 51, 66, 68, 73—75, 78—80, 83, 95, 415, 440.
- Berryer, Pierre-Antoine** (1790—1868) — avocat și om politic francez; în timpul celei de-a doua Republici — deputat în Adunarea constituantă și în cea legislativă; legitimist. — 349, 363.
- Berthold, Otto** — fost subofițer prusian; după revoluția din 1848—1849 a fost în legătură cu Willich și Schapper. — 348, 352.

- Beta, Heinrich* (pseudonim Bettziech) — ziarist german, democrat mic-burghez, emigrant la Londra, adept al lui Kinkele. — 537.
- Beust, Friedrich von* (1817—1899) — ofițer prusian, din cauza convingerilor sale politice a trecut în rezervă; în 1848 a fost membru al comitetului Uniunii muncitorilor din Köln, redactor la „Neue Kölnische Zeitung” (septembrie 1848 — februarie 1849); în octombrie 1848 delegat din partea Uniunii muncitorilor din Köln la cel de-al doilea Congres al democraților, ținut la Berlin, unde a susținut un program care coincidea aproape în întregime cu „Revendicările Partidului Comunist în Germania”; în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatina, apoi a emigrat în Elveția, unde a fost profesor de pedagogie. — 466.
- Biedermann, Karl* (1812—1901) — istoric și publicist german, liberal moderat; în 1848 membru al Adunării naționale de la Frankfurt (centru); mai târziu național-liberal. — 44.
- Blanc, Jean-Joseph-Louis* (1811—1882) — socialist mic-burghez, ziarist și istoric francez; în 1848 membru al guvernului provizoriu și președinte al comisiei de la Luxembourg; s-a situat pe o poziție de conciliere între clase și de pactizare cu burghezia; în august 1848 a emigrat în Anglia și a fost unul dintre conducătorii emigrației mic-burgheze de la Londra. — 71, 81, 93—98, 100, 101, 103, 104, 107, 110—113, 178—183, 187—191, 194, 198—201, 207, 212, 213, 215, 232, 234, 235, 293, 298, 300, 303, 364—368, 370, 450—451, 484, 523, 524, 548.
- * *Blank, Karl Emil* (1817—1893) — negustor german, în deceniul al 5-lea și al 6-lea s-a apropiat de concepțiile socialiste; cumnatul lui Friedrich Engels. — 5, 17, 29, 123, 125, 137, 417, 419, 448—456, 506—507, 549.
- * *Blank, Marie* (1824—1901) — sora lui Friedrich Engels, din 1845 soția lui Karl Emil Blank. — 5, 416—417, 449, 454, 455, 507, 548—549.
- Blank, Wilhelm* (1821—1892) — coleg de școală al lui Friedrich Engels, mai târziu negustor. — 7.
- Blanqui, Louis-Auguste* (1805—1881) — revoluționar francez, comunist utopist, organizatorul mai multor societăți secrete și a numeroase conjurații; a luat parte activă la revoluțiile din 1830 și 1848; conducătorul Societății secrete a anotimpurilor; militant de seamă al mișcării muncitorești revoluționare din Franța; a petrecut 36 de ani în închisoare și în coloniile de deportați. — 181, 207, 209, 212, 213, 235, 522.
- * *Blind, Karl* (1826—1907) — scriitor și ziarist german, democrat mic-burghez, a participat la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Baden; în deceniul al 6-lea a fost unul dintre conducătorii emigraților mic-burghezi germani de la Londra; ulterior național-liberal. — 135, 341, 344, 481, 503—504.
- Bloss, Rudolph Cuno* — gravor german, a participat la mișcarea democratică din deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea. — 119, 122.
- Blücher, Gebhard Leberecht, prinț de* (1742—1819) — general-feldmareșal prusian; în 1793—1794 a luat parte la campania împotriva Republicii Franceze; în 1806 și 1813—1815 a comandat trupele în războaiele împotriva lui Napoleon I; decepționat de trădarea intereselor naționale ale poporului german de către principii, s-a retras la moșia sa. A fost cel mai popular comandant de oști din timpul războaielor de eliberare, supranumit de soldații prusieni și ruși „Mareșalul Înainte”. — 559.
- Bluntschli, Johann Caspar* (1808—1881) — jurist și om politic reacționar elvețian; unul dintre organizatorii persecuțiilor polițienești împotriva participanților la mișcarea revoluționară; în 1843 membru al comisiei pentru anchetarea activității emigraților germani din Elveția, creată de guvernul elvețian; autorul raportului

- acestei comisii publicat în 1843. — 404.
- Böhler* — emigrant german la Londra în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea. — 305.
- Bohnstedt* — jurist german, democrat mic-burghez, în 1848 unul dintre acționarii lui „*Neue Rheinische Zeitung*”. — 125.
- Borkheim, Sigismund Ludwig* (1825—1885) — publicist democrat german; în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat, după a cărei înfrângere a emigrat din Germania; din 1851 negustor la Londra; la începutul deceniului al 6-lea a aderat la emigrația mic-burgheză de la Londra; din 1860 a întreținut relații de prietenie cu Marx și Engels. — 305.
- Born, Stephan* (pe numele adevărat Simon Buttermilch) (1824—1898) — zăjar german, membru al Ligii comuniștilor; în timpul revoluției din 1848—1849 din Germania s-a manifestat ca unul dintre primii reprezentanți ai reformismului în mișcarea muncitorească din Germania. După revoluție s-a îndepărtat de mișcarea muncitorească. — 98, 107—110, 559.
- Börne, Karl Ludwig* (1786—1837) — publicist și critic german, reprezentant al opoziției mic-burgheze radicale; autorul „*Scrisorilor din Paris*”, prin care a făcut cunoscute germanilor evenimentele revoluționare din Franța. Spre sfârșitul vieții adept al socialismului creștin. — 420.
- * *Bornstedt, Adalbert von* (1808—1851) — publicist german, democrat mic-burghez; în 1847—1848 redactor-editor al lui „*Deutsche-Brüsseler-Zeitung*”. Membru al Ligii comuniștilor, a fost exclus din Ligă în martie 1848; după revoluția din februarie 1848 este unul dintre conducătorii Asociației democratice germane din Paris; în 1848 participă la organizarea legiunii de voluntari a emigranților germani din Paris, care a luat parte la răscoala din Baden din aprilie 1848; în deceniul al 5-lea a devenit agent secret al guvernului prusian. — 84—92, 98, 102, 109—113, 119, 441, 452, 453.
- Börnstein, Arnold Bernhard Karl* (1808—1849) — democrat mic-burghez german, unul dintre conducătorii legiunii de voluntari a emigranților germani din Paris; în aprilie 1848 a luat parte la răscoala din Baden. — 559.
- * *Börnstein, Heinrich* (1805—1892) — publicist german, democrat mic-burghez; din 1842 a trăit la Paris, în 1844 editorul și unul dintre redactorii ziarului parizian „*Vorwärts!*”; în 1849 a emigrat în S.U.A.; fratele lui Arnold Bernhardt Karl Börnstein. — 34, 66, 73, 74, 80, 410—414.
- Bourbon* — dinastie regală în Franța (1589—1792, 1814—1815 și 1815—1830). — 81.
- Braunschweig, Karl Friedrich August Wilhelm* (1804—1873) — duce de Braunschweig din 1823; detronat la începutul lunii septembrie 1830, a emigrat din țară; a încercat să ajungă din nou la putere cu ajutorul unor state europene; în deceniul al 5-lea și al 6-lea a întreținut legături cu elemente democratice din emigrație; a editat „*Deutsche Londoner Zeitung*”. — 150, 533.
- Bray, John Francis* (1809—1895) — economist englez, socialist utopist, adept al lui Robert Owen; de profesiune muncitor tipograf. — 75.
- Bremer, Fredrika* (1801—1865) — scriitoare burgheză suedeză, creatoarea genului așa-numitului roman de familie suedez. — 72.
- Brentano, Lorenz Peter* (1813—1891) — avocat la Mannheim, democrat mic-burghez; în 1848 membru al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa stângă); în 1849 șeful guvernului provizoriu din Baden. După înfrângerea insurecției din Baden-Palatinat a emigrat în Elveția, iar apoi în America. — 532.

- Breyer, Friedrich Albert** (1812—1876) — liberal german, în deceniul al 5-lea medic la Bruxelles, membru al Asociației democratice din Bruxelles. — 83, 117, 118, 120.
- Bricourt, Jean-Joseph** (1805—1857) — funcționar judecătoresc belgian, democrat burghez, în 1847—1848 membru al Camerei deputaților din Belgia. — 121.
- Brockhaus, Heinrich** (1804—1874) — editor german, proprietarul unei librării și edituri din Leipzig. — 46.
- Brogie, Achille-Charles-Léonce-Victor, duce de** (1785—1870) — om de stat francez, prim-ministru (1835—1836), deputat în Adunarea națională legislativă (1849—1851), orlănist. — 349.
- Brüggemann, Karl Heinrich** (1810—1887) — economist și publicist burghez german, liberal; între 1845 și 1855 redactor-șef al lui „Kölnische Zeitung”. — 232, 320.
- Bruhn, Karl von** (n. 1803) — ziarist german, membru al Ligii comunistilor, din care a fost exclus în 1850; adept al fracțiunii sectare aventuriste Willich-Schapper; mai tirziu adept al lui Lassalle; redactor la „Nordstern” din Hamburg. — 530, 561.
- Brutus, Marcus Iunius** (aprox. 85—42 î.e.n.) — om de stat roman, unul dintre inițiatorii conspirației republicane aristocratice împotriva lui Iuliu Cezar. — 181, 232, 323.
- Bucher, Lothar** (1817—1892) — funcționar prusian, publicist; în 1848 deputat în Adunarea națională din Prusia (centrul de stînga); după înfringerea revoluției din 1848—1849 a emigrat la Londra; mai tirziu național-liberal; partizan al lui Bismarck. — 192, 211, 215, 309, 315.
- Buchez, Philippe-Joseph-Benjamin** (1796—1865) — istoric și om politic francez, republican burghez, unul dintre ideologii socialismului creștin. — 36.
- Bugeaud de la Piconnerie, Thomas-Robert** (1784—1849) — general francez, din 1843 mareșal al Franței; orlănist, membru al Camerei deputaților în perioada Monarhiei din iulie; comandantul trupelor care în 1834 au înfrînt răscoala republicană de la Paris; unul dintre organizatorii războaielor de cucerire din Algeria și Maroc; din 1841 pînă în 1847 guvernator general al Algeriei, în 1848—1849 comandant suprem al armatei din Alpi, deputat în Adunarea națională legislativă. — 451.
- Buhl, Ludwig Heinrich Franz** (1814 — aprox. 1882) — publicist german, tinăr hegelian. — 10.
- Bülow, Dietrich Heinrich, baron de** (1757—1807) — ofițer prusian, autorul unor scrieri militare. — 224.
- Bülow, Friedrich Wilhelm, conte Dönhewitz** (1755—1816) — fratele precedentului; general prusian, a luat parte la războaiele împotriva Franței napoleoneene. — 224.
- Bülow — Cumberow, Ernst Gottfried Georg von** (1775—1851) — publicist și om politic german, exponent al ideilor iuncherilor prusieni. — 383.
- Bunsen, Christian Karl Josias, baron de** (1791—1860) — diplomat prusian, publicist și teolog, apropiat al cercurilor de la curtea Prusiei, ambasador la Londra (1842—1854). — 284.
- Bürgers, Heinrich** (1820—1878) — publicist radical german; în 1842—1843 colaborator la „Rheinische Zeitung”; în 1848 membru al comunității din Köln a Ligii comunistilor; în 1848—1849 membru al redacției lui „Neue Rheinische Zeitung”; din 1850 membru în Organul central al Ligii comunistilor; în 1852, fiind socotit unul dintre principalii acuzați în procesul comunistilor de la Köln, a fost condamnat la șase ani închisoare; ulterior progresist. — 9, 23, 25, 47, 115, 122, 125, 131, 239, 244, 258, 261, 266, 273, 355, 412, 425, 439, 505, 514.

- Burns, Lizzy (Lizzie)* (1827—1878) — muncitoare irlandeză, participantă la mișcarea de eliberare națională din Irlanda, a doua soție a lui F. Engels, sora lui Mary Burns. — 162.
- Burns, Mary* (m. 1863) — muncitoare irlandeză, prima soție a lui Friedrich Engels. — 109, 162, 169, 262, 419.
- Butz, Gustav* — editor german la Haga în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea. — 15.
- C
- * *Cabet, Étienne* (1788—1856) — jurist și publicist francez, comunist utopist; autorul romanului utopic „Călătorie în Icaria”; în 1841—1849 redactor al ziarului „Le Populaire”. — 32, 80, 95, 298, 452—453.
- Caesar, Caius Julius* (aprox. 100—44 i.e.n.) — mare general și om de stat roman. — 184.
- * *Campe, Johann Julius Wilhelm* (1792—1867) — librar și editor german, din 1823 unul dintre proprietarii editurii hamburgheze „Hoffmann și Campe”; în deceniul al 4-lea a editat lucrările scriitorilor din grupul „Tinăra Germanie”. — 234, 342, 389, 410, 418.
- Camphausen, Ludolf* (1803—1890) — bancher din Köln, unul dintre liderii burghezii liberale renane; prim-ministru al Prusiei (din martie pînă în iunie 1848) a dus o politică trădătoare, de conciliere cu forțele reacționare. — 455.
- Capéfigue, Jean-Baptiste-Honoré-Raymond* (1802—1872) — publicist și istoric francez; monarhist. — 81.
- Caperon, Paulin* — emigrant francez, la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea membru al comitetului Asociației franceze a emigranților blanquiști din Londra. — 148, 151, 567.
- Carlier, Pierre-Charles-Joseph* (1799—1858) — prefect de poliție din Paris (1849—1851), bonapartist. — 346, 349.
- Carlyle, Thomas* (1795—1881) — scriitor englez, istoric și filozof idealist, a propovăduit cultul eroilor; a criticat burghezia engleză de pe pozițiile romantismului reacționar; a aderat la partidul torȳ; dușman fățiș al mișcării muncitorești. — 6, 328.
- Carnap, Johann Adolph* — funcționar prusian, în 1837—1851 primar principal al Elberfeldului. — 21.
- Carnot, Lazare-Nicolas* (1753—1823) — matematician și fizician francez, specialist în probleme militare, om politic și republican burghez; în timpul revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, la început iacobin, a fost unul dintre organizatorii apărării Franței împotriva coaliției statelor europene; ulterior a luat parte la lovitură de stat contrarevoluționară de la 9 termidor 1794. — 364.
- Castiau, Adelson* (1804—1879) — avocat și om politic belgian, democrat burghez, între 1843 și 1848 membru în Camera deputaților. — 114, 121.
- Cato, Marcus Porcius* (Cato cel Bătrîn) (234—149 i.e.n.) — om politic și scriitor roman, a luptat pentru apărarea privilegiilor aristocrației; ales censor în 184 i.e.n. a fost supranumit, din cauza severității sale, Cato Censorul. — 310.
- Caussidière, Marc* (1808—1861) — democrat mic-burghez francez, participant la răscoala din 1834 de la Lyon; în timpul Monarhiei din Iulie, unul dintre organizatorii societăților revoluționare secrete; după revoluția din februarie 1848, prefect de poliție al Parisului, deputat în Adunarea constituantă; în iunie 1848 a emigrat în Anglia. — 232, 364.
- Cavaignac, Louis-Eugène* (1802—1857) — general și om politic francez, republican burghez moderat; în deceniul al 4-lea și al 5-lea a luat parte la războiul de cucerire a Algeriei; după revoluția din februarie 1848 guvernator al Algeriei; s-a remarcat prin

- metodele barbare de ducere a războiului; din mai 1848 ministru de război al Franței; a înăbușit cu cruzime extraordinară insurecția din iunie a muncitorilor parizieni; șeful puterii executive (iunie-decembrie 1848). — 247, 249, 253, 259, 334, 337, 350, 363.
- Cervantes de Saavedra, Miguel* (1547—1616) — mare scriitor realist spaniol. — 279.
- Changarnier, Nicolas-Anne-Théodule* (1793—1877) — general și om de stat francez, monarhist; în 1848—1849 deputat în Adunarea constituantă și în cea legislativă; după iunie 1848 comandant al Gărzii naționale și al garnizoanei din Paris; a ordonat reprimarea demonstrației pașnice din 13 iunie 1849; după lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a fost expulzat din Franța. — 250, 253, 346, 349, 350, 363.
- Christ, A.* — publicist, autorul unei broșuri despre taxele vamale protecționiste. — 520, 526.
- Christian al VIII-lea* (1786—1848) — rege al Danemarcei (1839—1848). — 48.
- Christiansen, Johannes* (1809—1853) — jurist, istoric al dreptului roman, profesor la Universitatea din Kiel. — 384.
- Cicero, Marcus Tullius* (106—43 î.e.n.) — om politic roman, scriitor și orator, filozof eclectic. — 210.
- Clark, Thomas* (m. 1857) — lider cartist; după 1848 reformist, unul dintre conducătorii Ligii cartiste naționale. — 169, 181.
- Clausewitz, Karl von* (1780—1831) — general prusian și eminent teoretician militar; în 1812—1814 a servit în armata rusă. — 517.
- Clouth, Wilhelm* — proprietarul unei tipografii din Köln, în care de la 1 iunie pînă la 27 august 1848 a fost tipărit „*Neue Rheinische Zeitung*”. — 455.
- * *Cluss, Adolf* (m. după 1889) — inginer german, membru al Ligii comunistilor, în 1848 secretar al Asociației culturale a muncitorilor din Mainz; în 1849 a emigrat în S.U.A.; funcționar la serviciul amiralității de la Washington; în deceniul al 6-lea a întreținut o corespondență regulată cu Marx și Engels; a colaborat la diferite ziare muncitorești și democrate care apăreau în limba germană, engleză și americană. — 360, 543—544, 551.
- Cobbet, William* (1762—1835) — om politic și publicist englez de origine țărănească; reprezentant marcant al radicalismului mic-burghez; a luptat pentru democratizarea regimului politic din Anglia. — 99.
- Cobden, Richard* (1804—1865) — fabricant din Manchester, liberal, adept al liberului schimb, unul dintre fondatorii Ligii împotriva cerealelor; membru al parlamentului. — 139, 177, 239, 474, 476.
- Cohen* — soția lui Karl Blind. — 341, 344.
- Columb, Cristofor* (*Colombo, Cristoforo*) (1451—1506) — navigator renumit, descoperitorul Americii; genovez de origine, a fost în serviciul Spaniei. — 545.
- Confucius* (551—479 î.e.n.) — renumit filozof antic chinez, a creat o teorie etică-politică progresistă pentru vremea lui. — 535.
- Considérant, Victor* (1808—1893) — publicist francez, socialist utopist, discipol și adept al lui Fourier. — 71, 287.
- Costa Cabral, António Bernardo da* (1803—1889) — om de stat reacționar portughez, lider al partidului burghezo-monarhist, șeful guvernului (1842—1846, 1849—1851). — 250.
- Cotta, Johann Georg* (1796—1863) — editor, din 1832 proprietarul marii edituri Cotta. — 281, 342.

- Cousin, Victor* (1792—1867) — filozof idealist francez, eclectic. — 402.
- Crémieux, Adolphe* (1796—1880) — avocat și om politic burghez francez, în deceniul al 5-lea liberal; în perioada revoluției din 1848 membru al guvernului provizoriu, în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituentă și în cea legislativă. — 450.
- Cromwell, Oliver* (1599—1658) — om de stat englez; conducătorul burgheziei și al nobilimii îmburghezite în perioada revoluției burgheze engleze din secolul al XVII-lea; din 1653 până în 1658 lord-protector (șeful statului) al Angliei, Scoției și Irlandei. — 179, 217.
- Crüger, Hermann* (1820—1850) — emigrant german, în 1847 membru al Asociației democratice din Bruxelles. — 84—86, 88—91.
- Culpeper, Sir Thomas* (1578—1662) — economist burghez englez, adept al mercantilismului. — 358.
- D
- Damm* — democrat mic-burghez german; în 1849 președinte al Adunării constituante din Baden; ulterior a emigrat în Anglia. — 305.
- Dana, Charles Anderson* (1819—1897) — ziarist progresist american; din deceniul al 5-lea până în deceniul al 7-lea redactor la „New-York Daily Tribune” și la „New American Cyclopaedia”. — 324, 360, 365, 527, 540, 550, 551.
- * *Daniels, Amalie* (1820—1895) — soția lui Roland Daniels. — 540.
- * *Daniels, Roland* (1819—1855) — medic german, membru al comunității din Köln a Ligii comuniștilor, din 1850 membru al Organului central al Ligii Comuniștilor, unul dintre inculpați în procesul comuniștilor de la Köln (1852), achitat de Curtea cu juri; prieten al lui Marx și Engels. — 46, 115, 199, 220, 224, 232, 235, 258, 261, 262, 266, 276, 344, 423, 439, 481, 514, 515, 518, 540.
- Dante Alighieri* (1265—1321) — scriitor italian; unul dintre cei mai mari poeți ai lumii. — 341, 386.
- Danton, Georges-Jacques* (1759—1794) — remarcabil om politic în perioada revoluției franceze, lider al aripii de dreapta a iacobinilor. — 37, 364.
- Darasz, Albert* (1808—1852) — militant al mișcării poloneze de eliberare națională; a luat parte la răscoala din 1830—1831, militant activ al organizațiilor democratice ale emigranților polonezi, membru al Comitetului central al democrației europene. — 151.
- Daul, A.* — democrat mic-burghez german, a luat parte la insurecția din 1849 din Baden-Palatinat. — 487.
- Decker* — democrat mic-burghez german; după revoluția din februarie 1848 membru al Asociației democratice germane din Paris. — 559.
- Decker, Karl von* (1784—1844) — general german, autorul unor scrieri militare. — 225, 529.
- Delessert, Gabriel-Abraham-Marguerite* (1786—1858) — prefectul poliției din Paris (1836—1848). — 68, 69.
- Dembinski, Henryk* (1791—1864) — general polonez, fruntaș al mișcării de eliberare națională; a participat la răscoala din Polonia (1830—1831); a fost unul dintre comandanții armatei revoluționare din Ungaria în perioada revoluției din 1848—1849. — 223, 475.
- Demidov, Anatoli Nicolaevici* (1813—1870) — aristocrat rus, proprietar a numeroase mine și uzine metalurgice, protector al artelor, filantrop. — 256.
- Demuth, Helene* (1823—1890) — menajera și prietena credincioasă a familiei Marx. — 209.

- Derby, Edward George Geoffrey Smith Stanley** (din 1851) conte de (1799—1869) — om de stat englez, whig pînă în 1835, apoi lider al torylor, ulterior unul dintre liderii partidului conservator; prim-ministru (1852, 1858—1859, 1866—1868). — 192.
- Desmoulins, Lucie-Simplice-Camille-Benoist** (1760—1794) — publicist francez, militant al revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea; iacobin de dreapta, prieten al lui Danton. — 51.
- D'Ester, Karl Ludwig Johann** (1811—1859) — socialist și democrat german, de profesiune medic; membru al comunității din Köln a Ligii comuniștilor; în 1848 deputat în Adunarea națională din Prusia (aripa stîngă); din octombrie 1848 membru al Comitetului central al democraților din Germania; în 1849 deputat în cea de-a doua cameră (aripa de stînga); a jucat un rol însemnat în răscoala din 1849 din Baden-Palatinat; mai tîrziu a emigrat în Elveția. — 7, 16, 47, 115, 125, 136, 198, 479, 545, 547.
- Dickens, Charles** (1812—1870) — mare scriitor realist englez. — 143, 238, 424, 460.
- Dietz, Bernhard** (m. 1850) — ziarist german, democrat mic-burghez. — 134.
- Dietz, Oswald** (aprox. 1824—1864) — arhitect din Wiesbaden, a participat la revoluția din 1848—1849, e emigrat la Londra; membru al Organului central al Ligii comuniștilor; în 1850, după sciziunea Ligii, s-a alăturat fracțiunii sectare Willich-Schapper și a devenit membru al Organului central al acestei fracțiuni; mai tîrziu a luat parte la războiul civil din S.U.A. — 148, 151, 162, 310, 334, 344, 348, 349, 362.
- Disraeli (D'Israeli) Benjamin** (din 1876) conte de Beaconsfield (1804—1881) — om de stat și scriitor englez, unul dintre liderii torylor; în a doua jumătate a secolului al XIX-lea unul dintre liderii partidului conservator; cancelar al trezoreriei (1852, 1858—1859 și 1866—1868), prim-ministru (1868 și 1874—1880). — 192.
- Döbler, Ludwig** (1801—1864) — iluzionist austriac, dădea spectacole la care prezenta „imagini nebuloase”. — 259.
- Doherty, Hugh** — ziarist irlandez, a scos ziarul fourierist „The London Phalanx”, care a apărut între 1841 și 1843; autor al unor lucrări de filozofie și filologie. — 33.
- Dolleschall, Laurenz** (n. 1790) — funcționar de poliție la Köln (1819—1847); cenzor al lui „Rheinische Zeitung”. — 248.
- Dominicus, Adolf** — negustor, unchiul lui Ernst Dronke. — 123.
- Donovan, Daniel** — cartist, în deceniile al 5-lea și al 6-lea ale secolului al XIX-lea unul dintre conducătorii organizațiilor cartiste din Lancashire. — 160, 161.
- * **Dronke, Ernst** (1822—1891) — publicist și scriitor german; la începutul activității sale — „adevărat socialist”, mai tîrziu membru al Ligii comuniștilor; în 1848—1849 unul dintre redactorii lui „Neue Rheinische Zeitung”, după înfrîngerea revoluției a emigrat în Elveția, apoi în Anglia; după sciziunea Ligii comuniștilor a rămas adept al lui Marx și Engels; ulterior s-a retras din viața politică și s-a ocupat cu comerțul. — 120, 123, 127, 136, 139, 149, 152, 159, 168, 192, 198, 201, 213, 230, 234, 324—325, 342, 347, 351, 465—466, 470, 472, 476, 497, 498, 501, 521—525, 539, 541, 568.
- Dronke, Ernst Friedrich Johann** (1797—1849) — învățător german, din 1841 director al gimnaziului din Fulda, autorul unor lucrări de filologie și istorie; tatăl lui Ernst Dronke. — 123.
- Drucker, Louis** — ziarist german, democrat mic-burghez, editorul săptămînalului umoristic din Londra „How do you do?”. — 293, 537.

- Dubourg-Butler, Frédéric*, conte (1778—1850) — general francez, a luat parte activă la luptele de baricadă din timpul revoluției din 1830, ulterior s-a retras din viața politică. — 213.
- Duchâtel, Charles-Marie-Tanneguy*, conte (1803—1867) — om de stat francez, orléanist, ministru al comerțului (1834—1836) și ministru de interne (1839—1840, 1840—februarie 1848). — 68, 111.
- Dufaure, Jules-Armand-Stanislas* (1798—1881) — om de stat și avocat francez, orléanist, unul dintre călăii Comunei din Paris; ministru al lucrărilor publice (1839—1840), ministru de interne (1848—1849), ministru de justiție (1871—1873, 1875—1876, 1877—1879) și prim-ministru (1876, 1877—1879). — 138.
- Dulon, Rudolph* (1807—1870) — pastor german, adept al mișcării „Amicii luminii”, mișcare opoziționistă față de biserica oficială; în 1853 a emigrat în America. — 164, 282.
- Dumas, Alexandre (tatăl)* (1803—1870) — scriitor francez. — 190.
- Dumon, Pierre-Sylvain* (1797—1870) — avocat liberal și om de stat, ministru francez al lucrărilor publice (1843—1847) și ministru de finanțe (1847—1848); după revoluția din februarie 1848 s-a retras din viața politică. — 33.
- Dumouriez, Charles François* (1739—1823) — general și om politic francez, în timpul revoluției franceze s-a alăturat girondinilor; comandant suprem al armatei din nord (1792—1793); în martie 1793 a trădat Republica Franceză. — 337.
- Dupin, André-Marie-Jean-Jacques* (1783—1865) — jurist și om politic francez, orléanist; deputat în Adunarea națională constituantă (1848—1849), președintele Adunării naționale legislative (1849—1851); ulterior bonapartist. — 363.
- Dupont de l'Eure, Jacques-Charles* (1767—1855) — om politic francez, liberal, participant la revoluția burgheză franceză de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și la revoluția din 1830; în deceniul al 5-lea a fost apropiat de republicanii burghezi moderati; în 1848 președinte al guvernului provizoriu. — 450.
- Dureau de la Malle, Adolphe-Jules-César-Auguste* (1777—1857) — om de știință francez, filolog și arheolog. — 301.

E

* *Ebner, Hermann* — ziarist german, în deceniile al 5-lea și al 6-lea ale secolului al XIX-lea agent secret al poliției austriece. — 281, 342, 347, 354, 357, 359, 531—538, 544—548, 552.

Eccarius, Johann Friedrich — croitor german, membru al Ligii comunistilor, în 1851 emigrant la Londra; în timpul sciziunii Ligii comunistilor s-a situat de partea lui Marx și Engels; fratele lui Johann Georg Eccarius. — 355.

Eccarius, Johann Georg (1818—1889) — croitor din Turingia, publicist, emigrant la Londra; militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale, membru al Ligii celor drepți, apoi al Ligii comunistilor, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor, ulterior s-a alăturat liderilor reformiști ai trade-unionurilor engleze. — 149, 162, 181, 355, 551.

Eichhorn, Johann Albrecht Friedrich (1779—1856) — om de stat prusian; ca ministru al cultelor, culturii și medicinei (1840—1848) a favorizat tendințele ultramontane și pietist-ortodoxe. — 381.

Eisen — în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea librar în Köln; s-a ocupat cu propagarea lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. — 492, 495, 567.

- Eisermann* — tîmplar german, în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea, adept al lui Karl Grün. — 39—41, 49, 58—60, 63, 64, 68, 80.
- Elsner, Karl Friedrich Moritz* (1809—1894) — publicist și om politic din Silezia, radical; în 1848 deputat în Adunarea națională din Prusia (aripa stîngă); în deceniul al 6-lea redactor la „*Neue Oder-Zeitung*”. — 215.
- Enfantin, Barthélemy-Prospér* — (numit Père Enfantin) (1796—1864) — socialist utopist francez, unul dintre discipolii cei mai apropiați ai lui Saint-Simon; după moartea acestuia a fost în fruntea școlii saint-simoniste. — 36.
- * *Engels* — colonel prusian, din 1851 general; în 1848—1849 comandantul orașului Köln. — 240, 467—469.
- Engels, Anna* (1825—1853) — sora lui Friedrich Engels. — 454.
- Engels, Elisabeth Franciska Mauritzia* (1797—1873) — mama lui Friedrich Engels. — 20, 27, 129, 321, 448, 454.
- Engels, Friedrich* (senior) (1796—1860) — tatăl lui Friedrich Engels; în 1837 a întemeiat împreună cu Ermen filatura de bumbac „*Ermen & Engels*” întîi la Manchester, apoi la Engelskirchen; pietist. — 18, 19, 21, 26, 27, 123, 126—129, 149, 152, 160, 177, 199, 221, 264—265, 321, 419, 448, 506, 507.
- Engels, Hedwiga* (1830—1904) — sora lui Friedrich Engels. — 26.
- Engels, Hermann* (1822—1905) — fratele lui Friedrich Engels, fabricant în Barmen. — 7, 318, 320, 322, 324.
- Engels, Marie* — vezi *Blank, Marie*.
- Engels, Rudolf* (1831—1903) — fratele lui Friedrich Engels. — 26—27.
- Ermen, Anton* — asociat al firmei „*Ermen & Engels*” din Manchester. — 453.
- Ermen, Gottfried* — asociat al firmei „*Ermen & Engels*” din Manchester. — 264, 506, 507.
- Ermen, Peter* (Pitt) — asociat al firmei „*Ermen & Engels*” din Manchester. — 1152, 219, 264, 368, 506, 507.
- Ernst, August* (1771—1851) — rege al Hanovrei (1837—1851). — 272, 275.
- Esselen (Essellen), Christian* (1823—1859) — democrat mic-burghez și publicist radical german; în 1848 unul dintre conducătorii Uniunii muncitorilor din Frankfurt, redactor al lui „*Allgemeine Arbeiter-Zeitung*”; în 1849 a emigrat în Elveția, iar ulterior în S.U.A. — 111, 120, 480, 487.
- Esser, Christian Joseph* (n. aprox. 1809) — muncitor german, membru al Uniunii muncitorilor din Köln; în 1849 redactor la ziarul „*Freiheit, Brüderlichkeit, Arbeit*”. — 319.
- Ewerbeck, August Hermann* (1816—1860) — medic și literat german, conducător al comunității din Paris a Ligii celor drepți, apoi membru al Ligii comuniștilor; în 1850 a ieșit din Ligă. — 5, 8, 17, 31, 32, 33—35, 38—40, 44, 47, 50, 58, 61, 67, 76, 77, 80, 81, 95, 124, 303, 342, 345, 349, 407, 453, 466.

F

Fabricius, Franz — negustor din Frankfurt, democrat mic-burghez. — 519.

Faider, Victor — avocat și om politic belgian, democrat burghez. — 119, 121.

Fanon — emigrant francez, la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea membru al comitetului Asociației franceze a emigranților blanquiști din Londra. — 148, 151, 567.

Faucher, Julius (1820—1878) — publicist german, tînrăr hegelian; adept al liberului-schimb; la începutul deceniului al 6-lea a propagat concepția burghezo-individualiste anarhistă, în 1850—1861 emigrant în Anglia; mai tîrziu membru al partidului

- Jui progresist. — 248, 250, 292, 300, 531.
- Faucher, Léon* (1803—1854) — publicist, economist și om politic francez, orléanist, mai târziu bonapartist; în 1848—1851 deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă; ministru de interne (decembrie 1848 — mai 1849 și 1851); dușman înveterat al mișcării muncitorești. — 259, 346, 349.
- * *Fenner von Fenneberg, Daniel* (1820—1863) — ofițer austriac, în 1848 comandantul Gărzii naționale din Viena; în 1849 a fost pentru scurtă vreme comandantul suprem și șeful statului-major al armatei revoluționare din Palatinat; după încercarea nereușită de a cucerii fortăreața Landau a fost destituit; după înfrângerea revoluției a emigrat din Germania. — 283, 466—467.
- * *Feuerbach, Ludwig* (1804—1872) — filozof materialist german, ultimul reprezentant al filozofiei clasice germane din perioada imediat premergătoare marxismului; ideolog al celor mai radicale pături democratice ale burgheziei germane din anii premergători revoluției din 1848; luptând împotriva idealismului hegelian, el a respins și dialectica acestuia, din care cauză n-a putut depăși limitele materialismului metafizic premarxist; în ultimii ani ai vieții sale a început să se intereseze de literatura socialistă; în 1870 a aderat la Partidul muncitoresc social-democrat. — 11, 19, 32, 46, 54—57, 150, 317, 341, 344, 379, 384, 400—403, 404—409, 411.
- Fichte, Johann Gottlieb* (1762—1814) — filozof idealist subiectiv german, reprezentant al filozofiei clasice germane, la început adept entuziast al revoluției franceze; a susținut un program burghezo-democratic cu caracter iluminist, dar mai târziu a devenit adversar al ideilor și instituțiilor revoluției franceze; între anii 1811 și 1812 rector al Universității
- din Berlin; cu cele patru „Cuvântări către națiunea germană” ale sale a contribuit la formarea conștiinței naționale burgheze în Germania, care la data respectivă era în esență progresistă. — 386.
- Fickler, Joseph* (1808—1865) — ziarist german, democrat mic-burghez, în 1848—1849 unul dintre conducătorii mișcării democratice din Baden; în 1849, membru al guvernului provizoriu din Baden; după înfrângerea insurecției a emigrat în Elveția, apoi în Anglia și în America. — 267—270, 274, 285, 305—308, 527, 533, 545.
- Fieschi* — emigrant la Londra în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea. — 150.
- Fischer* — ziarist german, democrat mic-burghez, participant la insurecția din Baden-Palatinat din 1849, după înfrângerea căreia a emigrat în S.U.A. — 228, 230, 233, 301, 307, 311—312, 352—354.
- Fischer, F.* — membru al Ligii comuniștilor. — 89.
- Fix, Théodore* (1800—1846) — economist vulgar și publicist burghez francez, a colaborat la o serie de publicații, printre care și la „Journal des Économistes”. — 44.
- Fleischer, Karl Moritz* (1809—1876) — publicist german, colaborator la „Rheinische Zeitung”. — 400.
- Flocon, Ferdinand* (1800—1866) — om politic și publicist francez, democrat mic-burghez, unul dintre redactorii ziarului „La Réforme”; în 1848 membru al guvernului provizoriu. — 94—96, 99—101, 108, 113, 118, 364, 450—451, 524.
- Florencourt, Franz von* (1803—1886) — publicist german, redactor la o serie de periodice germane; la începutul activității sale liberal, apoi conservator. — 232.
- Foucault, Léon* (1819—1868) — cunoscut fizician francez. — 235.

Fould — asociat al unei bănci din Paris. — 448.

Fourier, François-Marie-Charles (1772—1837) — mare socialist utopist francez. — 12, 23, 24, 33, 35, 407, 428, 437.

Franck, Gustav (m. 1860) — democrat mic-burghez austriac, la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea a emigrat la Londra. — 305, 308.

Franck, Paul — ziarist german, democrat mic-burghez; la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea a emigrat în S.U.A.; a participat la războiul civil de partea statelor din nord. — 240.

Frank, A. — editor în Paris; împreună cu C. G. Vogler a editat la Bruxelles lucrarea lui Marx „Mizeria filozofiei...” — 100, 102, 104, 410.

Franz Joseph I (1830—1916) — împărat al Austriei (1848—1916). — 248.

Frederic al II-lea (cel Mare) (1712—1786) — rege al Prusiei (1740—1786). — 224.

Frederic Wilhelm al IV-lea (1795—1861) — rege al Prusiei (1840—1861). — 48, 115, 148, 248, 397, 520.

* *Freiligrath, Ferdinand* (1810—1876) — poet german, la începutul activității sale romantic, apoi poet revoluționar; în 1848—1849 unul dintre redactorii lui „Neue Rheinische Zeitung”, membru al Ligii comuniștilor; din 1851 pînă în 1868 emigrant la Londra; în deceniul al 6-lea a părăsit lupta revoluționară. — 126, 137, 247, 251, 257, 268, 271, 292, 311—313, 341, 342, 347, 466, 470, 473—475, 481, 488—489, 494, 518, 521, 524, 527, 536, 540, 543, 546, 552—554, 569.

Freiligrath, Ida — soția lui Ferdinand Freiligrath. — 475, 481, 553.

* *Fröbel, Julius* (1805—1893) — publicist și editor de literatură progresistă, democrat mic-burghez, a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germa-

nia, membru al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa stîngă); după înfrîngerea revoluției a emigrat în America, în 1857 s-a reîntors în Europa; mai tirziu liberal. — 17, 52, 403—405, 425.

G

Galeer, Albert-Frédéric-Jean (1816—1851) — profesor și scriitor elvețian, democrat; în 1847 a luat parte la războiul împotriva Sonderbundului, iar în 1849 la insurecția din Baden-Palatinat. — 213, 521.

Garnier-Pagès, Louis-Antoine (1803—1878) — om politic francez, republican burghez moderat; în 1848 — membru al guvernului provizoriu și primar al Parisului. — 450.

Gebert, August — tîmplar din Mecklenburg, membru al Ligii comuniștilor în Elveția și apoi la Londra; în 1850, după sciziunea Ligii, s-a alăturat fracțiunii sectare Willich-Schapper și a devenit membru al Organului central al acestei fracțiuni. — 148, 214, 229, 263, 524.

Gehrke — emigrant la Londra în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea. — 305.

Geiger, Wilhelm Arnold — funcționar de poliție prusian; în 1848 judecător de instrucție, ulterior director al poliției din Köln. — 464.

Gerlach, von — reprezentant al birourăției reacționare prusiene; Regierungspräsident la Köln (1839—1844). — 396.

Gigot, Philippe (1820—1860) — participant la mișcarea muncitorească și democrată din Belgia, membru al Ligii comuniștilor, în deceniul al 5-lea a avut legături strînse cu Marx și Engels. — 67, 83, 88, 109, 114, 117, 118, 122, 126, 127, 421, 422.

Girardin, Émile de (1806—1881) — publicist și om politic francez, din 1836 pînă în 1857, cu întreruperi, redac-

- tor la ziarul „La Presse”; în politică s-a caracterizat printr-o totală lipsă de principii. Înaintea revoluției din 1848 a făcut parte din opoziția față de guvernul Guizot; în perioada revoluției republicanilor burghezi deputat în Adunarea națională legislativă (1850—1851); mai tirziu bonapartist. — 249, 253, 313, 317, 349, 350.
- Godwin, William* (1756—1836) — scriitor și publicist mic-burghez englez, raționalist, unul dintre întemeietorii anarhismului. — 24—25.
- Goegg, Amand* (1820—1897) — ziarist german; democrat mic-burghez; în 1849 membru al guvernului provizoriu din Baden; după înfringerea revoluției a emigrat; în deceniul al 8-lea a intrat în rindurile social-democrației germane. — 248, 251, 267, 274, 305, 307—310, 315, 504, 527, 534.
- Goethe, Johann Wolfgang von* (1749—1832) — mare scriitor și gânditor german. — 46, 76, 163, 341, 384.
- Gö(h)ringer, Karl* (n. aprox. 1808) — birtaș din Baden, a participat la insurecția din 1848—1849 din Baden; după înfringerea insurecției a emigrat în Anglia; membru al Ligii comuniștilor; după sciziunea Ligii s-a alăturat fracțiunii sectare Willich-Schapper; proprietarul unui birt din Londra, unde se adunau emigranții mic-burghezi germani. — 213, 228, 234, 252, 341, 343, 348, 351, 356.
- Goldheim* — ofițer de poliție prusian; la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea unul dintre agenții secreți ai poliției prusiene la Londra. — 241.
- Görgey, Arthur* (1818—1916) — general în timpul revoluției ungare din 1848—1849, comandant suprem al armatei ungare (aprilie-iunie 1849); s-a sprijinit pe ofițerimea reacționară și pe partea contrarevoluționară a burgheziei, a sabotat războiul revoluționar. — 223, 475.
- * *Görtz* — funcționar prusian, în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea primar principal la Trier. — 557, 558.
- Gottschalk, Andreas* (1815—1849) — medic german, membru al comunității din Köln a Ligii comuniștilor; în aprilie-iunie 1848 președinte al Uniunii muncitorilor din Köln; a luptat de pe poziții sectare mic-burgheze împotriva tacticii și strategiei lui Marx și Engels în revoluția germană. — 115, 129, 244, 445.
- Gouté* — emigrant francez; la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea membru al comitetului Asociației franceze a emigranților blanquiști din Londra. — 148, 149, 151.
- Graham, Sir James Robert George of Notherby* (1792—1861) — om de stat englez; whig, mai tirziu peelist; ministru de interne în guvernul Peel (1841—1846). — 241.
- Greppo, Jean-Louis* (1810—1888) — om politic francez, socialist mic-burghez, a luat parte la răscoalele de la Lyon din 1831 și 1834; în timpul celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în cea legislativă. — 511.
- Grey, George* (1799—1882) — om de stat englez, whig, ministru de interne (1846—1852, 1855—1858 și 1861—1866) și ministru al coloniilor (1854—1855). — 241.
- Gross, Magnus* — publicist german, democrat mic-burghez, în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea a emigrat în S.U.A. — 159, 165, 168.
- Grouchy, Emmanuel, marchiz de* (1766—1847) — general francez, din 1815 mareșal al Franței, a luat parte la războaiele lui Napoleon I. — 451.
- Grün, Karl* (pseudonim Ernst von der Haide) (1817—1887) — publicist mic-burghez, la mijlocul deceniului al 5-lea unul dintre principalii reprezentanți ai „adevăratului socialism”,

- in perioada revoluției din 1848—1849 — democrat mic-burghez, deputat în Adunarea națională din Prusia (aripa stângă). — 9, 31, 37—41, 43, 49, 50, 58—61, 63—69, 76, 77, 80—82, 267, 422.
- Gubitz, Friedrich Wilhelm** (1786—1870) — scriitor burghez german și gravor în lemn, din 1817 editorul revistei „Der Gesellschafter”. — 537.
- Guerrier** — socialist francez, prieten al lui August Hermann Ewerbeck, în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea a avut legături strinse cu Marx și Engels. — 8, 17, 407.
- Guzot, François - Pierre - Guillaume** (1787—1874) — istoric și om de stat burghez francez; din 1840 până la revoluția din februarie 1848 a condus de fapt politica internă și externă a Franței; exponent al intereselor marii burghezii financiare. — 33, 134.
- Gümpel, Johann Heinrich** — muncitor german, emigrant la Londra la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea. — 362.
- Günther, Georg** — ziarist german, democrat mic-burghez, în 1849—1850 unul dintre redactorii lui „Neue Deutsche Zeitung”; emigrant la Londra în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea. — 180.
- Gutenberg, Johann** (aprox. 1400—1468) — inventatorul tiparului cu litere mobile de metal. — 316.
- Gutzkow, Karl Ferdinand** (1811—1878) — scriitor german, unul dintre reprezentanții grupului literar „Tînăra Germanie”; în 1838—1843 redactor al revistei „Telegraph für Deutschland”. — 420.
- H
- Habsburg, vezi Franz Joseph I.**
- Hagen, Karl** (1810—1868) — istoric și om politic german; din 1836 privat-docent al Universității din Heidelberg; în 1848—1849 membru al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa stângă); din 1855 profesor la Berna. — 404.
- * **Hagen, Theodor** (1823—1871) — membru al Ligii comunistilor din Hamburg, editor al lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. — 493—495.
- Hain, August** — emigrant la Londra, membru al Ligii comunistilor; în 1850, după sciziunea Ligii, adept al lui Marx și Engels. — 280, 528.
- * **Harney, George Julian** (1817—1897) — militant de seamă al mișcării muncitorești engleze, unul dintre conducătorii aripii stîngi a cartiștilor; redactor la publicațiile „Northern Star”, „Red Republican” și la alte publicații cartiste; prieten al lui Marx și Engels. — 66, 69, 70, 94, 102, 117, 139, 161, 165, 169, 181—184, 186—196, 198—209, 238, 282, 343, 346, 353, 454, 482, 511, 522, 541, 559, 567.
- Harney, Mary** (m. 1853) — soția lui George Julian Harney. — 163, 181, 191, 199, 238.
- Hasse, Friedrich Rudolf** (1808—1862) — teolog, profesor la Universitatea din Bonn. — 385.
- Hassenpflug, Hans Daniel Ludwig Friedrich** (1794—1862) — om de stat reacționar german, adept al absolutismului, ministru de justiție și ministru de interne în Kurhessen (1832—1837) și prim-ministru (1850—1855). — 628.
- Hatzfeldt, Sophie, contesă de** (1805—1881) — prietenă și adeptă a lui Lassalle. — 444, 474.
- Hatzfeldt-Wildenburg, Edmund, conte de** (n. 1798) — soțul Sophiei de Hatzfeldt. — 444.
- Haude** — participant la mișcarea democratică din deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea din Germania, membru al Ligii comunistilor; în 1850, după sciziunea Ligii, a fost emisar al fracțiunii sectare Willich-

- Schapper în Germania. — 149, 150, 263, 524, 568.
- Haug, Ernst* — ofițer austriac, democrat mic-burghez, a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Italia; după înfrângerea revoluției a emigrat în Anglia; unul dintre redactorii săptăminalului „Der Kosmos”. — 213, 234, 238, 248, 252, 305, 306, 308, 533.
- Haupt, Hermann Wilhelm* (n. aprox. 1831) — funcționar comercial, membru al Ligii comuniștilor din Hamburg; înainte de judecarea procesului comuniștilor de la Köln a fost arestat, a făcut declarații trădătoare și a fost pus în libertate; a fugit în Brazilia. — 162, 275, 340, 344, 348, 352, 355, 530.
- Haynau, Julius Jacob, baron de* (1786—1853) — general austriac, a înăbușit cu cruzime mișcările revoluționare din Italia (1848) și Ungaria (1849). — 194, 510, 548.
- Hébert, Michel-Pierre-Alexis* (1799—1887) — jurist și om de stat francez, orléanist; în 1834—1848 membru al Camerei deputaților; în 1841 procuror general al Tribunalului regal, din 1847 pînă în februarie 1848 ministru de justiție, în 1849 deputat în Adunarea națională legislativă. — 80.
- Hecker* — democrat german din Elberfeld (1848). — 122, 125.
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich* (1770—1831) — filozof german, cel mai de seamă reprezentant al filozofiei clasice germane; a elaborat multilateral dialectica idealistă, ideologul burgheziei germane. — 11, 150, 297, 358, 364, 380, 383, 392, 430.
- Heilberg, Louis* (n. 1818) — ziarist german, emigrant politic la Bruxelles; din 1846 membru al comitetului comunist de corespondență de la Bruxelles, ulterior membru al Ligii comuniștilor. — 84—87, 91, 102, 145.
- * *Heine, Heinrich* (1797—1856) — mare poet revoluționar german; prieten intim al familiei Marx. — 44, 74, 77, 99, 103, 109, 139, 292, 357, 374, 375, 394, 410, 413—415, 420, 536.
- Heine Mathilde* (1815—1883) — soția lui Heinrich Heine. — 414.
- Heinzen, Karl* (1809—1880) — publicist radical german, democrat mic-burghez, a luat poziție împotriva lui Marx și Engels; în 1849 a participat scurt timp la insurecția din Baden-Palatinat, după care a emigrat în Elveția, iar mai târziu în Anglia; în toamna anului 1850 s-a stabilit definitiv în S.U.A. — 84, 88, 98, 109, 129, 192, 211, 234, 235, 271, 282, 285, 291, 292, 307, 315—318, 325, 340, 374, 375, 424, 485—487, 514, 520, 525, 530, 538, 542, 545, 561.
- Heise, Heinrich* (m. aprox. 1860) — publicist și democrat mic-burghez german, unul dintre redactorii ziarului „Hornisse” (1848—1850); a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania, mai târziu a emigrat în Anglia. — 180.
- Henricus* vezi *Bürgers, Heinrich*.
- Hentze, A.* — ofițer german, membru al Ligii comuniștilor; în 1850, după sciziunea Ligii, a aderat la fracțiunea sectară Willich-Schapper; martor al acuzării în procesul comuniștilor de la Köln (1852). — 485.
- Hermes, Carl Heinrich* (1800—1856) — publicist reacționar german, în 1842 unul dintre redactorii lui „Kölnische Zeitung”; agent secret al guvernului prusian. — 388, 391.
- Hertle, Daniel* (n. 1824) — ziarist german, democrat mic-burghez, a participat la insurecția din 1849 din Baden-Palatinat; în 1850 a emigrat în S.U.A. — 308.
- Herwegh, Emma* (1817—1904) — soția lui Georg Herwegh. — 442, 445.
- * *Herwegh, Georg* (1817—1875) — poet german, democrat mic-burghez; după revoluția din februarie 1848, unul

- dintre conducătorii Societății germane democratice de la Paris și unul dintre organizatorii legiunii de voluntari a emigranților germani din Paris, care în aprilie 1848 a luat parte la insurecția din Baden. Ulterior a aderat la lassalleeni. — 110, 119, 394, 395, 397, 415, 440—445, 452, 453.
- * *Hess, Moses* (1812—1875) — publicist mic-burghez german; pe la mijlocul deceniului al 5-lea unul dintre principalii reprezentanți ai „adevăraturii socialism”; după sciziunea Ligii comunistilor s-a alăturat fracțiunii sectare Willich-Schapper; din deceniul al 7-lea lassallean. — 6, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 19—23, 24—27, 29, 31, 34, 43, 44, 46, 57, 58, 73—77, 81, 88, 89, 98, 104, 108—111, 117, 120, 404, 413, 424—426, 439, 443, 525, 568.
- Hess, Sybille* (n. Pesch) (1820—1903) — soția lui Moses Hess. — 29, 34, 43, 423, 524, 568.
- Hill* — angajat al întreprinderii „Ermen & Engels” din Manchester. — 221, 507.
- Hine, L. A.* — democrat mic-burghez german, emigrant în S.U.A. în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea. — 168.
- Hirsch, Wilhelm* — funcționar comercial din Hamburg; la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea agent de poliție prusian la Londra. — 362.
- Hody* — șeful siguranței statului din Bruxelles în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea. — 416.
- Hoff, Heinrich* — editor și librar german, participant la revoluția din 1848—1849 din Germania; după înfrângerea revoluției a emigrat în S.U.A. — 316, 538.
- Hoffstetter, Gustav von* (1818—1874) — ofițer elvețian, autorul unor scrieri militare; a participat la războiul împotriva Sonderbundului, în 1849 a luptat în detașamentul lui Garibaldi. — 529.
- Hollinger* — emigrant la Londra. — 309, 310.
- Homer* — cel mai mare poet epic grec, i se atribuie poemele epice „Iliada” și „Odiseea”. — 312, 386.
- Horajiu (Quintus Horatius Flaccus)* (65—8 î.e.n.) — mare poet latin. — 56, 249.
- Howitt, William* (1792—1879) — scriitor englez, autor al unor cărți cu privire la istoria creștinismului și la o serie de alte probleme. — 259.
- Hühnerbein, F. W.* — comunist german, de profesie croitor; membru al Comitetului de securitate în timpul insurecției din mai 1849 de la Elberfeld. — 125, 203.
- Hunt, Thornton Leigh* (1810—1873) — ziarist englez, radical burghez, în deceniile al 5-lea și al 6-lea a participat la mișcarea cartistă. — 361.
- Hurst, Ambrose* — cartist, după 1848 reformist. — 169.

I

- Jacob I* (1566—1625) — rege al Angliei și Irlandei (1603—1625), sub numele de Iacob al IV-lea rege al Scoției (1567—1625). — 48.
- Imandt, Peter* — institutor la Krefeld, democrat; a luat parte la revoluția din 1848—1849; după înfrângerea acesteia a emigrat în Elveția, apoi la Londra; membru al Ligii comunistilor, adept al lui Marx și Engels. — 466.
- Imbert, Jacques* (1793—1851) — socialist francez, a luat parte la răscoala de la Lyon din 1834; în deceniul al 5-lea a emigrat în Belgia; vicepreședinte al Asociației democratice din Bruxelles; după revoluția din februarie 1848 comandant al palatului Tuilerii. — 85, 86, 91, 451.

J

- Jacobi, Abraham* (1830—1919) — medic german, membru al Ligii comuniștilor, unul dintre inculpați în procesul comuniștilor de la Köln din 1852; achitat de Curtea cu juri, rămâne în continuare în detențiune pentru „lez-majestate”; în 1853 a emigrat în Anglia, apoi în S.U.A., unde a răspândit în presă ideile marxismului și a participat la războiul civil de partea statelor din nord; mai târziu președinte al Academiei de științe medicale din New York (1885—1889); profesor și președinte al unei serii de instituții medicale; a scris lucrări de medicină. — 262.
- Jacoby, Johann* (1805—1877) — publicist și om politic german, medic din Königsberg, democrat convins, în 1848 unul dintre conducătorii aripii stângi din Adunarea națională din Prusia; în 1849 deputat în cea de-a doua Cameră (extrema stângă); din 1872 membru al Partidului muncitoresc social-democrat. — 93, 276.
- Jenni* — publicist elvețian, radical, redactorul și editorul gazetei umoristice „Gukkasten” din Berna. — 66.
- Johnston, Alexander Keith* (1804—1871) — călător, geograf și cartograf englez. — 343.
- Johnston, James Finlay Weir* (1796—1855) — chimist englez, autor a numeroase lucrări de agrochimie. — 343.
- Joinville, François-Ferdinand-Philippe-Louis-Marie, duce de Orléans, prinț de* (1818—1900) — fiul lui Ludovic-Filip, după victoria revoluției din februarie 1848 a emigrat în Anglia. — 451.
- Jomini, Henri, baron* (1779—1869) — general aflat în serviciul Franței, iar din 1813 în serviciul Rusiei; scriitor militar, autorul mai multor lucrări de strategie și de istorie militară; de origine elvețian. — 518.
- Jones, Ernest Charles* (1819—1869) — poet proletar și publicist englez, conducător al cartiștilor (aripa stângă), redactor la „Northern Star”, editor al publicațiilor cartiste „Notes to the People” și „The People’s Paper”; pină în deceniul al 6-lea prieten apropiat al lui Marx și Engels. — 118, 143, 150, 159—161, 169, 181, 190, 194, 201, 204, 206, 216, 238, 282—284, 347, 361, 522, 548, 559.
- * *Jottrand, Lucien-Léopold* (1804—1877) — jurist și publicist belgian; în deceniul al 5-lea democrat mic-burghez, în 1847 președinte al Asociației democrate din Bruxelles. — 85, 86, 91, 114, 119, 443.
- Julius, Gustav* (1810—1851) — publicist german, democrat mic-burghez, reprezentant al „adevăratului socialism”. — 45, 47, 211, 281, 293, 537.
- Jung, Alexander* (1799—1884) — scriitor, istoric literar și publicist german, simpatizant al grupului literar „Tinăra Germanie”. — 390.
- Jung, Georg* (1814—1886) — publicist german, tânăr hegelian, unul dintre editorii lui „Rheinische Zeitung”, democrat mic-burghez; din 1848 deputat în Adunarea națională din Prusia (aripa stângă), mai târziu național-liberal. — 9, 19, 384, 390, 413, 489.
- Junge, Adolph Friedrich* — muncitor german, unul dintre reprezentanții de seamă ai Ligii celor drepți, din 1847 membru al Ligii comuniștilor. — 40, 50, 61, 63, 76, 77, 88, 89, 92.
- Juvenal (Decimus Junius Juvenalis)* (aprox. 60 — aprox. 140) — poet satiric roman. — 180.

K

Kant, Immanuel (1724—1804) — întemeietorul filozofiei clasice germane. „Trăsătura fundamentală a filozofiei lui Kant o constituie concilierea materialismului cu idealismul, realizarea unui compromis între ele, îmbinarea

- într-un singur sistem a unor curente filozofice eterogene, opuse". — 386.
- Kanul** vezi *Knut cel Mare*.
- Kapp, Christian** (1798—1874) — filozof german, tânăr hegelian, prieten al lui Ludwig Feuerbach. — 401, 404.
- Kapp, Friedrich** (1824—1884) — istoric și om politic german, democrat mic-burghez, participant la revoluția din 1848—1849; în 1850 a emigrat în S.U.A. — 316, 465, 466, 538.
- Kats, Jacob** (1804—1886) — muncitor belgian, literat, militant al mișcării muncitorești, s-a aflat sub influența socialiștilor utopiști. — 85, 86.
- Kendall** — director de școală în Manchester. — 528.
- Kilinsky, Karl** — emigrant maghiar la Londra la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea. — 491.
- Kinkel, Gottfried** (1815—1882) — poet și publicist german, democrat mic-burghez; în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat; condamnat de tribunalul prusian la deținuere pe viață, în 1850 a evadat din închisoare și a emigrat în Anglia; unul dintre liderii emigranților mic-burghezi de la Londra; a luptat împotriva lui Marx și Engels. — 150, 192, 211, 216, 217, 229, 234, 238, 247—250, 252, 259, 260, 267, 281, 301, 305—315, 323, 325, 335, 340, 348, 351, 360, 472, 512, 520, 527, 531—536, 538, 544—547, 553.
- Kinkel, Johanna**, născută *Mockel* (1810—1858) — scriitoare germană, soția lui Gottfried Kinkel. — 247, 252, 255, 533.
- Kirchmann, Julius Hermann von** (1802—1884) — jurist, publicist și filozof, liberal consecvent; în 1848 a fost deputat în Adunarea națională din Prusia (centru — stînga) și în 1849 deputat în cea de-a doua Cameră; mai tirziu progresist. — 249.
- Klapka, György (Georg)** (1820—1892) — general ungur, în timpul revoluției din 1848—1849 a comandat o armată ungară; în 1849 a emigrat; în deceniul al 6-lea a întreținut legături cu cercuri bonapartiste; în 1867, după amnistie, s-a întors în Ungaria. — 493.
- Klein, Dr. Johann Jacob** (n. aprox. 1818) — medic din Köln, membru al Ligii comuniștilor; în 1852 inculpat în procesul comuniștilor de la Köln; achitat de Curtea cu juri. — 503.
- Kleist-Retzow, Hans Hugo von** (1814—1892) — om politic prusian, liderul aripii de extremă dreaptă a partidului conservator; unul dintre fondatorii lui „*Neue Preussische Zeitung*”. — 273.
- Klose, G.** — emigrant german la Londra, membru al Ligii comuniștilor, în 1850, după sciziunea Ligii, adept al lui Marx. — 270, 272.
- Knut cel Mare (Kanut cel Mare)** (aprox. 995—1035) — rege al Danemarcei (1014—1035), în același timp rege al Angliei (din 1017) și al Norvegiei (din 1028). — 71.
- Koch, Eduard Ignaz** — preot catolic german, a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania; în deceniul al 6-lea a emigrat în S.U.A., a colaborat la „*New-Yorker Staatszeitung*”. — 541.
- Köhler, J.** — bancher din Geneva în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea. — 126, 127.
- Köhler, J.E.M.** — proprietarul unei tipografii din Hamburg în care, în 1850, s-a tipărit primul număr din „*Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue*”. — 483, 492.
- * **Köppen, Karl Friedrich** (1808—1863) — publicist și istoric radical german, tânăr hegelian. — 384, 456.
- Korff, Hermann** — fost ofițer prusian, democrat, scos din armată în 1847 din cauza convingerilor sale politice; în 1848—1849 girant-responsabil al lui

- „Neue Rheinische Zeitung“; ulterior a emigrat în S.U.A. — 128, 465.
- Körner, A. F.** — pictor german, cunoscut de Engels la Paris în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea. — 69, 81, 103.
- Kossuth, Lajos (Ludwig) (1802—1894)** — conducătorul mișcării de eliberare națională din Ungaria, în revoluția din 1848—1849 a fost în fruntea elementelor burghezo-democrate; șeful guvernului revoluționar ungar. Una din principalele greșeli ale guvernului revoluționar maghiar condus de Kossuth, care au contribuit la înfrângerea revoluției, a fost atitudinea față de revendicările naționale și sociale ale românilor și slavilor din Ungaria. Refuzul guvernului revoluționar maghiar de a acorda libertăți naționale românilor și acceptarea de către acesta a votului Dietei nemești din Cluj cu privire la incorporarea Transilvaniei în Ungaria au provocat dezbinarea forțelor revoluționare române și maghiare, fapt de care a profitat Curtea de la Viena. După înfrângerea revoluției a emigrat. — 220, 223, 340, 341, 354, 356, 361, 367, 547—548, 553.
- Köttgen (Koettgen), Gustav Adolph (1805—1882)** — pictor și poet german, în deceniul al 5-lea a participat la mișcarea muncitorească; prin concepțiile sale a fost apropiat de „adevăratul socialism“. — 19, 21, 27, 75.
- Krämer** — mecanic din Bonn la începutul deceniului al 5-lea al secolului al XIX-lea. — 385.
- Krapülinski** vezi *Napoleon al III-lea Ludovic Bonaparte*.
- Kriege, Hermann (1820—1850)** — ziarist german, reprezentant al „adevăratului socialism“; în a doua jumătate a deceniului al 5-lea a condus grupul „adevăraților socialiști“ germani din New York. — 20, 23, 57, 62—65.
- Krug, Wilhelm Traugott (1770—1842)** — filozof idealist german, adept al lui Kant, din 1805 profesor de filozofie la Königsberg; publicist liberal. — 210.
- Krummacker, Friedrich Wilhelm (1796—1868)** — pastor calvinist, conducătorul pietiștilor din Wuppertal. — 6.
- Küttmann** — editor german și librar din Bremen în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea. — 57, 75, 78.

L

Ladenberg, Adalbert von (1798—1855) — reprezentant al birocrăției reacționare prusiene; ministru al cultelor (1848—1850). — 132.

Lamartine, Alphonse-Marie-Louis de (1790—1869) — poet, istoric și om politic francez; în deceniul al 5-lea, republican moderat; în 1848 ministru de externe și șeful efectiv al guvernului provizoriu. — 94, 96, 104, 121, 405, 449.

Lamennais (La Mennais), Félicité Robert de (1782—1854) — abate francez, publicist, unul dintre ideologii socialismului creștin. — 317.

Landolphe — socialist mic-burghez francez, emigrant la Londra; după sciziunea Ligii comuniștilor, în 1850, s-a alăturat fracțiunii sectare Willich-Schapper. — 178, 182, 191, 200, 204, 205, 208, 210, 215, 511.

La Sagra, Ramon de (1798—1871) — economist burghez spaniol, istoric și naturalist, liberal. — 112, 113.

Lassalle, Ferdinand (1825—1864) — publicist mic-burghez german, avocat; în anii 1848—1849 a participat la mișcarea democratică din Renania; la începutul deceniului al 7-lea a aderat la mișcarea muncitorească, fiind unul dintre întemeietorii Uniunii generale a muncitorilor germani (1863); a sprijinit politica unificării „de sus“ a Germaniei, sub hegemonia Prusiei; a pus bazele curentului oportunist din mișcarea muncitorească germană. — 473, 474, 481.

- Lautz** — bancher din Trier în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea. — 217.
- Leach, James** — țesător; unul dintre conducătorii organizației locale a carțiștilor din Lancashire. — 160, 161, 169.
- Ledru-Rollin, Alexandre-Auguste** (1807—1874) — publicist și om politic francez, unul dintre conducătorii democraților mic-burghezi; redactor al ziarului „La Réforme”; în 1848 ministru de interne în guvernul provizoriu și membru al comisiei executive; deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă; șeful montagnarzilor; după demonstrația de la 13 iunie 1849 a emigrat în Anglia; unul dintre conducătorii emigrației mic-burgheze la Londra. — 108, 148, 151, 175, 179, 183, 187—190, 232, 252, 287, 307, 317, 318, 369, 449—451, 510, 522, 546.
- Lehmann, Albert** — muncitor german din Londra, militant activ al Ligii celor drepte și al Asociației culturale a muncitorilor germani din Londra, apoi membru al Ligii comunistilor; după sciziunea Ligii, în 1850, a făcut parte din fracțiunea sectară Willich-Schapper, fiind membru al organului central al acestei fracțiuni. — 254.
- Lehmann, August Friedrich Gottlieb** (n. 1819) — cizmar german; democrat mic-burghez, a avut legături cu Willich; pentru participare la revoluția din 1848—1849 a fost acuzat de înaltă trădare și în 1851 condamnat la moarte, pedeapsă ce i-a fost comutată în închisoare pe viață în fortăreață. — 146.
- Lenchen, vezi Demuth, Helene.**
- * **Leopold I** (1790—1865) — rege al Belgiei (1831—1865). — 73, 338, 557.
- Leroux, Pierre** (1797—1871) — publicist mic-burghez francez, socialist-utopist și adept al socialismului creștin. — 35, 402, 484.
- * **Leske, Karl Wilhelm** — editor din Darmstadt în deceniile al 5-lea și al 6-lea ale secolului al XIX-lea. — 15, 23, 47, 52, 65—66, 413, 424—427, 476.
- Lessner, Friedrich** (1825—1910) — militant al mișcării muncitorești germane și internaționale, de profesie croitor; membru al Ligii comunistilor; a participat la revoluția din 1848—1849; în 1852, în procesul comunistilor de la Köln a fost condamnat la trei ani închisoare; în 1856 a emigrat la Londra; membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 282.
- Liebig, Justus, baron de** (1803—1873) — om de știință german, unul dintre întemeietorii agrochimiei. — 343.
- Liebknecht, Wilhelm** (1826—1900) — eminent militant al mișcării muncitorești germane și internaționale; participant la revoluția din 1848—1849, membru al Ligii comunistilor, membru al Internaționalei I; din 1867 deputat în Reichstag; a luptat împotriva lassalleanismului, pentru principiile Internaționalei în mișcarea muncitorească germană; unul dintre întemeietorii și conducătorii social-democrației germane; în timpul războiului franco-prusian s-a situat pe pozițiile internaționalismului proletar, a militat pentru sprijinirea Comunei din Paris; în unele probleme s-a situat pe o poziție împăciuitoare față de oportunism; delegat la congresele internaționale muncitorești socialiste din 1889, 1891 și 1893; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 153, 211, 224—225, 228, 267—270, 274, 280, 301, 311, 341, 569.
- Lièvre, Eugène** — democrat mic-burghez francez, emigrant în S.U.A.; în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea adept al lui Hermann Kriege. — 529.
- List, Friedrich** (1789—1846) — economist vulgar burghez german, adept al protecționismului. — 10, 25, 57.

- Löllchen* — circiumar în Köln în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea. — 7.
- Löwe, Wilhelm* (cunoscut sub numele de *Löwe von Calbe*, deoarece a fost ales în Adunarea națională de la Frankfurt de către cercul prusian Calbe) (1814—1886) — om politic german, democrat mic-burghez, vicepreședinte al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa de stînga); după mutarea Adunării „ciuntite” la Stuttgart a fost președintele lui; a emigrat din Germania după înfringerea revoluției întorcîndu-se în țară după amnistia din 1861; a aderat la progresiști. — 363, 366, 545, 546.
- * *Löwenthal* — editor german din Frankfurt în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea. — 16, 46, 343, 354, 357—360, 373, 415.
- Loyd* vezi *Overstone, Samuel Jones Loyd, Lord*.
- Lubliner, Ludwik* — revoluționar polonez, de profesiune avocat, în 1848 a emigrat la Bruxelles. — 114.
- Lucius* — avocat și publicist german, martor în procesul comuniștilor de la Köln (1852). — 252.
- Ludovic al XVIII-lea* (1755—1824) — rege al Franței (1814—1815 și 1815—1824). — 398.
- Ludovic-Filip, duce de Orléans* (1773—1850) — rege al Franței (1830—1848). — 210, 398, 441, 451.
- Ludovic-Filip-Albert, duce de Orléans, conte de Paris* (1838—1894) — nepotul lui Ludovic-Filip, pretendentul orléanist la tronul Franței. — 474.
- Ludovic-Napoleon* vezi *Napoleon al III-lea*.
- Lüders, Wilhelm* — publicist german, democrat mic-burghez, în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea a colaborat la o serie de ziare democratice; ulterior emigrant la Londra. — 305.
- Lüning, Otto* (1818—1868) — medic și publicist german; de la mijlocul deceniului al 5-lea reprezentant al „adevărutului socialism”; după 1866 național-liberal. — 46, 120, 139, 141, 147, 471, 497, 502, 559, 566.
- Lupus* vezi *Wolff, Wilhelm*.
- Luther, Martin* (1483—1546) — întemeietorul protestantismului (luteranismului) în Germania; ideolog al burgheziei germane. În timpul războiului țărănesc, în 1524—1525, Luther s-a ridicat împotriva țărănimii răsculate și a sărăcimii orașelor, situîndu-se de partea principilor. — 283—284.

M

- MacCulloch, John Ramsay* (1789—1864) — economist burghez englez, apologet al orînduirii capitaliste, a vulgarizat teoria lui Ricardo. — 540, 541.
- Maciarlane, Helen* — colaboratoare la revistele „The Democratic Review” (1849—1850) și „The Red Republican” (1850), editate de liderul cartiștilor revoluționari, George Julian Harney; a tradus în limba engleză „Manifestul Partidului Comunist”. — 191, 192, 567.
- MacGregor, John* (1797—1857) — statistician și istoric englez, adept al liberului-schimb, membru al parlamentului, întemeietorul și unul dintre directorii lui British Royal Bank (1849—1856); autor al mai multor lucrări de statistică. — 540, 541.
- Malthus, Thomas Robert* (1766—1834) — preot englez, economist, ideologul aristocrației funciare îmburghezite, apologet al capitalismului, promotor al teoriei reacționare a suprapopulației, prin care căuta să justifice mizeria oamenilor muncii în capitalism. — 154, 157, 300.
- Manteuffel, Otto Theodor, baron de* (1805—1882) — om de stat prusian, reprezentant al birocrației aristocratice reacționare; ministru de interne (1848—1850), prim-ministru și ministru de externe (1850—1858). — 293.

- Mantle, George Joseph* — cartist, în 1851 delegat la Conferința cartistă de la Manchester și la conventul cartist de la Londra. — 168, 169.
- Marheineke, Philipp Konrad* (1780—1846) — teolog protestant german și istoric al creștinismului, hegelian de dreapta. — 369.
- Maria a II-a da Gloria* (1819—1853) — regină a Portugaliei (1826—1828 și 1834—1853). — 251.
- Marie, Alexandre-Thomas* (1795—1870) — avocat și om politic francez, republican burghez moderat; în 1848 ministru al lucrărilor publice în guvernul provizoriu, apoi ministru al justiției în guvernul Cavaignac. — 450.
- Marrast, Armand* (1801—1852) — publicist și om politic francez, unul dintre conducătorii republicanilor burchezi moderați; redactor al ziarului „Le National”; în 1848 membru al guvernului provizoriu și primar al Parisului, președinte al Adunării naționale constituante (1848—1849). — 63, 81, 450, 451.
- Martens, Joachim Friedrich* (aprox. 1804—1877) — țimplar german, membru al Ligii celor drepte, unul dintre conducătorii Asociației culturale a muncitorilor din Hamburg și al comunității din Hamburg a Ligii comunistilor. — 272, 304.
- Martin du Nord, Nicolas-Ferdinand-Marie-Louis-Joseph, dit du Nord* (1790—1847) — avocat și om politic francez; din 1840 ministru al justiției și cultelor, reprezentant al burgheziei financiare. — 79.
- Marx, Edgar* (Muschi) (1847—1855) — fiul lui Karl Marx. — 150, 254, 257, 559, 563, 565, 569.
- Marx, Franziska* (1851—1852) — fiica lui Karl Marx. — 220.
- Marx, Heinrich Guido* (Föxchen) (1849—1850) — fiul lui Karl Marx. — 142—143, 149, 485, 561, 563—564.
- Marx, Henriette* (1787—1863) — mama lui Karl Marx. — 208, 218, 397, 446.
- * *Marx Jenny* (n. von Westphalen) (1814—1881) — soția lui Karl Marx, prietena credincioasă și tovarăsa lui de luptă. — 8, 18, 99, 114, 118, 119, 133, 137, 141, 144, 150, 152, 161, 164, 190, 193, 217, 220, 225, 229, 233, 235, 241, 265, 281, 312, 360, 397, 399, 403, 414, 423, 442, 445, 446, 471, 473, 475, 477, 480, 483, 485, 490, 501, 503, 505, 526, 539, 542, 550, 551, 557, 569.
- Marx, Jenny* (1844—1883) — fiica cea mai mare a lui Karl Marx, ziaristă; militantă a mișcării muncitorești internaționale; a jucat un rol important în lupta poporului irlandez pentru independență; în 1872 s-a căsătorit cu Charles Longuet. — 505, 559, 563, 565, 569.
- Marx, Laura* (1845—1911) — cea de-a doua fiică a lui Karl Marx, din 1868 soția lui Paul Lafargue; militantă activă a mișcării muncitorești franceze. — 559, 563—565, 569.
- Masters, J. W.* — proprietarul unei circumi din Londra. — 553.
- Mäurer, Friedrich Wilhelm German* (1813 — aprox. 1882) — scriitor german de orientare democrată; membru al Ligii celor proscriși, iar apoi al Ligii celor drepte. — 44, 58, 77, 402, 405.
- Mayer, Adolph* — emigrant la Londra; la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea membru al comitetului emigranților social-democrați germani și al Asociației muncitorilor germani din Londra. — 148.
- Mayer, Eduard* — avocat în Köln, membru al consiliului de administrație al lui „Rheinische Zeitung”. — 391.
- Maynz, Karl Gustav* (1812—1882) — jurist german, profesor la Universitatea din Bruxelles, membru al Asociației democratice din Bruxelles. — 114, 119—121.
- Mazzini, Giuseppe* (1805—1872) — revoluționar italian, democrat burghez, unul dintre conducătorii mișcării de

- eliberare națională din Italia; în 1849 șeful guvernului provizoriu al Republicii române; în 1850 unul dintre întemeietorii Comitetului central al democrației europene de la Londra; în deceniul al 6-lea a luat atitudine împotriva amestecului Franței bonapartista în lupta de eliberare națională a poporului italian. — 142—145, 163, 175, 183, 188, 189, 213, 215, 232, 241, 245, 252, 253, 255, 266, 274, 305, 307, 318, 323, 326, 349, 354, 367, 510, 522, 532, 533, 539, 546.
- Macgrath, Philippe** — artist, în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea membru al Comitetului executiv al Asociației artistice naționale, după 1848 reformist. — 169.
- Mellinet, François** (1768—1852) — general belgian, de origine franceză, participant activ la revoluția burgheză belgiană din 1830 și la mișcarea democratică din Belgia; președinte de onoare al Asociației democratice din Bruxelles. În 1848, în urma procesului Risquons-Tout, a fost condamnat la moarte; ulterior pedeapsa i-a fost comutată în 30 de ani închisoare, iar în septembrie 1849 a fost grațiat. — 85.
- Menenius, Agrippa** (m. 493 î.e.n.) — patrician roman. — 292.
- Metternich, Clemens Wenzel Lothar, prinț de** (1773—1859) — om de stat și diplomat austriac reacționar; ministru de externe (1809—1821) și cancelar (1821—1848), unul dintre întemeietorii Sfinței Aliațe. — 148, 530.
- Meyen Eduard** (1812—1870) — publicist german, tânăr hegelian, democrat mic-burghez, după înfringerea revoluției din 1848—1849 a emigrat în Anglia; mai târziu național-liberal. — 17, 139, 248, 250, 252, 292, 301, 305, 306, 309, 315, 389, 393, 394, 418, 531, 545, 547.
- Meyer** — cărciumar în Elberfeld în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea. — 7, 8.
- Meyer, Julius** (m. 1867) — întreprinzător și publicist din Westfalia; la mijlocul deceniului al 5-lea „adevărat socialist”. — 31.
- Michel, Louis Chrysostome** (1797—1853) — avocat și om politic francez, republican mic-burghez, deputat în Adunarea legislativă (Montagne) (1849—1851). — 317.
- Michelet, Jules** (1798—1874) — istoric și scriitor francez, democrat mic-burghez; autor al mai multor lucrări cu privire la istoria Franței; în 1848 a fost înlăturat de la catedră din cauza concepțiilor sale democratice și anticlericale. Mulți revoluționari români de la 1848 au fost studenții lui. A susținut în presă, prin numeroase articole, unirea Principatelor române. — 110, 111.
- Mieroslawski, Ludwik** (1814—1878) — revoluționar polonez, istoric și militar, a luat parte la răscoalele din 1830—1831 și 1846 din Polonia; în 1848 a condus răscoala de la Poznan, iar în 1849 lupta insurgenților din Sicilia; în 1849 a avut comandă armatei revoluționare din Baden-Palatina; în deceniul al 6-lea a avut legături cu cercurile bonapartiste; în timpul răscoalei din Polonia din 1863—1864 a fost numit dictator al guvernului național polonez; după înfringerea răscoalei a emigrat în Franța. — 487.
- Mignet, François-Auguste-Marie** (1796—1884) — istoric francez, burghez liberal din timpul Restaurației. — 81.
- Mill, John Stuart** (1806—1873) — economist burghez și filozof pozitivist englez; epigon al economiei politice clasice burgheze. — 166.
- Miquel, Johannes** (1828—1901) — om politic german, în deceniul al 5-lea membru al Ligii comunistilor, ulterior național-liberal. — 238, 245, 263, 266, 271, 272, 275, 276.
- Mirbach, Otto von** — ofițer de artilerie în rezervă, prusian, democrat mic-burghez; a luat parte la revoluția din

- 1848—1849 ; comandant al Elberfeldului în timpul insurecției din mai 1849 ; după înfrângerea insurecției a emigrat din Germania. — 203.
- Molikoy, P.* — emigrant ungar, la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea membru al Uniunii democratice maghiare din Londra. — 148.
- Moll, Joseph* (1813—1849) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale, de profesiune ceasornicar, unul dintre conducătorii Ligii celor drepți ; membru în Comitetul central al Ligii comuniștilor ; în iulie-septembrie 1848 președintele Uniunii muncitorilor din Köln, membru în Comitetul districtual al democraților din Renania ; după evenimentele din septembrie 1848 de la Köln e emigrat la Londra, de unde s-a reîntors curînd în Germania sub o identitate falsă ; a desfășurat muncă de agitație în diferite districte din Germania ; în 1849 a participat la insurecția din Baden-Palatinat ; a fost ucis în lupta de pe Murg. — 117, 559.
- Montalembert, Charles Forbes de Tyron, conte de* (1810—1870) — om politic și publicist francez ; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea națională constituantă și în cea legislativă ; orlănist, șef al partidului catolic, a sprijinit lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a lui Ludovic Bonaparte, dar curînd a trecut de partea opoziției. — 183.
- Montecuccoli (Montecuccoli), Raimond* (1609—1681) — comandant de oști austriac, autorul unor scrieri militare. — 517.
- Montez, Lola* (1818—1861) — cunoscută dansatoare, în 1846—1848 favorita regelui bavarez Ludovic I ; după abdicarea acestuia a emigrat la Londra, și în 1851 în S.U.A. — 77, 79, 556.
- Moras* — emigrant german, în 1847 membru al Asociației democratice din Bruxelles. — 83—86, 91,
- Moreau de Jonnès, Alexandre* (1778—1870) — economist francez, autorul unor tratate de statistică. — 541.
- Morelly* (secolul al XVIII-lea) — reprezentant al comunismului utopic egalitar în Franța. — 24.
- Morison, James* (1770—1840) — negustor englez, a făcut o avere uriașă cu vînzarea așa-numitelor „pilule Morison”. — 357.
- Moses* (Mosi) vezi *Hess, Moses*.
- Mösin* vezi *Hess, Sibylle*.
- Mozart, Wolfgang Amadeus* (1756—1791) — mare compozitor austriac. — 75.
- Müller, Wilhelm* (pseudonim : *Wolfgang Müller von Königswinter*) (1816—1873) — poet german, în deceniul al 5-lea medic în Düsseldorf. — 7, 20.
- Müller-Telling, Amalie von* — actriță germană, soția lui Eduard von Müller-Telling. — 458, 464.
- * *Müller-Telling, Eduard von* (n. aprox. 1808) — jurist și publicist german, democrat mic-burghez, în 1848—1849 colaborator la „*Neue Rheinische Zeitung*” ; după înfrângerea revoluției a emigrat în Anglia ; i-a calomniat în presă pe Marx și Engels ; în 1852 a emigrat în S.U.A. — 159, 164, 457—458, 464—465, 488, 490, 493—494, 498.
- Musch* vezi *Marx, Edgar*.

N

- Napier, Sir William Francis Patrick* (1785—1860) — general englez, autorul unor scrieri militare, a luat parte la războiul din Peninsula Iberică (1808—1814) — împotriva lui Napoleon I. — 198, 199, 227, 517.
- Napoleon I Bonaparte* (1769—1821) — împărat al Franței (1804—1814 și 1815). — 198, 217, 224, 227, 231, 239, 240, 244, 334, 338, 363, 364, 398, 515.
- Napoleon al III-lea Ludovic Bonaparte* (1808—1873) — nepotul lui Napoleon I,

- președintele celei de-a doua Republici (1848—1852), împărat al Franței (1852—1870). — 176, 183, 189, 250, 253, 259, 287, 346, 349, 350, 364, 366—376, 474, 553.
- * *Naut, Stephan Adolf* — negustor din Köln, în 1848—1849 girant responsabil al lui „Neue Rheinische Zeitung”. — 23, 133, 470, 492, 495, 497, 501, 564, 566.
- Nauwerck (Nauwerk), Karl* (1810—1891) — publicist; a făcut parte din cercul berlinez al celor „liberi” (tinăr hegelian). — 17.
- Neubeck, Philipp* — învățător în Mainz în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea. — 124.
- Neuhaus* — medic din Turingia, în 1849 comandantul unui detașament din armata revoluționară din Baden-Palatinat. — 232.
- Nicolae I* (1796—1855) — împărat al Rusiei (1825—1855). — 147, 248, 329.
- Nothjung, Peter* (aprox. 1823—1866) — croitor german, membru al comunității din Köln a Ligii comunistilor și al Uniunii muncitorilor din Köln; în 1852, unul dintre inculpați în procesul comunistilor de la Köln; condamnat la șase ani închisoare. — 258, 272, 304.
- O
- Obermeyer* — proprietara unui local în Elberfeld, unde în 1845 se țineau adunările comuniste. — 21.
- O'Connor, Feargus Edward* (1794—1855) — unul dintre liderii aripii stîngi a mișcării cartiste; întemeietor și redactor al ziarului „The Northern Star”; după 1848 reformist. — 99, 102, 116, 139, 161, 169, 190, 232, 346, 361.
- Oehlenschläger, Adam Gottlob* (1779—1850) — scriitor danez, reprezentant al romantismului democratic în Danemarca. — 72.
- Ohnemans, Engelbert* (n. 1817) — meșteșugar german, în deceniul al 5-lea emigrant la Bruxelles, membru al Ligii comunistilor. — 92.
- * *Oppenheim, Dagobert* (1809—1889) — publicist german, tinăr hegelian, unul dintre giranții responsabili ai lui „Rheinische Zeitung”; mai tirziu s-a retras din viața politică. — 391—392.
- Oppenheim, Heinrich Bernhard* (1819—1880) — om politic german, economist și ziarist, democrat mic-burghez; în 1848 unul dintre redactorii ziarului berlinez „Die Reform”, între 1849 și 1861 emigrant în Elveția, Franța și Anglia; mai tirziu național-liberal. — 180, 234, 301, 305, 306, 531, 547.
- Orléans* — dinastie regală în Franța (1830—1848). — 367.
- Osy* — aristocrat belgian; în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea a făcut speculă cu cereale. — 441.
- Otterberg, W.* — democrat mic-burghez, în 1847 membru al Asociației muncitorilor germani din Bruxelles. — 84, 323.
- Otto* — emigrant german la New York; la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea, unul dintre redactorii ziarului „Deutsche Schnellpost”. — 316.
- Overstone, Samuel Jones Loyd, lord* (din 1860) *baron* (1796—1883) — bancher și economist englez, adept al „currency principle”. — 166, 170.
- Owen, Robert* (1771—1858) — mare socialist utopist englez. — 24, 152, 253, 254.
- P
- Palafox y Melci, José de Rebolledo*, *duce de Saragoza* (1776—1847) — general spaniol, a participat la războiul pentru independență (1808—1814); a condus apărarea Saragozei în anii 1808—1809. — 214.

- Palmerston, Henry John Temple, vi-
conte* (1784—1865) — om de stat englez; la începutul activității sale tory, din 1830 unul dintre liderii aripii de dreapta a whigilor; lord-cancelar, ministru de externe (1830—1834, 1835—1841, 1846—1851), ministru de interne (1852—1855) și prim-ministru (1855—1858 și 1859—1865). — 139, 183, 241, 454, 553.
- * *Pardigon, F.* — socialist francez, a participat la revoluția din 1848—1849, după aceea a emigrat în Anglia; la începutul deceniului al 6-lea unul dintre conducătorii Asociației franceze a emigranților blanquiști din Londra. — 499.
- Paris, conte de* — vezi *Ludovic-Filip-Albert*.
- Passos, Manuel* (în original greșit: *José da Silva* (1801—1862) — om politic portughez, unul dintre liderii aripii stîngi a burgheziei liberale. — 251.
- Paulus, Heinrich Eberhard Gottlob* (1761—1851) — teolog protestant german, raționalist. — 401.
- Peel, Sir Robert* (1788—1850) — om de stat și economist englez, lider al torylor moderați, care au primit, după numele lui, denumirea de peeliști; ministru de interne (1822—1827 și 1828—1830) și prim-ministru (1834—1835 și 1841—1846); în 1846, cu sprijinul liberalilor, a obținut abrogarea legilor cerealelor. — 227.
- Pellering, Jean* (1817—1877) — socialist belgian, unul dintre participanții activi la mișcarea muncitorească din Belgia; membru al Asociației democratice din Bruxelles; de profesiune cizmar. — 86, 87, 114.
- Peto, Sir Samuel Morton* (1809—1889) — întreprinzător englez, s-a ocupat cu construcția de căi ferate; membru al parlamentului, liberal; în 1866, după falimentul firmei sale, s-a retras din viața publică. — 176.
- Pettie, John* — artist englez, membru al societății Fraternal Democrats. — 253.
- Petty, sir William* (1623—1687) — economist și statistician englez, întemeietorul economiei politice clasice burgheze engleze. — 157, 358.
- Petzler, Johann* — democrat mic-burghез german, profesor de muzică, în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea emigrant la Londra. — 305.
- Pländer, Karl* (aprox. 1818—1876) — pictor miniaturist, membru al Ligii celor drepi și al Asociației culturale a muncitorilor germani din Londra, membru al Organului central al Ligii comuniștilor și al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (noiembrie 1864—1867 și 1870—1872); prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 143, 149, 162, 344, 500.
- Plütznér* — avocat german, corespondentul din Dresden al lui „Rheinische Zeitung”. — 399.
- Philips, Jacques* — vărul lui Karl Marx. — 107.
- Philips, Lion* (m. 1866) — unchiul lui Karl Marx. — 503.
- Pieper, Wilhelm* (n. aprox. 1826) — filolog și ziarist german, membru al Ligii comuniștilor, emigrant la Londra; în 1850—1853 prieten cu Marx și Engels. — 166, 181, 194, 200—202, 205, 217, 235, 242, 244, 246, 280, 341, 347, 354, 357, 359—362, 367, 370, 505, 506, 511, 522.
- Pinto, Isaac* (1715—1787) — mare negustor și speculant la bursă olandez, economist. — 520.
- Pitt, William (Junior)* (1759—1806) — om de stat englez, tory, prim-ministru (1783—1801 și 1804—1806). — 139.
- Plasman* — proprietarul unei firme din Köln în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea. — 126, 133, 465.

- Pompery, Edouard de* (1812—1895) — scriitor și publicist francez, în deceniile al 4-lea și al 5-lea adept și propagandist al fourierismului. — 407—408.
- Porter, George Richardson* (1792—1852) — economist și statistician burghez englez. — 541.
- Post, Carl* — cunoștință a lui Marx în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea. — 471.
- Pottier, Eugène* (1816—1887) — poet proletar francez, în deceniul al 5-lea cunoscut ca autor a o serie de cintece revoluționare; în 1871 membru al Comunei din Paris, autorul imnului proletar „Internaționala” (iunie 1871). — 146.
- Praslin Altaris Rosalba Fanny, ducesă de Choiseul* (1807—1847) — soția lui Charles Praslin, duce de Choiseul. — 95.
- Praslin, Charles-Laure-Hugues-Théobald, duce de Choiseul* (1805—1847) — aristocrat și om de stat francez; și-a ucis soția și s-a otrăvit după ce a fost arestat. — 95, 114.
- Price, Richard* (1723—1791) — publicist radical englez, economist și filozof moralist. — 298.
- Prințul de Prusia* vezi *Wilhelm I.*
- * *Proudhon, Pierre-Joseph* (1809—1865) — publicist, sociolog și economist francez, ideolog al micii burghezii, unul dintre teoreticienii anarhismului. — 32, 39—42, 48, 49, 58—61, 65, 72, 75, 112, 128, 151, 219, 282, 284, 285—291, 294—301, 313, 318, 322, 342, 352, 354—359, 367, 370, 408, 420—423, 428—439, 470, 484, 506, 551.
- Prutz, Robert Eduard* (1816—1872) — poet german, publicist și istoric al literaturii, liberal burghez; a întreținut relații cu tinerii hegelieni. — 399.
- Pulszky, Ferencz* (1814—1897) — om politic, scriitor și arheolog ungar, de origine polonez; a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Ungaria, după înfringerea revoluției a emigrat; în deceniul al 6-lea colaborator la „New-York Daily Tribune”, în 1867, după amnistie, s-a reintors în Ungaria; deputat în parlamentul ungar (1867—1876 și 1884—1897). — 491.
- Püttmann, Hermann* (1811—1894) — poet și ziarist radical german, la mijlocul deceniului al 5-lea „adevărat socialist”. — 14, 15, 21, 26, 46, 48, 65, 66, 71, 75, 414.

R

Radetzky, Joseph, conte (1766—1858) — feldmareșal austriac, în 1831 a comandat trupele austriece din Italia de nord; în 1848—1849 a înăbușit cu cruzime mișcarea revoluționară și de eliberare națională din Italia; guvernator general al regatului Lombardiei și Veneției (1850—1857). — 532.

Radowitz, Joseph Maria von (1797—1853) — general și om politic prusian, reprezentant al camarilei reacționare de la curte; în 1848 unul dintre conducătorii aripii drepte din Adunarea națională de la Frankfurt. — 252, 532.

Raveaux, Franz (1810—1851) — negustor de tutun din Köln, democrat mic-burghez; în 1848—1849 membru al Adunării naționale de la Frankfurt (centru-stinga), imputernicit al imperiului în Elveția; în 1849 membru al regenței provizorii a imperiului și al guvernului provizoriu din Baden; după înfringerea insurecției din Baden-Palatinat a emigrat din Germania. — 132, 240, 272, 351, 502.

Reden, Friedrich Wilhelm Otto Ludwig, baron de (1804—1857) — statistician și om politic german, în 1848—1849 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa stângă). — 541.

Reich, Franz Joseph (n. aprox. 1812) — jurist german, democrat mic-burghez, a participat la revoluția din 1848—1849, după înfringerea căreia a emigrat în Franța, iar în 1851 în S.U.A. — 339, 543.

- Reichenbach, Eduard, conte de* (1812—1869) — democrat silezian, în 1848 deputat în Adunarea națională din Prusia (aripa de stînga); din octombrie 1848 membru în Comitetul central al democraților din Germania, ulterior progresist. — 211, 315.
- Reichenbach, Oskar, conte* (n. 1815) — moșier silezian, democrat mic-burghez, în 1848—1849 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt; în 1850 a emigrat în Anglia, iar mai tîrziu în S.U.A. — 211, 305, 315, 323, 545.
- Reichhelm* — emigrant german la New York, unul dintre proprietarii lui „New-Yorker Staatszeitung”. — 525.
- Reichstadt, François-Charles-Joseph Bonaparte, duce de* (1811—1832) — fiul lui Napoleon I și al Mariei-Louisa de Austria, pretendentul bonapartiștilor la tronul Franței. — 398.
- Reinhardt, Richard* (1829—1898) — poet german, emigrant la Paris, secretarul lui Heinrich Heine, prieten al familiei Marx; mai tîrziu s-a ocupat de comerț. — 43, 100—102, 104, 335, 370, 372.
- Rempel, Rudolph* — întreprinzător german, la mijlocul deceniului al 5-lea al secolului al XIX-lea „adevărat socialist”. — 31.
- Renouard, Jules* — editor francez în deceniile al 4-lea și al 5-lea ale secolului al XIX-lea. — 414.
- Reynolds, George William MacArthur* (1814—1879) — om politic și ziarist englez, democrat mic-burghez, editorul ziarului „Reynolds's Weekly Newspaper”. — 161, 190.
- Ricardo, David* (1772—1823) — economist englez, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai economiei politice clasice burghize. — 154, 158, 167, 170, 220, 249.
- Riedel, Richard* — muncitor-tapișer german, emigrant la Bruxelles; din 1847 membru al Ligii comuniștilor. — 92.
- Rings, L. W.* — membru al Ligii comuniștilor; la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea a emigrat la Londra; adept al lui Marx și Engels. — 150.
- Rittinghausen, Moritz* (1814—1890) — publicist german, democrat mic-burghez; în 1848—1849 a colaborat la „Neue Rheinische Zeitung”; membru al Internaționalei I; ulterior (pînă în 1884) membru al Partidului social-democrat german. — 287.
- Roberts, William Prowling* (1806—1871) — jurist englez, avocat al cartiștilor și mandatar general al sindicatelor. — 143.
- Robertson* — cartist, prieten al lui George Julian Harney. — 161.
- Robespierre, Maximilien-Marie Isidore de* (1758—1794) — figură marcantă a revoluției franceze, conducătorul iacobinilor în timpul revoluției franceze, șeful guvernului revoluționar (1793—1794). — 285, 300, 303, 364.
- Rodbertus (Jagetzow), Johann Karl* (1805—1875) — mare proprietar funciar prusian, economist, ideolog al iuncherimii îmburghezite; teoretician al „socialismului de stat” prusian. — 249, 526.
- Rogier, Charles-Latour* (1800—1885) — om de stat belgian, liberal moderat, între anii 1847 și 1852 ministru de interne. — 116.
- Rollin* — vezi *Ledru-Rollin, Alexandre-Auguste*.
- Ronge, Johannes* (1813—1887) — preot german, unul dintre inițiatorii mișcării „catolicilor germani”, care căutau să adapteze catolicismul la nevoile burgheziei germane; democrat mic-burghez; participant la revoluția din 1848—1849, după înfrîngerea căreia a emigrat în Anglia. — 69, 164, 238, 248, 249, 268, 305, 308, 348, 520, 532, 533.
- Röser, Peter Gerhard* (1814—1865) — muncitor la fabrica de țigări din Köln, în 1848—1849 vicepreședinte al

- Uniunii muncitorilor din Köln, membru al Ligii comuniștilor; în 1852 unul dintre principalii inculpați în procesul comuniștilor de la Köln; a fost condamnat la șase ani închisoare; ulterior lassallean. — 258, 261.
- Rösing, Johannes** (n. 1791) — negustor din Bremen, participant activ la mișcarea democrată din deceniul al 4-lea și al 5-lea ale secolului al XIX-lea din Germania; din 1848 a condus Uniunea democrată din Bremen. — 133.
- Roth, Richard** — persoană cunoscută de Engels la Elberfeld în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea. — 7.
- Rothacker, Wilhelm** (1828—1859) — ziarist german, democrat mic-burghez, membru al Ligii comuniștilor; la începutul deceniului al 6-lea emigrant în S.U.A.; unul dintre redactorii lui „Turnzeitung”. — 228.
- Rother, Christian von** (1778—1849) — om de stat prusian, ministru al finanțelor (1836—1848). — 47.
- Rothschild** — familie de bancheri. — 367.
- Rothschild, James, baron de** (1792—1868) — șeful băncii cu același nume din Paris. — 49, 75, 102.
- Rotteck, Karl Wenzeslaus Rodecker von** (1775—1840) — istoric și om politic burghez german, liberal. — 216.
- Rousseau, Jean-Jacques** (1712—1778) — mare iluminist francez, democrat, filozof deist, ideolog al micii burghezii revoluționare. — 285, 300, 303.
- Rovigo, duce de vezi Savary, Anne Jean-Marie-René, duce de Rovigo.**
- * **Ruge, Arnold** (1802—1880) — publicist german, tânăr hegelian, radical burghez; în 1848 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa de stînga); în deceniul al 6-lea unul dintre liderii emigrației germane mic-burgeze din Anglia; după 1866 național-liberal. — 9, 17, 36, 75, 94, 136, 148, 162—165, 175, 181, 183, 192, 211, 216, 229, 238, 248, 252, 266—271, 274, 280, 282, 285, 291, 292, 301, 305—310, 314, 316—318, 361, 379—390, 393—401, 404, 413, 423, 520, 525, 527, 531—536, 545, 546.
- Rühl, J.** — muncitor german, membru al Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra, membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor (1870—1872). — 477.
- Rumpf, E.** — croitor german, membru al Ligii comuniștilor, din 1851 emigrant la Londra; adept al lui Marx și Engels. — 311.
- Russell, lord John** (1792—1878) — om de stat englez, liderul whigilor, prim-ministru (1846—1852 și 1865—1866), ministru de externe (1852—1853 și 1859—1865). — 176, 192, 553.
- Rutenberg, Adolf** (1808—1869) — publicist german, tânăr hegelian, în 1842 membru al redacției lui „Rheinische Zeitung”; după 1866 național-liberal. — 17, 389, 393.
- Ryschka, Martin** — emigrant ungar la Londra la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea. — 491.

S

Sack, Karl Heinrich (1789—1875) — teolog protestant german, profesor la Bonn. — 386.

Saint-Just, Louis-Antoine-Léon de (1767—1794) — om politic din perioada revoluției burgeze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea; unul dintre conducătorii iacobinilor. — 364.

Saint-Simon, Claude-Henri de Rouvroy, conte de (1760—1825) — mare socialist utopist francez. — 35, 251, 302.

Saldanha, Joao Carlos, duce de (1790—1876) — om de stat portughez, mare-

- șal; din deceniul al 6-lea lider al partidului marii burghezii, prim-ministru (1847—1849, 1851—1856 și 1870). — 250.
- Sandkuhl* — emigrant la Bruxelles în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea. — 84, 89.
- Sarrans, Bernard* (1795—1874) — publicist și om politic francez, republican burghez moderat. — 175.
- Savary, Anne-Jean-Marie-René, duce de Rovigo* (1774—1833) — general, om politic și diplomat francez, a luat parte la războaiele Franței napoleoneene; ministru al poliției (1810—1814), guvernator general al Algeriei (1831—1833). — 230, 231.
- Sawaskiewicz, Leopold* — emigrant polonez, în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea a trăit la Paris; la începutul deceniului al 6-lea membru în comisia permanentă a secției democrației poloneze din Londra. — 148, 151.
- Sazonov, Nikolai Ivanovici* (1815—1862) — ziarist rus, liberal; la începutul deceniului al 5-lea a emigrat în străinătate, unde a colaborat la diferite ziare și reviste. — 342, 345.
- Schabelitz* — editor și librar elvețian; tatăl lui Jakob Schabelitz. — 479, 486.
- * *Schabelitz, Jakob* (1827—1899) — editor și librar elvețian, radical burghez; de la sfârșitul deceniului al 5-lea până la începutul deceniului al 6-lea a întreținut legături cu Marx și Engels. — 162, 285, 306, 315, 478—479, 486—487.
- Schapper, Karl* (1812—1870) — unul dintre conducătorii Ligii celor drepti și ai Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra; membru al Organului central al Ligii comunistilor, a luat parte la revoluția din 1848—1849; în 1850, după sciziunea Ligii comunistilor a condus împreună cu Willich fracțiunea sectară ostilă lui Marx; în 1856 s-a apropiat din nou de Marx; în 1865 membru al Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 117, 148, 150, 151, 178—182, 188, 200, 201, 206, 207, 214, 215, 229, 235, 263, 267, 274, 311, 314, 321, 326, 334, 356, 362, 366, 472, 509—512, 520—524, 526, 527, 530, 559, 568.
- Schärttner, August* — dogar din Hanau, participant la revoluția din 1848—1849 și la insurecția din Baden-Palatinat din 1849; ulterior a emigrat la Londra, unde a deschis un birt în care se adunau emigranții mic-burghezi germani; membru al Ligii comunistilor; în 1850, după sciziunea Ligii, a aderat la fracțiunea Willich-Schapper, membru al Comitetului ei central. — 148, 271, 305, 348, 366, 531.
- Scheidler* — redactor al ziarului „Preussische Lithographische Correspondenz” în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea. — 306.
- Schelling, Friedrich Wilhelm Joseph von* (1775—1854) — filozof german, reprezentant al idealismului clasic german de la sfârșitul secolului al XVIII-lea — începutul secolului al XIX-lea, ulterior dușman inveterat al științei, apărător al religiei. — 387, 401—402.
- Schenk* — funcționar prusian, la începutul deceniului al 6-lea locțiitor al primarului din Köln. — 232.
- Scherzer, Andreas* (1807—1879) — croitor german, membru al comunității de la Paris a Ligii comunistilor; după sciziunea Ligii a aderat la fracțiunea sectară Willich-Schapper; unul dintre inculpații în procesul așa-numitului complot franco-german din februarie 1852 de la Paris; mai târziu a emigrat în Anglia; unul dintre conducătorii Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra; editorul ziarului „Die Neue Zeit” și colaborator la ziarul „Das Volk”. — 118.

- Schiller, Friedrich* (1759—1805) — mare scriitor german. — 44, 341, 395.
- Schily, Victor* (1810—1875) — avocat democrat german, în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat; mai târziu a emigrat în Franța; membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor. — 473.
- Schimmelpfennig, Alexander* (1824—1865) — fost ofițer prusian, democrat mic-burghez; în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat, apoi a emigrat; s-a alăturat fracțiunii sectare Willich-Schapper; a luat parte la războiul civil din S.U.A. de partea statelor din nord. — 229, 252, 254, 305, 307, 310, 545—548.
- Schläpfer, Johann Michael* (1822—1885) — editor elvețian. — 70, 75, 79.
- Schlöffel, Gustav Adolf* (1828—1849) — student și ziarist revoluționar, a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania și Ungaria; a căzut în luptă. — 461.
- Schmidt* — conductor de tren. — 347.
- Schmidl, Simon* — muncitor-pielar german, unul dintre organizatorii Ligii celor drepți; adept al lui Weitling. — 38.
- Schmolze, Karl Heinrich* (1823—1859) — caricaturist și poet german; a participat la revoluția din 1848—1849; mai târziu a emigrat din Germania. — 305.
- Schnaake, Friedrich* — publicist german; la mijlocul deceniului al 5-lea al secolului al XIX-lea „adevărat socialist”. — 123.
- Schnauffer, Karl Heinrich* (1823—1854) — poet și ziarist german, democrat mic-burghez; a participat la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Baden; după înfringerea insurecției din Baden-Palatinat a emigrat din Germania. — 228.
- Schoelcher, Victor* (1804—1893) — om politic și publicist francez, republican de stînga; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în cea legislativă. — 317.
- Schramm, Konrad* (aprox. 1822—1858) — revoluționar german, membru al Ligii comunistilor, din 1849 emigrant la Londra; girant responsabil al lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”; după sciziunea Ligii comunistilor, în 1850, a rămas adeptul lui Marx; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 144—145, 149, 153, 164, 166, 168, 179, 194, 200—202, 204—209, 214, 242, 279—283, 285, 324, 326, 330, 335, 344, 356, 488, 489, 511, 522, 560—561, 569.
- Schramm, Rudolf* (1813—1882) — publicist german, democrat mic-burghez, în 1848 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa stîngă); după revoluție a emigrat în Anglia; a luat poziție împotriva lui Marx; în deceniul al 7-lea adept al lui Bismarck; fratele lui Konrad Schramm. — 143, 144, 164, 192, 211, 309—311, 498, 526.
- * *Schuberth, Julius* — editor german, în 1850 a editat la Hamburg „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”. — 162, 492—493, 495, 505, 567.
- Schüller* — editor german în Düsseldorf. — 355.
- Schulz, Louis* — negustor din Köln, democrat burghez, editor responsabil al lui „Neue Rheinische Zeitung”. — 126, 266, 271, 277.
- Schurz, Karl* (1829—1906) — democrat mic-burghez german; în 1849 a luat parte la insurecția din Baden-Palatinat; a emigrat în Elveția; mai târziu om de stat în S.U.A. — 305, 306, 309, 340, 351, 534, 545, 547.
- Schuster, Theodor* — socialist mic-burghez german, adept al lui Sismondi; în deceniul al 4-lea unul dintre conducătorii Ligii celor pro-scriși; în deceniul al 5-lea s-a în-

- depărtat de socialism și a devenit adept al „progresului pașnic” în Germania; în deceniul al 6-lea a acordat sprijin material emigranților germani. — 213, 324, 326, 499—500, 504, 522, 531.
- Schütz* — democrat mic-burghez german, participant la insurecția din 1849 din Baden-Palatinat; reprezentant la Paris al guvernului provizoriu din Baden; ulterior a emigrat în Anglia. — 135.
- Schwegler, Albert* (1819—1857) — teolog, filozof, filolog și istoric german. — 399.
- Seel* — caricaturist cunoscut de Engels în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea. — 7.
- Seiler, Sebastian* — publicist german, în 1846 membru al Comitetului comunist de corespondență de la Bruxelles și al Ligii comuniștilor; a participat la revoluția din 1848—1849 din Germania; în deceniul al 6-lea emigrant la Londra. — 37, 84, 87, 91, 97, 102, 117, 144—145, 210, 217, 423, 488, 526.
- Semmig, Friedrich Hermann* (1820—1897) — scriitor german, la mijlocul deceniului al 5-lea „adevărat socialist”. — 75—76.
- Semper, Gottfried* (1803—1879) — arhitect german; a participat la insurecția din mai 1844 de la Dresden, după înfringerea căreia a emigrat la Paris; între 1851 și 1855 a trăit la Londra. — 315.
- Shakespeare, William* (1564—1616) — mare scriitor englez. — 99, 179, 366.
- Schelley, Percy Bysshe* (1792—1822) — poet englez, reprezentant al romantismului revoluționar, ateu. — 20.
- Sigel, Albert* (1827—1884) — ofițer din Baden, ziarist, democrat mic-burghez; a participat la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Baden, după înfringerea revoluției a emigrat în Anglia, iar în 1853 în S.U.A.; a luat parte la războiul civil din S.U.A. de partea statelor din nord. — 305, 309.
- Sigel, Franz* (1824—1902) — ofițer din Baden, democrat mic-burghez, participant la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Baden, comandant suprem, apoi locțiitor al comandantului suprem al armatei revoluționare din Baden în timpul insurecției din 1849 din Baden-Palatinat; a emigrat în Elveția și în Anglia; în 1852 s-a stabilit în S.U.A.; a participat la războiul civil de partea statelor din nord. — 229, 252, 254, 268, 285, 293, 300, 305—309, 314, 315, 323, 533.
- Simonyi Ernő (Ernst)* (1821—1882) — om politic ungar; în 1848—1849 a participat la revoluția din Ungaria, după înfringerea căreia a emigrat; la începutul deceniului al 6-lea membru al Uniunii democratice ungare din Londra. — 148.
- Smith, Adam* (1723—1790) — economist englez, unul dintre reprezentanții marcanți ai economiei politice clasice burgheze. — 220, 431.
- Soult, Nicolas-Jean-de-Dieu, duce de Dalmația* (1769—1851) — mareșal al Franței și om de stat; a dat dovadă de o totală lipsă de principialitate în politică; prim-ministru (1832—1834, 1839—1840 și 1840—1847). — 451.
- Southey, Robert* (1774—1843) — poet, scriitor și istoric englez, tory. — 198.
- Spilthoorn, Charles-Louis* (1804—1872) — avocat belgian, militant de seamă al mișcării democratice, participant la revoluția burgheză belgiană din 1830; membru al Asociației democratice din Bruxelles; președintele Asociației democratice din Gand. — 86.
- Stämpfli, Jakob* (1820—1879) — om de stat radical elvețian, în deceniile al 5-lea și al 6-lea fondator și redactor al lui „*Berner Zeitung*”, președintele Confederației elvețiene (1856, 1859 și 1862). — 132.

- Standau, Julius* — învățător german, participant la mișcarea democrată din deceniile al 4-lea și al 5-lea ale secolului al XIX-lea din Germania; unul dintre organizatorii Ligii militare din Biel (Elveția); după înfrângerea revoluției a emigrat în S.U.A. — 460.
- Stanley* vezi *Derby, Edward George Geoffrey Smith Stanley, conte de*.
- Stechan, Gottlieb Ludwig* (n. aprox. 1814) — țimplar din Hanovra, membru al Ligii comuniștilor; în 1850, după sciziunea Ligii comuniștilor, a făcut parte din fracțiunea sectară Willich-Schapper; în decembrie 1851 a trecut în rândurile adeptilor lui Marx și Engels; începând din ianuarie 1852 s-a aflat la conducerea Asociației muncitorilor din Londra. — 334, 335, 340, 348, 352, 362.
- Stehely* — proprietarul unei cofetării din Berlin care era punctul de întilnire al literaților berlinezi și localul în care-și țineau întrunirile „liberii”. — 17.
- Steuart (Stewart), sir James* (1712—1780) — economist englez burghez, unul dintre ultimii reprezentanți ai mercantilismului. — 358.
- Stevens* — căpitanul goletei engleze „Cornish Diamond”, cu care a călătorit Engels de la Genova la Londra. — 482.
- Stewart* vezi *Steuart, sir James*.
- Stiebel* — creditor al lui Marx la Londra. — 217, 500.
- * *Stieber, Wilhelm* (1818—1882) — funcționar de poliție prusian, șef al poliției politice din Prusia (1850—1860); martor principal și unul dintre organizatorii procesului comuniștilor de la Köln din 1852. — 241, 461—462.
- Stieler, Adolf* (1775—1836) — cartograf german. — 517, 518.
- Stirner, Max* (pseudonimul lui *Johann Caspar Schmidt*) (1806—1856) — filozof și scriitor german, tânăr hegelian, unul dintre ideologii individualismului burghez și ai anarhismului. — 10—12, 14, 17, 75, 78, 276, 280, 297, 313, 411.
- Strodtmann, Adolph* (1829—1879) — scriitor german, democrat burghez, participant la mișcarea revoluționară din 1848 din Schleswig-Holstein; în 1850 a emigrat din Germania; autorul unei biografii a lui Kinkel. — 305, 534.
- Strücker, F. W.* — prieten al lui Engels din Elberfeld. — 7, 8, 13.
- Struve, Amalie* (m. 1862) — participantă la mișcarea democratică din 1848—1849 din Germania; soția lui Gustav Struve. — 228.
- Struve, Gustav* (1805—1870) — avocat și publicist german, democrat mic-burghez, unul dintre conducătorii mișcărilor revoluționare din aprilie și septembrie 1848 din Baden, precum și al insurecției din 1849 din Baden-Palatinat; după înfrângerea revoluției a emigrat; a fost unul dintre conducătorii emigrației mic-burgheze germane din Anglia; mai târziu a participat la războiul civil din S.U.A. de partea statelor din nord. — 162, 192, 211, 216, 228, 304, 487, 498, 514, 532—533, 561.
- Stucke, Karl Friedrich* (1800—1871) — medic german, membru al consiliului de administrație al ziarului „Rheinische Zeitung”. — 398.
- Stumpf, Paul* (aprox. 1827—1913) — mecanic; în 1847 membru al Uniunii muncitorilor germani de la Bruxelles, membru al Ligii comuniștilor, a luat parte la revoluția din 1848—1849 din Germania; membru al Asociației Internaționale a Muncitorilor, în 1867 delegat la Congresul de la Lausanne al Asociației Internaționale a Muncitorilor; membru al Partidului social-democrat. — 110, 334—335.

Stupp, Heinrich Joseph (1793—1870) — consilier juridic prusian, cleric; în 1848 deputat în Adunarea națională din Prusia (aripa dreaptă); la începutul deceniului al 6-lea primar principal în Köln. — 232, 240.

T

Talleyrand-Périgord, Charles-Maurice de, prince de Bénévent (1754—1838) — celebru diplomat francez, ministru de externe (1797—1799, 1799—1807, 1814—1815), reprezentantul Franței la Congresul de la Viena (1814—1815); s-a distins printr-o totală lipsă de principialitate în politică și printr-o extremă cupiditate. — 148, 239, 393.

Tausenau, Karl (1808—1873) — om politic austriac, reprezentant al aripii stîngi a democrației mic-burgheze; în perioada revoluției din 1848 șeful Comitetului central al asociațiilor democratice din Viena; din 1849 emigrant la Londra. — 181, 211, 305—309, 531.

Techow, Gustav Adolf (1813—1893) — fost ofițer prusian, democrat mic-burghez; în 1848 a luat parte la evenimentele revoluționare de la Berlin; șeful statului-major al armatei revoluționare din Palatinat; în 1849, după înfringerea insurecției din Baden-Palatinat, a emigrat în Elveția; în 1852 s-a stabilit în Australia. — 305, 307, 309, 315, 330—339, 367, 545, 547.

Tedesco, Victor (1821—1897) — avocat belgian, democrat revoluționar și socialist; în 1847 unul dintre fondatorii Asociației democratice din Bruxelles; a întreținut legături strînse cu Marx și Engels; în 1848 inculpat în procesul Risquons-Tout, a fost condamnat la moarte, pedeapsă care i-a fost comutată la 30 de ani închisoare; eliberat în 1854. — 101, 104, 115, 120.

Telling vezi *Müller-Telling, Eduard von*.

Tessier du Mothay — socialist francez, participant la revoluția din 1848—

1849; în deceniul al 6-lea a emigrat la Londra; membru al Asociației franceze a emigranților blanquiști din Londra. — 187, 189.

Thieme — editor german la Haga în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea. — 15.

Thierry — emigrant francez, la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea membru al comitetului Asociației franceze a emigranților blanquiști din Londra. — 148.

Thierry, Jacques - Nicolas - Augustin (1795—1856) — istoric francez, liberal burghez din epoca Restaurației. — 81.

Thiers, Louis-Adolphe (1797—1877) — istoric și om de stat francez, orléanist, ministru de interne (1832 și 1834), prim-ministru (1836 și 1840), în 1848 deputat în Adunarea națională constituantă, iar în 1849—1851 deputat în Adunarea legislativă; președinte al republicii (1871—1873); călăul Comunei din Paris. — 63, 74, 102, 198, 231, 255, 363, 474, 517.

Thomas, Clément (1809—1871) — om politic francez, general, republican burghez moderat; unul dintre fondatorii, iar în timpul revoluției din 1848, provizoriu, redactor al ziarului „Le National”; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă; a luat parte la reprimarea insurecției din iunie 1848 de la Paris; comandantul suprem al Gărzii naționale din Paris (noiembrie 1870—februarie 1871); a sabotat apărarea orașului; la 18 martie 1871 a fost împușcat de soldații răsculați. — 63.

Thomas — în 1847 membru al Asociației muncitorilor germani de la Bruxelles. — 88, 89.

Thompson, Thomas Perronet (1783—1869) — om politic englez, economist vulgar, adept al liberului-schimb. — 139.

- Tolstoi, Grigori Mihailovici* (1808—1871) — moșier rus, liberal, cunoscut de Marx și Engels în deceniul al 5-lea la Paris. — 42, 51, 73, 445.
- Tolstoi, Iakob Nikolaievici* (1791—1867) — emigrant rus la Paris; din 1837 agent secret al guvernului țarist. — 42, 51.
- Tooke, Thomas* (1774—1858) — economist englez, promotor zelos al liberalismului; a criticat teoria banilor a lui Ricardo; „ultimul economist englez of any value” (Marx). — 171, 541.
- * *Triitzschler, Wilhelm Adolph* (1818—1849) — om politic german, democrat mic-burghez, în 1848—1849 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa de extremă stângă); unul dintre conducătorii Uniunii centrale din martie; a fost împușcat de soldații prusieni pentru participare la insurecția din Baden-Palatinat din 1849. — 463.

U

- Ulmer, Johann* — membru al Ligii comunistilor, la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea a emigrat la Londra; în timpul sciziunii Ligii adept al lui Marx și Engels. — 271, 309—311, 334.
- Uttenhoven, von* (m. 1849) — ofițer prusian, cunoscut prin vederile sale reacționare, a fost omorât în timpul insurecției din mai 1849 de la Elberfeld. — 468.

V

- Vatke, Wilhelm* (1806—1882) — teolog protestant german, hegelian, profesor la Universitatea din Berlin. — 379, 386.
- Vauban, Sébastien le Prêtre (Prestre), marchiz de* (1633—1707) — mareșal al Franței, genist, autorul unei serii de lucrări despre fortificații și așezări. — 516.
- Vaulabelle, Achille Tenaille de* (1799—1879) — istoric și om politic francez, republican burghez moderat; în 1848—1849 membru al Adunării naționale constituante și ministru al învățământului în guvernul Cavaignac. — 81.
- Venedey, Jakob* (1805—1871) — publicist radical german; în 1848—1849 membru al Adunării naționale de la Frankfurt (aripa stângă); după revoluția din 1848—1849 liberal. — 96.
- Véron, Louis-Désiré* (1798—1867) — ziarist și om politic francez, până în 1848 orlăianist, apoi bonapartist; proprietarul și editorul ziarului „Le Constitutionnel”. — 349.
- Victor Emanuel al II-lea* (1820—1878) — duce de Savoia, rege al Sardiniei (1849—1861) și rege al Italiei (1861—1878). — 338.
- Victoria* (1819—1901) — regină a Marii Britanii și Irlandei (1837—1901). — 345.
- Vidal, François* (1814—1872) — economist francez, socialist mic-burghez; în 1848 secretar al Comisiei de la Luxembourg, deputat în Adunarea legislativă (1850—1851). — 104.
- Vidil, Jules* — ofițer francez, socialist, membru al comitetului Asociației franceze a emigranților blanquiști din Londra; în 1850, după sciziunea Ligii comunistilor, a întreținut legături cu fracțiunea sectară Willich-Schapper. — 148, 201, 212, 213, 215, 511, 523.
- Vogler, C. G.* — editor și librar german la Bruxelles, membru al Ligii comunistilor; a editat lucrarea lui Marx „Mizeria filozofiei”. — 57, 79, 82, 119, 423.
- Volk* — emigrant german, democrat mic-burghez; în 1848 membru al Asociației democratice germane din Paris. — 559.
- Voltaire, François-Marie Arouet de* (1694—1778) — filozof deist francez,

scriitor satiric, istoric; reprezentant de seamă al iluminismului burghez din secolul al XVIII-lea; a luptat împotriva absolutismului și catolicismului. — 383.

W

Waldeck, Benedikt Franz Leo (1802—1870) — om politic, democrat burghez, jurist; unul dintre liderii celor de stînga și vicepreședinte al Adunării naționale din Prusia (1848); mai tirziu progresist. — 276.

Wallau, Karl (1823—1877) — emigrant german la Bruxelles; în 1848 membru al Organului central al Ligii comunistilor, președinte al Asociației culturale a muncitorilor din Mainz; mai tirziu primar general la Mainz. — 85—90, 92, 117, 559.

Walther, Friedrich (n. 1810) — ziarist german, democrat mic-burghez; la mijlocul deceniului al 5-lea s-a alăturat „adevăraților socialiști”; redactor (1846—1851) și editor al lui „Trier'sche Zeitung”. — 50.

Warskiroski, Konst. — emigrant polonez, la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea membru al comisiei permanente a secției democrației poloneze din Londra. — 148.

Watts, John (1818—1887) — publicist englez, la început socialist utopist, adept al lui Owen, ulterior liberal și apologet al capitalismului. — 41, 151—152, 177, 304, 528.

Weber, Georg — medic german, participant la mișcarea democratică din deceniul al 5-lea, colaborator la ziarul „Vorwärts!” din Paris; unul dintre organizatorii comitetului de corespondență din Kiel; în deceniul al 5-lea prieten al lui Marx și Engels; în deceniul al 6-lea a emigrat în S.U.A., mai tirziu s-a reintors în Germania. — 47.

Weerth, Georg (1822—1856) — poet proletar german, publicist, membru

al Ligii comunistilor; în 1848—1849 foiletonistul lui „Neue Rheinische Zeitung”; prieten al lui Marx și Engels. — 87, 91, 107, 121, 126, 137, 165, 208, 210, 234, 272, 274, 303, 313, 340, 344, 348, 352—354, 357, 439, 465, 484, 487, 488, 524, 529, 542, 551.

Weill, Alexandre (1811—1899) — ziarist german, democrat burghez, în deceniul al 5-lea emigrant în Franța. — 33, 404.

Weiss, Siegfried (n. 1822) — publicist german, democrat mic-burghez. — 168.

Weiss, Theodor (1813—1890) — funcționar austriac, în deceniul al 6-lea directorul poliției din Viena. — 340.

Weitling, Wilhelm (1808—1871) — militant de seamă al mișcării muncitorești din Germania în perioada apariției acesteia, de profesiune croitor; membru al Ligii celor drepte; a propăgat comunismul utopic egalitar, care a jucat un rol pozitiv pînă la elaborarea comunismului științific, „primul impuls teoretic independent al proletariatului german” (Engels); în 1849 a emigrat în America, unde după scurt timp s-a retras din mișcarea muncitorească. — 35, 38, 44, 57, 62, 65, 69, 192, 228, 551—552.

Welcker, Karl Theodor (1790—1869) — jurist german din Baden, publicist liberal; în 1848—1849 membru al Adunării naționale de la Frankfurt (centru-dreapta). — 216.

Wellington, Arthur Wellesley, duce de (1769—1852) — comandant de oști și om de stat englez, tory; în 1808—1814 și 1815 a comandat trupele engleze în războaiele împotriva Franței napoleoneene, pe care l-a învins la Waterloo; șef al departamentului artileriei (1818—1827), comandant suprem al armatei engleze (1827—1828, 1842—1852), prim-ministru (1828—1830), ministru de externe (1834—1835). — 198, 226, 227, 239, 245.

- Westphalen, Edgar von* (1819—aprox. 1890) — fratele lui Jenny Marx; în 1846 a făcut parte din comitetul comunist de corespondență de la Bruxelles. — 7, 82, 217, 541.
- Westphalen, Ferdinand Otto Wilhelm von* (1799—1876) — om de stat reacționar prusian, ministru de interne (1850—1858); fratele vitreg al lui Jenny Marx. — 232, 247, 384, 537.
- Westphalen, Karoline von* (m. 1856) — mama lui Jenny Marx. — 217, 399, 409, 541.
- Westphalen, Ludwig von* (1770—1842) — consilier intim la Trier, tatăl lui Jenny Marx. — 380, 381.
- Weydemeyer, Joseph* (1818—1866) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și americane; în 1846—1847 „adevărat socialist”; sub influența lui Marx și Engels a trecut pe pozițiile comunismului științific; membru al Ligii comuniștilor, a participat la revoluția din 1848—1849 din Germania; unul dintre redactorii responsabili la „Neue Deutsche Zeitung” (1849—1850); în 1851 a emigrat în America; în perioada războiului civil din America colonel în armata statelor din nord; a pus bazele pentru răspîndirea marxismului în S.U.A.; prieten apropiat al lui Marx și Engels. — 31, 46, 50, 149, 225, 262, 271, 283, 300, 339, 353, 362, 374—376, 425, 470—471, 476—477, 480, 483—485, 489—490, 494—495, 504—505, 515—521, 525—531, 538—544, 550—554, 559—567, 569.
- Weydemeyer, Louise* — soția lui Joseph Weydemeyer. — 477, 481, 485, 495, 497, 505, 525, 540, 541, 551, 560—562, 565, 566.
- Wiethaus* — funcționar prusian, la sfîrșitul anului 1842 — începutul anului 1843 cenzor al lui „Rheinische Zeitung”. — 396.
- Wigand, Otto* (1795—1870) — editor și librar german, proprietarul unei firme din Leipzig care publica lucrările scriitorilor radicali. — 10, 22, 23, 36, 52, 379, 425.
- Wilhelm I* (1797—1888) — prinț de Prusia, prinț-regent (1858—1861), rege al Prusiei (1861—1888), împărat al Germaniei (1871—1888). — 232.
- Wilhelmi, Franz* — democrat mic-burghез german; a participat la revoluția din 1848—1849 din Germania, după înfringerea căreia a emigrat în S.U.A., a participat la războiul civil de partea statelor din nord. — 168.
- Willich, August* (1810—1878) — locotenent prusian; a demisionat din armată din cauza convingerilor sale politice; membru al Ligii comuniștilor; în 1849 comandantul unui corp de voluntari în timpul insurecției din Baden-Palatinat; în 1850, după sciziunea Ligii comuniștilor, împreună cu Schapper, conducător al fracțiunii sectare ostile lui Marx; în 1853 a emigrat în S.U.A.; în timpul războiului civil din America general în armata statelor din nord. — 115, 120, 137, 147, 150, 162, 177, 178—183, 194, 195, 207—211, 214—216, 228, 235, 240, 249, 250, 252—254, 262, 267, 274, 292, 300, 305—308, 310—315, 323, 325, 326—327, 330, 334, 340, 348—349, 352, 362, 366, 472, 473, 476, 478, 480, 482, 484, 488, 494, 508—512, 518—524, 526, 527, 530, 531, 534, 535, 536, 545, 547, 567, 568.
- Willisen, Karl (Wilhelm) baron de* (1790—1879) — general și teoretician militar prusian; în 1848 comisar regal în Poznan; în 1850, în timpul războiului împotriva Danemaricii, comandant suprem al armatei din Schleswig-Holstein. — 517.
- Wiss, C.* — medic și ziarist german, tinăr hegelian, democrat mic-burghез; la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea a emigrat în America; adept al lui Kinkel. — 360.
- Wolf(i), Ferdinand („Wolf cel roșu”)* (1812—1895) — publicist german; în 1846—1847 membru al comitetului comunist de corespondență de la Bru-

xelles ; membru al Ligii comunistilor ; în 1848—1849 unul dintre redactorii lui „Neue Rheinische Zeitung” ; după revoluția din 1848—1849 a emigrat la Paris și Londra ; în 1850, după sciziunea Ligii comunistilor, s-a situat de partea lui Marx ; ulterior s-a retras din viața politică. — 88—91, 109, 137, 139, 153, 179, 202, 208, 211, 216, 285, 341, 344, 363, 484, 487, 488, 524, 551, 568, 569.

★ *Wolff, Wilhelm (Lupus)* (1809—1864) — revoluționar proletar german, inștitutor, fiu de țăran iobag din Silezia ; a luat parte la mișcarea studențească ; în 1834—1838 a fost deținut în cazematele prusiene ; în 1846—1847 membru al comitetului comunist de corespondență de la Bruxelles ; din martie 1848 membru al Organului central al Ligii comunistilor ; în 1848—1849 unul dintre redactorii lui „Neue Rheinische Zeitung” ; membru al Adunării naționale de la Frank-

furt ; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 82, 85, 86, 88, 91, 97, 102, 107, 108, 114—115, 117, 137, 139, 198, 228, 230, 233, 239, 253, 266—270, 274, 280, 281, 283, 292, 303, 315, 335, 360—361, 375, 466, 487, 512—514, 518, 525, 528—530, 536, 538, 542, 543, 551, 559.

Wurm, Gustav (1819—1888) — coleg de școală al lui Engels ; mai tirziu filolog. — 6.

Z

Zalewski, Konstantin — emigrant polonez, în 1847 membru al Asociației democratice din Bruxelles. — 87.

Zimmermann — democrat, emigrant la Londra. — 215.

Zulauff — în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea comunist. — 125, 439.

Personaje din literatură, Biblie și mitologie

Adonis — în mitologia greacă zeu al vegetației care moare și reînvie ; era înfățișat ca un tânăr frumos de care s-a îndrăgostit Afrodita, zeita fertilității. — 168, 520.

Anania — potrivit legendei biblice și-a vîndut țarina tănuind apostolilor, în înțelegere cu soția lui Saphira, o parte din ciștig, fapt pentru care a fost lovit de o moarte fulgerătoare. — 62.

Atta Troll — urs, personajul principal al poemului satiric cu același titlu al lui Heine. — 162.

Crispin (us) — personaj din satira a IV-a a lui Juvenal. — 180.

Hector — în mitologia greacă viteaz apărător al Troiei ; a fost ucis în lupta cu Ahile. — 316.

Hercule (Herakles) — cel mai de seamă erou din mitologia greacă, renumit prin forța sa fizică și prin faptele sale vitejești. — 113.

Iisus Hristos — 217, 298, 348, 409.

Ioan Botezătorul — proroc mitic, „înainte-mergătorul lui Mesia”, care l-ar fi botezat pe Hristos în apa Iordanului. — 348.

Iosua — erou biblic, potrivit legendei a dărimat zidurile orașului Ierihon cu sunetele trâmbițelor sfinte și cu strigătele ostașilor lui. — 327.

Iuda Iscariotul — personaj mitic, apostol al lui Iisus Hristos, care, potrivit legendelor evanghelice, l-ar fi vîndut pe acesta dușmanilor săi pentru 30 de arginți. Numele lui a devenit simbolul trădării. — 535.

- Krapilinski* — personaj din poezia lui Heine „Doi cavaleri”; nobil polonez risipitor; numele Krapilinski vine de la cuvântul francez crapule — lăcomie, nesaț, beție, precum și leneș, lepădătură. Marx îl numește Krapilinski pe Ludovic Bonaparte. — 367, 373, 374.
- Moise* — potrivit Vechiului testament, profetul care i-a eliberat pe evrei din robia egipteană („Ieșirea fiilor lui Israel din Egipt”). — 327.
- Moor, Karl* — personaj din drama lui Schiller „Hoții”. — 44.
- Pavel* — unul dintre apostolii lui Hristos. — 353.
- Posa, marchiz* — personaj din drama lui Schiller „Don Carlos”, cavaler de la curte, nobil și liber-cugetător care a încercat să-l influențeze pe regele despotic. — 395.
- Sancho-Panza* — personaj din romanul „Don Quijote” de Cervantes. — 279.
- Saphira* — potrivit legendei biblice, soția lui Anania. — 62.
- Sarastro* — personaj din opera lui Mozart „Flautul fermecat”. — 75.
- Sibylla* — una dintre prezicătoarele din antichitate; potrivit legendei, a trăit în Cumae (colonie grecească din sudul Italiei). Prezicerile care i se atribuie, adunate în așa-numitele „Cărți Sibylne”, au jucat un rol important în viața religioasă a Romei antice. — 358.
- Siegfried* — erou al eposului popular german și al „Cîntecului Nibelungilor”. — 109.
- Tersit* — personaj din „Iliada” lui Homer; ostaș grec, a luat parte la asediul Troiei; într-un episod din cîntul al 2-lea al epopeii este bătut de Odiseu pentru că defăimase pe Agamemnon, căpetenia oștilor grecești; a fost ucis de Ahile. — 386.
- Tuck* — călugăr, erou al baladelor engleze despre Robin Hood. — 145.
- Tupman* — personaj din romanul lui Dickens „Documentele postume ale clubului Pickwick”. — 235, 238, 242, 360.
- Urie* — personaj biblic, războinic al regelui David, care l-a trimis la comandantul său Ioab cu ordinul de a-l plasa pe Urie în timpul luptei în locul cel mai primejdios, pentru a scăpa de el și a-i lua nevasta, pe Bathseba. — 335.
- Winkelried, Arnold* — erou popular legendar din timpul luptei pentru eliberarea elvețienilor de sub dominația habsburgică în secolul al XVI-lea. — 192, 252.

Cuprins*

Prefață la volumele de scrisori ale lui K. Marx și

F. Engels . . . . . V—X

Prefață la volumul 27 . . . . . XI—XXXIV

PARTEA I

CORRESPONDENȚA DINTRE MARX ȘI ENGELS 5—376

1844

1. Engels către Marx. Începutul lunii octombrie . . . . . 5—8

2. Engels către Marx. 19 noiembrie . . . . . 8—13

1845

3. Engels către Marx. 20 ianuarie . . . . . 14—18

4. Engels către Marx. 22—26 februarie, 7 martie . . . . . 19—23

5. Engels către Marx. 17 martie . . . . . 23—27

1846

6. Engels către Marx. 27 iulie . . . . . 28—30

7. Engels către Marx. 19 august . . . . . 31—34

8. Engels către Comitetul Comunist de Corespondență
de la Bruxelles. 19 august . . . . . 35—37

---

* Cu asterisc sînt notate numele de familie ale adresaților lui Marx și Engels în volumul de față.

9. Engels către Comitetul Comunist de Corespondență de la Bruxelles. 16 septembrie	38—44
10. Engels către Marx. 18 septembrie	45—51
11. Engels către Marx. Septembrie	51—53
12. Engels către Marx. 18 octombrie	54—59
13. Engels către Comitetul Comunist de Corespondență de la Bruxelles. 23 octombrie	59—64
14. Engels către Marx. În jurul lui 23 octombrie	64—66
15. Engels către Marx. 2 noiembrie	66—67
16. Engels către Marx. Decembrie	67—72

1847

17. Engels către Marx. 15 ianuarie	73—76
18. Engels către Marx. 9 martie	76—82
19. Marx către Engels. 15 mai	82—83
20. Engels către Marx. 28—30 septembrie	84—92
21. Engels către Marx. 25—26 octombrie	93—99
22. Engels către Marx. 14—15 noiembrie	100—102
23. Engels către Marx. 23—24 noiembrie	103—107

1848

24. Engels către Marx. 14 ianuarie	108—111
25. Engels către Marx. 21 ianuarie	112—114
26. Engels către Marx. 9 martie	114—116
27. Marx către Engels. În jurul datei de 12 martie	117—118
28. Marx către Engels. 16 martie	118—119
29. Engels către Marx. 18 martie	119—122
30. Marx către Engels. Înainte de 25 aprilie	122
31. Engels către Marx. 25 aprilie	123—124
32. Engels către Marx. 9 mai	125
33. Marx către Engels. 26 octombrie	126

34. Marx către Engels. Jumătatea lunii noiembrie . . . . . 127—128
 35. Marx către Engels. 29 noiembrie . . . . . 128—129
 36. Engels către Marx. 28 decembrie . . . . . 129—130

1849

37. Engels către Marx. 7—8 ianuarie . . . . . 131—132
 38. Marx către Engels. 23 aprilie 133
 39. Marx către Engels. A doua jumătate a lunii aprilie—
 începutul lunii mai 134
 40. Marx către Engels. 7 iunie . . . . . 134—136
 41. Marx către Engels. În jurul lui 1 august . . . . . 136—137
 42. Marx către Engels. 17 august . . . . . 138—140
 43. Marx către Engels. 23 august . . . . . 140—141

1850

44. Marx către Engels. 19 noiembrie 142
 45. Marx către Engels. 23 noiembrie . . . . . 142—143
 46. Engels către Marx. 25 noiembrie 144
 47. Marx către Engels. 2 decembrie . . . . . 145—150
 48. Engels către Marx. 17 decembrie . . . . . 150—152

1851

49. Marx către Engels. 6 ianuarie 153
 50. Marx către Engels. 7 ianuarie . . . . . 154—159
 51. Engels către Marx. 8 ianuarie . . . . . 159—161
 52. Marx către Engels. 22 ianuarie . . . . . 162—163
 53. Engels către Marx. 25 ianuarie . . . . . 163—165
 54. Marx către Engels. 27 ianuarie . . . . . 165—166
 55. Engels către Marx. 29 ianuarie . . . . . 167—169
 56. Marx către Engels. 3 februarie . . . . . 169—174
 57. Engels către Marx. 5 februarie . . . . . 175—178

58. Marx către Engels. 10 februarie	178—180
59. Marx către Engels. 11 februarie	180—182
60. Engels către Marx. 12 februarie	182—184
61. Engels către Marx. 13 februarie	184—187
62. Marx către Engels. 23 februarie	187—193
63. Marx către Engels. 24 februarie	193—195
64. Engels către Marx. 25 februarie	195—197
65. Engels către Marx. 26 februarie	197—200
66. Marx către Engels. 26 februarie	200—202
67. Engels către Marx. 26 februarie	202
68. Engels către Marx. 27 februarie	203
69. Engels către Marx. 28 februarie	204—205
70. Marx către Engels. 1 martie	205—207
71. Marx către Engels. 8 martie	207—208
72. Engels către Marx. 10 martie	208—209
73. Engels către Marx. 17 martie	209—210
74. Marx către Engels. 17 martie	211—213
75. Engels către Marx. 19 martie	213—215
76. Marx către Engels. 22 martie	215—216
77. Marx către Engels. 31 martie	217—219
78. Marx către Engels. 2 aprilie	219—220
79. Engels către Marx. 3 aprilie	221—225
80. Engels către Marx. 11 aprilie	226—227
81. Marx către Engels. 15 aprilie	228—229
82. Engels către Marx. 15 aprilie	229—230
83. Engels către Marx. 1 mai	230—233
84. Marx către Engels. 3 mai	233—236
85. Marx către Engels. 5 mai	236—238
86. Engels către Marx. 6 sau 7 mai	238—240
87. Engels către Marx. 8 mai	240—241
88. Engels către Marx. 9 mai	242—245

---

89. Engels către Marx. 15 mai	246
90. Marx către Engels. 16 mai	247—248
91. Engels către Marx. 19 mai	249—251
92. Marx către Engels. 21 mai	251—254
93. Engels către Marx. 23 mai	254—258
94. Marx către Engels. 28 mai	258—260
95. Engels către Marx. 3 iunie	261
96. Marx către Engels. 16 iunie	261—262
97. Engels către Marx. 27 iunie	262—263
98. Engels către Marx. În jurul datei de 6 iulie	264—265
99. Marx către Engels. 13 iulie	266—270
100. Marx către Engels. În jurul lui 17 iulie	271
101. Engels către Marx. 17 iulie	272—274
102. Engels către Marx. În jurul lui 20 iulie	275—277
103. Engels către Marx. 30 iulie	278—279
104. Marx către Engels. 31 iulie	279—282
105. Engels către Marx. În jurul lui 1 august	282—284
106. Marx către Engels. 8 august	284—291
107. Engels către Marx. În jurul lui 10 august	291—293
108. Engels către Marx. În jurul lui 11 august	294—297
109. Marx către Engels. 14 august	297—301
110. Marx către Engels. În jurul lui 20 august	301
111. Engels către Marx. 21 august	302—304
112. Marx către Engels. 25 august	304—312
113. Engels către Marx. În jurul lui 27 august	312—313
114. Marx către Engels. 31 august	314—318
115. Engels către Marx. 1 septembrie	318—320
116. Engels către Marx. 8 septembrie	320—321
117. Engels către Marx. 11 septembrie	322

118. Marx către Engels. 13 septembrie	322—324
119. Engels către Marx. 19 septembrie	324—325
120. Engels către Marx. 23 septembrie	325—329
121. Marx către Engels. 23 septembrie	330—335
122. Engels către Marx. 25 septembrie	335—336
123. Engels către Marx. 26 septembrie	336—339
124. Marx către Engels. 13 octombrie	339—342
125. Engels către Marx. 15 octombrie	343—347
126. Marx către Engels. 19 octombrie	347—350
127. Marx către Engels. 25 octombrie	350—351
128. Engels către Marx. În jurul lui 27 octombrie . . .	352—354
129. Marx către Engels. 24 noiembrie	354—356
130. Engels către Marx. 27 noiembrie	357—360
131. Marx către Engels. 1 decembrie	360—362
132. Engels către Marx. 3 decembrie	362—366
133. Marx către Engels. 9 decembrie	366—368
134. Engels către Marx. 10 decembrie	368—370
135. Engels către Marx. 11 decembrie	370—374
136. Engels către Marx. 16 decembrie	374—376

Partea a doua

SCRISORI ALE LUI K. MARX ȘI F. ENGELS CĂTRE DIFERITE PERSOANE

1842

1. Marx către Arnold Ruge. 10 februarie	379—380
2. Marx către Arnold Ruge. 5 martie	380—381
3. Marx către Arnold Ruge. 20 martie	381—384

4. Marx către Arnold Ruge. 27 aprilie	385—386
5. Engels către Arnold Ruge. 15 iunie	386—387
6. Marx către Arnold Ruge. 9 iulie	387—389
7. Engels către Arnold Ruge. 26 iulie	390—391
8. Marx către Dagobert Oppenheim. În jurul lui 25 august	391—392
9. Marx către Arnold Ruge. 30 noiembrie	393—395

1843

10. Marx către Arnold Ruge. 25 ianuarie	396—398
11. Marx către Arnold Ruge. 13 martie	398—399
12. Marx către Ludwig Feuerbach. 3 octombrie	400—403
13. Marx către Julius Fröbel. 21 noiembrie	403—405

1844

14 * Marx către Redacția lui „Allgemeine Zeitung“. 14 aprilie	406
15 * Marx către Ludwig Feuerbach. 11 august	406—409
16 * Marx către Julius Campe. 7 octombrie	410
17. Marx către Heinrich Börnstein. Toamna	410—411
18. Marx către Heinrich Börnstein. Toamna	411
19. Marx către Heinrich Börnstein. Decembrie	411—412

1845

20 * Marx către Arnold Ruge. Ianuarie	413
21. Marx către Heinrich Heine. 12 ianuarie	413—414
22. Marx către Heinrich Heine. 24 martie	414—415
23. Marx către Löwenthal. 9 mai	415
24. Engels către Marie Engels. 31 mai	416—417
25. Engels către Julius Campe. 14 octombrie	418

1846

26. Engels către Emil Blank. 3 aprilie	419
27. Marx către Heinrich Heine. În jurul lui 5 aprilie.	420
28. Marx către Pierre-Joseph Proudhon. 5 mai	420—422
29. Engels și Marx către Moses Hess. 27 iulie	423—424
30. Marx către Karl Wilhelm Leske. 1 august	424—427
31. Marx către Pavel Vasilievici Annenkov. 28 decembrie	428—438

1847

32. Marx către Roland Daniels. 7 martie	439
33. Marx către Georg Herwegh. 27 iulie	440
34. Marx către Georg Herwegh. 8 august	440—442
35. Marx către Moses Hess. 2 septembrie	443
36. Engels către Lucien Jottrand. 30 septembrie	443—444
37. Marx către Georg Herwegh. 26 octombrie	444—445
38. Marx către Pavel Vasilievici Annenkov. 9 decembrie	446—447

1848

39. Engels către Emil Blank. 26 martie	448—449
40. Engels către Emil Blank. 28 martie	449—451
41. Marx și Engels către Adalbert von Bornstedt și alții. 1 aprilie	452
42 * Marx și Engels către Étienne Cabet. 5 aprilie	452—453
43. Engels către Emil Blank. 15 aprilie	453—454
44. Engels către Emil Blank. 24 mai	454—456
45. Engels către Karl Friedrich Köppen. 1 septembrie	456
46. Marx către Eduard Müller-Telling. 5 decembrie	457—458
47 * Engels către Asociația din Vevey în numele Comisiei centrale a asociațiilor muncitorilor germani din Elveția. În jurul lui 25 decembrie	458—461

48. Marx către Consilierul de poliție Wilhelm Stieber .
În jurul lui 29 decembrie . . . . . 461—462
- 49 * Engels către conducerea Uniunii din martie din
Frankfurt pe Main. Decembrie . . . . . 462—463

1849

50. Marx către Eduard Müller-Telling. 15 ianuarie . 464—465
51. Marx către Ernst Dronke. 3 februarie . . . . . 465—466
- 52 * Engels către Daniel Fenner von Fenneberg. 1 martie 466—467
53. Marx către colonelul Engels. 3 martie . . . . . 467—468
54. Marx către colonelul Engels. În jurul lui 5 martie . 469
55. Marx către Joseph Weydemeyer. 1 iunie 470
56. Marx către Joseph Weydemeyer. 13 iulie . . . . . 470—471
57. Engels către Jenny Marx. 25 iulie . . . . . 471—473
58. Marx către Ferdinand Freiligrath. 31 iulie . . . . . 473—475
59. Marx către Joseph Weydemeyer. În jurul lui 1 august 476—477
60. Marx către Joseph Weydemeyer. Mijlocul lunii
august . . . . . 477—478
61. Engels către Jakob Schabelitz. 24 august . . . . . 478—479
62. Engels către Joseph Weydemeyer. 25 august 480
63. Marx către Ferdinand Freiligrath. 5 septembrie 481
64. Engels către George Julian Harney. 5 octombrie 482
65. Marx către Louis Bauer. 30 noiembrie . . . . . 482—483
66. Marx către Joseph Weydemeyer. 19 decembrie . . . . . 483—485
67. Engels către Jakob Schabelitz. 22 decembrie . . . . . 486—487

1850

68. Marx către Eduard Müller-Telling. 1 ianuarie 488
69. Marx către Ferdinand Freiligrath. 10 ianuarie . . . . . 488—489
70. Marx către Joseph Weydemeyer. 4 februarie . . . . . 489—490

71 *	Engels către Eduard Müller-Telling. 7 februarie .	490—491
72.	Engels către Comitetul Emigranților maghiari. Sfir- șitul lunii februarie	491
73.	Engels către Julius Schuberth și Theodor Hagen și către Stephan Adolph Naut. 4 martie	492—493
74.	Marx către Eduard Müller-Telling. 12 martie . . .	493—494
75.	Marx către Joseph Weydemeyer. 9 aprilie	494—495
76.	Engels către Julius Schuberth. În jurul lui 11 aprilie .	495—496
77.	Engels către Joseph Weydemeyer. 22 aprilie . . .	496—497
78.	Engels către Joseph Weydemeyer. 25 aprilie . . .	497—498
79.	Engels și Marx către F. Pandigon. 6 mai	499
80.	Engels către Theodor Schuster. 13 mai	499—500
81.	Marx către Joseph Weydemeyer. 8 iunie	500—501
82.	Marx către Joseph Weydemeyer. 27 iunie	501—502
83 *	Marx către președintele unei adunări a emigranților. 30 iunie	502
84 *	Marx către Karl Blind. 17 iulie	503—504
85.	Marx către Joseph Weydemeyer. 29 octombrie . . .	504—505
86.	Marx către Hermann Becker. 2 decembrie	505—506
87.	Engels către Emil Blank. 3 decembrie	506—507

1851

88.	Marx către Hermann Becker. În jurul lui 1 februarie	508
89.	Marx către Hermann Becker. 8 februarie	509
90.	Marx către Hermann Becker. 28 februarie	509—512
91.	Marx către Hermann Becker. 9 aprilie	512
92.	Engels către Wilhelm Wolff. 1 mai	512—514
93.	Marx către Roland Daniels. Mai	515
94.	Engels către Joseph Weydemeyer. 19 iunie	515—518
95.	Marx către Joseph Weydemeyer. 27 iunie	519—521

96. Engels către Ernst Dronke. 9 iulie	521—525
97. Marx către Joseph Weydemeyer. 2 august	525—527
98. Engels către Wilhelm Wolff. 6 august	528
99. Engels către Joseph Weydemeyer. 7 august	529—531
100 * Marx către Hermann Ebner. A doua jumătate a lunii august	531—538
101. Marx către Joseph Weydemeyer. 11 septembrie	538—539
102 * Marx către Amalie Daniels. Între 4 și 8 octombrie	540
103. Marx către Joseph Weydemeyer. 16 octombrie	540—542
104. Marx către Joseph Weydemeyer. 31 octombrie	542—543
105. Marx către Adolf Cluss. Începutul lui decembrie	543—544
106 * Marx către Hermann Ebner. 2 decembrie	544—548
107 * Engels către Marie Blank. 15 decembrie	548—549
108. Engels către Jenny Marx. 18 decembrie	550
109. Marx către Joseph Weydemeyer. 19 decembrie	551—552
110. Marx către Ferdinand Freiligrath. 27 decembrie	552—554

A N E X E

1 * Marx către Leopold I, rege al Belgiei. 7 februarie 1845	557
2 * Marx către Oberbürgermeister Görtz. 17 octombrie 1845	557—558
3 * Marx către Oberbürgermeister Görtz. 10 noiembrie 1845	558
4. Jenny Marx către Joseph Weydemeyer. 16 martie 1848	559—560
5. Konrad Schramm către Joseph Weydemeyer. 8 ianuarie 1850	560—561
6. Jenny Marx către Joseph Weydemeyer. 20 mai 1850	562—566
7. Jenny Marx către Joseph Weydemeyer. În jurul lui 20 iunie 1850	566—567
8. Jenny Marx către Friedrich Engels. 19 decembrie 1850.	567—568
9. Jenny Marx către Friedrich Engels. 11 ianuarie 1851.	568—569
10 * Jenny Marx către Friedrich Engels. 17 decembrie 1851	569
Adnotări	570—634
Indice de lucrări și articole ale lui K. Marx și F. Engels citate sau menționate	635—640
Indice bibliografic	641—653
Indice de reviste și ziare menționate	654—662
Indice de nume	663—704

Ilustrații

Casa din Trier în care s-a născut Karl Marx	14—15
Karl Marx student (Bonn 1836)	24—25
Casa din Barmen în care s-a născut Friedrich Engels	28—29
Ruge la „Liberii” din Berlin, caricatură făcută de Friedrich Engels (1842)	28—29
Friedrich Engels în uniformă de artilerist (Berlin 1841)	46—47
Casa în care a locuit Karl Marx la Bruxelles (mai 1845—mai 1846)	60—61
Casa în care a locuit Friedrich Engels la Paris (noiembrie 1846—martie 1847)	72—73
Funeraliile lui „Rheinische Zeitung” (caricatură contemporană)	454—455
Caricatura regelui Prusiei Friedrich Wilhelm IV, făcută de Friedrich Engels în anul 1848	454—455
Jenny Marx (Fotografie din tinerețe)	560—561

*Dat la cules 12.07.1966. Bun de tipar 16.11.1966.
Apărut 1966. Hîrtie scris I B de 63 g/m². Format
600×920/16. Coli editoriale 50,95. Coli de tipar 47.
C.Z. pentru biblioteci 3 C 1=R. A. 10 578.*

Tiparul executat sub comanda nr. 6147 60 443 la
Combinatul Poligrafic „Casa Științei”, Piața
Științei nr. 1, București — Republica Socialistă
România

